HLAS

△ △ △ MESAČNÍK △ △ △

PRE LITERATÚRU, POLITIKU A OTÁZKU SOCIÁLNU.

REDAKTORI:

DR. PAVEL BLAHO A DR. VAVRO ŠROBÁR.

ROČNÍK IV.

V UH. SKALICI.

TLAČOU JOZEFA TESLÍKA (ŠKARNICLOVSKÁ TLAČIAREN).

1902.

OBSAH:

Rôzne články.

Strana.

Strana.

Obzor politický.

Obzor školský.

Obzor národohospodársky.

Obzor časopisecký.

Obzor sociálny.

Obzor spolkový.

Strana.

Obzor študentský.

Obzor literárny.

Obzor umelecký.

Referáty.

Strana.

Rozmanité zprávy.

V každom čísle.

K aktivite „slovenskej národnej strany".

Náčelníci povstali, surmity zazvučaly v boj, a vojská — cúvly nazad . . .

Po mnohoročnej strašnej tichosti národnej strany dalo sa myslieť, že keď konečne nadíde okamženie rozhodujúceho činu, schablé orgány národného žitia obrodia sa. Ale kde! Od apríľa do dnes dospela národná strana ku dvom definitívnym kandidátom. Stĺpy národnej strany, vidiecki neohrožení národovci, obrnení obhajcovia systému »dolce far niente« proti »kretínom« a »kritikarstvom«, ó ano, ony stoja stále, pevne a nehybne. Veď sú to tie známe figúrky: za celý rok si hovejú, od ľudu hermeticky uzatvorené a nasbierajúc kocúrkovskej múdrosti, v auguste dosypú sa do Martina a púšťajú svetoborné reči o národovectve. Mnohí z týchto »vodcov národa« sa vopred osvedčili, že oni síce národovci boli, sú i budú, hlasom svojím ale že sú zaviazaní X-ovi alebo Y-ovi, poneváč to vraj lokálno politické príčiny a zvláštne zájmy okresu tak vyžadujú. Keď pomyslíme na pikantné histórky z nitranskej volebnej kampane r. 1896., nuž sa nám ten temný pojem »zvláštnych zájmov« dokonale objasní.

A ľud? úbohý ľud! Veru by bolo i neslušné, žiadať od zanedbaného ľudu, aby na prvý povel neznámych vodcov šiel strmhlav do žandárskych bodákov, za ideu, ktora mu je neznáma, pod vedením ľudí, ktorí len vtedy objavili svoju horúcu lásku k nemu, keď potrebujú hlasový materiál. Nečinnosť mnohých rokov mstí sa ukrutne, túžobne striehnutý vhodný okamžik národnej strane uteká a kto vie, kedy sa navráti. Teraz snáď v mnohých nepredpojatých zbudí sa poznanie, že tá »drobná práca« má čosi za seba, že organisácia nenie tak príliš zbytočným haraburdím, že mravné obrodenie ľudu je samou prvou podmienkou k politickej aktívnosti a že odhaľovanie vlastných pokleskov a národného farizejstva len vtedy minie úspechu, keď neskoro chodí.

Avšak nerekriminujme. Rozhľaďme sa po situácii, ako sa ona utvorila.

* * *

S jakým *programmom* sa hlási národná strana ku slovu o verejných záležitosťach krajiny?

Ťažká odpoveď! Slovenská národná strana určitého programmu ešte nemá. V jej lone ujala sa mienka, že my, Slováci, poťažne národovci, programmu vôbec nepotrebujeme, lebo — vraj — vieme, čo chceme. Do kritiky takejto idey púšťať sa— —je asi nie potrebné . . . Až tohoročná aprílová porada strany prijala návrh, pošlý zo skupiny pokrokovej, aby sa programm osnoval. Ovšem, ten návrh pochodil zle . . . tak po slovensky: uskutočnený nebol. Hotový je len programm hospodársky, spracovaný umne a hlbokopremyslene Rudolfom Krupcom.

Zostáva len programm volebný.

Všeobecne, i v kruhoch »smerodajných, má sa za to, že tento volebný programm je len jakési essencionálne kredo, vyžadujúce rozvitia a systematisovania. Ale práve z tejto príčiny musíme ho ponímať tak, že v ňom obsažené zásady sú nie puhým lákadlom, ale že na ích základoch vybuduje sa programm obšírny, celkovitý, aký by národnej strane dostatočný a jej dôstojný bol.

Podstatnou úlohou každého programmu je, aby vyrážal, akého kruhu sú žiadosti tej — ktorej strany. V programme zrkadlí sa jej charakter; programm jej je to, čo telu duch.

Dosavádne programmy národnej strany boly príliš jednostranné. Či študujeme programm z r. 1849., či memorandum, či punktácie sjednotených nemaďarských národností, tú jednostrannosť, ba neúplnosť nachodíme všade. Otázky národné, niekedy až národovecké, sú ích alfou a omegou. Sem-tam cirkev a škola. K základným ingredienciam verejného života, k otázkam hospodárskym a sociálnym, chovajú sa naše programmy s veľkopanskou ľahostajnosťou. Je teda celkom prirodzené, že žiaden z ních nebol schopný života a jakmile sa mužom slovenským otváralo pole verejnej politickej aktívnosti, víchrice praktického života smietly útly plod snivej slovenskej mysle. Jediné memorandum okúzlilo ľudí; pieta mu život predĺžila, až ho stihnul osud, aký ináč len utopie stíhava. A ešte jedno: u nás národ ako celok politický nikdy nemyslel. Dal sa vodiť ideám jednotlivcov, a tieto idey v tej tupej ľahostajnosti obecenstva utonuly. Preto nemáme ani určitého a všeobecného ideálu — utopie nepočítam - nie to premysleného politického programmu.

Nuž ale — čo s tým volebným programmom?

Hospodársky programm je určitý a dôkladný. Na oko je s punkta na punkt zpiatočnícky. Ale len zdanlive. Hospodárske pomery Uhorska — a naše slovenské nadovšetko — sú rozviklané neprirodzeným chva-

tom hospodárskeho liberalismu. Kapitalismu a mocným slobodno bolo a je všetko, chudobe a slabým nepodal nikto pomocnej ruky. Naše roľníctvo a náš malý priemysel klesá na úroveň proletariátu, bez toho, že by tento úpadok bol spôsobený prirodzeným vzrastom veľkého priemyslu a obchodu. I jeden i druhý je u nás až na malé výnimky umelý, nesolídny a bez trvalosti. Náš ľud, vymaniv sa z urbárskeho poddanstva, octnul v drápoch kapitalismu. Ešte ani neožil a už ho dusily latifundia a s deficitom pracujúce fabriky. V tomto neprirodzenom vývine leží príčina neúspechov uhorského priemyslu. Zdravý rozvoj hospodársky vyžaduje u nás restitutio in integrum, konservovanie, a až potom reformu vo smere sociálnom. Preto nutno uznať, že čo tento hospodársky programm obsahuje, to na tento čas potrebám ľudu zodpovedá; že by v ňom i iné mohlo byť, je iná vec.

Chvalitebné je, že sa programm nezrieka najslabších: vrstvy delníckej. Sociálna otázka delníctva zaujíma nás nie len z príčin humanitných; ona je i otázkou národnou. Veliké tisíce Slovače pracujú v službe delníckej i nádennej, a že žiaden robotník toľko biedy a námahy neznáša ako delník slovenský, to už vyplýva z jeho slovenskej povahy a nedostatočnej uspôsobilosti. Programm je síce i tu dôsledný v tom, že mnoho vraví, málo povie, ale aspoň povie.

Ale strana, o nejž je reč, menuje sa stranou *národnou.*

Je jej programm *národný?* Nie. Tento programm zavracia všetky tie národné požiadavky, ktoré slovenská národná strana dosiaľ svojím práporom kryla. Druhý bod volebného programmu obsahuje žiadosti *jazykové.* O konservovaní slovenského národa v ňom zmienky niet. Stojí na stanovisku zák. čl. XLIV: 1868., ktorý mimo politického uhorského národa iných národov v Uhorsku neuznáva. Nový »volebný« programm teda *memorandum desavuje,* stáva sa nie národným, lež jazykovým. Ale i takto je nebezpečne prenáhlený. Nevšíma si toho, že *náš národnostný zákon nenie spravený illuzórnym,, surovosťou vlády a jej administratívnych medzítok, ale že ten zákon s punkta na punkt zničený je novšími zákonmi a jaksi* **vyzdvihnutý** *novšími ministerskými nariadeniami* v obore školstva, v obore pravosúdia, vo verejnej správe, v cirkvách, vo spolkoch, vo stolici, v obci, u notára, u slúžneho, u financov, na železničných dráhach a všade, všade, kde sa verejný život prejavuje. Správna obrana našich práv rečových musí rúcať v prvom rade, tie bašty, ktorými sa národnostný zákon nedostupným stal. Bojovať naopak je v podstate nelogické a bezúspešné, v praktickej politike zrovna nebezpečné, lebo dáva desnú zbraň do ruky protivníkovej.

Môže sa naskytnúť otázka, prečo sa strana s programmom jazykovým musí menovať práve stranou národnou? — O tom dolu nižšie.

Čo žiada volebný programm po stránke politickej? Žiada celistvosť, nerozdielnosť a neodvislosť našej vlasti uhorskej. To prvé a to druhé rozumie sa síce samo sebou a obstálo by i v tom páde, keďby programm v 2. bode trebárs i uznanie memorandovej národnej osobitnosti žiadal alebo trebárs i národnú autonomiu. Ale ako sa má rozumeť tej neodvislosti? Hľadí tu programm k našemu štátoprávnemu pomeru s Rakúskom a rozumie neodvislosti tak, ako Kossuth alebo Ugron? Touto nejasnou frásou stáva sa pochybným, či národná strana je proti dualismu, či zaň; a jestli je proti nemu, prečo? či preto, že chce s Rakúskom pomer tuhší alebo volnejší? Gesammtreich či rozluku? V pravo, či v ľavo? O týchto vážnych veciach sa mlčať nedá; heslu samostatného colného územia prívržencov úžasne pribýva, ono sa stalo aktuálnym a celá otázka pre jej eminentný hospodársky význam je už dnes pálčivá — a my nevieme, či povedať ano alebo nie.

Ďalšie politické požiadavky programmu vyčerpané sú prízvukovaním, že reforma verejnej správy má byť prevedená tak, aby občanstvo zo spoluúčinkovania nebolo vylúčené, potom aby pravosúdie bolo rýchlejšie a lacnejšie a napokon žiada sa spravedlivé podelenie okresov a všeobecné priame volebné právo a tajné hlasovanie dľa obcí, slobodné právo spolkovitosti a shromažďovania, revísia cirkevnopolitických zákonov, autonomia cirkví, zrušenie bezkonfessionálnosti. Tu hneď padá do oka, že tento politický programm jednotného charakteru nemá a že je nerozhodný. Všeobecné volebné právo, potom sloboda spolkovitosti a shromažďovania je požiadavok rýdze demokratický. Revísia cirkevno-politických zákonov vysvetľuje sa u nás imperatívne, s odstranením civilných funkcií; takto je ona požiadavkom klerikálnym, teda protidemokratickým. Ďalej: reforma administrácie. Prečo programm nehovorí jasne, v akom smere si tú obnovu želá? Z frásy o spoluúčinkovaní občanstva dá sa zatvárať, že mieni samosprávu; 15. bod o okresoch a obciach to per analogiam potvrdzuje. Lenže rozvrh národohospodárskeho programmu (obšírneho) žiada *soštátnenie administrácie.* Ako teda? Prečo je programm nie určitý? A s tým súdobníctvom ako? Má byť rýchlejšie, lacnejšie. Ale ako? Pravotárske útraty majú byť snížené? Fóra do počtu zjednodušené? Pravotný poriadok pozmenený? Či ako? Len aby bolo? Nerozhodnosť.

O školách má programm až príliš duchaplné slová. Žiada totiž, »aby sa štát všemožne staral o pozdvihnutie ľudového školstva na základoch prirodzených«. Štát sa stará, ako známo, o svoje školy; teda chceme štátne školy? Hja — na základoch prirodzených! To by boly demokratické? Či sa v tom skrýva naukosdeľná reč materinská? Štát — slovenské školy . . . ej, ej!

Teraz prosím hľadať tú povestnú čiernu niť, ktorá by opísaný programm v jednotný celok spájala.

S ľútosťou síce a zdvorile, ale zcela určite sa osvedčujeme, že jednotnej zásady vo volebnom programme nenachodíme. Autor uvážil obtiže doby, preto redukoval programm národný na skromne-jazykový; zalahodil vkusu ľudovému a nahodile posnášal, čo by asi namiesto hospodárskeho programmu byť malo a primiesil k tomu dávku z aktuálneho agrarismu; loyálne uštipnul na príchuť z klerikalismu, to celé zaobalil do tenučkého závoju demokracie a prilepil na to národnú etiketu.

Nuž takto sa programmy nerobia. Podstatu svojho budúceho programmu chová každý národ vo svojej minulosti a vo svojej národnej povahe; v minulosti preto, že dejinný vývoj má svoje zákony, ktoré sa v živote obísť nedajú a v povahe preto, že národ i v budúcnosti len to bude môcť vytvoriť, k čomu schopnosti má. Úloha národného organisátora daná je v tom, že má vystihnúť, aké jeho národu medzi ostatnými národy miesto prislúcha, aké má povolanie a aké úkoly; a hlavne v tom, poukázať, akým spôsobom dojde národ a jeho každý i ten najnepatrnejší príslušník, duševnej spokojnosti a hmotného blahobytu. Prečo sme my k našej národnej minulosti natoľko nešetrní, že ani len poučenia z nej čerpať nechceme? Či Štúr bol efemérnym zjavom? Či on na to žil, aby tvorby jeho spolu s ním v hrob klesly? Veď tvorby jeho umu majú cenu pre celé pokolenia. Jeho myšlienky nemôžu utonúť v nepriaznivej dobe dnešnej bezmyšlienkovitosti našej národnej intelligencie! A veru, tak sa zdá, že on bol tým, čo vdýchol ducha do tela našeho národa v dobe tej, keď ľudstvo po prvé prichodilo k povedomiu svojej ľudskej dôstojnosti. Štúr už vtedy volal na sneme prešporskom: dolu jarmo so šije poplatného ľudu, — keď sa Kossuthovi ani nesnívalo, že by k vôli interessantnosti svojej osoby milliony poplatného ľudu mal oslobodiť. Ovšem, výdobytky maďarskej demokracie a demokraciu Štúrovu stihnul potom rovnaký osud. Tamtie padly v obeť lživému liberalismu a Štúrov — opportunismu potomkov. slovenská politika niesla sa — ba nesie sa — po klzkých cestách sľubovania a bratríčkovania. Raz sľubovala Viedeň, potom slovenská (!) šľachta; potom sľubovala maďarská snemová opposícia; no vždy sa našiel slovenský politik, ktorý tým sľubom v národe viery získal. A dnes? Snemová opposícia zase sľubuje . . . Historia magistra vitae — čomu nás učí naša minulosť?

V tom povedomí, že národ náš len svojou vlastnou vnútornou silou dojde slobody a nezávislosti, mienime tak v politike ako i vo vnútornej práci, naviazať na deje samostatnej, ale pevnej národnej snahy

a cieľuvedome ľudového smýšľania, na tie deje, keď náš ľud po ceste pravej ľudskosti vedený bol a kde potom naše dejiny opportunismom a bezmyšlienkovitosťou neblahú, dosiaľ neucelenú trhlinu utrpely. Vznešeným snahám politickým a šľachetným mužom toho neplodného obdobia česť a poklona; no, položenie naše je krušné, úprimnosti, rozmyslu a odvahy nám treba; od Štúrových počiatkov, z doby predrevolučnej je v slovenskej politike tabula rasa.

Budúci programm slovenského *ľudu* bude zaiste výsledkom mnohoročného trudu a bádania, no úprava k nemu daná bola v rokoch 1845—48. Programm, ktorý by toho národného »confiteor« predchodcom a essencionálnym náčrtkom bol, musí sa pridŕžať zásady demokracie, svojím spôsobom Štúrom zastupovanej, — s druhej strany musí mať na zreteli pomery dnešné; a síce politické položenie krajinské, potom náš pomer ku štátu a jeho usurpátorom a myšlienkový svet našeho ľudu.

So stanoviska všeobecne krajinského i s našého slovensko-špeciálneho vidíme ešte vždy liberalism, zlomivší uhorskú »marcovú demokraciu.« Liberalism, smer pôvodne národohospodársky, povoľuje moc a vládu hmotne silnejšiemu, slabšieho nebráni. V politike je liberalism to isté: na príklad nadvláda jednoho národa nad druhým, zásada panstva majority do posledných dôsledkov. Konservatism môže síce liberálne smery porúcať, slabšieho ale nevyslobodí; príklady učia, že mení len zástoje: na miesto finančnej plutokracie postaví šľachtu; hospodársky slabších netlačí zatým vždy len kapitál, lež i zem a ťarchám a bôľu uľavuje slovo nábožnej útechy . . . Rovnocennosť a rovnoprávnosť skutočnú, objímajúcu všetky milliony, zabezpečuje len demokracia; národom — národná demokracia. Tak to býva: ľudí šiali najprv liberál, potom konservatívec; demokracia len vtedy, jestli sami seba šialia. Príklady z novšej doby Rakúsko, Italia.

Ďalšia otázka je, na jakom stupni vývinu je v tomto okamžení náš ľud. Na počiatočnom. Príroda skokov netrpí, preto slovenská národná strana, chce-li so slovenským ľudom zostať v súzvuku a chce-li ho mať, musí nadpriasť na jeho terajší myšlienkový obzor; z toho, čo ľud vie, musí dedukovať to, čo ľudu ešte vedeť treba. Uhorská strana ľudová tento politický moment šťastne vystíhla. Udrela na strunu náboženskú. Tento cit, či inštinkt je prvou fásou vo smýšľaní každého národa. Tiež umne pristúpil klerikalismus našemu ľudu organisáciou hospodárskou a vzbudil v ňom odpor proti hospodárskemu liberalismu. Náš ľud octnul sa na rozcestí: na základe vzbudeného inštinktu za kresťanskou mravnosťou a s túžbou po hospodárskej samostatnosti buďto vrhne sa do náručia klerikalismu a zákernému feudál-

nemu agrarismu alebo sa stane prístupným opravdove krestanskej nauke, povedal bych humanitne — kresťanskej nauke a zároveň dospeje k povedomiu, že si hospodársku samostatnosť zabezpečiť môže len samourčením. Heslo »ľudovosti« je medzi náš ľud hodené; no len heslo, zásada je prekrútená.

Takto reálne rozoberúc vec, sme už u prameňa, z nehož má vyplynúť vodiaca myšlienka slovenského ľudu: naproti aristokratismu uhorskeho štátu, javeného v politike i v hospodárstve, bezpodmienečná úcta záujmov ľudu: demokratism. Táto myšlienka je u nás nie nová, len ju nepravé pochopy o nacionalisme zavše zatemnily; naši myslitelia sa pre demokratism obávajú o národnosť, kdežto z demokracie ochrana národnosti sama sebou vyplýva. Na inom poli síce, na poli umenia, jasne myslel o tom Svetozár Hurban Vajanský (»O dnešnom prúde v umení a literatúre«, r. 1891.): » . . . Na realismus žalovať sa je nemiestno: on je prirodzeným následkom demokratisovania umenia. Národná myšlienka je súčasne i demokratická, v tom smysle, že byť nacionalistom a neblížiť sa k ľudu, je non sens. Nacionalismus, keď i nebol hádam zákonným otcom realismu v umení a literatúre, bol iste prvým kmotrom.« (»Nár. Nov., 15/I. 1891.). — V podobnom smysle, ale už o politike, hovoril toť JUDr. Stodola, v obrane martinských väzňov.

Slovom, základy demokratismu i v theorii i v minulosti i v povahe ľudu u nás sú; tá theoria je u nás naštrbená nedokonalosťou, treba ju zdokonáliť; minulosť naša skrýva v sebe duševné poklady, treba ích poznať; náš ľud je nedospelý a klátivý, treba ho vychovať a v dobrom upevniť.

V zápätí theorie vzniká otázka praksi: ktoré požiadavky sú pre nás, za našich okolností pálčivé a ako ich formulovať, aby spolu tvorily jednotný celok, preniknutý jednou, demokratickou myšlienkou?

Tu je hneď otázka národnostná. O nej nám napísal Štúr zlaté slová, hodné, toho, aby sme ích nikdy nezabudli. O pomere národov on píše: »Nie je najvyššia národnosť, lebo každý národ je len jedna čiastka ľudstva a žiaden národ si to osobovať nemôže, že by on ľudskú rozvitosť a možnú dokonalosť najlepšie bol postihnul, žiaden teda národ nemá práva nad národ druhý, keď sa tento sám hýbať a vzdelávať chce, k svojmu životu ako k najväčšej dokonalosti ľudskej prinucovať a jemu osobitnou svojou cestou a to cestou jemu najprimeranejšou, ta, kde on sám ísť chce, ísť nedať. Na každý národ je povýšené ľudstvo, nad každú národnosť duch ľudský. Chrám tohoto ducha stojí na najvyššom kopci, nad chrámy všetkých jednotlivých národov povýšený, a ten národ najlepšie sa so svojou národnosťou obrátil, čím

vyššie si chrám svoj ku všechrámu ľudstva vyvýšil a podľa neho napodobil. Dobre spieva spevec slovanský, volajúc k Slovanovi, aby sa mu vždy, kedykoľvek povie Slovan, ozval *človek*. Nechceme Slovanstva bez ľudskosti, ale ani nechceme národnosti bez Slovanstva«. (Slovenskje Národňje Novini, Č. 230: 1847.) — — Teda národná demokracia: národy sú rovné, jeden nad druhým nemá byť pánom. Každému národu má byť zabezpečená sloboda rozvoju. Táto nám je národnostným zákonom ako-tak daná. Musíme teda žiadať *úctu zákonom! zrušenie všetkých pozdejších zákonov a ministerských nariadení, ktoré sa zák. čl. XLIV.: 1868. protivia.* Zrušením týchto daná nám je možnosť, aby sme si národnostný zákon sami prevádzali; čo by sme získali tým, keďby vláda ten zákon sama, dľa svojej vôle prevádzala? . . . Národ alebo je života schopný alebo nie. Jestli ano, tak sa vykonávania platného zákona i sám domôže a to tým viac, že národnostný zákon osnovaný je fakultatívne, — alebo je nie života schopný a vtedy by si danú mu slobodu nevedel udržať. Beda pokoju bez slávy príčiny!

Práve z tejto príčiny — a tu už prichodíme ku programmu politickému — musíme žiadať, aby *ľud svoju vôlu neobmedzene mohol prejavovať*, a poneváč je vlastne len on sám udržovateľom štátu, aby jeho vôľa vo správe štátu rozhodujúca bola, aby štát bol nie štátom aristokratickým, lež *štátom ľudovým*. Všeobecné, priame, tajné právo hlasovania v štáte, stolici a obci.

Čo prejaveniu ľudovej vôle prekáža, to má byť zrušené: tak *virilism* v obci a vo stolici, magnátska tabuľa v zákonodarstve; obmedziť právo ministerského nariaďovania. K vôli vyhnutiu úradníckym prechmatom zákonná úprava povinnosti a práv úradníctva, zlepšenie jeho hmotného stavu k vôli nezávislosti; ďalej: právo appelácie proti každej funkcii administratívnych medzítok; zrušenie policajného súdobníctva administratívnych medzítok. Reforma administrácie na základe samosprávy. Neobmedzená voľnosť politická, remedium proti prechmatom súdov: zrušenie zákona o porotách, osnovaného na základe znalosti maďarčiny; skutočné ľudové, ľudom volené poroty; neodvislosť sudcov. Štát i cirkev nech sú voľné; preto revísia cirkevno-politických zákonov v tom smysle, aby popri civilnom zápise sobášu právo cirkve nad jej príslušníkmi dogmaticky hájené bolo; oddelenie cirkve od štátu, cirkevná autonomia. Z ohľadov politických i finančných hrádze postaviť militarismu a takto docielené úspory vynaložiť na iné štátne, predne kultúrne potreby. Sníženie doby vojenskej služby na dva roky. Sníženie počtu úradníctva, zrušenie ministerských pensií.

Po stránke hospodárskej záhodno žiadať — popri programme národnej strany — oslobodiť od daní také dôchodky, ktoré sú na ži-

vobytie nevyhnutne potrebné. Obmedziť rozvoj kapitalismu na úkor slabších: zrušenie fideikommissných práv, potom obmedzenie ringov, kartelov, trustov, dozor nad nimi; zrušenie vývozných prémií a iných výsad kapitálu. Na štátné potreby nech prispieva občanstvo v pomere ku svojmu imaniu, teda progressívne dane. (Tieto dane obšírny programm Krupcov má, volebný nie).

Školstvu samosprávu buďto obecnú, stoličnú, alebo národnú; ináče šetrenie 44. zák. čl. z r. 1868. Školopovinnosť. Výučba bezplatná. Zlepšenie hmotného stavu učiteľstva. Obecné verejné knižnice. Zákon o ľudových universitách. (V Rakúsku zákon o university extension už je).

Práci česť a ochrana! Poisťovania na prípad nemoce, práce neschopnosti a úmrtia. Delnícke komory. Úplný nedeľný odpočinok, zákaz nočnej práce, vyjmúc té závody, ichž technická povaha prerušenia nedopúšťa; prísne prevádzanie zákazu práce detí niže 14-ročných. Zrušenie trustového systému.

Bezplatné nemocnice; proti alkoholismu: zrušenie pálenie (liehový kontingent!!), vysoká daň z liehovín

Prečo sú tieto veci nie v programme? Mnohé z nich — veku primerané — už i Štúr žiadal (o školstve, o alkoholisme atď. atď.) a my by sme sa ich mali spustiť dnes, kde mravný a hmotný úpadok z každého kúta kričí?

* * *

Soznávame, že programm, ktorý by sa na týchto zásadách vybudoval, by tiež nebol nacionalistický, no neverime, že by nás nacionalismus mohol spasiť. A že je národná idea 3 millionom našeho ľudu už prístupná, tomu ani slovenskí nacionalisti neveria. Potreby naše ženú nás do demokracie a buďme ubezpečení, že v tejto je najistejšia záruka našeho rozvoju i národného i hospodársko-spoločenského. Nacionalismus bez ľudu je — však ver — non sens; no demokracia má popri obrane národnosti i tú velikú výhodu, že prijíma do verejnej činnosti i ľud, ba hlavne ľud; alebo sú dnešné národné stĺpy snáď spoľahlivejšie než pôda ľudova?

A jako si asi môžme predstavovať budúce útvary v našom štáte? Či to hospodárske presilenie, tie ubité milliony, vyvýšená plutokracia nenosia na sebe známku blízkych udalostí? Či trpiteľov tejto zeme môže spojiť iné než túžba za ľudovou slobodou? Ani nemaďarsko-národnostnú allianciu si nedovedieme predstaviť ináč než na základoch demokratických!

Poznanie skutočných potrieb doby, je už pol cesty ku politickému úspechu . . . *Milan Hodža.*

Dôverná schôdzka priateľov „Hlasu“ v Uhorskej Skalici dňa 16. augusta 1901.

Nevalne navštívenú schôdzku zahájil br. dr. *Blaho*, vítajúc prítomných bratov. Po všetkom tom, čo stalo sa s »Hlasom« a s nami všetkými, nemal úmysel mnohých svolať na poradu; predsa však počítal na väčšiu účasť.

Poklesli sme — vravel — a upadli do nútra i na vonok. Kruh spolupracovníkov sa umenšil a len s napnutím síl bolo možno »Hlas« udržať. Nesmieme si tajiť, že jako celý náš národný život slovenský, tak i naša práca okolo »Hlasu« a v »Hlase« trpí *lieňou a nechuťou k práci*. Keď snáď v prvom rade padá vina na redaktora, v druhom rade padá i na tých, ktorí spolupracovať mali. Následkom diferencií, vzniknuvších medzi ním a br. drom *Šrobárom*, utrpel «Hlas« veľmi, a síce práve v tom, v čom začal vynikať. Prestal totiž zabývať sa s problemami filosofickými a tvoriť takto základ našeho názoru životného. Preto minuloročný obsah jeho bol jednostranný.

Schôdzku viedol br. *Hodža*, udelil slovo br. drovi *Blahovi*, aby prečítal svoj referát: »Čo sme vykonali?« (Viď článok str. 14.)

Br. *Hodža* ďakuje br. drovi Blahovi za referát a pokladá za potrebné, aby schôdzka zaviedla rozhovor hlavne o tom, jako predísť ďalšiemu živoreniu nášho časopisu. V našom verejnom živote je veľmi málo myšlienky a lieň opanovala ho v úžasnej miere. A táto nemoc nie že sa nehojí, ale sa zveľaďuje. My Slováci nemáme programmu ani hospodárskeho, ani kultúrneho, ba ani jeden z nás nemá svojho vlastného programmu. Voči tejto všeobecnej bezmyšlienkovitosti, bezštúdiumu musíme sa vynasnažiť, aby sa stal z »Hlasu« orgán živý.

O oprave programmu Hlasu nemôže byť reči. Programm môže mať len strana, my však nie sme stranou. »Hlas« predstavuje iba reformný smer. Základné myšlienky tohoto smeru sú nám známe. Dôležité je však pripomenúť si, ktoré sú *aktuálne* myšlienky našeho smeru a týmto treba sa v najbližšom čase venovať.

Tu navrhnul br. *Houdek*, vyzvať cestou redakcie bývalých spolupracovníkov »Hlasu«, aby sa čím skôr osvedčili, že budú pre »Hlas« literárne pracovať. V páde, že by tak neučinili, nemá »Hlas« ďalej vychádzať.

Návrh tento, jehož prvá čiastka rozšírená bola br. *Hodžom* tak, aby sa spolupracovníkom tým súčasne dopísalo, že si majú —

chcú-li pracovať — v prvom rade všímať *kultúrnych* a *národohospodárskych* pomerov Slovenska, prijatý bol jednohlasne.

V dlhšej debatte poukázané bolo potom k niektorým podrobnostiam, ktoré vyšetriť bolo by úlohou našou. Sú to otázky, jako na pr. výška vzdelania našich učiteľov, vyučovanie na školách, nakoľko sa deje pravidelne a nakoľko nie, jaká je *kde školská návšteva a čo sú príčiny návštevy slabej, maďarisácia v škole, pôverčivosť ľudu, atď. . . . Ďalej príčiny úpadku potravných spolkov v Liptove, vysťahovalectvo, výnosnosť a zadlženosť slovenskej pôdy, nakoľko je táto v rukách slovenských a nakoľko v židovských, poľné hospodárstvo na Slovensku vôbec* a slovenský domáci priemysel zvlášte.

Br. *Hodža* pokladá ešte za veľmi dôležité, aby zásadne riešená bola otázka, po jakú mieru potravné spolky potrebujeme. Či uznávame za potrebné potravné spolky k vôli tomu, aby boly spolkami, t. j. socialisáciou, a či ich potrebu uznávame len do tých čias, pokým nenie v obci samostatného obchodníka našeho.

O otázke tejto rozvinula sa debatta.

Br. *Houdek* navrhuje konečne, aby sa výhody potravných spolkov a význam jejich dopodrobna vypracoval. — Lekárov našich upozorňuje na úradnú štatistiku o chorobách a myslí, že by sa materiál v nich snesený tiež mal spracovať. Dozvedeli by sme sa tak, že ktoré nemoce opanúvajú jednotlivé kraje naše. Dôležité by bolo na pr znať, v ktorých obciach sú pohlavné choroby rozšírené.

Pretriasala sa i otázka, vzájomnosti československej. Konštatovalo sa, že pomerne pomaly postupuje počet slovenských žiakov na českých školách a že rodičia zámožnejší vôbec nedávajú svojich synov a dcéry na Moravu a do Čiech vychovávať. Schôdzka pripomínajúc tento úpadok, ktorý nesrovnáva sa dľa našej mienky ani s našim zájmom skutočným, ani s rozumnou taktikou — lebo takým činom by sme vládu snáď najskôr donútili k tomu, aby sa neprotivila postaveniu slovenských stredných škôl, — vyzýva redakcie všetkých, i cirkevných časopisov slovenských, *aby najmä teraz pred počiatkom školského roku pobádaly ku študovaniu na školách českých.*

Prijatý bol návrh br. *Houdka*, aby sa k vôli cieľuprimeranému rozdeleniu práce vyzval br. dr. *Šrobár*, vstúpiť do redakcie a aby redigoval v prvom rade literárnu časť »Hlasu«.

Návrhy pražskej študujúcej mládeže slovenskej, týkajúce sa Hlasu, predniesol br. *Štefánik*. Myslí, že keď je reč o úpadku Hlasu, nebude zbytočné pripomenúť, že mu dorastajú už jeho odchovanci v pražských slovenských študujúcich. Títo radili sa mnoho o úpadku Hlasu, hľadali prostriedky k jeho pozdvihnutiu a navrhujú preto — mimo už

prijatého návrhu ohľadom spoluredaktorstva dra *Šrobára*, — aby Hlas mimo úvodných článkov a úvah prinášal mesačne obzor *literárne-umelecký, politický, školský, študentský a národohospodársky*. Obzory tieto maly by podávať stručný, ale dľa možnosti úplný obraz toho, čo sa na patričnom poli behom posledného mesiaca dôležitého vyskytlo, pri čom všímaly by si hlavne Slovenska poťažne Uhorska. Ďalej navrhujú, *aby bola administrácia Hlasu oddelená od redakcie*. Priatelia Hlasu mali by tiež nadväzovať styky s mládežou stredoškolskou a postarať sa o sostavenie štatistiky študujúcej mládeže slovenskej. — Niektorí z pražských Hlasistov prajú si ešte, aby Hlas rozšírený bol o *samostatnú prílohu belletristickú*, vychádzajúcu jako dvojmesačník na jednom hárku. Predstavujú si vec tak, že by mala svojho zvláštneho redaktora, neodvislého od redaktora Hlasu, zodpovedného však schôdzke prázdninovej a že by bolo možno predplatiť sa na ňu i osobitne.

Návrhy boly prijaté. K návrhu ohľadom belletristickej prílohy však poznamenal br. *Hodža*, že už bolo usnesené, vyzvať br dra *Šrobára*, aby viedol menovite literárnu časť Hlasu. A do tejto je zahrnutá; produkcia a nie iba kritika. Stačí tedy, jestli schôdzka požiada redakciu, *aby belletriu realistického smeru pestovala*. O forme, v jakej bude belletria tá vychádzať, nech rozhodne redakcia sama.

Br. *Houdek* postráda v Hlase prehľad českej literatúry. Bolo by žiaducno, aby pražský »Detvan« našiel Čecha, ktorý by ročne napísal pre Hlas prehľad modernej českej literatúry.

Dôležité by bolo — dodáva br. dr. *Blaho*, — aby sme našli, človeka, ktorý by nám o maďarskej literatúre podával prehľad. Poslúžili by sme s tým i bratom Čechom a iným Slovanom.

Br. dr. *Blaho* hovoril potom *o našom pomere k mladšej kňažskej generácii slovenskej*. Z počiatku -- vravel — bol Hlas v dobrom pomere s mladými kňazmi katolíckymi a bol výhľad, že začnú do neho pracovať i evanjelickí teologovia. Jakonáhle však »Hlas« dotknul sa pola náboženského, ztratil viac než 50 odberateľov, kňazov katolíckych a evanjelických a evanjelickí teologovia — stojác pod vlivom starších kňazov — do »Hlasu« písať ani nezačali. Br. dr. *Blaho* ale pokladá za veľmi dôležité, aby sme boli v styku s mladým kňazstvom obojeho vyznania, lebo sa s ním i v živote — chceme-li medzi našim ľudom účinkovať — stýkať musíme. A uvedúc dôklady toho, že je katolícka teologická mládež preniknutá potrebou prípravy k budúcemu životu medzi ľudom, myslí, že nemožno sa nám hlavne *tomuto* mladému dorostu kňazskému vyhýbať a nesledovať jeho snahy. Tým viac, že s jednej strany dorost tento je *protiklerikálny* a nenie tak nepokrokový a úzkoprsý, aby s ním v prospech ľudu nebola možná spolučinnosť a

že s druhej strany zase naše snahy nie sú protikresťanské, ani nie proticirkevné, *ale my len chceme, aby sa cirkve napravily, obrodily v ich organických čiastkach a v ich živote.*

Schôdzka vyslovila sa po dlhotrvajúcej debatte za spolučinnosť s mladou kňazskou generáciou všade tam, kde beží o *skutočný* záujem ľudu. A poneváč sa zdá, že katolícka mládež theologická chápe, že kresťanská pravda má prejsť do života a nemá zostať na papieri, že kňaz nemá len kázať, ale i pomáhať a že náboženstvo nemá sa javiť *len* v modlitbách, ale má dávať i podklad mravnému životu, vyslovila schôdzka svoje potešenie nad tým, že s takýmto pokrokom stretá sa práve tam, kde toho najmenej očakávala.

Aby bola možná spolučinnosť, usneseno, že nakoľko by sa objavily v »Hlase« články obsahu takého, ktoré by v mladej generácii kňazskej vzbudzovaly dogmatickú povinnosť obrany, uverejní redaktor slušným tónom písanú odpoveď a pripojí k nej poznámku, je-li polemia ukončená alebo nie.

Po opätnej dlhšej debatte, týkajúcej sa otázky *jako podporovať študujúcu mládež slovenskú na stredných a vysokých školách*, odporúča schôdzka prenechať redakcii spôsob podporovania.

Čítaný bol ešte referát o tohoročných martinských slavnostiach a vypočutá zpráva br. *Procházku* o činnosti pražskej študujúcej mládeže slovenskej v minulom školskom roku.

Schôdzka prijala návrh, pôsobiť na členov *Museálnej Slovenskej Spoločnosti*, aby pracovali k tomu, že by táto v jednotlivých krajoch Slovenska sriadila stále filialky, malé musea. Docielil by sa takto väčší úspech vo sbieraní a M. S. S. prispela by takýmto spôsobom ku vzdelávaniu *širokých vrstiev ľudových.*

Učiteľom nespokojným s *Rodinou a Školou* otvorené sú stĺpce Hlasu.

Pred zakľúčením porady — po prijatí ešte daktorých vážnych návrhov — vyslovila schôdzka svoje pohoršenie nad útokmi, ktorým vystavený je so strany sdruženej okolo redakcie Národních Novín priateľ Slovákov a nezištný pracovník p. Karol Kálal a vydala o tom nasledovné osvedčenie:

»Schôdzka priateľov »Hlasu« odbavovaná dňa 16. augusta v Skalici, s pohoršením pozoruje hrubé útočenie so strany okolo redakcie »Národních Novín« sdruženej proti Karlovi Kálalovi, učiteľovi vo Frenštáte na Morave, ktorý si svojou obetivou, úmornou činnosťou v prospech česko-slovenskej vzájomnosti od každého slušného a úprimného Slováka dosiaľ len vďačnú úctu zasluhuje. Porovnávajúc Kálalovu publicistickú akciu, osnovanú na hlbokoumnej známosti slovenského

národa, jeho krás a pokleskov a na poctivej snahe, oboznámiť Čechov s našim ľudom dľa pravdy, pokladá schôdzka oné útoky za dielo rúk nečistých. Schôdzka trvá v tom presvedčení, že sblíženie naše s bratským národom českým možné je len na základe skutočného poznania sa, preto ctí si pravdu i vtedy, keď je ona trpká; a tak Karla Kálala z prípadu tohoto srdečne pozdravuje a vyslovuje želanie, aby na tej ceste, ako dosiaľ a v tom znamení ako dosiaľ, kráčal ďalej a pracoval«.

Čo sme vykonali?

Uvádzame tento názov schválne do našich výročitých zpráv a síce z dvoch príčin, k vôli sebe samým a k vôli verejnosti. Bolo u nás zvykom, keď podávali sa na schôdzkach zprávy spolkov, redakcií a iných národných ustanovizní, že požalovali sa prednášajúci na zlé pomery, na útisk, na ľahostajnosť slovenskú a vyslovili možnú nádej, že s Božou pomocou bude to na rok lepšie, učinia slávnostný sľub ako budú robiť, vyzvú prítomných aby tiež robili, poďakujú rečníkovi a spokojení tiahnu každý vo svoj kraj — aby za rok to isté sebe a ľuďom zopakovali, necítiac, že za celý rok nič neurobili, že ani o piaď nepokročili.

U nás zavládlo sebaobolhávanie, sebaklam a uspávanie svedomia, tak vychováva sa u nás, v tomto duchu píšu časopisy, v tomto smere účinkuje sa na shromaždeniach, vo verejnosti.

Nedostatok autokritiky, tá nešťastná pýcha a hrdosť, priznať sebe pravdu a vyznať ju i pred svetom, zapríčinila tú priepasť medzi názormi starších a medzi mladšou generaciou. Odtiaľ ten hnev, tá tvrdá neláska voči »Hlasu«, odtiaľ ten výbuch zášti pri článku »O věcech slovenských«, a ešte väčšmi pri brošúre »Čo hatí Slováky«. Proti tejto lži, proti tomuto sebaklamu vedieme už od troch rokov nerovný boj, vedieme ho verejne, bez okolkov, bez ohľadov na priateľstvo, na rodinné svázky; vedú ho s nami stá a stá vzdelancov slovenských v duši svojej, v srdciach svojich. A nie je našou vinou, že *slabosť charakteru slovenského* stala sa u nás skoro všeobecným attributom človeka — Slováka!

A tu neliší sa starý Slovák-národovec od »tajného«, »tichého Slováka«, ktorý »má dobré srdce«, ale bojí sa s pravdou von, jeden i druhý dusí pravdu následkom slabosti charakteru a nedostatku autokritiky. Maďarón, násilník pácha hriechy na svojom národe následkom

bezcharakternosti a z pohnútky polit. moci a sobeckosti. Slovák-národovec zakrýva svoje rany a nedostatky pred sebou a pred svetom a deklaruje pravdu za pohanu a potupenie národa a za krvavú urážku. Z akej pohnútky tedy zakrýva, tají, dusí pravdu, prečo utieka sa ku lži, či len preto, že nepríjemné je počuť pravdu? zo slaboty, z defektu morálneho citu; koná tedy bezcharakterne, úskočne a nemužsky ako ten prvý a z čiastky i ako ten druhý. Celý náš boj v dvoch prvých ročníkoch, tá neblahá polemia, i III. ročník svojím kľudným obsahom snažil sa vykoreniť *toto základné, špecielne slovenské zlo.*

Preto neváhame pravdu vyznať pred sebou a pred verejnosťou, a to, čo dľa možnosti vykonali sme, alebo snažili sa vykonať, podávame, konštatujúc suché faktá, ako výsledok našej činnosti časopiseckej, sociálnej a organisačnej.

V III. svojom ročníku zaoberal sa „*Hlas*" vážnou prácou, lišil sa od I. a II. ročníku v tom, že zanechal neplodnej polemie, nereflektoval na vášnive výbuchy »Nár. Novín« a smelo môžme povedať, že neodplácal zlo, zlom. Vo dvoch minulých ročníkoch nalezáme viacej filosofických článkov, v III. ročníku prevláda národohospárstvo, pole na Slovensku posiaľ úplne ladom ležiace. Významné sú články Fedora Houdeka o »organisácii« a dôkladný, všetko obsahujúci článok o školstve. V žiadnom zo spomenutých oborov nepracovalo sa u nás posiaľ tak systematicky, usilovne a moderným zásadám zodpovedajúco ako vidíme to v týchto článkoch. A keď snáď článok organisácia, nemá ceny niečoho nedostížneho, sú v nej myšlienky a názory, ktoré pobádajú ku práci a dávajú podnet k mysleniu, ktorého je u nás tak málo.

Najdôležitejšie ale pre nás sú články »Miestne názvy slovenské« od *S. Klímu* a »Príspevky k miestopisu Slovenska«. Národopisná mapa shotovuje sa už roky, no nevideli sme z nej posiaľ nič. Český učiteľ musel prísť — a toto vyzdvihujeme — aby sa nie len zhrozil nad nedostatkom topografického diela, ale aby aj ukázal ako ho nahradiť. Naša intelligencia vie sa cestujúcemu Čechovi posmievať, keď povie, že ide z Ruttky alebo zo Žolny, no nepoučila českých turistov nikdy ani slovom ani knihou, čo je to po slovensky csorbské pleso alebo arvašský komitát. *Našou povinnosťou je poučiť Čechov o nás, o Slovensku.* Horkýže, chudobný učiteľ český a mladý obchodník slovenský chytili sa do ťažkej práce, k sostaveniu slovenskej topografie. Posiaľ je spracovaná tretina slovenských stolíc. Dúfame, že do roka budeme môcť vydať osobitne slovenskú topografiu s malou mapkou.

Významná pre Slovensko otázka »alkoholismu«, alebo ako som ju už nazval slovenskou otázkou, mala obšírny priestor v »Hlase«. Na 8. medzinárodnom kongresse bol som dva dni prítomný, mrzalo ma, že

neprihlásil som sa k referátu skorej. Bolo by bývalo pre nás veľmo dôležitým, povedať pred celým vzdelaným svetom v čom prameň biedy slovenskej: v stálom akútnom a chronickom alkoholisme. Tu mala slovenská otázka prísť na pretras, tu hriešne nariadenia vlády ohľadom licencií, výlučné udelovanie týchto židom, beztrestnó falšovanie liehových nápojov, fuslom a takzvanými vyššími alkoholami. Tu mala sa predniesť nepriazeň maďarskej vlády k emancipačnému boju protialkoholistickému, ktorý javí sa v spolkoch striezlivosti, v potravných spolkoch a aj v mnohých náboženských a sukromných spolkoch. Tu účinne bránili sa Poliaci, keď zástupca Ruska povedal, že vláda ruská venuje 3 mill. rubľov na divadla a ľudové zábavy. Malé, utlačené, národy vyslali sem svojich zástupcov, intelligencia naša, kňazstvo, ktorí často vychádzajú si na výlety do Viedne, pozreť si Barnuma atď., neuznali za hodné, čo len na pol dňa ísť sa aspoň »pozreť« na kongress; či u nás alkoholismus vyžaduje menej obetí nežli v Poľsku, v Rusku lebo v Anglii?! A predsa nik neprišiel z toho blízkeho, ubohého Slovenska, otráveného, ohlúpeného alkoholom a nemiernosťou. Preniesol som konečne túto neslýchanú netečnosť, a bol som náchylný veriť tiež v tú smiešnu frásu, v ten slovenský kepienok našej príslovečnej liene »pomery«, no keď videl som tam chudobných až z Krajiny prišlích slovinských kňazov, pilne značiť pri stolcoch, keď videl som tam delníkov z dielne prišlích v modrých blúzach a pri nich českých lekárov, advokátov, kňazov hanbil som sa v duši, že len samojediný som tam a že celému mojmu národu je ten obrodný, umravňujúci boj čistých sŕdc a dobrých ľudí ničím, bublinou. Otázka, ktorá pohla štátmi, cirkvami, najväčšími duchami stoletia, mohutnými inštitúciami ako vojsko, súdníctvo a modernou vedou lekárskou, školstvom atď., preletela nad Slovenskom ako hučanie búrky, neočistiac ani povetrie a nezobudiac nikoho, nie pána, nie sedliaka ani kňaza. Či sme nie za živa mŕtvi? či nic bezduchou massou? Na burcovanie celého vzdelaného sveta nemá Slovensko odvety, ironickým úsmevom a pohŕdaním odpovedá sa na výdobitky boju protialkoholistického, na prostriedky ochranné. *To smutná kapitola vecí slovenských!*

Doma snažili sme sa v tomto smere účinkovať, v Skalici vydržiaval sa cyklus prednášok o alkoholisme v 8 prednáškach, o kongresse referovalo sa v 2 prednáškach, následkom čoho založil sa v Skalici krúžok abstinentov (relatívnych), jehož členovia posiaľ 64, zriekli sa docela pitia akejkoľvek pálenky a sľúbili miernosť v požívaní vína a piva. Na okolí vydržiavalo sa 9 prednášok o tomto themate a síce: vo Gbeloch 4, v Holiči 2, v Mokromháji 2, v Petrovej Vsi 1 v celku 9 prednášok o alkoholisme. Schôdzky boly hojne navštívené.

Mimo alkoholismu prednášalo sa v Skalici:
O slovanskej mythologii.
»Asijský mor a jeho vlasť«.
»Choroby modzgu.«
Ako vyviňovala sa slovenská literatúra.
Význam kresť. ženy v spoločnosti.
Výchova mládeže.
O dobrých knihách.
Hospodárstvo mliekarské a jeho význam.
Židovský statok »na polovic« a náš sedliak.
Mravné obrodenie a život v našich obciach.
Čím možno nahradiť pestovanie cukrovky.
Význam starožitností.
Listy Jána Husa.
»Svoj k svojmu«. (Hospodársky boj).
»Sťahovanie do Ameriky, národohospodárske nešťastie krajiny.
V Mokromháji:
O organisácii.
Spolky mládeže.
Učme sa hospodáriť.
Krása ľudového spevu a kroju.

Vo Gbeloch:
Hospodárska pokieslosť našich obcí.
Potreba a zakladanie družstiev.
Kapitalismus.
Lacný úver (Raiffeisenky).
Potravné spolky.
Ako založiť, a ako viesť potr. spolky.
Mliekarne.
Dánski sedliaci*).
Zúžitkovanie zemiakov vo veľkom. (Škrobárne).
Význam spolkového domu.
Behom roku založený bol potravný spolok a zakúpený spolkový dom za 8600 korún.
Petrová Ves:
Potreba hospodárskej organisácie.
Potravné spolky a ich význam.
Založený potravný spolok a vystavený nový spolkový dom.

---

*) Knihovnička „Času". Číslo 10.

Šuštín:

Zakladajte potravné spolky.

V hospodárskej neodvislosti spása ľudu.

Založený úverkový a potravný spolok účinkujú zdarne.

Holíč:

Organisujte ľud hospodársky.

Uním:

Mravná kleslosť znemožňuje hospodársky pokrok.

»Potravné spolky«.

Búr.-Sv.-Mikuláš:

Založte nakupné a odpredajné družstvo. Potravné spolky.

V iných obciach okresu a v druhých stoliciach nestíbli sme, ač vyzvali nás s viacej strán ku prednáškam.

V občianskej Besede v Ružomberku vydržiavali priatelia »Hlasu« nasledovné prednášky:

Jozef Hollý učiteľ: Vysvetlenie telluria Zigmundíkovho.

Václav Vraný: O rastlinstve v okolí Ružomberka, zvlášte o bylinách liečivých a jedovatých.

Dr. Vavro Šrobár: O vzduchu, dýchaní, o príbytku, — o obehu krevnom a srdci, — dva razy o alkoholisme, — o roľníkoch dánskych.

Dr. Jozef Burjan: O výžive, — o šatstve, — o koži, o kúpeli, — o pokrmoch.

Okrem toho bolo divadelné predstavenie spojené s koncertom a deklamáciami, tiež jedna letná zábava v lese.

Spolu 21 prednášok o alkoholisme a 48 prednášok o rozmanitých predmetoch.

K rozšíreniu našich základných ideí pôsobil veľmo výdatne kalendár »Nová domová pokladnica«. Kalendár tento stal sa dôležitou pomôckou v organisačnej práci našej, v ňom sa nachádzajú naše výročité zprávy, naše úspechy a nezdary a naše snahy pre budúcnosť. Kalendár tento je skoro výlučne lokálny a v tom práve jeho význam. *V Skalici a na okolí rozšírený bol v 2000 výtiskoch, v každej obci ho najdete, a všade koná služby výborné, oboznamuje, poučuje, budí myšlienky a záujem pre nový boj obrodný a emancipačný a pripravuje pôdu; kde je „Pokladnica", tam pochopia iedeám, prednáškam, tam v skutok uvádza sa ľahko všetko, čo v theorii premyslené a pre život určené bolo.*

Myšlienka vzájomnosti československej urobila značný pokrok ku predu. Krásna publikácia »Uměleckéj Besedy«, »Slovensko«, je toho dôkazom, vážime si snahy umeleckého sveta pražského, ale ťažko sme

niesli, že mladé Slovensko nebolo pritiahnuté k dielu, čomu dali sme i výraz svojho času.

»Slovenské večery« vydržiavali sa tri, v Prostějove, kde prednášal p. Karol Salva o »Pomeroch na Slovensku« a p. K. Kálal o »Československej vzájemnosti«.

Výšiviek slovenských predalo sa za 120 K. 50 slov. kníh darovoval na zámenu za českú knižnicu p. kníhtlačiar *J. Teslík*. Založený bol i slovenský krúžok. *V Rožnove p. Rad.* vydržiaval sa tiež slov. večer, prednášal p. *K. Kálal.*

Vo *Val. Kloboukoch* vydržiavaný slov. večer vydaril sa tiež, minulo sa i výšiviek za 100 K., aj slovenských kníh.

Čistý výnos prostějovského večera venovaný bol *„Československej Jednote"* v Prahe, vo *Val. Kloboukoch* venovala »Beseda« výnos večera na vlastné ciele. Zdá sa nám, že tento posledný večer usporiadaný bol len k vôli móde.

Známosť o Slovensku a jeho živote, bola náležite rozšírená kritickými článkami *„Našej Doby"*, *„Osvěty"*, *„Slov. Přehledu"*, *„Času"*, *„Samostatnosti"* Museumu, Vlasti — táto hodne nešikovne — a iných hlavne polit. časopisov českých. Stať »Našej Doby«, »Věci slovenské« vydal pražský »Detvan« v osobitnom sošitku s doslovom spisovateľovým. Až na niektoré nesprávnosti v dátach, odokryl článok ovšem britký, hladinu slovenskej bariny, nepeknú ale pravdivú. *„Kto sa cíti, nech sa vtípi"*, *a na Slovensku cíti sa 99 zo sta, ano cíti sa, ale z pýchy, zo strachu, z ohľadu na ľudí nechcú si priznať pravdu, nie nám právo odokrývať rany, nie nám právo liečiť biedy touto cestou, radikálne, bezohľadne, neúprosne, spôsobom moderným, v pravde kresťanským a iste — to veríme — jediným v ňomž kľúč našej biednej situácie, a možnosť nápravy mravnej a sociálnej!*

Výplyvom nášho obrodného boja v živote slovenskom je brošúra *„Co hatí Slováky"*, akoby odlesk článku »Věci slovenské«, vytrysklý z opravdového slovenského srdca, pozorujúceho zo zátišia pilne náš verejný život, nemajúceho nič iného na mysli, ako upovedomiť si pravý stav náš, poznať pravdu a dľa toho prebudiť driemajúce slovenské svedomie, zobudiť hašišovým systémom »Nár. Novín« omámené duše, dusiacim pravdu, svetlo, dobro, prácu a všetko, čo nesie na sebe známku mravnosti a pokrokovosti. Brošúra »Co hatí Slováky« znamená postup myšlienky obrodenej, pokrok nami hlásaných ideí a je pre nás skorým, na teraz ani nečakaným zadosťučinením.

Že Meakulpínsky píše lapidárne, tu i tu hrubo, nemení na veci a pravde ničoho, veď i v biblii nájdeme hrubé slová a nikomu nenapadá preto zavrhovať bibliu.

Keby to bol Kálal — cudzí vagabund — tomu odpustilo by sa to — ale Slovákovi, ktorý to napíše ešte k tomu česky, nedá sa pardon, a hinc illae lacrymae! Toľko museli sme na tomto mieste povedať. Redakcia »Hlasu« i tohoto roku podporovala slov. štud. mládež, s obnosom 300 korún. Medzi podporovanými boli: 2 technici, 3 filosofi, 1 právnik a 1 maliar.

Študujúca mládež v Skalici a okolí sbierala usilovne národopisný materiál, starožitnú keramiku, výšivky, staré peniaze, príslovia atď. Sbierka obnáša 150 kusov.

Pokrok v drobnej práci, v snahách organisačných proti rokom minulým je zrejmý. Naša prednášková činnosť sa temer strojnásobnila oproti roku minulému. V tejto vidíme najviac úspechu a cítime, že v nej, ako v podmienke rozvoju leží budúcnosti zdar. S touto posledňou išla ruka v ruke činnosť v spolkoch. Práca naša je malá, drobná, na teraz bezvýznamná, nevďačná, bez uznania a vďaky, bez slávy, ale to jedno stojí neodškriepiteľne, že kde táto sa nevykoná, tam ruže slovenské nepokvitnú nikdy a nikdy.

Na púšti i plamenné slovo básnikovo odzneje na prázdno, na púšti hynie život lebo niet vlahy, niet pracovitých rúk, ktoré by púšť umom a prácou premenili vo veselú, úrodnú oasu. Nám prichodí obrábať túto púšť, z ktorej fantasti vybájili raj, my musíme život svoj posvätiť tejto púšti, my musíme dolu k hrude, áno dolu k ľudu, lebo hore pre nás svetla niet! *Dr. P. Blaho.*

Martinské slávnosti.

Jako každý rok tak i tohoto roku odbývaly sa martinské slávnosti, rozumiem valné shromaždenie »Živeny« a Museálnej slov. spoločnosti. Majú ony byť akoby náhradou za bývalé shromaždenia matičné, ale časy sa zmenily; je to len odlesk a síce matný, neprirovnateľný k predošlej oduševnelosti, ale i živým dôkazom ako sme v poslednom štvrťstoročí išli zpät.

O tomto však až na konci článku. Prejdem na naše spolky. Keď som už začal so Živenou, tak prohovorím o nej na prvom mieste. Nakoľko sa rozmnožil alebo zmenšil jej majetok o tom tu písať ako o bočnej veci neidem. Pohybuje sa táto summa a s tým i činnosť spolku v tak úzkych rozmeroch, že sa ani nemôže hovoriť o vážnej, hlbšej práci. Až na tie snahy, že Živena, cieľom pozdvihenia výšivkového priemyslu urobila malučký krok napred, nevidíme nového nič, čoby

dostálo očakávaniam. Už vlani sme prehovorili vážne slovo, aby spolok pestoval belletriu dotýčne zošľachtenia a pozdviženia vzdelanostnej úrovne našich *slovenských* dám; už vlani sme vyhadzovali na oči, že spolok nerobí nič vzhľadom na ľudovú spisbu, ktorá by vyhovela už dávno cítenej potrebe, aby sa vzdelanosť šírila i medzi našími ženami nižších vrstiev. (Ktože má na pr. vydať lacnú knižočku »Žena v domácnosti«, »Povinnosti matky«, »Slovenská rodina«, »Nauka o národnej výchove« atď., keď Živena nie?) A prešlo zas mnoho času a nerobilo sa nič. A prečo? Tamže je predsedníčka vážená pani, pani pokroku, činná, tam horlivá pokladníčka, že môže byť vzorom každému, kto horlí za vzdelanostné snahy národa, tam je ochotný výbor — slovom všetko je tam, len pán tajomník, ktorý vždy býva dušou takýchto prác a snáh, spí sen ľudí dobre chovaných, nosiacich hodnosť, ale nerobiacich nič, že to žiaľ až pozorovať. Nebojíme sa, žeby kritický čitateľ nedal nám za pravdu. Osôb sa netýkame. Ale posudzovať činnost alebo nečinnosť tých, ktorí sa sľubami, že budú pracovať, obsadzujú hodnosti a potom *nerobia nič* na to máme právo. Kto nám neverí, nech si prezre referát »Nár. Novín«. Tam ponad tieto veci tak ľahko (ináč veľmi nešikovne) prešmykol sa zpravodajca, že už na prvý pohľad bolo vidno, že o tom, čo bolo, *nemal* čo písať a o tom čoby bol dľa pravdy chcel, *nesmel*. Jedon, dvaja ľudia budú, čo povedia, že »rýpeme«. Možno, že sa nám dostane i v *úvodníku* (ten výraz je už u nás bežný, prechádza do príslovia) ovšem len tak »z poza uhla« (lebo dakto bojí sa so svojou »šľachetnou krvou« do otvoreného boja, vediac žeby vykrvácal a on si svoju »šľachetnú krv« veľmi cení, lebo za národ je lepšie »žiť« ako mreť), ale to nás nezvráti v úmysloch. My sa snažíme iba za pravdou a tak nemôžeme ináč hovoriť. Úprimne hovoríme, že my budeme najradšie, keď budúcne umožnené nám bude o spolku Živene čím radostnejšie referovať.

A teraz o Mus. slov. spoločnosti. Poďte vy páni a dívajte sa na tých, čo »trhajú« a »rýpu« ako pred jej činnosťou klobúk skladáme (ovšem až na to mnohé a nepotrebné uklánanie sa pred mocnými tohoto sveta i tak bezosožné, bezúčelné). Výročná zpráva podala nám nový dôkaz, že to ide veselo napred a tomu sa každé poctivé slovenské srdce len potešiť muselo. Úctyhodný, snaživý, poctivý predseda s tou *skromnosťou*, ktorá veľkých ľudí ozaj krášli — a ktorej je tak *málo* u mnohých ľudí u nás; činný tajomník, konajúci bezžistne tak ohromné práce s radosťou konštatovali, utešené vzrastanie musea a ťažkými slovami prizvukovali nevšímavosť, neobetovavosť, nezaujatosť nášho obecenstva oproti spolku. Žial ukazuje to, že sme vzdelanostne i mravne padli. Naše obecenstvo príduc do nášho musea, ktoré *znalci* obdivujú,

v čepákoch, tanierikoch, vretenách, kameňoch, v kaslách atď., vidí snáď iba hračky a nie predmety kmenovej rázovitosti a duševnej vyspelosti národa, ktorá v dnešných časoch nás viac chráni ako kanóny a pevnosti? Ak je tomu tak, tak potom beda nám a nečudujme sa, že sme bez vojska (ľudu) lebo ako ty pán mne, tak ja tebe, t. j. keď my mrdáme plecom nad výkvetom duševnej samobytnosti nášho ľudu, tak nám on to potom druhou cestou oplatí.

Slovo je slovo: spoločnosť t. j. správa pracuje s obdivuhodným uznaním. Patrí jej všetka česť, my to tu kvitujeme, ale našej verejnosti musíme ťažko vyčítať, že nemá čisté svedomie, je bujarej spoločnosti *moc dlžna*. Napravte to bratia. Veď to tak biedne s financiami vypadlo, že *spoločnosť musí obmedziť ročné svoje vydanie*, lebo nemá *peňazí*. To páchne *úmrlčinou*. Kto chceš umreť, umri, ale vy bratia, ktorí chcete žiť, konajte svoju povinnosť. Ak má spolok dačo v budúcnosti spraviť, musí mať osobitnú budovu. Daj kto možeš aby sme nezostali v haňbe. Je pravda síce, že my by sme radšie videli, keby sme mali podporujúci fond na ľudovú, báječne lacnú literatúru a časopisectvo, lebo dnes len touto cestou možno sa dostať k ľudu, ale dnes keď už je, ani tento vo vyššom smysle náš representujúci spolok nemožeme nechať na ľade.

Medzi poradami boly dve vážnejšie na rade. A síce porada mládeže. Tu sa vraj ustálilo, že »lacné knížky«, ktoré vydávala doposiaľ slovenská mládež v neurčitých dobách po 20 halieroch, bude ich vydávať napotom ročne riadne v 4 výtiskoch s ročným predplatným 1 koruny. I druhé, pre nás menej cenné návrhy boly pojednávané a preto o nich nešírime slova. Len žiadame aby tí páni, ktorí vydávajú »lacné knižky« nabudúce vážnejšie chytili sa do veci a neuverejňovali tam všetko, čo sa inde uverejniť nedá, menovite nie práce ako je rozprávka »Zločin a pokánie«, ktorej mravné úzadie je tak pohoršlivé, mrzké, odporné, akoby to bol trinásťpróbny nihlista písal. S takými mrzáckymi blabotačkami náš ľud sa nepovznesie. A teraz o najvážnejšej veci, o organisácii. Dávno hovoríme o nej, všetci cítime jej potrebu, chceme ju. A predsa nemožno sa jej dovolať. Prečo? Pre našu rozháranosť, otupelosť, neprecítenosť, pre lieň, lenivosť, otroctvo. Vec je v tom, že Slovák sa dnes bojí na vidieku povedať, že je Slovákom, a ak sa nebojí uťabuje sa do kúta a nerobí nič. Konečne muselo to už byť, viselo to vo vzduchu a tak bola reč i o tomto. Vážnu prácu ohľadne vypracovania podal, ak sa nemýlime p. And. Halaša. Len škoda, že je pre naše pomery privysoká, nám rozhodne nezodpovedajúca. Keďby *vidiek* vykonal *všade* svoju povinnosť išlo by to. Ale máme tisíc zkúseností, že vykoná málo alebo nič. Rozhodne nesvo-

bodno tak vysoko rúbať. Treba hľadať len takú sériu akú možno kúpiť. Ide hlavne o vymanenie ľudu z rúk úžery, opilstva a o rozširovanie *dobrých* slovenských časopisov. *Všetko ostatnie príde samo sebou.* Nezatracujeme ani druhé vzpruhy slúžiace k dobru umravňujúcej osvety, ale bojíme sa, že s kúpeľom vyleje sa i dieťa a že pre horu neuvidíme stromy. A verte tak sa stane i teraz. Kto na dva stolce sedá spadne obyčajne na zem. Čo dnes drží život v národe, v ľude? Iba neodvislá novinárska tlač. *Na rozšírenie tejto zase nespravilo sa nič. Zase sme tam kde sme boli, t. j. priatelia nášho ľudu zas neboli dostatočne upozornení, aby všemožne rozširovali naše časopisy a dobré knihy,* aby vedeli vydržať súťaž vládnych, *zdarma* rozposielaných, slovenskou rečou písaných ale politickú nemravnosť, šíriacich časopisov! No kam s takouto politikou?*) To neznačí, že známe pomery a že vieme stavať baštu proti bašte, to neznačí, že sme ľudia na výške svojho povolania stojací. A s týmto musí kráčať i zdokonalenie nášho časopisectva a tu v prvom rade myslím na reorganisáciu »Nár. Novin« ako hlavného orgánu slovenskej verejnej mienky. Pravda je pravda, ale s ňou treba i na vonok. Tento orgán rozhodne nie je na výši svojho povolania. Má toľko spolupracovníkov, že odrátajúc z vonkova prišlú pomoc, *na jednoho spolupracovníka týždenne nepadne ak 40—60 riadkov pôvodnej tlačenej práce* (preklady nerátame) a predsa je z neho nič. Úvodníky bezprogrammné, fantastické, kypiace žlčou, skáčuce po vrchoch, dolinách na suchej vode jako gumový balónik, dnes boriace Germaniu zajtrá Čínu, politický prehľad, že by ho dvanásťročný chlapec lepšie napísal: nuž kdeže može časopis tento zodpovedať potrebám národa? Veď ozaj treba nám už appelovať na svedomie redakcie tohto časopisu, aby záživnejšiu potravu poskytovala národu. Za tie peniaze to predplatitelia zaslúžia. Hneď na prvý pohľad badať tú, nepreklenuteľnú rozdielnosť mienok stlačených pod jedon klobúk redakcie a často obdivujeme sa zručnosti redaktora, že ten oheň a vodu vie dáko spojiť v celok, aby ho obecenstvu podať mohol. A o tom nadávačnom spôsobe písania, zapáchajúcom alkoholom neidem ani hovoriť. Odsudzuje sa ono sámo sebou. Nuž boli by sme si želali v dobre pochopenom záujme všetkých, aby sa tieto veci napravili, lebo ak sa to nestane, prorokujeme, že »Nár. Noviny« dosťskoro dostanú rivála a my si to pravdu rečeno i žiadame, a veru nie pre iné, iba pre ten potrebný pokrok, ktorého nám tak treba ako každodenného chlebíka. O smere tohto časopisu ani nehovoríme. Škodil tu viac Slovákom, svojou rusofilskou výstrednosťou ako veliká vojna. Dakedy bol tak písaný, že ho Slovák ani nerozumel. Tak sa zdá, že to bolo schválne vyrátané, aby ho tam na severe *lepšie* rozumeli. Nuž my máme právo žiadať, aby »Nár. Noviny« boly hlavne *slovenské* a

*) Vydávanie „Slov. Denníka" zavrhli. Red.

aby sa prispôsobovaly naším pomerom a nezabávaly obecenstvo drtením Germanie a otázkami svätej Rossie, lebo tieto otázky *dnes* sú nám veru daleké.

V tomto smere by sme chceli nápravu v prvom rade. *V druhom rade, keď už padly vážne slová o organisácii, rozhodne žiadame, aby to nebolo vydané slepej náhode ako sa dodnes veci v Martine viedly, ale aby bola práca táto sverená ľudom, ktorí sa veci úplne venujú a len jej budú slúžiť. Z toho rodinkárstva a klikárstva martinského musíte moc popustiť páni. Už dosiaľ ťažko platilo obecenstvo za to, že všetky založené národnie inštitúcie slúžily v prvom rade k zaopatreniu istých nezaopatrených z rodiny a až potom národa. Doposiaľ máme ešte v Martine sedem—desatorakých pokladníkov, direktorov, sekretárov, sedem—desatorakých výborníkov atď., ale výsledkov z práce nič.* No a takto to nesmie ísť — ak nemá zahynúť celý národ. Kto myslí, že krivdu robíme, nech sa ozve. Odpovieme mu faktami, ktoré veci tieto ešte horšie objasnia, než ako sme ich udali,

Ináč uznáme, že porady robily dojem vážne pochopeného úkolu A radi sme tomu, lebo úfame, že sa už raz položí základ k vážnej práci u nás prepotrebnej. Každý cíti toho potrebu a teší sa, že sa to stane. V tejto nádeji pozdravujeme i my porady martinské a budeme sa zo srdca tešiť, ak budú korunované od nás všetkých žiadaným výsledkom. X.

O B Z O R.

Politický. (Na sklonku snemu. — Prípravy a voľby. — Nové strany v aktivite. — Voľby v Česku),

Snemové päťročie kloní sa ku koncu. Ono nebolo prosté vynikajúcich momentov; budúci kronikár bude museť pri ňom pozostať, a — s koľkou-toľkou psychologiou - uhliadne v ňom hranicu dvoch period uhorskej politiky. Jedna, práve dokonavšia, bola periodou zjavnej surovosti skrytej. To je ovšem len forma. I obsahom znamená týchto päť rokov kardinálnu zmenu kursu. Jestli všetky príznaky neklamú, nechávame éru liberálnu po strane a na blízkom obzore vystupujú obrysy prirodzenej reakcie. Liberalismus v Uhorsku dokonáva. Materiálne priviedol krajinu na pokraj záhuby; a k vôli nemu udržiavaná disciplína vládnej strany korrumpovala ľudí, jednotlivcov tak, ako celú spoločnosť. Dnes v Uhorsku — vyjmúc strany národnostné, blatom

verejnej politiky netknuté — niet pevných charakterov a — vyjmúc kotterie židovské — niet finančnej rovnováhy. Posledné dni orthodoxného liberalismu uhorského predlžované boly umele a ích záchrana vyznievala v absolutismu. Pokus na obmedzenie slobody tlače (§ 16.), bašovstva v ministersve vnútra, lex Tisza: to boly posledné pokusy. Novej éry známka bola tá, že sa hľadela spraviť sympatickou. Medzitým uviedla v platnosť zásady mierne-liberálne, dožičila slová politikom konservatívnym. Jej výkony zdajú sa kliesniť cestu antiliberalismu. Zákony obchodné a hospodársko-sociálne, ktoré toto obdobie už dosiaľ vytvorilo, našemu tvrdeniu prisviedčajú. Obmedzenie voľnosti pri sbieraní obchodných objednávok, uvedenie bursovnej dane, úprava pomeru medzi ärárnymi delníkmi a ích zamestnavateľmi, obmedzenie kšeftov inkompatibilitných, — to všetko podtína nohy 27-ročnému uhorskému liberalismu. Heslo éry je liberálne; ale len preto, že v Uhorsku platia heslá nad skutky a že liberálnu verejnú mienku pri tejto operácii uspať bolo treba.

Tvárnosť nového snemu, ktorý na tejto narazenej ceste pokračovať má, dá sa predvídať: vzrast konservatismu a síce či v podobe »liberálnej« strany, či v podobe vyslovených klerikálov (strana »ľudová«); ešte dobre pochodíme, jestli z budúcich poslancov bude len polovica zemänsko-grófsko-barónsko-kňazská. A že vraj zástupci »ľudu«!!

Prirodzeným následkom zdanlive slušnejšieho kursu je, že sa zbudily politické ašpirácie, brutálnym tlakom s hora dosiaľ udusené. Klerikalismus, zastupovaný stranou »ľudovou«, šíri sa v nepredvídaných rozmeroch; z neho vylučuje sa kresťanský demokratismus na jednej a antisemitismus na druhej strane; nová politická strana »kresťanská«, utvorená nedávno, je zárodkom nových stranickych útvarov. — Pod menom »radikálnej demokrácie« vystupuje medzi prešporskými a šopronskými Nemci organisácia stredného stavu (maloroľníctvo, malý priemysel a obchod), politicky ovšem nevyspelá, ale pre našu dobu nie bez významu.

Zo strán národnostných dala na seba vplývať len národná strana slovenská. (Na »solidaritu nemaďarských národností« uderená bola prvá štrbina r. 1896. (paktum Slovákov so stranou »ľudovou«) a druhá — teraz. Vinu toho nesú starokonservatívne strany rumunská a srbská, ktoré sa svojou úžasnou nehybnosťou a nehotovosťou už dávno staly výstražným príkladom. Rumuni, takzvaní »mierni«, budú tiež kandidovať a prv-neskôr pojdú s vládou. Slovenské kandidatúry sú dnes, napriek pokročilosti času, ešte vždy len v štádiume počiatočnom; definitívne sú len dve turčianske; vo výhľade je ešte 6 okresov. Z národnostných najvážnejšou je strana sedmohradských Sasov. Po intensívnej

práci národohospodárskej dospel tento národík k večne zabezpečeným 12 mandátom. Tohoročné kandidácie dejú sa už v usrozumení s radikálnymi »zelenými« Sasmi, teda národný pokrok. Srbi a Rumuni — zostávajú v passivite, oddávajú sa dielam cirkevným. U ních zvelebenie cirkve znamená zvelebenie národa, preto so stanoviska národného neslobodno podceňovať ani úspechy kňazstva rumunského, ani snahy cirkve srbskej. Posledne prejavili Srbi na shromaždení vo Veľkom Bečkereku nevôľu proti vláde, ktorá dosiaľ nebola náklonná svolať ích cirkevný sjazd; 12-členové srbské vyslanstvo kráča ku kráľovskému prestolu s prosbami a žalobami.

Česko stojí tiež vo znamení volieb na »zemský snem«. Národná strana svobodomyselná (Mladočeši) potká sa v krutom boji proti agrárníkom, ktorí sa chystajú vystrojiť intellektuelnými silami i z táboru staročeského. Národné delníctvo a ostatné pokrokové strany octnú sa tiež v opposícii. Tieto voľby budú sa už konať dľa nového volebného zákona, ktorý si český snem v júni t. r. vyniesol a ktorý kráľ nedávno potvrdil. Dľa tohto zákona budú voliť obce vonkovské direktne a každá obec, čítajúca aspoň 500 duší, osebe; voličom je každý občan, platiaci aspoň 8 korún podanej dane. *H.*

Referáty.

„Co hatí Slováky?" Nákladom pseudonymného spisovateľa *Meakulpinského* vyšla 246-stránková knižka v Hodoníne r. 1901 za 70 kr. i s poštou. Pre Slovensko rozpredáva ju kníhtlačiareň p. K. Salvu v Lipt. Ružomberku.

Táto nepatrná, za hranicou Slovenska vydaná knižočka narobila viac šumu u nás, ako celá slovenská literatúra posledných 50 rokov. Keby tedy pre nič iného, už pre túto podivuhodnú okolnosť zaslúži, aby sme sa ňou obšírnejšie zaoberali.

Čím sa stala tak povestnou?

»Národnie Noviny« a s nimi súhlasne i mnohí slovenskí národovci a to menovite naši veteráni pracovníci ozvali sa proti pôvodcovi preto, lebo, vraj, brožúrka táto je neslýchaným útokom na česť národa, je tupením, zákerníckym nápadom, je hanobením, je paškvilom a pamfletom na slovenský národ . . . Pisateľ jej je darebákom, vagabundom atď. atď. A vedľa toho dostalo sa i nevinným ľuďom urážok a nádavok

a to hlavne p. K. Kálalovi, *ktorý jej nepísal* a p. K. Salvovi, ktorý ju vzal do odpredaju pre Slovensko.

Keď už ostrá hrmavica preletela nad knihou a neznámym pôvodcom, pozrime bez hnevu a predpojatosti, s rozmyslom a triezvym uvážením na obsah samej knižky. Pravda najspravodlivejšie by sme naložili s pôvodcom i jeho knihou, keby si každý z nás prečítal sám celú knižočku, kapitolu za kapitolou, s tužkou v ruke a značil si čo sa mu nezdá a s čím súhlasí. Tak by bol náš úsudok najspravodlivejší, keby sme nepravdu a pravdu položili na váhu a potom už rozsudzovali.

Ale nestalo sa dosiaľ tak a mnohí snáď i tí, čo viedli hlavné slovo proti pôvodcovi a knihe jeho, nemali toľko trpezlivosti, aby tejto očakávanej povinnosti vyhoveli voči pôvodcovi. A tak sa, poviem vopred, narobilo dosť krivdy menom cti, obrany a ochrany národa, ako to vždy bolo a snáď večne vekov bude . . .

Pozrime tedy do obsahu knihy a pri malej trpelivosti soznámime sa s celým dielom, lebo pôvodca to, čo na 243 stránkach v XXI. kapitolách podrobnejšie rozberal, v »Doslove« shrnuje na troch stránkach takto:

Co to tedy hatí Slováky?

Málo nás. Jsme chudoba de Badín, v krutém otroctví zadluženosti bídně robotujeme a hyneme . . .

Není mezi námi lásky, svépomoci, je však při nás příliš mnoho opilstva, nesolidnosti, pýchy, nenávisti, nesvornosti, nebroušenosti . . .

Hatí národ neslovanská, slovenských „vzdělanců (ne dosti vzdělaných) nenábožnosť, slovenských politiků v politice nepolitičnosť, drobení se spisbou, jalová slovenská panslavistika, protimluvnosť memorandálií atd.

Hatí Slováky nynější národnostní lidožroutství, naše církevní i školská malomoc, nepoznávání „času navštívení", dějinného poslání atd.

To nás hatí, a z toho je zřejmé, co by nám asi pomáhalo. Totiž obrození, znovuzrození se duchovní i hmotné. Nebo jistá věrná pravda je, že „mravná hniloba sa nás chytila v dešperátnych rozmeroch, a nebude obrodenia, nebude znovuzrodenia pre národ, pre cirkev, kým nedorastie, nedospeje intelligencia druhá, nová, mravným a duchovným nadaním obsažnejšia, než je dnešnia".

Nejvíce jde o to, že i když státní poměry budou ty nejlepší, se Slováky bude zle, — jest-li se znovu nezrodí! Nuly nikdy nebudou množiti. . . Národ zadlužený, otrocký, bez osvěty, bez sebevědomí, národ mravně shnilý, opilý, haštěřivý, odstředivý . . . vždy bude smětištěm a hnojivem pro jiné.

Ostatně však jako na počátku těchto úvah, tak i při konci původce z celého srdce svého touží, by všecko, cokoli zde milému slovenskému národu aneb kterémukoli velectěnému údu jeho nelichotí: dokázalo se čirou nepravdou, černým bludem.

Ó by bylo jistou věrnou pravdou, že na samobytný a samostatný národ, mající míti vždy svou samobytnou a samostatnou spisbu, kulturu atd. není nás příliš málo; kéž by bylo pravdou, že nejsme na to ani hmotně ani duchovně chudobni,

že nejsme bez dostatečné lásky, svépomoci, spolkovitosti, že není nás mnoho opilých, hloupě pyšných, nestatečných, nenávistných, nesvorných, nebroušených, nerozumných, bez Boha, atd.

Bodejž byla pravda, že literárním oddělením se od Čechů odstraněn pravěký blud našich slovenských předků, a položen pevný základ pro rozmach a velikou budoucnosť slovenské vědy, spisby, osvěty a vůbec slovenské kultury.

Bodej bylo bludem když psal Kollár:

„Nuže tedy, Slováci, už spite,
Skoroť bude vašem po kmenu,
Nebo, jak by házel na stěnu
Hrách, slov matky Slávy neslyšíte;

Vzdělanější! po cizotách mřite,
Važte nad manželku kuběnu;
Kazatelé! lidu proměnu
Jazyka, ne mravů v uši líte:

Spisatelé! rozmnožujte hříchy,
Na spojení s Čechy repcite,
Zmařte řeč i národ z hloupé pýchy!

Než když nebe k pomstě tato vaše
Nekajícnosť zažhne, nercite
Potom, že ste byli bez Jonáše“.

Jen by bylo vidno, že právě teď Slováci jsou tak silni, a státy evropské tak měkké, že na tvoření nových státoprávních těles právě nyní je zde doba.

Bodej se dokázalo, že vůbec ničím nejsou vinni Slováci, ale veždy někdo jiný! Atd. atd.

Každá **pravda**, i slovenská **pravda**, (ale **jen pravda!**) jistě zvítězí, nebo

„Pravda nezná ustoupiti zlobě,
Kdo jí laje, ten ji zastává,
Ke cti jsou jí slova rouhavá,
Blud a šalba hlupců ku ozdobě“. *(Kollár).*

Bolo tedy rečeno, že sú toto lže, utrhačštvá, potupy slovenského národa. Poďme od riadka k riadku.

Je nás málo. Áno, keď sa poobzeráme vôkol okolo seba a uvážime, ako sa žije ťažko čo hneď bratom Čechom, Poliakom, Srbom, ktorých je nekoľkoraz viac od nás, nuž až nás tá naša nepočetnosť, pri velikých a mocných susedoch musí predesiť. A dľa »katastrofovej« theorie p. Sv. Hurbana, keď sa totiž Europa bude komassovať čiarou ťahanou vedľa linonára po mappe Europy, verabože málo sa budú pozerať na našu kľukatú hranicu Slovenska . . .

Jsme chudoba de Badín, v krutém otroctví zadluženosti bídně robotujeme a hyneme . . .

Inde a inokedy žalujeme sa trpko, že maďarisácia, žid, úžera depauperisuje naše kraje, vyháňa ľud do Ameriky a čo ostane doma, je zotročeno tisícnásobnou tiažou života.

Neni mezi námi lásky, svépomoci, je však při nás příliš mnoho opilstva, nesolidnosti, pýchy, nenávisti, nesvornosti, nebroušenosti . . .

Až na slová »příliš mnoho opilstva«, ktoré nenie možno statistikou podopreť, lebo v tom smere sme sa ešte nepokúsili o podrobnú, srovnávajúcu s inými národmi štatistiku, všetko platí do slova. Ale i o rozmeroch opilstva u nás možno si dosť príbližný obraz utvoriť, keď povážime to, čo veda hovorí o hraniciach toho, čo voláme opilstvom a pitím. Opilstvo totiž počína sa počiatkom XIX. stoletia, lebo pilo sa i prvej a snáď i viacej, ako teraz, ale *neznalo ľudstvo koncentrovaných liehových nápojov*, ako je špiritus, *rum*, *koňak*, *pálenka*, *absynth atď. v toľkej miere ako je dnes*, **a tak všeobecne rozšírených**. U nás nie pivo, medovec, víno a pod. slabé nápoje, ale pálenka, rum, slivovica, borovička, ovsienka a pod. *silné* nápoje sa užívajú. A s tými počína sa hlavne historia alkoholismu.

Aj v iných slovenských časopisoch bolo žalovano, že u nás sa pije od narodenia až do hrobu. Vždy a pri každej príležitosti.

Jedinú chybu možno vytýkať pôvodcovi v tom, že nedoložil svoje tvrdenie spoľahlivou štatistikou, trebárs len aspoň jedného vidieku, stolice a že neukázal, koľko sa pije za podobných okolností a pomerov inde, či aj inde vypláeajú pálenkou prácu, či je to zvykom všeeuropským, že už nemluvňaťom ponúkajú pálenku, či aj iné národy pripisujú tak obrannú, *liečivú* moc liehovinám ako u nás a konečne či jest ešte národ, ktorý by pil toľko pod titulom liečenia najzhubnejšieho nápoja — akými sú Hoffmanské kvapky?

Keby to bol všetko pekne rúče podokladal, nuž isto je, žeby vina z opilstva nebola tak krute dopadala na tvár slovenského ľudu. Čo ešte v tomto bode vytýka, to vari netreba zvlášť rozvádzať a proti tomu sa vari nikto ani neohradil: zaiste má to svoje hlboké príčiny, že na organisáciu síl začali sme pomýšľať až XX. století.

Vytýka pôvodca nenábožnosť »intelligencie« a možno ešte dodať: hatí nás i *bezhraničná pôverčivosť ľudu* jak vo veciach náboženských, tak i svetských. Po Slovensku sú široké kraje, kde duch Kristovej nauky neuspel ešte preniknúť srdce a mysel veriacich. Ale o tomto inokedy.

Že sme nepolitickí, že náš panslavismus je jalové omálanie vo vzduchu visiacich fantasií, že sme bez politického programmu a že dnes cítime neblahé následky drobenia literárneho — o tom všetkom nikto pochybovať nemôže.

»Hatí nás národnostné lidožroutství« — čiastočne pravda, totiž tak, že voči silným Maďarom hlásame morálku »oko za oko«, že v po-

sledních 10-ročiach upierali sme svoj zrak *jedine* na jazykovú otázku, zapomínajúc na hospodársku a spoločenskú obranu a prácu.

A najviac pobúrily nasledujúce tvrdé slová pôvodcove: »Nejvíce jde o to, že i když státní poměry budou ty nejlepší, se Slováky bude zle, — **jestli** (podtrhujem sám) se znovu nezrodí! Nuly nikdy nebudou množiti . . . Národ zadlužený, otrocký, bez osvěty, bez sebevědomí, národ mravně shnilý, opilý, haštěřivý, odstředivý . . . vždy bude smetištěm a hnojivem pro jiné«. Prvá veta tohoto odstavca je podmienečne vyslovená a je takto úplne pravdivá, lebo ako dnes znamenáme málo, tak, zostanúc takými, nebudeme nikdy viacej znamenať — bez premeny do najhlbších záhybov srdca a modzgu. Druhá veta je následok prvej a tiež v tom smysle je pravdivá. Tretia týka sa nás čiastočne a čiastočne je mienená vo všeobecnosti: nielen taký a taký Slovák, ale i Maďar, Čech, Nemec, Francúz bude smetiskom a hnojivom pre iných, keď bude mať toľko a toľko zlých vlastností.

Čo ohromilo naších ľudí v tejto brožúrke, je to neobvyklé, akoby jedným dychom vyslovené, stručne sopjaté *množstvo fakt.* Veď sa u nás už žalujeme od rokov, ale nikdy nikto neshrnul tie naše chyby a slabosti do tak krátkeho priestoru. Veď tieto žaloby prednášali nie naši nepriatelia, ale za rôznych okolností *naši najlepší mužovia* — ale po kuse a v rôznej dobe a tu všetko to koncentroval neznámy pôvodca v jeden obraz, zhotovil zrkadlo, v ktorom jedným pohľadom vidíme všetko to, čo nás tu a tam trápievalo.

Najväčšie však nedorozumenie vzniklo z toho, že naši ľudia nečítali knižočku s potrebným pri takýchto okolnostiach pokojom mysle. *Veď autor kreslí* **ideál** *národa a k tomu stále pripodobuje nás hriešnych.* Je prirodzeno, že od ideálu národa sme nielen my Slováci, ale i mnohé iné národy ďaleko, že tých nerestí, ktoré nás hatia, je aj u iných národov plno, len neprehháňam keď poviem, že takého národa, aký má pred očima pôvodca brožúry — niet vôbec na svete. I tie národy, ktoré sú vysoko nad nami, majú chyby, aké autor vytýka Slovákom. Len stupeň tých chýb je nestejný. Sú iste lepšie národy ako sme my, ale sú aj horšie, a my máme cnosti, akých i tie dobré národy nemajú.

A treba je nám klásť pred oči ideál, ak chceme napredovať, treba karhať, vystríhať a poučovať, aby sme vonkoncom nezaostali a nehynuli. Menovite u nás a za naších čias, keď tak rádi sa vychvaľujeme, že už pre naše cnosti počali sme zabúdať na svoje chyby.

Keď shrnieme celý obsah knižky uvidíme, že pôvodca, ač trpkých, predsa len väčšinu právd vyslovil. Vytýkať mu možno jedine to, *že z jednotlivých, roztrúsene sa vyskytujúcich fakt - urobil všeobecné pravidlá.* Tak hneď i pri tom opilstve. Správne by tento výrok znel asi

takto: Sú dediny, mestá na Slovensku, kde je opilstvo zakorenené v strašnej miere, ale sú na druhej strane mestá a dediny, kde sa pije málo, alebo celkom nič, alebo toľko, ako v najmravnejších národoch Europy. Áno, sú i také dediny. Je pravda, že naša intelligencia sa opíja, ale opíjajú sa i maďaróni a maďarská intelligencia i Česi. My však máme povinnosť starať sa o seba, predne o seba a máme právo žiadať nápravu medzi sebou. Čo robia iní, do toho nás nič, alebo aspoň v prvej rade nás to nemá zajímať: každý národ nech si je sám sebe sudcom nad sebou samým.

Že sa konečne dostalo toľko potupy, hany, urážok a nepekných nadávok pôvodcovi, to zavinila nadávacia mania úvodnikára Národních Novín. Tak sa zdá, že sa tento úvodničiar bojí o prvenstvo v »brýzganí« a stupňuje svoju »poetickú reč« do krajností priamo báječných. . . Ale toho strachu by nemal mať, lebo krom anonymných pisateľov dopisníc, žiadon slušný človek s nim závodiť nebude a nemôže. Najviac je len ľutovať, že sa náš kedysi tak vážny orgán, akým bývaly Nár. Noviny toľme unižuje ... U nás mnohí ani temer iného nečítajú, ako tento časopis — a tu taká štvrtostupňová literárna pleva podáva sa za pokrm čitateľom! . . .

Škoda, že pôvodca brožúrky nevenoval aspoň jednu kapitolu našim »Nár. Novinám«. A tak boli by sme videli v krátkom obrázku, čo a ako sa píše za roky v tomto časopise. Zaiste by to bola jedna z najboľavejších kapitol našeho literárneho života.

Nezatracujeme úplne ani jednej kapitoly z obsažnej knižočky, ba mnohé podpísali by sme bezpodmienečne a z toho dôvodu žiadame si, *aby každý Slovák prečítal túto knižku*, uvážil ju, čo dobrého zachoval, čo mýlneho bez hnevu a vášne opravil.

To by sme boli očakávali aj od našich predních mužov, ktorí s rozhorčením odmietali prácu v článočkoch, v Nár. Novinách, aby boli omyly opravovali a nedali sa strhnúť k prenáhleným, nespravodlivým úsudkom a odsúdeniam.

Konečne môžeme z najhodnovernejšieho prameňa uviesť, že pôvodcom práce nenie žiaden »cudzí vagabund«, ani p. K. Kálal, ale Slovák. Dr. *V. Šrobár.*

Rozmanité zprávy.

— K druhému číslu „Hlasu“ chystáme 1-hárkovu belletristickú prílohu. Všetky práce určené pre prílohu prosíme zaslať najďalej do 15. každý mesiac, na adressu redaktora liter. časti „Hlasu“: Dr. V. Šrobár v Ružomberku, lipt. stol.

— Odkedy započaly sa u nás mliekarne, rozpisujú sa o nich skoro všetky časopisy. Celkom správne, veď leň tak vysvetlia sa ony dôkladne. „Obzor“ *) priniesol v posl. dvoch číslach peknú rozpravu, od p. Juraja Slávika.

— „Občianska Beseda“ v Ružomberku poriadala letnú zábavu v Hrabove, 28. augusta. Účasť odhaduje sa na 200 osôb.

— V „Nár. Novinách“ č. 93. v zpráve o slávnosťach augustových stojí: „. . . krásne pohlavie, ktoré nevie si zvlášte tanečnú zábavu prenachválit; mládež náležite a dôstojne konala svoju úlohu“!! Tedy tanec je úloha mládeže pri tých slávnosťach?

— Kníhtlačiar p. K. Salva v Lipt. Ružomberku, vydal krásny „Evanjelický Kalendár“, na r. 1902, venovaný záujmom vnútornej missie. Cena 40 hal.

— „Veci slovenské“ články z „Našej Doby“, vydal s doslovom pôvodcovým vo zvláštnom odtisku pražský spolok „Detvan“ u Teslíka v Skalici. Cena 20 hal.

— Na shromaždení „Živeny“ súrilo sa vyhotovenie „Čítanky“, ktorej redaktorom je Sv. Hurban.

— „Živena“ zamýšľa založiť sirotinec v Lipt. Sv. Mikuláši, zo začiatku príjme sa 6 sirôt. Paní Vincencia Stodolová ochotne vykoná všetky prípravy k jeho uskutočneniu.

— U J. Teslíka v Skalici vyšiel práve kalendár „Nová domová pokladnica“ na r. 1902, opatrený pôvodnými obrázkami a bohatý obsahom.

— Mladý, snaživý maliar Fr. Pečinka, sdržujúc sa cez prázdniny na Slovensku, spracoval mnoho motivov z nášho kraju. Jeho krajiny dýchajú svetlom a jasom slnečným. Kto lacno okrášliť si chce byt, nech sa hlási v redakcii „Hlasu“. Priemerná cena jednoho obrazu neprevyšuje 20—35 zl.

— Slovenskí socialisti v Pešti poriadali 14. júla t. r. shromaždenie. Na programme bolo: položenie ľudu slovenského, - referát oboslaných zástupcov s krajinského sjazdu soc.-demokratického, — a návrhy.

Pozvanie na túto schôdzku slov. sociál-demokratov vyzeralo takto:

Bratia slováci! Vbudapešťi je do 80. tisýc slovenský ho ľudu ktorý zvača najťašov rukovov prácov za najmýzernejši plat otrokujeťe, tak že dosť včasto vám nestači, nie len na trochu ťeplýho pokrmu, aľe aňi na suchy chlieb.

Nuž priaťelia moji, či zme my hádam nato stvoreny, abisme otrhaný, a polovic hladny otročiľi? my povieme že ňie; lebo keď nás štát uznáva za sinov vlasti, pri vojanských požiadavkách a pri práce. tak nás má uznať aj pri **slobode a zákonodarstve,** ale žial Bohu je to naopak, lebo kďe kolvek sa obrátime ʒo spomenutýma požiadavkámi nikďe nás neuznaju za sinov domoviný, zvača šade zatvoria dvere prednami, nuž, ači sa teraz máme uspokojiť stým? Ó nie! ale sy podajme Braterský ruky a utvorme spolu rozumitedlnóv sylov taku moc, skerov stlačime šecky tie neprávosti kerie nás potlačuju.

Tak bratia naši držte si za svatu povinosť, aby sťe sa natomto **verejnom zhromaždeňi** v spomenutým hosťinci čo v največom počte zucastňil, nech viďia naši krajinsky vislancy že imi žijeme a že zme tiež opravďivý sinovia tejto Vlasťi Ktorý sa hlásime O Slobodu a Práva. Zbraterským pozdravom *Zvolavatelstvo.*

---

*) Redaktor J. Babka, Sielnica, pp. Teplá, Liptov; predplatné na rok 2 kor.

Voľby.*)

V poslednej hodine rozvlnila sa hladina slovenského verejného života neslýchane, nebývale. Volebný prúd zachvátil takmer všetkých národných pracovníkov. Tento mesiac pred voľbami zostane v našej historii pamätným. Po melkom tichu, upomínajúcom na agoniu, pohla sa vo 12 slovenských okresoch — teda takmer vo štvrtine Slovenska — úchvatná politická agitácia; po mnoho desaťročnej ľahostajnosti národnej intelligencie k biednemu ľudu stal sa prvý pokus, postaviť most prez priehlbeň, ktorá dosiaľ tú intelligenciu a ten ľud na dva tábory delila.

Politické jednania, rady bývajú posudzované dľa ích úspechu, často dľa ích okamžitého úspechu. Myslím, že sa k aktivite národnej strany toto meritko priložiť nedá. Dnešná politika slovenská je vlastne len nábehom ku politike budúcnosti. Táto borba diala sa s ľudom politicky nevyspelým a vodcovia jeho dosiaľ tiež neprešli politickej školy. Popri tomto viedla sa tá borba za okolností tak nenormálnych, akým ťažko najsť roveň. Náš ľud býval dosiaľ bitý a zneužívaný k najpodlejšiemu politickému podvodu, oslabnul a znemravnel.

Že tieto voľby majú pre nás význam historický, toho príčina leží inde.

V jakom duchu sa na voľby agitovalo? Veru, naši agitátori, i tí najkonservatívnejší, prispôsobili sa vkusu a potrebám ľudu. S prízvukovaním *slovenskosti* zároveň kráčaly heslá *demokratické*, ba až radikálne demokratické. Kriklavá *nespravedlnosť sociálna* bola nevyčerpateľným zdrojom plamenných rečí, majúcich za účel, upozorniť ľud na skutočné jeho položenie. »My sme na slovenskú stranu« — tak sa len v ojedinelých krajoch ozývalo v ľude. »My sme na stranu chudobných, na stranu *našu*, na stranu ľudu« — s týmto heslom šlo sa do boja takmer všade. A z úst jednoho liptovského voliča, chudobného reme-

---

*) Článok tento mal byť uverejnený pred voľbami. Poneváč jasne vystihuje náš volebný ruch a poukazuje na okolnosti o ktorých sa slov. časopisy nezmienily, uverejňujeme ho. Red.

selníka, na jednom shromaždení, počul som toto osvedčenie: »Som biedny, slovenská strana bráni ma najlepšie, teda idem k nej«. Toto je k nálade a ku smýšľaniu našeho ľudu skvelé charakteristikon. A ľud medzi sebou agitoval *len* demokraticky; inštinktívne súdil, že čo ho chráni ako chudáka, to ho ochráni i jako Slováka. Národná demokracia!

Táto volebná doba — a v tom jej veliký význam — vyrušila náš ľud z otrockého mlčania a dala mu príležitosť, aby prejavil, čo mu na srdci leží, aby prejavil, kam ho túžby vedú. Úchvatnou silou, u Slováka obdivuhodnou, vybúšil ohlas mnoholetého veľkého martyria; čo tlak politický i hospodársky za roky udusil, ten bôľ a tú snahu vynieslo toto politické vlnobitie na povrch.

Tu živý dôkaz, že prepasť medzi smýšľaním terajších slovenských vedúcich krubov a medzi smýšľaním ľudu je hlboká. Námietky a doplňky ku volebnému programmu národnej strany, uverejnené v minulom čísle Hlasu, poctené boly orgánom »národným« en bloc attribútom »hlúpej kritiky« a k tomu »nestatočnej«. Poneváč tento výbuch dôvodom podoprený nebol, samo sebou sa rozumie, že nemôže byť ani vážne ponímaný. V tom myšlienkovom svete našeho ľudu, ktorý sa nám z príležitosti volieb otvoril, je vzácny, živý dokument. To jest, kto *ľud* zná, jeho túžbam rozumie a jeho slovu, kto túto znalosť ľudu umne vie spojiť s učením politickým, tomu je to vzácny dokument.

Liberalistická, zreteľnejšie: plutarchická politika nevyhnutnú reakciu už vzbudila. V neuvedomelom ľude oživel inštikt, smerujúci priamo proti jakémukoľvek aristokratismu. Že z hlbokého bahna politickej proštitúcie nemôže vykvitnúť plný kvet svrchovanej mravnosti a že medzi zrnom pliev dosť, je prirodzené. Ale základ slovenskej, skutočne slovenskej a ľudovej politiky je touto volebnou agitáciou daný a národná strana, keďby sa teraz demokratickej politike zpreneverila, zpreneverila by sa ľudu, podkopala by si základy existencie.

Pravda, demokratism našeho ľudu, prejavený počas tohoto ruchu tak mohutne, postráda dosiaľ politickej uvedomelosti. Čo tých »národných« voličov vzbudilo, to nebolo *poznanie*, ale cit. A terajšia volebná agitácia ani sa nepokúsila — ovšem ani nemohla — o to, aby precítnuvšie massy priviedla k *uvedomelosti*. I na slovenskej strane boly len kortešačky, vo forme kapacitovania, a bola demagogia. Že i jedno i druhé má len chvíľkový úspech a že postráda základov trvalých, je zrejmé. Pre budúcnosť nutno nám čerpať i to naučenie, že k politickej príprave nestačí agitácia, ale že politický postup žiada bezpečnejšie garancie. Nie kortešačky, lež *politickú výchovu* chceme! Ráčte si predstaviť, že intelligencia turčiansko-svato-martinská, vyvi-

nuvšia pri týchto voľbách zimničnú, pri tom ideálne nežistnú a obetavú činnosť, rozdelila by túto prácu šiestich týždňov na štyri roky; prednáškami, spoločenským budením, organizáciou; kde je ten protikandidát, ktorý by sa tam proti Slovákovi opovážil arrogovať?

Tieto momenty volebného ruchu na Slovensku nebolo možno zamlčať. Ony chovajú zrejmú úpravu k ďalšej politickej akcii.

Ignotus.

Spoločenstvá a zákon.

Za posledných desať rokov myšlienka spolčovania sa, vydobila si už aj u nás celý rad pevností, v podobe vzájomných pomocníc a potravných spolkov, peňažných a priemyselnych podnikov. Nové stále vznikajú. Uznávajúc veľkú významnosť družství a spolkov, zapodieva sa »Hlas« nimi často. Poneváč literatúra slovenská poskytuje dosiaľ málo pokynov tomuto zdravému ruchu, prehovoríme podrobnejšie o jeho podstate.

Za potrebné mám popredku uviesť doslovne tú časť obchodného zákona, ktorá vzťahuje sa na spoločenstvá. Je to z roku 1875 pochádzajúci XXXVII. zákonný článok, a z roku 1898 pochádzajúci XXIII. z. č. (pôvodný preklad, bo tieto zákony nevyšly slovensky). 1898: XXXVII. z. č. odstavec 11. *Spoločenstvá.* Hlava prvá. ***Všeobecné ustanovenia.***

§ 222. V smysle tohoto zákona za spoločenstvo považuje sa taký spolok pozostávajúci z neurčitého počtu členov, ktorý sa utvorí za spoločného riadenia obchodu, poťažne na základe vzájomnosti k napomoženiu úveru, živnosti*) alebo sporenia svojich členov.

Menovite sem patria: záložné a úverné družstvá; družstvá utvorené k spoločnému nákupu surovín, k udržaniu spoločného skladu, alebo k spoločnej výrobe; potravné družstvá; spolky obydlia stavajúce; vzájomné poisťujúce spolky.

§ 224. Spoločenstvo považuje sa za sriadené:

1. keď vznikly stanovy spolkové;
2. keď sa spolok zaniesol do obchodného soznamu firiem.

Vstúpenie jednotlivých členov do spoločenstva deje sa na základe písomného osvedčenia.

*) Slovom „živnosť“ označujeme súhrne zamestknanie obchodné a priemyslové, a podľa toho je „živnostník“, každý obchodník, remeselník a továrnik.

§ 225. V stanovách naisto musí byť určené nasledovné:

1. firma a sídlo spoločenstva;
2. účel podniku;
3. trvanie spoločenstva;
4. podmienky vstúpenia členov a prípadné zvláštne ustanovenia týkajúce sa ich vylúčenia (pre vystúpenie, smrť alebo vytvorenie);
5. pomer súčastnenia sa jednotlivých členov, poťažne ich podiely a spôsob tvorenia týchto častíc;
6. tie zásady, podľa ktorých musí sa sostavovať súvaha a túto zkúmať;
7. spôsob, ako sa vypočíta zisk a ztrata, a jako sa rozdelí medzi členov;
8. sriadenie sa správy, ako sa ona volí, jej obor a doba jej trvania;
9. sriadenie sa dozorného výboru a doba jeho trvania;
10. spôsob značenia firmy;
11. ako sa svolá valné shromaždenie, miesto a čas jeho sídenia sa, jeho obor, poriadok jednací, spôsob vynášania výrokov a ustálenie toho, čo sa má stať v páde, žeby svolané valné shromaždenie nebolo výroku schopné;
12. hlasovacie právo členov a jako sa ono deje;
13. jako sa oznamy spoločenstva uverejňujú;
14. ustanovenie toho, že či členovia za záväzky spolku ručia obmedzene alebo neobmedzene, a jestli v poslednom prípade ručenie presahuje mieru určenú zákonom, dosah tohoto ručenia.

§ 226. Stanovy spolu so soznamom členov majú sa oznámiť súdnej stolici (sedrii), v okrese ktorej nachodí sa sídlo spočenstva, aby sa zaznačily do obchodného soznamu firiem a uverejnily.

Uverejnenie oznámenia musí obsahovať:

1. dátum stanov;
2. firmu a sídlo spoločenstva;
3. účel podniku;
4. trvanie spoločenstva;
5. spôsob podpisovania firmy;
6. jako sa majú uverejňovať oznamy spoločenstva;
7. pripomenutie, či členovia prijali ručenie neobmedzené alebo obmedzené za záväzky spoločnosti; a jestli v poslednom prípade ručenie presahuje mieru určenú zákonom, dosah tohoto ručenia.

§ 227. Spoločenstvo zároveň s predostretím stanov povinné je doznať, že stanovy ustanovilo sriaďujúce valné shromaždenie, a že sa vyvolila správa s dozorným výborom.

Tomuto cieľu slúžiace podanie povinní sú členovia správy podpísať vlastnoručne pri súdnej stolici, alebo podať ich uhodnovernené.

§ 228. Spoločenstvo nepovažuje sa za jestvujúce pred zaznačením do obchodného soznamu firiem a vyhlásením. Tí, ktorí pred zaznačením a vyhlásením konajú menom spolku, ručia osobne a celkovite.

§ 229. Stanovy spolkové, za doznanie faktov v predchádzajúcom § zmienených, nech sa preukážu i tej súdnej stolici, v okrese ktorej spoločenstvo má bočný závod (filiálku), aby sa mohly zaznačiť do obchodného soznamu firiem.

§ 230. Uzavretia §§ 210-217 tohoto zákona týkajúce sa zahraničných účastinných spolkov, vzťahuje sa primerane i na spoločenstva.*)

Hlava druhá. *Právne pomery členov vzájomné a voči tretej osobe.*

§ 231. Členovia spoločenství s určením neobmedzeným ručia celkovite celým svojím majetkom za záväzky spolku, na koľko tieto nemožno uhradiť z majetku spolkového.

Členovia spoločenství s ručením obmedzeným, na koľko stanovy spolkové nerozhodujú ináč, zodpovedajú len po obnos podpísaného podielu.

§ 232. Veritelia spolku môžu svoje požiadavky uplatniť proti jednotlivým členom len po ukončení konkursu majetku spolkového, i to len toľko, na koľko boly tieto požiadavky pri konkurse súčtované, poťažne nasúdené.

Takéto požiadavky uhradiť možno jednotlivými členami spolku bez predbežného pojednávania (licitáciou) verejnou dražbou.

§ 233. Kto vstúpi do jestvujúceho spoločenstva, ručí za všetky záväzky spolkové vzniklé pred jeho vstúpením.

Tomuto protiviaca sa smluva neplatná je voči tretej osobe.

§ 234. Na koľko stanovy nerozhodujú ináč, tí členovia, ktorí pravidelne splatili vklady svoje, nemôžu byť napadnutí postihom od ostatných členov so zámienkou, že poslední platili viacej.

§ 235. Jednotlivý člen spoločenstva môže vystúpiť zo spolku buď celkom alebo keď má viac podielov po predbežnom vypovedaní aj v tom páde, keď by spolok utvoril sa na dobu. Ak s rok vypovedania a čas vystúpenia nie je ustanovený v stanovách, vystúpiť možno len

---

*) Zahraničné spolky povinné sú pred započatím filiálnych obchodov u nás, firmu svoju u patričnej súdnej stolice dať zaznačiť, pričom musia preukázať stanovy a podať niektoré dôkazy. Pre obchody tuzemské vedie taká filiálka zvláštne knihy, sostavuje zvláštnu súvahu, ktorú ročne zároveň s hlavnou súvahou a zápisnicou val. shromáždenia predostreť musí súdnej stolici. Za dodržanie týchto nariadení ručia členovia zastupiteľstva celkovite. Doležité obchodné premeny v závode zahraničnom platné sú pre tuzemskú filiálku len vtedy, keď premeny tie zanesené sú i v tunajšom obchodnom sozname firiem. Za istých okolností vytretie firmy nariadi sa na žiadosť kohokoľvek.

po ukončení obchodného roku po predbežnom najmenej štyrtýždennom vypovedaní.

Smrťou prestáva členovstvo. Právni nápadníci môžu vstúpiť miesto zomrelého, nakoľko to stanovy nevytvárajú.

Spoločenstvo môže jednotlivých členov vytvoriť pre príčiny v stanovách určené.

§ 236. Členovia alebo ích dedičia, ktorí zo spoločenstva vylúčení boli buď celkom alebo s jednotlivými podielami, zodpovední sú veriteľom spolku za všetky spolkové záväzky, vzniklé do času vylúčenia, až po dobu premlčania označenú v § 254. v miere stanovenej stanovami.

§ 237. Vylúčeným členom alebo ích dedičom neprislúcha právo na zásobnú základinu a druhý majetok spoločenstva, na koľko ináč neurčujú stanovy. Avšak majú právo na podiel pripadajúci im podľa záverečných účtov roku vylúčenia.

Vyplatenie podielu a prípadne iného údelu môžu požadovať členovia, alebo ích dedičia, spoločenstva s ručením neobmedzeným 3 mesiace po ukončení záverečných účtov; členovia alebo ích dedičia, spoločenstva s ručením obmedzeným len po dobe premlčania, označenej v § 254., predpokladajúc, že rozpadnutie spolku neurčilo sa do toho času.

Toto má svoje miesto i vtedy, keď člen vystúpi zo spoločenstva len s jedným alebo viacerými podielami.

§ 238. Na koľko stanovy ináč neurčujú, môže člen spoločenstva svoje jednotlivé alebo všetky podiely a s týmito spojené členovské práva preniesť na druhého, oznámiac to správe.

Zodpovednosť prenášateľova stanovená v § 236. zostáva netknutou, jestli prejímateľ nemôže povinosti svojej vyhoveť.

§ 239. Súkromných veriteľov a zaúčtovania týkajúce sa §§ 95 a 96. tohoto zákona*) vzťahujú sa i na spoločenstvá.

Súkromný veriteľ, ktorý po nezdarenej verejnej dražbe súkromného majetku spolkového člena, k úhrade svojej po predbežnom vypovedaní sekvestruje náležitosť pripadajúcu jeho dlžníkovi po rozpadnutiu sa spolku, môže žiadať vylúčenie spolkového člena bez ohľadu na to, či spolok utvoril sa na určitú alebo neurčitú dobu.

Vypovedať sa musí najmenej štyri týždne pred ukončením obchodného roku.

---

*) § 95. určuje, že súkromní veritelia spolkových členov nemajú nijakého práva na predmety spolkového majetku. Právo prislúcha im len na ročné úroky, mzdu alebo ročnú odmenu, alebo čo sa im dostane pri likvidácii.

§ 96. určuje, že kým spolok trvá, jeho veritelia nemôžu spolku zaúčtovať ani súhrne ani čiastočne svoje požiadavky u jednotlivých členov. Zaúčtovanie má svoje miesto pri rozpadnutí sa spolku, nakoľko požiadavky spolkové pri konečnom vyrovnaní preniesly sa na člena spolkového.

Záhlavie tretie. *Valné shromaždenie, správa a dozorný výbor.*

§. 240. Ustanovenia §§. 176—181 vzťahujúce sa na valné shromaždenia účastinných spoločností*), záväzné sú i pre spoločenstvá tým spôsobom, že práva zaistené jednotlivým účastinárom konajú jednotliví podielnici, práva zaistené súhrnu účastinárov koná súhrn členov spoločenstva.

§. 241. O zastupovaní spoločnosti, o voľbe, právach a povinnosťach správy i pri spoločenstvách rozhodujú ustanovenia obsažené v §§. 182—193 a 197. tohoto zákona.**)

---

*) *Účastinári* vykonávajú svoje práva na valných shromaždeniach. Val. shr. musí byť aspoň jedno každý rok a rokovať i rozhodovať možno na ňom len o veciach napred vyhlásených. Účastinári zastupujúci desatinu základnej istiny — nakoľko ináč neurčujú stanovy — môžu svolať val. shr. kedykoľvek, udajúc príčinu a keby správa nepodvolila sa tomu do 8 dňov, na oznámenie svolá val. shr. patričná súdna stolica. *Valné shromaždenie* naisto rozhoduje: o voľbe, odstúpení aj absolutoriu správy a doz. výboru; o preskúmaní účtov, ustálení súvahy a delbe zisku; o slúčení sa s iným spolkom; o vstúpení do kartelu; o povýšení alebo snížení základnej istiny; o rozídení sa spoločnosti a ustanovení likvidátorov; o zmene stanov. — O každom valnom shromaždení napíše sa zápisnica, v ktorej uvedú sa i mená prítomných účastinárov i časť istiny ktorú oni zastupujú. Správa povinná je túto zápisnicu bez meškania predostreť súdnej stolici, v pôvodine alebo odpise. — Ustanovenia val. shr. týkajúce sa zmeny stanov, rozpadnutia sa spolku alebo pripojenia sa k inému spolku oznámi správa súdnej stolici, aby sa ony zaznačily do obchodného soznamu firiem. Kým sú tam nie zaznačené, nemajú platnosti. — Jestli zmena je taká, že ňou preinačuje sa drievnejšie vyhlásenie v novinách, tak ju treba tiež uverejniť.

**) *Správa* riadi záležitosti spolkové, pozostáva z jednoho alebo viac členov, ktorí nepotrebujú byť účastinármi a môžu byť platení alebo nie. Prvú správu môžu voliť zakladatelia, no táto je len pre tri roky a toto treba určiť aj v stanovách. Val. shromaž. môže kedykoľvek správu shodiť s primeranou náhradou. Členovia správy majú sa hneď oznámiť v patričnej súdnej stolici, aby sa ich mená zaznačily do obchodného soznamu firiem. Zároveň s tým predostrú sa aj ich podpisy. Každú zmenu vo správe treba oznámiť súdnej stolici. Menom spoločnosti podpisuje správa spôsobom stanovami určeným. Spoločnosť zastupuje správa voči vrchnosťam a tretej osobe. Doručenia možno odovzdať ktorémukoľvek členovi správy. Kadenáhle je zrejmé z účtov alebo súvahy, že spolok utratil polovicu svojej istiny základnej, správa povinná je svolať val. shr. aby rozhodlo či spolok zostáva i na ďalej a či sa rozchodí. Jestli vyjde na javo, že majetok spolkový nekryje podlžnosti, správa povinná je oznámiť súdnej stolici konkurs. Za zaviazanosti správou menom spolku učinené, ručí spolok a nie jednotliví členovia správy. Správa vo svojej činnosti pridŕžať sa musí stanov a určení val. shromaždenia. Nakoľko správa prekročí vykázaný jej obor, za škodu z toho povstalú ručia členovia správy súborne i v tom prípade, keby ich skutok zodpovedal určeniu val. shromaždenia, ale protivil sa zákonu alebo stanovám. — Obor činnosti správy, vymedzený v stanovách alebo určeniach val. shr., nie je záväzný voči tretím osobám. — Zo zodpovednosti vyňatý je len ten úd správy, ktorý protirečil nedovolenému kroku a ho hneď oznámil dozornému výboru.

§. 242. Správa povinná je koncom každého štvrťroka oznámiť kráľ. súdnej stolici členov vstúpivších aj vystúpivších a počet vypovedaných podielov a v januári každého roku predostreť soznam členov v abecednom poriadku označiac zároveň i podiely.

§. 243. Správa povinná je starať sa o riadne vedenie kníh a súvahu dozorným výborom prezkúmanú 8 dní pred valným shromaždením uverejniť.

V tomto uverejnení má byť označený menovite počet členov spolkových v dobe uzávierky účtov, ďalej počet členov počas dotyčného roku vstúpivších a vystúpivších, tiež počet vplatených, vypovedaných a vyplatených podielov.

Okrem toho povinná je správa súvahu odobrenú valným shromaždením v pôvodine predostreť patričnej súdnej stolici bez meškania. Predostretú súvahu môže každý prezreť.

§. 244. Ustanovenia o dozornom výbore, obsažené v §§. 194—196 tohoto zákona, platné sú aj pre spoločenstvá.*)

§. 245. Za správnosť ročnej súvahy predostretej valnému shromaždeniu zodpovední sú členovia správy a dozorného výboru súborne.

§. 246. Aj na spoločenstvá vzťahujú sa §§. 218—222 tohoto zákona.**)

— Ak počet členov správy klesal na počet stanovami ustálený ku schopnosti výroku, ostatní údovia správy môžu sa zriecť platne len na valnom shromaždení. — Ku riadení záležitostí môžu krem správy byt povolaní aj iní poverenci alebo úradníci; na týchto vzťahuje sa určenie o splnomocnencoch obchodných. — V tých pravotách, ktoré sa podujmú proti správe, alebo dozornému výboru na základe usnesenia val. shromaždenia, zastupujú spolok val. shromaždeným k tomu určení splnomocnenci. Jestli ich neurčí val. shr., vymenuje ich úradne súdna stolica.

*) *Dozorný výbor* pozostávať musí najmenej z 3 členov. Doz. výbor volí sa prvý raz najviac na 1 rok, potom najviac na 3 roky. Valné shromaždenie môže odstrániť doz. výbor kedykoľvek, za dajaké odškodné. — Doz. výbor kontroluje činnosť spolkovú v každom smere; z tej príčiny prináleží mu právo hockedy preskúmať knihy, písomnosti a pokladne spolku, aby sa presvedčil o záležitosťach spolkových. Doz. výbor povinný je preskúmať záverečné účty aj súvahu, tiež návrh o rozdelení zisku a podať o tom vývod val. shromaždeniu každý rok. Bez tohoto vývodu val. shr. nemôže platne rozhodnúť o rozdelení zisku. Jestliby doz. výbor zbadal pri skúmaní úradnom nejaké nesprávnosti, povinný je svolať hneď val. shr. Okrem vyšej spomenutého, nemôže byť doz. výbor poverený úkolom iným. — Doz. výbor je súborne zodpovedný vynahradiť prípadnú škodu, jestli nedostojí svojim povinnosťam.

**) *Trestné ustanovenia.* Členovia správy, nakoľko ich prečiny a opomenutia nepatria pod trestný zákon, môžu byť posúdení patričnou súdnou stolicou na väzenie až do troch mesiacov: jestli predostrú nesprávny výkaz o značení a splatení základnej istiny, aby stanovy zaznačené boly do obchodného soznamu firiem; jestli

Záhlavie štvrté. *Rozídenie sa spoločenstva.*

§. 247. Spoločenstvo sa rozíde:

1. po dobe, na ktorú bolo stanovené;
2. rozhodnutím valného shromaždenia;
3. sdružením sa (s iným spolkom);
4. konkursom;
5. rozhodnutím súdnej stolice.

§. 248. Jestliže sa činnosť spoločenstva rozprestre na účely iné, než v §. 223. naznačené, môže sa súdne rozpustiť bez nároku na vynáhradu škody.

Na žiadosť ktorejkoľvek interessovanej stránky, alebo verejnoprávnej vrchnosti nariadi rozídenie súdna stolica, u ktorej je spoločenstvo zaznačené, vnesúc to do obchodného soznamu firiem.

§. 249. Rozídenie sa spoločenstva, vynímajúc prípadov spomenutých v 4. a 5. bode §.-u 247., správa má oznámiť patričnej súdnej stolici, aby sa to zaznačilo do obchodného soznamu firiem.

Správa povinná je, vynímajúc prípadu konkursu, rozídenie sa uverejniť tri razy v časopise stanovenom k prijímaniu ohlasov spolkových, alebo v časopise úradnom a vyzvať veriteľov spoločenstva,

---

pre ich opozdenie spolok po tri mesiace postrádal dozorného výboru, alebo tento nemal určitý počet členov; jestli pri sostavovaní súvahy dopustia sa niečoho protizákonného, alebo ak valnému shromaždeniu podajú nesprávnu zprávu o stave spoločnosti, alebo jej stav utaja; jestli zápisnice val. shromaždenia schválne neprave napíšu; jestli vlastné spolkové účastiny sbierajú, (nakoľko sa to nedeje len pre sníženie základnej istiny), alebo na ne požičajú; jestli účastinárom vyplatia dividendu alebo úroky zo zákl. istiny (dividendu aj úroky vyplatiť možno len zo skutočného zisku); jestli premeškajú svolať val. shromaždenie, poťažne jestli opomenú žiadať konkurs (val. shr. musí byť aspoň raz do roka); jestli svevolne rozhodujú o tom, čo prináleží výhradne val. shromaždeniu (viď poznámku na str. 39.) — Hore vymeraný trest má svoje miesto: 1. proti zakladateľom, ktorí v prospekte schválne nepravé tvrdenia podávajú; 2. proti členom dozorného výboru, jestli títo svoje zprávy o záverečných účtoch, o súvahe a o rozdelení zisku, predostrú val. shromaždeniu vedome na základe nesprávnych dát; 3. proti tunajším zastupiteľom zahraničných účastinných spoločností, jestli títo istinu určenú pre tunajší obchod upotrebia na iné ciele, alebo dovolia ho z krajiny stiahnuť. — Za poľahčujúcich okolností môže sudca zmeniť väzenie na pokutu do 1000 zlatých jednotlivým previnilcom. — Pokutou do 1000 zl. nech sú trestaní: 1. členovia správy, jestli premeškajú uverejniť súvahu 8 dní pred val. shr., alebo ak nepredostrú zápisnicu val. shromaždenia patričnej súdnej stolici, alebo ak dočasné účastiny vystavia na väčší obnos, než je skutočne zaplatený; 2. medzítko poverené svolaním val. shromaždenia, ak ho nesvolá aspoň raz do roka; 3. likvidátori, ak nepodajú zprávu o priebehu likvidácie aspoň raz do roka, alebo ak premeškajú uverejniť konečný výsledok likvidácie; 4. tunajší zastupitelia zahraničných spoločností, jestli predpisom ich sa týkajúcim nezodpovedia. — Spomenuté tresty nemenia ustanovenia o vynáhrade škody.

abys a hlásili k uplatneniu svojich požiadavkov do šiestich mesiacov po tretom uverejnení rozchodu.

§. 250. Ustanovenia §§. 203 a 206, týkajúcich sa likvidácie, rozhodujú i pri spoločenstvách. *)

§. 251. Ustanovenia záhlavia druhého platné sú pre právny pomer spolkových členov medzi sebou aj voči tretej osobe počas likvidácie, nakoľko tie neprotivia sa ustanoveniam tohoto záhlavia a podstate likvidácie.

§. 252. Z majetku rozišlého sa spoločenstva vyplatiť sa majú predovšetkým požiadavky veriteľov podľa lehoty splatnosti; k úhrade ešte nesplatných požiadavkov má sa nechať potrebný obnos.

Po výplate dlhov ostavší obnos rozdelí sa medzi spolkových členov dľa zásad určených v stanovách.

Avšak skutočné rozdelenie nemôže nastať pred šiestimi mesiacmi po treťom uverejnení vyhlásenia dotknutého už v §. 249.

---

*) Jestli sa účastinná spoločnosť rozíde, výnimku činí konkurs a sdruženie sa s iným spolkom, likvidácia má svoje miesto, ktorú členovia správy, sťa likvidátori prevedú, nakoľko ináč neurčujú stanovy alebo spolkové rozhodnutia. Poverenie likvidačné môže odvolať val. shr. hocikedy. — Správa povinná je vymenovanie likvidátorov oznámiť patričnej súdnej stolici, aby to zaniesla do obch. soz. firiem: likvidátori uhodnovernia tam svoje podpisy. I to treba oznámiť, keď niektorý likvidátor vystúpi, alebo jeho splnomocnenie prestáva, aby sa to tiež zanieslo do obch. soz. firiem. — Súdna stolica povinná je členov spolkových úradne pridŕžať k týmto povinnosťam, pod peňažnou pokutou do 500 zl. — Vymenovanie, vystúpenie a konec likvidačného splnomocnenia likvidátorov právoplatné je voči tretej osobe len vtedy, keď sa to zanieslo do obch. soz. firiem a uverejnilo v časopisoch predurčených. — Za nedostatku iného ustanovenia, môžu konať likvidátori len spoločne, jestliže ich je viacej. — Likvidátori povinní sú bežné záležitosti skončiť, záväzkom rozchádzajúceho sa spolku vyhoveť, jeho požiadavky sohnať a majetok spolkový speňažiť; oni zastupujú spolok pred súdom a mimo súdu. Menom spolku môžu sa vyrovnať, smluvy uzavierať a nové obchody započať cielom ukončenia započatých už obchodov. Bez súhlasu všetkých údov spoločnosti môžu likvidátori predať nepohnuteľnosti spolkové len na verejnej dražbe. — Obor činnosti likvidátorov voči tretím osobám nemožno obmedziť. — Likvidátori podpisujú sa pod pečaťou spolkovou so zrejmým označením svojho úradu. — Za obchody uzavreté menom spolku likvidátormi, oprávnená a zodpovedná je spoločnosť. Voči tretím osobám nie sú zodpovední osobne likvidátori za výkony a záväzky urobené menom spolku. — Likvidátori voči spoločnosti povinní sú pridŕžať sa ustanovení stanov a valného shromaždenia a jestli toto rozhodnutie prekročia, ručia poškodeným všetci súborne za povstalé škody i vtedy, ak ich skutok zakladá sa na usnesení val. shromaždenia, ale nezodpovedá stanovám a zákonu. — Kontrolná povinnosť dozorného výboru netknutá ostáva i počas likvidácie. — Likvidátori povinní sú aspoň raz ročne verejne podať zprávu o záležitosťach spolkových a po ukončení likvidácie jej výsledok uverejniť.

§. 253. Ustanovenia obsažené v §§. 205., 207., a 208. o upovedomení poťažne vyzvaní veriteľov spoločenstva, ďalej o zaistení nerozhodnutých požiadavkov, o zachovaní spolkových kníh a písomností a o sdružení sa dvoch abo viacej spoločností platné sú aj pre spoločenstva. *)

Záhlavie piate. *O premlčaní požiadavkov u členov spoločenstva.*

§. 254. Požiadavky u členov spoločenstva, plynúce z nárokov obťažujúcich spoločnosť, premlčujú sa po roku od rozídenia sa spoločnosti, alebo od vystúpenia spolkového člena, alebo od jeho vylúčenia, nakoľko nie je určená úradne kratšia doba pre daktoré požiadavky.

Tento srok premĺčací počíta sa od dňa, ktorého uverejnené bolo rozídenie sa spoločenstva na základe zaznačenia do obchodného soznamu firiem, poťažne od dňa, ktorého sa zapísalo do zápisníka vedeného spoločenstvom vystúpenie, alebo vylúčenie jednotlivých členov.

Jestli požiadavok splatený je po tomto sroku, doba premlčania nenastane ešte po splatnosti požiadavku, ale pri požiadavkoch s dobou výpovednou, bez ohľadu na výpoveď, začína sa od dňa uverejnenia oznamu počítajúc po dobe výpovednej.

§. 255. Jestli spoločenstvu ostane nepodelený majetok, veritelia spolkoví môžu žiadať vyplatenie seba z tohoto majetku aj po dobe premlčania stanovenej v predošlom §-e.

§. 256. V prospech vystúpivšieho alebo vytvoreného člena nepretrhne sa doba premlčania takým právnym zakročením, ktoré podujme sa proti iným spolkovým členom, naproti tomu pretrhne sa takým právnym zakročením, ktoré podujme sa proti jestvujúcemu ešte

---

*) Z kníh spoločnosti patrní, alebo ináč poznaní veritelia majú sa vyzvať zvláštnym upovedomením prípadne vyhlásením, aby požiadavky svoje uplatnili a jestli toto vyzvanie zostane bez výsledku, majú sa požiadavky uložiť v hotovosti u patričnej súdnej stolice. To isté je i s nerozhodnutými zaviazanosťmi a s požiadavkami zapravotenými. Výnimka má len vtedy svoje miesto, ak sa delba majetku spolkového odloží kým menované zaviazanosti a požiadavky nie sú vyplatené, alebo jestli veritelia poskytujú dostatočnú záruku. Likvidátori a členovia dozorného výboru zodpovední sú súborne za výplaty priečiace sa týmto ustanoveniam. — Knihy rozišlého sa spolku majú sa uložiť na mieste vyznačenom patričnou súdnou stolicou, aby sa zachovaly. — Pri slučení sa dvoch alebo viacej spolkov rozhodujú nasledovné určenia: 1. majetok pridruženej spoločnosti spravuje sa osobitne dotedy, dokedy nie sú jej veritelia vyplatení alebo zaistení; majetok ten spravuje správa novej spoločnosti; 2 členovia spravujúcej správy zodpovední sú súborne veriteľom pridruženej sa spoločnosti, za osobitné spravovanie; 3. pridruženie sa treba oznámiť patričnej súdnej stolici, aby sa to zaznačilo do obch. soz. firiem; 4. vyzvanie veriteľov rozišlej sa spoločnosti môže vystať, alebo môže byť odročené na pozdejšiu dobu, ale skutočné slúčenie majetku môže nastať len po 6 mesiacoch po treťom uverejnení vyhlásenia.

spoločenstvu, alebo po jeho rozídení sa proti likvidátorom, poťažne proti konkursnej podstate.

§. 257. Tu ustálené premlčanie vzťahuje sa i na maloletých, pod poručníctvom sa nachádzajúcich a na právne osoby.

Toľko zákon obchodný o spoločenstvách vo všeobecnosti.

Z. č. XXIII. z r. 1898. obsahuje osnovu a sriadenie *Krajinského Ústredného Úverného Spolku*, ktorý má za účel v Pešti centralisovať správu úverných spoločenství vidieckych. O ňom zmienime sa druhý raz obšírne.

Teraz v krátkosti načrtám celé založenie spoločenstva.

Jednotlivci zaujatí o vec poradia sa o spoločenstvu a dôkladne uvážia, či spolok, aký by chceli založiť, môže sa postaviť na pevné nohy. Jestli porada vyzneje v prospech družstva, vypracujú sa stanovy. Preto požiadať treba daktoré spoločenstvá už jestvujúce (u nás i v Čechách, na Morave), aby nám zaslaly svoje stanovy a podľa tých — nespúšťajúc ovšem s pozornosti zákon obchodný — soznáme stanovy nádejného spolku. Potom svoláme súkromnú schôdzku, na ktorej prítomným vysvetlí sa účel spoločenstva a stanovy. Po tejto schôdzke rozpošle sa po obci hárok alebo viac hárkov, na nich podpisujú sa vlastnoručne členovia budúceho spolku a označia zároveň koľko podielov a v jakej hodnote si berú a splatia. Tieto hárky sošité menujú sa *Základnou knihou*, tá vyzerá asi nasledovne:

Základná kniha . . . . . . spoločenstva.

Nižepodpísaný soznávam, že stanovy . . . . spoločenstva poznám. Na ich základe vstupujem do spolku s doluudaným počtom podielov, čo potvrdzujem vlastnoručným podpisom. Podrobujem sa všetkým povinnosťam vyplývajúcim zo stanov.

V . . . . . . 26. februára 1901.*)

Bežné číslo	Meno vstupujúceho člena	Koľko podielov	V hodnote korún	Poznámka
1	N. N.	12	120	
2	N. N.	10	100	
3	N. N.	4	40	Na žiadosť podpísal N. N.

*) Tento obsah ovšem je len na prvom hárku.

Akonáhle sosbierala sa asi potrebná základná istina, svolá sa *sriaďujúce valné shromaždenie,* o tom však popredku uvedomí sa úrad (rychtár, poťažne slúžnodvorský úrad) oznamením, kedy, kde sa síde shromaždenie a o čom bude sa tam rokovať. Na toto shromaždenie prijdú tí, čo sa do základnej knihy podpisovali a utvoria spolok vyvoliac správu a dozorný výbor. Priebeh sriaďujúceho valného shromaždenia zapíše sa do zápisnice. Vzor takej zápisnice je nasledovný:

Zápisnica,

sriaďujúceho valného shromaždenia . . . . . spoločenstva v N., ktoré vydržiavalo sa dňa . . . roku . . . . v obci . . . .

Prítomní:

N. N. (12 podielov), N. N. (10 pod.), N. N. (4 pod.) atď.

Člen N. N. vyzval prítomných, aby si z pomedzi seba vyvolili predsedu, ktorý by toto shromaždenie riadil. Za predsedu zvolený bol X. Y.

Pojednávanie.

I. Predseda X. Y. poďakujúc sa za dôveru jemu preukázanú, víta prítomných a oznamuje, že všetkým podpísaným členom bol čas sriaďujúceho valného shromaždenia oznámený a že všetci boli pozvaní. Z nich dostavilo sa 97, ktorí zastupujú spolu 284 podielov. Následkom toho shromaždenie toto môže rokovať aj výroky vynášať, on ho zahajuje a písaním zápisnice poveruje člena N. N.

II. Predseda predniesol cieľ shromaždenia, že totiž má sa sriadiť . . . . . spoločenstvo v N.

III. Prečítaly sa stanovy, ktoré shromaždenie prijalo bez zmeny.

IV. Predseda vyzýva shromaždených členov, aby z pomedzi seba zvolili správu a síce predsedu, podpredsedu a ešte 3 členov, okrem tých pokladníka*), ktorých poverenie trvá tri roky.**)

Voľba previedla sa nasledovne: predseda N. N. podpredseda N. N., údovia správy N. N. N. N. N. N. z ktorých N. N. bol i za zápisovateľa zvolený.

Nový predseda poďakuje sa menom celej správy za voľbu a prijíma túto s povďačnosťou.

V. Predseda vyzýva ďalej k voľbe trojčlenového dozorného výboru, ktorý potrvá jeden rok.

Do výboru dozorného jednohlasne zvolení boli: N. N. N. N. N. N.

VI. Predseda ešte vyzýva členov, aby v smysle . . . §. stanov poverilo shromaždenie dvoch členov správy, ktorí budú firmu spolkovú podpisovať. (Firmu značiaci.)

---

*) Može byť prípadne určené, zvlášte vo väčších mestách, že denným pokladníkom bude každý deň iný člen, ktorý večer odovzdá utŕžené peniaze hlavnému pokladníkovi, ako je to v Skalickom potravnom spolku.

**) Jestli voľba správy nebola jednohlasná, vymenuje predseda niekoľkých členov aby sbierali hlasy a potom počet hlasov rozhodne.

Tým poverený bol predseda N. N. a zápisovateľ N N.

Ponevãč denný poriadok bol týmto už vyčerpaný, zápisovateľ prečítal zápisnicu, tá sa podpísala a k jej uhodnoverneniu vymenovaní boli členovia N. N. N. N.

Dané jako vyšej.

N. N. zápisovateľ	N. N. predseda
N. N. uhodnoverňujúci.	N. N. uhodnoverňujúci.

Na to musí predseda k sedrii zadať nasledovnú žiadosť o *zaznačení spoločenstva do obchodného soznamu firiem.*

Slávna kráľovská Súdna stolica jako obchodný Súd!

Obyvatelia obce N. založili dňa . . . roku . . . . spoločenstvo s názvom . . . . v N.

Nižepodpísaná správa menovaného spoločenstva následkom toho uctive predostiera stanovy spolkové vo dvoch výtiskoch pod *a)* základnú knihu spolkovú pod *b)* abecedný menoslov členov*) pod *c)* zápisnicu sriaďujúceho valného shromaždenia pod *d)* a priemyslovú legitimáciu spoločenstva pod *e)* s tou žiadosťou, aby dňa . . . roku . . . v . . . . utvorené . . . . . . spoločenstvo medzi spolkové firmy prijať a podpisovaním firmy N. N. predsedu a N N. zapisovateľa poveriť ráčila.

V N. dňa . . . roku . . . .

Nasledujú podpisy celej správy.**)

Na rub žiadosti príde napísať: Slávnej kráľ. Súdnej stolici jako obchodnému súdu v N.

uctivá žiadosť

N. N. (mená správy) obyvateľov v N., jako správy . . . . . spoločenstva

v ktorej žiada sa, aby . . . . . spoločenstvo prijaté bolo medzi spolkové firmy.

5 príloh.

Všetky v žiadosti spomenuté listiny treba pripojiť a poslať súdnej stolici. Na žiadosť prilepí sa kolok 20 korunový, na každého podpisaného 10 korunový kolok, na zápisnicu 1 korunový, na každý ostatný hárok 30 halierový, (jednotlivé hárky obch. výtiskov stanov príde tiež po 30 halierov). Kolky tieto sa neprepisujú, ale len jednoducho prilepia, jedine na zápisnici sa prepíše.

Takto vystrojené odovzdajú sa všetky tie listiny súdnej stolici a potom treba čakať, kým nedôjde vyzvanie k zaznačeniu firmy. Za toto zaznačenie platí sa asi 24 korún. Akonáhle príde vyzvanie, ide predseda i s členom ktorý je poverený podpisovaním zároveň s dvoma

---

*) Tam je udaný pri každom mene aj počet značených podielov.

**) Prípadne zadá a podpíše túto žiadosť menom spoločenstva len sám predseda.

svedkami, známymi súdnej stolici, ktorí majú dokázať totožnosť osôb firmu podpisujúcich. Obyčajne sistí sa totožnosť podpisov u kráľ. notára a takto legalisovaný hárok zašle sa kr. sedrii. Osobne sa dostaviť stálo by mnoho peňazí.

Kým sa spoločenstvo zaznačí do obchodného soznamu firiem, zatiaľ pripraví sa obchodná miestnosť a všetky potrebné veci zaopatria.

Po zaznačení firmy je spoločenstvo už úplne hotové, leda žeby chcelo predávať liehoviny a mať trafiku, vtedy treba nové žiadosti podať vrchnostiam.

Po tomto je už spoločenstvo sriadené, ale účinkovať ešte nesmie. Kým stanovy od kráľ. sedrie potvrdené nazad prídu, pokladník pousiluje sa, aby obnosy podpísané za podiely od členov čím skôr vymôhol. Keď je všetko pripravené, predseda požiada slúžnodvorský úrad o *povolenie odpredaju.*

Takáto prosba vyzerá nasledovne:

Slávny Slúžnodvorský Úrad

v N.

Obyvateľstvo obce N. založilo dňa . . . roku . . . , spoločenstvo názvom . . . . . . ktoré má svoje obchodné miestnosti aj predavača. Správa poverila N. N. tunajšieho obyvateľa odpredajom.

Podpísaný predseda novo utvoreného spoločenstva toto ustanovenie valného shromaždenia ako aj ustanovenie spolkovej správy vzťahujúce sa na predavača, týmto uvádza v známosť a pre menované spoločenstvo prosí vydať priemyselnú legitimáciu.

V N . . . dňa . . . roku . . .

N. N.
predseda.

K tejto prosbe pripojí sa obecné vysvedčenie o bezúhonosti predavača. Na vysvedčenie obecné prilepí sa 1 korunový kolok, na žiadosť k slúžnodvorskému úradu kolok 2 korunový a zaplatí sa poplatok 2 korunový slúžnemu. Keď povolenie odpredaju dostaneme, spolok môže započať účinkovať.

Spoločenstvo *každého štvrť roku oznamuje* súdnej stolici stav spolku. V tomto oznámení stojí premena v počte členov, menovite či daktorý člen nezomrel, nevystúpil, nebol vytvorený, či nepristúpili noví údovia a obnos podielov nimi zastupovaný. Aj keby nenastala premena v spoločenstve, nutné je predostrieť toto oznámenie. Na konci roku spolu so štvrťročným oznamením zašle sa *abecedný menoslov* členov spolkových. Jestli pridá sa dajaká zmena v správe, predseda svolá shromaždenie, ktorého priebeh napíše sa do zápisnice. Shromaždenie to doplní správu. Spomenutá zápisnica opatrená 1 korunovým kolkom a 20 kor. kolkované oznámenie podá sa súdnej stolici. — V páde, žeby zadané stanovy z jakejkoľvek príčiny vrátené boly súdnou sto-

licou k preinačeniu a opraveniu, nuž treba tiež svolať valné shromaždenie; na zápisnicu tohoto prilepí sa 1 korunový kolok, na pridanú dodatočnú žiadosť kolkovanú tiež 1 korunu a tieto zašlú sa sedrii v sprievode hárku povolávacieho (na shromaždenie) na ktorom povolaní členovia vlastnoručne potvrdia, že hárok čítali. Tento nutné je opatriť kolkom 30 halierovým.

Po skončení obchodného roku správa sostaví záverečné účty a súvahu, tie preskúma dozorný výbor a potom zašlú sa patričnej súdnej stolici a síce najďalej do konca marca.

Mám za potrebné ešte pripomenúť, že všetky tieto písemnosti zadávané vrchnostiam musia byť napísané aj maďarsky. Úrady to síce len svevolne žiadajú napriek zákonu z r. 1868., ale kým sa pomery nezmenia, podvolujme sa. Ale vždy píšme úradom *i slovensky* i maďarsky.

Uvedené úradné ustanovenia a pokyny zasväcujú nás do zakladania a riadenia spoločenství. Predmetom druhých článkov bude podrobný opis rôznych druhov družství. (Pokračovanie).

Slovenská národnia strana a jej program.

II.

V predošlom článku vzpomenul som, že slovenskej intelligencii sdruženej v národnej strane slovenskej, je temer nemožno vypracovať program jednotný, program taký, ktorý by bol *jednoho ducha,* ktorý by vyplýval z jednotného a pevného názoru svetového. A tvrdím i dnes, že *čisto slovenského,* samostatného a originálneho programu tak ľahko nebude.

Príčina toho neväzí len v tom, že do strany hlásia sa ľudia rôznych frakcií, mužovia rôzneho smýšľania, živly konservatívne, klerikálne, liberálne, nacionalistické a pokrokové, ale hlavne väzí ona v tom, že pevného programu nikdy nebolo, že sa nežilo letá a letá politickyčinne, že národ slovenský dosiaľ nebol preniknutý ani sebe menšou ideou, ktorá by bola trvale, tradicionálne, s pokolenia na pokolenia bola prechádzala. Ukážem príklady: o Svatoplukovej ríši národ nemá vedomia; pokusy p. Sasinkove, aby historicky dokázal politickú samostatnosť Slovenska pod menom údelného kniežatstva, nedošly temer žiadnej ozveny; Memorandum, ač najviacej vzpomínané, bolo i najnovšie zo základov vyvrátené, a konečne uzavretia kongressu národnostného

v Pešti nemožno ani programom národným a vážnym pomenovať, lebo veď zostalo od prvého dňa jeho vzniku až po dnes iba na papieri.

Je pravda, že pevné národnie, tedy v tom smysle národnie, že majú svoj grunt v srdci a pamäti národa založený, že tedy takéto programy neposvtávajú za deň-dva, ani za roky, ale ony sa musejú znenáhla vyvinovať a rásť s národom, s jeho duševným a hmotným pokrokom a taký vývoj trvá stoletia.

U nás niet *spoľahlivého* diela, ktoré by sa bolo aspoň pokúsilo vylíčiť náš skutočný život v minulosti, niet kritického dejepisu, niet ani pokusu, v ktorom by sa ukázaly naše kultúrne dejiny, ba niet ani len prácičky, ktorá by sa zaoberala dejinami našeho života v XIX. století, ba konečne niet ani len naznačených dejov národnej strany slovenskej.

Je sice pravda, že sa naši žurnalisti a rečníci odvolávajú na kontinuitu národného života, na akúsi tradíciu ideí otcov, ale dosiaľ nevieme, či my skutočne ideme v šľapajoch otcov, či sa neodkloňujeme od nich, či ich ďalej vyvíjame, alebo či upadáme zpät?

A bez znalosti, bez pevného zistenia týchto fakt, neviem si ani len predstaviť dajaký slušný, obstojný národní program. O tejto stránke veci dosiaľ sme málo premýšľali a predsa, má-li byť náš program životaschopný, má li on vyplývať z nášho skutočného stavu, má-li on byť živým výronom minulosti, tužieb a snažení slov. národa v budúcnosti — bez tejto podmienky nepodarí sa nám takého programu vypracovať.

Pri takomto programe musíme si predsa určite zodpovedať na otázky či náš národ dokázal v minulosti, že je schopný samostatného, čisto slovenského, individuálneho rozvoja, alebo či bol vo vleku daktorého súseda, a ktorého, a v koľkej miere; či bol vždy a je i dosiaľ skutočne tak konservatívnym, ako sa dnes o ňom tvŕdi a jemu táto vlastnosť za cnosť pripisuje, alebo či je a bol náklonný k radikálnym zmenám a to v krátkom čase; v akom hospodárskom pomere k celej krajine, aký bol jeho život náboženský a koľký podiel bral a má v osvete Uhorska? kto a kedy nám na tieto otázky odpovie hodnoverne?

Keď tedy stojíme na počiatku svojho rozvíjajúceho sa života národného, keď nás temer žiadne svazky tradicionálne neviažu k minulosti, vtedy tým voľnejšie si môžeme počínať zakladajúc fundamenty politického, osvetného, hospodárského a spoločenského programu.

Čo tedy má byť a čo nemá byť v našom programe? Pripamätajme si prvej akí sme, čo máme a čoho sa nám nedostáva; pozrime na svoju geografickú rozlohu, na naše vrchy, rieky, roviny, na našich

4

súsedov zo všetkých strán a mnohé sa nám objasní, riešenie ťažkej úlohy usnadní.

Sme národ malý (na počiatku minulého stoletia bolo nás temer ako Maďarov, dnes stojíme na štvrtom mieste); bývame v stoliciach autonomne spravovaných; velikých riek nemáme, riečky naše temer všetky vlievajú sa do Dunaja; sme národ zväčša roľnícky, priemysel a obchod je nie v našich rukách; sme národ chudobný: massy ľudu robotujú cudzím za biednu odmenu; nemáme ani šľachty, ani bohatej kapitalistickej triedy; hierarchia vyššia i katolícka i evanjelická je proti nám, kňazstvo hlavne katolícke ženie sa za preludom maďarisácie po príklade predstavených, je kastovnícke, protiľudového smýšľania; sme dvojakeho viero-vyznania: väčších kultúrnych stredisk sme nevytvorili, vysokých škôl nemáme a tie čo boly, predkovia naši nevedeli udržať na svojom území; od nepamäti žili sme a žijeme pod mocným vlivom československej osvety, naše najosvietenejšie hlavy venovaly svoju životní prácu *spoločnej* kultúre československej a nie *len* našej domácej. Keď si k týmto hrubým črtám domyslíme a zprítomníme náš skutočný terajší stav, stav nielen intelligencie, ale i stav ľudu, a jeho hmotnú odvislosť od žida, peňažných spolkov (ktoré u nás už dávno prestaly byť dobrodením pre ľud!), od panstva erárneho, cirkevného a zemansko-šľachtického, keď uvážime jeho nízke vedomie ľudskej hodnosti, jeho politickú neuvedomelosť a všetku miseriu osvetnú a školskú, jeho rozhárané pomery rodinné, jeho snadné podliehanie pokušeniam nápoja — či budeme ešte na rozpakoch, čo stanoviť za cieľ našej snahy a jakými prostriedkami sa domáhať hmotného a mravného blahobytu ľudu nášho?

Náš program musí byť:

a). *kresťanský,*
b). *demokratický* a
c). *pokrokový.*

Tieto tri vlastnosti ináče vyplývajú jedna z druhej: pravé kresťanstvo je demokratické a pokrokové; demokratismus bez kresťanského ducha a pokroku nedá sa mysleť a pokrok pravý musí stáť na zásade mravnosti, lásky a spravedlivosti a musí svoje blahodárné výdobytky rozdeliť medzi všetky vrstvy národa spravodlive.

Kladúc požiadavok *kresťanskosti* našeho programu máme na mysli toho ducha pravdy kresťanskej, ktorý osvecuje a povznáša a nie toho, ktorý zatemňuje a unižuje. Naši vysoký učitelia cirkevní, biskupi a professoria v seminároch kňažských (až na nepatrné výminky) sú celým duchom i účinkom protiľudový, protislovenskí. Kňazstvo vychádzajúce z týchto semenišť krom nestrávenej látky dogmatickej, donáša

medzi ľud iba kus kastovníckej vyvýšenosti a výlučnosti. Vysoká hierarchia naša pomocou svojich professorov úplne a účelne zabíja v mladom doroste kňazskom cit sebavedomia, cit demokratičnosti a cit kresťanskej spravodlivosti. Veľkej väčšine našeho kňazstva, slovenský ľud je nie predmetom lásky a péče osvetnej, ale iba rebrikom k egoistickému šplhaniu na hor . . . Cirkve naše voči slovenskému ľudu sa ťažko prehrešujú, ač je najvernejší a hotový brániť svoje cirkve majetkom i krvou. Cirkve naše úmyselne vštepujú ducha otrockého do našeho ľudu, vysoký klerus nechce mať Slováka svobodného, osvieteného, ale vychovávajú z neho páriu, materiál pre cudzí národ . . .

Takého kresťanského ducha si nielen nežiadame, ale musíme sa proti nemu postaviť.

Program náš nesmie zostať len na pol ceste vysloviac len všeobecné požiadavky i voči cirkvám, ale musí žiadať i určité reformy, na prvom mieste zrušenie celibátu u kat. kresťanstva a výchovu kňazstva na verejných vysokých školách a zrušenie doterajšej zastaralej, ducha ubíjajúcej výchovy v tmavých múrach seminárskych. Musíme žiadať nápravu unižujúceho postavenia kaplánov, ich biedneho hmotného položenia a ich odvislosti od predstavených. V otrockom duchu vychovávaný a vyrastený človek nemôže viesť druhých k svobode a voľnosti.

Demokratismus je spravodlivý požiadavok času. Dnes pod národom nerozumieme len vyvolenú triedu bohatých a vzdelaných, ale i chudobných, robotujúcich a nevzdelaných. Blažený ten národ, ktorý týchto rozdielov nemá, ale kde nie sú tak veliké, ako u nás. A tým intensívnejšie, tým opravdovejšie treba túto priepasť prekleňovať, čím väčšie sú výhody jedných a neprávosť druhých. Demokratismus vyžaduje rovné právo politické všetkým, prístupnosť vzdelania pre každého, tedy chudobnému umožniť bezplatné vzdelanie; budiť úctu a vážnosť k hmotnej práci; chrániť slabého pred silným; sriadiť spravodlivý pomer medzi mzdou a prácou; zrušiť všetky privilegia a dedičnú aristokraciu a vyznačovať tú aristokraciu, ktorá sa získava prácou, šľachetnosťou ducha a vzdelanosťou; vyznačovať príčinlivých a opovrhovať lenivých a záhalčivých; budiť ducha a vieru v svépomoc a v ošklivosti mať očakávanie nezaslúženej pomoci, výhody a podpory. A vtedy naším ideálom nebudú »Suché ratolesti«, ale vzdelaný, sporivý, mravný a pracovitý ľud! Vtedy nadobro vytrezvieme z toho fňukového romantismu predstoletného a zastaneme si na dvoje nohy skutočne pevne, ako múri hradné. Nebudeme lútkou politických strán a vlád a nebudeme žobrať pred boháčovými dvermi o mrvinku práva.

Sme za *pokrok* vo všetkom a všade nie snáď preto, že ho celý

vzdelaný svet omála, ale preto že je nezbytnou, životnou podmienkou polepšenia našeho neutešeného stavu. Sme za pokrok nielen v priemysle, obchode, hospodárstve, literatúre, umení a vede, ale i v náboženstve, svobode slova, myšlenia a svedomia. Musíme byť radikálni v zásadách, konservatívni v taktike a prostriedkoch; nebáť sa novôt a zavrhovať všetku takú tradíciu, ktorá nás hatí v zabezpečení lepšieho a dokonalejšieho stavu, v akom sa dnes nachodíme.

Niet pochyby, uvádzanie takého programu do života zapríčiní mnoho zmätku a nedorozumení. Ale zjav tento je ako učí dnešnia filosofia,*) universálnym zákonom. Platnosť jeho dôvodia z ústrojnosti všehomíra, zo života plemien, národov, pokolení, štátov, spoločností i bytostí.

Nový život predsa vždy povstáva do istej miery na ruinách starého: mať rodí v bolesťach svoj plod, zrno odhníva pred novým steblom, sladký mušt kysne na víno, národy otrasami prichodia k sporiadanejším pomerom, jednotlivci umierajú za svoju pravdu a presvedčenie, aby ľudstvo mohlo voľnejšie žiť.

Tak bude a musí byť i u nás, ak si sami, svojou prácou a pričinením chceme zaistiť slušné postavenie národa v človečenstve neustále napredujúcom k dobru a dokonalosti.

Má-li byť u nás lepšie, musia sa všetky kresťanské, demokratické a pokrokové živly spojiť v pevný šik pracovníkov a veríme pevne, že tejto sile neodolá nikto. *Dr. V. Šrobár.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

VII. Zvolen.

Okres baňsko-bystrický.

Alsó Micsinye: Dolná Mičina
Alsó Peresény: Dolné Pršany
Badin: Badín
Balázo: Baláže
Becsó: Bečov
Beszterczebánya: Baňská Bystrica
Csécsény: Čačín
Cserény: Čerín
Dóval: Donovaly
Dubravicza: Dúbravica
Élesd: Kostiviarská
Farkas-Petőfalva: Vlkanova a Peťova
Felső Micsinye: Horná Mičina
Felső Peresény: Horné Pršany
Garamszeg: Garamseg (d. Skalka)

*) Časom oboznámime s ňou našich ct. čitateľov.

Gönczölfalva: Kyncelova
Hédel: Hjadel
Hermánd: Horný a Dolný Harmanec
Illésfalva: Eliaš
Jabrikó: Jabrikova
Jakabfalva: Svätý Jakub
Kallós: Kalištie (Kališťa)
Keremcse: Kremnička
Királyfalva: Kráľová
Királyka: Králiky
Kordéháza: Kordíky (Kordike)
Libetbánya: Ľubietova
Lipcse-Utcza: Ulica (drievne Ľupčica)
Luczatő: Lučatín
Lukócza: Lukavica
Majorfalva: Majer (drievne Dvorec)
Malakó: Malachov
Mócsa: Môlča
Mosód: Moštenica
Motyók: Motyčky
Óhegy: Staré Hory
Olmányfalva: Ulmanka
Orócz: Oravce
Padkócz: Podkonice
Pallós: Podlavice
Perhát: Priechod
Pónik: Poniky
Pónik Kohó: Ponická Huta
Póráz: Povrazník
Radvany: Radvaň
Rakólcz: Horný a Dolný Rakytovec
Récske: Riečka
Rudlo: Rudlova
Sálfalva: Šalkova
Sebő: Šajba
Szakbény: Skubín
Szászfalu: Sásová
Szelcse: Selce
Szénás: Szenica
Tajó: Tajov
Úrvölgy: Špania Dolina
Zólyom Lipcse: Slovenská Lupča
Zólyom Németi: Nemce

Okres breznianský.

Alsó Lehota: Dolná Lehota
Beneshóza: Beňuša
Bikás: Bujakov
Boroszntó: Brusno
Breznóbanya: Brezno
Cserpatak: Ostrblie (Osrblie)
Erdőköz: Polhora
Fekete Balog: Čierny Hronec
Felső Lehota: Horná Lehota
Garam Hidvég: Zámostie
Garam Szt. Miklós: Dubová
Jarabó: Jarabá
Jeczenye: Jasenie (Jasenia)
Kis Garam: Hronec
Lopér: Lopej
Mezőköz: Medzibrodie (Medzibrodia)
Mihálytelek: Michalova
Németfalva: Nemecká
Olaszka: Valašská
Péteri: Predajná
Rásztó: Ráztoka
Sebesér: Bystrá
Szent András: Svätý Ondrej
Szikla: Sihlá
Vaczok: Bacúch
Vámos: Mýto.

Okres slatinsky.

Dobró Ocsova: Očovské Dúbravy
Dombszög: Stožok
Gyetva: Detva
Hegyhát: Klokoč
Herencsvölgy: Hriňova
Horhát: Chrochoť
Kálnok: Kalinka
Kis Szalatna: Slatinka
Miklósfalva: Detvianska Huta
Nagy Szalatna: Slatina
Ocsova: Očová
Szebedény: Sebedín
Végles: Výglaž
Végles Huta: Výglažská Huta
Zólna: Zolna.

Okres zvolensky.

Bábaszék: Babína
Baczúr: Bacúrovo
Berezna: Breziny
Bozók Lehota: Bozók Lehôtka (Lihotka)
Bucs: Buča
Budás: Budička
Dobó: Dubovo
Dobró Királyi: Kráľovské Dúbravy
Dobró Váralja: Podzámčok
Dobronya: Dobronivá
Garam Berzencze: Hronská Brežnica*)
Hajnik: Hájniky
Halászi: Rybáre
Kassa Lehota: Kaša Lehôtka (Lihotka)
Kecskés: Kozelník
Kovácsfalva: Kováčova
Lakócza: Lukovo
Mátyasfalva: Môťová
Mihályi: Michalkova
Mogyoród: Lieskovec
Nagyrét: Veľká Lúka
Osztroluka: Ostrá Lúka
Számpor: Sampor
Szász Pelsőcz: Sási
Szélnye: Sielnica
Ternye: Trnie
Tót Pelsőcz: Pliešovce
Túr: Turova
Vas Berzencze: Železná Breznica*)
Zólyom: Zvolen.

VIII. Novohrad.

Má 7 okresov. 1. baláž-ďarmotský, 2. novohradský, 3. sirácky, 4. sečiansky, 5. fiľakovský, 6. lučenský, 7. gáčsky alebo haličský.

Mená obcí:

Abelova: Abelová
Agárd: Agárď
Alsó-Bodony: Dolní Bodoň
Alsó-Esztergály: Dolnie-Strehàre
Alsó-Petény: Dolnie Peťany
Alsó-Sáp: Dolní-Šápov
Alsó-Szécsényke: Dolnie Sečany
Alsó-Sztregova: Dolnia Strehová

*) Obcie tie zovú sa proste aj *Hronská* a *Železná*.

Alsó-Tiszovnyik: Dolní Tisovník
Alsó-Told: Dolnie Toldany
Andrásfalva: Ondrašová,
Baglyasalja: Bogľašová
Bakó: Bakov
Balassa-Gyarmat: Baláž-Ďarmoty
Bágyon: Báďonka
Bánk: Bánka
Bárna: Barňa
Becska: Bečka
Berczel: Barcal
Berkenye: Berkeňa
Berzencze: Brezniöka
Bér: Bér
Bisztricska: Bystrička
Bokor: Bokor
Bolgárom: Bolgáry
Borosznok: Brusník
Borsos-Berinke: Berinková
Buda-Lehota: Budiná
Buják: Buják
Bussa: Buša
Csalár: Čalárovce
Csákányháza: Čakanová
Csehbrézó: Českô Brezovo
Csesztve: Častva
Csécse: Čéča
Csitár: Čitárovce
Czeréd: Cerédovce
Debercsény: Deberčany
Dejtár: Dejtáre
Dengeleg: Dingeľag,
Diós-Jenő: Dióš Jenő
Divény: Divíň
Divény-Oroszi: Trhanová
Dobrocs: Dobroč
Dolány: Dolany
Ebeczk: Obeckovo
Ecseg: Ečeg
Endrefalva: Ondrejová
Erdőkürt: Erdőkürt
Erdő-Tarcsa: Tarča
Ettes: Ettešov
Felfalu: Felfalu
Felšő-Bodony: Horní Bodoň
Felső-Esztergály: Hornie Streháre
Felső-Petény: Hornie Peťany
Felső-Sáp: Horní Šáp
Felső-Szécsényke: Hornie Sečany
Felső-Sztregova: Hornia Strehová
Felső-Tiszovnyik: Horní Tisovník
Felső-Told: Hornie Toldany
Fülek: Fiľakovo
Fülek-Kelecsény: Fiľakovské Kľačany
Fülek-Püspöki: Püspökovce
Fűrész: Píla
Galábocs: Glabošovce,
Galsa: Galša
Goráb: Hrabovo
Gács: Gáč alebo Halič
Gácsfalu: Halič
Gács-Lehota: Ľahotka
Gergelyfalva: Vieska
Guta: Guta
Haláp: Halápovce
Halászi: Halásovce
Herencsény: Hrenčany
Heréd: Heréď
Héhalom: Héhalom
Hidegkút: Hidegkut
Hollókő: Holovce
Homok-Terenne: Terany
Horpács: Horpáčovce
Hradistya: Hradište
Hugyag: Huďagov
Iliny: Ilinovce
Ipoly-Bolyk: Boľk
Ipoly-Nyitra: Nitra
Jelsőcz: Jelšovce
Jabbágyi: Jobbáďovce

Kalonda: Kalonda
Karancsalja: Karančová
Karancs-Apátfalva: Opatová
Karancs-Berény: Bereňovce,
Karancskészi: Karančkésovce
Karancsság: Karančšág
Katalin: Katalínová
Kazár: Kazárovce
Kálló: Kállovo
Kálnó: Kalinovo
Kálnó-Garáb: Hrabovo
Keszeg: Keseg
Kékkő: Modrý-Kameň alebo Hrad
Kis-Bárkány: Malé Barkany
Kis-Ecset: Malý Ečet
Kis-Gerge: Malé Gergany
Kis-Hartány: Malé Chrťany
Kis és Nagy-Keresztúr: Malý a Veľký Kerestúr
Kis és Nagy-Kér: Malý a Veľký Kír
Kis-Kürtös: Malý Krtíš
Kis-Libercse: Malá Ľuboriečka
Kis-Maros: Malý Maroš
Kis-Mulyad: Malá Múľadka
Kis-Sztráczin: Malé Straciny
Kis-Terenne: Malé Terany
Kis-Tugar: Tuhár
Kis-Ujfalu: Malá Vieska
Kis-Zellő: Malé Želovce
Korlát: Korlátovo
Korna: Krná
Kosd: Košd
Kottman-Lehota: Kotmanová
Kozárd: Kozárd
Kőkényes: Kőkeňeš
Kövesd: Kövešd
Kutassó: Kutašovo
Lapujtő: Lapojtovo
Legénd: Legénd
Lentvora: Lentvora
Lest: Lešť
Lipta-Gerge: Gerga
Litke: Litkovce
Losoncz: Lučenec
Lónyabánya: Lovinobáňa
Lőrinczi: Lőrince
Luczin: Lucin
Lupocs: Lupoč
Madacska: Madačka
Marczal: Marcal
Masková: Mašková
Málnapataka: Málinec
Mátra-Novák: Mátra Novák
Mátra-Szele: Mátra Sele
Mátra-Szőllős: Mátra Sőllőš
Mátraverebely: Mátraverebéľ
Megyer: Meďer
Mihály-Gerge: Miháľ Gerga
Miksi: Mikušovce
Mohora: Mohora
Mucsiny: Mučiň
Nagy-Bárkány: Veľké-Bárkany
Nagy-Daróсz: Veľké Darovce
Nagyfalu: Veľká Ves
Nagy-Gécs: Veľká Gécs
Nagy-Kürtös: Veľký Krtíš
Nagy-Lam: Veľký Lom
Nagy-Libercse: Veľká Ľuboreč
Nagyoroszi: Veľké Orosovce
Nagy-Sztráczin: Veľké Straciny
Nagy-Zellö: Veľké Zlievce
Nándor: Nándorovce
Nedelyistye: Nedelište
Nemesfalva: Mládrovo
Nemti: Nemte
Nézsa: Nežovce
Nógrád: Novohrad
Nógrád-Ludány: Ludany
Nőtincs: Nőtincs
Ozdin: Ozdín
Óbást: Stará Bášťa

Ó-Huta: Stará Huta
Óvár: Óvár
Palotás: Palotášovce
Panyi-Darácz: Pani-Darovce
Parócza: Pravica
Patak: Potok
Patvarcz: Patvarce
Pálfalva: Pálfalva
Pencz: Penc
Perse: Perša
Pető: Petovce
Piliny: Piliň
Pilis: Piliš
Pincz: Pinc
Podrecsány: Podrečany
Pogony: Pogoň
Polichnó: Polichno
Poltár: Poltár
Prága: Prága, Praha
Príboj: Príboj
Puszta-Berki: Pusta-Berka,
Puszta-Szántó: Pusta-Sántov
Ragyolcz: Raďovce
Rapp: Rapovce
Rád: Ráda
Ráros-Mulyad: Ráróš Múľadka
Rétság: Rétšág
Riba: Ryba
Rimócz: Rimovce
Rombány: Romháň
Rónya: Rovňany
Rózsa-Lehota: Ružiná
Salgó-Tarján: Šalgó-Tarjan
Ságujfalu: Šagová
Sámsonháza: Šámšonháza
Savoly: Šavoľ
Sipek: Šipek
Somoskő: Šomoškő
Somosújfalu: Šomošová
Sós-Hartyán: Slané Chrľany
Sós-Lehota: Ľahota
Surány: Šurany
Süllye: Šuľá
Szakal: Sokolovce
Szalmatercs: Salmaterč
Szanda: Sanda
Szarvas-Gede: Sarvaš Geda
Száraz-Brézó: Suchô-Brezovo
Szátok: Sátok
Szelcz: Selce
Szendehely: Sendeheľ
Szenna: Sennô
Szenta: Senta
Szent-Iván: Svätý Ján
Szent-Péter: Pôtor
Szécsény: Sečany
Szécsény-Kovácsi: Kováčovce
Szinobánya: Sinobáňa
Szirák: Sirák
Szklabonya: Sklabiná
Szupatak: Supotok
Szügy: Sudice
Tamási: Tomašovce
Tarnócz: Tarnovce
Terbeléd: Terbeléd
Terény: Terany
Terecske: Terečka
Tolmács: Tolmáčovce
Tosoncza: Točnica
Tót-Hartyán: Chrťany
Tót-Kelecsény: Kľačany
Tót-Kisfalu: Malá Vieska
Tótmarokháza: Maroková
Tőrincs: Tőrinč
Trázs: Stráž
Turicska: Turíčky
Turopolya: Turiepole
Udornya: Uderiná
Uhorszka: Uhorskô
Vadkert: Vadkert
Vanyarcz: Vaňarec
Varbó: Vrbovo

Varsány: Varšáň
Vámosfalva: Mýtna
Vecseklő: Večeklov
Veres: Vereš
Verőcze: Verovce
Videfalva: Vidiná
Vilke: Veliká
Vizslás: Vižláš
Zagyva-Róna: Zaďva
Zagyva-Szántó: Sántovo
Závoda: Závada
Zeléné: Zelenovo
Zobor: Zombor
Zselenyék: Žíhľava
Zsély: Želovce.

Musím pripomenúť, že niektoré mená maďarských (palóckých) obcí, s ktorými sa náš slovenský ľud málo stýka, menuje pôvodnými maďarskými menami. Lebo asi polovica obyvateľov Novohradskej stolice sú rodení Maďari, ačpráve úradná štatistika len jednu tretinu Slovákov vykazuje, lebo každého Slováka, ktorý hovorí maďarsky zapíšu za Maďara.

Ešte horšie to vyzerá s výkazom školopovinovatých detí, tých je vraj dľa výkazu z roku 1899: 39.223 spolu, z tých Slovákov: 9,699, Maďarov 29,159, Nemcov 358, iných 7. Pravda, že je to len úradnia štatistika, ktorá pravde nezodpovedá.

Náukosdelná reč v školách je maďarská v 227, kdežto roku 1869 bola len v 149. Slovenská je v 3, v 69. roku bola v 91. Maďarsko-slovenská je v 74, 69. bola v 36.

Už aj s tejto krátkej štatistiky môžeme zatvárať, že ak maďarisácia v tejto stolici potrvá tak ešte aspoň 50 rokov, tak niektoré obce na maďarskej hranici budú aspoň zväčša pomaďarčené. A ktomu je aj to nie dobre, že ľud vidí ako úradníci a páni len maďarsky hovoria, preto sa ju aj on rád učí a potom aj užíva medzi sebou, zvlášte čo sa týka mládeže v niektorých, v národnom ohľade pomiešaných obciach.

Podjavorský.

Voľby a kňazstvo.

Plač sa strhnul v Izraeli. Bedákajú všetky židovsko-maďarské noviny v úvodníkoch v dopisoch a v článkoch v každom čísle. Po tridsať rokov sladko snívali a »buta tótov«*) chválili, aký to tichý, dobrý a vlastenecký národ, ktorý žije a mrie za maďarskú štátnu ideu a nepočúva hlasu panslávských zvoditeľov. Už videli v duchu svojom celé Nitriansko, Prešporok, Turec, Liptov a Oravu atď. pomaďarčené, a teraz sa v nádejach svojích sklamali. Ten otupený, hanobený a utlačený sloven-

*) Hlúpych Slovákov.

ský národ dal znak života, preukázal, že je v ňom ešte kus zdravého jadra, že je v ňom zárod a tento že je skvelejšej budúcnosti schopný, preto to obromné narjekanie nie len v liberálnych, ale i v katolíckych maďarských novinách. Jedinou potechou našich Maďarov a maďarónov je, že národnia strana zvíťazila len vo štyroch okresoch: v senickom, vrbovskom, sv. mikulášskom a trnavskom, a že vodcovia národnej strany v Turci prepadli. Nám, ktorí voči a udalosti objektívne posudzujeme, a ktorí vždy ako základ obrodenia národného považujeme hospodársku samostatnosť a neodvislosť, a mravné vzdelanie ľudu slovenského i toto malé víťazstvo je skvelým zadosťučinením, že sme pravdu hlásali.

Neobyčajný, posiaľ nevídaný ruch otriasol slovenským krajom a srdcia naše radosťou plesali, keď sme videli ako sa v Senici objíma kňaz katolícky a evanjelický a ako sa bratríčkuje ľud katolícky s evanjelickým. Dokázano je, že len tí vládnu ľudom, ktorí si srdco jeho získali. Len tam, kde kňazstvo a civilní vodcovia sociálne pracujú, môžeme očakávať prebudenie národa, len tam nám svitá skvelejšia budúcnosť. Dokázano je, že nie úvodné články, ani večné sťažovanie a žalovanie, ale práca je to, ktorá nás vyslobodí. Skutky žiadame a nie len reči. Prvou podmienkou je vytrvanlivá a tá potupená drobná práca; a preto niet okresu na Slovensku, v ktorom by sa s národním programmom preraziť nedalo, keď by len mal každý okres činných vodcov. Najväčšia chyba ale je, že práve títo nám chýbajú.

V prvom rade na čele pohybu národného prebudenia by malo stáť naše kňazstvo. A pýtam sa čili toto vykonalo teraz svoju úlohu? Žiaľ Bohu, z väčšej čiatsky nie, dokazuje to výsledok volieb, keď naše Slovensko zastupujú 4 národní, 9 ľudových a 52 vládnych vyslancov. — To je výsledok našej nečinnosti, že liberalismus, ktorý už toľké roky pustoší a ničí náš ľud slovenský, ešte vždy s takou väčšinou môže preraziť.

Porážky ktoré utrpela národná strana, a na mnohých miestach i ľudová strana so statočnými kandidátmi, v prvom rade môžeme privlastňovať katolíckemu kňazstvu, jeho nečinnosti, nesvornosti, závisti, ziskuchtivosti a žiarlivosti. Facta loquuntur. Vezmime len daktoré okresy. V Považskom-Novom-Meste národní kandidát prepadnul, opustili ho kňazi. V Modre Dr. Štefanovič (národnvý) prepadnúl, proti grófovi Apponyimu a Habrovskému, (ľudový) pri doplňujúcej voľbe ešte ho chceli kat. kňazi dostať aby svoje hlasy vraj prepustil ľudovej strane teraz, že o päť rokov budú jeho voliť. Ľudová strana vraj tento »hlúpy« kompromiss zavrhla, ako odpoveď dostala, že slovenské hlasy pridaly sa k Apponyimu, kandidát ľudový prepadnul. Dobre tak. Tu máme Ružomberok, Sliač, Brezno kde i osvedčení kat. kňazi slovenskí nehlasovali za národného kandidáta. Vôbec ku osvetleniu by slúžily sobrané štatistické

dáta, koľko kat. kňazov dľa okresov bolo liberálnych, ľudových, národních a neutrálnych. Dľa tohoto soznamu by sa nechal ľahko utvoriť obraz budúcich stoličných a krajinských volieb, lebo istá vec je, že ľud náš ešte teraz veľkú dôveru skladá v kňazstve svojom, hoc sa i mnoho ráz sklamal, i napriek všetkej násilnej a besnej maďarisácii zo stránky uhorského episkopátu. Osamotený je pád trnavský. Trnavský okres vyvolil národného kandidáta, kdežto všetko kat. kňazstvo celého okresu bolo proti kandidácii M. Kollára farára katolíckeho a zaslúžilého spisovateľa slovenského. V okrese tomto badáme čistý vzduch, zranie myšlienok ľudu nášho, objasnenie politických pochopov. Kňazstvo okolia trnavského na sociálnom poli nečinnosťou a na politickom poli šovinistickou maďarisáciou vynikalo. V meste Trnave je asi 70 kňazov a na okoliu asi 30 a z týchto boli údami Spolku sv. Vojtecha štyria, tých ostatných politické a náboženské presvedčenie je, že sprostý Slovák nepotrebuje knihy, načo mu čítať, a ne čele s professormi trnavského maďarsko-šovinistického gymnásia beží za fantómom maďarisácie a cieľ svojho života hladá v zakladaniu maď. opatrovní a škôl. Ľud ale, okrem trnavského nie je zaslepený, hmotne je neodvislý a preto tie opovrhnuté haleny nenasledovaly hlas »otcov« duchovných, ale hlas svojho srdca, a preto mandát p. M. Kollára je čisto národní a čisto ľudový.

Zajímavé boly voľby v trenčianskej stolici. Ľud trenčianský je najviac opustený zo všetkých západných Slovákov. Kňazstvo trenčianské je v hlbokom spánku pohrúžené. Z 8 okresov ľudová strana kandidovalo vo štyroch kat. kňazov a tí prepadli. Príčina prepadnutia nie je iná, ako žiarlivosť kňazstva, ktorú sme v mnohých iných okresoch, kde kňazi kandidovali, zbadali. Medzi kňazstvom naším slovenským sa rozširuje mania poslancovania, temer každý mladý kaplan lebo farár, tým viac dekan chce kandidovať. Táto žiarlivosť a úzkoprsosť vytisla z Trenčianska kandidátov národních a bola spolu aj hrobom ľudovej strany. Latinské príslovie »sacerdos sacerdoti lupus« sa na kandidátoch trenčianských vyplnilo.

Nemôžeme pominúť jednu zajímavú a pozoruhodnú udalosť z ohľadu kandidácie v okrese kysúcko-novomestskom. V okrese tomto kandidoval J. Haydin*) tamejší služný, maďarón s liberálnym programom, ani ľudová strana sa neopovážila v tomto »katolíckom« okrese kandidovať. Ako očujeme, a to do pamäti odporúčame, Haydin hlavný služný, teda u nás týp nanávidený, zvolený bol pre jeho činnosť na poli sociálnom, skrze zakladanie úverkových a potravných spolkov, uvádzanie hospodárských družstev, a skrze jeho priateľské a spravodlivé zachádzanie s ľudom slovenským. Pokračovanie toto mohli by sme za

*) Tatinek prišli z Čiech. Red.

vzor mnohým velebným »otcom« a ľudomilným pravotárom národovcom odporúčať.

Kňazstvo katolícke východných stolic slovenských, šarišskej, gemerskej, zemplinskej, ďalej kňazstvo tekovské a hontianské by sa najlepšie hodilo do XV-ho stoletia dľa zmýšľania, mravov a jeho jednania. Česť a chvála čestným, ale zriedkavým výminkam.

Neprekročiteľná prepasť panovala medzi kňazstvom katolickým a evanjelickým, jakoby ani neboli synovia Otca jednoho. Kde evanjelický kňazi kandidovali kandidáta národného, katolícke kňazstvo bolo liberálne a z čiastky ľudové, a kde katolícke kňazstvo kandidovalo kandidáta ľudového hoc aj slováka dobrého, tam bolo evanjelícke kňazstvo liberálne ale passívne. Hlbokoj zakorenená vlastnosť slovanská, nesvornosť, ktorá i tie najkrajšie ciele a výhľady spustošila, mala bohatú žatvu v tábore tých, ktorý lásku, svornosť a braterstvo hlásajú, v skutku ale nasledujú príklad svojich ctených úradných predchodcov dľa Luk. X. 30—33.

R. V.

OBZOR.

Školský.*) Sirotinec „Živenin." — Nové zoštátnenie škôl a nové štátné školy. — Nový učebný plán pre vyššie dievčenské školy v Uhrách. — Dôstojníci na universite pešťbudínskej. — Zmena zkúšebného riadu právnických štúdii v Uhrách a v Rakúsku. — Čo žiada rakúska soc. domokracia. — Reforma stredných škôl v Rusku a v Nemecku. — Ruské semináre v Nemecku. — Nové zákony vztahujúce sa na plat, právne pomery a pensie učiteľské v zemiach rakúskych. — Prázdninové porady učiteľstva slovenského, maďarského a českého.

Radi začíname tento obzor so zprávou, že založenie slovenského sirotinca, na ktorom usniesla sa vlani naša »Živena,« blíži sa svojmu uskutočneniu. Tohoročná valná hromada »Živeny« určila totiž založiť ho v Lipt. Sv. Mikuláši a požiadala navrhovateľku, pani Vincenciu Stodolovú, aby čo najskôr previedla potrebné predpráce. Z počiatku má sirotinec tento poskytnúť *šiestim* sirotám slovenským zaopatrenie a nahradiť výchovu rodinnú. Dúfajme, že slovenská spoločnosť pochopí, jak veľký sociálny význam má výchova sirôt, a postará sa o založenie ďalších sirotíncov slovenských. Mala by sa starať spoločnosť naša o siroty slovenské už i preto, že nám ich, predstierajúc dobročinnosť, odvážajú na Dolniaky a tam odnárodňujú.

Maďarské časopisy sdeľujú, že v blízkej dobe prevedené bude zoštátnenie všetkých škôl stolice abauj-torňanskej, ktorá je z $^{1}/_{3}$ Slovákmi obývaná. Nenie to smutným ovocím našej ľahostajnosti voči východným stoliciam slovenským?

---

*) Tento obzor je dlhší než budú nasledujúce, ponevač zahrňuje dobu celých školských prázdnin. Red.

Málo potešiteľné je tiež že počiatkom bežiaceho školského roku otvoril minister výučby 200 štátnych škôl na rôznych miestach krajiny.

Dosavádny učebný plán pre vyššie dievčenské školy v Uhrách pochádza z roku 1887. Školským rokom 1901|2 vstupuje do života učebný plán nový, platný pre vyššie dievčenské školy štátne, obecné a rázu súkromného, ktorý má byť behom troch rokov postupne prevedený vo všetkých šiestich triedach. Nový plán uvádza v platnosť ráz strednej školy, hladí odstrániť dosiaľ pociťované preťaženie žiactva a dáva možnosť professorskému sboru, prispôsobiť učebnú látku k miestnym pomerom. Vyššia dievčenská škola je dľa tohoto učebného plánu jednotný šestitriedny ústav, majúci na spôsob strednej školy pre mužských, podávať dievčatom intelligentnej triedy ucelenej, všeobecnej vzdelanosti. V porovnaní s učebným plánom z roku 1887. vystalo z neho národohospodárstvo, ale náuke o domácom hospodárstve venovaná je väčšia pozornosť. Povinným predmetom stalá sa psychologia a jej použitie vo výchove. Pri kreslení slobodnou rukou kladie sa váha na kreslenie podľa prírody. Ručné práce káže nový učebný rozvrh tiež so stanoviska praktického vyučovať. V telocviku vystupujú do popredia hry. Jako všetky novšie učebné plány maďarské, tak i tento kladie hlavnú váhu na pestovanie národného citu maďarského. Maďarskú národnú minulosť predvádza žiačkam v triede I. na základe historických článkov, v II. o dejinách maďarského národa, v III., v IV. a V. vo spojení s dejinami všeobecnými a v ročníku poslednom o pragmatických dejinách Maďarov. I v kreslení a v ručných prácach ženských majú byť motivy a umelecké diela maďarské, vo vyučovaní spevu piesne maďarské brané do ohľadu. Z tejže príčiny budú sa i dejiny literatúry maďarskej obšírnejšie vyučovať. Počet hodín v I. triede je 26, v ostatných po 28.

Aktivní dôstojníci smú dľa najnovšieho nariadenia ministerského zapísať sa dať na peštbudínskej universite iba so zvláštnym dovolením spoločného ministerstva vojenského. Dosiaľ toho dovolenia nepotrebovali.

Zkúšebný riad na fakultách vied právnych a štátnych v Uhrách zmenený je v ten smysel, že filosofiia práva prestáva byť zkúšebným predmetom druhej základnej zkúšky (alapvizsga) pre tých, ktorí po školskom roku 1900/1 majú zapísaný štvrtý semester. Pri prvom rigorosu vied právnych a prvom rigorosu vied štátnych zostáva filosofiia práva zkúšebným predmetom i na ďalej.

I rakúske ministerstvo kultu a vyučovania zaviedlo zmenu rigorosného riadu právnických študií. Zrušilo voľnosť skladať právnické rigorosum už v posledných štyroch týždňoch ôsmeho semestru. Dôvodom pre túto zmenu sú vraj rôzne nepriaznivé zkusenosti, ktoré poškodovaly

vážnosť povahy vedeckého právnického štúdia a ochrana vážnosti juridického doktorátu. Vážnosť právnického doktorátu mohol by však povzniesť jedine iný spôsob zkúšania.

Brnenský sjazd rakúskej sociálnej demokràcie roku 1899 vyslal komissiu, aby previedla revísiu programmu. Elaborát tejto, ktorý bude predmetom jednania na tohoročnom sjazde sociálnej demokracie rakúskej, žiada medzi iným »Povinnú, bezplatnú a svetskú školu, aby zdarma poskytnuté boly učebné prostriedky a zaopatrenie všetkým dietkam v obecných školách, ako i tým žiakom vyšších učebných ústavov, ktorí javia schopnosti k ďalšiemu vzdelaniu.«

Polskej Ostrave povoleno bolo sriadiť prvú českú meštianskú školu v Sliezku.

Otázka reformy stredných škôl má už celú svoju literatúru. V Rusku a v Nemecku už i uvádzajú malé reformy do života. Ministerstvom ruským navrhnutý bol nový typ škôl stredných so 7 triedami. Pokrok záleží v tom, že na jazyk materinský a na domáce dejiny kladená je hlavná váha. Počiatok vyučovania jazykom klassickým — ktoré majú byť predmetmi nepovinnými — pošinutý je do tried vyšších. V Nemecku zavedená bola trochu rozumnejšia prax pri zkúške maturitnej.

V berlinskom semināri pre orientálne reči sriadené bude oddelenie, na ktorom bude sa vyučovať hlavne pre úradníctvo východných pohraničných provincií pruských — ruštine. Dosiaľ už sriadené boly ruské semináre v Brombergu a Gdansku.

* * *

Oprávnené sťažnosti učiteľstva na malý plat sú i nás všeobecné. Maďarské časopisy vychovateľské venujú mnoho miesta otázke učiteľských platov, následkom čoho už pred niekoľko rokami učinený bol krok napred, keď základné slúžne učiteľov v Uhrách ustanovené bolo na 800 K.

I teraz pracuje učiteľstvo škôl štátnych na tom, aby mu povýšené bolo slúžne spolu s platmi štátnych úrakníkov. A memorandum, ktoré 24. septembra predložil ministerpredsedovi Széllovi krajinský sjazd štátnych úradníkov, jedná i o záležitosti platov štátnych učiteľov. Vyskytly sa v učiteľských listoch i hlasy učiteľov cirkevných, ktoré vyzývajú kollegov svojich, aby sa pripojili k akcii štátneho učiteľstva. Mimo toho pilne pracuje sa v ministerstve kultu na návrhu ohľadom revísie učiteľských pensií. Nový zákon pensijný má vstúpiť do života budúceho roku.

Väčší úspech korunuje pohyb českého učiteľstva, smerujúci ku povýšeniu platov učiteľských. Zemský snem kráľovstva Českého prijal totiž počiatkom júla zákon na úpravu platov učiteľstva škôl obecných a meštianskych. Týmto zákonom, až bude sankciovaný, zvýšia sa platy učiteľské v základnom slúžnom od roku 1903 a v päťročných prídavkoch od roku 1904.

Prijatý návrh premeňuje dosavádne podučiteľské miesta pri školách obecných na učiteľské miesta II. triedy, čím nemení sa však právne postavenie dnešných podučiteľov. Terajšie miesta učiteľské označia sa v budúcnosti ako učiteľské miesta I. triedy. Základné slúžne učiteľských síl obnášať bude pre učiteľské miesta II. triedy 1200 K., pre učiteľské miesta I. triedy 1600 K. Týmto ustanovením zákona zvýši sa slúžne viac než 70% učiteľstva v kráľovstve českom o 600 K. ročne. Základné slúžne učiteľov pre školy meštanské bude obnášať 200 K. I tuto zväčší sa plat veľkej väčšiny učiteľstva ročne o 600 K. Zvláštni učitelia náboženstva dostanú na školách obecných slúžne, vymerané pre učiteľské miesta I. triedy, t. j. 1600 K., na školách meštianskych základné slúžne 2000 K. Napriek týmto výsadám — ač majú menej práce — dostanú ešte tak, ako ostatní učitelia, počítajúc od zkúšky spôsobilosti šesť kvinkvenálok, a to na obecných školách po 200 K., na školách meštianskych po 250 K. Dľa dosiaľ platného zákona o slúžnom dostáva učiteľstvo škôl obecných iba tri kvinkvenálky po 100 K. a tri po 200 K., učiteľstvo škôl meštianskych tri kvinkvenálky po 160 K. a tri po 200 K. Nový zákon proti terajšku v podstate nezvyšuje funkčné prídavky správcov škôl, ktoré sa počítajú do pensie. Správcovia a »řídící učitelé« škôl dostanú dľa počtu tried 200—400 K.; riaditelia meštianskych škôl dostanú dľa počtu tried 400—600 K. funkčného prídavku. I podľa nového zákona budú mať správcovia škôl nárok na byt alebo bytné, obnášajúce 200—800 K. Novota v prijatom zákone sú aktívne prídavky. Dostávať ich budú učitelia obcí, čítajúcich viac než 8000 obyvateľov a obnášať budú 15%—40% základného slúžneho. Kvinkvenálky učiteliek budú rovné kvinkvenálkam učiteľov. Po 40 ročnej službe má každá učiteľská osoba právo na úplné výslužné. Novým zákonom zlepšia sa i právne pomery vdov a sirôt po učiteľoch.

Aj sliezsky snem prijal v mesiaci júli zákon o vydržovaní, rozširovaní atď. škôl a o úprave právnych pomerov učiteľstva. Dľa starého zákona vydržovaly si v Sliezsku školy obce. Túto povinnosť prejíma teraz zem, a obce majú iba povinnosť, starať sa o byt alebo bytné pre učiteľov. Učiteľstvo sliezske, ktoré dosiaľ ustanovované bolo miestnymi školnými obciami a bolo teda závislé na občianstve, medzi ktorým pô-

sobilo, podriadené bude dľa novej osnovy ako v Čechách a na Morave okresným školným radám. V tejto neodvislosti od miestnych obecných činiteľov je hlavný význam prijatého zákona. V tom však, že učiteľstvo stáva sa od okresných školských rád s rozhodujúcimi väčšinami nemeckými, odvislým je isté nebezpečie, ktorému bude museť čeliť české učiteľstvo premysleným postupom. Prijatý zákon ustanovuje štyri platebné triedy učiteľov pojatých v status, a síce po 1400 K., 1600 K., 1800 a 2000 K. platu. Do prvej platebnej triedy má byť vriadeno 20%, do druhej a tretej po 30%, do štvrtej zase 20% celého učiteľstva. Funkčných prídavkov platí sa 10% z ročného platu, ktorý mali učitelia pred prijatím nového zákona, tedy 100—140 K. Doba služby je 40 rokov.

Zemský snem moravský ustanovil pre učiteľstvo na mieste zastaralého z roku 1870, nový disciplinárny riad.

Dolnorakúsky snem prijal v poslednom zasedaní predlohu zákona o učiteľských pensiach. Učiteľ v Dolnom Rakúsku bude mať právo na pensiu už po 5 rokoch, stanc-li sa bez vlastnej viny k práci neschopným. Pensia počiatočná musí obnášať 40% ročného platu, najmenej však 800 K. ročne. Vdovská pensia bude sa tiež rovnať 40% ročného platu a nesmie klesnúť pod 600 K. Príspevky na výchovu detí po učiteľoch platné budú až do 24. roku dieťata.

* *

Doba prázdnin je najvhodnejšia k odbavovaniu učiteľských porád a býva ich preto v prázdninách hojnosť. Hlavne ústredné spolky učiteľské mávajú vtedy svoje valné hromady.

Učiteľstvo slovenské nemá ani svojho ústredného spolku katolíckeho, ani evanjelického, tým menej ústredného spolku celého slovenského učiteľstva bez rozdielu konfessie. Je to chyba, zavinená snáď z veľkej čiastky neblahými pomerami uhorskými. Málo však počúvame i o menších poradách našeho učiteľstva. Aspoň časopisy slovenské priniesly zprávu iba o porade turčianskych ev. učiteľov, odbývanej v Turč. Sv. Martine. Mal tam prednášať M. Jesenský o vyučovaní mluvnice v nižších triedach. Ponevač sa však z neznámych príčin nedostavil, čítal miesto neho P. P. Zgúth preklad dákej práce. Nedočítali sme sa, o čom tento preklad pojednával. Porada prijala návrh, aby ev. učitelia v Turci — budú-li k tomu vyzvaní — nevstúpili do všeobecného stoličného spolku učiteľského, ktorý je interkonfessionálny a maďarský.

Nemálo zajímavé je znať, jaké otázky pretriasajú učiteľské spolky maďarské. Valná hromada »Krajinského poverenictva uhorských uči-

teľov« (Magyar tanitók országos bizottsága) na pr. jednala koncom augusta o reforme inštitúcie školských stolíc, o reforme spolkového života učiteľského, o otázke záverečných zkúšok a o záležitosti poistenia učiteľov. Mnohí z prítomných žiadali vôbec vyzdvihnutie školských stolíc, väčšina však prijala návrh, dľa ktorého prevedená má byť iba reforma týchto. Návrh žiada, aby za člena školskej stolice zvolený mohol byť len ten, kto zná maďarsky hovoriť, písať a čítať; aby voľbu člena školskej stolice potvrdil hlavný župan a aby sa miestny farár iba cestou voľby mohol stať členom školskej stolice. Učiteľ obecný má byť *definitívne* zvolený a plat jeho má obnášať výšku platu učiteľského na školách štátnych. Vyzdvihnutý má byť 58. § 38. čl. z. z roku 1868, ktorý dovoľuje založiť obecnú školu s nemaďarským jazykom vyučovacím. Ohľadom reformy spolkového života učiteľského prijatý bol návrh, aby v každej stolici sriadený bol všeobecný učiteľský spolok, ktorého členom *musel* by byť každý učiteľ bez rozdielu konfessie. Konečné rozhodnutie v tejto veci leží v rukách správnej rady. Valná hromada vyslovila sa proti zrušeniu záverečných zkúšok, žiada však reformu týchže. Záležitosť poistenia učiteľov osvojilo si v zásade »Krajinské poverníctvo uhorských učiteľov«. Jako videť jednalo toto poverníctvo o mnohom takom, čo veľmi z blízka dotýka sa školstva a učiteľstva slovenského.

Ešte počiatkom augusta odbývala sa valná hromada delegátov »Ústř. spolku jednot učitelských v král. Českém«. Valná hromada naložila ústrednému výboru, aby zahájil účinnú prácu k založeniu záložne svazu československého učiteľstva, ktorá by odpomáhala učiteľstvu zvlášte úverom. Ďalej prijatý bol návrh, aby spolok usiloval o splnenie žiadosti učiteľstva za pripustenie k universitnému štúdiu. Poslanec Černý poukázal na to, že zvýšením platov učiteľských nie sú splnené požiadavky učiteľstva. Hlavným ďalším úkolom je objasnenie vlastného školského programmu. Počiatkom tejto činnosti je činnosť pátracia, t. j. vyšetrovanie národných potrieb vo všetkých oboroch. Na základe tejto predbežnej činnosti musia sa potom vytknúť zásady školskej výchovy a to školskej výchovy nie len kategorií najnižších, ale i najvyšších, tak aby všetky boly nesené jedným duchom a tendenciou. Plyne z toho potreba, utvoriť svaz celého učiteľstva československého. Poneváč však dnes ešte schádza potrebný jednotný názor v tej veci, navrhuje iba svaz učiteľstva národného školstva z Čiech, Moravy a Sliezska, ktorý by mal plnú moc autoritatívnu, zvlášte v riešení otázok pädagogických.

Súčasne s touto valnou hromadou vydržiavaný bol sjazd abiturientov učiteľských ústavov českých. Účelom týchto sjazdov je, aby

mladému učiteľskému dorostu dostalo sa poučenia pre budúce pôsobenie a priateľských upozornení so strany zkúsených starších učiteľov. Tak jeden rečník vyznačil vo svojej otcovskej reči úkoly mladých učiteľov, žiadajúc od ních rozvahu, bezúhonné mravy, poctivú priamosť a pevný charakter. Za najlepšieho priateľa učiteľstva označil knihu a svedomité štúdium bez rozptylovania sa, varoval pred predčasnou a často zkazonosnou ženbou a pred klerikalismom. Rečník druhý uviedol rôzne spôsoby práce sebavzdelávacej a hovoril o dôležitosti štúdia zvlášte dejepisu, cestopisných diel, vied prírodných, lučby, ästetiky a národného hospodárstva.

Pýtame sa, či nebolo by možno zaviesť podobného dačo i u nás. Nemyslíme na žiadon sjazd. Ale snadno by bolo svolať na dôvernú poradu tých málo slovenských mladíkov, ktorí práve končia präparandiu, keby sa niektorí zo starších učiteľov našich uvolili k tomu, upozorniť svojich najmladších kollegov na to, čo týmto ešte schádza a na povinnosti k vlastnému charakteru a národu. Je-li učiteľskému dorostu českému cenná priateľská rada a poučenie so strany starších kollegov, o čo cennejšia bola by mladíkom našim, ktorým nedostalo sa v präparandii prípravy pre učiteľský úrad a život medzi ľudom slovenským! Svrchovane dôležité by bolo predniesť nastávajúcim učiteľom slovenským, pri takýchto príležitostiach i metodiku slovenského jazyka. *p.*

Národohospodársky. *Nové potravné spolky na Slovensku a nový časopis maďarský pre ne.*

Toho roku vznikly p. sp. v Romanovej, Šoporni, Veľkých Bošanoch, v Bánkesi, Petrovej Vsi, Gbeloch, (Nitra), vo Vyšných Ružbachoch a Hobgarte (Spiš), v Hajnáčke a Štitníku (Gemer), v Haniske a Rakove (Abauj), na Dačolôme (Hont), v Zbuckej Radvani (Zemplín), v Tajove (Zvolen), na Kopanici (Tekov). —

Prvého júla t. r. začal vychodiť v Likavke (Liptov) nový časopis, určený výhradne potravným, odpredávajúcim spolkom a mliekárňam, „*Magyar Szövetkezők Lapja*“. Je to mesačník, predpláca sa naň 6 korunami na rok, vydáva a rediguje ho ***Štefan Janovčík***, farár.

Preberme obe dosiaľ vyšlé čísla. — V programovom článku hovorí sa o stálom pribúdaní potravných spolkov, ale aj o ich častých pádoch. Príčinu posledného hľadať treba v malej znalosti odbornej, praktickej i teoretickej ľudí spolky tieto zakladajúcich a vedúcich.

---

*) Časopis medzitým zaniknul, tak darí sa každému maďarskému časopisu ktorého vydavateľom je Slovák. Prihlásilo sa naň vraj 30 odberateľov!! Red.

Práve preto ukázala sa potreba časopisu, ktorý by odborné pokyny dával správam spolkov. Dobré a uverejnené články bude redakcia honorovať. V článku druhom píše sa o schudobnení dedinského ľudu. Nasledujúca stať referuje o medzinárodnom sjazde spoločenství r. 1900 počas parížskej výstavy, na ktorom i Uhorsko bolo zastúpené (Peňažných spoločenství je v krajine 712; tieto sriadené sú dľa zák. čl. XVIII. 1898, ktorý článok je doplňkom obchodného zákona z r. 1875; úradného soznamu všetkých družství v krajine doteraz niet, ich počet odhaduje sa na 1500; obchodníkov r. 1890 napočítali 68.000; obchodníci podobne, ako v iných krajinách vedú krutý boj proti spoločenstvám, zvlášte potravným, k nim pripojujú sa i živnostenské a obchodné komory; potr. sp. a spoločenstva vôbec konajú v Uhrách znamenitú missiu; mnoho podobných sdružení majú úradníci štátni, menovite železniční). Nasleduje rozbor súvahy jedneho potr. sp., ktorý nestojí na pevných nohách, potom nachodíme ešte krátke zprávy, nariadenia úradné a o pohyboch spolkových.

Druhé číslo prinieslo nasl. články: Sriaďme spoločenstvá pre ochranu ľudí (tu vytýka sa spoločnosti ako málo stará sa o chudobný ľud, ktorý nikde nenachodí záštity proti prechmatom a nesprávnosťam úradnym); Potravné spolky a štát (rozpráva prečo má štát podporovať tieto); Oznamy spoločenství v časopisoch (zákon obchodný nežiada, aby bola i súvaha verejne v novinách odtlačená, ale len pozvanie k valnému shromaždeniu, ovšem len v páde, že nenie iné určené v stanovách); Družstvo rochdalských tkáčov (v Anglii); dokončenie posudku súvahy jednoho potr. spolku; Výsluch u ministra obchodu (o niektorých deputáciach, spomeniem len oravských vozkov, ktorá sťažovala si na veľkú súťaž novej dráhy oravskej, — minister odporúčal im pozakladať si rôzne spoločenstva zvlášte vzájomné pomocnice a potr. spolky) a opäť kratšie zprávy.

Ako je patrné, obsah časopisu je rozmanitý a prijateľný. Vytýkať prichodí nám len to, že je tlačený maďarčinou. Omluva redaktorova (Slov. Listy), akoby pre 20—30 slovenských potravných spolkov neodplatilo sa vydávať odborné noviny po slovensky, je iste oprávnená, hoc možno odhadnúť počet potr. sp. slovenských, na 75—80. Ale myslím, časopis podobný nie je určený výhradne pre predsedov maďarsky vediacich, prečo by sa nemali poučiť z neho i údovia správ a členovstvo týchto sdružení vôbec? Ak spoločenstvá ostanú stále na pleciach predsedových, nie je vytvorená možnosť, že po jeho smrti spolok pekne-krásne zanikne. My potrebujeme vychovávať si obchodníkov z ľudu, a v nedostatku iných pomôcok, možné je to len časopisom, ovšem nie maďarským. Z toho vyplýva, že o veciach spolkových

má sa písať po slovensky, a poneváč je ešte taký časopis odborný nemožný, uverejňujme podobné state v jestvujúcich časopisoch. Tým prospeje sa náramne celej veci slovenskej.

Jestli »Magyar Szövetkezők Lapja« sa i udrží, prosíme jeho redaktora, aby viac pozornosti venoval špecielným záujmom slovenských pôtr. spolkov, ktoré sú odlišné od maďarských, aby neodporúčal našim družstvám pripojiť sa k »Hangye« alebo s jej pomocou ich zakladať, a dôležitejšie články nech preloží pre slovenské časopisy.

Ešte malá poznámka. Časopis, tak ako je, zdá sa nám byť pridrahým, veď jedno číslo na 16 stránkach stojí 50 halierov. I také maličkosti ako dve postavy maďarských sedliakov a zobrazená pusta na obálke zarazia Slováka. Ináč prajeme mu šťastnú púť po krajine.

F. H.

Sociálny. (Otázka slovenského sirotinca). Naše obecenstvo si začína všímať velikých úloh dobročinnosti. Pravda, ono je po väčšine chudobné, teda dá dľa toho, koľko má . . . Preto sú naše dobročinné ustanovizne dosť počiatočné, ale item sú. Ošacovanie školských dietok — na príklad — ujíma sa. Pri tomto však naša národná chudoba zostať nemôže. U nás mnoho biedy, mnoho slz horkých! Založiť jaký-taký sirotinec, o tom bývala reč často a na mnohých miestach. Posledne zaoberala sa tou vecou »Živena« a pár dní za tým schôdzka evanjelikov v Lipt. Sv. Mikuláši. I tu i tam vyskytly sa konkrétne návrhy. Živena chce sirotinec predbežne pre šesť sirôt v Mikuláši. Z vnútorno-misiovej prednášky farára Martina Bujnu na spomenutej schôdzke vysvitá, že sú intencie evanjelikov s plánom Živiny v úplnom súzvuku. Šľachetné zámery tieto srdečne vítame a vyzývame slovenskú verejnosť, aby sa ku danej iniciatíve pripojila a svoje zaiste len šľachetné smýšľanie o veciach spoločenských výdatným skutkom podoprela. Len by sme si želali, aby sa nehovorilo ani o evanjelickom ani snáď o katolíckom sirotinci, ale len o sirotinci. Bieda konfessie nemá, teda jej ani dobročinnosť nesmie mať; to je úloha kresťanská, humanitná, sociálna, — a zároveň illustrácia tej zásady, že sa kresťanstvo nie v slovách ale v skutkoch má javiť. Odporúčame, aby za účelom sirotinca vstúpila »Živena« do styku s čím širšími kruhmi našej verejnosti, a síce tak s tymi, ktoré sa podobrými projekty už zanášajú, ako i s tými, ktoré na iniciatívu snáď len čakajú.

Spolkový. *Jednateľská zpráva spolku* **„Detvan“** za letné obdobie roku 1901.

V našom spolkovom živote znamenalo obyčajne obdobie letné, obdobie klidnejšieho života — obdobie odpočinku oproti obdobiu zimnému

obdobiu to činnosti. Tentoraz to bolo však opáčne. Po odchodu Dr. Ivana Fajnora bývalého predsedu spolku, zvolili sme si výbor nový; s prebúdzajúcou sa prírodou prebudili sme sa i my a chopili sme sa práce. Predovšetkým sme dbali toho, aby výbor pracoval, lebo sme vedeli, že takto i členovia, nebudú-li chceť zostať v hanbe, budú pokračovať s nami ruka v ruke. A tu možno konštatovať, že sme sa neklamali.

Schôdzok sme mali za toto obdobie v celku 18 a síce 2 valné shromaždenia, (v jednom sa muselo pokračovať) 10 riadnych a 5 výborových. Schôdzok sa súčastnili členovia pravidelne v plnom počte. Prednášok sme mali absolútne malo, no relatívne počet ten je dosť veľký. Nie preto sme nemali prednášok, že nebolo vôle abo schopnosti ale preto, že sme mali pred očima sjazd mládeže slovenskej a na tento sa pripravovali. Krátkosť času a vážnosť veci poslednej zapríčinily, že sme museli samostatné prednášky zastaviť.

Medzi prednášajúcimi boli:

br. M. Štefánik, ktorý nám podal pekný referát o Stuart Millovom diele »Sloboda« a »O filosofii etoickej« na základe Epikteta;

br. J. Nerád, ktorý nám prednášal »O staročeskej literatúre« a

br. M. Sloboda, ktorý zahájil cyklus prednášok o Haeklovej knihe »Die Welträthsel«. Cyklus tento musel byť po troch prednáškach z uvedených už príčin prerušený.

Čo sme ohľadom sjazdu a ohľadom reorganisácee »Hlasu« vykonali podali sme ústne na schôdzke a je to uverejnené v zpráve o tejto schôdzke vydanej. Pokladáme tedy za zbytočnosť znova to uverejňovať.

Toto by bola vňutorná činnosť nášho spolku; no my pracovali sme tentokrát i na vonok, v prospech našej rodnej zeme v prospech Slovenska. Táto naša činnosť nesie sa síce jedným smerom; vzdelávať náš ľud, ale vzhľadom na prostriedky, ktorými sme sa cieľ náš docieliť snažili, môžeme rozdeliť činnosť túto na akciu časopiseckú a činnosť v prospech zakladania knižnicieň na Slovensku.

Program náš je predovšetkym hospodárske oslobodenie nášho ľudu. My, poneváč väčšiu čiastku roku trávime mimo Slovenska a tedy ústne nemôžeme pracovať na hospodárskom oslobodení ľudu, snažili sme sa zadovážením hospodárskych a odborných časopisov čeliť proti hospodárskej biede. I spolku mohútnejšiemu, ako náš »Detvan«, robilo by prevedenie tohoto úkolu nemalé obtiaže, akby výdaje s akciou touto spojené mal hradiť zo svojho; tým horšie však sme boli na tom my, ktorí pri tom všetkom, že máme pokladnu slabú ešte i na to trpíme, že majetok náš z väčšej čiastky iba na papieri jestvoval, v skutočnosti sme nemali nič viacej ako členské príspevky i z tých

niekoľko nedoplatených! Je tedy prirodzené; jestli chceli sme myšlienky naše realisovať, museli sme si sháňať i peňažný materiál k tomu potrebný. Za tým účeľom rozposlali sme do 120 legitimacií a dopisov na slovenských intelligentov s vyzvaním, aby pristúpením za prispievajúceho člena spolku náš podník hmotne podopreli. Amerika nás tentokrát — bohužiaľ — sklamala. Zaslali sme tam do 40 legitimacii, ale nik sa neprihlásil. Československú Jednotu sme tiež vyzvali, ale v minulom období nás ešte nenapomáhala.*)

Z obdržaných peňazí kryli sme výdaje s akciou spojené a predplatili časopisy: 7 ex Hlásnika, 4 ex. Ľud. Novín, 1 ex. Kresťana, 6 ex. Hosp. Českoslov., 9 ex. Českého Obuvníka, 3 ex. Besed Lidu a 2 ex. N. Ill. Listov. Okrem toho sme brali z ruky: Českého včelaře, »Obranu zemědělců«, »Čas« a »Narodnie Noviny«. Zdarma sme dostali 3 ex. Truhlářských Novin. »Pekařské Zájmy« nám tiež boly sľubené v 3 ex. ale dľa informácie na udané udressy nedochodily. Pri objednávaní českých časopisov poskytli nám pp. nakladatelia značné sľavy tak pri Hosp. Českoslov. 60%, pri Českém Obuvníku 50%, pri Besedách Lidu 25%. Nakladateľom týchto časopisov, tedy pp. Jakubovi Spurnému a cis. radovi J Ottovi, jako aj nakladateľstvu Truhlářských Novin vyslovujeme tu verejne naše srdečné poďakovanie.

Časopisy tieto rozposlali sme po väčšine po Nitre, Trenčíne, Prešporku a Gemeru, poneváč z iných krajov sme nemali adries. Predplatenie učiteľského časopisu »Posel z Budče« odložili sme na budúce obdobie.

Druhá čiastka činnosti na vonok týka sa zakladania knihovieň na Slovensku. Tu predom nutno poznamenať, že sme nechceli tieto zakladať na svoju päsť, ale pomocou Československej Jednoty. Zprvu sme zamýšlali opatriť snaživým učiteľom našim filosoficko-paedagogické knihovne, aby sa mohli vzdelať, aby mohli dohnať, čo im maďarské ústavy neposkytly. Ku prevedeniu tejto myšlienky neprišlo doposiaľ; no my s čistým svedomím môžme povedať, že nie našou vinou. Dali sme Jednote určitý návrh, ktorý sa mal pretriasať na jej valnom shromáždení, tam to nechali až na výborovú schôdzku, na ktorej to pochovali na neurčitú dobu. Ďalej sme zamýšlali založiť sopár ľudových knihovieň, stálych, po prípade kočovných. Nádej naša bola veľka i opravdové, dotyčne zdaru tohoto podniku; veď sa k nám pripojili i s českej strany niekoľkí prácechtiví mladíci; ale nádej naša sa stroskotala. Pri zakladaní týchto knihovieň mali sme totiž na pamäti, aby v nich boly tiež knihy povedľa českých a české aby nepozostávaly z 3—4 sväzkových románov, alo hlavne z kníh hospodárkysch a odborných, prípadne i z kratších zábavných poviedok. Sostavili sme tedy

*) Nemohla, píšete ani čoby Vám nebol biedny stav financii Jednoty známy. Red.

soznam hníh a predložili na výborovej schôdzke Jednoty. Výdaj na knihovňu by bol 25 zl. a tento obnos sa ím zdal priveľký. Nepovolili nám túto podporu, bárs sme mali už i miesta pre uloženie knihovieň. Jednu knihovňu sme predsa len založili z odložených kníh knihovne spolku »Detvan«.

Dľa doslechu, Jednota už povolila akýsi obnos na ten účel a môžme sa nadiať, že niekoľko knihovieň založíme.

Ďalej sme sháňali adressy študentov stredoškolských i vysokoškolských; súčastnili sme sa Husovej slavnosti, vydali sme brožúru »O věcech slovenských«.

Korešpondencia bola tento raz — z uvedených príčin — rozsiahla rozposlali sme do 200 dopisov. Na spolok dochádzaly následujúce časopisy: Nár. Noviny, Ľudové Noviny, Kazateľňa, Lit. Listy, Stráž na Sione, Cirkevné Listy, Hlásnik, Slov. Pohľady, Časopis a Sborník M. S. S., Černokňažník, Listy Slobodnago Slova.

Predplatené boly: Hlas, Slovanský Přehled, Slov. Listy, Dennica, Testvériség.

Administráciam prv menovaných časopisov vyslovujeme naše srdečné poďakovanie. Rovnež ďakujeme i redakciam »Národních Listov« a »Času«, ktoré s ochotou uverejňovaly oznámenie schôdzky.

Členov bolo v celku 63 a síce: 2 čestní, 37 zakladajúcich, 9 činných, 15 prispievajúcich.

Dľa zprávy br. pokladníka stav pokladny sa veľa nelíšil od rokov predošlých. Podstatná zmena stala sa iba prenesením základného majetku do výdajného, hlavne z tej príčiny, že majetok ten bol viac menej len na papieri. Mímo to podniknutá bola radikálna očista pokladny od zaostalých členovských podlžností. Väčšiu položku v príjmoch tvorily v tomto polroku príspevky členov prispievajúcich 72 K. Na knihy a časopisy venoval spolok výše 80 K., podobne značnejší obnos stála korešpondencia 17 K. Celkové vydanie robylo 153 K. oproti 112 K. príjmov, tak že špolkový majetok sa zmenšil o 41 K. a obnáša 316·49 K. Klesanie majetku svedčí o tom, jak málo nachádzame podpory doma. Dúfame však, že sa vec napraví a že nielen doterajší členovia nám zostanú verní, i noví nám pribudnú, a my môžeme i na ďalej pokračovať v započatej akcii časopiseckej. Príspevky prijíma i na ďalej pokladník spolku: Ján Botto technik, Kr. Vinohrady, Komenského ul. čís. 7.

Dľa zprávy knihovníkovej, stav knihovne spolkovej po prevedenej rekonstrukcii minuloročnej valne sa nezmenil. Z vylúčených kníh (73 sv.) jak už sme označili, založili sme doma jednu knihovnňu

pod dozorstvom miestneho p. učiteľa, ktorý má dávať každoročne zprávu o stavu tejže, spolku »Detvan«.

Ďalej sme zaslali 78 sv. S. M. S., za čo nám sľúbili zaslať soznam kníh slovenskej literatúry, ktoré majú v dvoch exemplároch. Soznam však doposiaľ neprišiel. Pribudly nám tri kniby, jedna darom od »Umëleckej Besedy, »Slovensko« a dve »Tovaryšstvo« a »Bratrstvo« kúpou, pánom dárcom úprimne ďakujeme. Knihovňa má na 880 sväzkov kníh, brožúr a časopisov. Navštevovanie knihovne nebolo valné; vypožičalo sa za obdobie 51 kníh. Knihovna spolková nalezá sa nateraz v kaviarni p. Hlavu, ktorý s najväčšou ochotou nám poskytnul miesto pre ňu, za čo mu uctivú vďaku vzdávame.

Pri tejto zpráve nutno nám ešte jednu vec spomenúť: Autobiografia S. Tomášika totiž prináleží dľa svedoctva p. P. Socháňa nášmu spolku a tento pán bez svolenia majiteľa uverejnil dotyčnú autobiografiu v »Sl. Pohľadoch«. No ale to by ešte nebolo tak zle; ale on ani nepovažoval za nutné, za slušné odpovedať nám, keď sme ho vyzvali, aby nám autobiografiu tú, ktorá je akiste i nám stejne cenná ako jemu, poslal. Vyzývame tedy p. Socháňa znovu, aby nám náš majetok čím skoršie vrátil.

Po odstúpení starého výboru zvolený bol nový v osobách: Predseda: Milan Štefánik, filosof; podpredseda: Ján Procházka, technik; jednateľ: Fedor Albíni, technik; pokladník: Ján Botto, technik; knihovník: Jozef Kľučka, filosôf; zápisník: Ján Čulen obch. akademik; revisori: Juraj Neräd, filosof a Pavel Kolár, medik.

Spolkové miestnosti nachádzajú sa v kaviarni p. Hlavu na Kr. Vinohradoch Purkyňovo námestie.

Za výbor:

J. Neräd,
odst. predseda.

Ján Procházka,
odst. jednateľ.

Študentský. *Podporovacie spolky študentské.* Snáď dobrá polovička slovenských študujúcich klade si pred začiatkom školného roku otázku, ako si soženie potrebné prostriedky. Slovenská verejnosť doteraz velice málo premýšlala o tom, ako by poľahčila, ba často umožnila štúdie chudobných šuhajov: založilo sa — pri smrti, lebo inej príležitosti založí sa »štipendium«, sobere sa pár zlatých, z ktorých úroky budú tvoriť ono nádejné štipendium. Iný zdroj podpory sú sbierky v rekadcii »Nár. Novin«, ale ako sa s nimi nakladá, o tom verejnosť vie velice málo. Tento spôsob podporovať mládež — velice pohodlný, sa neosvedčuje pre slabosť ľudskú: pár zlatých sa roztratí na dlhy a okamžité potreby, po prípade a býva to dosť často na zbytočnosti, a

je po podpore. Túto vadu vystihlo študenstvo samo najlepšie: podporovacie spolky pražské vydávajú podpory peňažité len vtedy, keď podporovaný dokáže, že má zabezpečenú stravu (hlavne obedy). A aj tu nevydá sa podpora na pol roka, ale len na mesiac a ešte aj o to sa pečuje, aby sa poukázky nepredávaly. Ovšem našim starostlivým otcom by to narobilo vela práce a oštary, keby mali mesačne snáď vydávať odhlasované »štipendia«. Ostatne nesporiadanosť v podporovaní bola už verejne vytknutá inde, chcem tu predviesť niektoré čelnejšie spolky a spôsob, ako si vedú pri podporách, aby tým lepšie vynikla povrchnosť a nedbalosť slovenskej spoločnosti o mládež, budúcnosť národa. Myslím, že aj v tej veci by bolo treba zanechať passivity a pustiť sa do práce.

Začnem dvoma spolky, ktoré sú u nás pomerne najznámejšie: sú to »Radhošť« a »Jednota Československá«. Známe sú nielen z kratších časopiseckých zpráv, ale zvlášte tým, že podporujú slovenských mladíkov, študujúcich na českých školách. A tu mi prichodí hned vytknúť rozdiel medzi oboma: »Radhošť« podporuje z pravidla podporami in natura, t. j. obedy (a večerami), Jednota výhradne peniazmi a za druhé v Radhošti príjmy obstarávajú študenti, kdežto v Jednote študenti vôbec niesu súčastnení pri práci (t. j. nie sú zastúpení vo výbore). Trvalo to dosť dlho v Radhošti a stálo veľa práce, kým boli študenti pripustení k spolurozhodovaniu o podporách, vyslovovaly sa obavy, že vraj si rozdajú majetok spolkový a spolok zanikne, no stalo sa naopak, spolok oboje podpory od toho času ztrojnásobil a základný majetok zdvojnásobil. A podobne čulý život pozorujeme aj u ostatných spolkov, kde spolupôsobí študenstvo, naopak strnulosť a nehybnosť, kde je vylúčené (Jednota).

Radhošť existuje dávno, ale o jeho živote, jeho vedení sa u nás málo vie. Založený bol r. 1869 a od toho času pôsobí nepretržito až do dneška Spolok vedie a spravuje výbor na 1 rok volený, skládajúci sa z 10 členov, z ktorých 3 môžu byť podporovaní študenti. O rozmnožovanie spolkových príjmov stará sa »finančná komisia«, ktorej predseda je členom výboru. K udeľovaniu podpor môžu byť ustanovení poradci, podľa jednotlivých krajov a znajúci hmotné pomery žadateľov. Majetok je základný a výdajný, prvý obnáša dnes už asi 65·600 K. a poroste až do 100·000; úroky a ďalšie príjmy budú sa všetky obracať na podpory. Príjmy spolkové sú: prázdninová subskripcia, usporiadaná pri každoročnej slávnosti prázdninovej, príspevky peňažných ústavov a členov, čistý osoh z divadiel a zábav, rôzne sbierky, odkazy a p. Po celý čas, čo dostáva podporu, každý je povinný pracovať ku prospechu, tým rozumie sa predovšetkým subskribovať t. j. sbierať (na

hárky) príspevky po čas prázdnin v svojom okolí, ďalej súčastniť sa pri usporiadaní slávnosti a po absolvovaní všetky podpory spolku vrátiť. Toto ustanovenie navrhli r. 1875 študenti sami, ovšem vydaná suma sa nikdy celá vrátiť nemôže (neúrokuje sa), ačkoľvek mladšie pokolenie lepšie koná svoju povinnosť (niektorí splatili vo 2—3 rokoch všetky podpory, ač mali čas k tomu 10 rokov).

Uvedem hlavnejšie dáta o príjmoch z r. 1900. Obnášaly: dary 400 k., odkazy 1100 k, prázdninová subskripcia 3708 k., prázdninové slávnosti (dve) 3116 k., z divadiel a zábav 1433 k, sbierky 815 k., splatky a dary jednotlivcov 5.733 k, v celku 14.800 k. Naproti tomu podporovaných v roku bolo 221 a to právnikov 104, technikov 46, filosofov 36, medikov 21, iných 14, ktorí prijali v obedoch 9.960 k., v peniazoch 1750 k., spolu 11.7.0 k.; požičky na taxy zkušobné 1750 k., celkové vydanie obnášalo v r. 1900 13.460 k. Máme tedy proti 14.800 k. príjmov len nepatrný zvyšok,

Každý *nový* žiadateľ k prvej žiadosti priloží svedectvá o prospechu vedeckom (maturitné, kolloquia ap.), krstný list, svedectvo chudoby (potvrdené v obci, gruntovného, politického a cirkevného úradu), ktoré obsahuje podrobné vypísanie majetkových pomerov, ďalej svolenie od otca, že smie žiadať podporu, a revers, ktorým sa čestne zaväzuje, že behom 10. rokov, dosiahne-li 1600 K. ročného dôchodku, všetky podpory a požičky (bez úrokov) splatí. Žiadosť je tlačená, podporovaný vyplní jednotlivé rubriky (jaké má príjmy od rodičov, známych, štipendií, spolkov, zo súkromného zamestnania a p.), čestne stvrzujúc svojím podpisom, že všetko správne udal. Podpora udeluje sa na jeden mesiac a vydáva sa v posledníe dva dni predchádzajúceho mesiaca. Maximálna podpora je podľa príjmov minulého roku a súčasného stavu pokladnice, obyčajno 30 obedov mesačne, len výminečne sa pridá ešte 1—2 zl. Stravuje sa v akademickej jedálni (Mensa academica). Vlani dávaly sa aj večere, ale tento rok pre malý príjem sa zastavily. Žiadateľov na mesiac oktober t. r. prihlásilo sa vyše 160, asi o tretinu viac ako indy.

Všetko jednanie je verejné, každý člen má právo presvedčiť sa kedykoľvek o prítomnosti člena výboru o správnosti vedenia pokladnice a kníh spolkových, mimo to môže sa odvolať k valnej hromade (v januári) z rozhodnutia výboru. No niečo takého sa už dávno nestalo, vďaka svedomitosti a horlivosti výboru.

Proti »Radhošťu« schválno postavil som »Jednotu Československú«, tú, ktorej sa tak boli naľakali v maďarských novinách pri jej počiatku. Správu spolku aj tu vede výbor, ale bez študentského zastúpenia: najdete v ňom samých vážnejších pánov, zkusenejších, ale tiež menej

horlivých v práci za Jednotu. Mimo jednoho-dvoch, po cely rok sa o spolok žiadny z pp. výborníkov ani neobzre, obraz toho najlepší poskytujú výborové schôdzky: musia byť obyčajno dvarazy svolávané pre nekompetentnosť. Tým si vysvetlíme poslednie zprávy v novinách, že Jednota je v svojej existencii ohrožená. No predsa Jednota podporuje slovenských študujúcích dosť výdatno, poskytujúc ročnú podporu až do 200 K. jednomu. Podpory tieto — všetky v peniazoch — vydávajú sa mesačne a dosahujú výšky asi 4000 K. ročne. Činnosť táto by sa dala ovšem stupňovať, keby bolo viac zaujatosti, nielen snáď v Čechách, ale predovšetkým u nás na Slovensku. Bohužial u nás nechcejú rozumeť významu a poslaniu Jednoty, miesto podpory pôsobia jej ešte prekážky, jak si výbor sám sťažuje.

Citeľnú ranu utrpela Jednota, odstúpením p. G. Mayerhoffera z jednateľstva, na ktorom spočívala vlastne všecka práca (počet listov šiel do tisícov). Tento rok zariadený bol úrad stáleho (plateného) tajomníka, (miestnosť spolková je v Jindřišské ul. v škole u sv. Štěpána, v Praze). —

Podpory udelujú sa obyčajno v mesiaci septembri a to na celý rok. Zásadou hlavnou pri rozdelovaní je okolnosť, či podporovaný mieni sa vrátiť na Slovensko; tým ktorí tak nemieňa urobiť, sa podpora nedáva. Podporovaný zaväzuje sa reversom, prijatú podporu navrátiť, až dosiahne stáleho zamestknania.

Referáty.

»**Kotlín**«. Román v troch častiach. Napísal *Svetozár Hurban-Vajanský*. Vydanie kníhkupecko-nakladateľského spolku 1901, v Turč. Sv. Martine. Cena 5 korún.

Ktoby neznal nášho literárneho suchoparu? Kdežto iné národy nestačia fysicky ztráviť plody svojej literárnej práce, u nás míňajú sa letá, kým sa dostane aký-taký plodík na literárny trh. Bolo už rečeno, že našu ročnú literatúru kúpiš za 20—30 zl. a to už i s časopismi a egyptskými snármi i kalendármi. Tento rok robí výnimku, ktorú vyvolalo dielo Vajanského: po dlhých rokoch literárneho odpočinku, prekvapil nás tak objemnou prácou, aká v slovenskej chudobe málo kedy uzre svetlo sveta.

Za takýchto okolností, soznať treba, že sme s veľkým napjatím siahali po novom, temer 600 stránkovom románe Vajanského. Veď Hurban-Vajanský je taký činiteľ literárny, ktorý v posledných 20

rokoch udával vkus, smer a formu literárnym dielam slovenským. Vlivom jeho povstávaly práce, idey nim nahodené rozvíjali jeho žiaci v svojich literárnych plodoch. Okúzlujúci sloh jeho hľadeli napodobiť mnohí začiatočníci i zkúsení literárni pracovníci. Vajanským začína sa v slovenskej literatúre tvorba, ktorá vydrží i prísne, vyššie umelecké požiadavky.

Ale nielen preto zvyšovala sa naša napjatosť, že Vajanský, hlavný stĺp súčasnej literatúry našej, ako prvý náš literárny umelec podal svoje literárne dielo verejnosti, ale i preto, že Vajanský má nepopierateľný vliv i na celý svetový názor slovenskej duše; on ako žurnalista vychováva a vedie veľkú massu slovenskej intelligencie. Dielo, veliké dielo tak vlivného muža budí tým väčšiu zaujatosť a dodáva mu váhy nevšednej.

Pri diele tomto nejde len o umelca, ale i o vlivného učiteľa — vychovavateľa, o hlavného tlúmočníka — filosofa celej generácie slovenskej. Táto okolnosť dodáva tej veľkej váhy dielu Vajanského. Dielo Vajanského nedáva odpoveď len na to, *čo a akí sme*, ale i na to: *pokiaľ sme došli a kam smerujeme?* Tak veliké dielo nemôže byť len fotografickým obrazom holej prítomnosti, trebárs ako spletitej a nekonečne širokej, ono musí obsahovať zárodok budúcnosti, ono musí zahrňovať i tie idey, túžby a snahy, ktoré v hlbokej duši národa sa rodia, ňou hýbu a ju unášajú.

Význam Vajanského v Slovenskom literárnom i spoločenskom živote dáva nám právo na tieto otázky a jeho dielo nás oprávňuje, aby sme sa po týchto problemoch zovrubnejšie ohliadali.

Dostáva sa nám tedy skutočne odpovedí na tieto otázky? Áno: niet temer takej kategorie myslenia ľudského, čoho by sa pôvodca kratšie-širšie nedotknul. V románe je tak obrovské množstvo osôb, v tak rôznych okolnosťach života postavených, že to až ohromuje. Počujeme náhľady o filosofii, umení, náboženstve, politike, ekonomii, o štáte, o spoločnosti, rodine i súkromnom živote; o Francii, Germanii, Rusku, Uhorsku; o cirkvi a škole, o láske a nenávisti, o vernosti, podlosti a zrade a t. ď. a t. ď. Stretáš sa tu s ľudmi najrozmanitejšieho stavu a vzdelania: počnúc od ministeriálneho úradníka až po stoličného pisára; od vzdelaného aristokratu až po opitú luzu; od filosofa, právnika, lekára, farára, učiteľa až po gymnasistu. Krom toho nájdeš tu remeselníka, roľníka, žida, kupca, matky, dievčatá, staré panny, deti. Vidíš Slováka zo starej i z novej školy, národovca i zradcu, maďaróna i peštianskeho Maďara a konečne i takého človeka, ktorý ani sám nevie určiť svoju národnosť.

Veľké literárne diela majú ten význam v literárnom živote ná-

rodov, že ony bývajú medzníkom, nimž sa končia a začínajú staré a nové obdobia. Také diela rástly u nás z hlavy, Kollára, Hollého, Štúra, Hodžu, Sládkoviča. Veľkosť táto javí sa v hlbke ideí, v pravde a kráse diela. Dielo také je synthesou skutočna a ideálneho, je pravým výrazom prítomného života a nosí zárodok vývoja v budúcnu. Je evangeliumom prítomnosti i budúcnosti . . .

Prikročujúc k rozboru románu Vajanského za potrebné držíme si toto všetko pripomenúť, aby práca naša nielen čitateľovi, ale i samému pôvodcovi stala sa osožnou. Pristupujeme k nej *„sub specie aeternitatis“*, jak toho vyžaduje dielo samo i sám pôvodca jeho.

* * *

Ale keď túto obsažnú prácu premyslíme od počiatku do konca, keď stopujeme vývoj deju, ideí, osôb a ich života od prvej stránky až do poslednej, keď uvážime smysel celej práce — tu cítiš sa asi v takej situácii, ako to obecenstvo, ktoré sa vracalo z predstavenia »Egyptskej tmy:« komediant totiž na dedine oznamoval, že »se večer bude představovati »Egyptská tma«, komedie, jakou svět neviděl;« obecenstvo napjate očakávalo v tmavej krčme čo to bude, až voľakto zavolal, že komediant ušiel, a na tú »egyptskú tmu«, že sa môžu dívať až do rána. Nuž nevieš čo robiť, či sa smiať vtipu, či svojej ľahkovernosti, či sa hnevať na komedianta? Taký je smysel temer 600 stránkovej práce Vajanského. Od prvej stránky počínajúc očakávaš, kedy už príde tá hlavná myšlienka, na ktorú vynaložil pôvodca toľko práce, papieru a času, čítaš, čítaš, už myslíš, že hľa »už sa to počína« ideš ďalej, až si konečne na konci, bez toho, žeby si sa poučil, ako vyzerá »tá egyptská tma« ?

»Kotlín«, súdiac dľa šírky, mal byť jakýmsi všestranne dokonalým, hlbokým románom. Pôvodca jeho chcel koncipovať román asi na spôsob románu »Otcov a detí«. Ale celý koncept zostal kdesi v mlhavej fantásii a vyšla z toho slátanina myšlienok z úvodníkov v »Nár. Novinách«. Jako v týchto, tak aj tu stretáte sa s kroku na krok povrchnosťou a lžou.

Áno, povrchná a lživá je celá táto práca — to sú, bohužiaľ, jedine prípadné, ač ostré, epitheta »Kotlína«.

Pozrime však rad-radom na otázky, ktoré nám pôvodca na stoluje v svojej práci a na ich riešenie.

Lutišič presýtený lumpáckym, bezúzdnym životom peštianskym ide na cesty, aby sa vzdelal a oživil svoju otrávenú dušu. Po svojej púti Západnou Europou octne sa v svojom nádhernom kaštieli. Ale

ani tak nedosiahnul pokojnej mysle a radosti zo života. Trápi ho čosi a tu vzpomenie si na svojho bývalého druha a priateľa Miroslava Štrbíka, farára, človeka theologicky hlboko vzdelaného a charakterom čistého. Lutišič odhaluje mu svoju neveru, svoju zúfalosť nad životom, svoju vyschnutú, otrávenú dušu, ukazuje mu konečne nabitý revolver, svoju: »ultima ratio!« A čo na to Štrbík? Keby sa sišiel — celkom prostý, Lutišičovi neučený a nevzdelaný človek s takýmto človekom a v takejto situácii, viem žeby dal radu storáz múdrejšiu, ako učený a čestný Štrbík, znateľ ľudskej duše a sluha Boží. Nuž v tejto situácii prichodí Štrbíkovi na um, že je Lutišič boháč, že má pohodlia koľko chce, že jeho bolesť nohy je znesiteľná, že ľudia s amputovanými nohami žijú dlhým, príjemným životom. »A čo dobrého, veľkého by mohol vykonať! Celý kotlínsky kraj sa hýbe, veľká národnia manifestácia na Zubrove oživila všetko zôkol-vôkol. Nech len zďaleka (!) pridá sa Andrej k pohybu, nech len podá istú záštitu — a divy stanú sa v Kotlínsku a inde!« Možno je, aby sluha Boží na takéto banálnosti myslel, keď stojí pred ním človek zúfalý až k samovražde? Na koniec radí mu, aby sa stal Samaritánom slovenského ľudu, lebo »*pevne verí, že smierenie s národom* privedie rozháranú, ohnivú, šľachetnú dušu vašu i k mieru s Bohom, s cirkvou a ťažkými záhadami žitia a bytia!« Tedy hybajte medzi nás, stante si na čelo, ako boháč a šľachtic (v ďalšom stále ho lákajú medzi seba) – a duša vaša bude spasená. Či to nenie to isté, ako magyar vallás, magyar Isten a vlastenecká spasa?! Buď lotor, len buď s nami! Keby bol Štrbík skutočným farárom a nie fantasiou pôvodcovou, a keby nie tej osudnej povrchnosti u pôvodcu, nuž by mu Štrbík musel povedať asi takto: Pane môj, narobili ste neprávostí plno a páchate ich ďalej, za hriechy *treba vám sa kajať* už či po slovensky, či po maďarsky to je jedno, len žiť treba, ako Boh prikázal. — A podivno, tento Lutišič akoby dľa naučenia Štrbíkovho, pohráva si na Slováka, oduševňuje sa slovenskou piesňou, vyhýba sa maďarónom, obcuje len so Slovákmi, zamiluje sa do slovenskej devy — a miesto sľúbenej spasy jednak končí život revolverom! . . .

Tak pán Vajanský rieši náboženskú otázku, z ktorej nám »atheistom« tak rád a tak často dáva lekcie i v povestných úvodníkoch i v prítomnom diele.

Pôvodca i Štrbík nazývajú tohoto Lutišiča čestným a šľachetným človekom, tak aspoň je vykreslený v románe. Tento Lutišič po vzpomenutej scene hovorí Štrbíkovi toto: »sľubujem vám na *česť i meno svoje*, že *vás* neprekvapím, *vám* oznámim »wann der Zeiger fallen wird . . .« a vzdor tej cti i mena zastrelí sa bez ohlásenia Štrbíkovi.

Jak je tento Lutišič, inâč šľachetný, čestný pravdivý, plný falše a polovičatosti svedčí i scéna po hre Lejlinej na cythare. Plný ohňa a nadšenia takto deklamuje: »Čo nemohol dosiahnuť duchaplný Štrbík s celou svojou filosofiou a bohoslovím, dosiahly tvoje nežné palčeky . . . a tvoja duša. Už verím, verím na jej besmrtnosť, na jej nedielnosť a božskosť. Ver mi, devo, všetko zlé, všetko podlé spadlo so mňa, ako hadia koža so zakliateho princa. Zakliaty, prekliaty som *bol* (!) Okamih vysvobodenia! A tys našla spasiteľné, odklínajúce slovo, tys mi odkryla moju vlastnú dušu, presvedčila si ma o jej nesmrteľnosti«. »Šťastný som vysokým šťastím« atď. A to všetko je komedia, faleš a lož. O pár dní pri podobnej scéne, tej istej deve, pri podobnej hre virtuosnej, čujete ho deklamovať: »Ale tuším, tuším, osudná rúčka neviditeľne pohýňa sa« . . . mysliac zas na samovraždu. A neviete ani prečo, ani začo?

Čítajúc druhý a tretí raz román tento, postavil som si otázku: »Prečo sa Lutišič nemôže pridať k Slovákom?« Keď v »Suchej ratolesti« to tak snadno išlo, prečo i teraz nevyrastie nám zase nejaký spasiteľ? Celý román vlastne zaoberá sa kolísaním Lutišičovým medzi národom a renegátmi. I očakávali by ste riešenie tejto osudnej otázky. Skutočne, je to temer nepochopiteľné, že nie len šľachta, ale kde-kto, jakmile dosiahne vlivu a moci, už opušťa náš národ. A premýšľajúc o tomto Lutišičovi, predstaviteľovi jednoho z tých »problematických povâh«, čudujete sa, ako možno mu uniknúť z kruhu slovenského, keď všetky možné okolnosti účinkujú k tomu, aby stal sa Slovákom: slovenská škola, testament, starostlivosť Slováka o jeho majetok, priateľ maliar, láska, známosti so Slovákmi, opovrhovanie maďarónov, nechuť k úradnej kariére, vzdelanie, známosti cudzích krajín a pomerov — a vzdor tomu všetkému nie a nie sa pridať k slovenskému národu!

I Lejla mu postavila túto otázku a on odpovedá na ňu takto: »Či som ja vinný, že jed vnikol do mojich žíl« . . . Tedy jakási dedičná príčina. Rozpomeňte sa na Rudopoľského a musíte prisvedčiť, že to je planá frása a nič viac. Ak by bola dedičnosť na vine, musela by byť i u iných Slovanov a aj u iných národov. A toho niet. Chyba je v tom (v prípade našom), že takých šľachticov, ako je Rudopoľský a Lutišič nikdy na Slovensku nebolo a nebude. Obaja sú číre, čisté fantásie romanticky naladenej mysle pôvodcovej. Keby takí ľudia žili medzi nami, boli by naši, ale p Hurban veľmi sa začítal do Spielhagenových »problematických povâh« a cudzí vzor silou-mocou chce naraziť na slovenské kopyto.

Lutišič a Rudopoľský nemôžu byť problemami tak, ako sú nakreslení; problemom by mohlo byť renegátstvo, ale také, aké žije

u nás a nie to, ktoré si ľubovoľne vybásni myseľ básnikova a to ešte mysel romantická. Povedať nám pravdivé slovo o liečení toho renegátstva, stálo by za námahu a prácu. Ale tu treba viac lásky k ľuďom a k pravde. Karikatúrou a posmechom a nadávaním takéto otázky sa nikdy nerieša! . . .

Pre široké obecenstvo, pre to obecenstvo ktoré sa rado smeje a vie i opovrhovať, namaľoval p. pôvodca pár postáv z radov našich. Proti starým, čerstvým, statočným, poctivým, slovom proti ideálnym národovcom postavil kreatúry mladých, niekoľko nadutých, hlúpych, cynických figúr. Scény sostavil tak, aby protivy hodne vynikaly, aby s jednej strany žiaril bengál idealismu, s druhej strany aby sa škerila čierna zrada a podlosť. Súdny čitateľ uzná, že jako pri iných osobách, tak i tu brala hlavný zástoj nesmierna fantasia, miesty až prekrúcanie a vedomé nepravdy. Nenávisť je zlý radca a od tej p. pôvodca najviacej si pýtal rady. Milanec, Durina, Kutálek — to všetko sú plody podráždenej fantásie. Takých ľudí, ako sú títo, nikdy nebolo na Slovensku a nikdy nebude a menovite nemôžu byť výsledkom vývoja toho hnutia, ktoré zavládlo v mládeži slovenskej.

Pôvodcovi naskytovala sa príležitosť podať analysu mladého hnutia, poukázať na slabiny a na peknú stránku jeho, miesto toho však uspokojil sa planým povedaním a klebetou. Bola tu príležitosť ukázať na zásadné rozdiele v nazieraní starých a mladých a poučiť jednu i druhú stranu. Ale nič takého nepodal p. pôvodca, lebo k tomu zas treba svedomitého štúdia a hlavne lásky ku všeobecnému dobru a k pravde a nie povoľovať chúťkam po pomstve a nenávisti.

Na koniec pozrime ešte ako kreslí tábor starých, aké idee nimi hýbu a proti čomu vlastne hrešia tí mladí?

Pán pôvodca vybral si na 20—30 osôb z národnej slovenskej spoločnosti a poneváč všetci sú tí najčestnejší, najdokonalejší ľudia, dľa toho vypadá aj ich charakteristika: sú si na vlas podobní a keby nebolo rozdielu vo veku a povolaní, mohol bys ľubovoľne ich mená popremieňať, alebo i polovicu z nich vynechať a jednak bys necítil v práci žiadnej medzery.

Všetka práca národnych ľudí v prítomnom románe točí sa okolo tábora ľudu na Zubrove. A keď sa pýtate, aký cieľ mala táto schôdzka, nedostanete inej odpovede, ako tú, že sa chceli sísť, vidieť a »manifestovať«. Nevieme čo hovorila intelligencia ľudu, čo mu mala a chcela povedať takého, za čo by bolo hodno snášať toľké prenasledovania, žalár a peňažnú ztratu. Možno, že výtka táto je nemiestna, keď uvážime, že p. pôvodca len neprodukoval dej schôdzok, aké sa za po-

sledné desaťletia odbývaly trebárs na výročitých slávnosťach martinských.

Jednu charakteristickú vlastnosť však nutno zvečniť i pri tejto príležitosti. Vodcovia Kotlínska sídu sa na poradu, aby neboli vraj prekvapení úradníkmi, keby týmto napadlo prenasledovať účastníkov sjazdu. To je správne a slušné, aby tí, ktorí shromažďujú k »manifestáciám« brali na seba zodpovednosť za všetky možné následky. A čo sa stane? Keď rozbesnení úradníci vrhnú sa na ľud krutým prenasledovaním, vtedy vodcovia ztrácajú hlavy a o pomoc idú žobrať k renegátovi Lutišičovi. Môže tak jednať »čestná, mužná« a Boh vie ako dokonalá spoločnosť národných mužov? Zaiste nie p. Vajanský vydáva nepekné vysvedčenie tým, o ktorých nevie iba chvalospevy skladať.

A celým románom cítite, ako je tá chvála a sláva nabubrená, falošná a nezaslúžená. Či môžu dakomu imponovať takí vodcovia, ktorí sa nehaňbia dožobrávať podpory a záštity u nepriateľa? Ani p. Hurban nemal by si dovoliť v tak šerednom svetle predstavovať znať národa.

Román tento nenie pokrokom ani pre spisovateľa, ani pre náš národ. Čo pekného a umného vedel vytvoriť p. pôvodca, to lepšie a krajšie ukázal v svojich novellách a »Suchej ratolesti«. Menovite tento posledný je aspoň ucelený, prirodzene ukončený, idea románu rozvitá a dostatočne osvietená. V »Kotlíne« ukončuje sa všetko razom, akoby ustrihnul bez ohľadu na celok: »Kotlín« — to je předsa život národa a nie život jednoho renegáta, ktorý možno jedným patrónom revolveru ukončiť.

Po stránke ideovej nielen že nám ničoho nič nepovedal, ale javí sa značný úpadok vzhľadom na krajšiu minulosť p. pôvodcu. V »Suchej ratolesti« doviedla k uspokojivému konci svoju zamilovanú (ovšem iná otázka je či aj skutočnosti a pravde zodpovedajúcu) ideu: ideu vyslobodenia a národa z politickej a spoločenskej pôsoby, — tu vyhasínať dá nádeji svojej s rozplynutím dymu z revolveru . . .

Ľutujeme, že pri našej literárnej biede, musíme takto hovoriť o diele, ktoré po dlhých rokoch uzrelo svetlo sveta a ktorému by sa slušalo radovať. Avšak význam spisovateľa, ako sme to na počiatku načrtli, núti nás aby sme na veľký talent užili veľkého meríťka: veľký príklad snadno svádza na scestie malých a nových ľudí . . .

Slovenská literatúra, má-li byť hybnou silou Slovenska, musí sa dať na iné cesty. Vkročili sme do stoletia demokratismu, do stoletia v ňomž dôjde výťazstva a oslavy malý človek, nuž nech i naša literatúra medzi millionami trpiacich a zápasiacich malých ľudí najde svojich skutočných, živých a pravdivých hrdinov! Dr. *V. Šrobár.*

Naše Doba v 1. čísle IX. ročníku píše o Vajanského „*Kotlíne*“: Svetozár Hurban-Vojanský, **Kotlín**. Román. Turč. Sv. Martin, 1901.

Kdybych o tendenčním románe p. Hurbana chtěl referovat jeho tonem, napsal bych: guláš z zastaralé německé romantiky a článků a noticek Nár. Novín Martinských; a jako guláš obyčejně bývá vlastně falšováním potravy, tak je také guláš p. Hurbanův falšováním potravy duchovní. Jak guláš sloužívá hospodským k tomu, aby v paprikové omáčce vyprodali různé zbytky a hostem vzbudili žížeň, . . . trpělivý čtenář může si srovnání domysleti a má-li chut, zpodrobnit . . .

Pan Hurban napsal román, jak už řečeno, tendenční. Napsal už tendenčních věcí více, ale tentokrát tendence p. Hurbana byla, vylíčit netoliko Maďary a jejich vliv na Slováky, nýbrž Kotlín (= Turec a Svatý Martin Turčanský) popisuje také slovenské pokolení starší a mladší, neboli prostě řečeno: Kotlín je polemikou proti novým proudům na Slovensku, proti realistům a specielně Hlasistům. Kdo zná výlevy p. Hurbanovy v Nár. Novinách, nemusí Kotlín již číst; já jsem jej četl, protože těch jeho výlevů nečítám a protože jsem chtěl ještě jednou poznat a vidět, co ta slovenská starší generace, co zejména její doznaný vůdce má těm mladým povědět, co má povědět vůbec.

Smutná kniha — velmi smutná! Smutná pro Slovensko, smutná pro p. Hurbana: starší slovenská generace nemá co povědět, ani pan Hurban nemá co povědět. Kotlín co do obsahu i co do umělecké tvorby je smutný dokument nadaného člověka, jenž v tom starém Kotlíně zapomněl, co tam v mládí přinesl lepšího a ničemu se nenaučil, ničemu, ani — slovenštině, ani Slovákům . . .

Rekem románu je Andrej Lutišič, rozumí se »suchá ratolest«, zeman; rekyní je Lejla, dcera Gregušova. Greguš sám representantem starého pokolení. Zauzlení románu vrcholí v tom, že Andrej, milující Lejlu přímo šíleně a Lejla milující Andreje stejně šíleně, postaveni jsou v konflikt lásky a vlastenectví: Andrej má podepsat žádost Slováků k ministerstvu, kterou mu otec Greguš v přítomnosti Lejlině přináši — Andrej to udělat se zdráhá, Lejla, vyznávající před otcem a všemi ostatními, že Andreje miluje z celé duše, vyznává zároveň, že je Slovenka — hodí se otcovi na prsa a odchádzí od Andreje. Andrej se na to zastřelí.

Docela podle starého naivního vzoru: To je svíčka, to je mýdlo — to je maďarón, to je vlastenka a po tom rána z revolveru, trest za odpadlictví.

Aby však bylo vidět ze skutků, z jednání a hlavně z mravů a mravnosti (autor na mravnost slovenskou klade váhu zvláštní), co je Slovák, co maďaron — toho pan Hurban při všem svém nadání ne-

dosáhl. Ano, panu Hurbanovi nelze upírat značného talentu a spisovatelské dovednosti, avšak tím více právě na něm vidíme duchovní úpadek Slovenska. Pan Hurban — a to je nejsmutnější — žije sice na Slovensku, ale Slovenska nezná, nepozoruje ho, nestuduje, nýbrž zfantasíroval si Slovensko docela imaginární. Mluví se síce v Kotlíně o mnohém, mluví se o tom novinářsky. Na př. i maďaronství a maďaroni a jejich počínaní se nepopisuje přesněji, nýbrž podle ustálených populárných sice, ale velmi neúplných představ. Popisují se jejich různé rejdy, ale to všecko nám obrazu o pravém stavu věcí nedává. A totéž, a v míře ještě větší, platí o žití slovenském. Nevidět plastického, reliefního rozdílu mezi Maďarony, Maďary a Slováky. Typy splývají — jeden paňák jak druhý, jen že pod jedním je napsáno: to je maďaron, pod druhým: to je Slovák. Klasický doklad čteme na místě, (str. 356.), kde o maďaronovi jednom dočítáme se, že prý z každého oka mu trčí sud špiritusu; hned na to však rek Andrej ponouká svého přítele Skladanského (žijícího sice v cizině, ale předce Slováka), aby si zlost zalil: »Lej, lej dnes, Ganges vypijem a všetkých krokodilov pohltám . . .« alkoholism tu i tam — alkoholism zlo Slovenska čpí také z Kotlína. V tom p. Hurban nechtě odhalil slabiny nynějšího Slovenska, jeho politiky, jeho žurnalistiky, jeho umění . . .

Pan Hurban Slovanska nezná a nikdy neznal. Jeho poesie a zejména jeho romány jsou umělými květinami, květinami více německými, než slovenskými. Pan Hurban v Kotlíně sám vykládá, že Německo a jeho kultura má dobrý vliv na Slováky, že prý vzdělání, jehož Slováci nabývají v Německu, neodnárodňuje. Že prý Germanie rozširuje obzor a negermanisuje, nýbrž naopak »oceľuje v slavisme a rodoľubstve.« Jistě je vliv vzdělanosti nabýté v Německu pro Slováka lepší, čistější, než vliv vzdělanosti maďarské; ale p. Hurban se mýli, že německá kultnra Slováků negermanisuje. Kotlín je toho důkazem, jak vlivy a vzory německé jsou silné a jak si spovatele (vzdělal se také v Německu) podmanily. Kotlín německými citáty a německými řčeními se hemží; již z toho je vidět, co na p. Hurbana mělo nejsilnější vliv. On sice horuje pro Kollára a jiné slovenské básniky, ale to je jen plané horování, ve skutečnosti a pro vlastní tvorbu básníci němečtí mu dali jednotlivosti a vytkli směr. Že p. Hurban píše živé a radikální články proti Maďarům a Maďarónům, je pravda; z toho však jen následuje, že vlivy německé mu neškodí politicky — způsob myšlení, obsah myšlenek, způsob a kvalita citů, jedním slovem: duch, duše slovenská v té politice být nemusí a v daném případě také není. Pan Hurban také od Maďaronů přejal více, než o tom má tušení.

To ostatně je zjevno i ze starších prací p. Hurbanových. V Kotlíně sice docela nacionalisticky a antisemisticky mluví se proti Heinemu (»cynický Žid«), ale tento Heine p. Hurbanovi sloužil za vzor v »Mori a Tatrách.« Pan Hurban se neštítil, vzít si z »cynického Žida« téměř celou báseň a báseň tak prononsovanou, jako: »Ein Fichtenbaum steht einsam atd.«

Vedle vlivů německých patrny jsou vlivy ruské. Ale tyto vlivy jsou slabší, třeba že dotěrnější. Pan Hurban totiž se zálibou uvádí do slovenštiny rusismy, čímž jeho jazyk pro znalce dostává ráz jazyka umělého a vlastně mrtvého. Z ruské literatury p. Hurban si vypůjčil rozpor mezi slavjanofily a západníky a tento rozpor přenesl na Slovensko. Zejména rek Andrej je komponován podle starého Oněgina a jeho literárních potomků. Obzvláště také z Tolstého nejedna příkraska vzata, ač Tolstého p. Hurban přímo nenavidí. (Alespoň mu v Nár. Nov. několikrát vynadal —!) Na př. čteme více než plné reminiscence z »Rodinného štěstí« atd.

Docela podle receptu staršího slavjanfilství p. Hurban horuje pro náboženství, že je věci pro člověka a národ hlavní a vůbec mluví docela ve smyslu toho staršího slavjanofilství; ale proto že jsou to jen reminiscence knižní, vlastně žurnální, nic živého a životného, pan Hurban po několika stránkách na náboženství docela zapomíná a hlásá pouhý nacionalism. Všichni ti slovenští vlastenci, inclusive vlastenka Lejla, horují jak hotoví novináři, třeba že postavena these, že pro národ a jednotlivce hlavním je náboženství a že otázka náboženská musí být řešena. Ale to je právě jen abstraktní these, spisovatel sám vlastního požadavku se nepřidržuje, otázky náboženské neřeší, jako že vůbec žádné otázky opravdově neřeší.

Všecku svoji povrchnost p. Hurban vynaložil na zkarikování slovenských a českých realistů. Přeložil do slovenských slov obrázky »Šípů« — více se o této části Kotlína říci nedá. Mluvení o atheismu, materialismu atd. je úžasně mělké, nepravdivé a klevetivé; p. Hurban káže náboženství a mravnost, ale na skutku sám podává nepravdu a lež. Za takové náboženství lži pěkně děkujeme. Rozumí se, že ve vlastenčících filipikách p. Hurbanových neschází kleveta o nenárodním a protinárodním humanismu, třeba že p. Hurban mladým humanistům za vzor klade Kollára, toho prvého a hlavního humanistu! Ale pan Hurban Kollára patrně tak pozorně nečetl jako »cynického Žida.«

Spisovatel, horující tak pro náboženství a mravnost, jak pan Hurban, měl by ve své polemice být alespoň čestným, nedovede-li již být věčným. Avšak v té příčině p. Hurban má pojmy zvláštní a to mstí se tak na jeho umění. Andrej je kreslen jako gentleman; podobně

jako ruský vzor vyznamenává se jakousi vrozenou čestností; tento rys povahy jeví se dokonale v scéně, kde svému příteli, duchovnímu, odhaluje své nitro a ukazuje revolver jako poslední útočiště. Tentokrát tedy Andrej příteli slibuje, že si nedá smrti dříve, než příteli oznámí — — Paonégin p. Hurbanův na svůj slib zapomíná.

K filosofování si p. Hurban vybral sem tam myšlenky z Dostojevského a jiných básníků myslitelů, ale rozumí se, že myšlenky ty po svém zjinačil a zhyzdil. Někdy způsobem velmi charakteristickým. Na jednom místě na př. horuje pro obětivost — Slovensko potřebuje obětí. Svatá pravda. Ale pan Hurban jako by nic dodává, že: »jediná opravdu junácka žertva smyje v mojich očiach všetky bludy, zavádzania a šudárenia našich dobrych, nevýberčivých ludí.« Zde vidíte tu nepravdu a lež, lež zhoubnou právě pro Slovensko: vždyť ti dobří, nevybíraví, pijící lidé pokládají za národní žertvu každou nerozvážnost a ta nerozvažnost má smýt všecku tu lež staré a třeba i mladší generace slovenské? . . .

Jiný příklad těch »polopravd«, které (podle Dostojevského) pan Hurban propaguje. Kde mluví o odrodilectví, blýská se myšlenka, že prý každý veliký cit osobní (p. Hurban nesprávně jej ztotožňuje s egoismem) na př. oddanost k ženě, úřadu atd. odvádí od lásky k národu! V té všeobecnosti řečeno, je to polopravda, je to nepravda a nepravda Slovensku nebezpečná.

Než darmo, řečí. Pan Hurban se kritikou sebe obšírnější, věcnější a poctivější nenapraví. Panu Hurbanu nedostává se právě té umělecké vytrvalosti a pracovitosti, kterou se každý pravý umělec vyznamenává — povrchní práce hubí talenty sebe větší. V Kotlíně je všecko povrchní. Nebudu již ukazovat na sentimentálnosti jak na př. scéna, kde Lejla Andrejovi brnká na — cytharu (!), pan Hurban neštítí se hospodského jargonu, z čista jasna užívá v řeče německého vídeňáckého úsloví fiakristického. Ovšem p. Hurban vůbec stojí pod vlivem tvorby a ještě více jazyka německého. Proto se nelze divit, že věci slovenské tak běžně a povrchně jsou promyšleny. Na jednom místě chválí se staré časy proti novým, slaví se ti staří zemanští oligarchové a »tyránkové« proto, že měli prý zálibu v umění! Pan Hurban je člověk úplně nelidový, také takový oligarcha a tyránek; proto mu nevadí, že na místě jiném cituje z dopisu krále Matyáše charakteristiku takového oligarchického aesthety: »Jestli že chrámy budeš ničit, dědiny ∫pálit, ozbrojenou mocí na tebe vrazím.« A ti lidé m li zálibu v — umění? Proto že jim snad cizí stavitel a malíř za ty krvavé peníze něco pěkného postavili a vymalovali?

Kotlín je smutný dokument duchovního úpadku našeho Slovenska; na jeho chybách dorůstající generace může studovat, jaké práce Slovensku je potřeba. *S.*

Mesačník **Kronika**, vydávaný a redigovaný *K. St. Sokolom*, priniesol vo dvoch posledných číslach peknú úvahu *Karola Kálala*. Pod nadpisom »*Česi a Slováci*. Jejich vzájemnosť«, odpovedá pôvodca na otázky: akú dôležitosť má Slovensko pre český národ, akú dôležitosť majú Čechy pre Slovákov, a konečne čo ukladá Čechom vzájomnosť. Pokusím sa v krátkosti referovať o obsahu spomenutého článku, ačkoľvek najlepšie urobí každý, keď si ho celý prečíta.

Nemci stále shromažďujú sily, aby Slovanov zatisli ďalej na východ. Po Dunaji dostali sa až po Litavu, prekročili pohraničné české horstvá, cez Dyju pretlačili sa od juhu do Moravy. V ich výboji podporovaní sú armádou, kráľami, hierarchiou, byrokraciou. Nebezpečie hrozí nateraz menovite Čechom, ktorí stoja sťa predstráž Slovanstva zaseknutí do nemeckého mora. Oni sú už v boji síce otužilí, ale ich malosť káže im obzerať i za pomocou. A hľa, *Slovensko je mostom, spojujúcim Čechov s ostatnými Slovanmi*, to je veliký jeho význam. Cez ten most má prichádzať stála posila. Keby sa Slováci pomaďarčili, nuž Česko spojené by ostalo s ostatným svetom slovanským len úzkym prúžkom polským v Sliezsku. Most slovenský nedá sa ovšem tak snadno ztrhnúť lebo Maďari sú prislabí na to, ale ide viacej o jeho opevnenie, aby mohol prenášať kultúru. —

Kultúrny aj politický prospech Slovákov i Čechov vyžaduje sjednotenia sa v jeden národ. Na Slovensku zachovala sa dosiaľ národná samobytnosť (jazyk, zvyky, obyčaje, spev, kroje, výšivky atď), kypiaca individualita, o ktorej mienil už Havlíček, že je ona pôdou pre budúce národné genia československé, akými prv boli Šafárik a Kollár. Politický zisk bol by ten, že počet náš zvýšil by sa na 8.½ milliona, ktoré číslo napomôže naše sebavedomie, a imponuje už aj protivníkom štátu. Ale i politický vliv rozhojnila by národná jednota na oboch stranách. —

Príroda vytvorila na Slovenku hať zdrojov veľkého priemyslu. O význame tom písal dr. Gruber v Našej Dobe (1899), a nemecký politik dr. Fischel v Zeite (februarové číslo 1900). Posledný nazýva Slovensko zaslúbenou zemou českých politikov. —

Čo pobáda Slovákov k jednote? Predovšetkým ich *malosť*. Kníh vedeckých, ba i len nádhernejších a nákladnejších časopisov nemôžu vydávať, veľkého národného divadla nemôžu založiť a udržať, nemôžu dosiahnuť maliarskej, socharskej a vedeckej akademie slovenskej. A to všetko musí mať národ, aby nezaostal za ostatnými národy. Preto Slo-

váci musia sa opreť, i keď nátlak maďarský ustane, o daktorý súsedný, čestnejší a vzdelanejší národ, ináč odkázaní sú živoriť. Nastáva otázka, o ktorý národ majú sa opreť. O Rusko? Z ruskej literatúry môže sa vzdelávať len hŕstka vzdelancov, ktorí sa súkromne naučili ruštinu. Polská kniha je cudzia na Slovensku. O Srbov? Nemožno tiež. Ostáva teda voľba opreť sa buď o vzdelanosť maďarskú, alebo o českú. K prvej majú prípravu, lebo skoro každý vzdelanejší Slovák hovorí alebo aspoň rozumie maďarsky. Ale *opreť sa o vzdelanosť maďarskú, žiť v nej a z nej, znamená pomaďarčiť sa.* Úrady a železnica sú maďarské, Slovenska nepomaďarčia, ale *osveta podmaňuje a odrodzuje.* Keď Slováci prijmú osvetu českú, neztratia nič zo svojskoti národnej, nárečie zostane, ako nesotrela ho do rokov päťdesiatych spisovná čeština, ktorou písali Slováci, tiež spisovná čestina nepotlačila nárečí českých a moravských.*) *Česká osveta Slovákov prebudila k duchovnému životu, po storokov prežívali oni s Čechmi jeden kultúrny život a tiež pre budúcnosť je kultúrny rozvoj slovenský možný len vo spojení s kultúrou českou.*

Vzájomnosť českoslovanská ukladá Čechom: aby Slovensko lepšie poznávali, aby podporovali jeho zdroje kultúrne, aby Slovensko zaplavovali osvetou českou, aby ho podporovali na poli národohospodárskom i politickom.

Z povinnosti tej vyplýva, aby česká škola národná, stredná i vysoká, učila o Slovensku dôkladne a vrúcne. Žiaci však nech i čítajú slovensky, na školách národných nech šíria učitelia Bežove »Noviny Malých«. V knižniciach žiakovských a učiteľských nech nechybia slovenské knihy. Literatúra slovenská má sa podrobne prednášať spolu s českými už od stredných škôl. — Časopisy české majú mať riadnu rubriku o Slovensku, najlepšie je zaopatriť si stálych referentov, ktorí by hoc i slovensky podávali zprávy. — Cestovať treba po Slovensku, do kúpelov, na letné byty, pestovať tam turistiku.

Dôležitý prostriedok k poznaniu Slovenska je literatúra slovenská. »Čtouce slovenský časopis neb knihu slovenskou, vdechujeme do sebe ducha slovenského, už také trošku toho východního ducha slovanského, nám Čechům tak potřebného, přivykáme čistým slovanským vazbám svou řeč obohacujíce a připravujeme se ke studiu ruštiny a polštiny.« V Čechách má mať slovenska kniha také právo ako česká, a naopak zase na Slovensku. — Odporúčať možno aj sriaďovanie slovenských večierkov, kde živým slovom šíriť sa dá vzájomnosť. Pri takých príležitostiach predávať treba slovenské spisy.*) Nech sa zakladajú i slovenské krúžky. —

*) Podobný príklad pozorujeme vo Francii, Nemecku. Ref.

*) Pôvodca článku sebaobetave usporiada podobné večierky a tam predáva knihy slovenské. Ref.

Slováci sú bez škôl, nuž skoro *jedným pramcňom národnej osvety je im literatúra.* Podopierajme teda tento prameň, predplácajúc časopisy a kupujúc knihy slovenské. Menovite spolkom pripadá ten úkol. Z toho vyplýva zase, aby českí kníhkupci mali na sklade a výklade stále i slovenské spisy. Podporovať treba i Museálnu slovenskú spoločnosť, podobne Živenu.

Na Slovensko posielať sa majú české knihy aj časopisy, nové i prečítané, písať treba do slovenských časopisov, podporovať nutno slovenskú mládež na českých školách, remeselníci českí nech berú si slovenských chlapcov do učenia. Ooporučiteľné je zvlášte staré kalendáre posielať ta, a dobrými knihami podporovať tamejšie knihovne spolkové a zakladanie nových. Český národ vzkriesila kniha, bude tak i na Slovensku. Zasypme Slovensko českými knihami. Nepobádať Slovákov písať česky, ale *čítať*; nám neide o české prípony ale o ducha českého. Nech sa nestáva, že u daktorých intelligentov slovenských najdeme skôrej maďarskú knihu než slovenskú. Každý Slovák, ktorý sa odďaluje Čechom, približuje sa k Maďarom! Dobre je posielať ta i české modlitebné knihy.

Slovensko potrebuje i dobrého agitátora-kníhkupca, vzdelaného, pošlime im Čecha.

Veľký význam by mal časopis, ktorý by pestoval programmove vzájomnosť československú. Časopis taký potreboval by pracovníkov českých i slovenských, tlačil by sa na Slovensku. Teraz pestujú vzájomnosť zo slovenských novín menovite Salvove „*Slovenské Listy*" (Ružomberok; predplatné na rok 2·08 kor.)

Slovenskú mládež priťahujme na české školy. Spolky, obce, jednotlivci, podporujme slovenskú mlaď na školách českých. Tu vyštudovavší budú nosičmi kultúry českej medzi svojimi bratmi. Aj remeselníci nech hladajú učňov na Slovensku, v časopisoch slovenských. Dľa možnosti vysielajme za Moravu i hospodársky, obchodne a priemyslove vzdelaných odborníkov, aby tichou prácou usilovali sa o hmotné povznesenie Slovákov. Priemyselníci českí nech inserujú v časopisoch slovenských a posielajú svojich cestujúcich ta. Podporujme i priemysel slovenský, vychovávajme im v školách odborníkov. Ale aj českí absolventi nech uchádzajú sa o miesta na Slovensku. Finančníci naši nech prosperujú i v kraji slovenskom. Uhorská vláda i českým tovarníkom poskytuje značných výhod pri zakladaní tovarní nových i filiálnych (bezúročnú požičku a osvobodenie od dane na 10—20 rokov), českí kapitalisti nech sa zakupujú na Slovensku. Šľachta tamejšia vychádza na

vnivoč, kupujme mi od nich pozemky, nie Židia! Prilnime k Slovensku, ako k zemi našej.

Prirodzené je zase podporovanie jestvujúceho priemyslu slovenského s našej strany. K tomu účelu zakladať treba v zemiach českých tržnice speňažujúce výrobky slovenské ľudové i továrne.

Akokoľvek žiadúcna je vzájomnosť československá len na poli národohospodárskom a osvetnom, dožadujeme sa pomoci aj od českých činiteľov politických. Utrpenie Slovákov je hanbou Slovanstva, ba i celej Europy. Veľké žurnály slovenské maly by častejšie a dôkladnejšie zaoberať sa prenasledovaním Slovákov — už takáto platonická láska zadržala by mnohý úder, lebo Maďari sú žiarliví na svoju povesť zahraničnú. České časopisy nech začnú. — Na snemoch a ríšskej rade, delegáciach treba sa tiež ozvať za Slovákov pri danej príležitosti.

Čechom neprisluší pestovať len politiku so dňa na deň, rozhliadnuť sa treba ďalej, do budúcnosti. Politika taká nemôže ostať nevšímavou pre Slovensko. Palacký, Havlíček všímali si Slovenska, staručký Rieger má ho na mysli.

K prevedeniu vzájomnosti je treba teda organisácie a troška kapitálu (podpory študujúcich atď.) Organisácia započala založením spolku *„Československé Jednoty“* v Prahe. Každý uvedomelý má byť jeho členom. (2 kor. ročný príspevok). K »Jednote« tejto nech sa družia po všetkých krajoch krúžky československé, ktoré ústredný spolok maly by v práci podporovať. Drobnou kultúrnou prácou, musí stavať národ český.

Český národ nie je úplný bez Slovákov, a Slovensko bez Čechov bolo by odseknutou s českého stromu ratolesťou a presadenou do stínu stromu cudzorodého. Tu uznať a vyznať treba na oboch stranách. — *F. H.*

Časopisy české »Čas«, »Samostatnosť«, »Naše Doba«, »Hlas Národa«, »Národní Listy« v Prahe, a »Slovan« vo Viedni prinášajú teraz častejšie zprávy o Slovensku. Tešíme sa tomu.

Podobne viedeňský ruský časopis *„Slavianskij Viek“* v posledných dvoch číslach rozpisuje sa o nás. Tiež nedávne číslo *„Svietu“* ruského v článku V. Gorlova zmieňuje sa o Slovákoch. Článok doprevádzaný je illustráciami, jeden zobrazuje slečnu Vieru Dulovu, v kroji, druhý slovenské žnice.

»Naše Doba« priniesla v poslednom čísle (roč. II. čís. 1.) kritiku *Hurbanovho „Kotlínu“*. Pre jeho krajnú tendenčnosť kritik neschvaluje toho románu. »Kotlín je polemikou proti novým proudům na Slovensku, proti realistům a specielně Hlasistům. — Pan Hurban — a

to je najsmutnější — žije sice na Slovensku, ale Slovenska nezná, nepozoruje ho, nestuduje, nýbrž zfantaziroval si Slovensko docela imaginární. — Jeho poesie a zejména jeho romány jsou umělými květinami, květinami více německými, než slovenskými. — Kotlín je smutný dokument duchovního úpadku našeho Slovenska; na jeho chybách dorůstající generace může *studovat*, jaké *práce* Slovensku je třeba«.

Kritika je však obšírnejšia; kúpte si knihu tú, prečítajte ju a súďte, nakoľko je kritika správna. — Odporúčame predplatiť si časopis ten, ktorý vyniká svojím obsahom. Okrem článkov najrozmanitejších, podáva nám každé číslo dôkladný rozhľad politický, verejnohospodársky, hospodársky, priemyslový a obchodný, sociálny, školský, literárny, umelecký. Tu dozrieme sa o každej dôležitejšej udalosti vo svete celom za posledný mesiac. Ako príloha prichodia teraz dejiny literatúry anglickej, vládni predplatitelia obdržali dejiny literatúry ruskej a rimskej. Na Našu Dobu predpláca sa polročne K 7·20, práve vyšlo prvé číslo nového ročníku. Adressa: Ján Laichter na Král. Vinohradoch, Čechy. —

Koho zaujímajú udalosti slovanské, a vôbec širší slovanský život, ten nezbytne nech predplatí si *„Slovanský Přehled“*. Časopis ten začal práve IV. ročník. Dočítame sa tam o literárnych, novinkách všetkých Slovanov, tiež o dejoch kultúrnych, politických. Časopisy české, ruské, polské, srbské, bulharské, horvátske, uznávajú jeho nestrannosť. Kára síce poklesky, chyby, nevraživosť, nespravedlivosť, ale zároveň uznáva aj svetlé stránky jednotlivých národov. V tom je jeho veľký význam: poznajme sa vzájomne, a zlo hľaďme vykoreniť. — V každom čísle má zprávy zo Slovenska. V novom čísle započatá je pekná úvaha *Karola Kálala: Jaké postavení v době přítomné zaujímá na Slovensku čeština.* Předplatné na rok 6 k.; adressa: Administracia »Slovanského Přehledu« Praha Jeruzalemská ul. 11.

V Olomouci začaly vychodiť *„Slovenské Národní Listy“* *), ktoré chcú sa venovať výhradne vzájomnosti československej. Články sú písané v oboch nárečiach, českom i slovenskom. Málo kedy vyjde podobné číslo slovenského časopisu, ktoré by sa od začiatku čísla až do konca zaoberalo toľko Slovákmi. Predplatné do konca tohoto roku 1 kor., dľa možnosti na Slovensko rozposielať sa bude časopis a za znížení cen. Je to dvojtýždenník.

V »Slovenských Listoch« oznamuje p. Karol Kálal (Frenštát na Morave), že p. *K. St. Sokol* ochotne bude zadarmo posielať svojho mesačníku »Kroniky«, pár výtiskov na Slovensko. Prihlásiť sa treba u p. Kálala. *F. H.*

*) Uznávame síce horlivosť P. Ant. Přecechtěla, ale žiadame ho, aby nedopúšťal do časopisu toľko omylov a nesprávnosti o Slovenku. Red.

Rozmanité zprávy.

— **Po voľbách.** Výsledok volieb, zvolenie štyroch slovenských kandidátov prekvapilo, omráčilo a oslepilo vedenie národnej strany slovenskej. Fakt zobudil spiacich, vzpamätali sa a radostne oddýchli si, ako keď preberie sa človek, ktorému sa sníva, že sa topí.

»Národnie Noviny« vžily sa do nového položenia, zazvučaly víťazné fanfary, zjavily sa chvályplné články a tendenčné dopisy v českej žurnalistike (i v časopisoch, ktoré posiaľ málo písaly o Slovensku) a pekné víťazstva volebné — skutočne pekné — predstavily sa svetu ako výsledok námah a práce strany národnej. Dobre a šikovne pro domo sua, pre tých, ktorí nevidia, nesúdia a sú ďalako. Ba či snívalo sa kedy Nár. Novinám, že v Trnave zvíťazí Kollár, či vplývala tu rokom dvoma pred voľbami národná strana na voličstvo? Tam zvíťazila autoorganisácia ľudu proti vlastným farárom. — Kollár kat. kňaz mal proti sebe všetkých, ale všetkých kat. kňazov z okresu aj tých, ktorých ináče medzi národovcov počitujú —, ľud vzoprel sa proti bezcharakternému, maďarónskemu kňazstvu, s hnusom odvrátil sa od neho a šiel voliť ako sa mu najlepšie zdalo, ako kázal mu cit a svedomie.

Ľud zvíťazil, áno len ľud, demos, dedinský volič bez kňazov, bez učiteľov, bez jediného čiernokabátnika. Toto je najjasnejší, bezpríkladný moment slovenského volebného ruchu; zamlčaný „Nár. Novinami“, (tu predsa vyslovil ľud nedôveru svojím kňazom a opovrhnul nimi, natoľko nezmôhol sa Slovák ešte nikdy!) zamlčaný — aby si to s niektorými kat. mecenásmi nepokazily — zamlčaly ako iné smutné, ba hnusné kúsky národovcov (!!) vzdor opätovne, a strašidelne vyhlásenému systému verejného priklincovania každého zradcu, slabúcha, obojživelníka, nekonajúceho povinnosť Slováka čiste a cele.

Prispely »Nár. Noviny« k tomu, že v okrese senickom odložený bol moment konfessionálny, a že kňazstvo, až na smutných vodcov v červených pásoch, ktorí zaobaliac sa do pláštiku klerikalismu, vyhlásili Veselovského za atheistu — katolícke i evanjelické kráčalo svorne, spojené láskou k pravde a oddanosťou k ľudu, viedlo ľud spoločne so slovenskými vzdelancami, ktorí teraz myslíme bezvýminečne, poctivo a horlivo konali svoju povinnosť, k víťaznému boju.

Tu roduverné, skutočne kresťanské kňazstvo, slov. intelligencia, *sociálna práca v spolkoch*, z čiastky aj emancipácia hospodárska, značné prebudenie ľudu následkom rozšírenia slov. časopisov, boly bezprostrednou príčinou krásneho úspechu.

V okrese vrbovskom, kde volili staré bašty nacionalismu Miava,

Brezová, víťazstvo predvídali všetci národovci a nás len prekvapila malá väčšina, dosiahnutá tuším len kompromissom s ľudovou stranou. *Okres s veľkej čiastky národný, ale málo propracovaný, o socialisácii ľudu ani chýru (Hangya)*, kat. obce stoja pod vplyvom maďarónskych kňazov, evanjelikov bolo pomerne mnoho liberálov, spolky otúžia a sblížia k národnej myšlienke i katolíkov. Vykonal v tom okrese niečo ústredný výbor behom posledných 5 rokov, organisoval, pracoval, priprával?

Dojem propracovaného, účelne sorganisovaného, svorného, robí okres Lipt.-Sv. Mikulášsky, kde kandidát slovenský, pravotár Ján Ružiak zvíťazil 1000 hlasovou väčšinou. Toto sú imposantné číslice!

V skalickom okrese obnášala — väčšina ľudového kandidáta Dr. Černocha 700 hlasov, po Kubíne a Mikuláši iste najväčšia na Slovensku. Neprekvapila nás, sociálnej práce vykonanej v posledných štyroch rokoch, boli sme si povedomí. *Nikde na Slovensku neprednášulo sa toľko, nikde neviedol sa taký urputný boj proti alkoholismu ako v tomto okrese.* Kvetúci život spolkový, podvihnutie sedliaka k sebapovedomiu a následkom tohoto dvíhanie verejnej mravnosti v ľude, emancipácia hospodárska, postup vzdelania v širokých vrstvách ľudu, následkom čítania a rozšírenia časopisov pripravily pozvoľne, ale iste okres. V Černochovom tábore nebolo kortešov, nie jednoho spitého človeka, kupovať hlasy neodvážil sa žiadny liberál, počas voľby neodskočil ani jeden volič. Kňazstvo katolícke držalo sa čestne, ako jeden muž, evanjelické zostalo v passivite, nie tak ich ľud, s tým narábali liberáli a vrbovčanskí židia ako so psami, strkali, sácali do ľudu, ako do dobytku, pfuj! až srdce krvácalo človekovi; tak vyzerala tá naša passivita vždy, páni farári zostali doma v pohodlí, a s ľudom naším narábali liberáli, páni, ľudovci a odchovávali ho politicky — pre seba. Mnohí u nás ešte neprecítli, mnohí skryli sa za výhovorku, že keby »čistý národovec« vystúpil, že boli by za aktivitu, iní zase popredu sľúbili sa pánom a boli v duchu radi, že nevystúpil »čistý národovec« a nenarobil im nepríjemností, lebo nemuseli barvu priznať. *Ľud predali hrdúsiacemu nás liberalismu, o to sa nejedná či prostredne lebo bezprostredne, ale tak sa stalo. Pre seba dostali milostive od katanov nášho ľudu pardon! Dostali ho na chvíľu —, vedzte páni, že po ľude budete nasledovať vy a vaša skaza bude hrozná, lebo darmo budete volať, kázať, kričať o pomoc*, podmienky vašej existencie už nebude, falanks ľudu bude v rumoch, opora vaša mravná i hmotná bude zničená vlastnou vinou, zbabelosťou a bezcharakternosťou! Z týchto príčin boly hrozby »Nár. Novin« bezúspešné, priklincovania smiešne, tendenčné; lekára, Dr. *Novomeského* priklincovali, že nedostavil sa k voľbe — hovorí sa,

že nemôhol opustiť ťažko choré dieťa — urobily to hlavne preto, aby mohly nízko vyklebetiť, že Dr. Novomeský je *odchovanec pražský.*

Keď proskribovať, čistiť národný dom, prečo ste nepriklincovali *„vážnych, obetivých národovcov“* novomestských, pre ichž chovanie sa Dr. Julius Markovič členstva ústredného výboru vzdal?!

Dobrá polovica slovenských národovcov patrila by na pranier a tým smutne slávnym martinským účastníkom Feketovského bankettu malo by sa vykázať predné, vodcovské miesto!

A nebude mieru, nie pokoja, nie svornej práce, nie vzájomnej úcty nie uznania, kým v Martine, v centre slovenských snah a tužieb budú sa páchať takéto neprístojnosti plné hanby a potupy slovenského mena a kým vidiek neučiní ráznym zakročením koniec takýmto bezcharakterným, amphibickým orgiam.

Inde nestrpel by ľud takéhoto vystupovania a smietol by svojich vodcov z dejišťa verejného života rázom a šmahom, v Martine, zdá sa ľudu niet . . . . ! Dr. *P. Blaho.*

— V októbri 1901 počaly vychodiť v Olomouci *»Slovenské národní listy«*, politický čtrnáctidenník věnovaný československé vzájemnosti. Časopis tento je pokračovanie pokusu s »Národními listami« ichž prvé číslo vyšlo vlani v Skalici u Teslíka. P. Antonín Přecechtěl stojí za podnikom, kto ho zná ocení jeho horlivosť, obetivosť a jeho lásku ku Slovensku. Preto »Národnie Noviny« cele nespravedlive sa posmievajú a bagatelisujú a imputujú časopisu úmyselné urážanie Slovákov. Posmievať sa v Olomouci tlačenej slovenčine je naivné, kto vie akoby vyzerala martinská čeština? Tu javí sa aspoň snaha uverejňovať i slovenské články, v redakcii N. N. tejto snahy niet, lebo tam niet k češtine žiadnej lásky a preto ani chuti, nesprávnosti a mylne názory vytýkame Slov. Nár. Listom i my, zvlášte náhlady o ľudovej strane. Veríme, že neskôrej bude i slovenčina lepšia. Dnes už nedajú sa ľudia a šlachetné snahy kyjom zabíjať!

— Proti Vp. *Andrejovi Hlinkovi*, farárovi trojsliačanskému vydala ružomberská ľudová strana špinavý a lživý leták. Vieme, že ľudová strana sa zachovala voči nemu nelojálne a urážlive a neveríme žeby aj p. Hlinka, jako mnohí farári len z márnivosti bol chcel byť poslancom, ani to neveríme, že zaviazal sa liberálom lebo že mu títo slubujú ružomberskú faru . . .

— Vodca martinských Maďarov tabulárny sudca Mikuláš Fekete — kedysi najlepší priateľ redaktora „Nár. Novín“ p. Ambra Pietra — ináč zarytý nepriateľ Slovákov, preložený bol do B. Bystrice. Z tejto príležitosti usporiadali úradníci a jeho priatelia banket, účasť brať podpísalo sa aj 40 národovcov martinských . . . „Slovenské Listy“ píšu o tomto: Boli tam krem tunajšieho Maďarstva prítomní aj

ich vrútockí Maďari, Židia a korteši révayovskí z poslednej voľby. Ale čo povieš na to, úbohý Slováku, keď ti poviem, že prítomní tam boli aj naši vodcovia, výkvet slovenskej intelligencie, hlavní bojovníci protirévayovskí a síce pp. Matúš Dula, Jozef Kohút, Žigm. Melfelber, Gustáv Izák, Dr. Ján Šimko, Dr. Ján Mudroň, Ludvik Fiala, Miloš Krčméry, Ján Cablk, Miloš Tomka, Milan Izák, Ján Meličko, Dr. Béla Ferdinandy a Gustáv Šimko? Čo povieš na to, že prehltnúť musíš takúto pilulku? A večera bola usporiadaná k tomu v *maďarskom kasíne!* A za Slovákov úradnú reč povedal p. Jozef Kohút *po maďarsky!* A naši vodcovia sedeli pri jednom stole s tým ml. barónom Révayom, — otec Révayho zvíťazil proti Pavlovi Mudroňovi len 69 hlasmi — ktorý im len nedávno, jachajúc na koči cez Martin brýzgal do „büdös a buta tótov" a „Abcug pánslávok!" A všeličo ešte dalo by sa povedať, čo tam bolo! Nie je toto národný škandál? Nie je to potvrdenie brožúry „Čo hatí Slováky?" Ale škoda rozčulovať sa, nech posúdi to slovenské obecenstvo samo!

— „*Esztergom*" kat. časopis vychádzajúci v Ostrihome napísal o Eduardovi Horákovi — ako známo býv. protikandidát Dr. Černocha v Skalici, ináče biedne, túlavé kňazské individuum, ubohý „moral insanity", — že chcel vo Vágveči, kde za liberálneho Emmera agitoval, držať reč o Papakostovi a jeho theorii, — známy kráľ lupičov, — ale že ho v tom úmysle dážď prekazil! . . .

— „*Slovenský spolok v Peštbudíne*" vydržiaval dňa 19. októbra 1901 svoje valné shromaždenie, na ňomž sa predsedníctvo nasledovne utvorilo: Predseda: Dr. Ján A. Wagner, podpredseda: E. Kresťanovič, zápisník: V. Klimo, knihovník: S. Buľovský, pokladník: A. Kapusta, výberčí: P. Ivanovič, kontrollóri: V. Graca a M. Tiso, sbormajster: M. Lihovecký. Výborníci: J. Černoch, J. Švehla, J. Somora, J. Zimáni st., D. Zamboj, J. Krano, S: Brxa, S. Petersky. Náhradní: P. Prístaš, J. Medvecký, J. Beňovský, J. Ruppeldt.

— Na českej vyššej zemskej reálke v Hodoníne, prijalo sa 251 žiakov, do I. triedy 43, do II. 30 do III. 45, IV. 31, V. 34, VI. 33, VII. 35.

Z uhorského Slovenska: v I. triede 4, II. 3, III. 4, IV. 1. V. 2, VI. 2, VII. 3, spolu 19 Slovákov. Opravné maturitné zkúšky konaly sa 21. Sept. Celkový výsledok zkúšok: z 36 abiturientov uznaných bolo dospelými 28, s vyznamenaním 8.

— Gazdovsko-potravný spolok vo Gbeloch" započal dňa 27. Septembra 1901, svoje účinkovanie.

— *V Holiči* zrieklo sa 27. októbra 1901, 70 mládencov pitia pálenky a liehových nápojov vôbec.

— *V Dojči,* blízko Senice zakladá sa potravný spolok, dom pre spolky zakúpil s niektorými zámožnejšími občanmi tamejší horlivý kat. farár p. M. Tomeček.

— Behom mesiaca Novembra bude sa vydržiavať v *Uh. Brode* „Slovenský Večer".

— *Bieda v Budapešti.* V továrňach uh. štátnych železníc bolo behom roku prepusteno z roboty 5000 delníkov. „Ganz" pracuje misto s 12,000 len s 5000 delníkmi. Z lodníc „Danubiusu" prepustili 1000 delníkov. Pred zimou je veľký strach.

— Poslanec *Ludevít Holló* žiada v ugronovskom „Magyarországu" všeobecné tajné hlasovacie právo, bol by ale predbežne spokojný aj so snížením censu.

— **České školstvo na Morave.** V roku 1900 bolo na Morave 16 českých gymnásií so 4894 žiakmi, reálok 11, s 3028 žiakmi, úplné reálky boly len tri, v Brně v Prostějove a v Telči.

— Výsledok volieb do uhorského snemu: zvolených je 277 liberálov, 81 kossuthovcov, 11 ugronistov, 25 privržencov ľudovej strany, 12 divokých, 5 národnostných a 2 radikálni demokrati. K liberálom počitujú sa aj sedmohradskí Sasíci.

— V Búrskom Sv. Mikuláši (Prešp. stol.), vysádza kaplan Karol Nečesálek a učiteľ J. Holovič, hlavné ulice obce ovocnými stromkami, pri veľkom zájme školských detí a občanov, nezvyklých na takýto spôsob práce svojich kňazov a učiteľov.

— Voľbu vyslanca vrbovského okresu p. pravotára Jána Valáška napadnul peticiou Dr. Hasenberg, lekár vrbovský, bývalý Tatranec vo Viedni, spolužiak nebohého Dr. S. Kuchtu.

— Na *Čace* usadil sa praktický lekár Dr. *Ivan Hálek*, syn slávneho básnika českého, Vítezslava Hálka. Usadil sa na Slovensku aby slúžil biednemu ľudu slovenskému.

— Podporujme „Československú Jednotu“, počet slovenských poslucháčov na vysokých školách pražských sa zvýšil a prijmy zo Slovenska sú čím ďalej menšie.

— *V Mor. Sv. Jáne* založí sa pomocou vyslanca Dr. *J. Kubinu* potravný spolok.

— Hladá sa kniha *Postlexikon* z r. 1850, sú v nej vraj správne slovensky uvedené mená všetkých obcí na Slovensku.

— *V Holiči* založený je „spolok mládeže“, ktorý má stanovami zabezpečené právo usporiadovať aj slovenské divadelné predstavenia, ďalej učiť sa sborovému spevu a hudbe. Je to u nás prvý ochotnícky spolok, jehož stanovy sú ministerstvom potvrdené.

— V Novom meste n/ Váhom dostal Dr. *Rudolf Markovič* 230 hlasov z 11 sto, tam bol liberál i ľudový.

Dr. *Jozef Kubina* v Mor. Sv. Jáne sústredil na seba 930 hlasov, jeho protivník baron Jesenák 349.

Fr. Veselovský zvolený bol v Senici 413 hlasovou väčšinou.

Martin Kollár zvíťazil proti Halmosovi (Horňákovi) väčšinou 370 hlasov.

— Pôvodcom pamfletu proti Kollárovi a Veselovskému bol vraj kat. kňaz a národovec.

— Priateľov slov. miestopisu vyzývame, aby zasielali príspevky hlavne zo stolíc, Prešporskej, Nitrianskej a Trenčianskej Fedorovi Houdekovi do Ružomberku.

— **Belletristická príloha.** *Poneváč redaktor tohoto časopisu po voľbách povážlive ochorel, nevyšlo 1. okt. 2. číslo „Hlasu“, a z tej príčiny vydávame teraz dvojité číslo. Belletristická príloha vyjde iste so 4. číslom „Hlasu“.*

— **P. T.** Nakladateľom: Pre nedostatok miesta nemohli sme všetky knihy redakcii zaslané uverejniť, budúcne.

Spoločenstvá a zákon.

Zakladanie a podstatu *spoločenství úverných* usporiaduje novší zákon, a síce z. č. XXIII.: 1898. o hospodárskych úverných družstvách.*) Poneváč obsahom líši sa v niektorých §§-och od obchodného zákona z r. 1875. uvádzam i tento.

Časť prvá.

Hospodárske a priemyselné úverné spoločenstvá.

§. 1. Nariadenia obchodného zákona (z. č. XXXVII.: 1875) vzťahujúce sa na spoločenstvá, majú sa upotrebiť s odchýlkami ustanovenými v nasledovných odstavcoch pri hospodárskych a priemyselných spoločenstvách úverných, utvorených v smysle tohoto zákona.

Záhlavie prvé.

Utvorenie hospodárskych a priemyselných spoločenství.

§. 2. Pod dosah tohoto zákona patriace hospodárske a priemyselné spoločenstvo úverné, v smysle tohoto zákona utvoriť sa môže výhradne pomocou verejnosprávnej vrchnosti,**) verejného sboru vhospodársky spolok, obchodná a priemyselná komora, priemyselný spolok alebo krajinského ústredného spoločenstva úverného (Časť druhá).

Spolupôsobenie vrchnosti je pre kontrolu, aby pri sriadení sa spoločenstva nariadenia tohoto zákona boly dodržané.

Vrchnosť svoje spolupôsobenie nemôže odopreť pri zakladaní spoločenstva zodpovedajúceho nariadeniam tohoto zákona.

§. 3. Pristupovanie členov k utvoreniu sa spoločenstva deje sa vlastnoručným podpisom osnovy stanov spoločenstva.

Ak ten, čo chce pristúpiť, nevie písať: má sa jeho vlastnoručné znamenie***) uhodnoverniť dvoma na slovo vzatými svedkami, z ktorých

---

*) Úverné spoločenstvá ktoré jestvovaly pred r. 1898. nepodliehajú tomuto zákonu.

**) Pod výrazom týmto rozumejú sa nie len medzítka štátne, ale i administratívna vrchnost a úrad obecný.

***) Tri krížiky.

jeden napíše i meno dotyčného. A jestli nevie ani písať ani čítať, alebo nerozumie reči osnovy stanov, potrebné je i to, aby prítomní svedkovia osnovu stanov i sami znali, i pristupujúcemu v reči jemu srozumitelnej vysvetlili, a že to sa stalo, potvrdili na osnove stanov.

§. 4. Do stanov musí sa vložiť, že spoločenstvo nemôže rozšíriť svoju spolkovú činnosť i na nečlenov; avšak vklady môže prijať aj od nečlenov, tieto v druhých ústavoch umiestiť a úveru získať i u nečlenov.

V stanovách treba určiť veľkosť obnosu pôžičkového jaký možno poskytnúť členom, a podmienku poskytnutia úveru.

§. 5. Sriaďujuce valné shromaždenie riadi spolupôsobiacu vrchnosťou, sborom alebo krajinským úverným spoločenstvom vyslaté medzítko.

K výnosu platného usnesenia vyžaduje sa prítomnosť aspoň 14 podpísateľov.

Každý člen má jeden hlas.

K platnému uzavretiu treba je všeobecná väčšina hlasov prítomných členov.

§. 6. Stanovy, zápisnicu sriaďujúceho valného shromaždenia, a žiadosť o zaznačenie do soznamu firiem podpíše aj zastupiteľ spolupôsobiacej vrchnosti, sboru alebo krajinského úverného spoločenstva.

V žiadosti o zaznačenie do soznamu firiem, v sozname firiem, a v uverejnení zaznačenia medzi firmy, má sa zrejme podotknúť, že spoločenstvo sriadilo sa v smysle tohoto zákona.

§. 7. Dľa tohoto zákona utvorené úverné spoločenstvá nemôžu si založiť závody bočné (filialky) a činnosť nemôžu rozprestreť mimo svojho obvodu.

Do obvodu tohto môže patriť okrem obce kde spoločenstvo sídli iná obec alebo iné obce len vtedy, ak prináležia do toho istého alebo súsedného okresného notariatu, alebo ak bezprostredne hraničia spolu.

Záhlavie druhé.

Právne pomery členov.

§. 8. Do spoločenstva môže vstúpiť len ten plnoletý jednotlivec, ktorý býva v obvode spoločenstva, a nad svojím majetkom svobodne rozhoduje.

Členom spoločenstva môže byť aj právna osoba.

Stanovy môžu určiť aj iné podmienky.

§. 9. Po utvorení sa spoločenstva pristúpenie členov deje sa písomným osvedčením, opatreným podpisom alebo znamením pred dvoma svedkami (§. 3.), v ktorom osvedčení zároveň sozná pristúpiť zamý-

šľajúci, že mu boly sdelené ustanovenia stanov, vzťahujúce sa na práva a povinnosti členov, aj stav majetku spolkového.

O tom, či sa pristúpenie prijme, povinná je správa rozhodnúť najneskoršie do 30 dní, v opačnom prípade nie je viazaný vstúpiť zamýšľajúci svojím osvedčením.

Prijatie pristúpenia má sa patričnému oznámiť a jeho meno má sa zaznačiť hneď do menoslovu členov, ako i osvedčenie vstupu, prijatie, a o tomto znejúce oznámenie s označením dátumu.

Pristupujúci považuje sa za člena spoločenstva po prijatí jeho pristúpenia.

§. 10. Vstupujúci člen povinný je na základe svojho pristúpenia splatiť jeden podiel v čiastkach v dobe a pod takými právnymi následkami jaké sú určené stanovami.

Členovia môžu značiť*) pri pristúpení, alebo pozdejšie jeden alebo viac podielov.

§. 11. Podiely majú zniet na meno patričného člena, a ich menovná hodnota ustáliť sa môže najviac na sto (100) korún. Ustálenú menovnú hodnotu nemožno ani zväčšiť ani zmenšiť počas jestvovania spoločenstva.

§. 12. Z podielov úroky platiť nesvobodno.

V podobe údelku možno medzi členov podeliť len to, čo zvýši podľa ročnej súvahy ako čistý zisk, — po odtiahnutí obnosu patriaceho zásobnej zskladine (§. 13.).

Pokiaľ zásobná základina nedosiahla polovicu menovnej hodnoty všetkých podielov, má sa najmenej desať (10) procentov čistého zisku obrátiť na ňu.

§. 13. Zisk podeliteľný (§. 12) v prvom rade má sa rozdeliť medzi podiely v pomere splátok na začiatku obchodného roku, ale tak, že údelok päť (5) procentov nepresiahne, a vyplatiť sa môže len vtedy, ak je podiel už cele splatený, alebo keď následkom ztraty kleslý podiel bol doplnený.**) V opačnom prípade má sa napísať v prospech podielu.

Päť procentov presahujúci zisk má sa upotrebiť k zveľadeniu zásobnej základiny.

§. 14. Ztratu, vykázanú v súvahe, treba hradiť najprv zo zásobnej základiny. Ak sa z nej nedostáva, podelí sa ztrata medzi členov práve v takom pomere jako zisk, a na konci roku odpíše sa z jednotlivých podielov.

---

*) Písomné zaviazanie sa splatiť určitý počet účastín alebo podielov, menujeme značením. Prekl.

**) Ak je podiel nie úplne vplatený, nuž pripadajúci údelok pripíše sa členovi k dobru.

Jestli zásobnou základinou neuhradená ztrata dosiahne nároku podielov: ďalšie splátky a zisk pozdejších rokov upotrebiť treba k umoreniu dlhu pochádzajúceho zo ztraty.

Do stanov možno prijať, že na uhradenie ztraty, na ktorú nedostáva sa zo zásobnej základiny a z nárokov podielov, svobodno požadovať od členov ešte i splátky po jednonásobnom obnose menovanej hodnoty podielov.

Tieto splátky netýkajú sa v §. 15. ustáleného ručenia členov, a len na základe rozhodnutia valného shromaždenia možno ich rozvrhnúť.

§. 15. Za zaviazanosti spoločenstva ručí člen do päťnásobného obnosu menovnej hodnoty podielu; však v stanovách môže sa určiť aj ručenie až do desaťnásobného obnosu menovnej hodnoty podielu.

§. 16. Požiadavky veriteľov spolkových možno sohnať od členov len v páde uvalenia konkursu na majetok spoločenstva, a len spojene s konkursným pokračovaním, podľa ustanovení toho zákona (§§. 42—45.).

Ani do konkursu oznámené, ani neoznámené požiadavky zvláštnou žalobou alebo námietkou nemôžu sa uplatniť oproti jednotlivým členom.

§. 17. Zo spoločenstva vylúčený člen alebo jeho dedič ručí rovnako s ostavšími členami, jestli na spoločenstvo uvalený bol konkurs, do šiestich mesiacov počítaných od závierky toho obchodného roku, v ktorom vylúčený bol člen zo spoločenstva.

Nerozhoduje, či podlžnosť spolková vznikla pred vylúčením alebo po ňom.

§. 18. Vystúpiť možno len po predbežnom, najmenej štyrtýždennom písomnom alebo ústnom vypovedaní.

Stanovy môžu lehotu výpovednú predlížiť najviac na šesť mesiacov.

Výpoveď je platná, jestli bola osvedčená pred bársktorým údom správy, ktorý povinný je dať stvrdzenku výpovede. Ak sa vydanie stvrdzenky odopre, vystúpenie treba oznámiť u obecného predstavenstva, ktoré dá oznamiteľovi potvrdzenku a spoločenstvo o tom upovedomí.

§. 19. Z príčin určených stanovami vytvorenie môže nastať len odhlasovaním dvoch tretín údov správy a prispením dozorného výboru; jestli stanovy ustanovujú vytvorenie pre opomenutia povinností voči spoločenstvu, nuž len po štyroch týždňoch, počítaných od písomného napomenutia, ktoré sa minulo účinkom.

§. 20. Vylúčenie, s označením príčin zaznamená sa do menoslovu členovského, a o tom upovedomí sa bez meškania vylúčený člen alebo jeho dedičia.

Vynímajúc prípadu smrti, členovstvo prestáva naproti spoločen-

stvu odoslatím upovedomenia o zázname vylúčenia, alebo jestli sa toto zameškalo, keď záznam a upovedomenie mohlo sa stať v riadnych pomeroch, — naproti osobe tretej, po oznámení do menoslovu pri súde firmy zaznačujúceho (XXXVII. z. č.: 1875, §. 242.).

Vylúčený člen alebo jeho dedič môže u súdu žiadať predbežné zaznačenie vylúčenia, ktoré má práve taký dosah, jako oznámenie spoločenstva: jestli toto oznámenie stalo sa dodatočne, alebo jestli žiadateľ predbežného zaznačenia ospravedlní správny postup vylúčenia.

§. 21. Ak člen vylúčený zostane spoločenstvu dlžen: spoločenstvo môže i pred splatnosťou dlhu žiadať jeho vyrovnanie. A nakoľko by či už v podobe dlhu, a či následkom ztraty požiadavka spoločenstva rovnala sa požiadavke člena, spoločenstvo môže sa dožadovať vyrovnania dlžoby (§. 22).

§. 22. Podiel vyplatí sa*) len po šiestich mesiacoch počítaných od zakončenia obchodného roku.

V tej istej dobe má sa vyrovnať aj podlžnosť člena, povstalá ztratou alebo ináč.

Jestli v dobe tej spoločenstvo sa rozíde: podiel vyplatí sa len pri rozdelení spolkového majetku.

§. 23. Do sväzku krajinského ústredného úverného družstva patriacemu spoločenstvu (§. 49. bod 2.) prináleží v páde exekúcie alebo konkursu — právo uspokojovacie, predčiace iné zákonnú prednosť nemajúce požiadavky, oproti vlastnému členovi po dosah svojho nároku na celý movitý**) majetok dlžníkov; táto prednosť patrí mu však len voči tým veriteľom, ktorých požiadavky vznikly po zaznačení dlžníka do. členovského menoslovu spoločenstva.

§. 24. Do členovského menoslovu spolkového môže nazreť ktokoľvek v miestnosťach spoločenstva.

Záhlavie tretie.

Valné shromaždenie.

§. 25. Valné shromaždenie svolá riadne správa.

Desatina členov spolkových môže hockedy žiadať svolanie valného shromaždenia, udajúc príčinu a cieľ.

Jestli správa neučiní tak do 8 dní: na požiadanie členov svolá valné shromaždenie príslušný súd firmy zaznačujúci.

Stanovy môžu dať právo svolania valného shromaždenia i menšemu počtu členov.

---

*) Člen spoločenstvu splatí podiel, toto jemu vyplatí podiel (pri vystúpení zo spolku). Prekl.

**) Pohnutelný.

§. 26. Na valnom shromaždení má každý člen jeden hlas. Stanovy môžu podmieniť právo hlasovacie splatením celého alebo určitej časti podielu, a môžu určiť, že len ten má právo hlasovacie, kto nezaostal v riadnom splácaní.

§. 27. Nakoľko ináč neurčujú stanovy, valné shromaždenie môže platný výrok vyniesť, jestli sa dostaví naň aspoň štvrtina členov osobne alebo zastúpene.

Ak prijde menej členov, má sa svolať nové valné shromaždenie, ktoré rozhoduje bez ohľadu na počet dostavivších sa členov, o predmetoch určených pred prv svolané valné shromaždenie.

§. 28. Firmy zaznačujúci súd povinný je zápisnicu valného shromaždenia bez meškania preskúmať, a jestli je z nej zrejmé, že svolanie valného shromaždenia alebo jeho výrok protiví sa zákonu alebo stanovám, nuž prijde mu všetky alebo len patričný výrok najdlhšie do 15 dní zrušiť, a poukázať spoločenstvo k vyneseniu nového riadneho výroku.

§. 29. Každému členovi prináleží právo žiadať u patričného súdu firmy zaznačujúceho do 15. dní od valného shromaždenia, zrušenie toho výroku valného shromaždenia, ktorý sa prieči zákonu alebo stanovám; zároveň má právo pohľadávacie alebo právo námietky oproti spoločenstvu, jestli výrokom proti zákonu alebo stanovám utrpel na svojich právach.

Pohľadávacie právo člena premlčuje sa po 3 rokoch od valného shromaždenia. (Dokončenie budúcne).

Mladší hnutí ve Slovinsku.

I.

Slovinci jsme rozdělení na 4 země v Rakousku: Krajina, Korutany, Přímoří a Štýrsko. Pátá část — Slovinci v Uhrách čili Prekmurci, šestá — Slovinci v Horní Itali kolem Vidmu*) — se už nepočítá, poněvadž území toto jaksi a priori považuje se za ztracené pro nás.

V Krajině máme většinu i na zemském sněmu i v Goricku je polovice poslanců slovinských, ač dvě třetiny lidu je slovinského, pouze jedna vlašská. V ostatních zemich jsme všude v menšině, jsme skoro beze všeho vlivu.

Krajina zase je rozdělena na dvě hlavní politické strany: libe-

*) Udine.

rální a klerikální. Sociální demokracie má sídlo své v Terstu a nemůže — hlavně pro svou nešikovnou taktiku a nezpůsobilé vůdce — nabýti nějakého významu ani politického ani hospodářského. Jednou při posledních volbách do krajinského sněmu zemského rozhodovali při úžší volbě poslance pro město Idrija a rozhodli se pro klerikála — kněze proti liberálovi . . . Největší kontingent sosciálně-demokratické strany tvoří dělnictvo v Terstě a okolí, pak Zagorji na Sávě a v Idriji. Zbývající část patří k dělnictvu křesťansko-sociálnímu, jehož socialism však víc a více je na ustupu před klerikalismem. Tyto dvě strany potírají se každým prostředkem. Liberální strana nádavkami, pomluvami a lžemi na kněžství naše; klerikální nádavkami, pomluvami a lžemi o inteligenci nekněžské.

Poslední strana pracovala však konkretněji a zabezpečila si své postavení velmi dobře hospodářskou prací. Uvedla totiž od r. 1896/7. organisace společenstev hospodářských, konsumních spolků a založen systému raiffeisenového. Účel této organisace měl býti začátkem pomoci chudému lidu, jenž stále víc a více hledá blahobyt svůj v emigraci, tak že máme v Egyptu několik tisíc, ve Vestfalsku asi 20.000 a v Americe na 100.000 Slovinců, kterýž počet neunavně se množí. Brzy však ustoupil tento účel jinému: zničování slovinských samostatních -- poněvadž liberálně smýšlejících — obchodníků a řemeselníků, kteří nechtěli a nechtí se kořiti diktátu vůdce klerikální strany, dra. Šusteršiče.

Naproti tomu liberální strana nepracovala ničím než lžemi a nádavkami, až konečně přistoupila k založení obraného jakéhosi spolku obchodníků a řemeselníků slovinských, jenž v život síce vstoupil, účinků, jež by byly paralsovaly aspoň trochu vliv klerikální hospodářské organisace, však neměl takřka nižádných.

Pak se liberální strana na zemském sněmu smluvila s liberálními německými velkostatkáři, beze kterých se sněm nemůže usnésti na žádné důležité věci, aby si za istých podmínek byly při hlasování nápomocny, zejména aby společně vlivu klerikálů na sněmu stavily určité meze. Slovinští liberélové odhlasovali Němcům lublaňským roční podporu pro německé divadlo, svolili v rozdělení některých obcí, tak že sem tam přišli do zastupitelstva obecního i Němci čili nemškutari . . . klerikalové však musili se uspokojiti tvrdým chlébem opposice.

Doufaliť pevně při nových volbách v září s biskupem lublaňským v čele, že dosahnou absolutní majoritu na zemském sněmu do svých pěstí. Avšak — marné nadějo. Můžeme říci, že se jim to už nepodaří. Proto slibují, že zahájí obstrukci, kdyby se jim nevyhovělo v některých nejnutnějších požadavcích, zejm. tykajících se nového katolického kon-

viktu a gymnasia biskupského, (které se vystaví nákladem půlmilionovým, kdežto na prosté školy obecní na pomezí slovinském nemají pomalu již ani slova), podporování špatně situovaných — protože zbytečných hospodářských spolků některých a v první řadě zemského školství obecného. Učitelé totiž jsou jim nejnepohodlnějšími, poněvadž většinou ohromnou patří do liberalního táboru.

Všeobecná situace je nyní v Krajině asi takovou: politicky nepřijímají se žadné věcné důvody, osobní přesvědčení neplatí, nýbrž stranníckost; hospodářsky zavládl třídní boj, on hrozí liberálnímu obchodníku a řemeselníku od klerikálních konsumentů a vice versa; sociálně je způsob boje pod kritikou: ani za hrobem není člověk si jist své cti; poctivost nemá již místa mezi zápasícími. Silnější, bezohlednější vítězí . . . A má-li se registrovat konkurs, což nepatří už mezi řídké události, z toho něhorázná radost v nepřátelské straně . . .

Rozumí se, že tyto rozhárané poměry mají mohutný vliv na mimokrajinské Slovince a jejich osudy. Na Krajinu vždycky pohlíželo se jakoby na studni, z které mají čerpat pohraniční Slovinci scházející jim sílu k stále množícím se zápasům o rodné statky. Nyní však — jako české menšiny — poznávají sem tam, že, mají-li býti spaseny, nemůže jim spása přijíti než z nich samotných.

Poměrně nejlépe vede se Slovincům v *Goricku*, ač i zde zuří co nejradostněji zápas mezi liberáli a klerikáli podle Krajinského příkladu. Dobře, že si Slovinci upevnili jestě před vznikem sporu domácího vice méně své hospodářské posice proti Vlachům. Ve vzájemném boji pak jsou lež, pomluvy a nádavky i zde hlavní zbraní.

Slabší jest postavení slovinské národnosti v Terstu, kde ona úplně mizí mazi vlašskou majoritou buďsi v zástupitelství městském (5 členů slov.) buďsi v městě samém. Tomu je dán výraz i tím, že vyrván byl nám říšský mandát pro okolí terstké, jenž se nalézal v rukou slovinských po mnoha let. Slovinci v Terstu, organisování kolem denníku »Edinost« a politického spolku slovinského si chtí pomoci pouze vlasteneckým horováním a řečněním, frasemi o slovanské vzájemnosti. Positivní, drobné práce mezi lidem nikdo z vlastenců se nechce uchopit. Proto žádných dobrých výsledků, proto posice slovinské jsou velmi zvyklané, proto jsme na cestě k tomu, že bezpochyby ztratíme ještě mnoho z toho, co dosud jsme si zachovali. Ale ovšem, to pánům z Terstu nesmí se vytýkati, síce jsou uražení: prý pro zásluhy své o věc naši jsou nedotknutelní. *) Sláva jejich jest zaručena historicky . . .

Mimo to biskupská kurie v Terstu rozhodně strání Italum, tak,

*) Docela tak jako u nás. Red.

že nyní skoro nemá mista pro Slovince v terstský kostelích. Odsud nejnovější hnutí pro uniatství; zde však nelze popírati i osobní motívy některých kněží slovinských.

Hůř stojí věci naše v *Korutanech*, kde Slovinci tvoří $^1/_3$ obyvatel. Mají toliko 2 školy obecní se slovinskou vyučovací řečí, třetí slovinskou školu vydržuje Družba sv. Cyrila a Metoda — naše Ústřední Matice školská. Korutanští Slovinci neznají práv ani národních, ani štátem zaručených. Němec vládne neobmezeně. Slovinec korutanský většinou neni si ani vědom křivdy pachané na něm. Všecko snese. Vůdcové v Korutanech starají se velmi málo o zachování národností slovinské, nýbrž hlavní věcí jest jim, aby se neděla křivda katolické církvi, t. j. *straně biskupské*. Proto nejnovější úsilí, spojiti, resp. spojení slovinské strany s katolicko-německou posiliti každým způsobem. Tož úplně v klerikální vodě. Zatím ať obec za obci padá německým agitatorům do rukou — lhostejno; však už i národní vůdcové korutanských Slovinců svou věc pokladají za ztracenou. A ztracená věc nikdy se neuhájila — byť byla sebe spravedlnější . . .

Ve Štýrsku je trochu snesitelnější poměr. Nejsouť odstránění všichni světští inteligentové, aktivní práce pro svůj lid, z veřejného působiště, jako v Korutanech. Politika štýrská směřuje podle hesla »Los von Graz« k rozdělení země na severní německou a jižní slovinskou část. V Mariboře — hlavním městě — bylo by i zvláštní slovinské místodržitelství, slovinská administrace etc. Tomu arciť vzpírají se Němci, vědouce dobře, že toto rozdělení bylo by národní smrtí německého lidu v jižním Štýrsku, který beztoho jen násilím a útiskem udržuje se ještě v městech. Toliko v Mariboře je posice jejich silnou, ostatní města padnou časem do slovinské držby — ovoce neunavné práce politické a hospodářské.

Avšak i zde by mohlo jíti všecko o mnoho čerstvěji ku předu, kdyby rozhodující činitelé byli nezávislí. I zde je biskupský ordinariát, jenž kněžím nedovoluje zápoliti v práci pro lid se světskou inteligenci.

II.

Jak se chová vůči tomu naše mladá generace, zejména naše studentstvo vysokých škol?

Většina mladé generace naší, z níž mají se doplňovati řady inteligence, patří a počíta se k liberální straně. Do nejnovější doby nepatrná — nyní však kvapně vzrůstající menšina nachází se v táboru klerikálním.

Před lety měla i sociálně-demokratická strana své příslušníky mezi slovinskou mládeži universitní. I byli z nejpracovitějších a nejslíb-

nějších studentů. Existenci některých záhy zničily proletářské poměry, jiní však změnili se v pořádné měšťáky, zapírající své dřívější přesvědčení. Okamžitě sociální-demokracie mezi studentstvem naším přivrženců nemá. Ješ volba možná toliko mezi liberálním a klerikálním přesvědčením. Výnimku z toho činí hrstka lidí studujících v Praze a stojících pod vlivem filosofických a sociologických prací prof. Masaryka.

Pražská část studentstva slovinského nemohla a nemůže se spokojovati stávajícími poměry v zemích slovinských. Proti mysli nebyly ji pouze poměry politické, nýbrž i hospodářské a sociální. Poněvadž však jich bylo málo, spojovali se s horvatskými a srbskými studenty, kteří byli příbuzných a stejných náhledů a kteří musili studovati v Praze. Společně pak vydávali po 3 leta časopis svůj, jímž rozšiřovali své názory, kterými chtěli přispěti k reformaci smyšlení veřejnosti naší, v první řadě našeho studentstva. Časopis tento byl v 1. roce »Hrvatska Misao« — »Hrvatska Misel« v 2. r. »Novo Doba« — »Nová Doba« a v 3. r. »Glas«. Pojmenování bylo každý rok jiné, poněvadž vláda hrvatská po 1. alebo 2. čísle odnímala časopisu postdebit do Hrvatska. Mezi Hrvaty měsíčník tento (vlastně vycházel 10 krát za rok) nadělal opravdu mnoho zlé krve, Slovincům se líbil více — aspoň na zevnějšek. Chválili jej, citovali hodně i lze pozorovati, že leckterá myšlenka, v časopisu tom uveřejněna, ujala se v životě našem. Pohoršení vzbuzovalo nejvíce to, že spolupracovníci netajili se, jak mohutný vliv měl na duševní jejich vývoj prof. Masaryk svými pracemi. Pohoršení toto bylo pak tým větší, že u nás do těch dob Masarykovy knihy známé nebyly, leč z vídeňských a antisemitských a pak z českých klerikálních a vlasteneckých novin. Nyni je tomu — ač ne příliš — přece už trochu jinak.

Tento kroužek jihoslovanských nádšenců se rozešel — po odbytých zkouškách většina vstoupila do života; list přestal vycházeti . . .

Pražská studující mládež slovinská — ač ne všechna — nemohla se založenýma rukama dívati na rozhárané poměry ve své vlasti. Radila se, co učiniti. Pak se usnesla — celkem bylo jich pět — svolati o prázdninách důvěrnou schůzi všech pokrokových živlů v mladé generaci slovinské — nevylučujíc ani ženské.

Po mnoha přípravách, svolán byl sjezd tonto na 12. září 1900 do lublaňského »Národního Domu«. (Náhoda tomu chtěla tak, že právě v ty dny, od 11.—13. září, odbýval se II. katolický sjezd slovinský.) Přítomných bylo 26 osob — většinou akademikové a abiturientové, ze ženských pak zejména uvádím pí. Dolimarovou, vynikající spolupracovnici »Slovenky«. Referáty byly vesměs v rukou studentů pražských. Debata byla čilá.

Poněvadž však počet interesentů stále vzrůstal, nebylo lze už jinak propagovati myšlenky, vyjádřené na tomto sjezdě, než vydati v brošuře hlavní přednášky sjezdu.

Tak vyšla knížka »**Kaj hočemo**«. *Poslanica slovenski mladini* *) Obsahuje tři části.

První má vyjádřovati všeobecné tužby, ujasniti, *čeho vlastně chtěli* svolavatelé sjezdu se docíliti. Praví, že jsou nespokojení s dosavadními poměry slovinskými, že hledají něco nového, lepšího. Příčiny nynějších nezdravých poměrů vidíme hlavně v sobě samých, poněvadž jsme slabí lidé . . . Nejdříve nutno, sebe sama lépe vychovávati, nejdříve nutno reformovat lidi. Proto jedná se o to, aby podali *směr* podle něhož by naše mládež s větším zdarem mohla konati svoji úlohu než dosud. A který je ten úkol? *Rozumové a mravní zdokonalování. Vzdělání sama sebe* je prostředek k tomu.«

Mládež proto nechť se vzdělavá *filosoficky*, při tom však nezapomíná *religii*, aby poznala smysl a cíl života. »Buďme snášenliví a mějme úctu i k jinému přesvědčení náboženskému než je naše.«

Student má se zajímati o *politiku*. Politika jest *práci*, ne radikálni řečnění; politika jest *vědou*. Proto studovati politické problémy . . . Tím získáme si přesvědčení, jež nebude slěpým a nahodilým . . . Veškerá práce politická má se budovati na základě kulturním, poněvadž jedině kulturní, hospodářská sila a nezávislost nám zabezpečí politickou moc a tím i nezávislost politickou.

Student nemá podceňovati *sociálni otázku*. Tato jest otázkou ethickou. Jde o to, možno-li člověka nadchnouti sociálním duchem, t. j. učiniti ho ethickým . . . Sociální otázka obsahuje i otázku dělnickou, ženskou a j. Zejména kláde se důraz na poměr, o němž naše studentstvo málo přemýšlí a mnoho hřeší, ač je nad míru vážný pro celé pokolení lidské: na *poměr pohlavní*. Potřebujeme přesvědčení, že *krásně* žíti značí žíti *poctivě*. Ideál jest: *přísné jednoženství a jednomužství.*

»Národnost nám není modlou . . . národnost *vedle* národnosti, ne národnost *proti* národnosti, Mezinárodnost není nám negací národnosti, nýbrž solidárností a národnostní snášenlivostí, prostředek ku docílení společných zájmů kulturních.«

Práci pro národ představuje si brožurka tato zcela *konkretně*. Masaryk ji označuje: »Nelži!« — poučuje tisíc a tisíckrát více než všechny bombastické řeči o vlasti a národu. »Kdo žije mravně a rozumně a plní své povolání v duchu sociálním, ten pracuje pro národ.

*) Ljubljana 1901. Komisijonalna založba L. Schwentnerja.

Ohledně *vzájemnosti slovanské* a *Slovanstva*, nestačí nám obvyklá hesla a oblíbené tradice. Ve fantasii bratří všem, de facto nikomu. I v Slovanu třeba nejdříve hledati *člověka*, jak se nám jeví v konkretní formě jako otec, muž, přítel, úředník, lékář, učitel . . . Poctivý Němec je nám milejší než nepoctivý Slovan . . .

»Žádáme vůbec kritickosti, upřimnosti a volnosti slova ve všech životních otázkách. Jakož ve vědě platí to i v umění . . .«

Část druhá (15—31. str.) obsahuje *filosofické stanovisko* účastníků sjezdu vůči *liberalismu, klerikalismu a sociální demokracii.*

Proti liberalismu staví se mladá, pokrokově smýšlející generace z všeobecné příčiny, poněvadž liberalism nemá už pokrokového charakteru, nýbrž je přímo reakcionářský, an chce zadržeti vývoj jako takový. Liberalism je nutně individualism, individium bylo nutno osvoboditi, ale liberalism odvozoval to příliš mechanicky, proto padá. Zvláště s filosofického stanoviska nemůže se přijati liberalism, poněvadž jest jednostranným racionalismem, jenž neguji náboženský a etický smysl života.

Uznává se však, že liberalism byl logickou konsequencí světového vývoje. V tomto vývoji znamená liberalism pokrok naproti starému feudalismu. Liberalism má zásluhy o hospodášský a politický pokrok. (Emancipace t. zv. třetího stavu — konstitucionalism.)

Racionalism liberalismu jeví se v náboženské otázce jako indiferentism. Následek tohoto indiferentismu je vzrůst klerikalismu, jenž v religii má silnou oporu proti liberalismu.

»*Klerikalism jest hlavní náš filosofický odpůrce.* To jest sociálně-politické zneužívání religie k osobným účelům, snažení o církev, která dusí .pravou a opravdovou zbožnost.«

»Lišíme náboženství od klerikalismu. Naproti indiferentnímu liberalismu a naproti sociální demokracii uznávame náboženství veliký ethický a sociální význam. Proto jsme pro religii. Lišíme však dále náboženství od theologie. Theologie jest nám starší filosofie, proti které bojuje moderní filosofie, a my jsme pro moderní vědu a moderní filosofii.«

Chceme si stvořiti *jednotný moderní názor světový.* A což, dokud si toho nevybudujeme? Odpověd: »Vývoj sám ukazuje nám cestu, kterou lidstvo spěje ku svému náboženskému a mravnímu obrození. Lidstvo poznává obmezenost rozumu svého, opouští racionalism a začína si vážiti význam náboženství. Vrácíme se znovu ku křesťanství a jeho vznešeným ideálům« Láska k blížnímu.

S úspěchem můžeme bojovati proti klerikalismu jenom, stvořili-li jsme si své positívní náboženské a ethické nazíraní na život. —

Zbývá ještě vysloviti se o *socialismu a sociální demokracii.*

Socialism je protichůdní směr individualismu. V socialismu obmezuje se volnost jednotlivce ve prospěch celku. Socialism nežádá jenom právnické rovnosti, nýbrž i hmotnou, materiální, hospodářskou. Socialism ví, že mezi lidmi panují přirozené rozdílnosti, proti kterým nelze bojovati. Vedle těchto přirozených nerovností jsou však ještě jiné, kteréž nemají svého původu z přírody, nýbrž jsou následkem nyní platného společenského řádu. Taková nerovnosť je umělá, a tuto socialism chce odstraniti.

Dnes jest otázka socialismu sociální otázkou, t. j. sociální otázka řeší se zejména ve formě socialismu. Socialism je podstatně marksismem, a tento jest základ sociání demokracie. Socialism je filosofický system.

Filosofický základ, na němž jest zbudována sociálni demokracie, je t. zv. historický materialism. Toho nepřijímáme, ač uznávame, že Marx ukázal, jak musíme lépe a úplněji pojmouti vývoj lidstva, poněvadž hospodářský faktor dosud se zanedbával při výkladech dějinného života. Víme však, že filosofický a theologický odpůrcové materialismu většinou nejsou lepší lidé, často i mnoho špatnější než přivrženci materialismu, hledíme-li na skutky a život, nejen na víru a slova.

S toho stanoviska nemáme žádné příčiny, odporovati požadavkům spravedlivým, ať žádá to kdokoliv a ve jménu jakýchkoliv názorů. A větší časť politických a sociálních požadavků sociální demokracie je spravedlivou; proto cítíme přímo morální povinnost, abychom ji podporovali dle svých síl, zejmena tím, že rošířujeme zajem o otázkách těchto a pečujeme o jejích porozumění. Tomu nevadí ani internationalism sociální demokracie, jenž je výtečný korektiv národnímu šovinismu a egoismu.

Mnozí těší se z krise v marxismu, že prý tento zničí sebe sama. Marné náděje! Socialism nepadne, kdyby veškerá nauka sociální demokracie byla nesprávná. Přece socialism čerpá stále novou silu z nedostatků a křivd dnešního rádu společenského, z té veliké hmotné a duševní bídy tisíců a milionů.

V celé krisi jedná se o *revo'uci — evoluci.* Místo násilné revoluce zásadní sociální reformy. Abychom přišli do takových společenských přeustrojení, musíme v mnohém úplně změniti své dosavadní přesvědčení. *Potřebí revoluce v smýšlení a v srdcích našich.*

Obzvláště krásný spisek, který jedná o takovém obrození smýšlení, obrození lidí a lidstva, jsou »*Ideály výchovy*« od prof. dra. Drtiny. Výchova, o kteréž mluví spisovatel tento v poslední časti svého spisu, jeť jeden z hlavních ideálů našich — proto dali svolavatelé sjezdu

překladu tohoto spisu ve své brožurce jako třetí částí její. (Str. 32—71.) Jelikož je originál český a dostatečně známý, nereferují o této třetí části.

Dodám-li, že o budoucích prázdninách zase svolá se sjezd, jenž bude míti účastenství již ze širších kruhů interesentů; že bylo už záhy po 1. sjezdě konaných více poučných, populárních přednášek zejm. na venkově slovinském a že po budoucím sjezdě záhy přikročí se k vydávání slovinského organu à la Hlas: tož jsem vykonal svou referentskou povinnost. *Ant. Dermota.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

IX. Hont.

Okres bátovský.

Alsó Almás: Dolný Almáš
Also Baka: Dolný Prandorf
Alsó Fegyvernek: Dolný Feďvernek
Alsó Zsember: Dolné Žemberovce
Bacsófalva: Počúvadlo
Bagonya: Bohunice
Bagyan: Baďan
Bakabánya: Pukanec
Bát: Bátovce (k ním pripojený Dismóš)
Bori: Bor
Csank: Čankov
Dalmad: Dalmad
Dezsenye: Drženice
Elesfalu: Jalakšová
Felső Almás: Horný Almáš
Felső Baka: Horný Prandorf
Felső-Fegyvernek: Horný Feďvernek
Felső Zsember: Horné Žemberovce
Füzes-Gyarmat: Fyzeš Ďarmoty
Gyekés: Dekýš
Hegybánya: Pjarg
Hodrusbánya: Hodruša (pripojená k Belej)
Hont-Besenyőd: Pečenice
Horki: Hurša
Kalászi: Klastava
Kálna-Borfő: Brhlovce (Horné)
Kis-Kér: Kiar
Kis-Kereskény: Malé Krškany
Magaslak: Vysoká
Nádas: Nadošany
Nagy-Kereskény: Veľké Krškany
Tegres-Borfő: Brhlovce (Dolné)
Varsány: Varšany
Selmeczbánya: Baňská Štiavnica
Bélabánya: Belá

Okres krupinský.

Alsó-Alsók: Dolný Jalšovík
Alsó-Bágyon: Dolný Badín

Alsó-Dacsólam: Dolný DačoLôm
Alsó-Legénd: Dolné Mladunice
Alsó-Sipék: Dolné Šipice
Bácsfalu: Báčovce
Béld: Beluj (muž. rod.)
Berencsfalu: Prenčov
Bozók: Bzovík
Csábrág Varbók: Čabradský Vrbôvok
Csákócz: Cekovce
Cséri: Cerovo
Darázsi: Drášovce
Devicse: Devičie (Devičia)
Dömeháza: Domaniky
Felső Alsók: Horný Jalšovík
Felső-Bágyon: Horný Badín
Felső-Dacsólam: Horný Dačo-Lôm
Felső-Legénd: Horné Mladunice
Felső-Sipek: Horné Šipice
Hont-Somos: Drieňovo
Illés: Ilija
Kecske-Varbók: Kozí Vrbôvok (drievne Stredný)
Királyfalu: Kráľovce
Kormosó: Krnišov
Lászlód: Ľackov
Ledény: Ľadzany
Lisó: Lišov
Litva: Litava
Nèmes-Varbók: Zemiansky Vrbôvok
Németi: Nemce
Rákócz: Rakovec
Steffoltó: Štefultovo
Szebelléb: Sebechleby
Szelencz: Selce (i Sotce)
Szénavár: Senohradz
Szt. Antal: Sv. Antol
Szitnya Lehotka: Sitno Lehotka
Szitnyatő: Sitniarska
Szuhány: Sucháň
Terpény: Trpín
Unyad: Uňatín
Zsibritó: Žibritov

Okres sobský.

Bajta: Bajtava
Bél: Bielovce
Börzsöny: Beržeň
Garam-Kis-Salló: Šallušky
Garam-Kövesd: Kevešď
Helemba: Helemba
Ipoly-Damasd: Damašd
Ipoly-Pásztó: Pastúchovo
Ipoly-Szakállyos: Sakáloš
Kis-Gyarmat: Ďarmotky
Kis-Keszi: Malé Kosihy (Kosihe)
Kis-Ölvesd: Uľveď
Kis-Pezsek: Malý Pesek
Kóspallag: Košpalag
Leléd: Lelid
Letkés: Letkíš
Lontó: Lontov
Maria-Nosztra: Marianostra
Nagy-Maros: Veľká Maruša
Nagy-Peszek: Veľký Pesek
Páld: Páld
Perőcsény: Perovčany
Szalka: Salka
Szete: Setich
Szob: Soba
Szokolya: Sokolova
Tergenye: Trgiňa
Tölgyes: Teldeš
Vámos-Mikola: Mikuľa
Zalaba: Zalaba
Zebegény: Zebegíň

Okres šahsky. (Šahy)

Alsó-Rakoncza: Dolné Rikynčice
Alsó-Szemeréd: Dolné Semerovce

Alsó-Terény: Dolné Terany (D. Teräny)
Apát-Marót: Opatove Moravce
Baráti: Barátovce
Berencze: Brnica
Deméd: Demändice
Drégely-Palank: Palánk
Egeg: Hokovce
Egyház-Marót: Kostolné Moravce
Felső-Rakoncza: Horné Rikynčice
Felső-Szemeréd: Horné Semerovce
Felső-Terény: Horné Terany
Felső-Túr: Túrovce
Gyűgy: Ďudince
Gyerk: Hrkovce
Hidvég: Hidvíg
Hont: Hont (i Hunt)
Horváti: Horváty (Chorváty i Chorvatke
Ipolyság: Šahy
Ipoly-Vecze: Väca
Kemencze: Kamenicza
Kis-Túr: Malé Túrovce
Közép-Túr: Prostredné Túrovce
Magyarád: Maďarovce
Mere: Merovce
Méznevelő: Medovarce: (Mädovarce)
Ősöd: Ludince
Palást: Plášťovce
Pereszlény: Pereslany
Szalatnya: Slatina
Szántó: Sántov
Szazd: Sazdice
Szúd: Súdovce
Tésa: Tieša
Tesmag: Tešmok
Teszér: Tesáre
Tompa: Tompa
Udvarnok: Dvorníky
Visk: Viška (drievne Vieska)

Okres veľkočalomický.

Alsó-Fehérkút: Dolné Príbelce
Alsó-Ipoly-Nyék: Dolné Nekije
Alsó-Palojta: Dolné Plachtince
Alsó-Szelény: Dolné Selany
Apafalva: Opava
Apáti: Opatovce
Bátorfalva: Bátorová
Bereklak: Príkľak
Csáb: Čebovce
Csall: Čelovce
Dacsó-Keszi: Kesihovce
Erdőmeg: Záhorie (Záhora)
Felső-Fehérkút: Horné Príbelce
Felső-Ipoly-Nyék: Horné Nekije
Felső-Palojta: Horné Plachtince
Felső-Szelény: Horné Šelany
Gyürki: Ďurkovce
Haraszti: Chrastínce
Háras-Nénye: Ňanince
Jnam: Inám
Ipoly-Balog: Balog
Ipoly-Fődémes: Fedýmeš
Ipoly-Keszi: Kosihy (Kosihe)
Ipoly-Szécsénke: Sičínka
Kelenye: Kleňany
Kis-Csalomia: Malá Čalomia
Kóvár: Koláre
Kőkeszi: Kamenné Kosihy
Közép-Palojta: Prostredné Plachtince
Leszenye: Lesenica
Luka-Nénye: Luka Ňanince
Magas-Majtény: Hrušovo
Nagy-Csalomia: Veľká Čalomia
Nagyfalu: Veľká Ves

Szirák: Sirák
Szelestyén: Seleštany
Terbegecz: Trebušovce
Ujfalu: Nová Ves

X. Abauj-Turňa.

Okres čerehátsky.

Alsó-Gagy: Nižný Gaď
Alsó-Láncz: Nižný Lanc
Alsó-Meczenzéf: Nižný Medzev
Apáti: Opatovce
Bodolló: Bodolov
Buzita: Buzita
Büttös: Byteš
Csécs: Čečejovce
Csenyéte: Čenitá
Debrőd: Debrač
Fáj: Faj
Felső-Gagy: Vyšný Gaď
Felső-Láncz: Vyšný Lanc
Felső-Meczenzéf: Vyšný Medzev
Fuló-Kércs: Fuló Kirč
Gagy-Vendégi: Gaď Vendíg
Hym: Hym
Jászó: Jasov
Jászó-Mindszent: Poproč (aj Podproč)
Jászó-Ujfalu: Novočany (aj Novačany, Novečany)
Jászó-Váralja: *Podzámok* (Podzámek)
Komáróoz: Komarovce
Litka: Litka
Makrancz: Makranc
Pány: Paňovce
Perény: Perina
Puszta-Radvány: Pustý Radvaň
Reste: Rešte
Rudnok: Rudno
Somodi: Šomodi
Stósz: Štos
Szemere: Semere
Szepsi: Moldava
Szeszta: Cestice

Okres košický.

Alsó-Olcsvár: Nižný Olčvár
Alsó-Tőkés: Nižný Tejkeš
Aranyidka: Aranidka
Bárcza: Barca
Baska: Baškov
Benyék: Beňakovce
Bernátfalva: Bernátovce
Beszter: Bystiar (Byster)
Bocsard: Bočár
Bukócz: Bukovce
Búzafalva: Buzice
Buzinka: Bužinka
Csontosfalva: Kostany (Koscany)
Enyiczke: Haniska
Felső-Olcsvár: Vyšný Olčvár
Felső-Tökés: Vyšný Tejkeš
Gecse: Geča
Gönyű: Giňov
Haraszti: Chrastné (Hrastne)
Három-Bölzse: Nižná, Vyšná a Stredná Belša
Hatkócz: Hodkovce
Hidas-Németi: Hidaš Nemta
Hilyó: Hyľov
Kassa: Košice
Kassa-Béla: Košická Belá (Bila)
Kassa-Hámor: Košické Hámre
Kassa-Ujfalu: Košická Nová Ves

Kenyhecz: Keňhez
Királynép: Kráľovce
Kis-Ida: Kišida
Koksó-Baksa: Kokšov
Koksó-Mindszent: Mindsent
Lengyelfalva: Poľanka
Lőrincze: Lórinčík
Miglécz: Miglec
Misztóka: Misľava
Nagy-Ida: Nadida
Opáka: Opáka
Polyi: Poľov
Rás: Hrašovík
Réka: Rieka
Rozgony: Rozhanovce
Sacza: Šaca
Semse: Šemša
Szakály: Sokoľany
Széplak: Sipľák
Széplak-Apati: Opatovce
Szilvás-Apati: Opačka
Szima: Seňa (Šeňa)
Szurdok: Surdok
Tihany: Ťahanovce (Cahanovce)
Tornyos-Németi: Nemta
Vajkócz: Vaľkovce
Zdoba: Zdoba
Zsebes: Žebeš

Okres turňanský

Áj: Háj
Almás: Jablonov
Barakony: Barakoň
Becskeháza: Bečkeház
Bodva-Lenke: Lenka
Bodva-Vendégi: Vendíg
Derenk: Drienky
Dobódél: Dobov Diel
Égerszög: Igerseg
Falucska: Vieska (Veska)
Gagy-Bátor: Gaď Bátor
Görgő: Hrhov
Hidvég-Ardó: Ardov
Horváti: Horváty
Jablencza: Jablonica
Jánok: Jánok
Jósvafő: Jóšvafő
Kány: Kaňa
Kápolna: Káplná
Keresztéte: Kerestete
Komjali: Komjatné
Körtvélyes: Hrušov
Krasznyik-Vajda: Krásnik Vajda
Méhész: Méhés
Nádaska: Nádaška
Pamlény: Pamlíň
Péder: Pidiare
Perecse: Pereča
Perkupa: Priekopy
Rákó: Rakov
Szádelő: Zádiel
Szászfa: Sásfa
Szent-Jakab: Svätý Jakub
Szilas: Silaš
Szin: Senné
Szin-Petri: Petry
Szögliget: Segliget
Szőllős-Ardó: Sőlős Ardov
Teresztenye: Trstené
Torna: Turňa
Torna-Ujfalu: Turňanská Nová Ves
Udvarnok: Dvorníky
Varbócz: Vrbovec
Zsarnó: Žarmov

Okres fizerský.

Abaujvár: Ujvar
Alsó-Csáj: Nižný Čaj
Alsó-Hutka: Nižné Hutky
Alsó-Kéked: Nižný Kíked
Alsó-Kemencze: Nižná Kamenica

Alsó-Mislye: Nižná Misľa Mišľa)
Bátyok: Bačkovík
Bologd: Bolog
Bőd: Biďovce
Csákány: Čakanovce
Csány: Čaňa
Felső-Čaj: Vyšný Čaj
Felső-Hutka: Vyšné Hutky
Felső-Kéked: Vyšný Kíked
Felső-Kemencze: Vyšná Kamenica
Felső-Mislye: Vyšná Misla (Mišľa)
Filkeháza: Filkehaz
Füzér: Fizer
Gárbócz-Bogdány: Bohdanovec (Bogdanovec)
Györgyi: Ďurďošík
Györke: Ďurkov
Hollóháza: Holóház
Kajata: Kojetice (Kojecice)
Kalša: Kalša
Kelecsény-Borda: Kľačanov (Klečanov)
Kis-Bózsva: Malá Božva
Kis-Szalancz: Salančík
Komlós: Komlóš
Kovácsvágás: Kováčvagás
Kovácsvágás-Hutta: Huta
Nádasd: Nádošť (Nadoše)
Nádaska: Trstené (Tristene)
Nagy-Bózsva: Veľká Božva
Nagy-Szalancz: Salanc
Nyíri: Nira
Ósva: Oľšovany (Oľšoviany)
Pálháza: Palház
Pányok: Paňovce
Pető-Szinye: Svinica (Švinica)
Pusztafalu: Pustafalu
Radvány: Radvaň
Rákos: Rákoš
Ránk: Rankovce
Ránkfüred: Herľany
Regete-Ruszka: Ruskov
Sompataki-Kis-Hutta: Hutka
Sompataki-Nagy-Hutta: Stará Huta
Szalánez-Hutta: Saláncka Huta
Szkáros: Eskároš
Telkibánya: Telkibaňa
Ujszállás: Ujsálaš
Ujváros: Ujvároš
Zsadany: Ždaná
Zsir: Žirovce
Zsujta: Žujta

Okresy *siksovský* a *gencký* sú maďarské.

Stoličné voľby.

Po snemových voľbách bolo badať na našich krajoch čulý ruch, pekné, nečakané výsledky naplnily nádejami pessimistov, tichých pracovníkov i národných leňochov.

Slovenské tiché vody pohly sa, bola to radosť dívať sa na tú chuť k práci a lásku k životu. Všetko kasalo sa starí i mladí, »teraz konečne začne sa pracovať od človeka k človeku, od obce k obci, od mesta k mestu, prestaneme kupovať u židov, začneme boykot proti našim politickým nepriateľom, budeme sa organisovať na každom poli atď.«

Takto súdili naši politici, optimisti veriaci v moc imaginárnej modly »deus ex machina«, takto spievali a prorockým duchom oznamovali čelní slovenskí žurnalisti očakávajúci ešte stále, otrasy a erupcie slovenského ducha, ktorý prerazí kôru — kôra je slovenská lieň, desorganisácia národnej práce, úpadok mravný, nedostatok vzdelania — a elementárnou silou vybuší a smetie naších nepriateľov a mohutnou manifestáciou dokáže stoličným pánom, že sme tu ešte a že my nastupujeme dedictvo liberálov — odporníkov v stoliciach, ktoré sú naše.

Je po stoličných voľbách, vytrezvenie už je tu, nemáme posiaľ celkového štatistického prehľadu všetkých volieb v stoliciach slovenských a prevážne slovenských. A sotva budeme ho i mať s tej strany s ktorej ho čakáme, článok o jednej stolici alebo jednotlivých jej okresoch, nenahradí nám nedostatok celkovitého prehľadu a nepresvedčí nás o tom, že keď v Turci alebo v Nitre dosiahli sme úspechu pomerne slušného, dosiahli sme mnoho a že postavenie naše v stolici sa zmení, že nadobudneme moci, ktorej sme posiaľ nemali.

Z takéhoto prehľadu dozvedeli by sme sa mnoho, ale naši politici a auguri si myslia, že netreba nám všetko vedeť, po prvé pre nás samých nie, po druhé pre naších nepriateľov nie.

Národu treba povedať, že sme vykonali dosť, že sme vydobili čo sme mali a ešte aj prihospodárili, veď my ubohí intelligenti-vodcovia musíme si oddýchnúť, odpočinúť, načo nás burcovať s trpkou pravdou a výčitkami.

To čo sme dosiahli je pre nás na teraz dosť. Naším kňazom, advokátom, lekárom, učiteľom nesmieme činiť výčitky, nie kritisovať ich prácu a neprácu pri posledných voľbách stoličných, veď dľa rozhodnutia areopagu redakcie Nár. Novín*) slovenský intelligent potrebuje zvláštnej ochrany. »*Slovenský národovec je vraj na Slovensku najväčším trpiteľom.*« »Duchovné utrpenie je na svete zo všetkých najťažšie. Oslobodenie týchto trpiteľov u nás je súrnejšie i od oslobodenia *takzvaných malých ľudí*.« Tento nepravdivý, neľudový, nepokrokový, docela aristokratické názory prezradzujúci výrok, treba si zaznamenať. Po tomto výroku vysvetlí sa mnohé. Celý náš verejný život nesie sa týmto smerom, starosť o národ znamená u nás starosť o intelligenciu, starosť o biedu ľudu, značí starosť o biedu nezaopatrených intelligentov a konečne všade v časopisoch, v shromaždeniach, v literatúre (Hurban) stráni sa intelligencii v každom smere, nuž či oprávnené je diviť sa potom našej malomocnosti v živote politickom a kultúrnom, či spravodlivé sú stesky na indolenciu ľudu, že ľud nečíta, časopisy neodberá a článkom nerozumie!

Pomer intelligencie slovenskej k ľudu je v pravom slove smysle

*) Pán Škultéty. Red.

orientálny, maďarský, keď ho potrebujeme je náš, keď ho nepotrebujeme je nám ľahostajné či je náš lebo nie. Keď udreme naň, vytlčieme s nim dáky výsledok, keď opustíme ho, udrú naň iní a slúži im.

Že i pri posledných voľbách snemových bolo tak na mnohých miestach, to dokazujú práve prevedené voľby stoličné. Liberáli a židia po nezdare a utrpenej porážke nespali, somkli sa v pevný šik proti ľudu, naši odpočívali na vavrínoch, aby som zase neurazil — poviem že nie všade, no mnohí chránili a oslobodili sa — od práce — dľa hesla už spomenutého. Stoličné voľby nie sú pokrokom voči voľbám snemovým.

Počet hlasov slovenských i ľudových klesnul nápadne.

Národný okres nášho vyslanca F. Veselovského padnul so 14 mandátmi, do rúk liberálov, len 4 mandáty ubránili si Slováci a ľudovci. Toto stalo sa liberálnym násilím a vo väčšej miere nedostačnou prácou intelligencie. Či nevnucuje táto okolnosť každému mysliacemu človekovi otázku: nie je voľba národného kandidáta v tomto okrese efemérnym zjavom?

Stoličné voľby maly nájsť celý okres na nohách do chlapa shromaždený na miestach voľby. Liberáli hlasovali do jednoho, naši nie. Prečo? Nie je omluvou, že ten mal pohräb, onen že nemohol, ten že musel do školy.

Vinikajúci pracovník z okresu povedal mi, prepadli sme, spoliehali sme sa, nemali sme organisácie!!

V *Novomestkom* okrese dľa dopisov súdiac bola organisácia lepšia, ale divné je, že len jedon ľudový prešiel a 9 liberálov. Na starej Turej hrubým násilím zmarili víťazstvo národných kandidátov. Myjava a Brezová dokázaly sa zase nezlomnými, vysielajú 9 Slovákov do Nitre a len 2 liberálov a tuším aj tí dostali sa tam len s lásky Slovákov. Prečo? akým činom?

Frašták, ktorý volil prevažnou väčšinou ľudového kadidáta pri voľbách snemových, vyvolil *12 liberálov*, ľudové presvedčenie musí tam byť na slabých nohách.

V *Topolčanoch* 9 liberálov a 1 ľudový, v *Piešťanoch* 7 liberálov a 1 ľudový, v *Žabokrekoch* 4 liberáli a 2 ľudoví, v *Prievidzi* 9 liberálov a 8 ľudových. Tieto okresy sú čisto slovenské, Šala, Nitra, Nové Zámky sú slovensko-maďarské.

V Skalici z 15 mandátov vydobili Slováci a ľudovci 13, liberáli víťazili len v Holiči, kde rozhodujú židia, tam nekandidovali ani Slováci ani ľudovci. V okrese i v Skalici dostavilo sa voličstvo v massách, v niektorých obciach odovzdané bolo viacej hlasov nežli pri voľbe vyslaneckej, tak farári Pavel Blaho a Štefan Pukančík v Kútoch dostali až 10—12-násobnú väčšinu.

Medzi vyvolenými sú traja roľníci. I tu robili sa pokusy po obciach, vydierať lístky voličom, terrorizovať ich, ale massa voličov imponovala protivníkom a vzdali sa zavčas nádeje, ináče šlo všetko zákonitou cestou.

V nitrianskej stolici zvoleno bolo v celku 96 liberálov, 39 prívržencov ľudovej strany a 19 Slovákov.

Stoličný výbor nitriansky pozostáva zo 600 členov, z 300 virilistov a z 300 volených výborníkov.

Kde sú Slováci ešte od počtu slušnej menšiny s ktorou by są počítalo?

V Turci mali by slovenskí výborníci rozhodovať alebo aspoň také miesto zaujímať jako Slováci v Mikuláši.

V Trenčíne tma.

V Prešporskej vyvolený je, v Modre Dr. M. Štefanovič a ev. farár Vlad. Jurkovič, počúvame, že pod horou od Nádaša po Modru zvoleno je viacej roľníkov, Moravská dolina sa dosť dobre držala.

Z Oravy nemáme dát.

Zvolen je tichý a Spiš spí.

A Hont a Tekov?!

Šariš? Nevieme. Je ďaleko.

Raduj sa víťazstvu, kto sa vieš pretvárat, plač slzy radosti, jásaj kto máš publikum za spustenou oponou, spievaj chválospevy, kto si na púšti, my nemôžeme a nebudeme sa oddávať suggerovaným pocitom; vidíme jasne, čo je skutočnosť a čo je obraz.

Celkový význam nášho úspechu pri stoličných voľbách, nepostúpil z nulle ani o stupeň. Buďme triezvy. *Intensívna, stála a rozumná práca musí predchádzať voľbám do obce, stolice a do snemu.*

Dr. P. Blaho.

OBZOR.

Sociálny. *Vysťahovalectvo.* Americké časopisy prinášajú zprávu, že za minulý rok (končiaci sa 30. júnom t. r.) dosťahovalo sa do Spojených Štátov v Sev. Amerike *27.131 Slovákov,* a síce 19.309 mužov, 7.822 ženských. Toľko duší ubudlo Slovensku za jediný rok! Číslo, akého ešte vysťahovalectvo slovenské nedosiahlo nikdy. S roka na rok stúpa počet emigrantov, kedy zvrtne doba tento úbyt národa? Veď zo všetkých kútov krajiny škerí sa bieda, v mestách kde nashromaždil vyvinutejší priemysel viac robotníkov — bezzemkov, nútená je vláda napochytre postarať sa o rozsiahlejšie objednávky, aby továrne nemu-

sely pokračovať v prepúšťaní robotníkov. A roľníctvo veru tiež nemá zlaté časy.

Komissár vysťahovalectva v New Yorku, Thomas Fitchil, vo svojej zpráve výročitej udáva, že počet všetkých prisťahovalcov vzrástol o 30 tisíc, pribudlo pomerne najviac ľudí z Italie (južnej), potom Rusínov (z Haliča, Uhorska i Ruska), Arménov, Sýrčanov, Grekov a Horvátov. Väčšina prisťahovalcov má úmysel zostať tu navždy, čoho dôkazom je, že oni prinášajú teraz i viac peňází so sebou. *Len* **10·6%** *vracia sa ich domov.* Fitchil žiada, aby poplatok prisťahovalecký zvýšený bol na 2 dolláre, a aby sa právomocnosť nad dosťahovalci predĺžila so 2 rokov na 5.

So stanoviska nášho smutný je fakt, že za more odchádza toľko žien, veď ony tvoria skoro ⅓ vysťahovalcov. Zjav ten svedčí o opevnení koreňov prúdu emigračného. Kdežto samí mužskí vrátia sa skorej do svojej domoviny, tam oženení, alebo vysťahovavší sa s rodinou sotva prijdu nazpät. Teda nebezpečie rastie; my sami bez moci málo vykonať môžeme k zamedzeniu šíriacej sa horúčky vysťahovaleckej, a u vlády nevideť ani len úmyslu, tobôž náklonosti k tomu.

Slovenská kolonia americká však získa ženami. Pri nedostatku žien slovenských, prinútení sú mužovia bývať hromadne po 20—25, v t. zv. boardinghausách s jednou gazdinou. Četnejším ženám možno ďakovať, že boardinghousy slovenské pomaly miznú, a s nimi zároveň i živôt nedôstojný, nemravný, neriadny V svojej domácnosti možno dopriať si viacej pohodlia a čistoty, než v preplnených izbách, kde žije sa neviazane, ani po krčmách.

Keby vláda uznala konečne, že maďarisácia kynoží a vyháňa z domova tých najpilnejších mravcov krajiny, a dopriala ľudu osvety aj vzdelania školami slovenskými, a keby múdrou, nie maďarskou, politikou hospodárskou podoprela slabé roľníctvo, remeslníctvo a obchodníctvo naše, vysťahovanie sa by ponenáhle prestávalo.

„Amerikánske Slovenské Noviny“ slávily 21. októbra pätnásťročné jubileum jestvovania svojho. *F. H.*

Študentský. Túto rubriku by som rád začínal s prácou a snahami slovenskej študujúcej mládeže, avšak nie je to možné, práce je tak málo a napísať, sobrať zprávy aj o tom málu jednomu je nemožno. Na ten čas môžem zaznamenať iba mrtvé ticho. Mládež pražská s oduševnením prijala zprávu za minulý polrok, ale stará lieň zdá sa znovu prichádzať k vláde: miesto práce, sebävzdelávania pozorujeme osobnú nechuť u starších, neporozumenie u mladších členov a výsledkom toho je nečinnosť a úpadok. Krisa táto vlečie sa už tretí

rok, od odchodu Šrobárovho a zdá sa, že ešte potrvá dlhší čas, kým sa premôže. Len aby sa tak skutočne stalo! — Z veľkého počtu českých akademických spolkov upútal pozornosť väčšiu, spolok radikálnopokrokových, »Klub Antonín Čížek« svojím prednáškovým cyklom. Cyklus tento určený k orientácii abiturientov vstupujúcich do akademického života a k získaniu ich pre túto politickú stranu, bol tento rok poriadaný po druhý raz a zdá sa s úspechom. (Prednášky lanské z tohoto cyklu boly vydané tlačou). Založením verejnej čitárne mestskej redukovaly sa študentské (Slavia a Akad. Čítarna) na čitárne revuí. Z počiatku roku bol chýr, že Akademická čítarna vôbec zanikne a odporúčala členstvu svojmu »Klub Ant. Čížek« ale predsa trvá ďalej. V lani i tento rok pozorovali sme u študentstva českého chuť pracovať pre Slovensko knihou a časopismi, no nebolo vodcu, ktorý by prácu takú viedol. Prácechtiví obrátili sa do Jednoty Československej, kde založia akademický odbor a budú pracovať zmieneným smerom. Študentstvo, ač je rozdrobené na taký počet spolkov a spoločkov (snáď do 60), najde si vždy prostriedok prejaviť svoje túžby v čas potreby. Tak skvelým spôsobom za značného počtu (asi 1500) účastníkov manifestovalo na všeštudentskej schôdzke za predsedníctva prorektora techniky za druhú českú universitu v Brne a za slovinskú universitu v Ľublani. Manifestu tohoto súčastnili sa aj Juhoslovania, študujúci v Prahe. Jako je český študent činný, už jako študent na národa roli dedičnej, cvičiac sa v národnej práci už za mlady, ukázali akademikovia slezskí z príležitosti obecných volieb v Kateřinkách. Poneváč Nemci (z Opavy, kde mnohí z Kateřinek hľadajú svoj chlieb jako kupci, remeselníci, atď.) robili nátlak na voličov českých hmotne ich poškoďujúc (vypovedali z rynku ap.), akademikovia slezskí podnikli sbierky peňažité na poškodených a na zachránenie tohoto predmestia Opavského. Na brnenskej technike zapísané je 131 riadnych, 27 mimoriadnych poslucháčov; podľa odborov študuje 71 stavebné inžinierstvo, 39 strojné inžinierstvo a 21 navštevuje kurs geodetický (na Morave je teraz len 5 úplných reálok).

Ovoce pustého nacionalismu zakúsili nedávno poľskí študenti v Nemecku. Študenti schádzali sa, čítali poľské knihy a časopisy, konali poľské prednášky pre seba, sem tam učili aj poľské deti poľsky čítať a písať, keď že vo škole sa učí iba nemecky, vyučovali ich v náboženstve a p. Za to boli obžalovaní pre tajné spolčovanie a zemezradu. Počas pojednávania samé nemecké časopisy doznaly, že výsledok líčenia nedokazuje existenciu tajného lebo nedovoleného spolku; ale nadarmo, pruská vláda nevydržuje si špiclov medzi Poliakmi nadarmo, museli sa niečim vykázať. Súd uznal za dokázané, že konečný

cieľ usilovania spolkov mládeže poľskej je samostatnosť — poľský štát; a toto je vo smysle trest. zákonníka pruského, podnikaním s tendenciou velezradnou; súd uznal konečne po zralejšom uvážení, že obžalovaní neboli si vedomí posledních cieľov tajných sdružení, vyhlasajúc pri tom, že spolky poľských študentov nemôžu sa srovnávať s nemeckými spolky študentskými, lebo sa zabývajú politickými veciami a zasahujú do verejnosti. Veliký tento súd dokončený bol 9. novembra t. r. a posúdení boli všetci, ktorí sa dostavili k súdu: MUC. WC. Bolewski do väzenia na 4 mesiace, Fr. Karas na 3 mes., MUC. J. Trępiński na 2 mes., MUC. B. Sulczewski na 1 mes., MUC. F. Bialy na 6 týžd., MUDr C. Bydlewski na 6 týžd., JUDr J. Kowalczyk na 6 týžd., lekárnik L. Sawinski na 3 týžd., ostatních 5 obžalovaných sa nedostavilo a vydaný bol na nich zatykač.

A je to skutočná ironia, že proti Poliakom musí si svoju individuálnosť brániť slovanský národ v Galícii. Jako Nemci v Poznani Poliakom, tak — menšou snáď mierou — v Galícii Poliaci Rusínom prajú voľnosť a samostatný, národný rozvoj. Boj o vysoké školstvo zasiahol až do Lvova, študentstvo rusínske ozvalo sa rázno za premenenie poľskej university vo Lvove na rusínsku. Odpor poľských professorov vyvolal demonštrácie, ktoré majú za následok vyšetrovanie proti mnohým študentom.

Šťastnejší v svojích snahách v Rakúsku sú Italiani. Na universite v Innsbruku bol menovaný už siedmy docent Ital, nemeckí študenti sa poľakali, že by sa universita mohla utrakvisovať, nedovolili novému docentovi prednášať. Tým dohnali študentov italských k tomu, že začali volať po italskej universite (v Trieste). K tomu sa pripojili študenti vlaskí na universitách vo Viedni a v Štyr. Hradci, mestská rada v Trieste slúbila všemožnú podporu a hneď na to vlaskí poslanci podali interpelláciu v parlamente. Pre Vlachov majú inú mieru ako pre Slovanov v Rakúsku, ergo p. minister v svojej odpovedi priznal právo a universitu slúbil.

Táto ochota však vyvolala ohlas u Juhoslovanov, aby sa aj oni ohlásili po svojej universite. A tak došlo k demonštráciam za slovinskú universitu v Ľublani, študenti slovinskí žiadajú však tiež stredné školy. Demonštrovano vo Viedni a Štýrskom Hradci, podané boly petície; podpory dostalo sa od mestskej rady v Lublani, od poslancov a aj ostatních rakúskych Slavianov, ale kdeže je priazeň, s ktorou sa stretli vlaskí študenti! (Mimochodom: Italov je v Rakúsku asi 700.000, Juhoslovanov asi 2 milliony a Rusinov 3 milliony). V žiadostiach svojich žiadajú spojení študenti slovinskí, srbskí a chorvatskí, aby zkúšky na universite záhrebskej maly platnosť tiež pre Rakúsko a

aby predbežne zariadené boly tri fakulty v Ľublani: theologická, právnická a filosofická, no zdá sa, že sa tak stalo len v náhlosti.

V popredí života maďarských študujúcich stojí »Nemzeti Ideál« 1000 študentov, ktorému svojím originálnym spôsobom maďarským robia barnumovskú reklamu, zasielajúc ho vynikajúcim jednotlivcom, politikom a hodnostárom. »Ideál« sám stretol sa však u študenstva samého tiež s odmietnutím; tak odpovedali právnici šárošpotockí, že sa nepripojujú k ideám »Nemzeti Ideálu«, bo vraj idee tieto zabalené sú do rúcha náboženskej nenávisti a bez náboženskej parity a snášanlivosti prevedenie hlásaných ideí je hotovou nemožnosťou. K veci sa ešte vrátime.

K usporiadaniu III. internacionálneho sjazdu študentského, ktorý má byť budúceho roku v Pešti, ustavil sa výbor, ktorý uzavrel sriadiť za tým účelom 300 členový sbor. Študentstvo vidiecke sdruží sa okolo svojich výborov. — Tohoto roku vstúpilo do života Vlašičovo kollegium (Wlassics-kollegium), ktoré založil Krajinský ženský vzdelávací spolok pre universitné poslucháčky. Cielom ústavu je, aby poslucháčky za 400 (resp. 300) zl. našly v ňom slušný domov. Arranžér krížových affér, Viktor Kecskeméthy, ktorý v čas demonštrácií mal v týždni až 6 duelov so slobodomyselnými, je prenásledovaný spravedlnosťou jakožto polmillionový defraudant.

Na viedenskej universite trenice medzi klerikálnymi a nacionálnymi študenty trvajú ďalej. Tak povstala väčšia rvačka nedávna po vysvätení praporu kat. sdruženia študentského »Rudolfina«; protivníci argumentovali päsťami a paliciami až na ulicu, kde policia urobila poriadok, keď zakročenie rektora Schiffera zostalo bezvýsledným.

V Španielsku sosadený bol vládou rektor university madridskej preto, že odsudzoval vojanské opatrenie počas nepokojov proti študentom. Študenti podali protest kráľovnej-vladárke.

V Athenách demonštrujú študenti proti preloženiu evangelií do jazyka novoreckého. —*d.*

Referáty.

Karel Havlíček Borovský. Kapitola o kritice.*)

»Když se dva spisovatelé někde v Praze večer u piva pohádají, odejde některý z nich honem domů, sedne za stůl a napíše na druhého

*) *Česká Včela 1846* Odseky o talentu a geniu podobne jako o kritice diel vedeckých pre menší interes vystaly, uvádzam len časť pre slovenské pomery akutnejšiu. —d.

notnou kritiku. Druhý den na to se kritika vytiskne a třetího dne podvečer vyklepají někteří přátelé zkritisovaného tomu, jenž kritiku byl napsal.«

Tak asi si představuje snad mnohý čtenář pražskou kritiku a v počtu slov, kterým málokdo jak náleží rozumí, ačkoli je každý zhusta vyslovuje, nachází se také *kritika*. Tato ubohá má již po dlouhý čas u nás bídný osud, ba přišla úplně na mizinu tak dalece, že i poctivého jména zbavena jest. Největší část čtenářů, a ovšem spisovatelů, mají již vrozenou proti kritice nenávist a kdyby ještě starý středověký řád panoval, nepochybuju nikterak, že by kritikové zároveň s katy atd. mezi nepoctivé lidi a čtveráky náleželi a na znamení nepoctivosti své aspoň pravý rukáv červený míti musili.

To však ti ubozí nepřátelé kritiky nepováží, že vyřknouce smrtelný soud nad kritikou sami sebe zatracují. Neboť se osměluju celému světu do očí tvrditi, že je každý člověk kritikus. »To je paradoxon!« Tak tedy uděláme ještě větší paradoxon a řekneme, že jsou obyčejní kritikové, totiž tí, kteří v časopisech knihy a herce a hudbu posuzují, nejskromnější a nejhodnější ze všech. A proč? Proto, že tito posuzujíce lidi a jejich díla nikoli se neosmělují samého Pána Boha kritisovati, jako to všichni jiní lidé činí. »Dnes je hezky, jen kdyby tak slunce nepálilo!« »To je ošklivé počasí, samý déšť a plískanice.« Takto všichni lidé bez přestání Pána Boha kritisují a pak se ještě opovažují hubovati na literárního kritika, kterému jakživo ani nenapadlo bibli do kritiky vzíti! — Tak je ten svět zmotaný, ale jen dále.

Především nesmíme si tajiti mrzutou pravdu, že je v Čechách (na Moravě a na Slovensku) z dopuštění božího každý spisovatel také zároveň vlastenec: a tato bytost vlastenecká je vněm s bytostí spisovatelskou nerozdílně spojena. To se zdá být sice na první pohled nepatrná věc, ale každý kritik nejlépe ví, jaký to je zpropadený háček. — Některý spisovatel vydá knihu, některý kritik napíše, že ta kniha nestojí za nic. Kdyby byl onen spisovatel jen spisovatel, neměl by proti tomu úsudku žádný nic; ba ostatní opisovatelé by se v tom mínění všichni z bratrské a kollegiální lásky také shodli. Ale onen spisovatel je také vlastenec a proto v jeho osobě uražena sama vlast a všichni vlastenci napořád; a následovně se onen kritik od té doby nesmí opovážit v létě po deváté a v zimě po šesté hodině vyjíti z domu bez hole.

To je ale všechno ještě málo: kromě toho je v Čechách (také na Moravě a na Slovensku) každý vlastenec také (ach, Bože!) spisovatelem. A vlastencem může být v Čechách každý tvor, rozumný nebo nerozumný, jen když písně české zpívá, z korbelíčku si nalívá, při tom

nezná větší slast, nežli milovati vlast!! Pak sepíše nějaké spisy a kritika o nich nesmí říci, že jsou špatná, z příčiny svrchu uvedené!! Takový je stav kritiky české!

Mnozí lidé drží kritiku za zcela zbytečnou aneb za škodnou věc aspoň nejméně za maření času. Hanět a posuzovat to prý dovede každý, ale sám napsat, to prý je těžká věc! Proti tomu se dá velmi mnoho a rozmanitě námítati.

Předně že nedovede každý hanět ani posuzovat, aby totiž, nerozumí-li věci, tou hanou a posouzením sám sebe více nezhanobil. Neboť pouhá hana, pouhý úsudek nemůže v kritice žádného místa míti a má-li opravdu nějaké platnosti, nemůže to jinak býti než podepsaním známého jména, kterému k vůli se ten úsudek důvěrně bez důvodů přijímá. Takový však úsudek pouhý bez důvodů, byť si od nejslavnějšího spisovatele pocházel, není kritika.

Za druhé není kritika, jak již obyčejně lidé tomu slovu rozuměti chtějí, jenom pouhá hana, nýbrž posouzení a při posouzení může se chválit i hanět.

Za třetí není zapotřebí, aby kritik to, co posuzuje, sám lépe napsati dovedl. Již Lessing, jistě kritik a spisovatel z nejznamenitějších jeden, takto soudil; ba ještě i kritikům radil, aby pronášejíce úsudky své o vadách spisů nikdy neudávali spůsoby, jak by se nedostatky opraviti mohly, to prý že již není ani povinnost ani potřeba. Zdálo by se, že tato věc tak patrná a pochopitelná jest, že by ani nikomu napadnouti nemohlo žádati, aby vždy posuzovatel všechno, co dobře posoudit dovede, i také tak učiniti aneb dokonce napraviti vstavu byl: a přece velmi často v takovém smyslu mluviti slyšíme, ba i čísti musíme. Což pak mám, když řeknu, že déšť tomu onomu škodí, také ihned ten déšť zastaviti umět? Aneb když řeknu, že mokro obuvi škodí, již takovou obuv zhotoviti, které by mokro neškodilo? Aneb nesmím dříve říci, že jsou v některém domě malá okna, dokud se nevyučím veškerému stavitelství a sám několik domů nevystavím? Doufám, že tyto příklady dosti patrně na mou stranu mluví a obracejíce je k věcem literárním uznati musíme, že ku příkladu který člověk ani verš ukovati nedovede, a také neukul, přeci velmi dobře může cítiti drsnatost, nemotornost v hotových verších. Byli zajisté mužové, kteří kromě kritik pranic jiného nenapsali a přece v dějinách literatury velmi důležité a čestné místa zaujímají.

(Dokončenie budúcne.)

Rozmanité zprávy.

— † **Adolf Kállay** *8. novembra 1901.* Krátky nákres jeho života bol by tento: Narodil sa dňa 31.. októbra 1878 v Lipt.-Sv.-Mikuláši. Tu končil IV. triedy občianskej školy, potom prešiel r. 1893 na gymnasium prešovského ev. collegia. V Prešove panoval už aj vtedy obrovský maďarský šovinismus. My neopovážili sme sa verejne slovensky shovárať — ináč boli by nás iste vytvorili z ústavu. Akcia budí reakciu! Bolo nás viac slovenských mladíkov na gymnásiume, no o dákomsi národnom povedomí ani reči. Tu, pod tlakom terroru a krivdy, prišli sme ku povedomiu, že máme naproti svojmu národu a materinskej reči povinnosti. Sdružili sme sa tak, že alebo na byte sosnulého, alebo na mojom schádzali sme sa týždenne dvakrát a spoločne učievali sme sa pravopis, dejiny literatúry našej, mluvnicu atď. Čo sme cez týždeň počítali, sme zavše referovali a tak jeden druhého učili. Nebohý bol i tu prvým. — Ale radosť naša, že sa môžeme takto vzdelávať — netrvala dlho. Kollegovia zbadali, že sa schádzame, obžalovali nás i zaviedli proti nám vyšetrovanie. Nastaly výsluchy, konfrontácie atď; — nedokázalo sa nič protizákonného, no i tá okolnosť sama, že sme sa slovensky medzi sebou shovárali a že sme slovenské knihy čítali — bola by úplne dostačila, aby nás z ústavu vytvorili. Ale zaujal sa nás jeden učbár (dr. Serédy), ktorý inquisičné pokračovanie otvoril jednou krátkou rečou, v ktorej hovoril, že ačpráve viny, z ktorých nás obviňujú sú ťažké, on poznajúc smýšľanie, názor sveta a čistotu duše niektorých obžalovaných — myslel tu iste na nášho Adolfa — je už vopred presvedčený, že obžaloby sú bezzákladné. V konvikte hrozili nám, že nás tanierami zabijú — následkom čoho, my viac dní nedôverovali sme ani ukázať sa. Nie tak Adolf! On chodil i na ďalej každý deň do konviktu a nestalo sa mu nič. Úcta a láska, ktorú si svojím ozaj pravým kresťanským životom vydobil — udusila i rozhorlené, prepiate city nepriateľov. Podobných inquisicií a obžalovaní dostalo sa mu i neskôr, ako právnikovi na tamejšej akademii. On mužne, čestne vyznal svoje credo práve tak, ako iní jeho spolutrpiaci, no kým títo nútení boli vzdialiť sa z Prešova, pre obrovskú nenávisť, jakou prijímali a sprevádzali ích collegovia maďarskí. — Adolf ostal i naďalej tam medzi nimi, požíval ďalej ích úcty — nikdy ho nevytvorili z ích spoločnosti a nikomu nenapadlo jeho odstránenie žiadať. Všetko to vydobyl si, ako vravím, svojím opravdu kresťanským pokračovaním a životom. Tu maturoval s výtečným (praematurus) prospechom roku 1896. Rusky naučil sa ešte v Pre-

šove ako I.-ročný právnik. Prekladal stále a mnoho. Súčasne toho času naučil sa i anglicky a prekladal Wallace-ov román »Ben-Hur-a«, z ktorého jednotlivé čiastky v starých »Slovenských Listoch« vyšly. Francúzsky čítal tiež dosť dobre. Potom stal sa na právnickej Fakulte tohože collegia právnikom. Bol tu za 2 roky a obe základné zkúšky složil s výtečnou známkou. Potom bol dva roky na peštianskej universite. Tu absolvoval. V Pešti stal sa vegetariánom. Pre neriady, aké pri zkúškach na peštianskej universite panujú, na ktoré čítať denne stížnosti v denníkoch pešťanských — rigosorovať odobral sa na klužskú universitu. Najprv zadovážil si doktorát juridičných vied, no neuspokojil sa, kým nezaopatril si stupeň ten i zo štátnych. Bol tedy Drom iuris et rerum politicarum.

V národnom, spoločenskom živote vyviňoval vždy jasnú činnosť. Kolportoval, (poučné čítanie stále predával) povzbudzoval vždy a všade.

Dľa mojej mienky, zpomedzi všetkých mysliteľov najväčší dojem urobil naň Tolstoj. Prekladal mnoho od Tolstého v najposlednejšie časy chcel zakončiť preklad: »Čtože nám delať?« no nezakončil ho. — So stanoviska učenia Tolstého hľadel potom stále. Často sa i klátil, odbočil, no koniec bol vždy, že sa ku Tolstému vrátil. — Neraz som sa s ním dišputoval, rozjímal o všeliakých otázkach, no konklúsie jeho boly vždy zväčša tolstojovské.

Ako právnik uznával práva s ktorými už na svet prichádzame, ktoré moderné školy negujú — ale positívne práva, zákonitkmi ustálené, boly neraz predmetom trpkej jeho irónie. Následkom takéhoto pochopovania, často nebol spokojný so svojím povolaním.

Dissertáciu ku právnickému doktorátu písal o »porotnom súde« ktorej ustanovizni veľmi nelichotil.

Nebohý bol povahy veľmi tichej, dľa mojho úsudku, lethargický až niekedy. Pri tom ale nebol nikdy apatický, zaujímal sa za všetko pekné. Už, ako chlapec posudzoval život ináč, ako jeho rovesníci. Práve preto už ako 5-ročný gymnasista požíval stále úctu svojích kollegov. Exclusívnym nestal sa nikdy a nevyhýbal spoločnosti, ba práve často vyhľadával ju. V spoločnosti prijímali ho vždy a všade milo, lebo šťastlivou povahou svojou nevedome a nehľadane docielil, že nemal nikdy nepriateľa. Zlé odplácal dobrým od jakživa, nevedome, lebo ináč urobiť nevedel, nemohol.

Chýr o jeho smrti ponoril Mikuláš a celé okolie v smútok opravdový, v žiaľ v najužšom smysle slova. Plakali nad ním ľudia v živote ďaleko od neho stojáci, ba i nepriatelia slovenskej spoločnosti. Miestny maďarský časopis »Liptó« priniesol o ňom tiež pekný nekrolog. Utratili sme v ňom brata, priateľa, mládež slovenská veľkého ducha, plného lásky a šlachetnej snahy, človeka práce a skutkov. Česť jeho pamiatke! **Rn.**

— P. *Milanovi Izákovi*, kand. adv. *v Turč. Sv. Martine.* Na váš list plný hrúzy a strachu miesto odpovede: Prečo nezmienili sa Nár. Noviny o bankete. Prečo neospravedlnili ste vy alebo niektorý z účastníkov svoju účasť na tomže.

Prečo nevyvstaly Nár. Noviny na obranu účastníkov, keď ich mená v „Slov. Listoch" a potom v „Hlase" s kommentárom uverejnené boly.

Prečo neuverejníte politickú časť vášho listu o vyslancovi Dr. J. Černochovi, o klerikalisme v „Nár. Novinách" prospelo by to iste národnej veci. Ja úprimne teším sa z toho, že i v Martine máme privržencov, pozorovať že pietistické úvodníky majú na vás pramalý vliv, kdežto realismus a Masaryk ovládaly Vás úplne, keď tak zle nedobre na klerikalismus a konfessionalismus! Ste úplne v moderných a pokrokových vodách. Preto Vám tak málo vážne výrazy ako „rozprúdenie bramborovej krve Meakulpinského" nijako nepristanú. Viedeňské orgie, hrozba, že si vezmete satisfakciu na mne, hoc i nie rytierskou cestou, a že mám i tak dosť nevybavených čestných záležitosti Vám odpúšťam. S osobou Vášho pána otca som sa nezaoberal, nemám k tomu príčiny, preto nepleťte si to. Jeho meno jako aj iné prevzal som zo „Slovenských Listov".

Až zodpoviete hore udané otázky, a presvedčíte ma, že účasť na bankette Feketovskom bola *politicky jednaním charakterným*, že bola politickou nutnosťou, z nejž kynie národu prospech, že bola nevyhnutelným nadviazaním stykov s panujúcou stranou úradníkov alebo Maďarov, alebo že to hol racionelný kompromiss, v ňomž stalo sa, povedzme v Turci Slovákom po práve, potom a len potom odvolám ochotne moj úsudok, poťažne ostré výrazy o tejto veru nepeknej veci a bude medzi nami jasno. Dr. *P. Blaho.*

— Velikú úlohu hrá u martinských redaktorov *zamlčanie*, čo ich ovšem nestavia do pekného svetla. Keď im pošle nakladateľ, ich všetky skutky neodobrujúci, svoje nové vydanie, ani mu ho neoznámia v časopise, čo veru slušnosť vyžaduje. Ba dakedy pošlú mu zaň i peniaze! S nimi nesympatisujúcimi časopismi nevymieňajú si svoje vydania. Ale hrešia i tam, kde nestrannosť vyžaduje sa prísne.

R. 1900. vyšiel v Turč. Sv. Martine „*Differenciálny slovensko-ruský slovník*" sostavený L. Mičátkom, nákladom S. B. O. a Kníhtlačiarsko úč. spolku. Na konci je krátky nástin literárno-dejepisný, v ňom uvedené sú vychádzajúce časopisy slovenské. Schválne, hádam na prímluvu tamejších literárnych veličín, vynechané sú „*Slovenské Listy*" Salvove, a „*Hlas*". Práve tak robia peštianske „*Slovenské Noviny*", ktoré pod názvom „Slovenská literatúra" oznamujú vždy len: „*Vlasť a Svet*"*!* Myslíme, keď zamlčania dopúšťajú sa redakcie časopisov martinských, nuž nesmie si to dovoliť vo svojich vydaniach i Kníhtlačiarsko účast. spolok, bo spomenutí redaktori nie sú jeho majiteľmi.

Ešte jeden príklad. V „*Nár. Novinách*" od 12. nov. t. r. odtlačená je *kritika* Hurbanovho „*Kotlina*", ktorú napísal pre české „Národní Listy" J. Voborník. Odtlačená je doslovne, zabudlo sa *len* na posledný odstavček, v ktorom nachádzame i závažnejšiu výtku Vajanskému, i trocha obrany hlasistov. Vypadlé riadky znejú: „*Ještě k idejné části obsahu něco. Zde je nejohroženější stránka románu. Ta dvojí morálka a její boj, je vrcholem díla. Ale vyřízení není vrcholné* Hlavní věta zní: „Je třeba osobní oběti!" Je třeba! Ale vysvětlení té oběti poukazuje skoro jen na nějaký „junácký", totiž *násilný přehmat pro příklad ostatním. A to je příliš málo. Pronáší se mnoho theorie, která se nijak nedá potvrditi skutečností.* Velké Německo budí (prý) slovanského ducha. Vzpomínáme na Kollára, Šafaříka. Věru! Ale tenkrát bylo Německo jiné. A vzbudilo-li vlastenectví Juliino a Štrbíkovo, proč nehnulo

Andrejem? Ovšem, Andrejovi schází cit. To by bylo něco na vysvětlení. Ale Schillerovo „Kannst du selber kein Ganzes werden, schliesse an ein Ganzes dich an!", z jehož setby počínají (dí autor) Germáni sbírat úrodu všenárodní, proč se nedoporučuje i Slovensku a Slovanstvu našemu západnímu celému? *O ideu vzájemnosti československé věru p. autor ani nezavadil.* Sotva slova „český" několikrát užil. Nebylo v tom celém kotlínském světíku ani muže, aby tuto myšlenku byl zastoupil? Duch-li Štúrův a Hollého tomu brání? *Škoda, že ta pravá generace mladá nebyla uvedena na jeviště děje. Hádáme, že by se tam byl našel přímluvčí naši bratrské vzájemnosti . . ."*

— Dp. *Andrej Kmeť* kat. farár na Prenčove a predseda „Musealnej slovenskej spoločnosti" slávil 19. novembra 1901, svoje 60-ročné narodzeniny. I my zo srdca želáme mu zdravia a dlhého žitia. Prácam jeho česť!

— Z „*Cirkevných Listov*" (z čís. 11.) vynímame: Učiteľ cirkevnej školy v Lišove (Hont) dal prvoročným deťom školským maďarské šlabikáre, a učí všetko po maďarsky. Lišovania mu tie šlabikáre neprijali, — ale on im slovenských nedal, a teraz nemajú nijakých. Keď sa ponosovali na to u farára, ten im odvetil, že sa on nebude starieť p. rechtorovi do učenia. Farárom tam je *Kramár.* — Hja, keby p. rechtor učil všetko slovensky, nuž by p. farár nelenil prehovoriť s nım. Hanba veru, pre duchovného otca i učiteľa! Arcivlastenec revúcky, novovymenovaný riaditeľ soštátnenej elementárnej školy, *Pavel Matúš*, rodák jelšavský, naložil po tieto dni školským dietkam, aby sa slovensky ani nemodlily, ani neshováraly, lebo vraj pán Boh slovensky nezná a tak že ich modlitbu nevyslyší, — a kto sa bude náboženstvo slovensky učiť a kto bude slovensky hovoriť, toho vraj zo školy vybije! — A predsa synodálny zákon nariaďuje vyučovať náboženstvo v materinskej reči.

— Majetok *býv. turčiansko-sväto-martinského* gymnásia činil koncom r. 1900: 10544·75 korún. Základiny panej Julie Kvačalovej, dané na *ev. slovenské gymnásium*, obnášajú 5663·94 kor. Oba majetky spravuje dištrikt preddunajský.

— K *ľudovým prednáškam* ochotne poslúži radou redakcia „Hlasu".

— Horlivému čitateľovi „*Kresťana*" Šarišanovi Bornemiszovi do pamätníka odporúčame toto v Košiciach vyšlé, zajimavé volebné provolanie sociálnych demokratov: *Mescsanyi! Robotnyiczi!* Nye szluhajcze na falyecsnyikov a nye dajcze se omamunyicz! Nye szluhajcze na Beöthyeho, anyi na tih paradnyikoh, htore proci nyeho na fiakerszkih konyoh rajtovalyi vov komediasszkih satoh. To lyem zaslepovanye a panszke hunczucztvo bulo. Ked slyebodu, politicsne rehti a kazsdodnyovi hlyeb i zsivobitne polyekcsenye hcece, tak — dajce voto na *Schwarcz Miksa!* a vikricsce zse: Nyej zsije szocziál-demokráczia! V nyedzelyu (szeptember 29-tim) po obedze o 2 hodzinoh vov Schalkhazovej velykej szalye *Schwarcz Miksa* escse raz programmbesedu budze trimac. Podce sicke a poszluhajce ho! Abczug Beöthy! Éljen Schwarcz Miksa!

— Je pravda čo píše „*Budapesti Hirlap*", že v Turci medzi 60 virilistami výborníkmi stoličnými sú len 4 Slováci a medzi zvolenými je vraj len 17 Slovákov? Pomer stran je tento 96 Maďarov 21 Slovákov. Nemusia vraj „panslávi" nad víťazstvom tak výskať.

— V *Čáčove* zakladajú pod vedením učiteľa Cyrilla Gallay „potravný spolok".

— U Teslíka v Skalici vyšla nová Vianočná hra „Víťazstvo Messiáša" z pera Dr. Ľudevíta Okánika.

— Ako 2. sošit „Ľudových spisov" vyjde článok „Spoločenstva a zákon" ešte pred Vianociami.

— Krajinský vyslanec p. Martin Kollár upozornil ministerpresidenta Szélla na *smutný stav slovenských ľudových škol,* tento sľúbil vec vyšetriť.

— V replike na Rakovského reč povedal p. ministerský predseda, že *národnostnej otázky v Uhorsku nezná,* vraj len *jazykovú!* Dostačí.

Našim zástupcom v krajinskom sneme.

Na aprílovej porade vydané heslo: do politickej práce! — donieslo už svoje prvé ovocie: poslali sme na snem štyroch poslancov a v zápase stoličných volieb dobili sme miestami slušného víťazstva. Toto ovšem nech nám slúži k ďalšiemu povzbudzovaniu, ale nie k úplnému uspokojeniu, lebo všetky naše biedy, politické, spoločenské, osvetné hospodárske a mravné zostávajú nám i na ďalej . . .

Rozumie sa samo sebou, že ak chceme, aby naši poslanci domohli sa nejakých positívnych úspechov na sneme, že ich nesmieme opúšťať, ale všemožne napomáhať.

I dovolíme si čo najskromnejšie upozorniť našich vodcov politických na jeden spôsob takej súčinnosti národa s poslancami našími.

Maďarské vlády majú pár vrúbikov od dávna nevyrovnaných na našom rováši. Myslíme na zrušené gymnásia a na zatvorenú Maticu. Známo je síce, že prosby naše v tomto smere už boly odvrhnuté, ale vtedy nebolo živej duše v uhorskom parlamente, ktorá by sa bola zastala našej prosby a tak mohol minister bez najmenšieho protestu odmrštiť nás. Dnes je to ináč.

Školy naše boli pozatvárali z toho dôvodu, že boly ducha vlastizradného a pod. Logicky však z toho vyplývalo, že štát v smysle zákona povinný je starať sa o vzdelanie národností v ich jazyku a tedy povinnosťou jeho bolo postaviť také školy, trebárs i pod dozorom svojim, kdeby takého ducha nebolo možno pestovať. Slovom: bolo treba zaviesť vyučovanie slovenského jazyka a literatúry na všetkých stredných školách na Slovensku. Stredné školy na Slovensku, keď nemohly byť čisto slovenské, maly byť bezpodmienečne *utrakvistické:* slovensko-maďarské.

Neviem, ako hľadeli na túto vec vtedajší naši smerodajní mužovia, či menovite by boli prijali také utrakvistické školy? Dnes však, keď nič nemáme, keď z terajších škol stredných vychodia legie zaslepených nepriateľov všetkého slovenského, keď počet našej intelligencie v pomere ku počtu národa je tak malý, dnes, kde školy maďarské starajú sa o to, aby žiaci zabudli čo najskôr aj svoj materský jazyk —

dnes by sme sa nemali rozmýšľať nad tým: či utrakvistickú školu, alebo či radšej žiadnu. Ba i to bych považoval za slušný výdobytok, keby sa *na stávajúcich maďarských školách na Slovensku zaviedla slovenčina ako povinný vyučovací predmet*; s požiadavkou touto spojená je požiadavka kathedry reči a literatúry slovenskej na peštianskej universite.

Toto je minimum našich žiadostí na vláde uhorskej v otázke jazykovej a o toto minimum treba sa nám zasadiť všetkou silou. Túto najmenšiu žiadosť už môžeme podporovať vôľou ľudu a tak tedy je vec pravde podobná, že úspechu tohoto i dosiahneme. Bol som svedkom na viacerých shromaždeniach ľudu, menovite pri posledných snemovných a stoličných voľbách a presvedčil som sa, že ľud zo všetkých bodov programmu kandidátov *najživšie aklamoval požiadavok uvedenia reči svojej do škôl, úradov a súdov.* Ešte i liberálneho Angyala vlastní voličia prerušovali, aby hovoril o slovenských školách a súdoch! Otázka táto v ľude dozrela, treba ju zachytiť intelligencii, zástupcom národa a zasadzovať sa o jej uskutočnenie. A v prvom rade naši poslanci povinní sú otázku slovenskej školy a slovenského jazyka uvádzať na pretras, keď aj nie na ten čas v parlamente, tedy pred ľudom na shromaždeniach, k čomu majú právo a možnosť.

Netreba zvlášť pripomínať, aký význam má školstvo *pre národ*; v nasledujúcich riadkoch chceme poukázať, aký význam a vliv by malo zavedenie slovenčiny na stredníe školy Slovenska — na našich protivníkov.

Odhliadnuc od toho, žeby sme predsa len viacej intelligencie dostávali i z takých škôl, hlavný význam učenia slovenčine záležal by v tom, žeby pre reč nikoho neprenasledovali, žeby reč ľudu nenenávideli a mnohí, ktorí dosiaľ ako odrodilci zabudli svoju reč, na takej škole by sa ju doučili.

Žiadať súdy slovenské, aspoň na toľko slovenské, aby mohly ústne pojednávať v reči ľudu, — nemožno, kým úradníci nebudú vedeť slovensky. A túto príležitosť môže poskytnúť len škola.

Nás maďarská a maďarónsko-židovská intelligencia nenávidí, opovrhuje (soznal to i sám šovín ľudový Molnár) — a kde je koreň toho všetkého? Strašná neznalosť slovenskej literatúry, slovenských túžieb politických a kultúrnych a neustála klebeta. O hoc jakom africkom kmeni viacej sa dočítate v maďarských časopisoch, ako o Slovákoch, ktorí tvoria $^1/_6$ obyvateľstva, s ktorými sa stretajú na každom kroku.

I nenávisť i neznalosť — oboje má korene už na strednej škole. Učením sa slovenčine miernilo by sa i jedno i druhé: poznávali by nás z literatúry a uvideli, že naši najlepší mužovia nikdy nesnívali

o vlastizrade a ten náš panslavismus, že nenie nič iného, ako hľadanie prameňov pre uhasenie kultúrneho smädu národa.

Nájdu sa snáď i takí, ktorí povedia, že ak nemáme mať úplne slovenské školy, že lepšie nežiadať nič.

Ale nič ľahšieho, ako takýto dôvod vyvrátiť. Keby celý slovenský národ znal i maďarsky, vtedy by sme mohli čakať na čisto slovenské ústavy, ale dnes ľud náš hrúzu trpí od maďarských, slovensky neznajúcich úradníkov. V záujme ľudu je, aby intelligencia slovenská starala sa o nápravu v tomto smere a tu iného spôsobu niet, než aby na celom Slovensku vyučovala sa slovenčina na stredních ústavoch — v celku to viacej značí, ako jeden čisto slovenský ústav, vedľa 40—50 čisto maďarských, odroďujúcich ústavov.

Ďalej: otázka je, či sme vstave a ako dlho vydržiavať na svoje útraty taký ústav, ktorý potrebuje asi 1,000,000 kor. kapitálu. Za koľko rokov my nasbierame jeden million korún? Konečne nie preto sme vyriekli aktivitu, aby sme čakali, kým nám milostive hodia almužnu, ale preto, aby sme si vydobývali z kroka na krok svoje práva nazpät, ktoré nám za 30 rokov po kuse odoberali.

Zpomenuli sme súčinnosť ľudu s poslancami. I mali sme práve na mysli hneď prvú súčinnosť v tejto školskej otázke. Ide tedy vlastne o spôsob akcie. Bude-li pevná vôľa, spôsob sa nájde. Na jeden spôsob dovolíme si skromne poukázať: Nech naši poslanci svolajú verejné shromaždenia vo svojich okresoch a nech predostrú otázku školskú ľudu, aby sa o nej vyslovil. V ostatných krajoch nech sa sbierajú podpisy. S takými peticiami môžu potom naši poslanci smele v parlamente žiadať pre ľud vyučovanie slovenčiny na stredních ústavoch Slovenska. Cez štyroch rečníkov prejde snem ľahko k dennému poriadku, ale tisíce podpisov nebude môcť bagatelisovať.

Pravda sbieranie podpisov vyžaduje práce, ale tým sme povinní od tej chvile, čo sme ako národnia strana vystúpili do aktivity, povinní sme neustále politicky vzdelávať ľud a to možno i agitáciou medzi ľuďom, čo ostatne zo všetkých kútov Slovenska potvrdzujú zprávy o posledních voľbách.

Stali sme na dobrú cestu, nezastavujme sa na nej ani na okamžik; ľudu nedajme zabúdať na jeho národné práva, vzbudzujme v ňom politické presvedčenie.

Ak nám naši poslanci nič iného nevymôžu od parlamentu, len túto jednu našu žiadosť za celých 5 rokov snemovania — tak ich mená hodné budú, aby ich slovenská historia zlatými písmenami zaznamenala.

To je naša novoročná žiadosť. Dr. *V. Šrobár.*

Stanovisko najmladšieho kat. kňazského dorostu k smeru Hlasu.

In necessariis, unitas, in dubiis libertas, in omnibus, autem charitas!

Zaujímavý článok predošlého čísla Hlasu »Mladší hnutí ve Slovinsku« priniesol nám obsah knižky »Kaj hočemo«, v ktorej v Prahe študujúca mládež slovinská rozvinula svoje vedúce idey a určila svôj pomer k liberalismu, klerikalismu a sociálnej otázke. Nemýlim sa mysliac, že zásady tieto shodujú sa so zásadami našich hlasistov, a že mladí Slovinci vo spisku »Kaj hočemo« písali zo srdca našej pražskej mládeže. Preto nie bez základu kojím sa nádejou, že objektívnou kritikou ideí mladých Slovincov a poznámkami k ním pripojenými podarí sa mi definitívne objasniť stanovisko naše k Hlasu a učiniť rozhodný krok k sblíženiu, ktoré v krušných našich pomeroch dokazuje sa byť potrebou životnou.

Myšlienky naše, jako onych Slovincov, krystalisovať sa budú kolom 3 bodov: liberalismu, klerikalismu a socialismu.

O prvom bode netreba sa nám dlho šíriť, názory naše o veci tejto nerozchádzajú sa valne. Liberalismus sťa sústava nedôsledná, polovičatá, jednostranná a reakcionárska zasluhuje najpríkrejšieho odsúdenia. Liberalismus sám hlásal s nesmiernym entusiasmom ideu rovnosti, avšak po odstránení aristokracie rodu a náboženstva vyhlásil súkromé vlastníctvo za sväté a nedotknuteľné, žiadal, aby uznaná bola aristokracia peňazí a bohatstva. Jednostranným prizvukovaním individualismu a zanedbávaním stránky človeka spoločenskej zapríčinil atomisovanie spoločnosti, dal ľudu slobodu iba formálnu, vydal ho bezochranného za korisť kapitalistov — vyssavačov. Podkopávaním základov náboženstva a mravnosti rozsieval semä zkázy a škoda, ktorú svojím indifferentným a protináboženským účinkovaním človečenstvu zapríčinil, prevyšuje nepomerne zásluhy jeho o pokrok hospodársky a politický. Jako sústavu kaziacu ľudstvo v najspanilejšom jeho jadre zavrhujeme liberalismus v súhlase s mladými Slovinci a s našimi hlasistami.

Viac svetla musíme vrhnúť na bod druhý, ktorý v knižke »Kaj hočemo« označený je vetou: »Klerikalismus je hlavný náš filosofický odporca«. Vyznávame otvorene a mužne, že sme rozhodne proti klerikalismu, pokiaľ sa tento pojíma jako sociálne-politické zneužívanie náboženstva k cieľom egoistickým, bo vôľa božského zakladateľa cirkve a celé jej dejiny utvrdzujú nás v presvedčení, že nie pohodlné pano-

vanie je úkolom cirkve katolíckej, než stály, tuhý boj, ustavičná práca za najvyššie ideály ľudstva, za pravú kultúru, oplodnená pravou, skutkovou láskou k Bohu a k bližnému. Schvalujeme správne rozlišovanie náboženstva a klerikalismu, avšak s tým istým dôrazom tvrdíme, že rozlišovanie náboženstva a teologie, ktorá posledná považuje sa iba za staršiu filosofiu, proti ktorej pražskí študujúci stavajú sa na nepriateľské stanovisko filosofie modernej, — hovorím rozlišovanie to je príliš nejasné, neurčité a vedie k mnohým nedorozumeniam. Bo čo treba rozumeť tou mnoho slávenou modernou filosofiou? Kto študoval vznik a vývoj modernej filosofie, vie, že v jej positívnom, statickom obsahu niet nič jednotného, že rozvoj jej neni jednoliaty a že jednotlivé sústavy shodujú sa iba v tom, že sa stavajú nepriateľsky proti filosofii staršej, že známkou všetkých je kolísavosť, nerozhodnosť, neurčité vývody o najpálčivejších otázkach ľudského rozumu a srdca. Vieme, že moderná filosofia začína sa asi Baconom, Descartesom, že od týchto až po Nietzscheho a najnovších tiahol sa dlhý rad filosofov, ktorí však vzájomne sa potierajú, jeden káca, čo druhý vystavil. Čo teda rozumeť tou modernou filosofiou? Empirismus, racionalismus, kriticismus? Empirismus naivný, reflektujúci, čistý? Z racionalismu apriorismus, ontologismus či panlogismus? Kriticismus positívny či negatívny? A v metafysike idealismus či realismus? A ten aký? Monistický či dualistický? Koho sa držať: Herbarta, Kanta, Spencera, Humea? Tolstoja či Nietzscheho? Je veľkou povrchnosťou hovoriť o modernej filosofii vo všeobecnosti a vôbec vyslovovať sa o otázkach, v ktoré človek nevnikol, bo je-li povrchný dilettantismus vôbec záhubným, je on záhubným desatoronásobne v otázkach, ktoré zasluhujú a žiadajú štúdiumu najoddanejšieho, najzákladnejšieho. My sťa výsledok doterajšieho nášho pilného štúdiumu modernej filosofie vyslovujeme mienenie, že celé dejiny modernej filosofie predstavujú nám veľký chaos stanovísk a dlhú reťaz ženiálnych bludov. Kto kriticky a základne preberá dejiny vzniku modernej filosofie, nemôže nevídieť, že prví priekopníci moderného myslenia pod vlivom renaissance z príčin viac citových než rozumových pessimisticky zavrhli všetky výdobytky stredovekej scholastiky a razili nové cesty. Je pravdou snadne vysvetliteľnou, že scholastikovia prevážne zaoberali sa problemami transcendentálnymi a že ďalší vývoj filosofie mal brať väčší zreteľ na problemy prírody a ducha ľudského. Avšak zastupitelia moderných snáh v revolucionársky-jednostrannej nálade pretrhli sväzky pojacie ich s výdobytkami stredovekého myslenia a v ľahkomyseľnej nálade renaissance, ktorá svet za krásny raj považovala, vnorili sa v hmotu a zabudli na toho, ktorý hmotu stvoril. Celá moderná filosofia nesie na sebe známku tej zá-

hubnej jednostrannosti, z ktorej vysvetlovať treba diametrálne protivy jednotlivých sústav, všetky jej neúspechy a posledné jej doznanie vyslovené Nietzscheom: nič neni pravda, všetko je dovolené. Descartes neprávom dal sa rúcať budovu staršej filosofie (treba len prizrieť k dôvodom jeho skepsi), my však právom žiadame, aby bola zrúcaná stavba modernej filosofie, v ktorej niet harmonie, niet symmetrie, niet jednotného plánu! Ničmenej vedení citom spravodlivosti a lásky k pravde vyslovenej kýmkolvek, žiadame, aby jednotlivé kamene zrúcanej stavby modernej filosofie bedlive boly preskúmané a dokážu-li sa byť stavivom pevným, užité boly k stavbe novej, — bo radi uznávame, že moderní filosofia pri základných bludoch svojich vykonali tiež mnoho dobrého na poli poznania prírody a psychologického života človeka. Aby uskutočnené bolo žiadúce sblíženie a privedená doba súzvuku presvedčení dosial neprirodzene sebe odcudzených, pristupujeme k našim svetským vzdelancom s požiadavkom, aby kriticky skúmali tie body svojích presvedčení, ktorými sa od nás lišia. Kto len trochu hlbšej myslí, nemôže nevyznať sám pred sebou, že žiadna sústava moderná nedáva mu uspokojujúcej odpovede na takzvané posledné otázky, žiadna netvorí pevného základu pre stavisko mravnosti a pre zbudovanie jednotného svetového názoru. Tuto kritika je teda nutná a osožná. Prodest morbum suum novisse. Sen. Previesť ju naši intelligenti môžu, bo isté je, že kritikou tou nemusejú sa zriecť ani jednej *pravej* perly modernej kultúry, než len zŕnok nezdravých, falošných; a my silne stojíme v presvedčení, že nie to trhá nás, čo dobrého je v modernej kultúre, než čo je živel nepravý, pochybený, čo protiví sa zdravému, kritickému, kladnému rozumu, pravej nábožnosti, večným normám mravnosti a opravdivej humanity. Protiva medzi modernou kultúrou a katolíckym kresťanstvom neni absolútna (blud tento je pôvodu protestantského), smer antimetafysický je iba priechodným smerom a s radosťou treba zaznamenávať prikloňovanie sa novších filosofov k metafysike (Paulsen).

Ďalekí súc všetkej jednostrannosti so svojej stránky previedli sme už prácu autokritiky. Jako výsledok tejto sebaočisťujúcej práce vyslovujeme v krátkosti, že považujeme-li sa za verných synov katolíckej cirkve, neschvalujeme tým ľudské slabosti a poklesky jej zastupiteľov a členov, než priznávame sa k božským silám, ktoré ona obsahuje; nestotožňujeme sa s istými dobami jej historického vývoja, ktorý je vždy odvislý od konkrétnych pomerov toho-onoho času, než s večnými ideami vodčími, s večnými prameňami večnej pravdy, dobra a krásy. Dôkladné štúdium dejín cirkevných učí nás, že v snahe našej po vyrovnaní protiv medzi katolicismom a novou dobou nemusíme sa

vzdat žiadnej *podstatnej* teoretickej ači praktickej zásady cirkve, ani nemusíme trhať sväzkov pojacích nás s minulosťou; sme však za to, aby tie časové, len historickú cenu majúce zvláštnosti, ktoré jako pozostalosti stredoveku bez zásadného oprávnenia na podstatných inštitúciach cirkve lpia a ktoré často budia nedorozumenie u ľudí postrádajúcich hlbšieho teologického vzdelania, — aby tieto anachronistické prívesky zákonitou cestou odstránené boly. Reflektujúc na určité požiadavky dra Šrobára (novembrové číslo Hlasu), vyslovujeme sa proti nemu pre coelibát čo najrozhodnejšie, bo muž bojujúci za ideu neviaže sa k žene a nestrácajúc s umu veľkú dávku realismu lpiaceho na manželstve dávame výraz údivu svojmu nad tým, jako môže intelligent slovenský byť proti cölibátu vidiac,*) že mnoho kňazov naších i v neodvislosti, ktorú coelibát vo veľkom stupni poskytuje, bojí sa hájiť práva ľudu svôjho z ohľadov hmotných? Poznamenávame tiež, že i my sme za povýšenie platu kaplánskeho, za jeho neodvislosť, či viac za harmonické spoluúčinkovanie farára a kaplána, konečne za to, aby vo výchove klerikov väčší zreteľ bol venovaný požiadavkom doby novej. Žiadame od každého kňaza, aby bol pamätlivý, že je synom doby modernej; preto treba si všímať výdobytkov modernej kultúry, treba mať porozumenie pre zvláštne potreby človeka moderného, učiť sa jeho rečou hovoriť a vysvetliť mu, čo je v náboženstve podstatného, čo nie, treba mať láskave a s porozumením na zreteli vnútornosť, individualismus a nacionalismus v náboženských potrebách naších laikov. Uznávame za potrebné, aby katolíci zúčastňovali sa vždy viac veľkej kultúrnej práce doby, aby drobnou, mravnou, sociálnou prácou uskutočňovali v rozháraných národoch (my Slováci na Slovensku) idey dobra, právdy a krásy tým viac, bo trápne pôsobia na každého cennejšieho ducha kolísavosť a neistota moderných svetových názorov vzdor ziminčnej vedeckej práci, mravné škvrny literatúry pri všetkej virtuosite slova a formy, bezmyšlienkovitosť umenia pri všetkom pokroku techniky, prázdnota a hniloba moderného života pri všetkých jeho oslňujúcich formách. — S radosťou čítame soznanie slovinských bratov, že ľudstvo poznáva obmedzenosť rozumu svôjho, opúšťa racionalismus a začína si vážiť význam náboženstva. Avšak kormútlivo na nás účinkuje odpoveď na otázku: čo činiť, kým si jednotný moderný názor svetový nevybudujeme? Vývoj vraj sám ukáže človekovi cestu, ktorou ľudstvo

*) Zdá sa nám, že prestrelujete. Zabúdate na stanovisko všeobecnej mravnosti, hlboká pokleslosť tejto medzi kňazstvom, súvisí úzko s coelibatom. Myslíme že v tejto otázke nesmieme sa stavať na stanovisko špecielne slovenské, ale rozhodne na vyššie, širšie. Mnohí čo v škole horlili za coelibat, vyslovili sa v živote bezpodmienečne proti nemu. Red.

speje ků svojmu náboženskému a mravnému obrodeniu, teda len plávať s prúdom? A je isté, že vývoj ten vedie k absolútnej pravde? A kedy sa ten vývoj zakončí? Dočká sa ho každý jednotlivec z nás? Idey sa nevyvíjajú jako huby, cez noc, čože má činiť človek, nerozrieší-li mu ten vývoj jeho neutlumiteľné otázky? Má sa držať hesla: nič neni pravda, všetko je dovolené? Pánovia, nezahadzujte bez dostatočnej príčiny náboženského presvedčenia a iďte viac za rozumom, než za vášňami mladosti. Posudzujte objektívne pravé učenie cirkve a v súdoch vašich o náboženstve ničoho sa nestráňte tak, jako povrchnosti. Náboženský dilettantism sa strašne mstí.

Konečne v názoroch o socialisme tiež sa nerôznime veľmi. Bárs radi uznávame zásluhy Marxa a Engelsa a radi konštatujeme fakt, že historický materialismus poukázaním na dôležitosť činiteľa národohospodárskeho prehĺbil naše nazieranie na dejiny, zamietame predsa celú vedeckú formu socialismu; z filosofických dôvodov zavrhujeme materialismus, evolucionismus a ateismus jako prekonané stanoviská a deravý kepeň, v ktorý Marx a Engels svoje sociálne názory obliecť chceli. Sny sociálnych demokratov o spoločnosti budúcej považujeme za neuskutočniteľné, prirodzenosti ľudskej sa protiviace a zpiatočnícke; avšak nezatvárame oči pred hlbokými a stále krvácajúcimi ranami dnešnej spoločnosti a sme za *radikálne* reformy v prospech delníckych mass. Umierajúcemu nestačia odrobinky chleba, púhe palliatívne reformy rán nehoja. Veľké hospodárske rozdiely spoločnosti dnešnej musia byť zákonitým, *nekrvavým* zpôsobom zmenšené a delníkovi musí byť zabezpečená človeka dôstojná existencia. Hlásame tedy potrebu sociálnej reformy, zavrhujúc bludné a protirečí plné idey sociálnej demokracie a preto uznávame za potrebné oživiť v spoločnosti ducha kresťanského, ducha spravodlivosti a skutkovej lásky k bližnému. »Avšak obrodenie ducha kresťanského nesmie sa obmedziť len na nižšie vrstvy ľudu, než musí sa rozšíriť; na vyššie, smerodatné triedy. Či neni to skutočným posmechom, keď naši takzvaní »vzdelanci« žiadajú od delníka kresťanskú odovzdanosť a trpezlivosť, kdežto sami po prikázaniach kresťanských šliapu, ba verejne najväčšiu neveru na javo dávajú? . . . Majetní musia s reformou kresťanskou počať predovšetkým u seba samých . . . Nech sú si toho vedomí, že delník neni púhym predmetom vydierania, než že je to rozumný človek, jejich brat v Kristu, ktorý pred Bohom má práve takú cenu, jako ten najväčší boháč a najmocnejší vládca tejto zeme«. (Cathrein: »Socialismus«, čes. preklad, str. 263.)

Týmito riadky podávame Vám pravicu k harmonickému spoluúčinkovaniu; závisí od Vás, stisnete-li ju priateľsky alebo odvrhnete.

Margin.

Spoločenstvá a zákon.

(Konec).

Správa a dozorný výbor.

§ 30. Správa spoločenstva pozostáva najmenej zo troch osôb. Aspoň tretina správcov musí byť členami spoločenstva.

Členami správy môžu byť len takí uhorskí občania, ktorí vedia písať a majetkove nemožno namietnuť nič proti nim.

Kdo bol odsúdený pre ziskubažný skutok trestný, nemôže sa voliť za úda správy. Pri namietkach rozhoduje patričný súd firmy zaznačujúci.

Odmena členov správy súhrnne nesmie presiahnuť (10) procentov čistého zisku.

§ 31. Členov správy možno najviac na tri roky vyvoliť, a valné shromaždenie môže ich kedykoľvek prepustiť bez nároku na jakúkoľvek vynáhradu.

§ 32. Správa značí firmu tým spôsobom že k firme podpíšu sa aspoň dvaja jej členovia.

K platnosti nie písomného osvedčenia vyžaduje sa tiež spoluúčinkovanie dvoch členov správy.

§ 33. Pri sostavení súvahy rozhodujú nasledovné pravidlá:

1. majetok spolku má sa v tom obnose zapísať, ktorý zodpovedá hodnote jednotlivých predmetov posledného dňa obchodného roku;
2. cenné papiere s bežnou (kursovou) hodnotou môžu sa zapísať nanajvýš v tej hodnote bežnej, jakú majú posledného roku.
3. z trov pri zakladaní môže sa len toľko napísať, koľko zostane po patričnom obchodnom roku, keď sa tie rozdelia rovno najviac na päť rokov;
4. obnos splátok podielov a zásobná základina zaradí sa do ťarchy;
5. obnosy ktoré ešte majú byť splatné, môžu sa len na toľko prijať medzi požiadavky, na koľko sú ony sročnými v obchodnom roku;
6. pochybné (dubiósne) požiadavky majú sa počítať v ich skutočnej hodnote, a nezohnateľné odpísať;
7. z porovnania stavu majetku a ťarchy pochádzajúci zisk alebo ztrata má sa označiť výslovne ako taká.

§ 34. Pohľadávky u členov správy, ktoré možno proti nim zaviesť na základe ich zodpovednosti, premlčujú sa po troch rokoch od toho dňa, ktorého boly zo správy vylúčení.

Nakoľko škoda jednotlivého spolkového člena zapríčinená správou nachodí sa v škode spoločenstva, člen spoločenstva môže samostatne žiadať vynáhradu škody len vtedy, ak valné shromaždenie zamietne návrh vzťahujúci sa na zavedenie pohľadávky.

§ 35. Správa môže poveriť riadením záležitostí spolkových s prípadu na prípad alebo stále aj iných, ale za výkony týchto je pváve tak zodpovedná, jako keby to sama bola spravila.

Práva a povinnosti takýchto zamestnancov upravujú nariadenia obchodného poťažne priemyselného zákona, vzťahujúce sa na obchodných splnomocnencov a pomocníctvo.

Dľa tohoto zákona utvorené spoločenstvá nemôžu mať prokuristu*)

§ 36. Členovia dozorného výboru nemôžu byť ani v pokrevnom pomere prvého stupňa ani v švagorstve prvého stupňa s členami správy.

V ostatnom upravujú dozorný výbor §§ 30., 31., a 34., vzťahujúce sa na správu.

§ 37. Členovia dozorného výboru môžu prítomní byť zasadnutiam správy či už spolu a či jednotlive, a môžu požadovať vysvetlenie kedykoľvek od správy.

Knihy a pokladňu majú každého štvrť roka najmenej raz preskúmať.

§ 38. Predbežné usrozumenie dozorného výboru potrebné je:

1. ku povoleniu úveru členom správy a dozorného výboru;
2. ku prijatiu ručenia ktorým sa chcú členovia správy a dozorného výboru zaviazať naproti spoločenstvu.

Jestli je spoločenstvo členom krajinského ústredného úverného družstva, potrebné je aj povolenie správy ústredného úverného spoločenstva, krem usrozumenia dozorného výboru.

Záhlavie piate.

Rozídenie sa.

§ 39. Jestli spoločenstvo likviduje, z dôležitej príčiny môže firmy zaznačujúci úrad na žiadosť dozorného výboru alebo desatiny členov, alebo úradne vymenovať likvidátorov.

Poverenie likvidačné môže úrad hockedy odvolať bez akejkoľvek vynáhrady.

---

*) Prokuristou nazývame tú osobu v obchode, ktorej sverená je neobmedzená moc a oprávnenosť, jaká ináč prináleží len majiteľovi (pri spoločenstvách správe) závodu.

§ 40. Likvidátori firmu spoločenstva tak podpisujú že aspoň dvaja likvidátori pripoja svoje podpisy označujúci stav likvidačný.

K osvedčeniu nie písomnému potreba je tiež spoločného súhlasu dvoch likvidátorov.

Obor likvidátorov naproti tretej osobe, ako aj ich zodpovednosť je celkom taká, ako je ustanovená pre správu.

§ 41 Päťdesiat (50) procentov zásobnej základiny, ktorá zostane likvidujúcemu spoločenstvu po úhrade dlžôb a podielov, má sa venovať na základinu chudobných do obvodu spoločenstva patriacej obce alebo obcí. Stanovy môžu určiť i viacej.

§ 42. V páde konkursu spoločenstva utvoreného dľa tohoto zákona, obnosy (§§ 15—17.) ktoré majú splatiť členovia na základe ich ručenia, miesto podľa §§ 257—261 XVII. z. článku z r. 1881 určia a sožení sa podľa následovných pravidiel:

1. Akonáhle vyhotoví sa súvaha, zastupiteľstvo spoločenstva (správa, likvidátori) spolu so správcom podstaty konkursnej bez meškania vypracuje výkaz príspevkov, v ktorom stanoví sa s vynechaním členov, zrejme platenia neschopných koľko pripadá na jednotlivého člena v pomere podielov z chýbajúceho majetku vykázaného v súvahe.
2. Po ustálení výkazu príspevkov má sa hneď oznámiť, že každému členovi prislúchá právo prezreť výkaz v miestnosťach spolkových, a prípadné poznámky skrze konkursným súdom vyslatého predostreť na pojednávaní, odbývanom najneskoršie do dvoch týždňov, v prítomnosti zastupiteľstva a správcu konkursnej podstaty.
3. Konkursný súd určí konečný výkaz príspevkov, povážiac predostreté poznámky, a uzavretím vyhlási, že sa môže previesť.
4. Výkaz príspevkov, o ktorom bolo uzavretím vyhlásené, že sa môže previesť, má sa sdeliť členom úradne doporučeným (rekomandovaným) listom s tým vyzvaním, že rozvrhnuté príspevky vymôžu sa verejnou dražbou (licitácou) od tých členov, ktorí by tie od doručenia počítajúc do 15. dní nesplatili správcovi konkursnej podstaty. Za doručenie nech sa považuje deň nasledujúci po troch dňoch od odovzdania na pošte.

§ 43. Nakoľko vymožené príspevky rozvrhnuté podľa § 42. nekryjú do šestich mesiacov nedostatok vykázaný súvahou, alebo ak priebehom postupu konkursného ukáže sa ďalší nedostatok, podľa týchto istých pravidiel má svoje miesto nové rozvrhnutie príspevkov, v kto-

rom majú sa vynechať členovia, dokázavší sa k plateniu neschopnými už pri prvom rozvrhnutí.

V páde novej bezvýslednosti opätovné rozvrhnutie má svoje miesto, dotiaľ, kým podlžnosti spoločenstva úplne nie sú uhradené, alebo kým ručenie členov ustanovené v stanovách nie je vyčerpané.

§ 44. Jestli pri konečnej delbe konkursného majetku vysvitne, že nedostatok je menší, než sa od členov spoločenstva povyberalo, prebytok vyplatí sa členom zpäť v pomere ich príspevkov.

§ 45 Oproti ustanoveniu výkazu príspevkov nemá miesta žiadna právna náprava. Avšak každý člen má právo do jedného mesiaca od doručenia výkazu príspevkov vyhláseného za prevediteľný (4 bod §-n 42.) na neho rozvrhnutý obnos požiadavkov oproti správcovi podstaty konkursnej napadnúť u súdu konkursného, do pravoplatného ukončenia ktorej uloží sa k rukám súdu príspevkov zaplatený alebo vymožený.

Záhlavie šieste.
Rôzne nariadenia.

§ 46. Pred platnosťou tohoto zákona vzniklé úverné spoločenstvá hospodárske a priemyselné majú právo oznámiť patričnému súdu firmy zaznačujúcemu, že napotom chcú účinkovať dľa ustanovení tohoto zákona.

K oznámeniu pripojiť treba i stanovy zmenené podľa tohoto zákona; avšak v dosavádnych stanovách určené ručenie môže sa podržať i naďalej.

§ 47. V smysle tohoto zákona vzniklé alebo premenené a do ústredného spoločenstva úverného vstúpivšie spoločenstvá (2 bod § 49.*) obdržia nasledovné výhody:

1. Osvobodené budú od dane podnikov a spolkov povinných verejne účtovať, od všeobecnej dôchodkovej dane náhradnej podľa tej od právomocenskej a obecnej dane, od cestovnej dane, ako aj od poplatku komore obchodnej a priemyselnej.
2. Neplatia kolky (štemple) a poplatky, a síce:

   a) za každé zadania a ich príbehu k súdu firmy zaznačujúcemu zaslatých členom alebo spoločenstvom, ako i za všetky vyhlášky súdu firmy zaznačujúceho, ktoré sa vzťahujú na spoločenstvo;

   b) za zadania a ich príbehu k obecným úradom, s výnimkou k súdom zadaných v záležitosťach pravotných;

   c) za všetky obchodné knihy;

---

*) Riadnymi členami krajinského úverného spoločenstva ústredného môžu byť tie úv. spoločenstvá, ktoré tomuto zákonu zodpovedajú.

d) za potvrzenky vystavené na splátky podielov členov spolkových, za záväzné listiny vystavené na požičky alebo zálohy vyzdihnuté členmi u spoločenstva, vynímajúc zmenky a za prijímacie listiny vystavené o zaplatení týchto pôžičiek;
e) za intabulovanie pôžičiek poskytnutých spolkovým členom;
f) za prijímacie listiny vystavené o prenesení požiadaviek spoločenstva u členov na ústredné spoločenstvá (§ 70.*) a za prijímacie listiny vystavené o úhrade týchto požiadaviek.

V ostatnom rozhodujú všeobecné určenia zákonov o daniach a pravidlá o kolkoch i poplatkoch.

Jestli niektoré spoločenstvo vystúpi alebo je vylúčené (§ 60) z ústredného spoločenstva, v 1. a 2. bode naznačené výhody tým dňom pozbývajú svojej platnosti, ktorého súd firmy zaznačujúci vyhlási vystúpenie alebo vylúčenie.

V prospech tých spoločenství, ktoré do dvoch rokov od vzniku tohoto zákona zmenia svoje stanovy v smysle tohoto, a oznámia svoje vstúpenie za riadneho člena ústrednému spoločenstvu, rozprostre sa v tomto §-e ustálené osvobodenie na ich daňové a poplatkové podlžnosti v závislosti ostalé od doby, prv ako vstúpil do života tento zákon.

* * *

V časti druhej pojednáva zákon tento výhradne o *ústrednom úvernom krajinskom spoločenstve*. Tento spolok veľmi často zakladá svoje bočné závody, a hojný počet tých nachodíme už aj na Slovensku. Činnosti tejto mali by sme si viacej všímať, ale časopisy naše mlčia o nej úplne.

Na pôsobenie ústredných spoločenství uhorských, a síce: »Hangya a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és Értékesitő szövetkezete«, — »A keresztény szövetkezetek országos központja mint szövetkezet«, — »Magyar mezőgazdák szövetkezete« — a na spomenutý už »Országos központi hitelszövetkezet«, — posvietime si druhý raz.

Fedor Houdek.

---

*) Úverné družstvá, ktoré sú členami kraj. ustredného úverného spoločenstva, môžu svoje pohľadávky u členov preniesť na ústredné spoločenstvo; tomuto prislúcha právo vydávať na tieto pohľadávky dlžobné úpisy, zúročiteľné a umoriteľné.

Príspevky k miestopisu Slovenska.

XI. Prešporok.

Okres galandský.

Alsó-Szeli: Dolné Saliby
Barakony: Barakon
Deáki: Diakovce (aj Deakovce)
Felső-Szeli: Horné Saliby
Galanta: Galanda
Gány: Gán
Hegy: Heď
Hidaskürt: Hidaškerť
Hodi: Hody
Kajal: Kajál
Királyrév: Kráľová
Kis-Mácséd: Malý Máčad
Kosút: Košuty
Magyar-Diószeg: Maďar Dióseg
Nádszeg: Nádseg
Nagy Födémes: Veľký Fedýmeš (aj Hrubý Fegýmeš)
Nagy-Mácséd: Veľký Máčad (Hrubý M.)
Nebojsza: Nebojsa
Német Diószeg: Nemecký Dióseg
Nyék: Niek
Pered: Pered
Puszta Födémes: Pusta Fedýmeš (aj Fegýmeš)
Taksony: Takšon
Tallós: Taloš
Tós Nyárasd: Tóš Ňarašd
Vág Szerdahely: Streda nad Váhom
Vága: Vagovce
Vezekény: Vezekýn
Vizkelet: Vizkelet
Zsigárd: Žigard

Okres malacký.

Almáš: Jablonové
Búr-Szt.-György: Búrsky Svätý Jur
Búr-Szt.-Miklós: Búrsky Svätý Mikuláš (Mikuuaš)
Búr-Szt.-Peter: Búrsky Svätý Peter
Detrekő-Csütörtök: Plavecký Švrtok (Štvrtek)
Detrekő-Szt. Miklós: Plavecký Sv. Mikuláš (Mikuuaš)
Detrekő-Szt.-Péter: Plavecký Sv. Peter
Detrekő-Váralja: Podhradie (Podhradzí)
Kis-Lévárd: Malé Leváry (Levárky)
Konyha: Kuchyňa
Kukló: Kuklov
Láb: Láb
Laksár Ujfalu: Lakšár Nová Ves (Novejsa)
Lozornó: Lozorno
Magyarfalu: Uhorská Ves
Malaczka: Malacky
Miklóstelek: Niklhof (aj Niklhúf)
Nagy Lévárd: Veľké Leváry (Hrubé L.)
Pernek: Pernek
Rohrbach: Rarbok
Székelyfalu: Sekule

Dimburg: Dimburg
Gajar: Gajare
Jakabfalu: Jakubové
Kiripolcz: Kiripolc (aj Kiripolec)
Széleskút: Sološnica
Szt.-István: Hasprunka
Szt. János: Sv. Jány
Závod: Závody

Okres prešporský.

Beszterceze: Bystrica
Borsostyánkő: Pajštún
Borsa: Borša
Cseklész: Čeklýs
Dévény: Devín
Dévény Ujfalu: Nová Ves
Duna Ujfalu: Nová Ves pri Dunaji
Egyházfa: Eďházfa
Főrév: Ferib (Ober Ufer)
Hegy Súr: Heď Šúr
Hidegkút: Dúbravka
Horvát Guráb: Horvátsky Grob (Krovotský G.)
Iványi: Ivanka
Jánosháza: Jánošháza
Királyfa: Kráľová
Lamacs: Lamač
Ligetfalu: Petržalka
Magasfalu: Hochštetno
Magyarbél: Maďarbél
Máriavölgy: Mariatal
Mászt: Mast
Németbél: Németbél
Pap Körmösd: Krmeš (i Kermeš)
Papfa: Farná
Péntek Súr: Malé Šúrovce
Récse: Račišdorf (i Račisdorf)
Sáp: Šap
Stomfa: Stupava
Szőllős: Vajnory (i Výnory)
Torony: Turňa
Zohor: Zohor
Zoncz: Zonc

Okres senský.

Báhony: Báhon
Boldogfa: Matka Božia (M. Božá)
Csataj: Čataj
Cseszte: Častá
Csukárd: Kučišdorf
Czajla: Cajla
Dubova: Dubové
Grinád: Grínava
Igram: Igram
Kápolna: Káplna
Kis Senkvicz: Malé Šenkvice
Limbach: Limbach
Nagy Senkvicz: Veľké Šenkvice
Német Guráb: Nemecký Grob
Neustiff: Neštych
Pila: Píly
Réte: Réca
Sárfő: Šarfija
Hattyúfalu: Švainsbach
Szempcz: Senec
Terling: Trlinok (Trlinek)
Tót Guráb: Slovenský Grob
Vistuk: Vištuk

Okres trnavský.

Ábrahám: Abrahám
Alsó Csöpöny: Dolný Čepen
Alsó Diós: Dolné Orešany
Alsó Dombó: Dolné Dubové
Alsó Korompa: Dolná Krupá
Alsó Locz: Dolné Lovčice
Apaj: Apaj
Bélaház: Boleráz
Bikszárd: Biksard
Binócz: Bínovce
Bogdány: Bogdánovce
Bohunic: Bohunice
Cziffer: Cífer
Dejte: Dechtice
Farkashida: Farkašín
Fehéregyház: Biele Kostoly
Felső-Csöpöny: Horný Čepen
Felső-Diós: Horné Orešany
Felső-Dombó: Horné Dubové
Felső Korompa: Horná Krupá
Felső Lócz: Horné Lovčice
Fenyves: Borová
Gerencsér: Hrnčiarovce
Geszt: Gesť
Gocznód: Gocnód
Halmos: Halmeš
Harangfalva: Zvončín
Hosszúfalu: Dlhá
Istvánfalu: Štefanova
Istvánlak: Klčovany
Jánostelek: Nešťych
Jászlócz: Jaslovce
Kátlócz: Kátlovce
Keresztúr: Kerestúr
Kis Bresztovány: Malé Brestovany
Kosolna: Košolná
Körtvélyes: Krtvíleš (aj Kartvíleš)
Közép Csöpöny: Stredný Čepen
Losoncz: Lošonec (aj Lošonc)
Majtény: Majcichov
Modorfalva: Moderdorf
Nádas: Nádaš
Nagy Bresztovány: Veľké Brestovany
Nagy Súr: Veľké Šúrovce
Nahács: Naháč
Nemes Súr: Nemeš Šúr
Ottóvölgy: Ompitál
Pagyerócz: Paderovce
Páld: Pald
Pudmericz: Pudmerice
Pusztapát: Pacy
Rózsavölgy: Rošindol
Selpőcz: Šelpice
Spácza: Špačince
Szárazpatak: Suchá
Szered: Sereď
Szilincs: Linč
Szomolány: Smolenice
Tót-Ujfalu: Slovenská Nová Ves
Valta Súr: Vartašúr
Varra-Súr: Varasúr
Vedrőd: Voderady (aj Vodierady)
Zavar: Savar

Bazin: Pezinok (Pezinek)
Modor: Modra
Nagy-Szombat: Trnava
Szent György: Svätý Jur
Pozsony: Prešporok (Prešpurek).

Okresy *dolno- a horno-čalokezský* sú maďarské, s niekoľkými obcami nemeckými. Daktoré obce aj tu majú slovenské názvy, na pr. Somorja = Šamorýn; Keczölczés = Kyselica; Tejfalu = Mlenco; Bárányos = Ovča; Püspöki = Biskupice; Jányok = Janok.

Vkus.

Úryvok z *Johna Ruskinovho* spisu »Veniec z olivových ratolestí Štyri prednášky o priemysle a válke

Odpusťte mi, keď vám otvorene poviem, že k dobrej architektúre dôjsť možno nie len prípadným pýtaním sa o poradu. Celá dobrá architektúra je výraz národného života a charakteru, a vyplýva zo silne vypuklého národného vkusu, z túžby po kráse. A dovoľte mi poprosiť vás uvažovať trocha o hlbokom význame slova »vkus«, lebo ani jedno moje tvrdenie nebolo napadnuté tak úsilne a často, ako to, že dobrý vkus dľa svojej vnútornej podstaty, je mravná vlastnosť. »Nie«, vravia mnohí moji odporníci, »vkus a mravnosť« sú dve docela rôzne veci. Povedz nám, čo je pekné, čo sa páči, to by sme radi vedeli, ale uspor nám kázne, keby si aj vedel dáke povedať, — o čom my pevne pochybujeme.

Dovoľte mi teda, toto moje staré dogma, nejako ospravedlniť. Vkus nie je len čiastka a zrak mravnosti, ale je sama mravnosť. Prvá a posledná i najnalichavejšia otázka, ktorou ty bytosť každého životného vyzpýtať môžeš, je otázka: Čo ty rád? Povedz mi, čo ty obľubuješ a ja ti poviem kto si ty. Choď na ulicu, a opýtaj sa prvého muža alebo prvej ženskej, ktorú stretneš o jej »vkuse«, a jestli ti odpovedia úprimne, nuž ich úplne poznáš. — »Ty, môj priateľ v lumpačkách, s neistým chodom, čo rád?« »Fajku dohánu a moju mieru šnapsu«. »Poznám ťa«. — Ty, milá pani, s rýchlym krokom a strojným klobúkom, čo obľubuješ?« »Čiste vymetanú domácnosť, čistotný stôl na čajovanie a môjho muža sediaceho naproti mňa, a dieťa na prsiach«. »Dobre, i teba znám«. — Ty, malé dievčatko, so zlatými vlasami a krotkýma očima, čo ľúbiš ty?« »Ja rada kanálika, a rada behám za lesnými hyacintami«. — »Ty, malé chlapčiatko, s ufúľanýma rukama a s nízkym čelom, čo ty rado?« »Hádzať po vrabcoch a hru, či hore, či dolu«. — Dobre, — teraz ich už poznáme všetkých. Čo potrebujeme ešte?

»Nie«, poviete, »snáď je potrebnejšie stanoviť, čo tí starí a mladí robia, než čo oni radi. Ak dobre *robia*, je bez významu, že ľúbia, čo nie je dobre, a keď oni *robia* nedobre, je bez významu, že oni radi, čo je dobré. Všetko závisí len na skutkoch; dovoľ vždy tomu mužovi ľúbiť pitie, keď len nepije, a čo to spomôže keď to malé dievčatko svojho kanálika hladká, jestli sa ono nechce naučiť svoju úlohu, a čože je to, keď ten chlapčok rád skaly hádže, ak on len chodí do nedeľnej školy?« Za istý čas a v podmienenom smysle má i to svoju oprávne-

nosť. Lebo keď ľudia rozhodnú sa dobre robiť, ponenáhle dôjdu ta, to radi robiť. Ale opravdové národné stanovisko dosiahnu však len vtedy, keď prišli ta, že radi dobre robia. Kým to nerobia ešte radi, stoja mravne ešte veľmi nízko. Muž, ktorý stále milkuje sa s fľašou v priečinku, nie je ešte úplne telesne zdravý, hoc by akokoľvek udatne svoj smäd krotil; ale ten muž je, ktorý sa teší srdečne ráno z vody a večer z vína, všetko pod patričnou mierou a svojho času. A každá správna výchova má ľudí vychovávať nie len aby dobre *robili,* ale aby sa *z dobrého tešili,* má ich primäť nie len k pilnosti, ale k radosti z pilnosti, — nie len k vedomosťam, ale k radosti z vedomostí, — nie len k tomu, byť čistým, ale k radosti z čistoty, — nie len k spravodlivému konaniu, ale k hladu a smädu na spravodlivosť.

Vy však môžete odpovedať alebo myslieť: »Či je láska k zovňajšej okrase, — k obrazom alebo sochám, k náradiu alebo architektúre, mravná vlastnosť?« Celkom iste je ona ňou, ak je láskou pravdivého spôsobu. Páčenie sa *akéhokoľvek* obrazu, alebo akejkoľvek sochy nie je mravná vlastnosť, ale páčenie sa dobrého je ňou. Len musíme na tomto mieste slovo »dobrý«. Pod »dobrý« nerozumiem umeleckosť a ťažkosť vo vyvedení. Vezmi obraz Tenierov: Pijáci, ktorí dostali sa do hádky pre kocky, je obraz znamenite maľovaný, tak znamenite, že ho nič nedostíhlo v jeho spôsobe, a predsa je to obraz od základu sprostý a ošklivý. Prejavuje náruživosť v pokračovanom pozorovaní niečoho sprostého, a páčenie sa niečoho takého je nemravné. Je to mrzký vkus v najhlbšom slova smysle, — je to vkus čerta. Na druhej strane zase vyjadruje obraz Titianov, alebo daktorá grécka socha alebo peniaz, alebo krajinka Turnerova rozkoš stáleho pozorovania niečoho dokonalého a dobrého. Je to vlastnosť voskrz mravná, — vkus anjela. A všetka radosť z krásneho umenia a všetka láska k nemu dá sa odôvodniť jednoduchou láskou k tomu, čo je lásky hodné. Toto byť lásky hodné je vlastnosť, ktorú označujeme s »láskavosťou«, a nie je ani ľahostajné ani závislé na voľbe, čo ľúbime, je to skorej životná činnosť nášho celého bytia. To, čo *milujeme* určuje čo *sme,* a je znamenie toho, čo sme, a tvoriť vkus, znamená bez výnimky, tvoriť charakter. —*k.*

OBZOR.

Časopisecký. Amerikansko-slovenské noviny z 5. decembra 1901 uverejňujú pod záhlavím *Podpora Slovenska*: článok plný trpkej pravdy a povedzme i oprávnenej rozmrzelosti našich zámorských bratov:

Podpora Slovenska. V 2. a 3. čísle v Skalici vychodiaceho »Hlasu« je uverejnená jednateľská zpráva spolku »Detvana«. V tejto zpráve je povedané, že chcejúc svoje úmysly previesť, musel sa spolok zháňať i za peňažným materiálom, a za tým účelom rozposlal viacej legitimácií a dopisov na slovenských intelligentov s vyzvaním, aby pristúpením za prispievajúcich členov spolok hmotne podporovali. Pri tomto zpráva doslovne hovorí: »Amerika nás tentokrát — bohužiaľ — sklamala. Zaslali sme tam do 40 legitimácií, ale nik sa neprihlásil.

Na toto chcem, čo hlavný predseda mohutného »Národného Slovenského Spolku« odpovedať, a milé by mi bolo, keby moje riadky každý v Rakúsko-Uhorsku bývajúci Slovák, zvlášte intelligentný Slovák, čítal a o nich rozmýšľal.

V prvom rade na zprávu »Detvana« odpoviem len to, že tie legitimácie »Detvana« asi nezastal na pravých ľudí. Ja som sa shováral s viacej prominentnými americkými Slovákmi a žiaden o tých legitimáciach nevie. Koho chyba je to? Iste len spolku »Detvana«, ktorý by si mohol zadovážiť lepšie informácie v každom ohľade, než ako má.

Bratia na Slovensku! K vám hovorím čo dobrý americký Slovák. ktorý je verný svojmu rodu, ale i dobrý Amerikán držiaci sa tunajších princípov. Vy viete veľmi dobre, že sme my na Vás nezabudli, že my strážime každý váš pohyb, my sme dobrí Vaší bratia a ochotní pomáhať Vám vo Vaších bojoch, vo Vaších podnikoch, ba pomáhať Vám i Vašim rodinám. Keď Vám maďarská hrúzovláda ublížila v niečom, my sme boli vždy hotoví bez toho, žeby ste boli len slovo povedali, pomáhať Vám a pomáhať vydatne. Všetky tunajšie pravé slovenské časopisy otvorily svoje stlpce za Vás, ba pre Vás vystavily sa ešte i pravotám. Tisíce a tisíce dollárov ste dostali od nás, ktoré sme my vďačne dali čo dobrým bratom našim. Podporovali sme spolky, podporovali časopisy, podporovali jednotlivcov. Známo Vám je, že »Národný Slovenský Spolok« na VII. konvencii utvoril takzvaný »Národný Fond« takmer pre Vás. Z tohoto »Národného Fondu« sa poslalo na Slovensko za dva roky výše 2400 dol., tedy do 12,000 korún. To je podpora od jedneho spolku. Napomohli sme takmer každý časopis na Slovensku, napomohli sme študujúcu mládež a to veľmi štedre, veď keď sme ustálili, že dáme podporu 12 študujúcim a dostali sme prosby od 25, dali sme podporu všetkým bez toho, že by sme boli tých 12 ukrivdili. Podporili sme časopisy peňažne, a mali správcovia tých časopisov toľko vďaky alebo toľko zdvorilosti, žeby boli jeden gratis-exemplár ich vidania poslali správe »Národného Slovenského Spolku«? A to by sa bolo veru svedčilo. Nie len to; často nezašlete časopisy ani tým, ktorí si ich predplatili. Na príklad ja som si predplatil »Hlas«,

neobjednal, ale zaslal peniaze zaň a nedostávam ho; písal som oň tri razy a nemám ani len odpoveď na moje listy, tým menej časopis. Čo si myslieť o takom pokračovaní. A takéto sa stáva mnohým tunajším Slovákom, tak že už vôbec ztratili chuť predplácať na Vaše veľkopanske administrované noviny. My sme zvyknutí k inakšiemu obchodníckemu pokračovaniu a následky Vášho veľkopanstva pripíšte si sami sebe.

My sme Vám tisli všetko, Vy si ale neviete oceniť nič. Nám tu pred očami hynú naší tunajší bratia, ktorí za národ obetovali svoj čas, svoju prácu a pri tom utratili v mnohých padoch celé svoje dosť značné majetky, a spolok ich nepodporoval, ba oni ani nežiadali podporu od spolku »Národného Fondu«, ba ešte keď hladovali, povedali: pošlite len peniaze na Slovensko. Vedeli by ste Vy to urobiť? Len položte ruku na srdce!

Viete dobre, že každý z Vás, ktorý bol pre hájenie práv Slovákov pokutovaný, dostal podporu od nás. Nezabudli sme ani na jedneho.

Pri takomto stave vecí mohli sme s právom očakávať, že urobíte i Vy niečo za nás. Čo potrebujem my od Vás? Napísať niečo, čo by sme my tu dali vytlačiť a rozdali členom spolku. My sme to nežiadali darom od Vás, my platíme za všetko. Ustálili sme, že vydáme dejiny Slovákov; dali sme ich ich napísať. Zaplatíli za ne, jako žiadne slovenské dielo do dnes honorované nebolo, i vydali sme ich, lež potešenia v ňom moc niet.

Vypísali sme súbehy na rozličné literárne práce. — Vy ale tie peniaze nechcete zarobiť. »Slovenské Pohľady« nám tie súbehy zazlievaly a žiadaly, aby sme peniaze len tak bez zásluhy dávali.

Toto na skrze nepoukazuje na to, žeby sa nám naši bratia za morom chceli odslúžiť za naše obete. To zaslúži zazlenia a musí sa to napraviť. Nech si zapamätajú naši bratia za morom, že kým ja budem hlavným predsedom »Národného Slovenského Spolku«, nikdy nebudem za to, že by sa z »Národného Fondu« vydaly peniaze bez zásluhy. Kto chce mať podporu od »Národného Slovenského Spolku« ten musí zato americkej Slovači tiež dať niečo. My odmeníme dľa zásluhy každú prácu. Literárne práce dá »Národný Slovenský Spolok vytlačiť a rozdá údom. Takto bude náš spolok rozširovať literatúru a svojich členov vzdelávať. Budem tiež oproti tomu, žeby sa študujúcej mládeži dávaly podpory bez zásluhy. »Národný Slovenský Spolok« rozdal dosť štipendií a rozdal i členom »Detvana«, lež mnohí sa veľmi špatno odslúžili, čoho dôkazom sú tie mnohé priklincovania »Národných Novinách« a priklincovania i takých, ktorí boli »Národným Slovenským Spolkom« podporovaní. I zo študujúcej mládeže kto bude chceť mať podporu,

musí za to niečo napísať aspoň pre orgán »Národného Slovenského Spolku«, tak potom keď takého, kto dostane odmenu za prácu, niektoré noviny priklincujú, »Národný Slovenský Spolok« bude mať aspoň to povedomie, že za danú podporu aspoň niečo dostal.

Naši veľactení bratia za morom nech už raz vedia, že my nechceme byť daňujúci ľud, ale že čo »Národný Slovensky Spolok dá, dá to len za nejakú prácu, ďarmo ale nič.

Študujúci mladíci, ktorí sa budú o podporu z »Národného Fondu, Národného Slovenského Spolku« uchádzať, dobre zrobia, keď k ich prosbe o podporu priložia zaraz nejakú literárnu prácu.

Konečne takí národovci, ktorí vedia chodiť na banketty oslavovať — nepriateľov Slovákov, veľmi dobre urobia, keď správu »Národného Slovenského Spolku« nebudú o nič unúvať, lebo tých si správa tá »priklincovala«.

Toľko, že by sme si v budúcnosti rozumeli!

Anton S. Ambrose,
hl. predseda Nár. Slov. Spolku.

Ohľadom zaslaných legitimácii pražského »Detvana«, dozvedeli sme sa, že tieto zaslané boly na pána P. V. Rovnianeka, vtedy predsedu Nár. slov. Spolku, divné je nám, že sa p. hl. predseda, hlav. pánu zápisníkovi o týchto legitimáciach nezmienil, či ich nedostal vôbec? Myslíme, že p. Rovnianek patrí tiež len medzi prominentných Slovákov?! Čo sa tej veľkopanskosti v administrácii našej týče uznávame, že máte pravdu, ale je to veľkopanskosť len na oko, lebo veru my musíme redigovať, administrovať často i expedovať, naše pomery sú malicherné proti Vaším amerikánskym.

Vaše merítko je zcela iné nežli naše, váš názor na starý kraj prezradzuje americké okuliare a odtiaľ ten rozpor, to nepochopenie, odtiaľ vaša rozmrzelosť, a tento rozpor bude rásť čím ďalej tým väčšmi, bude tým hlbší, čím dlhší bude váš pobyt v Amerike. Že tak bude to cítime a vidíme.

Že »Hlas« vám nedochodí je menej v článku vašom dôležité, *my zasielame* Vám ho riadne, keď sa na pošte ztratí za to nemôžeme. Dôležité a symptomatické je to, že pojednávate o podporách vôbec. Z celého článku vidno, že čakali ste len na príležitosť, aby ste vyšli na svetlo s tým čo Vás už *dlho* tlačilo, zprávička »Detvana« bola Vám iste vítanou a verte nám, my ktorí sme o vašej uprimnej láske a ochote ku vaším bratom v kraji nikdy nepochybovali, ktorí verili sme vo vaše šľachetné snahy i vtedy, keď šomrali i mnohí vami podporovaní proti Vám, keď officiálne Slovensko len výdatnými podporami umlčované bolo,

aby nepridalo sa na stranu vašich protivníkov v Amerike. — My opravdove tešíme sa, že vykonali ste tento »cisársky rez«. »Hlas« mimo podpory 150 korún neobdržal ničoho: *ani nepýtal*, za podporu sme sa v časopise poďakovali a nakoľko bolo možno všímali sme si života amerických Slovákov, zaslali sme pozdrav i ku konvencii a vždy so sympatiou písali sme o dielach našich amerických bratov. Listovne sdelené nám bolo, že zaslané nám bude niekoľko adries, na tieto vraj aby sme potom »Hlas« zasielali, adressy na koho »Hlas« poslať, neprišly, preto sme ho ani zaslať nemohli.

My sme na udelovanie podpor nevplývali, my neboli sme o radu požiadaní, ako znalci mládeže skutočne potrebnej. To naši bratia za morom sotvá budú vedieť, že podporovali i takých ktorí mali štipendium domáce, štipendium od Jednoty, podporu z Martina a ešte nádavkom štipendium Nár. Slov. Spolku.!

Jeden slovenský študujúci mre hladom, iný je presýtený podporami zo štyroch, päť strán. Tomuto nech sa učiní prietrž! Ostatnie patrí na adressu tým, ktorí sú už od rokov podporovaní, nech sa zodpovedajú verejne.

Bratia v Amerike podporujte len prácu, zásluhy a chudobu a keď naučili ste sa »priklincovať«, robte to bez strachu, bez ohľadov a obavy, rázne vystúpenie nás len očistí a zdokonalí. Dr. *P. Blaho.*

Národohospodársky. *Zprávy o spoločenstvách na Slovensku.* V posledných časiech založené boly v nasledovných obciach *potravné spolky*: Klenovec, Abafalva, Velkeňa, Lenartovce, Nižný a Vyšný Hangon, Méhi, Huraj, Szt. Király, (v Gemeri), — Gbely, Íreg, Piešťany, Veľký Koválovec, (v Nitre), — Horná Lehota, Harmance, Slatina (vo Zvolene), — Litkovce (v Novohrade), — Košická Nová Ves, Turňa, Cahanovce, Nadida, (v Abaujskej), — Hliník (v Tekove), — Mošovce, Priekopa (v Turci), — Telčva, Čakľov (v Zemplíne); *mliekárne*: Čepčín (v Turci)*) Sečany, (v Novohrade), Sudince (v Honte); na Ostrej Lúke (vo Zvolene) zakladajú. *Úverné spoločenstva***): Moravské Lieskové (v Trenčíne).

Spoločenstvo pre nákup koží v Novom Meste nad Váhom likvidovalo.

Obchodné a priemyselné komory, jednotlivé sbory obchodníkov, niektorí kupci, hlavne vlivom *židov*, podnikajú u ministerstva tuhé nábehy na potravné spolky. Následkom toho minister upravil nasl. otázky na obch. a priemys. komory:

*) Založil poslanec Justh, maďarón!!
**) Úplnejšie dáta úv. sp. nemám po ruke.

1. Koľko potravných spolkov je na území komory? Ich menovné vyznačenie dľa stolíc. 2. Kedy ktorý p. sp. vznikol? 3. Aké príčiny uspôsobily založenie p. sp.? 4. Kto založil p. sp. a kto porobil prvé kroky na jeho založenie. Pri každej osobe nech je zistený jej občanský stav. 5. Jakému stavu prináležia terajší jeho vodcovia. 6. Či obchodvedúci p. spolkov sú kupecky vzdelaní ľudia? Poťažne čím sa zaoberajú? 7. Kto nakupuje u p. sp.? 8. Koľko členov má p. sp. 9. K jakej triede spoločenskej patria členovia? Bedlive treba naznačiť, koľko % členov patrí k chudobnejšej triede a koľko ich je majetnejších. 10. Jako sú podelené podiely medzi členami? Po koľko podielov majú jednotliví členovia? 11. Či p. sp. dáva svojim členom údelok a koľko? 12. Jestli áno, jako docieli to, že môže údelok vyplácať. (Väčšie ceny pri predaji, menšie ceny pri nákupe, horší tovar, menšie trovy zavedovacie?) 13. Približné aspoň zistenie, načo upotrebujú členovia obdržaný údelok? 14. Či p. sp. dáva na úver, alebo nie; jestli áno, v jakej miere? 15. Či len členovia smý nakupovať? Jestli i nečlenovia môžu si kupovať, jaký pomer je asi medzi členami a nakupujúcimi nečlenami. 16. Od doby založenia doteraz, jaký bol ročný obrat v p. sp.? 17. Či p. sp. predáva za tú istú cenu čo kupec? Či sú jeho ceny menšie než kupcove, prípadne uvážiac i údelok. 18. Jako vplýval p. sp. na miestne tržné ceny? 19. Jaký tovar má p. sp.? 20. Predáva p. sp. aj liehové nápoje, alebo má trafiku? Ich výmer? 21. Jakej dobroty je tovar p. sp.? 22. Či je tovar lepší na miestnom tržisku, než bol pred založením p. sp.? 23. Či p. sp. má filiálky. Sú také aj mimo pôsobišťa? 24. Jaké obecné ťarchy snáša p. sp.? 25. Sú p. sp. podporované alebo majú dajakú výhodu od vrchnosti? 26. Či sa p. sp. nevyužíva k propagande iného účelu, než jaký má spolok cieľ? —

Veríme, že minister nepodľahne nátlaku židovských kupcov a židovských časopisov, ale zaujme sa p. sp., ktoré hrajú význačnú úlohu vo vymanení ľudu z nedôstojného područia.

Janovčíkov časopis »Magyar szövetkezők lapja« nezanikol ako mýlne poznamenala redakcia t. časopisu, ale vychodí ďalej. Potravným spolkom ho odporúčame. *F. H.*

Študentský. (Detvan — opät Unia študentská — čitárne pražské — rusinská secessia — maďarskí študenti bojovníci za mravnosť?)

Vnútorná krisa v »Detvane« prejavila sa na vonok reorganisáciou výboru, z ktorého odišli členovia nečinní alebo nedávajúci nádeje v činnosť. Niektorým chybí zaujatosť, porozumenie pre prácu spolkovú a spoločenskú vôbec, starajúc sa iba o to, aby mali čo najskoršie zaistený chlieb, tak že by sa oslobodili od starostí a uľahli spokojeno za pec, druhí zas súc nútení hľadeť si vedľajšieho zárobku, zdravia alebo študia (zkúšok). No doštudovať v najkratšom termíne a potom pracovať za národ, jako to vidíme denne na Slovensku, myslím že stojí mravne ďaleko za obmeškaným štúdiumom, keď toto bolo zanedbané pre spoločenskú prácu: rok dva mladosti svojej venovať vzdelaniu nechlebovému nemôže byť nikomu na škodu. — Unia študentská nedáva spať niektorým vysokým politikom v radoch študentstva. Otázkou touto zaoberali sa »akademikovia malostrankí«, ktorí však za unioni-

stov mienili prijať iba »národních študentov«. Proti tomuto študentstvo pokrokové prejavilo svoju mienku na valnej hromade »Krakonoša«, no otázka sama mnoho nezískala. — Verejnou čitárňou mestskou (vykladá asi 300 časopisov a revuí) nahradené boly z velkej časti obe študentské čitárne, ktoré mnoho členstva ztratily a tým vydržovanie ich bolo značne obťažené. (Členský príspevok vo verejnej čitárni do konca júla 1902 obnáša púhych 20 h.). Preto nenie divu, že bol daný návrh (so strany Akademického domu) na spojenie Slavie a Akad. Čitárne, ktoré pravdepodobne sa aj budúcim rokom uskutoční. — Nový rektor — člen fakulty theologickej — dovolil si nemiestny a pravidlám universitním podobne jako základnému zákonu štátnemu odporujúci dodatok pri jednej filosofickej promócii pripomínajúc doktorandovi, aby si bol vedomý v živote a štúdiach ďalších, že nenie sporu medzi pravdou vedeckou a zjavenou. Za to usporiadalo mu študentstvo tichú demonštráciu pri jeho inštalácií tým, že časť odišla, keď sa ujal slova, demonstrativno z miestnosti. —

Rusínske demonštrácie vo Lvove zakončily sa hromadným odchodom zo Lvovskej university. Asi 600 študentov rozišlo sa do Viedne, Krakova a Černovic, vo Viedni a Krakove boli prijatí, v Černoviciach však nie. Patrne sa bojí táto zbytočná universita nemecká, že by takým počtom slovanských študujúcich sa zmenila na slovanskú alebo aspoň utraquistickú, preto radšej zkratšej cesty sa vrátiť a nekonať svoju povinnosť, ako by sa malo stať po právu Slavianom. Je pozoruhodné, že Národní Listy pražské v poslednom čase obracajú proti rusínskemu požiadavku o samostatnú universitu.

Originelné zprávy došly z Pešti: študenti, neviem či z mravného rozhorčenia alebo chauvinismu a prehnaného nacionalismu, usporiadali nočné výpady proti nemeckým Sängereiom. Krížové afféry s Kecskeméthym v čele vlani, chantany tohto roku, čo asi príde ďalej?*)

Do zpiatočníckej káry zapriahli sa študenti récki. Jak na tomto mieste bolo minule poznačené, zopreli sa proti prekladaniu biblie do národnieho jazyka. Preklady také uverejňovaly dva časopisy. proti ktorým boly namierené hlučné demonštrácie, došlo aj ku krvavým srážkam s vojskom a policiou, vyrabovaniu redakcií ap. Podnet k tomu dal bohoslovecký ústav (athenskej university), ktorého professori sa vyslovili, že preklad Nového Zákona na národní jazyk je znesvätenie evanjelia. Bohoslovci strhli za sebou aj ostatné študentstvo a výsledok? (Mimochodom podotýkam, že proti prekladom písma sv. na národnie jazyky, vyslovily sa aj naše »Nár. Noviny«, schvalujúc demonštrácie).

—*d.*

*) Zpráva o „Nemzeti ideálu“ vystala, poneváč referentovi nebolo možné opatriť si tento spis.

*Z listu slovenského študenta.**)

Za odpustenie prosím, že velmi chybne píšem našou materčinou. V elementárnej škole som sa neučil pravopisu slovenskému, v gymnasiume ale ani len som nehovoril slovensky, poneváč nám to bolo prísne zakázané: Ako gymnasista v tom presvedčení som bol, že som ja gruntovný od árpádovcov pochádzajúci Maďar, veď nás všetkých tak učili. Skončiac štvrtú, dostal som slovenský katechismus z Turč. Sv. Martina, ktorý ma prebudil zo škrtiaceho spánku.

Pridúc do B. oboznámil som sa s R. ktorý ma potom i predstavil v tamejších slovenských rodinách. Žiaľ Bohu, mňa ako takého chudobného žiaka v zaplátanom kabáte, len tak z boka pozerali čo nemálo účinkovalo na mňa. Vzdialil som sa od nich, bo som nemal dôvery k nim a to tým väčšmi, poneváč ma jedon úd slovenskej rodiny ohováral, čili nepekne sa vyslovil o mne »žobráčkovi«.

Netajím chudobný som bol a som aj teraz, gymnasium som bol v stave len tak dokončiť, že som viacej hladoval nežli jedol. Teplé jedlo mal som len na obed, na večeru čo mi od obeda zvýšilo, raňajky som neznal, Obyčajne nosili mi židáci chlieb za kresby. V B. som bol tiež strašne opustený, lebo z domu nedostával som nič, menšie výdavky zapravil moj ujček.

Niet sa tedy čo čudovať, že som nemal príležitosti nadobudnúť si umu v slovenčine. Teraz tiež len jedon maďarský collega smiloval sa nadomnou a platí mi byt, čo od Slováka odpusťte darmo by som čakal, bo na koľko poznám takýchto, radšej prehrajú, radšej po neslušných miestach roznosia, prelumpujú, za čo potom nečudujme sa, že nás p. Boh tresce. Ja nežiadam od Slováka zhola nič, už i preto nie aby mi nemohol na oči vyhodiť. Čítal som »Kotlín« a veru som sa pohoršil na tej vašej kritike, zvlášte ale na tom, že Vajanskému vytýkate ako čoby neznal Slovákov, čo nestojí, skorej si dám hlavu zoťať, že z Vás ani jedon nezná ľudu najmä ten nie, ktorí nenarodil sa z rodu chudobného. Bo ktorý sa z domu zámožnejšieho narodil, ten veru nemá príležitosti vyskúmať a poznať smýšľanie ľudu, tento bojí sa haleny a štíti sa rozhovoru so sprostým sedliakom.

Ačpráve vedieť treba, že títo panáčkovia netvoria Slovensko, ale pospolitý ľud ho tvorí. Že títo cestujú po Slovensku dovolím, je to vlastne nie po Slovensku, ale len po jednotlivých rodinách, kde ich dobre uhostia, veď sú to tiež panskí synkovia, chudobnému veru nestačí po daromne groš vyhadzovať. Hostinou povzbudení mladíci prídu i druhý raz s kompániou pracovníkov ešte väčšou do novin napíše sa

---

*) List písaný bol dialektom stolice, odkial patričný pochádza.

článok, že mládež cestuje a »študuje« Slovensko. Ja sám som videl takýchto *cestujúcich a pracujúcich* slovenských študujúcich! Poťa*) obed a zaplatený súdok pri takejto študijnej ceste nechýbajú.

Ak chcete ozaj Slovákov poznať, choďte na dedinu, nebojte sa drevenej chalupy ktorá že sa len nezvalí na Vás.

Často najdete v drevenej chalupe dieťa v košielke, dáte ho do škol, jesto v rodine i štipendium, rodičia vychovajú z neho nádejného študenta. Budete mať z neho jako rodičia jeho i vy radosť, ale vaše sklamanie bude veľké, lebo štipendiumom vychovali ste zaťatého odrodilca.**) I medzi mojimi spolužiakmi sú takíto, jedon šiel tak ďaleko, že moj slovensky písaný list zaniesol k slúžnemu v tom presvedčení, že ho za tento skutok vymenujú jako osloboditeľa maďarčiny, za dákeho štátneho sekretára.

Za moju slovenčinu žijem a mriem, nie tak ako mnohí len slovom, ale skutkom. Ľutujem, že som nie v stave pre neznalosť slovenčiny vysloviť všetko tak ako to cítim. Študujúci rozmýšlajte o obsahu tohoto listu.

Spolkový. *Slovenský lit. spolok »Národ«* vydržiaval 24./XI. m. r. 1901. svoje riadne valné shromaždenie. Pri tejto príležitosti nech mi je dopriato dačo prehovoriť zo spolkového života tunajšieho. Spolok účinkoval ako v minulých rokoch dľa svojich starých tradicií. Usporadoval večierky prednáškové a zábavné, divadlá, slávnosti, tanečné zábavy atď. Drobná práca medzi ľudom bola hojne pestovaná. Stýkali sme sa aj mimo spolku s ľudom, so zeleninármi, aj s remeselníkmi, so starými ale aj s mládežou. Inšia práca pomedzi Slovákmi viedeňskými nie je možná. Ľud je neuvedomelý, predpojatý, preto práca medzi nim veľmo nevďačná, prospech nepatrný. Vzdor všetkým ťažkosťam sme predsa napredovali. Bohužial, že máme tak málo intelligencie, ktorá je ochotná, konať nudnú a nevďačnú prácu, uvedomovať ľud ku slovenskej myšlienke a sebapovedomiu. Naše smerodajné kruhy na Slovensku nevedia ani oceniť národnú prácu vo Viedni. Ľudu nášho je tuná na tisíce. Pri účinlivej práci by muselo celé západné Slovensko pod vliv tunajšej intelligencie prísť, ak by sa dala do práce a ak by bola z domova hojne podporovaná. Čo nám chýba nie je ani tak počet, ale horlivosť a dobrá vôla, 4 študenti a jedon-dvaja samostatní intelligenti to neurobia. Účinok našej práce, resp. práce 10-ročného »Národa«, je videť. Nieto Slováka vo Viedni, ktorý by aspoň nebol počul o slovenskom

---

*) Za darmo.

**) Ste pessimistom, je pravda že štipendia zčiastky znemravňujú, ale ako potom podporovat chudobnú mládež? Red.

spolku vo Viedni a západných mestečkách a dedinách na Slovensku, jesto dosť mnoho členov a býv. členov nášho spolku. Práve preto, že »Národ« nie je účel sám v sebe, než príprava pre svojích členov poťažne známych, ktorí skôrej neskôrej sa odoberú domov, aby tam hlásali idey tuná nadobudnuté, je nutno »Národ« držať, keď možno zväčšiť, zdokonáliť, predovšetkým zachovať mu ten ráz, ktorý má a ktorý ho tak plodným činí.

Všetko to, čo som povedal, je snáď viac menej známe, musel som ale tieto staré pravdy ešte ráz zopakovať, aby nezavládlo akési nedorozumenie ohľadom na založenie nového slovenského spolku »Slovenskej vzdelávajúcej Besedy«. V »Národe« účinkujú 3 vŕstvy: zeleninárska, remeselnícka a takzvaná intelligencia. Trieda zeleninárska je zámožnejšia, stále tuná bydliaca a medzi Slovákmi tunajšími najpočetnejšia. Zakladatelia spolku brali preto na túto vŕstvu ohľad a keď behom času aj druhá trieda, mládež remeselnícka do »Národu« vstupovala a činne vystupovala, nastaly docela prirodzene akési protivy, ktoré intelligencia sa snažila paralysovať, ale jej diplomacia behom času zluhala. S jednej strany nebolo možno všetky predsudky a triedne sebapovedomie, ktoré sa javily hlavne pri požiadavkoch mládeže, vyhovoriť a mládež remeselnícka najmä jej čelnejší zástupcovia, neboli tak ďaleko vzdelaní, aby mohli tieto slabé stránky našich zeleninárov s ľahostajnosťou zniesť. Remeselníkovi sa zdá zeleninár namyslený, poneváč má peniaze, chudobného delníka vraj opovrhuje zeleninár, že sa nezaoberá s remeselníkom zkrátka, že ho opovrhuje. Zeleninárovi sa zase zdá mladý robotník príliš »mladý«, (totiž neskusený) ľahtikársky, nestály atď. K tomuto prišly ešte zovňajšie protivy. Veľké mesto s industriou a značnou organisáciou delníckou pôsobí na robotníka a tento nemôže na dlhší čas odolať vplyvu sociálnej demokracie. Internacionála má pre národne nevyspelého, polovzdelaného delníka veľký vliv. Pekné heslá a demagogické reči socialistických emissarov pôsobia značne. Utvorenie socialistického krúžka slovenského nemohlo tým momentom vystať, keď sa daktorí naučili v »Národe« aké také spolkarenie. Že prúdi akýsi internacionálny idealism v niekoľko hlavách slovenských robotníkov vo Viedni, o tom sme mali už pred 2 rokmi známosť. O utvorenie nového spolku bol požiadaný tehdajší predseda »Národa«. On bol ovšem v tomto ohľade troška ľahostajný, jestli ale položenie jeho — ako predsedu »Národa«, uvážime, prídeme k závorke, že on nemohol nový spolok remeselnícky založiť, keď mu v »Národe« samom chýbaly sily. Secessia by sa bola mohla zadržať snáď aj dlhšie, keď by nebol akýsi cudzí živel, do nášho stredu prišiel. Bol to p. Dvořák, akýsi úradník pri tunajších »Delníckych Listoch«, ktorí s pomocou druhých rozoštval

remeselníkov oproti »Národu«. Smerodajné kruhy v »Národe« usilovaly sa ovšem o paralysovanie náuk p. Dvořáka, ale už bolo neskoro. P. A. Štefánek zvolal politickú schôdzku tak zvanú § 2. »Versammlung« a referoval o socialisme a nutnosti založenia nového spolku slovenského pre remeselnícku mládež, ale nie sociálne-demokratický, alebo aspoň nie nepriateľský »Národu«. Zasedanie bolo búrlive, hodne osobničkárske. Protivná stránka necítiac sa dosť silnou doviedla si p. Dvořáka, ktorý aj hlavné slovo viedol. Nový spolok, horepomenovaný, sa utvoril a účinkuje už sopár mesiacov. Členov, že má vraj dosť mnoho. Dosial ovšem nemožno povedať koľko sociálnych-demokratov je tam a koľko indiferentných. Tých ostatných bude hodná väčšina. Jak ďaleko bude spolok osvetne slovenského ducha šíriť dosiaľ nevieme, dúfam ale pevne, že spolok zachová si svoj slovenský ráz a že nezapredá sa národne. Česká sociálna-demokrácia emancipuje sa od nemecko-židovského vlivu a preto nemusíme mať strach o našich mládencov, že im pán Dvořák hlavy pomútí. Naši študenti vstúpili do nového spolku a pôsobia teraz aj v »Národe«, aj v »Besede«, za čo im môžeme byť len povďační. Tak sme si zbudovali 2 slovenské spolky vo Viedni, ač ten jeden je socialistický predsa je náš. Naša mládež nebude všetkému veriť, čo budú vodcovia hovoriť; hlavné je aby nejaké nepriateľstvo pomedzi »Národom« a »Besedou« nezavládlo. »Beseda« je ale odkázaná na nás, lebo jestli sa od nás dačo nenaučí, od »soudruhů« českých sa nenaučí nič, poneváč našim slovenským pomerom nerozumia, našu reč, naše piesne a náš slovenský život neznajú.

—y.—

Referáty.

Karel Havlíček Borovský. Kapitola o kritice. (Dokončenie).

Za čtvrté ještě dodati musím, že je napsati dobrou kritiku mnohem těžší a obtížnější práce než mnohý jiný literární článek, jako již kromě jiných důvodů sama Matice Česká uznává, poněvadž kritiky v Časopise Českého Musea dvojnásobně honorovati bude. (To byla ovšem rána do srdce mnohých, nenávidících kritiku tak jako netopýři světla se štítí.)

Na zastaralou již námitku, že se kritikou odstrašují mnozí, kteří by jinak spisky své na oltář vlasti položili atd., již mnohonáctekrát stejná odpověd dána jest. My zde jenom přiostříme tolik, že o takové choulostivé vlastence, kteří se jen proto k literatuře české připojili, že snad lehčeji chvály dojíti mohou než jinde, že o takové, pravím, není

co státi. Ostatně se člověk, kterému spisovatelství již v krvi leží a kterému se trochu jasnosti v hlavě blyští, ničím na světě, ani zákazem ani strachem o výživu, a následovně ani kritiku odstrašiti nedá.

Na jinou však námitku chytráků, že totiž kritika protož zbytečná jest, poněvadž dobrá kniha i bez ní průchodu najde a špatná i tak zapomenuta bude: činíme opět svůj návrh, aby totiž tito pánové tedy ani spisy své sami nevychvalovali ani od svých přátel vychvalovati nenechávali, ba aby se i vychvalných, mnoho přislibujících a mámivých titulů na knihách svých zdržovali. Pokavád však to neučiní, musí se s druhé strany i pravda nemitá o spisech jejich pronésti aby se nikdo — nenapálil.

Samo sebou se již rozumí, že pod pravou kritiku ani kritik jméno své podepsati nemusí, protože na tom nic nezáleží, od koho úsudek pochází, *když dostatečně* odůvodněn jest. Tenkrát ručí onen úsudek sám za sebe a nepotřebuje garancie známého velikého jména. Namítá li se něco proti kritice, má to být vždy jen proti tomu, co oní psáno stojí, o osobě sepsavšího ji nikde zmínky činiti potřeba není: ze samé kritiky dá se již poznati jeho zkušenost a schopnost v té věci. Zkušenost však a vyzralost úsudku není následkem pouhého stáří, sice by byl dubový špalek nejlepším kritikem i spisovatelem.

Tolik námítek zdálo se nám potřebí podotknouti, než se k jádru věci samé dostaneme. Ovšem že se tyto námítky jenom proti hanlivé kritice činívají, poněvadž chválu i nezaslouženou každý rád do kapsy vstrčí, ale hana i nejzaslouženější je vždy pro pohaněného neberný peníz.

Nyní však buď i vám dovoleno něco podstatného proti tomu, co se u nás obyčejně o vyšlých knihách píše (kritikami to raději nenazveme) namítnouti. Při těchto »kritikách“ je hlavní potřeba míti dobrou zásobu rozmanitých planých pochval pohotově a nasypati jich něco podle okolností na vyšlou knihu. Čtenáři našich časopisů mi snad dobře rozuměti mohou, co tím míním a nepochybně již také ty otřelé fráze dobře v paměti nosí. — Takové počínání nejenom že spisovatelství, zaměstnání tak vážné a důležité, každému a dekomus snadné a přístupné činí a tudíž literaturu zjalovovati pomáhá: ale i ostatně se proti rozumu a vzdělání ducha přehrubě prohřešuje, poněvadž v tak planých panegyrikách na nic než na osobnosti ohled neberouc, o krasovědě, stylu, poesii atd. nejnesmyslnější náhledy, (z nepovážení) rozšiřuje Zvláště u nás, kteří jen chudou literaturu máme a jmenovitě ve věcech krasovědných téměř nic jsme nevyvedli, kterým v mnohých velmi potřebných haluzech věda a umění ani jedna kniha k ruce není, u nás

by zapotřebí bylo, aby se aspoň příležitostně ovšem tom rozumné, nepředpojaté, užitečné náhledy rozšířily a v obecenstvě průchodu našli.

Každé umění nese na sobě jakýsi znak nepochopitelnosti, jakési arkanum: ne snad že by opravdu umělci mezi sebou nějakých cechovních tajností ukrývali před obecným lidem, nýbrž jen proto, že umění všeliké vyznačeno je jistou neomezeností, nezpoutaností, svobodou. Táto svoboda umění velice již byla zle užívána od lidí neschopných, kteří zvyklí jsou si svobodu převstavovati co stav nějaký bez všelikých pravidel, beze všech úvazků; kdežto přece vlastně zcela naopak svoboda v umění právě nic jiného není než veliké nezkončené množství rozličných pravidel, z kterých si právě proto, že jich velmi mnoho jest, vybírati může umělec. A tak se tedy umění jen zdá býti bez pravidel, právě proto, že jich tuze mnoho jest, která se tedy nedají do některé instrukce neb návodu vtěsnati.

Toto stanovisko je předůležité při posuzování uměleckých výtvorů. Všeobecná stížnost umělců bývá na pedantství, úzkoprsost, jednostrannost, školáctví atd. svých kritiků a musíme přiznati, že věru spravedlivá jest. Vysvětluje se dobře s výše. Takový kritik znaje sám jen několik pravidélek pokládá tuto svou zásobku za úplný kodex a nemaje tušení o nezkončenosti umění, hotovo je všude kaceřovati, kde se umělec dle jeho (kritikových) pravidel neřídil.

Není všetko, co se o kterém básnickém díle napíše, také kritika: ba ani každé posouzení nemůže se ještě kritikou nazvati. Kritikou jen tenkráte se posouzení nazvati má, když důkladně probere dílo z umělecké stránky. Jsouť však skoro při každém básnickém díle i jiné a snad časem důležitější stránky, které se posouditi mohou.

Zmíníme se zde také příležitostne o jedné ne sice důležité, avšak u nás v Čechách hojné stránce uměleckých děl. Každé umělecké dílo má tu nevyhnutnou vlastnost, že od někoho sepsáno jest. Tento zas obyčejně má několik přátel, z nichžto jednoho požádá, aby někam do časopisu napsal něco o jeho knize; neboť každá kniha musí si, jak na svět přijde, některý časopis vzíti za kmotra, chce-li šťastně životem kráčet. Takový tedy o posouzení požádaný přítel, již před čtením věda, jak asi o knize psáti má, nevyhnutelně se pak namáhati musí, aby něco napsál: což obyčejně nemívá veliké ceny, zvlášť v kritickém ohledu. Takové »kritiky« mohly by se v krámích hotové prodávati na vybrání a čtenář po takovém posudku méne ví o knize, než před ním věděl.

Též takový následek mají jiného způsobu »kritiky«, které bychom nejraději šviháckými nazvali. Jsouť to kritiky, kde kritik vlastně v úmyslu nemá představiti nám onen spis kritisovaný, jak jest, objek-

tivně, kde na zřeteli nemá spisovatele knihy oné, nýbrž sebe samého. On koketuje v kritice sám, chce psát zájímavě, snaží se nejlepší nápady a vtipy své vyvěsiti do ní a tak se stane, že napíše často spis dosti zábavný, ano i dobrý, leč ne kritiku.

Objektivnost je vůbec na kritice hlavní cnost: z pravé kritiky chceme poznat dílo samé a spisovatele jeho, chceme odtamtud nabýti odůvodněného soudu a schopnostebh spisovatelovýeh a o ceně jeho plodu. A proto opět je zvlášť za našich časů druhá hlavní ctnost kritikova veliká bibliografická známost, aby mu aspoň v jeho odvětví všechny poněkud výtečnějeí plody všech literatur známy byly a tak původní dílo a opsané rozeznati mohl. Ačkoli sice dílu samému výtečnost zůstane vždy svá, přece je z ohledu na spisovatelovy zásluhy znamenitý rozdíl, je-li dílo jeho neb jiného.

Za našich časů při tak neskončeném počtu děl uměleckých básnických ve všech literaturách je zajisté věc nesnadná stopovati literárního pytláka, když opatrný a při tom poněkud schopný jest. Zde by arci především záslužno bylo určiti hranice mezi původností a napodobněním, kdyby ta věc tak lehká a tak krátká byla, že by se vtěsnati mohla do tak nevelkého pojednání. »Nic není nového pod sluncem« slyšíme v jedné strany a v druhé praví se nám: »Neníť jediná věc na světě, jež by jiné rovna byla ve všem.« Mezi těmito dvěma zásadami leží naše pravda. Co umíme, naučili jsme se od někoho a udati hranici mezi napodobňováním a původním tvořením zůstane věčně nemožno. Nejznamenitejší umělci často užili patrně cizích myšlének, aniž jim to na újmu vzato býti může. V praktickém životě velmi dobře se rozeznává pravá zásluha literární od pouhé kopie a zdá se velmi jisté měřítko býti na literární původnost samo společenské živobytí. Člověk se nedovede vždy přetvářiti, aspoň se nemůže v společenském životě stavěti moudrejším než jest a skoro vždycky se může vážnost, jaké kde ve společnosti požívá, pokládati za nejvěrnější měřítko jeho literárních opravdivých zásluh. —*d.*

Rozmanité zprávy.

— Do výboru slovenského lit. sp. „*Národ*“ boli nasledujúci pánovia zvolení: Predseda: Jaromír Krížko ingenieur, podpredseda: Cand. fil. Anton Štefánek, zápisník: Cand. med. Gejza Rehák, pokladník: p. Jaroslav Ander účtovník, knikovník: Cand. med. Gustav Čipka, výborníci: p. Ján Koch a Andrej Kontoš, revizori: p. František Koch a Cyril Hergotič.

— Ako je známo, „*Literárne Listy*“ katolícke, rozhodne zavrhly Tolstého i do slovenčiny preložený romám „*Vzkriesenie*“. Kritika vyznela v ten smyseľ, že je lepšie diela toho vôbec nečítať, jestli človek nechce prijsť menovite mravne a

nábožensky na rozcestie (Buday). — „*Časopis pre evanjelické bohoslovie*“, však ináč mieni. Pod nadpisom „Viera a kresťanstvo“ v dvoch nových slavianskych románoch (H. Sienkiewicz: Quovadis. — L. N. Tolstoj: Voskresenie) končí prof. J. Kvačala svoju kritiku: „Tak summovaním náboženských výkladov katolíckeho a pravoslávneho romanciera, prichodíme k dvom základným myšlienkam reformácie, prinavrátenie sa k pôvodnej čistote — pre cirkev — a k pokániu a viere, cielom ospravedlnenia, pre jednotlivca. Majme nádej, že šírením sa a dobrým poňatím podobne namerenej literatúry kresťanstvo a evanjelium len vyhrať môže“. —*)

— „*Národný Slovenský Spolok*“ v Amerike má už 391 odborov a 13·110 členov.

— *Martin Hatala*, pôvodca viacerých mluvníc slovenských, slávil 80-ročné narodzeniny. Narodil sa 4. novembra 1821. Žije v Prahe.

— Gazdovsko-potravný spolok v *Kútoch* mal v prvom svojom správnom roku 72,494 kor. obratu. Čistý zisk obnášal 2431 kor. 02 hal.

— V *Brockom* (nitr. stol.) zakladá sa potravný spolok.

— Úverkový spolok v *Kútoch* (nitr. stol.) striasol sa židovskej správy a prešiel cele do kresťanských rúk.

— V zemplinskej stolici nachodí sa dľa úradnej správy 40 obcí, v ktorých nie je žiadnej školy.

— *Štipendia*. Národný Slovenský Spolok v Spojených Štátoch Amerických jako po druhé roky tak aj roku 1902 v mesiaci máji bude udeľovať štipendia pilným slovenským žiakom navštevujúcim vyššie školy, tak tiež chudobným slovenským učiteľom, spisovateľom a ochotníkom, ktorí svoje prosby dopošlú na hlavného predsedu Nár. Slov. Spolku najneskoršie do 1. mája roku 1902.

Podmienky ku obsiahnutiu štipendia sú nasledovné:

Študenti uchádzajúci sa o podporu musia priložiť ku svojej prosbe posledné svoje školské svedoctvo, alebo tohože svedoctva úradný odpis; pri každej prosbe žiaducno je odporúčanie daktorého slovenského redaktora, alebo známeho národovca, alebo spisovateľa; potrebno je udať vek a označiť, že jakou vedou patričný mieni sa zaoberať, inými slovami povedomo, že čím chce byť. Okrem tohoto ku svojej prosbe musí priložiť nejakú literárnu prácu, ktorá by sa hodila pre kalendár spolkový, alebo pre spolkový orgán. Práca nemusí byť pôvodná, môže byt aj preklad, ale treba označiť pôvodcu i jazyk v ktorom bola pôvodne písaná a z jakej reči je preložená. Hlavná váha bude sa klásť na reč, výrazy a bezvadný slovenský pravopis. Školské svedoctvá pošlú sa nazad.

Spisovatelia uchádzajúci sa o podporu, musia ku svojej prosbe priložiť nejakú pôvodnú prácu, ktorej thema je z pospolitého života slovenského. Práce majú byť spracované pre spolkový kalendár, alebo orgán. Práce môžu byť: Divadelné hry jakéhokoľvek odvetvia, povesti, novelly, humoresky atď.

Učitelia ku svojej prosbe musia priložiť dosvedčenia niektorého slovenského redaktora, spisovateľa, alebo národovca, ktorý by svedčil o ich uprimnom slovenskom zmýšľaní. Okrem toho majú pripojiť nejakú literárnu prácu buďto pôvodnú, alebo preklad s udaním mena pôvodcu.

Tým, ktorým by sa podpora neudelila, budú vrátené jako prosby tak aj práce.

Mená podporu dostanuvších nebudú vyzradené a preto môžu sa pod svoju prácu podpísať, alebo použiť pseudonymu.

Prosby a práce adressovať treba na hlavného predsedu Národného Slovenského Spolku a síce takto: Mr. A. S. Ambrose, 25 Ave. A. New York, N. Y. U. S. America.

Dano v New Yorku dňa 11. decembra roku 1901.

Ján A. Ferienčík
Hl. zápisník N. S. S.

---

*) „Vzkriesenie“ v slovenčine dostať u dra Dušana Makovického v Žiline, Trenčianska. —

Ján Kollár

† 24. januára 1852—1902.

Dňa 24. januára 1902 uplynulo 50 rokov, čo zomrel vo Viedni veľký syn Slovenska Ján Kollár. Jednoduchý pomník z pieskovca, s medallionom podoby zosnulého pevca »Slávy dcéry«, označuje v opustenej zadnej časti sv.-marxkého hrobitova viedeňského, zabudnutú mohylu Kollárovu.

Po dôstojných oslavách v roku 1893, keď vo Viedni, v Prahe a v Martine zasvätila sa pamiatka 100-ročných narodzenín Jána Kollára, keď usilovne sbieraly sa Kollariana a bedlive zaznačovaly výroky ešte živých svedkov doby Kollárovskej a dva chudobné akademické spolky viedeňské, slovenský »Tatran« a »Český akademický spolek«, podujali spoločne vydať ideálne krásne dielo: »Sborník Kollárovský« — bolo by to lepšie slušalo Akademii, lebo učeným spoločnostiam — zdalo sa, že ruch Kollárovský prehĺbi všetky vrstvy národa a duch jeho diel, snah a tužieb, že ovláda základne literárne kruhy na Slovensku i v Čechách, že život literárny obrodí sa v smysle i duchu Kollárovom, že kultúrny programm náš doplní sa veľkými, posiaľ málo pochopenými ideami tohoto neobyčajného *genia, vlastenca, buditeľa a veštca.*

Slovenský životopis Kollárov od Bohutinského*) rozšíril a spopularizoval známosti o Kollárovi medzi Slovákmi, prof. Masaryk pojednal v »Českej otázke« o filosofických základoch Kollárovych ideí, prof. Dr. Murko — rodom Slovinec, vydal obšírný a dôkladný spisok o Kollá-

*) Vydal „Slovenský literárny spolok Národ“ vo Viedni 1893. Dostať u Karla Salvu v Ružomberku.

rovi, ktorý náležite pochopený bol Slovincami, Horvatmi i Srbmi a ktorý k poznaniu Kollára a jeho vzájomnosti medzi juhoslavianmi valne prispel.

Sú ovšem tieto monografie tiež pokrokom a slúžiť budú čo vzácny materiál literárnemu historikovi, ale pritom konštatovať treba to smutné faktum, že nám ešte mnoho, veľmi mnoho chýba.

Nemáme posiaľ jednotného diela obsahujúceho celý jeho život a pôsobenie, jeho význam buditeľský v Slovanstve a jeho hlboký význam v československej literatúre zvlášť.

Nemáme kritického diela o *vzájomnosti Kollárovej a jej dejinách v Slovanstve. Chýba nám všestranný rozbor jeho diel, najmä „Slávy dcéry!" Humanitné ideály jeho sú málo známe a nepochopené.*

Kollára treba študovať, veď týmto slovom vyslovený je celý náš mravný a kultúrny programm. Do Kollára sa treba vhĺbiť, najmä mladšej generácii, veď škola a súčasná literatúra neposkytujú temer ničoho o jeho dobe a význame jeho prác. Celá staršia literatúra slovenská pohybuje sa v stopách Kollárových, on je zdrojom celých literárnych generácií.

Kollár je otcom vzájomnosti literárnej, kultúrnej medzi národami slovanskými, bez nejž by malé národy hynuly hladom duševným. On je apoštolom večne novej a nikdy nestárnucej idey lásky a bratstva medzi jednotlivými kmenami slovanskými.

Vzájomnosť mala svojho času epochálny význam a neztratila ho ani pre časy budúce. Nik od 80 rokov neprehovoril o všeľudských úkoloch Slovanstva jasnejšie, krajšie nežli Kollár. Že cesty ním vyznačené sú pravé, dokazuje život na všech stranách. Kollár je šťastným, veľkým prorokom, nech splnia sa jeho slová a stanú sa skutkom v prospech náš:

»Slávský život na vzor potopy
Rozšíří svých všudy meze kroků;
Vědy slávským potekou též žlabem,
Kroj, zvyk, i zpěv ludu našeho
Bude módným nad Seinou i Labem«.

Dr. *P. Blaho.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

XII. Gemer a Malý Hont.

Okres pohronský.

Helpa: Heľpa
Nándorvőlgytelep: Švábolka
Pohorella: Pohorelá
Polonka: Polomka
Sumjácz: Šumjác
Telgárt: Telgart
Vernár: Vernár
Závadka: Závadka

Okres revúcky.

Borosznok: Brusník
Fillér: Filiar
Gerlicze: Grlica
Hisnyó: Chyžnô
Ispánymező: Špaňô Polc
Jolsva Taplócza: Jelšavská Teplica
Kis Rőcze: Revúčka (aj Malá Revúčka)
Koprás: Kopráš
Kövi: Kameňany
Krokava: Krokava
Lubenyik: Ľubeník
Miglécz: Migles
Mnisány: Mnišany
Murány: Muráň
Murány-Hosszúrét: Dlhá Lúka
Murány-Hutta: Huta
Murány-Lehota: Muráňska Lehota
Murány-Zdichava: Muráňska Zdychava
Nandrás: Nandráž
Perlász: Pribradzany
Ploszkó: Ploskô
Polom: Polom
Poproes: Poproč
Rákos: Rákoš
Ratkó: Ratková
Ratkó-Bisztro: Bystrô
Ratkó-Lehota: Lehota
Ratkó-Szuha: Suchá
Ratkó Zdichava: Zdychava
Répás: Repište
Rónapatak: Rovnô
Süvete: Šivetice
Szásza: Sása
Szirk: Sirk
Turcsok: Turčok
Ujvásár: Rybník
Umrlá-Lehota: Úmrlá Lehota
Vizesrét: Mokrá Lúka

Okres siačsky.

Ajnácskő: Hajnáčka
Almágy: Almáď
Alsó Balog: Nižný Balog (literárne Blh)
Jánosi: Janošovce (Janoševce)
Jéne: Jéne
Jeszte: Hviezdička
Kerekgede: Kerekediev

Alsó és Felső Bátka: Nižná a Vyšná Batka
Alsó Hangony: Nižný Hangoň
Balogfala: Balogfala
Bellény: Belien (aj Belian)
Béna: Bjeňa
Bugyikfala: Budikovany (Budikoväne)
Csiz: Číz
Csoma: Čoma
Czakó: Cakovo
Darnya: Darňa
Derencsény: Drienčany (Drienčane)
Détér: Déter
Dobfenék: Dobfenek
Dobócza: Dubovce
Dulháza: Dulház
Dúsa: Dúžava
Egyházas-Bast: Bašt
Felled: Feleď
Felső-Balog: Vyšný Balog
Felső-Hangony: Vyšný Hangoň
Gesztes: Hostišovce
Gesztete: Gestice (aj Gestetier)
Gortva-Kisfalud: Kišfalud
Guszona: Husiná
Harmacz: Harmac
Iványi: Ivanka (aj Ivání)
Kis-Gömöri: Gemerčok
Majom: Majom
Mártonfala: Mártonka
Meleghegy: Melecheď
Padár: Padarovce
Pálfala: Pavlovce
Perjese: Dražice (aj Drašice)
Péterfala: Peterfala
Radnot: Arnótová
Rakottyás: Rokytáš (aj Rakoťáš)
Rimaszécs: Siač (aj Sieč)
Sajó-Püspöki: Šajó Püspöki
Serke: Širkovce (aj Žirkovec)
Sid: Šíď
Simonyi: Šimonovce
Sőreg: Šöreg
Susa: Suša
Szent Simon: Svätý Šimon
Szútor: Sútor
Fajti: Fajty
Tamási: Tomašovce (Tomašcvce)
Ujfalu: Ujfalu (aj Ujfaluba)
Uraj: Huraj
Uza Panyit: Panietovo
Várgede: Hodejovo (aj Vargeď)
Velkenye: Velkaňa
Zabar: Cabar
Zádorháza: Zádorháza
Zsip: Žíp

Okres rimavskosobotský.

Alsó Pokorágy: Uhorská Pokoradz
Alsó Szkálnok: Dolný Skalník
Antalfalva: Šoltýska
Babaluska: Babinec
Bakos-Török: Bakošovce-Dolné Tiriakovce
Baradna: Bradnô
Cserencsény: Čerenčany
Lukovistye: Lukovište (množ. čís.)
Magyar Hegymeg: Uhorské Záhorany
Nagy-Szuha: Veľká Suchá
Nyustya: Hnušťa
Orlaj-Török: Orlajovce a Horné Tiriakovce
Osgyán: Ožďany
Pápocs: Pápča

Dobrapatak: Potok
Drábszkó: Drábsko
Esztrény: Ostrany
Fazekas-Zsaluzsány: Hrnčiarske Zalužany
Felső-Pokorágy: Slovenská Pokoradz
Felső-Szkálnok: Horný Skálnik
Forgácsfalva: Lom
Fürész: Píla
Gyubákó: Ďubákov
Hacsava: Hačava
Hrussó: Hrušovo
Keczege: Kociha
Kiette: Kijatice
Klenócz: Klenovec
Kokova: Kokava
Kraszkó: Kraskovo
Likér: Likier
Lipócz: Lipovec
Pongyelok: Pondelok
Pribaj: Príboj
Ráhó: Hrachovo
Rima-Brezó: Brezovo
Rima-Lehota: Rimavská Lehota
Rima-Zsaluzsány: Zalužany
Rimabánya: Baňa
Rimácza: Rimavica
Susány: Sušany
Szelcze: Selce
Szilistye: Slizkô
Sztrizs: Striežovce
Tamásfalva: Tomášovce
Tiszolcz: Tisovec
Tót Hegymeg: Slovenské Zahorany
Valykó: Vaľkovo
Varbócz: Vrbovce
Zeherje: Zacharovce

Okres rožňavský.

Alsó-Sajó: Nižná Slaná
Barka: Barka
Berdarka: Brdárka
Berzéte: Brzotýn
Betlér: Betliar
Borzova: Borzova
Csetnek: Štitník
Csucsom: Čučma
Dernó: Drnava
Fekete-Lehota: Čierna Lehota
Feketepatak: Kobeliarovo
Felső Sajó: Vyšná Slaná
Gacsalk: Gočaltovo
Geczelfalva: Gecelovce
Gencs: Genč
Gócs: Gočovo
Hámosfalva: Rozložná
Hankova: Hankova
Kraszna Horka-Váralja: Krásna Hôrka Podhradie
Kún Taplócza: Kúnova Teplica
Lucska: Lúčka
Markuska: Markuška
Nadabula: Nadabula
Nagy Hnyilecz: Hnilec
Nagy-Szlabos: Slabošovce (aj Slavošovce)
Nagy Veszverés: Veľká Poloma
Ochtina: Ochtiná
Oláhpatak: Vlachovo
Pacsa: Pača
Páskaháza: Paškaháza
Pelsőcz: Plešivec
Pétermány: Petermanovce
Rédova: Redova
Rekenye-Ujfalu: Rekeň

Hárskút: Harškút
Henczkó: Henckovce
Henzlova: Henzlová
Jólész: Jóléš
Kis-Szlabos: Slaboška (aj Malá S.)
Kis-Veszverés: Malá Poloma
Kovácsvágás: Kováčvagás
Kőrős: Körös
Kraszna-Horka-Hosszúrét: Dlhá Lúka
Restér: Roštár
Rochfalva: Rochovce
Rudna: Rudník
Sebespatak: Bystrie
Szalócz: Solovec
Szilicze: Silice
Uhorna: Uhorná
Vigtelke: Viktelka

Okres tornaľský.

Abafalva: Abafalva
Aggtelek: Agtelek
Alsó-Kálosa: Nižné Kálošovo
Alsó-Szuha: Nižná Suchá
Alsó Vály: Nižné Valice
Alsófalu: Poliná
Bánréve: Banriev (aj Bariev)
Baracza: Barcika
Beje: Behynce
Beretke: Beretka
Csoltó: Čoltovo
Deresk: Držkovce
Felfalu: Chvalová
Felső Kalosa: Vyšné Kalošovo
Felső Szuha: Vyšná Suchá
Felső-Valy-Bikszög: Nižné Valice
Füge: Figa
Gergelyfalva: Gergeľovce
Gicze: Hucín
Gömör Panyit: Poniata
Hanva: Hanava
Harkács: Hrkáč
Hét: Hét
Hosszúszó: Hosúsovo
Hubó: Hubovo
Imola: Imola
Kánó: Kánovo
Licze: Licince
Lökősháza: Lékaška
Málé: Malá
Méhi: Méhi
Melléte: Meljata
Mihályfalva: Michalovce
Mikolcsány: Mikolčany
Naprágy: Napraď
Násztraj: Novačany
Oldalfala: Oldalfala
Otrokocs: Otrokoč
Özörény: Jazerany (Jäzerany)
Pelsőcz-Ardó: Ardovo
Poszoba: Posoba
Putnok: Putnok
Ragály: Ragál
Rás: Rašice
Recske: Rečka
Runya: Ruminco
Sajó-Gömör: Gemer
Sajó-Keszi: Kesi
Sajó Lenke: Lenka
Sánkfalva: Šankovce
Szt. Király: Svätý Kiráľ
Szkáros: Skerešovo
Sztárnya: Starňa
Tiba: Tiba

Kecső: Kečovo
Kelemér: Kelemér
Királyi: Králik
Kövecses: Kivečeš
Lekenye: Lekeňa
Lénártfalva: Lenartovce
Levárt: Levárt
Tornalja: Tornaľa
Trizs: Striž
Visnyó: Višňovo
Zádorfala: Zádorfala
Zubogy: Zuboď
Zsor: Žor

O literní vzájemnosti *)

mezi rozličnými kmeni a nářečími slovanského národu

od **Jana Kollára.**

§. 1.

Úvod.

Z nejutěšenějších a nejpamátnějších květin za nové doby na půdě mnohokmenného národu slovanského se vypučilých a vyvinulých, jest tak zvaná literní vzájemnosť. Poprvé zase po mnohých stoletích považují se rozptýlení národové slovanští co jeden veliký národ, a rozličná nařečí svá co jednu řeč, zbuzují v sobě cit národní, a touží, by se úže připojili. Mraky bludu a zaslepenosti se rozptylují; sytí dlouhého rozdvojení, prázného otupujícího od sebe dlení a zničemňujícího rozpadnutí, odvrhují okovy starých předsudkův, by ztracených práv přírody a rozumu se ujali a k oné lidské a bratrské lásce se povznesli, která jediné s to jest, aby nešťastné národy přetvořila a oblažila. Slovanští národové čelí zase k původní své jednotě, jako v květ a ovoce rozvinulá rostlina k svému klíčení a jádru. Vzájemného svazku, zeměmi a moři nerozdělitelného, a nevidomě po kmenech a nářečích se zmáhajícího, takového literně-duchového svazku jsou Slované doby této nejen schopni, onť jest pro většinu jich potřeba nevyhnutelná. Tato myšlénka a úkaz, že jest nyní v Evropě nový, zvláštní, původní, pro národ slovanský ale velmi důležitý a prospěšný, jest hoden největší pozornosti, všestranné úvahy a skoumání každého vzdělaného Slovana tím více, ježto, ač sám v sobě nevinen, přece snadno k leckterému nedorozumění a poblouzení příčinu zavdati může. Žádná velikolepá, ducha povznášející myšlénka nevstupuje u veřejný život národův bez

*) Dle zlepšeného vydání pod titulem: „Über die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation". Pešt 1837. Preklad dľa Jana Slav. Tomíčka. V Prahe 1853.

dvojakého boje: buď s nepřátely myšlénky, jíž dalšímu její šíření naproti se staví a ji potlačiti se snaží, buď s její přátely, již ovšem pro ni se prohlašují a působí, vlastnímu ale smyslu jí nerozumějíce, tudy poklések se dopouštějí, jimiž dobré věci často více škodí, než první její nepřátelé. Neboť nejen myslitelé, vzdělaní, lepší a šlechetnější v národě chápají se s velikým účastím nové, u veřejný život vcházející myšlénky, i hrubá luza, sobec, blázník, vášnivec, vystupují co hajitelé a šiřitelé její, aniž byli čistoty, významu a vznešenosti myšlénky té sami pocítili a pochopili. Čím tedy vznešenější a důležitější jest předmět, čím větší díl člověčenstva, na který se vztahuje, čím bohatší a významnější následky, jež má pro život, čím snáze se ho zneužívati může: tím častěji má se o něm přemýšleti, mluviti a psáti, tím pilněji usilovati, by se pravé pojemy a známosti jeho rozšiřovaly. A právě to jest i účelem tohoto pojednání. Již před lety promluvil spisovatel ovšem krátce poprvé o myšlénce ' v knize: Rozpravy o jmenách, v Budíně 1830 str. 345, svým časem ale více o tom přemýšlel, též některé, sem náležející spisy jiných národův četl, a náhledův jich zde onde v tom úmyslu použil, by nebyl jednostranně slovanský, nýbrž aby pokud možná evropského stanoviště si dobyl.

§. 2.

Co jest vzájemnosť dle slova, dle významu?

Vzájemnosť není slovo novokuté, cizí, onoť jest v nářečí staroslovanském, ruském, polském a jiných užívané slovo domácí; rovná se latinskému reciprocitas (od recipio, recapio). Slovozpytně pochází od kořene *jati*, *zajati*, *přijímati*, staroslovansky a rusky a znamená tolik co vzíti a opět dáti, půjčiti a nahraditi, vespolek se objati, objímati. České obyčejné slovo *obapolnosť* nevyjadřuje té věci úplně, nebo slovo *obě* a *pol*, *polovice* vztahuje se jen na dvě půle čili strany, *vzájemnosť* ale může býti i mezi třemi, čtyřmi, pěti a více stranami nebo-li kmeny. Vzájemnosť jest tedy společné přijímání, společná výměna a spojené požívání. *Literní Vzájemnosť* tedy jest, by všecky národní větve společnou měli část duchových plodův svého národu, by vzájemně kupovaly, četly ve všech slovanských nářečích vydané spisy a knihy. Každé nářečí aby nový život z druhého čerpalo, aby se omlazovalo, obohacovalo a vzdělávalo, a přece na druhá nesáhalo, aniž na sebe sáhati dávalo, nýbrž aby vedle všech ostatních na své vlastní půdě dále stálo. Při vzájemnosti zůstávají všechny kmeny a nářečí nezviklaně na svém starém místě, pomáhají však vzájemně spojeným působením a závodě-

ním výkvětu společné literatury národní: vzájemnosť není zde květinou, nýbrž bohyní květin, která rozmanité květiny sije, sází, pěstuje, zalívá a ochraňuje, a jich pyl k nové spanilé směsi pořádá.

§. 3.

Co vzájemnosť není?

Neležíť ona v politickém spojení všech Slovanův, ne v demagogických pletichách neb v revoluční zpouře proti vládám země a panovníkům, z čehož jenom zmatek a neštěstí pochází. Literní vzájemnosť může i tam býti, kde národ pod více žezly se nalézá, do více států, království, knížetství, panství neb republik rozdělen jest. Vzájemnosť jesti i tam možná, kde v národě několikero jest náboženství, církví a vyznání, kde různosť je písma a písmen, podnebí a zemí, obyčejův a mravův. Onať světským vrchnostem a zeměpánům není nebezpečna, hranic a zemí, odvislosti poddaných na tom neb onom mocnáři a jiných, tomu podobných okolností politických se nedotýkajíc, se stavem věcí, jakéž se jeví, spokojena jsouc, ke všem vlády formám, ke všem způsobům občanského života se hodíc. práv a zákonův zemí cizích ve svém stavě nechávajíc, slovem s každým pánem v míře, s každým sousedem v přátelství živa jsouc. Jestiť ona tichá nevinná ovečka arci k jednomu velikému stádu náležející, a však na své zvláštní třídě a dolině se pasoucí. Stát jesti spojení mnoha zemí a rozličných národův pod společnou hlavou; jeho účel jest: ochrana, spravedlnosť a napomáhání vzdělanosti mezi svěřenými jí národy. Protož lásku k našemu národu a řeči — a věrnosť a poslušenství panovníkům, byť i jiného byli národu. Při literní vzájemnosti netřeba chovati přání neb návrhův, jako německý spisovatel Ant. Linhardt ve svém dějepise Krajinska, v Lublani 1791 díl II. předml. str. 2. »Že mezi národy rakouského mocnářství Slované počtem a mocí nejvíce převládají; že, kdyby v státovědě bylo obyčejné, aby suma spojených sil, v nichž majestát toho státu spočívá, dle největší stejnorodné síly byla pojmenována, Rakousko vlastně též tak jako Rusko slovanským státem by se nazývati musilo«.*) Také možná býti spokojenu s ušlechtile skromným smýšlením a vyjádřením slovanského spisovatele, B. Kopitara, v jeho mluvnici str. XIX.: Štědrosť Jeho Veličenstva císaře Františka I. opatřila Františkánovi P. Stullimu, čehož potřebí, aby illyrský slovník sepsal. A v skutku mají slovanští poddaní císaře rakouského jakés právo k zahřívajícímu paprsku vlády; z 20 millionův, již pod tímto mírným

*) Bylo by to zajisté k největšímu všech prospěchu. Pozn. překl.

žezlem žijí, jest 13 millionův samých Slovanův, ostatních 7 Němcův, Maďarův, Židův atd.**) Národ německý jest do více kmenův a státův rozdělen, nalézá se pod více vládami nežli slovanský; v Němcích jest nyní 38 rozličných státův a knížetství, k tomu ještě Dán, Norveg, Šved, Hollandu, Belgie, Lotharinska, Elsasu, Burgundu, Švýcar, Sedmihrad a Spíšska nepočítajíc. Slované jsou jen pod 4 neb 5 vládami, totiž Rusy, Rakousy, Prusy, Sasy a Portou. Je-liž ale tam věrné lnutí k národní literatuře a k rozličným, germanským i negermanským vládám, můžeť tomu též i u Slovanův býti, jižto už svou povahou tišší a k vyšším, ne jak nepřátelé praví, podlézavější, nýbrž uctivější jsou. Žijíť i Angličané a Novořeci pod králi, z jich národu nejsoucími. Jen nelajte a nevykřikujte hned oněch co přepjatcův, fanatikův, pobuřovatelův anebo nepřátel jiných národův, již se svým národem věrně to myslí a jeho opravdu oblažiti žádají, aniž stávajícího světa řádu rušiti chtějíce. Též nespočívá vzájemnosť v tom, aby se nářečí slovanská zevšeobecnila anebo násilně smísila v jednu hlavní řeč a ve spisovní jedno nářečí, jak někteří Slavisté o tom sníti začali. Nářečí slovanská jsou už dílem mluvnicky daleko od sebe vzdálena, aby přirozeným způsobem v jednu řeč splynouti aneb skována býti mohla; dílem filologicky některá z nich tak už vyvinuta a výbornými knihami obohacena, že od člověčí slabosti, marnosti a samolibosti cele toho očekávati nelze, by některý kmen svou samostatnosť, budiž ona jaké koliv povahy, obětoval, posud dobytých pokladův se odřekl, na ně takořka zapomněl a jich se odžehnal. Většina Slovanův visí s přirodilou stoletími usvěcenou láskou na svém nářečí, a ve své částeční vzdělanosti a literatuře pokročila už tuze daleko, by ustoupiti mohla.

§. 4.

Mnoho-li a která nářečí slovanská náleží ku vzájemnosti?

Ne vysoce učený, nicméně aspoň na prvním stupni vzdělanosti a osvěty stojící Slovan ať zná jen čtyři nyní žijící vzdělanější nářečí, v nichž knihy se píší a tisknou, totiž ruské, illyrské, polské a československé. Učenější a vzdělanější Slovan druhé třídy vnikne i do menších nářečí a podnářečí, jako ku př. v ruském maloruské, v illyrském horvatské, vindické, bulharské; v polském lužické a t. d. Slovan třetí

**) Za tímto příkladem vznešeného mocnáře a zvěčnělého otce šel i vznešený syn, Jeho Veličenstvo císař Ferdinand I., jenž veliké slovansko-literní zásluhy p. Jos. Jungmanna v Praze, spisovatele klasického slovníka českého, milostivě uznati a jemu skvostný prsten se vznešeným jmenem svým v diamantech propůjčiti ráčil.

třídy čili učený, jazyko- a dějezpytec znej všechna slovanská nářečí bez výminky, žijící jako už vymřelá, vzdělaná jako ještě nevzdělaná, čistá jako s jinými řečmi smíšená, málo jako dalece rozšířená, panující jako poddaná, hlaholskými, kyrilskými, latinskými písmeny aneb švabachem tištěná; chráň se, by ho Thunmannova námitka (II. p. 171) nestihla: Historik a filolog bývá často též tak nespravedliv jako člověk sprostý: »povrhuje toho, kdo šťasten není«. Mezi mrtvými nářečími stůjž staroslovanské čili církevní v předu. Rovněž jako stavitel, ano každý citupiný člověk, staré chrámy i v jich rozvalinách ještě s úctyplným okem pozoruje a zpytným duchem skoumá, tak čiň i Slovan s drahými ze starých věků pozůstalými a v naší době nalezenými zlomky jazyka a zbytky literatury rozličných nářečí slovanských, jako jest ku př. královédvorský rukopis, Freisinské zlomky, Igorovo tažení, Hlaholita Clozianus, polský žaltář a jiné. Ano pravému Slavistovi jest užitečno a radno, by znal i ty řeči jiných národův, jež se slovanskou blíže neb dále jsou příbuzny, ku př. řeč Letův, Litvanův, Kurův, Valachův (Rumunův), Albaňanův, Novořekův atd. Za naší doby není dosti býti dobrým Rusem, horlivým Polákem, dokonalým Srbem, vysoce učeným Čechem, jenom a výhradně rusky, polsky, česky jakkoli dobře mluviti. Jednostranná léta dětinství národu slovanského už minula, duch nynějšího Slovanstva ukládá nám jinou vyšší povinnosť, totiž: všecky Slovany co bratry jedné veliké rodiny považovati, a vzájemnou všeslovanskou literaturu tvořiti dle věty: Slavus sum, nihil Slavici a me alienum esse puto (Slovan jsem, nic slovanského nemám za cizí). Známosť rozličných nářečí slovanských byla a jest posud i mezi učenými Slovany tak vzácna a tak tuze obmezena, že chtíce se o některém důležitějším předmětě druhým bratrům slovanským učiniti srozumitelnými, k cizí, ne slovanské řeči útočiště bráti musíme. Protož psal Dobrovský všeslovanská díla svá německy neb latinsky; protož musilo toto pojednání, na žádosť více Slovanův, německy dáno býti.

§. 5.

Pokud má se tato vzájemnosť díti?

Vyšší a nižší stupeň známosti druhých nářečí slovanských závisí na osobách, na jich účele, jich vůli a jmění: nicméně každý vzdělaný Slovan mějž aspoň mluvnicko-slovnickou známosť nářečí svých bratří, to jest: význam slov každému nářečí vlastních, formy, sklonění, časování, pokud se od druhých nářečí odchylují. Nemyslíme, by každý Slovan všecka nářečí slovanská zběžně mluvil neb docela v nich knihy

psal, nýbrž by každému mluvícímu druhu slovanskému rozuměl, každou knihu čísti uměl. Aniž žádáme, by každý Slovan všecky ve všech nářečích vycházející knihy a časopisy kupoval; k tomuť nestačilo by jmění jednotlivcův, nýbrž jen to, co v každém ohledě jest výborné, klassické, dle obsahu všeslovanské, všech Slovanův se týkající.

§. 7.

Jak a kde vznikla nejdříve myšlénka a cit vzájemnosti mezi Slovany? u kterého kmene se už nejvíce, u kterého nejméně vyvinula a uskutečnila?

Každé století národu má jako každá rostlina své vlastní ovoce, a století patnácté mohlo tak málo Karamzina neb Dobrovského, jako Kamčadal sbírku srbských národních písní, aneb šípek ananas vyvesti. Smutnými osudy a zkušenostmi dlouhých století poučeni, cizím posměchem dráždění, vlastní škodou zmoudřelí, zvědavostí, mluvozpytem, dějepisem a jinými učenými pracemi puzeni, nálezy drahých starožitností upjati, uveřejňováním spanilých písní národních vábeni, začali Slované za poslední doby po sobě se ohlédati, přednosti a nedostatky své, štěstí a neštěstí, minulosť, přítomnosť a budoucnosť poznávati, čímž předešlé temné tušení u nich jasným, obecným stalo se vědomím: že oni všickni přece snad jenom jeden jsou národ a jednu mají řeč; Slované se *počítali*, a tím shledali, že jsou v Evropě nejpočetnější, a počítáním tím nabyli vědomí o své síle, kteráž v nich zase onen lidem přirozený zbudila cit, jenž silnějšího tajným studem o tom zpravuje, že to proti přírodě, by za slabším stál a za ním šel, a jej vybízí, by se vyrval z nízkosti pro něho potupné a člověčenstvu škodlivé. Malé národy, malá zodpovědnosť; veliké národy, veliká zodpovědnosť před světa soudem. Tyto povolně a samovolně zbuzované myšlénky a city rozněcovaly v myslech pomalu onu tichou touhu po vzájemné lásce, důvěrnosti a vzájemnosti, aby, ať jest i národ zevně rozdělen a rozervan, aspoň srdce a duchové jedno byli, a mysl tím náhrady nabyla a uspokojenou se cítila. Takto z malých pohybův staly se vůlí prozřetelnosti pomalu pořád větší vlny; tichá ona touha zmáhala se v nejnovější době všady a jednosvorně až ku hlasité potřebě. Duch času a potřeba národní nacházejí ku svému zjevení vždy hlasův svých, buď si to Regulus, August, Attila, Řehoř VII., aneb Torquemada, Koperník, Kolumb, Hus, Penn, Luther. Překáží-li vnější odpor hlasům těm na jednom místě, vzikne jich tisícero na místě druhém. Můžeť se

ale přece duch času a potřeba národní u jednoho kmene pro rozličné okolnosti dříve zbuditi a mocněji na jevo dáti, než u kmene druhého. — Kdo už něco má, uspokojuje se tím, co má, aniž myslí na to, by se rozšířil: kdo však nic nemá, chce mnoho, chce všecko míti. Tatranští Slováci neměli posud skoro nic v literatuře vlastního: protož byli i první, jižto svých rukou k objatí všech Slovanův pozdvihovali. Nářečí jejich jest v mluvnickém a zeměpisním ohledu středem všech slovanských nářečí: neboť Tatry jsou a zůstanou kolébkou všechněch Slovanův. Protož mezi Slováky v Uhřích vznikla myšlénka vzájemnosti ne-li nejdřív, aspoň nejživěji, jakož i nejrychleji a nejhlouběji byla rozšířena. Mezi mladými Slavisty bude jich nyní velmi málo, by něco z jiných slovanských nářečí neznali a nečetli. V Šafaříkově dějepise slovanské literatury spatřují se Slované jako u velikém zrcadle s nadšením, podivením a jasným vědomím poprvé v soustavním pořádku a veřejně před celou Evropou co jeden národ. Jak pěkně myslí a píše on o tomto předmětě v časopise českého Museum 1833. S. I. B. 3—4. »Jakož přirozená láska šlechetné příbuzné a pokrevníky — oudy jedné rodiny třebas v daleké rozloučenosti žijící, vždy přece buď zjevně a činně, buď aspoň v tiché srdce tužbě úzce spolu víže a k tomu pobízí, aby při zakušování všelikých života losův přátelskými city vzájemně se sdíleli: tak i náklonnost, kteráž obyčejně příbuzné národy, ratolesti jednoho kmene, ke společnému sebe vespolek milování a vážení vede — drahý dar jest přírody a člověčenstvo šlechtí. V obojí straně se jeví nevystihlá moudrost dobročinné prozřetelnosti boží, osnovavší na tak pevném základu, na tomto sladkém i silném soucitu, svazky nejtužší, výminky jak domácího tak též i pospolního života a tím i blaženosti lidského pokolení. — Slovanské kmeny a ratolesti, syny jedné pramateře ve vichřici časův rozptýlené, těší i sama památka společného původu; a ušlechtilejším dušem mezi nimi vzájemná radost nad zdařilým prospěchem a zrůstem jazyka, literatury, mravův, vzdělanosti, osvěty a blaženosti, jakož zase žalost nad neřestmi a poklesk ami bratří svých jistotně není cizí a neobvyklá«. — Po Slovácích a Češích následovali ohledem toho Rusové, Chorvaté, Poláci, Srbové. Dobrovský ovšem, ač nevědomě a bez úmyslu, razil tomu cestu. Spisy jeho jsou všeslovanské, ačkoli ještě nevěděl, co slovanská vzájemnosť v literatuře znamená. Po Dobrovském aneb zároveň s ním byl Kopitar. — Šiškov, Köppen, Rumjancov, Pogodin, Chomjakov, Vsevolod Perejaslavec, Boďanský atd. učinili u Rusův pěkný napodobení hodný pokrok ku vzájemnosti. U Srbův nalezla ve Vukovi a Pavloviči, u Chorvátův v Gajovi, Topaloviči a jiných statné podpory a pracovníkův. Z Polákův učili se Kucharsky, Maciejovski, Rosciszevski, Medyňski

i jiným slovanským nářečím, hlavně českému. Politování hodno jest, že tří nejslavnějších básníkův slovanských naší doby, ruského totiž Puškina, srbského Milutinoviče a polského Mickieviče, genius této vzájemnosti nenadchnul, aby na půdě ruské, srbské a polské stojíce, s hlavami ale ve slovanském aetheru se vznášejíce, od celého národu mohli býti viděni. Básníkové zjevují se co květ národu, oniť jsou duchem jeho nejhlouběji oživeni a proniknuti, největší mají čtoucí obecenstvo, na něž blahodějně mohou působiti: při nich jest tedy právo a povinnosť nejblíže, by lid vzdělávali a národ času přiměřeně omlazovali. Duch času a rozpoložení mysli národův, neutkví-li na něčem, jsou velmi krátky, prchavy a proměnlivy; šťastná shodnutí a příležitosti jsou pro život národův tím, čím jasní dnové letní pro orbu a žeň; tu zraje vše rychle a bez úsilí, při hře a žertu shromažďuje se od veselých žencův. Takť jest i s národy; je-li osud jich při dobré mysli: tuť každé srdce otevřeno, každá mysl vnímava, tuť lze a musí se odvážiti, což by jindy bylo na pomyšlenou. A právě proto nesmí se prospati čas, kterého se štěstí usmívá Jedno pokolení promeškáno — post haec occasio calva, svět bere hned jiný směr, a ani Archimedem se neobrátí.

(Ďokončene).

OBZOR.

Literárny. »*Literatúra i obrodenie*«. Pod týmto názvom napísal p. J. Škultety v N. N. pár článkov, ichž cieľom je brániť »Kotlín«, slovenskú literatúru a Slovákov vôbec, jednak proti kritike českej a hlavne realistov, jednak proti kritike »Hlasu«.

Dnes o nás písavajú Slovania viacej, ako predtým; podrobných zpráv, štúdií dočítame sa častejšie. A podivno — čím bližší nám ľudia píšu o nás, tým menej sa páčia ich zprávy o nás — v Martine: Čech pomaly už aby ani nepísal o Slovákoch, ak nechce sa dostať pod martinskú kliatbu. Je to podivno, že práve tí ľudia, ktorých Česi držia za najväčších priateľov Slovákov, práve tých najväčšmi zasýpajú urážkami naše martinské časopisy; tak Pastrnka, *Kálala*, *Masaryka*, *Klímu*, *Herbena*. Na šťastie naše títo mužovia nie sú tak malicherní, aby sa dali martinskými urážkami odraziť od práce za náš národ, a dosť múdri, že chápu neslušný tón martinských odpovedí. Ale odkiaľ to, že našich martinských všetko toto hnevá, že chladne nedovedú čítať v českom časopise, a menovite od vzpomenutých mužov, snáď už ani slova:

Slovák? Prečo sa hnevajú, ba priamo jašia? Áno, lebo kto miesto objektívnej úvahy a odpovede začne vám nadávať do podplatených, do mrzkých, podlých, hlúpych atď. atď. — o tom nemožno iného povedať, iba že sa jaší. A takýto spôsob literárneho boja veru nám neslúži ani k prospechu, ani ku cti, ani k poučeniu.

Príčinu tohoto podráždeného tónu vidím v tomto: na Slovensku nebolo s 20 rokov opposície, i písalo sa tak, ako sa komu zachcelo, bez kontroly, bez dozoru. Naši žurnalisti navykli si prijímať svoje výroky, ako neomylnú pravdu, oni utvorili o Slovensku zvláštny názor, oni nasadzovali cudzím ľudom svoje okuliare, cez ktoré sa aj oni dívali na slovenské veci — a toto všetko bolo veľmi príjemné a prospešné našim žurnalistom: doma neobmedzená moc a úcta, vonku obdiv a hrdinstvo, lebo bez nich nebol by sa snáď slovenský národ ani na živu udržal. Martinská žurnalistika z nedostatku opposície vyrástla národu nad hlavu a uchvátila všetku moc na seba: stala sa nie len najvyšším aeropágom literárnym, ale i politickým a spoločenským. Dnes vidíme, že tento rozvoj našej žurnalistiky bol jednostranný a nezdravý. Dnes pán Hurban a pán Škultety domnievajú sa, že len im výlučne patrí právo rozhodovať, kto je priateľom, kto nepriateľom Slovákov, koho zasadiť do kalendáriuma národného medzi svätých . . . Avšak nemali by títo páni zabúdať, že časy sa zmenily hodne v ich vodcovský neprospech, lebo delba práce a tedy i povinnosti a práce započala už i v našom národe. —

Lví podiel na uskorení tejto premeny má český realismus a menovite prof. *Masaryk*. A tu ľahko pochopiť, prečo toľko žlče vylievajú naši urazení žurnalisti práve proti tomuto mužovi, ktorému ani vedomosťmi, ani prácou, ani charakterom, ani poctivosťou ani len zďaleka sa vyrovnať nemôžu. Nuž zostáva im iba jedno: klebeta sobraná kde koľvek a vlastného srdca zlč, horkejšia od blenu.

Tak aj v prítomných článkoch p. Škultétyho. P. Šk. píše: »Teraz zas, dr. Riegrovi prišlo povedať mienku o verejnom účinkovaní Masaryka a jeho takzvanej strany. O národ svoj zaslúžený starec povedal tú mienku ticho, pokojne a — jako rusi hovoria — s takou mietkosťou (trefne), že časom bude ona iste neraz citovaná: Masaryk zato s neslýchanou zlosťou hodil sa na 83-ročného ctihodného muža a odoprel mu i kvalifikáciu súdiť o verejných veciach českého národa. Zničiť, zabiť!« Dľa tohoto citátu nazdali by ste sa, že baránkovi drovi Riegrovi »prišlo povedať« dačo tak nevinného o Masarykovi, ktorý hneď na neho vyceril zuby! Aby sa krivda nestala ani p. Škultétymu, ani nikomu, ukážeme, čo »prišlo povedať« Riegrovi a čo odpovedal Masaryk: Dr. Rieger dal sa intervievovať od p. Dostála-Lutinova a roz-

hovor jeho vyšiel v októbrovom čísle »Rozkvětu«, mladoklerikálneho časopisu. O realistoch a Masarykovi hovoril takto:

»Směr tento pokladám za neštěstí pro náš národ. Prof. Masaryk je mužem veľmi pracovitým, velkým vědátorem a musí se mu přičíst k zásluze, že vnesl do naší mládeže akademické touhu po širším vzdělání, že ukazoval na proměny tu a tam a šířil obzor. Ale on si počína tak, jakoby před nim nebyl pracoval nikdo a sám *tuším* vyjádřil, že přišel do vlasti »Kácet modly«. Jak bychom my před nim byli jen modlami, které nic nepracovaly. Kdo pak tedy vykonal za 50 let ten div s českým národem, že v době tak krátké vyšvihnul se mezi nejvzdělanější národy Evropy? — Strana lidová (realisti) svou nenávistí ke katolicismu vnáší do národa rozklad, což je vlastností židovskou. Dějiny nám dotvrzují, že židovstvo nikdy nepůsobilo scelivě, nýbrž vždy rozkladně«. A ďalej mu »prišlo povedať« toto: »Co pak se ještě týče prof. Masaryka, pozoruji, že je přímo osobním nepřítelem katolického Boha a katolického kleru. O těchto dvou předmětech nedovede mluvit objektívně. A jeho snahy jdou, *pokud jsem informován*, k odtržení národa od církve«. Predstav si, milý čitateľu, že takéto ťažké obžaloby na tvoju hlavu uvrhne nekdo a sice na základe: »*tuším*« a pokud *jsem informován*« a čo bys' ty odpovedal na slová, ktoré by nekomu takto »prišlo povedať«? Prof. Masaryk na tieto klebety odpovedal takto: (Čas, č. 296. 1901.):

»Žalujete na mne, že si počínám tak, jakoby přede mnou nebyl pracoval nikdo, a dodáváte, že jsem se, »tuším«, vyjádřil, že jsem přišel do vlasti »Kácet modly«; dále se tážete, kdo za 50 let vykonal ten div s naším národem, že se v době tak krátké povznesl mezi nejvzdělanější národy Evropy? Já jsem národu nikdy nepochleboval, a proto nemohu smlčet, že Váš způsob polemiky nemohu pokládat za potvrzení Vašich ostatně docela nevěcných názorů o divu naší vzdělanosti; alespoň mezi lidmi opravdu vzdělanými nevystupoval by politický vůdce s takovými klevetami, jak Vy činíte. Skutečně, pane barone, dopouštíte se jen klevety, řka, že neuznávám práce přede mnou vykonané. Proti Vašemu odsudku prostě konstatuji literární fakt, že od 20 roků lopotně pracuji, aby všecko, co u nás bylo vykonáno, bylo pochopeno a uznáno; neznám v naší historií dražších jmen než Hus, Chelčický, Komenský a ocenění těchto mužů věnoval jsem velký kus své práce; já dále věnoval kus té své práce, aby Kollár, Palacký, Havlíček, Aug. Smetana byli skutečně poznáni a doceněni. Shledávám, smím říci, s pietou všecko, co naši velicí obrodičové a buditelé vykonali — jakým právem tedy Vy si dovolujete říci, že starších pracovníků neuznávám? Ale ovšem — Vy, pane barone, snesl

jste drzý výrok o bandě lupičů a žhářů a teď už přímo soustavně stavíte se proti ideám a ideálům Palackého a Havlíčka. Ve zmatcích, nastalých úžasným zpovrchněním a zaslouženým pádem strany Vámi vedené, usiluji ze všech sil o to, *aby mládež naše byla odchována našimi buditeli*, aby v jejich ideách měla národní měřítko pro idee derouci se přes čínské zdi kultúrní, také Vámi budované — — Vy, pane barone, s klidnou myslí, spoléhaje se na klevety a nekalé informace, stavíte své zpátečnické autoritářství proti nám všem, kteří v práci Palackého a Havlíčka chceme pokračovat.

Kleveta o »kácení model« vyvrací se ostatně, jako každá kleveta, sama sebou: modly se musejí přece všude kácet — to se mezi vzdělanými národy rozumí již dávno, neboť modly uctívají se jen na oltářích pověry. Vy ovšem, pane barone, nedovedete ocenit, co je vědecká práce, co je vědecká kritika; Vy, pane barone, neměl jste nikdy úcty k cizímu přesvědčení a proto jste si dovolil v otázce čistě vědecké (rukopisné) vlastenčící hlasování a podobným spůsobem vedete si také teď, dovolávaje se tušeného povídání, na místě, abyste, co odsuzujete, sám poznal a posoudil. Vy máte ovšem právo, mé literární práce posuzovat, já Vám dokonce neberu práva odsudku, ale nemáte žádného práva, cizí činnost odsuzovat na základě anonymních pomluv a povídaček a k tomu ještě ve jménu národu!

Pane barone, Vy se dopouštíte další klevety, mluvě o mých názorech náboženských a říkaje: »pokud jsem informován«. Opět i v tomto případě Vaše kleveta potírá se sama; neboť mluvit o Bohu »katolickém« a »osobním« nepřátelství proti katol. kleru je mírně řečeno směšné; poslední je nad to docela nepravdivé.

Kdyby Vaši informátoři, pane barone, byli lidé vzdělaní a slušní, informovali by Vás o tom, že již delší dobu v katolicismu samém a také u nás v Čechách je hnutí reformní; svědomí zbožných katolíků samých se probouzí, ale Vy o tom nevíte, a dáváte se klerikálním dopisovatelem, zneužívajícím tohoto reformního hnutí, zneužit k tomu, že hájíte katolickou církev a klerus paušálně. Sám sice zároveň v záchvatu svého starého liberalismu říkáte o té církvi, že nemá byt anachronismem; ale Vy právě, pane barone, jste liberál, jehož výsadou je, věci nalomit a nedomyslit. Vy jste v Kroměříži horoval pro Diderota (!), mluvil jste proti církvi, nadchnul jste se ještě nedávno pro slovanskou liturgii, posud vidíte v církvi anachronism, ale Vy si pomáháte obratem, že se církev »ostatně« vždy přizpůsobovala. Ne, p. b., Vy se přizpůsobujete církvi a příliš často jste se přizpůsoboval tomu, co je populární. Horoval jste pro zrušení šlechty (v Kroměříži), spojoval jste se s německými liberály proti té šlechtě (Omersdorf), mluvil

jste proti církvi, mluvil jste nejednou *pro* židy a získával jste je pro svou stranu a národ; později a často rychle za sebou jste se, p. b., přizpůsobil poměrům opačným, poddal jste se šlechtě a katolicismu, odřekl jste se demokratismu, hájíte Řím a klerikalism a štvete nyní v duchu populárního antisemitismu proti židům.

Pane barone! Vy prohlašujete českou stranu lidovou za neštestí pro národ; naproti tomo prohlašuji já za neštestí pro národ povrchnost, kolísající bez pevného přesvědčení, kam vítr, tam plášť. Této povrchnosti byl jste a jste posud oddaným obhájcem — této povrchnosti čelila, čelí a bude čeliti moje práce, bude čeliti všeliké pověře, zejména náboženské, za jejíchžto mluvčího jste se proti mně ve jménu cirkve a katolicismu propůjčil.

Toto je obrana prof. Massaryka proti drovi Riegrovi. Pán Škultéty dodáva: zničiť, zabiť! Prof. Massaryk faktami podvracia klebetu a ukazuje svojim protivníkom nestálosť v presvedčení, v charakteru. Prof. Massaryk odpovedá mužne, priamo, odvoláva sa na svoju verejnú činnosť, na svoju bohatú literárnu prácu voči protivníkovi, ktorý sa odvoláva na »tuším« a cudzie »informácie«. Kde je tu: »zničiť, zabiť«? Čo vy pane Škultéty hovoríte o sudcoch, ktorí Vás odsudzujú na základe klebety a pomlúv v mene maďarského národa?

P. Škultéty napísal tiež, že prof. M. »odoprel mu (drovi Riegrovi) i kvalifikáciu *súdiť o verejných veciach českého národa*«. Tu sa p. Šk. prihodilo malé nedopatrenie, keď to takto vyčítal z obrany Massarykovej, lebo tam stojí, že nechce »diskutovať o *vážných problemech* našeho národa«; čo značí voľačo iného, ako »verejná vec«.

V ďalšom hovorí p. Šk., že M. urobil *nápad* na ctihodnú hlavu dra. Riegra; i tu musíme trošku poopraviť p. Šk.: ten kto prvý začne boj, ten *napadá*, ten čo sa proti nápadu stavia — *sa bráni*. V našom prípade napadnul dr. Rieger a napadnul nesprávne, ktoré z čiastky odvolať musel: tak ostré slová proti židom v čísle 21. Československých Listov.

Vidíme tedy, že z tejto aféry, ktorú vylíčil p. Škultéty tak, aby hodne hany padalo na prof. M., vychodí tenže čistý, nie napadajúci, ale nespravodlive napadaný. Ako si to mohol popliesť p. Šk., to vysvetlí sa iba jeho nekonečnou nenávisťou proti prof. M.

Nepochopiteľno je i to, že p. Šk. hovorí o tomto nápade dra Riegra, že »svoju mienku povedal ticho, pokojne a s mietkosťou (trpne)«. Ráč posúdiť milý čitateľu, čo sa p. Šk. páči, keď ide reč o prof. Masarykovi.

Ostatná časť polemic nevyvracia námietky »Našej Doby«, nechávajúc stranou hlavné obžaloby kritiky. Jak otázku maďarstva, cudzie

vzory pre osoby »Kotlína« (ráčte si prečítať rozbor »Onegina« od Dostojevského) a najmenej vyvrátil vetu, že »starší generace nemá co povědět, ani p. Hurban nemá co povědět mladší generaci slovenské«. V »Kotlíne« karikujú sa mladší, menovite my Hlasisti, ale nenajdeš poučenia, nemáš vzoru o takej mládeži, ktorá je po chuti p. Hurbana. Prečo nepostavil proti Milancovi, Durinovi, Kutálkovi, stúpencov Hlaváňa, Greguša, Surinského? Ale p. Hurban experimentuje so svojou nacionálnou myšlienkou na Rudopolských, Lutišičovcoch, — a to sú vonkoncom imaginárne figury. Právom hovorí prof. M., že »Kotlín« je príznakom úpadku Slovenska: Od rokov, povedzme 30, stojí tá naša slovenská vec na jednom mieste, všade badať pokrok len u nás nie. Po stránke ideovej je »Kotlín« veľmi slabý, ba ani starším prácam sa nevyrovná. To je úpadok. Buďme len spravedliví i voči sebe samým a uvidíme, že skutočne stojíme horšie, ako sme stáli kedysi. Ale kto to u nás vysloví, ten je zradca, cynik, »necíti bolesti, keď to vyslovuje«. Kdežto náprava sa nestane prvej, kým si skrz na skrz neuvedomíme všetky svoje slabosti a nedáme sa na odstraňovania príčin tých nedostatkov. Z tej príčiny bolo treba Slovensku, a bude stále treba kritiky a trebárs i bezohľadnej — ako soli.

P. Šk. konečne vytýka prof. Masarykovi povrchnosť a za príklad uvádza, že v svojom »Havlíčkovi« písal o Štúrovi s »ť«. Ak to je kriterium hĺbky, či melkosti, nuž s Pánombohom! Nie litera, ale duch oživuje! Ale podivno je, že práve táto kniha, kde sa vyskytuje znamenie plytkosti, dľa p. Šk., minula sa v Čechách za krátky čas, takže dnes ju ťažko dostať na trhu literárnom!

V Čechách — kde sa o Havlíčkovi toľko popísalo! ale nie pre literu, lež pre ducha stala sa potrebnou českému obecenstvu: ráčíte to p. Šk. pochopiť.

Pán Šk. v celej polemii vedie si tak s vysoka voči prof. Masarykovi, že je to až otupno. Mentoruje a poučuje, akoby sa pol Europy okolo jeho rozumu točilo.

* * *

Pán Škultéty vytknul mi už raz pred iným človekom, že som písal o slovenskej literatúre »bezcitne«, v prítomných článkoch opakuje to znovu. Vtedy ma vyzval prof. Vlček, abych napísal prehľad slovenskej literatúry za ten rok do »Slov. Přehledu«; zdráhal som sa, nemajúc jednak soznamu vyšlých diel, jednak pre inú prácu. Nemohúc sa vyhnúť naliehaniu redaktora, požiadal som slovenského knihkupca, aby mi laskave sdelil uplný soznam vyšlých diel slovenských za ten rok. So-

stavil som článok o výsledku ročného trhu a vyšla tá smutná zpráva, o ktorej píše p. Šk., že som »ešte bezcitnejšie písal o slovenkej literárnej práci«. Poneváč toho roku nevyšlo temer nič krom kalendárov — napísal som, že ak to ďalej tak pôjde, že by to značilo bankrot našej literárnej práce. Ale poukázal som i na to, že knihkupecko-nakladateľské družstvo miesto vydávania kníh ukladá úroky zo sporiteľne ku kapitálu a národ za tým duchovne hladuje. Volám na súd všetkých spravodlivých ľudí: je v tom bezcitnosť, keď ukážeš na biedu literárnu a karháš spolok, ktorý je voči duchovnému hladu národa hluchý a slepý? Ale to je už martinská morálka: nie je ten vinný, kto vinu spáchal, ale kto ukázal, že sa vina stala! . . . Aby sme sa stali veľkým, slavným národom, treba všetko tutlať, opekňovať a pchať hlavu do piesku, ako pštros, keď sa nebezpečenstvo blíži. Videť aj, ako sa nám pri tejto pštrosovej politike viedlo! — Pán Šk. napísal tiež ročný prehľad literárnej práce slovenskej do svojich »Pohľadov« — keď bola úroda hojnejšia, keď bola všade bieda, mlčal: či myslíte, že len ten je priateľom, kto chváli a nie i ten, kto na poklesky a vady upozorní? A či nebýva často naopak? Pochlebovať si, chváliť a podkiadzať — k tomu netreba iba lokajskej podlízavosti, ale pravdu riecť a trebárs i za cenu pohanenia, k tomu treba kus pevnej lásky a zmužilosti! — Tú bezcitnosť vyčítali i Meakulpínskemu, že, »vraj necítil bôl, keď to písal o svojom národe«. Tak sme už zbabelí, že o svojich biedach iba s fňukaním vieme rozprávať. Kdeže sa podel hrdinský duch Štúrov, kam junácky Chalúpkov? Kto vie rozbiť cigáňovi basu a revať pri jeho zpotvorenej slovenskej »bús nôte«.*) — To je slovenský hrdina, ten »cíti bôl nad národom«! Z duše nenávidím, jako v sebe, tak v každom človekovi túto hlúpu, chorobnú sentimentálnosť a prial bych si, aby celý národ ju nenávidel a striasol ju so seba na večné veky. —

Pán Šk. preto, že som v referáte o »Kotlíne« napísal, že našu ročnú literatúru kúpiš za 20—30 zl, hovorí, že mne nič neplatí, že naši predkovia pri svojej chudobe boli vždy statoční ľudia, a že sa mi to máli, že prirovnávam chalupu s kaštielom a atď. Áno, prirovnávam a prirovnávať budem, ale nie z príčin, ktoré on udáva, ale preto, že poprvé nebudem bedára tešiť tým, že jest od neho ešte väčší bedár, aby sa len upokojil, ale ukážem mu na zámožného, aby aj on šetril a pracoval; za druhé preto, že u nás, keby bola vôľa a keby sa nezakladaly spolky len na obalamutenie seba samých, žeby sa mohlo ročne viac literatúrnej práce produkovať, keď nie pôvodnej, aspoň prekladov, ako si každá literatúra, i tá najbohatšia, pomáha. Keď mohol

*) Smutná nota. Red.

Makovický vydať 20 sošitov povestí, román a iné práce, keď Salva odpredal veliký náklad »Slov. Povestí«, keď mládež martinská môže vydávať svoje sošity, či nebolo možno preložených, pútavých románov, rozprávok a rôznych poučných spisov vydať nakladateľskému spolku? Vy, čo tak milujete ten ľud a tú literatúru, koľko ste navydávali pre ten ľud za dlhé roky a roky?

Na to, že som napísal, že iné národy viac literárnej práce produkujú, ako my, hovorí p. Šk., že je to neprimeraná reč slovenskému časopisu, lebo vraj treba napísať, *prečo* my toľko neprodukujeme. Písať bez tohoto »prečo« je zahanbujúce pre nerozhľadeného Slováka a pre rozhľadenejšieho — urážlivé. Ďalej poučuje, že pre nás je reč: akým spôsobom by sme *mohli mať*, čoho nemáme.

To »prečo« — to je už ako naša dennia modlitba: kto píšeš o biedach Slovenska, nevynechajže najprv tú našu litániu: Matica, gymnásia, maďarisácia, židia, chudoba, zlé školy, neúroda atď., atď. — ak to zabudneš, zle je s tebou slovenský pisateľu, to už je taký válec v slovenskom verklíku, že s tým musíš začať každú produkciu svoju. Kto píšeš o slovenských biedach, ak nechceš upadnúť pod národniu kliatbu dávam ti túto radu: vystrihni si tú litániu z novín, drž na svojom stolíku a *vždy*, keď začneš písať najprv odpíš doslovne a len potom rozmýšľaj a píš, ako chceš; pre istotu a bezpečnosť, odpíš to i na konci ešte raz, a budeš vzorný spisovateľ a národovec: tak menej rozhľadeného, nezahaňbíš a rozhľadeného neurazíš! — Lebo u nás za biedu sa hanbia a urážajú; celkom dľa našeho príslovia: »pýcha na ulici a hrachovina v truhlici« . . .

Ba viac ešte: u nás už potupu spácháš, ak napíšeš, že veru sa málo tlačí a vydáva literárnej práce . . . Nuž, milý pisateľu, nezabúdaj na ten válec vo svojom verklíku! —

Pán Šk. odvolávajúc sa na Daxnerove články v Pešťbudínskych Vedomosťach, hovorí, že Memorandum nenie »zo základov vyvrátené«. Nie Meakulpínsky, ale sama národnia strana uznala za prospešné zriecť sa zásad vyslovených tak lapidárne v Memorandume. Ráčte srovnať p. Šk. Memorandum s naším posledným politickým programmom, a uznáte, že áno, Memorandum je do základov vyvrátené. Nepriznat toto, znamená rozmnožovať zmätok v politike slovenskej: my predsa nemôžeme iné žiadať medzi štyrmi stenami a iné na verejnosti. Preto sa nalieha, aby slovenské politické, požiadavky formulovaly sa jasne a jednotne. Ale, ako videť, u nás budú vždy ľudia, ktorým bude vždy treba mať dva programmy, jeden pre domácu potrebu, druhý pre verejnosť. Divíte sa potom, že na našu politickú poctivosť nik nemôže sa spoľahnúť?! Že nás upodozrievajú z podvodných plánov i vtedy,

keď prisaháme na jednotnosť a nedielnosť krajiny.*) Môžu potom naši poslanci pred tvárou krajiny sa osvedčiť: chceme toto a toto a nič viac, keď náš politický orgán hlása inú mienku a chce sa držať dvoch politických, nestejných, netotožných programmov? Môže byť ich postup voči nepriateľom, na ktorých budú vyžadovať vernosť a úctu k zákonom, uspešný pri našej nevernosti k vlastnému politickému programmu? Či poctivosť má byť cnosťou iba našeho nepriateľa, a my môžeme smyšľať, ako sa nám páči? . .

Pán Šk. hovorí, že Lutišič je na Slovensku možný. »Dosť ľahko, že už i boli podobní ľudia (mohly im chybovať iba tie známosti so slovenskou národnou spoločnosťou).« Ale človek, ktorému chybí práve tá známosť so slovenskou spoločnosťou, nenie už viacej Lutišič, ale trebárs kde-jaký maďarón a pod. Lutišič maďarón je, áno, *možný*, ale Lutišič z Kotlína je *nemožný*. Pôvodca románu, zdá sa, akoby nebol býval na čistom, čo vlastne má byť z toho Lutišiča. Z počiatku ukazuje sa, že L. prišiel domov činiť pokánie a že i v národňom ohľade primkne celkom k slovenskej strane. Predstavuje ho ako temer čestného a vzdelaného muža, ktorý dobre rozoznáva právo od krivdy, spravodlivosť od falše, ktorému sa protiví svet maďarónsky — a potom jedným spádom obráti pôvodca tento prirodzený, očisťovací vývoj Lutišičov, a vtisne mu revolver do ruky. Takýto Lutišič je nemožný. Proti ktorej výtke mojej cituje p. Šk. list Sládkovičov o význame ženy, nerozumiem. A prečo *nemôžem* rozumeť tomu, čo p. Šk. cituje, tiež mi nemožno pochopiť. Mne tak sa zdá, že celý ten citát Sládkovičov práve proti p. Šk., či vlastne proti pôvodcovi románu možno obrátiť. Sládkovič hovorí, že žena len vtedy nech sa vydá za človeka, ktorý je nie úplne bezúhonný, jestli cíti v sebe toľko sily, aby toho muža mohla napraviť, pozdvihnúť, ratovať, oslobodiť. Lejla je kreslená tak, že už ani dokonálejšou si nemožno ženu predstaviť: je šľachetná, múdra, vzdelaná, miluje celou dušou a je milovaná — a odvráti sa od muža pri *nahodilej* príležitosti. Lejla okúzlila, pripútala Lutišiča k sebe, on sám vyznáva, akú moc má nad nim i prirodzene čakáte, že tá Lejla je vstave ho oslobodiť, napraviť, pozdvihnúť atď. A keby bol Lutišič človekom, a nie fantásiou a podobne aj Lejla, stalo by sa všetko toto. To odvrátenie Lejly a tá samovražda je len teátrálne nastrojená scéna a nič viac.

P. Šk. ma obviňuje, že hlásam maďarónsku nauku, keď vytýkam Štrbíkovi farárovi, radiacemu Lutišičovi, — ktorý mu odkryje svoju

*) Ako posledne i v Orave, kde vzdor prísahy na Boha a svet — odhlasovali predsa len návrh Lavottov! Referent.

zúfalosť, — aby sa pridal k národu a tak že dôjde smierenia s Bohom. Nevera, rozháranosť, atheismus Lutišičov, je zjavom všeľudským: niet národa v jehož lone nebolo by v ohľade náboženskom ľudí, akým je Lutišič. Od Goeteho Fausta, až po Tolstého Nechľudova — všade sa stretáte s tymito typami. A jako že tá plejada spisovateľov rieši túto nekonečnú hádanku? Posielajú snáď svojich hrdinov do služieb tej lebo onej politickej strany, toho lebo onoho národa, ako ethnografickej jednotky, aby našli upokojenia duše a smierenia s Bohom? Zavrhnúť Lutišiča preto, že sa nepridá k deputácii — a dať mu preto revolver do ruky — je banálnosť a radiť mu, aby stal sa národovcom a tým že prijde k smiereniu s Bohom je — naivnosť. Veď by bolo treba dokázať nad všetku pochybnosť jasne, že národovci sú *zbožní* ľudia, že národovectvo chráni pred poblúdením, pred neverou, pred rozháranosťou. Veď to národovectvo by muselo byť niečo vznešenejšieho, ako samé náboženstvo, nauky jeho vyššie, ako evangelia! Logicky, p. Šk. to vyplýva z predpokladu Štrbíkovho. Takto súdia maďarskí šovinisti, ichž maďarism ospravedlňuje všetky chyby a hriechy. Preto som povedal, že reč Štrbíkova je totožná s »maďar-išténom« a »maďar-vallášom«, v duchu »szenthazafiságu« (svätého vlastenectva), v mene ktorého odpúšťa sa aj otcovražda, jako to ktorýsi veľký Maďar povedal.

Pán Hurban v Kotlíne rieši túto otázku revolverom. Komu to stačí, ba kto vidí v tom ešte hĺbku a genialnosť, — nuž s Pánombohom! nech že sa teší tomu všetkému . . .

Na konci referátu o Kotlíne v »Hlase« vyslovil som požiadavku, aby slovenská literatúra stala sa ľudovou, aby z kruhu »malých ľudí« vyberala svojich hrdinov, ktorí najviac trpia a zápasia.

To sa jednak p. Šk. nepáči, jednak protestuje, lebo že však slovenská literatúra už v minulom století r. 1847 začala skvele oslavu malého človeka. Toho roku totiž bol napísaný »*Detvan*« Sládkovičov. To je pravda, ale p. Šk. nemal by zabúdať, že od čias vydania »Detvana« viacej nevyšlo podobného diela, ale že vyšly: Suchá ratolesť, Proti prúdu, Sirota Podhradských, Kotlín; tedy práce, v ktorých sa veru nezračí pekný vzor Sládkovičov a kde niet ani stopy po oslave »malého človeka«. Ba naopak — naši najlepší prozaikovia (Hurban a Šoltésová) hľadajú hrdinu hodne ďaleko od tých malých ľudí. Nuž tedy neráčte sa mýliť, že duch slovenskej literatúry je ten istý teraz, aký bol za Sládkoviča, a neráčte sa vôbec plášťom slávnej minulosti našej literatúry zakrývať, lebo ste sa hodne odchýlili od ducha predkov našich. Pripomínam Vám to napriek vašemu tvrdeniu, že vy jediní kráčate v šľapajoch našich literárnych buditeľov. Jaký »demokratický« duch vládne u nás a hlavne v martinskej hlavnej redakcii, videť i z na-

sledujúceho: Pán Škultéty na konci svojej odpovedi píše: »Ale u nás kto najviac trpí a zápasí? Iste prebudený Slovák, Slovák-národovec..., *Oslobodenie týchto trpiteľov u nás je súrnejšie i od oslobodenia takzvaných malých ľudí*«. Dľa tohoto všetka naša politika posledných liet bola a je ničomná a nerozumná: bolo treba vyrovnať sa s vládami tak, aby 300—400 dušiam slovenským (= intelligencii) dala pokoj, a s millionami národa nech si už potom robí čo chce. Dom treba stavať od strechy, čo tam po fundamentoch! Treba sa starať o toho, ktorý si vyrobí ročne 1200—2000 zl., a nie o tých, ktorí pre biedu utekajú do Ameriky. Treba tých zastať pred maďarským súdom, úradom, ktorí vedia všetky reči Uhorska a vyznajú sa prípadne i v zákonoch a nie tých, ktorí stoja pred súdom, ako hluchý pri muzike! Treba synkom zámožných rodičov dať dobré školy, a nie bedárom na dediny, dľa príkazu: kto má moc, aby mal viac, a kto nemá nič, aby nemal ani to! a tak ďalej, až do nekonečna. Budúcnosť národa bude tedy zabezpečená, keď nám 300—400 ľudom bude dobre, keď budeme hájiť tých čo majú drápy a silu, a nie tých, čo hynú v millionoch, nevediac si rady pred zlostným nepriateľom!

Pane, Škultéty, narodili ste sa o 300 rokov neskoršie, než by ste mohli takéto nauky hlásať: v dobe otroctva a feudálneho panstva sa tak učilo, že súrna vec je oslobodiť tých 300—400 vyvolených národa a milliony nech trpia, duševne i telesne! —

Pravda takéto nauky lichotia tým vyvoleným a preto nenašlo sa slovenského časopisu, krom nenávideného »Hlasu«, ktorý by sa bol ozval proti tomuto bruchopasníckemu názoru p. Škultétyho. Darmo dokladáte, že »duchovné utrpenie je na svete zo všetkých najťažšie« — keď myslíte len na seba, a akoby odpierate »duchovné utrpenia« tým biednym a opusteným.

Tak, vidíš, milý čitateľu, to chytráctvo našich korifejov: oháňajú sa demokratismom Sládkovičovho »Detvana« a pri tom si myslia: len keby *nás* čím skôr od všetkých bied oslobodili!

Istý veľký Slovák, pod jehož plášť tiež tak radi a často sa zakrývate a ktorého obraz pravde podobne vám visí nad hlavou bol tiež leta Pána — kedysi v minulom století povedal a za heslo vyvolil asi tieto slová: My vstúpili sme do služby ducha i musíme prejsť tŕnistú cestu života. — —

Keby náš Štúr dnes z hrobu vstal, čo myslíte p. Škultéty, žeby Vám povedal?

Dr. *V. Šrobár.*

Politický. Od 25 rokov nehovorilo sa v uhorskom parlamente toľko o národnosťach o národnostnom zákone jako teraz. Z pomedzi Sasíkov sedmohradských ani jedon nevyslovil sa tak politicky a rozhodne ako Gustav Lindner, bývalý professor práva na maďarskej universite Klužskej, teraz vodca »zelených Sasov« (opposicii proti starým, vládnym Sasom).

Zprvu pozorne ho počúvali, náhle dotknul sa národnostnej otázky sľubov z roku 1861 a 1865, ktoré sa nezadržaly, začali ho najmä osemaštyriciatnici surovo pretrhovať. Lindner uznáva oprávnenosť maďarčiny ako reči štátnej v medzách národnostného zákona z r. 1868.

„Uznávame vodcovstvo maďarstva — hovoril, ale pod týmto vodcovstvom, pod touto hegemoniou nerozumieme supremaciu, bezpodmienečné pánstvo.“ (Veľký hluk v parlamente).

Divné je, v našom parlamente tak neradi čujú pravdu a odchýlny názor od náhľadov, ktoré osvojila si maďarská spoločnosť vychovaná v šovinisme a v neodôvodnenom strachu pred národnosťami. Je to morálny defekt a bude treba mnoho trpezlivosti a obozretnosti kým lepšia časť Maďarstva *uzná* mimo svojho i cudzie právo, kým mimo seba uvidí aj iných, žiť chcejúcich. Zajímavým zjavom v uhorskom parlamente je Vilhelm Vázsonyi, demokrat. Prevrátené pomery spoločenské, hnus pred lžiliberalismom, vydedenci práv, nespokojní a nezamestknaní majú vo Vázsonyim (Weisfeld) svojho vyslanca. On je dnes všeobecne uznaným zástupcom proletariatu. S Vázsonyim sú prelomené dvere do translajtanskej Asie!

Duch ktorý ovláda millionové massy utlačených, robotných ľudí vo Francii, v Nemecku i v konservatívnom, nehýbnom Rakúsku — jak sa mu u nás radi posmievajú — nedá sa zadržať ani šovinismom, ani vlastenectvom, ani čínským múrom, *sociálna demokracia* majúc u nás zdarné podmienky existencie, vyšla z peštianskych továrni a odborových organisácii, z demokratických klubov na verejnú arénu, do politického života.

Vázsonyi to nechce povedať ešte verejne, prozatým obliekol si len demokratický kabátec, pôda je u nás ešte príliš horká, ukázala to i debatta v parlamente, ani červené súkno pôsobila Vázsonyiho reč, nechýbalo mnoho, že ho nevystrčili za dvere, liberáli, Košuthisti ľudovci, kričali, zúrili o prekot aby umlčali tohoto »nebezpečného vlastizradcu«. Pán Rakovský z ľudovej strany mával zemanskou fringiou, ani proti Turkom, liberáli i Košuthisti mali z ľudovej strany radosť a povrávali si: »mégis csak fenegyerekek ezek a néppártiak« = sú to predsa len chlapíci títo ľudovci«.

Celá debatta s Lindnerom i s Vázsonyim robila nepekný a smutný dojem a dokazuje jasne to, že vzdelanostné niveau uhorského parlamentu je hodne nízke, že otázka rovnoprávnosti za ktorú Maďari krv vylievali je neznámym svetom pánom vyslancom maďarským, a že riešeniu sociálnej otázky rozumeť nechcejú V žiadnom parlamente sveta nie je tak málo sociologicky vzdelaných ľudí jako v uhorskom!

Až na malé výminky všetka maďarská žurnalistika je plná hlúpych a surových nádavok na Vázsonyiho, na Lindnera, na socialistov, demokratov. Darmo je, i parlament i maďarská, žurnalistika budú sa museť privyknúť na europejské smýšľanie a voľky nevoľky prispôsobiť sa novým názorom, novému životu. Nerozumné je preceňovať sa a škodlivé uzavierať sa pred svetom a jeho pokrokom. *R.*

Spolkový. Viedeňskí Slováci a Česi oslávili dňa 26/I: 1902 50-ročné úmrtie Jána Kollára veľmi dôstojne. Slovenský lit. spolok »Národ« venoval veľký vavrínový venec na hrob Kollárov a súčastnil sa korporativne pri spoločnej návšteve na cmiteri sv. Marka. Asi 4000 Čechov a Slovákov sa sišlo. Pôvodne bolo určeno, že ako prvý rečník má vystúpiť Slovák, ponevač ale Slováci troška neskôrej prišli na cmiter, hovoril ako prvý rečník p. Jiří Stříbrný za Čechov viedeňských a špecielne za organisáciu, pán Dr. Vergun, ktorý hovoril v prvej čiastke svojej reči rusky, veľmi pomaly a zretedlne, tak že všetci prítomní ho porozumeli, v druhej čiastke po česky, ovšem zle, takže dojem jeho inák zdarenej reči nebol tak veľký. Za Slovákov hovoril p. farár Michal Bodický, iste najlepšie zo všetkých 3 rečníkov. Tým bola oslava ukončená.

Hrob a pomník Kollárov bol samými vencami takmer zakrytý. Česi a Slováci skutočne krásným spôsobom manifestovali, že ešte pamiatka Kollárova žije v srdciach jejich. Škoda, že sme nikoho zo slávnej slovenskej vzdelávajúcej »Besedy« u hrobu Kollárovho nevideli, ktorý predsa aj im musí byť drahý. *—ý.*

Časopisecký. *Moravská Orlice* píše v čísle 27. r. 1902, o budúcnosti *Luhačovic* a *Dušanovi Jurkovičovi*:

»Lázně luhačovické mají být vypraveny ve všem všude zcela nově, na základě všech vymožeností a vědeckých výzkumů doby a nad to s komfortem, kterým hrdě budou moci zápasit se světovými středisky lázeňských společností. Tento nový, velkolepý rámec lázeňský ovšem nebude moci dán býti Luhačovicím na jeden ráz. Ale postupem několika málo let proměněn bude vnějšek jejich k nepoznání. Už pro letošní saisonu chystají se překvapení, která Luhačovicím dají zcela jiný směr a lesk. V tom směru ovšem měli zakladatelé společnosti s p. med. drem Frant. *Veselým* to štěstí, že podařilo se jim pro vnější

i vnitřní úplnou reformu lázní luhačovických získat umělce takové nádherné invence a nepřekonatelné mnohotvárnosti ve tvorbě architektonické jako je *Dušan Jurkovič.* V hlavě i v srdci tohoto tvůrce radhošťských Pusteveň dnes kouzlí se jenom skvělý luhačovický sen. V mysli jeho dávno je hotov celý, jednotný obraz příštích Luhačovic, kouzelné té pohádky jednoho vzletného slohu, zpívající lahody barev, jediné báchorkové směsi krásných průhledů a pohledů, štítů, lomenic, linií, pavláček a štíhlých střech. Zatím pracuje se postupně aspoň o počátcích a úlomcích tohoto nádherného ideálu. Jurkovič letos v zimě tři neděle strávil v Luhačovicích v tvrdé, houževnaté práci přípravné, jak jenom on to dovede. Měřil, kreslil, zapisoval, promýšlel, a se skizzákem, plným podrobných plánů o všech nynějších budovách lázeňských vrátil se do Brna. Pak vykonal několik cest po světových lázních evropských a jal se tvořit. Ve vzdušném jeho atelieru na Veverské ulici nyní řada pomocných sil zabývá se podrobnou kresbou plánů dle jeho tvůrčích rozvrhů. Pro letošek ustanovena je přestavba Janova domu, spolu s domem lázeňským, domu kuchyňského, Zámečku a mlýna v Jestřabí. Viděli jsme v těchto dnech v dílně Jurkovičově plány těchto renovací, a musíme doznat, že tu jde o díla stejně graciésní, ušlechtilá, účelná, jako velkolepá. Kdo zná tvrdou, kasárenskou skoro stavbu domu Janova, a holé, nízké zdi sousední přístavby lázeňské, užasne nad zázračnou proměnou, která pod tužkou Jurkovičovou z nich byla vybájena. Na holé čtyři zdi Janova domu vykomponoval Jurkovič mohutnou architektonickou báseň, která svojí rozlohou, členěním, a překvapujícími podrobnostmi je jedinečným zjevem Dal novému lázeňskému domu rozkošný, vzletně myšlený příchod, do přízemí umístil kabiny, do prvního poschodí pokoje pro hosty a zvýšil budovu o poschodí druhé, dřevem prokládané a jako nadechlé na celý malebně rozložitý dům. Také vnitřek domu rozvrhuje Jurkovič účelně, komfortně a nádherně. Dvě čekárny pro koupající se hošti ve výši jednoho poschodí, bohatě vypravené, budou jeho ozdobou. V křídle budovy je strojovna pro topení parou a elektrické osvětlování, jež po celých lázních bude zavedeno. I tento praktický, suchý úkol plánu rozřešen je Jurkovičem s originálním vkusem, jenž dovedl i nezbytnému vysokému komínu dát lahodný, slohu přiměřený švih. Z nepatrného kuchyňského domu, ukrytého na kraji lesa, plán Jurkovičův tvoří elegantní, roztomilou rodinnou villu s malebnými ochozy a sladkým podstřeším. Tento plán viděli jsme v atelieru umělcově provedený už také v barvách, na jejichž jemném sladění je tolik lehkoperutného vzletu a harmonického okouzlení. Několik minut od ústředí lázní luhačovických je starý mlýn, zvaný v Jestřabí. Ten proměněn bude v lázeňský dům pro léčení studenou vodou. Hotový zázrak z neforemné, ale krásně položené té budovy vytvořují Jurkovičovy plány. Budou tu prostranné sály pro tělocvik a sprchy, pro léčení elektřinou a masaží, se všemi vedlejšími potřebnými místnostmi — ve všem všudy zařízení praktické, účelné, komfortní i krásné. Venku, na mlýnské zahradě projektován je velký bassin pro koupel pod širým nebem, s vodopádem a potřebnými podrobnostmi — celkem vodoléčebné zařízení, jediné snad svého druhu. V Luhačovicích už teď začalo se dle plánů

Jurkovičových pracovat, hlavně ovšem zatím jen bourat. Tak připravuje se v Luhačovicích půda pro hrdý obraz budoucích Luhačovic, lázní světových, nejen svými přírodními dary, ale i moderním, dokonalým svým zřízením, praktickým i výzdobným. Že toto i ve směru uměleckém stane se sensací prvního řádu, o tom svědčí už dnes plány Dušana Jurkoviče. Umělec, který v *jednotlivostech* na Pustevňách a na Rezku stvořil díla svého druhu jediná, spěje luhačovickými svými projekty k mistrovskému vytváření souladného, stylově i myšlenkově úchvatného architektonického *celku*. Noví luhačovští podnikatelé mají nejen zásluhu, že dali českému umělci příležitosť k takovému monumentálnímu vytváření výtvarných snů; ale mají také neocenitelnou výhodu, že získali pro svůj podnik budoucích světových lázní moravských v jeho díle svéráznou uměleckou atrakci, jakou sotva které lázně budou se moci pochlubit!

Referáty.

»*Zábavné a poučné knižky*«. Roč. II. Sväzok 2 (5). **Úžerník** a iné články. Redaktor a vydavateľ Miloš Pietor. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarsko účastinárskeho spolku.

Leží pred nami 5. sošitok zábavných a poučných knižiek vydávaných mládežou martinskou. Známo je, že vydávanie lacného ľudového čítania vzniklo z popudu, ktorý vydala mládež stojáca okolo »Hlasu« aby odpomoženo bolo tej duševnej biede nášho ľudu, v ktorej nachodí sa následkom nedostatku dobrého a lacného čítania. Vydávanie tohoto čítania malo ešte jeden účel: dať slovenskej mládeži vôbec, a akademickej zvlášte príležitosť pokúsiť sa literárne, pôsobiť perom a delbou práce dľa oborov, prispeť k rozšíreniu vzdelanosti a osvety medzi slovenským ľudom. My nepredstavovali sme si aspoň prácu a pôsobenie mládeže pri tomto podniku ináč jako tak, že mládež naša s ktorou sa tak radi chlubíme a ktorá má už svojich zástupcov v každom obore vedenia a učenosti, vrhne sa celou silou na toto voľné pole tlačeného slova, že použije slobody a bude písať s tým povedomím: nedá sa u nás moc pracovať, denníka ľudového nemáme, prednášať voľne nemôžeme, cestovať a poučovať nedovolia nám prostriedky, na školy nemáme vlivu, *venujeme sa práci literárnej, ľudovej spisbe a knihou budeme sa snažiť vykonať to, čo* v iných národoch vykonáva štát, národné školy, neobmedzená voľnosť slova a presvedčenia, učené spoločnosti a všetky inštitúcie zariadené k duševnému dvíhaniu ľudu.

Prvé sošitky tohoto podniku sklamaly nadobro, nezodpovedaly ani tým najskrovnejším očakávaniam.

Vydavatelia, či redaktori nevedeli čo chcú povedať a ako, nemali ani poňatia o tom v akom smere chcú na ľud pôsobiť a ho poučovať, pardon, jeden úmysel bol jasne vyslovený, privádzať ľud k slovenskému národnému povedomiu, táto snaha je zrejmá a jasne vyslovená vo všetkých 5 sošitkoch. Dobre, ale pochybujem žeby slovenskosť sama mohla byť *dnes* programmom ľudovej spisby alebo podniku, ktorý by mal predsa nahradzovať dla možnosti *všetko*, čoho sa ľudu tak opustenému a zanedbanému jako je náš, nedostáva.

Snaha byť populárnym je pekná, no chýba jej hlavná podmienka; znalosť ľudu, v duši slovenského sedliaka je hodne zdravej súdnosti, aristokratická blahosklonnosť, nie je ľudovosť a ľud náš takejto populárnosti nerozumie, díva sa na ňu často jako na panský šport stískania sedliackych rúk a objímania halien — z interessu.

Všestrannosť v malom diele je nebezpečná »všade troška a nikde nič«, staré kalendáre robia na mňa podobný dojem, všetko je v nich a predsa je to málo, takéto miešaniny sú dávno z módy ven.

Knižky nemajú programmu *mravného,* vôbec o túto stránku slovenského človeka starajú sa len prostredne a zdá sa mi, že táto stránka by mala byť prvou a hlavnou snahou redakcie, mravné pozdvihnutie ľudu, jednostajné umravňovanie malo by byť osou, okolo nejž by sa celý obsah knižiek točil, šírenie ideí mravnosti, náprava stávajúceho zla je iste svätým bodom programmu každej strany slovenskej, každého poctivého Slováka, *a musí byť vysoko a nadovšetko postavený v podniku ktorý má stavať základy pre krajší, ľudskejší život Slováka.*

Najprv treba očistiť dušu a srdce Slovákov! Čože je slovenskosť bez ducha? prázdnou bublinou! Preto nedostačuje, tendenčne písať rozprávky, bajky. Rovno písať o zle, vytýkať ho a vystríhať ľud príkladmi a dôkladmi. Hovenie márnosti ľudu a indifferentismus so stránky povolaných a učených k nesčíselným nedostatkom a nemravným náruživosťam, slepé lpenie na starých predsudkoch a názoroch na. pr., že Slovák je ani nie Slovákom keď, sa nenapije, sú tie príčiny, ktoré hatia prácu ideálnych, horlivých jednotlivcov Slovenska. Nech sa páči, rozširuj kniby medzi ľud nemravný, zkazený, zotročený! sysyphusovská práca jejž výsledky po rokoch rovnajú sa nulle. Celá naša literatúra, všetky plody literárne, najmä spisba ľudová musia sa niesť za týmto ideálom; *umravniť* ľud, zlepšiť v Slovákovi človeka, vše ostatnie u nás je významu pobočného.

Tejto velikej, epochalného významu nepostrádajúcej úlohe vyhýba sa u nás jakoby naschval, mysleli sme, že mladá generácia prelomí ľad, že knižky budú smerovať v prvom rade k mravnému obrodeniu ľudu. Knižky toho žiaľbohu nedokazujú!

O dákom sociálnom programme ani potuchy niet v knižkách, všetko upomína na starú šablonu, pripraviť ľud článočkami ku prednáškam, na mnohých miestach predsa dajú sa vydržiavať, uverejňovať krátke prednášky a poukazovať na ich vliv, *pretriasať myšlienku spolkovú, pojednávať o spolkoch striezlivosti, o potravných spolkoch, o družstvách,* poukazovať na rozvoj družstiev a spolkov v Čechách na Morave a v Nemecku. Povie niekto, to rozsáhly programm, všetko nemožno do malých knižočiek vmestnať. My tvrdíme, miesto pesničiek a často detinských rozprávok, uverejnite dva tri článočky z vied praktických.

Družstevná myšlienka sa u nás sústavne zanedbáva a umlčuje, čo mohly sme mať v družstvách keby sa boly do národnej slovenskej práce pojali a do života uvádzaly!

I tento sošitok ignoruje túto myšlienku urputne.

Sociálna otázka súvisí tesne s otázkou hospodárskou. Ani jednotného hospodárskeho programmu nevidíme v knižkách, na rozdielnosť slovenského podnebia neberie sa žiadon ohľad, píše sa pre celé Slovensko tak, jako čoby všetky kraje podobné boly Kysúcam alebo Hladovke v Orave, tu máte ľudia článok o ovocinárstve, o pôde, o zemiakoch — robte si s ním čo chcete, či ozaj ľudu pomôže takáto vytrhnutá stať, o to sa nik nestará. Nedávno prišly mi do rúk stanovy mliekarského družstva, uverejnené dľa českého vzoru boly v Slov. Listoch, pri nich vyzvanie aby sa i u nás zakladaly mliekarské družstvá; sostavujúc takéto stanovy, porovnával som a prišiel na to že veru takto len prepísané stanovy, *neprispôsobené* uhorskému *zákonu o spoločenstvách* nemajú žiadnej praktickej ceny pre nášho sedliaka.

Treba rozlišovať dľa krajov, stolíc, u nás sú oasy kultúrne i hospodárske a všade vôkol púšť neurodná, neobrobená.

Tieto nedostatky, túto bezplánovitosť, nesú na sebe i hospodárske články, z každého kričí »ako sa trafí a nech sa len trafí«.

Prítomné číslo »Zábavných a poučných knižiek« vykazuje proti minulým predsa len istý pokrok. Rozprávka od Tajovského *„Úžerník“* je dobrá, zo skutočného života vzatá. Tajovského stará mať a starý »ňanka« hrajú v jeho živých črtách veľkú úlohu, tak pozorovať jako on, a tak líčiť ľud a jeho dušu dovedú len Kukučin — tento rozhodne hlbšie a obsažnejšie — a Podjavorinská. Škoda, že Tajovský neide medzi ľud, že nebýva medzi nim, a nežije sám životom sedliaka. Dej jednej rodiny je predsa len priúzky, skoro sa vyčerpá, pozrite len čo všetko zažil a prežil Maxim Gorkij, tento ženiálny spisovateľ mladej Rusi, najčítanejší teraz po Tolstom v Nemecku a v Anglii. Tajovský má talent, len potrebuje rozvitia a toto môže sa stať len *medzi ľudom.* »Úžerník« je obyčajný predmet, typy známe, Slovák a

žid, dva temer nerozlučiteľné pojmy, ale pekne sú líčené, postavy sa hýbu. Takýchto rozprávok želáme si čím viacej, sú ony bližšie ľudu, sú opravdovejšie nežli »Skrotenec«. *Ján Hollý*, krátky nastin životopisu a literárneho pôsobenia veľkého epika, od Svetozára Hurbana Vajanského, je primeraný malému objemu knižočky a poslúži iste k rozšíreniu známosti o Hollom v širších kruhoch. Miesto rozprávky ač peknej »Kristus rozsievač« mal byť už iný článok, povedzme o *alkoholisme*, o *spolkovitosti*, o domácom priemysle atď.

Článok p. *Romualda Zaymusa* vyzerá skorej jako reklama, jeho nových rodzajov zemiakov a chýrneho hospodára Dolkovského, poučenia je v ňom málo.

»*Vianočné čary*« boly by dobré keby to boly čary, ale v podobe dialogu sú tam pospomínané hory doly. Pozorníky, národnosť, Femka, čo majú tieto veci s vianočnými čarami?

Číslice o veľkosti všehomíra budú sa zdať ľudu nášmu bajkou, ťažkostroviteľný predmet.

Spomienka Jána Čipkaya, tohoto svetlého, prikladného vlastenca slovenského je pekná. Zomrel koncom januára 1902. Večná mu pamäť.

»*Spolunájomníci*« od Gabrielly Preissovej mohli byť uverejnené v pôvodine, prekladať z češtiny je smiešne, *myslcli sme, že z češtiny sa len prepisuje*, v redakcii moria sa prekladaním českých prác! Preissová je veľká znateľka slovenského ľudového života, zvlášte na západe, líči ho verne a majstrovsky.

I veterán Šustek v malom historickom článočku, dáva memento mládeži, že možno písať o čomkoľvek, keď sa človekovi chce.

»*Kráľ času*« môhol vystať do druhého čísla, je pretlačený zo Sl. P.

»*Zasmejme sa*« nemá ceny.

Drobnosti patria do časopisov.

V knižke chýba mnoho čo sľubuje sa vo vyzvaní. *Postrádame alkoholism, spolky potravné a úverné, právneho radcu, ľudové lekárstvo, liečenie dobytka, o pojistovaniu atď.*

Knižky nesplnily nádeje, hlavne v tom ohľade nie, že skupí sa okolo tohoto podniku mládež a že bude pracovať. Mládež nepracuje, klesla na púhych vydavateľov. Mimo Tajovského nie je v sošitku od mladeže nič pôvodného. Je to bilancia veru smutná! B.

Rozmanité zprávy.

— Pán farár Michal Bodický z Krajného vydržiaval v nedeľu, dňa 26./I 1902 vo Viedni prvé slovenské evanjelické bohoslužby, ktoré sa na teraz každý 4. týždeň opakovať budú. Je to vlastne hanba pre katolíkov, ktorých je vo Viedni veľká väčšina, že oni driev sa nepostarali o slovenské kat. bohoslužby. Tešíme sa pokroku evanjelických Slovákov vo Viedni.

— **P. A. S. Ambrosemu**, predsedovi N. S. S. v New-Yorku. V článku „Podpora Slovenska" vytýkate „Detvanu", že legitimácie neposlal na pravých ľudí. Na túto výtku odpovedáme: legitimácie zaslal „Detvan" p. Rovniankovi do Pittsburgu mysliac, že aj na ďalej zvolený bol za predsedu N. S. S., lebo o nastalých zmenách ani z Ameriky, ani z domácich časopisov sme sa nedozvedeli. K ostatním výtkam poznámky nemáme, bo dľa nášho náhľadu na „Detvan" sa vzťahovať nemôžu.

Praha, dňa 25. januára 1902. slovenský spolok „Detvan".

— *Hrvatska Misao.* V Záhrebe vyšiel 16. januára 1902, 1. sošit nového hrvatského časopisu „Hrvatska Misao" (myseľ), tešíme sa zo srdca, že minulosťou, svojím duchom i smerom, blízky nám časopis vzkriesil sa k novému životu. Prajúc podniku mnoho zdaru a *vytrvalosti* redakcii, sľubujeme, že vrátime sa budúcne k tomuto programmovému, zajímavému číslu.

— Sťahovanie do Ameriky nabýva i na západnom Slovensku úžasných rozmerov. Z moravskej doliny a Chvojnice sťahujú sa celé húfy národa. Zo Ghelov vysťahovalo sa behom zimy asi 100 osob Z Vlčkovan odišlo naraz 15 mladých vojopovinných ľudí, ktorí boli predtým zamestknaní v panskom majeri, razom jednoho rána nebolo vo dvore ľudí, nemal kto ani statok kŕmit. Jedna časť, ta väčšia, ide z biedy, druhá zámožnejšia, opustí dom, role, dáva ich za bagateľ do prenájmu alebo na polovic, tá ide z manie, zo ziskuchtivosti. V celom kraji panujú veľké obavy ohľadom jarných hospodárskych prác. Úrady, obce nerobia nič aby ľud udržali prácou, zárobkom pri domácom krbe. V okrese skalickom mnoho deje sa prednáškami zakladaním spolkov, ale táto práca pre ľud mala by zovšeobecnet a rozšíriť sa na všetky stolice.

— Za vydanie vyslanca *Jána Valáška* hlasovali mimo Sasov a *Jána Ružiaka* celá uhorská snemovňa, ovšem aj ľudová strana, táto posledná chová sa čím ďalej vždy nešetrnejšie ku Slovákom, jej chovanie pri afére Valáškovej nás neprekvapilo. Nečakali sme nič od nej a nečakáme, budeme pamätliví!

— „*Ľudových Spisov*" vyšlo číslo 2. Obsahuje XXXVII. zakonný článok z r. 1875. *Spoločenstvá.* Preložil a pokynami opatril Fedor Houdek. Cena 12 hal. V Uh. Skalici tlačou Jozefa Teslíka 1902. Pri zakladaní úverných a potravných spolkov prepotrebná a užitočná knižočka. Onedlho vyjde Zákon *o spoločenstvách* z r. 1898.

— Je pravda, že keď hlasovalo sa za vydanie Valáška Dr. *Ján Černoch* a Dr. *Jozef Kubina* zo snemovej siene vyšli?

— V *Uníne a v Radimove* zakladajú sa potravné spolky.

-- Počúvame, že v Novom Meste n/Váhom bude vychodiť nový slovenský, neodvislý politický týždenník.

— Veľká továreň na cellulosu v Martine, čo najskorej bude uskutočnená. Podnik financuje banka „Tatra".

— Sv. Vojtešský spolok kúpil spolkový dom v Trnave za 17.000 zl. Umiestnené budú v ňom spolkové miestnosti, kníhtlačiareň a kníhkupectvo.

Úradná slovenčina v slob. a kráľ. meste Skalici. *Ohlas.* Skrz Magjstrat mesta Szakolcza sa s pritomnym ku všeobecnej vedomosti uvádí, ze k zvlastnosti města patrici v horách »na fraterce« zvaném rubisku se nachádzajic sčipana-oblé-comf dojkubikmetrove a dluhe drevo od dňa 3. februra r 1902 počnuce, vijmuc februara 6. a svateèni dne, ze dňa na deň, do dokončena, venku na miste, cestu verejnej licitaie prodavat sa bude Kreditu spusobni mestane taktež aj vlastenci s okolnich osad, kter sposobnost kreditu hodnovernim obecnim vysvedčenim dokažu, pes šest mesicu pravo požičky použit možu.

Naproti tomu krdítu nesposobni aneb cudzi kupci len pri platénu hotovyma penezi licitovat možu.

Naša politika.

Už sme raz boli vyslovili svoju skromnú mienku, že najpalčivejšou otázkou Slovenska je otázka školská, otázka osvety a vzdelania. Po reči našich snemových vyslancov, (ktorí, mimochodom rečeno, vedli si obozretne a mužne) vraciame sa znovu k tomuto predmetu pre jeho nesmiernu dôležitosť. A u nás treba nevyhnuteľne poukazovať na tento predmet, lebo neustále počujeme hlasy, ktoré byvše vyslyšané, mohly by nám veliké nešťastie spôsobiť. Je to totiž mienka, ba zrovna viera, že my púhou politikou môžeme dôjsť národných svobôd. V dobe politickej nečinnosti sme sa tým tešievali, uspávali svoje svedomie; dnes, po akých-takých úspechoch politických, najlepšie môžeme poznať svoj blud a preto i rozmýšľať o spôsobe, akoby sme najlepšie zabezpečili podmienky našeho národného napredovania.

Karol *Havlíček,* jeden z najväčších a najlepších synov českého národa, v krušných dobách hovoril k českej intelligencii takto: »Kdo jen poněkud zná historii a běh tohoto světa, ten jistě ví, že žádná politická strana, žádný národ *nemůže jinak ke konečnému vítězství přijíti, nežli skrze svou vlastní, vnitřní sílu,* skrze tu váhu, kterou si dříve sám dobyl, pročež každý pracuje nejlépe k lepší svobodě národa, který pomáhá rozmnožovati jeho vnitřní sílu. *Vnitřní síla národa ale záleží v jeho vzdělanosti, mohoucnosti, příčinlivosti, mravnosti a zachovalosti,* a každý, který se o rozmnožení těchto vlastností u svého národa stará, přispívá nejlépe k budoucí svobodě. To tedy čiňme každý ve své domácnosti ve svém okolí, a žádná moc nemůže nám toho zameziti.« A o vzdelanosti národa dokladá ešte toto: »Proto jest dle mého mínění *jenom všeobecné vzdělání národa jediný pravý a hlavní prostředek, kterýmžto se ještě dojde ke svobodě trvanlivé a k právu:* všechny ostatní nevedou platně k cíli. Revoluce, vzbouření, mohou též sprostiti národ

od utlačovatelů — *avšak jen na čas,* neboť není-li celý národ vzdělaný, brzy se zase vyskytnou chytráci, kteří na jiné cestě starou despocii a útisk národu na šiji uvaliti dovedou. Tomu učí nás historie nových a starých časů. Neboť lid nevzdělaný, nerozuměje všemu tak, aby z vlastního rozumu mohl soudiť, musí někomu věřit a podle jeho rady se zachovat: jak lehce se ale v této své důvěře klame a teprve tehdy k pravému náhledu přijde, když již pozdě jest! Vzdělaný muž ale nepotřebuje nikomu na pouhé slovo věřit, on rozváživ všechno řečené, přidrží se toho, co za nejspravedlivější a nejužitečnější uznává. Proto se také poctivost každé politické strany nejlépe podle toho pozná, jak upřimně se o pravé vzdělání lidu stará: poctivá politická strana jest přesvědčena, že tím silnější bude, čím vzdělanější bude národ, protože každý vzdělaný, maje svůj úsudek, rozeznávaje pravdu ode lži, právo od nespravedlnosti, jistě se k takové straně přidá a nenechá se od jiných falešnými praktikami podváděti«.

Tak sa v Čechách myslelo a písalo už pred polstoletím i niet divu, že sa hovorí o t. zv. »*zázračnom*« vzkriesení národu. Kde však si boli takto vedomí prostriedkov k zmohutneniu národa, tam výsledok nemohol byť iný, aký dnes vidíme u našich pokročilejších bratov.

U nás tiež len tak domôžeme sa úspechov, keď bude naša politická práca predne — nepolitická, keď sa zasadzovať budeme o to totiž, aby úroveň vzdelanostná nášho ľudu stále sa zvyšovala.

Bez škôl našských to ovšem ťažko ide, ba i tie, čo máme, sú zpustlé, a na malinké výminky o nič lepšie ako tie, čo naše deti v nich úmyslne a dľa určitého plánu maďarisujú.

A bez vzdelávania národa nepohneme sa ani o krok napred, ak ešte i nazpät nepôjdeme! — Čo tedy počať?

Sme sorganisovaní v stranu: nuž či by naša organisácia nemala hlavne starať sa o to, aby ústredný výbor vzal túto prácu do svojich rúk a energicky ju prevádzal?

Veď krem škôl je ešte poučovanie živým slovom a tlačou: novinami a knihou. A tu myslíme v prvom rade na zakladanie knihovní verejných. Na celom šírom svete vzdelanom otázka táto je už dávno v život uvedená, len my akosi stále odkladáme s ňou, akoby sme sa báli, akoby sme dostatok síl nemali k jej riešeniu. Pravda je síce, že sa dialy už pokusy v tomto smere, ale nestalo sa to dosiaľ úlohou celej intelligencie slovenskej.

A dnes je túto prácu ľahšie previesť ako pred 50—20 rokmi: Množí sa túha po čítaní, vzrastá intelligencia, knihy nám ponúkajú, a predsa to len viazne.

Ale treba je, aby nám do krve a kostí prešlo vedomie, že nevzdelaný národ nikdy nevymôže si svobôd, a nikdy si ich ani trvale neuháji a naopak, že v našom položení jedinou zbraňou nám je vzdelávanie ľudu a vtedy kniha stane sa nám heslom a milou pohnútkou k práci.

Kým na Slovensku budú celé legie miest a množstvo dedín, kde niet knihovieň, dotiaľ naše národné úspechy nebudú trvalé, budeme vydaní náhode a náladám volebných agitácií: dokiaľ neozbrojíme ľud dobrou knihou, dotiaľ naše kraje budú v moci najrôznejších politických a úradníckych klík.

Bez knihovien a to hojných bude živoriť i naša literatúra: takto ide s risikom vydať knihu zábavnopoučnú, kdeže ešte odbornú, vedeckú!

Zakladajúc knihovne docielime tedy dvojakého účelu: vzdeláme ľud, vykonáme kus práce nevyhnuteľnej, neodkladnej a pomôžeme k rozkvetu našej popeluške, literatúre.

Ide o blaho ľudu, národa: nech niet rozdielu medzi nami; spojme sa všetci v tom punkte, kde nás nič nehatí . . .

Máme organisáciu na papieri, tu je príležitosť, aby sa stelesnila v živej forme. Či budeme čakať, kým uplynie nových päť rokov do volieb, a vyplytváme potom zase všetku svoju energiu na volebné agitácie, trvajúce mesiac — dva?!

Pustí-li sa do veci jeden-dvaja, zostane všetko, ako dosiaľ pri pokusoch a sklamaniach. Priberieme-li sa všetci, ktorí sme v organisácii strany, vykonáme mnoho osožného a trvácneho.

Z týchto dôvodov vznášame prosbu na náš ústredný výbor, aby vec uvážil a jednal. To bude predsa najdôstojnejšia činnosť národnej strany slovenskej, jejž rozkvet, vzrost a budúcnosť závisí jedine od vzdelaných širokých vrstiev národa. To bude fundamentom ďalšej politickej práce a podmienkou blahobytu slovenského ľudu.

Heslo: »osvetou — k svobode« u iných národov dávno stalo sa už uznanou pravdou; len my mu nemáme rozumeť a ohliadať sa po iných pochybných prostriedkoch v našom neutešenom postavení?

Dr. *V. Šrobár.*

Kongress katolíckej samosprávy.

Ako známo behom tohoto mesiaca zasedá v Budapešti kongress zastupiteľov katolíckej cirkevnej autonomie, pojednávajúc návrh 27 člennovej komissie, ku vypracovaniu stanov kat. samosprávy vyslanej.

Nechcem sa zaoberať s dejepisným vývinom kat. samosprávy, nie s opisovaním bojov strany liberálnej a klerikálnej a smiešnym chovaním sa uhorského episkopátu, ktorý zaiste tu najväčšiu radosť bude mať z toho, keď sa kongress slávnostným pohrābom katolíckej samosprávy dokončí, len zo všeobecného stanoviska katolíckeho a národnieho sa osmelím, autonomičný pohyb maďarského katolicismu rozobrať.

Autonomičný pohyb menujem pohybom maďarského katolicismu, bo my Slováci nemáme tam ani jednoho zastupiteľa, lebo pri voľbe autonomičných zastupiteľov Slováci vôbec žiadnej organisácie nemali, a ľud náš katolícky pod vedením svojho kňazstva práve tak hlasoval, ako teraz pri voľbe fraštackej a žabokrekskej, slepo, bez špetky povedomia na ľudí, ktorí ani jeho reči neznajú. Dajme aj, že náboženstvo nemá nič do politiky, ktorý princíp ja s mojej stránky za pravý držím, len že princíp tento v tomto páde len vtedy za spravodlivý považujem, keď by deputati autonomickí vôbec zdržali sa od toho, by svoje šovinistické názory do autonomičného rokovania neboli zamiešali. Čože ale vidíme?

Celý sbor deputatov, laikov práve tak ako aj klerus, nasiaknutý je ideami maďarisácie a hlavnia modla celého jich rokovania je: jednorečový maďarský štát, následovne aj jednorečová katolícka cirkev maďarská. A práve tak ako stredobodom celej maďarskej politiky je tak zvaná »magyar állam eszme«, a tomuto cieľu podrobujú sa a slúžia všetky krajinské zákony a ministeriálne nariadenia a všetky moderné inštitúcie do života uvedené, práve tak hierarchia maďarská a sbor deputatov, len na toľko pripúšťa samosprávu katolícku, na koľko táto štátnej idey služby preukazovať bude. Z ohľadu vlastenectva lepšie rečeno »hazafišágu« sú autonomičné pojednávania verejnou dražbou, kde laici a klerus sa usilujú jeden druhého prevýšiť a vládu presvedčiť o »svojom vlasteneckom« smyšľaniu.

Z národného ohľadu teda my Slováci nič nezískame s autonomiou a autonomia nám udelená špatnejšie bude vyzerať, ako liberálnou vládou pristrihnutá autonomia evanjelických Slovákov.

Chovanie sa maďarskej katolíckej hierarchie voči Slovákom je známe, v tomto ohľade žiadnej premeny sa nestane okrem tej, že posiaľ osud náš bol viazaný na politické a národnie presvedčenie jednotlivých

cirkevných hodnostárov, ktorý keď bol človek miernejší i jeho zachádzanie bolo ľudskejšie, menej násilné; napozatým ale maďarská hierarchia dostane nové pracovné sily, pozostávajúce zo šovinistického úradníctva a aristokracie, ktorí i miernosť v jednaniu jednotlivcov znemožňovať budú. Od takej autonomie uznanie práv národnej reči, zabezpečenie vývinu ducha slovenského a rozvoj opravdového kresťanstva slovenského očakávať nemôžeme, každý pohyb za slobodné právo reči slovenskej v katolíckej cirkvi, za rovnoprávnosť národa slovenského práve tak drzo utlačený a znemožnený bude ako v maďarskom parlamente. Jednou nádejou sa len kojíme, že do života uvedená samospráva zažne tu i tam malé svetielka národného a kresťanského povedomia, kde biedni ale povedomelí dedinskí farári, vo svojej miestnej samospráve postavia si nezničiteľnú baštu národného povedomia, ako to aj u naších bratov evanjelíkov nachádzame, a dá Boh, že z týchto malých kahancov vyjde svetlo pre náš ubohý ľud.

Zo všeobecného, katolíckeho stanoviska ale celé autonomičné hnutie za vec veľmi dôležitú držím, a dnes, keď sa temer celý vzdelaný svet zaobiera s otázkou cirkevnej reformy, keď Müllerove, Erhardove atď. myšlienky vzbudily opravdivý rozruch i v mysliach tých, ktoré v hlbokom spánku pohružené očakávali, že Boh zázračným spôsobom zničí všetkých nevercov a cirkev katolícku na starodávny stupeň slávy a všeobecnej vlády postaví — ktorý stupeň si tak predstavovali, že hierarchia bude kázať a dobre sa mať, dľa ľubovôle žiť, a celý svet sa jej bude klaňať a výlučne len poslúchať, — práve dnes vzdor tomu, že najväčšiu čiastku hierarchie ešte vždy opanúva duch ľúbežného dolce far niente, má autonomičný pohyb veľký význam.

Nemôžem pominúť, by som nevyzval bratov naších českých, ktorí stoja na čele katolíckej moderny, a ktorí sa kolom *Rozvoju*, Mane a Nového Života sdružujú, k usilovnému študovaniu katolíckej autonomie čili samosprávy.

Moje pevné presvedčenie je, že reforma cirkve in capite et membris, ktorá nevyhnutelne potrebná je, dá sa len s uvedením cirkevnej samosprávy previesť a že táto zodpovedá úplne duchu kresťanskému a apoštolskému a je pravým základom hesla: nazpät ku praktickému kresťanstvu!

Už ako mladého bohoslovca ma znepokojovala vždy tá vec, ako že je to len možno, čo v klerikálnych časopisoch vždy čítam, že tu i tam cirkev katolícku prenasledujú a to k tomu ešte v čisto katolíckych štátoch, ako na pr. Francúzsko, Španielsko, Taliansko atď. a to k tomu vlády, ktoré zo samých katolíckych údov pozostávajú, oproti tomu som zkúsil, že každý protestantský laik i v najväčšej hodnosti

postavený, cirkvi svojej sa zastáva. Hľadal som príčinu a po dlhom bádaní ku tomu presvedčeniu som prišiel, *že my katolícki kňazi cirkev s hierarchiou stotožňujeme, hierarchiu samo v sebe za cirkev považujeme*, majetok, nadpráva, záujmy a prednosť, hierarchie za majetok, nadpráva, záujmy a prednosť cirkve držíme a v tom bol a je veľký omyl, lebo hierarchia sama nenie — cirkev.

My katolíci v opravdivom smysle slova cirkevného majetku, cirkevných nadpráv, záujmov, o prednosti už od IV. stoletia nemáme, všetky tieto majetky, nadpráva atď. neboly cirkevné ale hierarchické, z ktorých kedy-tedy i cirkev ako celok dajaké odrobinky obsiahla, ktoré zväčša len ku špeciálnym cieľom jednotlivých hierarchických osobností a stavov slúžily.

Stotožňovanie cirkve s hierarchiou započalo sa už koncom IV. stoletia, keď klerus seba samého začal považovať za cirkev a ako taký pre seba, pre svoj špecifičný stav začal zaujímať majetky a práva cirkevné, ktoré ku prospechu cirkve maly slúžiť. Politické heslo Ludvika XIV. kráľa francúzskeho, do života uviedla hierarchia už pred 1300 rokami rieknúc »cirkev som já«, a zhabajúc majetky, ktoré boly »patrimonium totius ecclesiae« čili celej kresťanskej spoločnosti, zrobila z nich »patrimonium status clericalis«, a takýmto spôsobom laikov z administrácie a z dozorstva majetku cirkevného vytvorila.

Otázka cirkevného majetku, je veľmi zaujímavá a práve pre obšírnosť tejže sa s ňou teraz nebudem zaoberať, len tým, ktorý by mienku moju za nekatolícku považovali, sa osmelujem predložiť nasledujúcu otázku: Rieknite mi, či viete, alebo znáte v celej Rakúsko-uhorskej monarchii len jedon jediný majetok, ktorý by cirkvi prináležal a ktorý by celá cirkev, ktorá pozostáva z kléru *a z laikov* administrovala? Takého niet, lebo laici sú zo všetkých práv nie len »quoad spiritualia« ale aj »quoad temporalia« vytvorení a ponechano im jediné právo: »jus obediendi et orandi«, a hierarchia si zadržala právo »absolute regendi et dominandi«, u nás v Uhorsku ale môžem k tomu dodať, že vyšší klérus si ale ponechal aj »jus edendi et bibendi«. U nás hierarchia je bohatá, cirkev ale žobre pri jej dverách, čakajúc na dobrovoľné milodary. A v tom okamženiu ako hierarchia zanechala ten pravý demokratický základ, na ktorý cirkev postavená je, stala sa otrokyňou jednotlivých mocnárov a vlád.

Vylúčenie laikov z administrácie, zo správy a zo sústavy cirkevnej, zo ziskuchtivosti pochádzajúce zhabanie veškerého cirkevného majetku výlučne pre svoj stav, uvedenie práva patronátskeho, čo je následok najsurovejšieho absolutismu, odcudzilo laikov nie len od hierarchie, ale aj od cirkvi.

Lebo aký zájem má na tom ktorýkoľvek rozumný laik, keď má ostrihomský alebo ołomoucký arcibiskup 1 million korún dôchodkov, alebo ten alebo onen farár a kláštor koľkero tisícov. To je mu hekubou, o to sa práve toľko stará ako o Rotschildov majetok a rovnaké mu to je, či dnes kňazské, čili Rotschildovské majetky zhabe štát ku svojím cieľom a potrebám. Hovorí sa, že ľud má najprirodzenejšiu logiku a hľa ten akoživ nehovorí, že cirkevné statky ale *»kňazské statky«*. Isté je, že keď by bol býval cirkevný majetok zadržal svoj pôvodný cieľ, totižto jedna čiastka by bola slúžila ku slušnej výžive kňazstva, druhá čiastka, ku kultúrnym potrebám a tretia, najväčšia čiastka ku charitativným cieľom, čo je hlavný cieľ celého kresťanstva a keď by administrácia a toto rozdelenie majetku neprislúchalo jedine hierarchii, ktorá nanuteným coelibatom buď mladých lumpákov alebo podivínov a starých mrzákov zrobila z kňazov, ale bolo by to bývalo právom celej cirkve, pozostávajúcej zo všetkých katolíkov, niet toho človeka, čo by sa nebol zastal za cirkev, ktorej majetok by za svoj považoval a ktorý by ako ku kultúrnym a humanitným cieľom slúžiaci, slovom, perom i skutkom hájil, ochraňoval a zastával, ako to u našich protestantov vidíme.

A preto i naše heslo je: nazpät ku praktickému kresťanstvu, nazpät ku apoštolskému učeniu a ku pôvodnej sústave cirkevnej. Je pravda, že človek sa ťažko zrieka práv i nepravým spôsobom nadobudnutých, len že treba rozvážiť to, o čom nás dejiny cirkevné zo stanoviska objektívneho skúmané poučujú, že zárodok úpadku cirkve katolíckej založený bol už vtedy, keď hierarchia naša zo slabosti ľudskej, zo všeobecných práv cirkevných, individuálne právo zrobila a toto ku svojím špeciálnym, mnohorázy i sobeckým cieľom upotrebila.

Preto najkrajšie rozlúštenie katolíckej otázky v uvedeniu všeobecnej samosprávy cirkevnej nachádzame; je to rozumný krok ku demokratickým zásadám, oslobodenie z pút feudalistických a absolutistických, v ktorých nie len katolícka ale i štátna protestantská a pravoslavná cirkev hnije a hynie. Kristus hlásal ideu lásky, slobody a bratstva, preč teda s cirkvami zotročenými, budúcnosť nám ukáže cestu, ktorou ako verní synovia cirkvi kráčať máme a kvetúca a sa vyvinujúca samospráva dodá nám spôsob ku novozrodeniu myšlienky kresťanskej. Smery filosofické sú nerestám času a pokroku ľudského rozumu poddané, evanjelium lásky kresťanskej ale je večné. *R. V.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

XIII. Zemplín.

Okres stropkovský.

Alsó-Olsva: Dolná Olšava
Alsó-Sitnicze: Dolná Šitnica
Alsó-Vladicsa: Dolná Vladiča
Bodzás: Bžany
Boksa: Bokša
Brusnyicza: Brušnice
Detrik: Detrík
Felső-Olsva: Horná Olšava
Felső-Sitnyicze: Horná Šitnica
Felső-Vladicsa: Horná Vladiča
Giglócz: Giglovce
Girócz: Girovce
Gyapalócz: Ďapalovce
Havaj: Havaj
Hocsa: Hoča
Holcsikócz: Holčikovce
Homonna-Olyka: Vyšná Oľka
Jakusócz: Jakušovce
Kelcse: Keľča
Kis Brezsnyicze: Breznička (Brežnička)
Kolbócz: Kelbovce
Kosarócz: Košiarovce
Krivá-Olyka: Krivá Oľka
Krizslócz: Križlovce
Lomna: Lomné
Makócz: Makovce
Mikova: Mikova
Minyócz: Miňovce
Mrázócz: Mrázovce
Nagy-Brezsnyicze: Breznica (Brežnica)
Nagy-Domása: Veľká Domáša
Orosz-Kajnya: Vyšná Krajná (Krajnia)
Orosz-Krucsó: Ruský Kručov
Orosz-Petrócz: Ruské Petrovce (Pitrovce)
Orosz-Poruba: Poruba
Orosz-Tokaj: Tokajík
Pakasztó: Pakostov
Petőfalva: Petejovce
Piszkorócz: Piskorovce
Potocska: Potočka
Praurócz: Pravrovce
Pritulyán: Pritúľany
Puczák: Pucák
Rafajócz: Rafajovce
Repejő: Repejov
Rohozsnyik: Hrozník (Hrožnik)
Sandal: Šandal
Sáros-Bukócz: Bukovce
Sáros-Dricsna: Driečna (Dríčna)
Sáros-Sztaskócz: Stažkovce
Szalník: Solník
Sztropkó: Stropkov
Sztropkó-Bisztra: Bystrá
Sztropkó-Hrabócz: Hrabovec
Sztropkó-Olyka: Nižná Oľka
Sztropkó-Polena: Poľana
Valkó: Vaľkov
Varehócz: Vrchovce (Varchovce, Varichovce)
Velkrop: Veľkrop
Vojtócz: Vojtovce
Zavada: Závada
Zemplén Bukócz: Bukovce
Zemplén-Dricsna: Driečna
Zemplén-Sztaskócz: Stažkovce
Zemplén-Turány: Turiany

Okres humenský.

Agyidócz: Adzidovce
Alsó Csebinye: Nižné Čabyne (mn. č.)
Alsó Ladiskócz: Nižné Ladiškovce
Barko: Brekov
Boskócz: Baškovce
Borró: Borov
Csabalócz és Sterkócz: Čabalovce a Šterkovce
Csertész: Čertiažné (Čertyžne)
Czernina: Černina
Dedasócz: Dzedačov
Felső Csebinye: Vyšné Čabyne
Felső-Körtvélyes: Hrušov
Felső-Ladiskócz: Vyšné Ladiškovce
Göröginye: Ohradzany (Ohradzane)
Grozócz: Gruzovce
Habura: Haburie
Hankócz: Hankovce
Hazsina: Hážin
Hegedűsfalva: Húdcovce
Helmeczke: Chlmec (Chomec)
Homonna: Humenné
Homonna-Bresztó: Breztov
Homonna-Rokitó: Rokytov
Homonna-Zbojna: Nižné Zbojné
Horbok-Csebinye: (Stredné? Čabyne
Horbok-Radvány: Vyšná Radvaň
Hrubó: Hrubov
Izbugya Béla és Valentócz: ?
Izbugya-Bresztó: Breztov
Izbugya-Hosszúmező: Dlhé (Dluhe)
Izbugya Hrabócz: Hrabovec
Izbugya Radvány: Nižná Radvaň
Izbugya Rokito: Rokytov
Izbugya Zbojna: Vyšné Zbojné
Jankócz: Jankovce
Jeszenő: Jasenov (Ješenov)
Kaleno: Kalenov
Kárna: Karné
Kis Kemencze: Kamienka
Kohanócz: Kochanovce
Koskócz: Kožkovce
Krasznibrod: Krásny Brod
Kudlócz: Kudlovce
Láczfalva: Lackovce
Leszkócz: Liskovec
Lukasócz: Lukačovce
Lyubis: Ľubiša (i Lubiš)
Maskócz: Maškovce
Mező-Laborcz: Medzi Laborce (Medži Laborce)
Mislyina: Mišlina
Modra: Modra
Nagy Kemencze: Kamenica
Nyágó: Ňagov
Olsinkó: Oľšinkov
Palota: Palota
Peticse: Pčice
Porubka: Porúbka
Rokitócz: Rokytovce
Roskócz: Rožkovce
Rovna: Rovné
Szopkócz: Sopkovce
Szukó: Sukov
Topolovka: Topoľovka
Tót-Jablonya: Jabloň
Tót-Kriva: Krivé
Tót-Volova: Slovenská Voľova
Turczócz: Turcovce
Udva: Udavské
Velyopolya: Veľopolie (Veľopoľa)
Vidrány: Vidrany
Világ: Vilag
Virava: Výrava
Volicza: Volice
Zavadka: Závadka

Okres sninský.

Alsó-Jablonka: Nižná Jablonka
Brezovecz: Brezovec
Csukalócz: Čukalovce
Cziróka-Béla: Cirocká Belá
Cziróka-Hosszúmező: Cirocké Dlhé (Dluhy)
Dara: Dara
Dubrava: Dúbrava
Felső-Jablonka: Vyšná Jablonka
Hosztòvicza: Hostovice
Hrabova Rosztoka: Hrabová
Inócz: Inovce
Jałova: Jalová
Kálna-Rosztoka: Kalné
Klenova: Klenova
Kolbaszó: Kolbásov
Kolonicza: Kolonica
Ladomér: Ladomirova
Mihajló: Michajlov (Mihajlov)
Nagy-Polena: Poľana
Nechval-Polyánka: Nechvál Poľanka
Novoszedlicza: Novosedlica
Orosz-Bisztra: Ruské Bystré
Orosz-Hrabócz: Ruský Hrabovec
Orosz-Patak: Ruský Potok
Orosz-Ruszka: Ruská
Orosz Volova: Ruská Volova
Osztrozsnyicza: Ostrožnica
Papina: Papín
Parihuzócz: Parihuzovce
Pesolina: Petolina
Pichnye: Pichne (m. č.)
Priszlop: Príslop
Runyina: Runina
Smugócz: Šmigovce
Szinna: Snina
Sztakcsin: Stakčín
Sztakcsin Rosztoka: Roztoky
Sztarina: Starina
Sztriócz: Strihovce
Telepócz: Telepovce
Topolya: Topoľa
Ublya: Ubľa
Ulics: Ulič
Ulics Kriva: Krivé
Valaskócz: Vaľaškovec
Zboj: Zboj
Zemplén Szomolnok: Smolník
Zubna: Zubné
Zuella: Zvala

Okres vranovský.

Agyagos: Hlinné
Alsó-Hrabócz: Nižný Hrabovec
Aranyos Patak: Zlatník
Bánszka: Baňské
Benkócz: Beňkovce
Csaklyó: Čakľov (i Čekľov)
Csicsóka: Čičava
Davidvágás: Davidov
Fekete Patak: Čierné (Čarné)
Henczócz: Hencovce
Jeszenócz: Jasenovce (Ješenovce)
Juszkó Volya: Jusko Voľa
Kis Domása: Malá Domáša
Kladzany: Kladzany
Kolcs-Hosszúmező: Kolčové Dlhé (Dluhy)
Komarócz: Komariany
Kőporuba: Kamenná Poruba
Kucsin: Kučín
Kvakócz: Kvakovce
Magyar Krucsó: Kručov
Majoróczka: Majorovce

Matyasócz: Maťašovce
Mernyik: Merník
Mihalkó: Michalok (Mihalok)
Mogyoróska: Strabské
Nagy Dobra: Dobriany
Orosz-Kázmér: Kazimír (Kadžimer aj Kažimir)
Petkócz: Petkovce
Póssa: Poša
Rudlyó: Rudlov
Sókút: Soľa
Stefanócz: Štefanovce
Szacsúr: Sačurov
Szedliczke: Sedliská (Šedliska, mn. č.)
Tapoly Izsép: Slovenský Žipov
Tavarna: Tovarné
Tavarna Polyánka: Továrňanska Poľanka
Tót Jesztreb: Jastrebie (Ještrebie)
Tót Kajnya: Slovenská Krajná (Krajnia)
Trepecz: Trepec
Varannó: Vranov
Varannó Csemernye: Vranovské Čemerné
Varannó Hosszúmező: Vranovské Dlhé
Vehécz: Vechec
Zamutó: Zámutov
Zsalobina: Žalobín

Okres michalovský.

Abara: Oborín
Alsó Körtvélyes: Hrušovík
Bánócz: Bánovce
Berettő: Bracovce (Braciovci)
Butka: Budkovce
Deregnyő: Drahňov
Dubróka: Dúbravka
Falkus: Falkušovce
Füzesér: Fišar
Gatály: Hatalov
Hegyi: Kopčany
Izbugya: Zbudza
Kácsánd: Kačanov
Kis Cseb és Nagy Cseb: Malé a Veľké Žbince
Kis Ráska: Malé Ražkovce
Krasznócz: Krasnovce
Krivostyán: Krivošťany (Krivoščany)
Laborcz Volya: Voľa
Lask: Laškovce
Lasztomér: Lastomír
Lazony: Ložín
Leszna: Lesné (Lesny)
Málcza: Malčice
Márk: Markovce
Márk Csemernye: Pusté Čemerné
Mocsár: Močarany
Morva: Murovíany
Nagy Mihály: Michalovce (Mihaľovce)
Nagy Ráska: Veľké Ražkovce
Nátafalva: Nacina Ves (Naciňovša, Naciňoveš)
Nézpest: Kucany
Oreszka: Oreské (Oresky)
Ormező: Strážske (Straske)
Pazdics: Pozdišovce
Petrik: Petríkovce
Petrócz: Petrovce
Rákócz: Rakovec

Sámogy: Šamudovce
Szalók: Slávkovce
Szelepka: Sliepkovce (Šlipkovce)
Sztára: Staré (Stary)
Szuha: Suché (Suchy)
Topolyán: Topoľany
Vásárhely: Trhovište (Tarhovišce)

Okres sečovský.

Bacskó: Bačkov
Bosnyicza: Bóšnice
Cselej: Čeľovce
Czábócz: Cabov
Dargó: Dargov
Egres: Egreš
Gálszécs: Sečovce
Gerenda: Hriadky
Hardicsa: Hardište (Hardyšte)
Hór: Tchorovce (Tchoriovce)
Isztáncs: Stanča
Kazsu: Kožuchov
Kelecseny: Kľačanov (Klečenov)
Kereplye: Kraviany
Kis Azar: Malé Ozorovce
Kis Ruszka: Ruskov
Kohány: Kahanovce
Kozma: Kuzmice (Kužmice)
Magyar Izsép: Uhorský Žipov
Miglész: Meglisov (aj Miglesov)
Nagy Azar: Veľké Ozorovce
Nagy Ruszka: Ruskovce
Parnó: Parchoviany (Parchoväny)
Pelejte: Plechovčice (i Plechocice)
Szécs-Keresztúr: Kerestúr
Szécs-Polyánka: Sečovská Poľanka
Szilvás Ujfalu: Silvaš
Sztankócz: Stankovce
Tarnóka: Trnavka (Terňavka)
Techna: Dvorianky
Tőke Terebes: Trebišov
Tussa: Tušice
Tussa Ujfalu: Tušická Nová Ves (Novejsa)
Upor: Úpor
Vécse: Vojčice
Visnyó: Višňov
Zebegnyő: Zbehňov

Okres novomestský.

Alsó Regmecz: Nižný Regmec
Barancs: Baranč
Biste: Byšta
Bodrog Halász: Petrahov
Bodzás Ujlak: Bodzáš Ujlak (Uljak)
Borsi: Borš
Csarnahó: Černahov
Csörgő: Čergov
Czéke: Cejkov
Felső-Regmecz: Vyšný Regmec
Garany: Garaňa
Gercsely: Gerceľ
Hosszúlász: Dlhé Lazy
Imreg: Imreg
Józseffalva: Jozefov
Károlyfalva: Karlova
Kásó: Kašov
Kis Bári: Malá Bara
Kis Kázmér: Malý Kazmír (Kažmir)
Kis Toronya: Malá Toroňa

Kiszte: Kista
Kolbása: Kolbáš
Ladmócz: Ladmovce
Lasztócz: Lastovce
Legenye: Legiňa
Magyar Jesztreb: Jastrab (Ještreb)
Makkos-Hottyka: Hoťka
Mátyásháza: Matiašov
Mihályi: Michalany (Mihaľany)
Mikóháza: Mikóhaz
Nagy Bári: Veľká Bara
Nagy-Kazmér: Veľký Kazmír
Nagy-Toronya: Veľká Toroňa
Ruda-Bányácska: Veľká Baňačka
Sáros Patak: Potok
Sátoralja Ujhely: Ujhel literárne: (Nové Mesto pod Šiatorom)
Széphalom: Malá Baňačka
Szőllőske: Sőlőške
Szürnyeg: Sürneg
Trauczonfalva: Tromfal
Vég Ardó: Ardov
Velejte: Veľaty
Vily: Viľa
Vitany: Vitanova
Zemplén: Zemné (Žemno)

Poznámka. Okresy serenčský, tokajský a bodrogkezský sú maďarské. V *tokajskom okrese* sú i slovenské ostrovčeky: *Stará, Nová a Stredná Huta* (Regéczi Három Huta), *Komlóška.* — Tolcsva volajú *Tolčava,* Erdő Horváthi: *Čierne Horváty.* *Fedor Houdek.*

L. N. Tolstoj a Maxim Gorkij.

Literárno-filosofická štúdia.

Zvláštna náhoda. Francúzi slávili 26. februára t. r. 100-ročné narodzeniny najväčšieho svojho básnika tohoto, respective minulého, stoletia Victora Hugo, a ruský národ s utrpením a žalosťou naslúcha vzdychom zomierajúceho L. N. Tolstého.*) Francúzi idú sláviť kus svojej minulosti. Rusi idú pochovávať telesné pozostatky hlavného zástupcu dnešnej kultúry svojej. Smúti ale aj raduje sa ako Francúzi celá Rus, veď umiera im iba smrteľný Tolstoj, ale nesmrteľné jeho diela zostanú jej, a už jesto aj nových mladých spisovateľov, ktorí majú v diele započatom Puškinom, Lermontovom, Turgenjevom, Dostojevským a Tolstým pokračovať. Medzi týmito novými spisovateľmi n. pr. Majkov, Korolenko atď. vynímajú hlavne Anton Čechov a Maxim Gorkij. Najmä ostatný vyšinul sa behom krátkeho času na takú výšku, že možno o ňom ako o hlavnom zástupcovi modernej literatúry ruskej hovoriť. Bude snáď záhodno, keď pozreme, v akom pomere stojí sedliak-filosof Tolstoj ku bývalému »vagabundovi« Gorkému.

*) Prvá časť tohoto článku bola písaná práve vtedy, keď noviny písaly, že Tolstoj umiera na zapálenie pľúc. Teraz má sa lepšie. Red.

Tieto dve osoby sú už s formálneho obľadu tak zaujímavé, už aj preto, že medzi Tolstým a Gorkim je tak ohromný rozdiel, že je porovnávanie toto skoro absurdné.

Tolstoj prestal asi pred 20 rokmi *umelecko literárne* pracovať a oddal sa práci filosoficko-náboženskej. Stal sa reformátorom. Napísal síce pred $1^1/_2$ rokom román »Vzkriesenie«, ktoré dielo je iste umelecky cenné, ale lepšie urobíme, jestli aj túto knihu do reformátorských diel vriadime. Lebo celú svoju činnosť za tento dlhý čas venoval traktatom kresťansko-reformátorským a poučným ľudovým spisom, ktoré ovšem len intelligencia vedela oceniť. Mimo toho snažil sa Tolstoj svoje krekresťanské učenie aj do praktického života uviesť. Žije život naplnený ťažkou prácou a sedliackou jednoduchosťou. Odvrhol všetky pôžitky tohoto sveta, odvrhol slávu romámopisateľa, opovrhuje tým čo driev robil, snaží sa žiť život kresťanský a kajúceho hriešnika. A oddal sa idey kresťanskej lásky hľadajúc martyrium za učenie svoje. Takmer všetci znamejší spisovatelia ruskí okúsili troška žalárovania a deportácie na Sibír. Tolstoj je výnimkou. Sám žiada, aby pre jeho diela on bol trestaný — ak sa vôbec trestať musí, — a nie tí, ktorí jeho diela čítajú a rozširujú. Ruská vláda nechce si akosi svoju už dosť naštrbenú reputáciu ešte viac porúchať. Necháva ho na pokoji. A predsa z posledných spisov a knih Tolstého je vidno, že takmer bojuje o martyrium. Jeho vystupovanie oproti orthodoxii a Sv. Synodu je tak smelé, ba náruživé, že nemožno inak myslieť.

Učenie Tolstého vlastne nie je v podstate dačo nového. »Nové kresťanstvo« hlásali mnohí filosofovia stredovekoví a koncom 18. a začiatkom 19. stoletia vidíme už aj smelejších a konsekventnejších mysliteľov, zaoberajúcich sa týmto predmetom. A či nebojoval Wicklef a Hus za nové kresťanstvo? Nezpečatil Giordano Bruno svojou krvou čistotu a lásku svoju ku Kristovi? A nenie dnešné sociálne hnutie akési kresťanstvo? Celá novodobá filosofia krúti sa viac menej okolo kresťanskej ethiky. Uvediem z novej filosofie len jedon príklad, ktorý myslím dostačí ku illustrácii. Dávno bol Saint-Simon (umrel 1825) mrtvý, keď spolurodáci jeho spozorovali, že on bol novým, keď aj troška neurčitým, hlasateľom reformovanej ethiky kresťanskej. Jeho ideí sa hlavne mládež chytila, práve ako teraz, mládež a oná známa vrstva vydedených a opovrhovaných za Tolstého brojí a bojuje. A akú kongruenciu vidíme medzi Saint-Simon-om a Tolstojom? Či hlásaju stejné zásady? Obaja bojujú za Krista, aspoň to tvrdia, a ich nauky sú predsa len diametralne rozchodné. »Nové kresťanstvo« St.-Simona voláme obyčajne — socialismom, a Tolstého nauky — tolstojovčinou. — Tieto dva pojmy sú tak rozdielne, seba vytvárajúce, všeobecne tak

známe, že nemusím sa vari s definíciou dlho zaoberať. V jednom sú si ale obidvaja mudrci stejní: v doktrinárstve. Vo všeobecnosti nezodpovedá ani St.-Simon ani Tolstoj skutočnému životu. Tamten je doktrinár materialistický, hľadajúci šťastie iba v hmote a pohodliu, tento zase primnoho experimentuje s jeho abstraktným pojmom — lásky a sebaobety. Pri starých tradicionálnych cirkvách kresťanských, organisovaných, vidíme teraz dve nové, nesorganisované socialism*) a tolstojovismus. V jednom sú si stejné obe tieto nové cirkve, v negácii organisovanej cirkve a organisovaného štátu terajšieho. Socialism sa ovšem od časov Saint-Simona mocne zmenil a dospel, keď aj len ku politickej organisácii, Tolstoj si ale ešte novej nenadobudol. Pre neho ako pre Saint-Simonistov je »la charité du Christianisme n'est pas organisable«. A Tolstoj ani nemôže pre svojich veriacich novú organisáciu hľadať, poneváč zatracuje a priori každú subordináciu, uznávajúc len coordináciu. Coordinácia ale vylučuje všakovú sriadenosť a organisáciu. V doktrinárskom učení St.-Simona je »ľud« tá imaginárna sila, ktorá priťahuje, spojuje a všetko to nahradzuje, čo jednotlivcovi cirkev poskytovala. U Tolstého »láska a sebaobeta« prevzala všetky tieto funkcie. A aké následky zapríčinily tie dve nové cirkve? Hlavný následok dľa mojej mienky bol ten, že sa pojem Boha úplne zmenil. Toho starého Boha, plného hrôzy, velikosti, spravodlivosti a dobrotivosti už viac netreba. Veď »ľud« všetko toto nám nahradzuje. »Ľud« je spravodlivý, silný, hrozný, imponujúci, on nad nami strežie, on nás nenechá padnúť pod tyraniou jedného alebo viacerých, on nám zachová slobodu, volnosť ducha a svedomia. »Ľud« je vôbec to, čo bol driev Boh. Načo potrebujeme Boha, ktorého nevidíme, ktorého chápať nemôžeme, keď máme tuná »ľud«, ktorý vidíme, ktorý chápať môžeme a ktorý všetkou božskou múdrosťou, silou atď. vládne? Toto je vierovyznanie »socialismu« čili svetského kresťanstva.

Tolstojov Boh, je ten pravý Boh, nadprirodzený, nemajúci nič do činenia so svetskými vecami. V »láske« sa javí Boh Tolstého. Túto »lásku« nesmieme ale zmeniť s láskou socialistickou, ač majú moc spoločného v sebe. »Láska« Tolstého je akási nadprirodzená, vyššia, božská, kdežto socialistická »láska« je iba z tohoto sveta.

Tolstoj nám predpovedá založenie kráľovstva božieho na zemi ak budeme žiť iba láske a jestli bude naša najväčšia cnosť sebazaprenie a sebaobeta. My musíme žiť pravidelne, dľa učenia Krista. Altruism náš musí byť úplný, musí sám seba vedeť obetovať, ako Kristus obetoval sám seba, za vykúpenie ľudstva. Len vtedy možno o pravom kresťanstve hovoriť, len vtedy sme skutoční následovníci Krista, jestli je láska naša

*) Pod socialismom nerozumiem polit. sociálnu-demokraciu.

nekonečná. A Tolstoj ide až do krajností. Všetko zapovedá, čo by len zdánlive mohlo bližnému poškodiť. Jeho posudzovanie je tak prísne, že ho nevdojak privádza ku sebazničeniu a sebaobetovaniu. Láska kresťanská znamená pre neho úplné oddanie všetkého, čo môže bližnému prospeť a zdržanie sa najprimitivnejšej sebaochrany. Jestli ešte k tomu dodáme, že Tolstoj zavrhuje aj plodenie a literatúru a umenie ako také, musíme doznať, že horejšie tvrdenie o ostatných konsekvenciach tolstojövčiny je správne. Nuž ale nemyslime si, že Tolstoj nie je si povedomý toho, čo tvrdí. On neprichádza rád do týchto krajností, on si je vedomý toho, že ak Kristova viera s celou svojou prísnosťou nenie možná na tomto svete, že samo sebou sa odsúdi a polokresťanstvo, že neprospeje ani v budúcnosti človečenstvu ako neprospelo dosiaľ. Ale konsekvencia a hlboká seriósnosť nutí ho, vymysleť Kristovú vieru až do poslednej konsekventnosti, a poneváč je v hĺbke svojej duše presvedčený o správnosti a svätosti Kristovej viery, považuje ťažkosti naskytnuvšie sa pri konsekventnom a úplnom plneniu kresťanskej lásky, len za formálne a zdánlivé. A samé zničenie a vyhynutie človečenstva nedrží za nič tak hrozného, jestli by nastalo. Ale on neverí na vyhynutie. »Človečenstvo vyhynie!« Ale akokoľvek prísne sa budeme o to starať, aby sme nemali pohlavného obcovania, jesto spasiteľných príklopov dosť, a deti budú, dokiaľ ich bude zapotreby. Prečo máme luhať? Strachujeme sa snáď o potomstvo, keď bránime pohlavné obcovanie? Veď my myslíme len na náš pôžitok. Tak musíme hovoriť. Rod človeka vraj vyhynie? Nie; vymre iba zver v človeku. A aká škoda bude? Predpotopné zvieratá vyhynuly a zverský človek tiež vymre. A on musí aj vymreť. Mne je práve tak nie ľúto toho dvojnohého zvierata ako mi nie je ľúto ichthyosaura, len aby skutočný život, láska živých tvorov, neprestala«.*) Aj na druhých miestach vo svojich knihách bráni sa Tolstoj dobre znajúc, kam jeho vývody smerujú. Aj na známy výpočet Herschela sa opiera, dľa ktorého človenčenstvo behom krátkej doby celý svet naplní, ak sa každých 50 rokov sdvojnásobní, ako sa teraz stáva. A jestli svet musí vyhynúť, čo aj veda aj Písmo tvrdí, tak nebude to tak veľká škoda, hovorí Tostoj, či skôrej, či neskôrej vymre. Výrok: »Prečo sa nemajú ľudia zdržanlivosťou od násilnej smrti chrániť?« sa zdá L. Nikolajevičovi prekrásnym. Jak vidno tlačia vývody pôvodcu samého. Prečo sa tedy neakkomoduje? Prečo nezmieni vývody vo svojich posledných konsekvenciach?

Pokračovanie.

---

* О половомъ вопросѣ, мысли Л. Н. Толстого.

O literní vzájemnosti

mezi rozličnými kmeni a nářečími slovanského národu
od **Jana Kollára.**

(Pokračovanie.)

§. 8.

Nevzájemnosť, národní sobectví a literní odštěpenství.

Sobectví a sebemilství může nejen lidi jednotlivé, nýbrž i celé kmeny, nářečí a národy nakaziti a zaslepiti. Kmen takový upadá potom v hnusnou pýchu a vysoké domněnky o sobě: považujeť sebe za výbor a vrchol člověčenstva, za mistrovský plod tvorstva, za rodilého panovníka veškerého povrchu země, za střed světa. Gronové, se svými domácími zvířaty z jedné mísy jedící, mají sebe za nejkrásnější druh lidí, ostatních národův litujíce, že jim postavou rovni nejsou; Karaibové a druzí Američané, jichž řeč 10—20 ano i 30 slabik dlouhá slova má, že sotva dech vysloviti je stačí, mají přece jazyk svůj za nejkrásnější a nejdokonalejší na světě, vše nenávidíce, co jím nemluví. I mezi Slovany bohužel! posedl a zaslepil zlý tento duch, tento černoboh, už za starých dob mnoho kmenův. Mlčíme o historické nenávisti mezi Vilci a Obodrity, o sporech Circipanův a Redarův, o bojích Čechův a Polákův: i za našeho času není nedostatku příkladův malicherného povznášení se jednoho kmene nad druhý aneb aspoň nevážení si a zanedbávání druhých nářečí sesterských. Čtěme jen bez pojatosti a pozorně drahocenná jinak díla slovanských spisovatelův předešlých století: Veleslavína, Komenského, Lomonosova, Gunduliče, Kochanovského, Krasického, Obradoviče atd. Jak chladné, jednostranné, nevzájemně-slovansky jest vše u nich! Byť někdy i něco mimochodem o druhých slovanských bratřích podotkli, víceť to odhání nežli vábí. Bylyť doby, že Slovan Slovana sotva za bratra a syna svého národu měl. Srb nepojmenoval Čecha a Slováka ani jeho vlastním jmenem slovanským, nýbrž onoho dle německého *Pemák,* tohoto dle maďarského *Tot;* Chorvat mněl, že Polák s Hottentotem příbuznější jest, nežli s ním; Čech zase myslil, Rus a Moskvan náleží k pokolení tatarskému. Někteří Čechové zdají se i za našich dnův mnoho obliby jenom ve svém nářečí míti, a nenávidějí a kaceřují všecku vzájemnosť i se samými Slováky, žádajíce od nich, by sebe zničili a bez výminky se počeštili, to však činí jenom ti, kdo sami sebe víc než národ mi-

lují, kdo se bojí, žeby jejich silně němčinou páchnoucí způsob mluvení a psání tím mohl se více poslovanštiti a tudy i spisovatelská jich nesmrtelnosť snadno propadnouti. Protož ale netřeba nechávati matky v hoři, má-li nezdárné děti, ale potřebí tím pevněji k její srdci přilnouti. Učený jinak spisovatel maloruské v Přemysle 1834 tištěné mluvnice Jos. Levický, tázal se str. 188 s podivením: »Jakž mohl Vác. z Oleska maloruské písně polskými pismeny psáti?« Inu, pro bůh, odpovídáme, proč ne? což jsou písmena k některému nářečí snad výsadami, samoprodajem, přísahami aneb kletbami přikována? neníť dosti toho, že nás země, nářečí, náboženství, pravopisy dělí, i písmena mají ještě býti nepřechodnou hradbou? Jak malicherné a nevzájemné! — Polský spisovatel Vojciech Szvejkovski napsal ve svém pojednání, ve Varšavě 1830, toto: »Nie uczylem sie obcych dyalektów slawianskich, nie umiem o nich sadzic«. A přece jest, by se vyzpytoval a založil pravopis kterého koliv nářečí, nevyhnutelně potřebna známosť druhých nářečí slovanských. Bez všestranné známosti slovanského jazyka vůbec není slovanský spisovatel s to, by svému vlastnímu jazyku v nejhlubších jeho podstatách a zákonech porozuměl a jej pochopil. V polském časopise »Powszechny Pamietnik Nauk a Umieietnosci, v Krakově 1835« přijali vydavatelé ve chvalitebném úmysle polské překlady z češtiny našeho výborného Šafaříka a Palackého, jichž obsah celého národu slovanského se týkal. Jistý Polák a posuzovatel napsal o tom ve své hrdopýše do lvovských novin: »Dobráť jest myšlénka Slovanstva a žádosť, bráti užitek z prací pobratřených kmenův: ale probůh! slitujte se! více původnosti do plodův; milejší byla by nám naše vlastenecká polská badání, než cizí od jinud přeložena«. (Ptáme se: jest Slovan Slovanu cizí?) Budiž to za příklad úzkostného samotění a oddalování, nesnášelivé národnosti! Polský onen posuzovatel nebyl by snad ničehož podotkl, aneb spíše onoho překladatele ještě pochválil, by věc ta z francouzského, anglického aneb německého byla přeložena: ale z česko-slovanského! To nazývá se slovanskou nevzájemností. Poláci měli by takovéto pěkné začátky raději schvalovati a podporovati, neboť nic nepomáhá vzájemnosti té lépe, než právě překlady z jednoho nářečí do druhého; měli by rozvážiti, co už roku 1819 jich krajan Chodakowski z Petrohradu napsal ve spise: O Slowianczyznie, w Krakowie 1835 str. 40. »Zdejší učení žalují na to, že se mezi nimi a Poláky pořád ještě nalezá hradba staré nedůvěry, mlčenlivosti, slovem severní noc, ježto jim naopak z mnohem vzdálenějšího jihu a západu evropského jasné světlo svítí«. I jakž mnoho Poláků mluví, čte, píše dokonale cizí neslovanské řeči, ku př. francouzsky; a cele nic českého neb srbského. Jak mnozí Čechové mají ve

svých knihách všecky německé spisovatele, a ani jediné knihy polské neb ruské! Jak mnozí Rusové překládají bez chyby z anglického, vlaského — —. Slušným způsobem měla by se nejdříve vlastní krev a kmen znáti, a pak cizí. Býváť to známkou odrození národu, když vlastní, blízko ležící povrhuje a zapomíná, po cizím, jinozemském, vzdálenějším baží, a tím v nepřirozený spor sám s sebou, v potvořenosť a záhubu sebe sama upadá, čehož pak i řeč trpce zakoušeti musí, neboť jelikož národ špatní, tolikož špatná i řeč, toto zrcadlo jeho nitra. Ostatně by se mně velmi nerozumělo, by kdo z tohoto zde řečeného mysliti měl na jakousi ku Polákům nenáklonnosť, jež za nejkrásnější a nejhrdinštější kmen svého národu považuji; i při svém hanění vážím si Rusův vysoce, duchaplné Čechy miluji tak jako citupIné Srby; nicméně nelze mi nijednoho z kmenův těch šetřiti, nijednomu jeho nezpůsobův zamlčeti, když se o blaho a spásu celku jedná.

(Pokračovanie.)

OBZOR.

Politický. Naši vyslanci sa ohlásili. Ich aktívne vystúpenie očakávalo sa s dychtivosťou a s istou netrpezlivosťou. Tu i tam proskakovaly rozličné poznámky o našich vyslancoch, že nemajú odvahy, že nechávajú si ujsť vhodnú príležitosť atď. a mnohé české časopisy už vyslovovaly isté sklamanie a podobné. Nám známa bola situácia a ťažké, temer vymineční postavenie našich vyslancov a preto ač už tiež dlho nám bolo čakať, čakali sme ďalej. Konečne ohlásil sa vyslanec Ján Ružiak, v otázke vydanja vyslanca Jána Valáška, vážnou, vecnou rečou,dňa 3. februára 1902. predniesol Fr. Veselovský vyslanec okresu senického v rozpočtovej debatte obšírnu, programmnú reč, menom celej frakcie slovenskej pri zvýšenej pozornosti celej snemovne.

Vyslanec *Veselovský* hovoril miernym hlasom, obmedzoval sa na minimálne slovenské požiadavky, o slovanských bratoch o panslavisme nebolo v jeho reči ani slova.

Ani tón ani smer jeho reči nebol taký, s akým stretávame sa v »Nár. Novinách«. Skoro hyperlojálny úvod k svojej reči mohol vynechať, uhorský parlament neďakuje a nepoklonkuje sa nikdy, najmä tam nie kde nemá čo ďakovať, čistota volieb je ústavou, zákonom zaručená, že Tisza a Bánffy boli politickí tyrani a že Széll je šikovný, zakuklený diplomat v rukavičkách to nemení na zákone ani na práve. Ani predseda snemovne (gr. Apponyi) nemohol túto slovenskú pokoru

zniesť a opravil v tomto smysle homagiálnu poníženosť pána vyslanca. Slováci nemajú posiaľ začo ďakovať a nemajú začo prosiť, ale ***požadovať, domáhať sa.***

Veselovský deklaroval za prvý bod slovenského politického programmu »jednotu a nerozdielnosť uhorskej vlasti«, parlament iste porozumel týmto u nás bežným slovám »égységes és osztatlan« a i pochválili hodného Slováka za toto vlastenecké doznanie. My zvedaví sme na to, že jako predstavujú si túto jednotnosť a nerozdielnosť naši národovci ohľadom na »memorandum« a jeho »okolie«. Či je nie Veselovského reč negáciou memoranda, ktoré behom času uzrelo pre museum, ale ktoré sme posiaľ neopravili, ani sa ho nezriekli, ani novým programmom nenahradili! Kto odváži sa ešte dnes tvrdiť, že memorandum nie je zo základov vyvrátené, práve tymi ľuďmi, ktoré ho za svoje politické evanjelium považujú. A čo povedia Rumuni, ktorí i dnes požadujú samosprávu Sedmohradska, bola by naša delegácia dnes zajtra náchylná za podobný rumunský požiadavok sa zaujať? Či nie je už zo spojenectva nič? Aká by to bola politika?

Nejasnej vete o »úplnej samostatnosti« nerozumieme, až si vraj zaopatríme »výdavky a ťarchy«, myslel s tým pán vyslanec to, že keď tak sosilnieme hospodársky, že sa cele odlúčime od Cislajtanie? Kedy asi by mal ten čas prísť, že pri našej financielnej biede dospejeme k rozluke s Austriou? Som presvedčený, že ani pán vyslanec v dohľadnej dobe na niečo podobného neverí. A povedzme, žeby sa to malo skoro stať, sľubuje si pán vyslanec posilu pre slovenský národ a nemaďarské národnosti z tejto hospodárskej a politickej rozluky? Z tohoto ohľadu treba posudzovať naše stanovisko ku Kossuthovským chúťkam »odlúčiť sa od Austrie«, u nás ešte ani jeden národovec nevyslovil sa za samostatné colné územie, za hospodársku rozluku s Rakúskom, vyslanec Veselovský vyslovil sa zaň ač s podmienkou, že »až« dotiaľ je vyrovnanie z roku 1867. dobré.

Jazykovej otázky zastal sa Veselovský mužne. Vysťahovalectvo malo byť obšírnejšie spomenuté, s dátami podopreté. O reč prisťahovalcov v Amerike sa nik nestará, o ich školy tiež nie, anglicky naučí sa každý dobrovoľne a s existenčnej nutnosti. U nás sa donucujú celé národy učiť sa cudzej reči, školou, cirkvou, úradmi, administráciou, toho v Amerike neznajú. Násilie v rozširovánì anglického jazyka v Spoj. Štátoch je neznáme, čo nemôže sa tvrdiť o Uhorsku, preto poznámky pána Viktora Rákosiho boly hodne hlúpe.

Hospodársky programm Veselovského je programmom na moderných principoch národohospodárstva vystavených.

Žiada *všeobecné, tajné hlasovanie dľa obcí.*
Zákon o shromažďovaní a spolkoch.
Slobodu tlače.
Zrušenie virilismu.
Bezplatné vyučovanie na všetkých školách.
Obmedzenie fideikomissov.
Sníženie vojenskej služby.

Skutočne moderné a pokrokové principy, ba čo povie pán Svetozár Hurban Vajanský, k tomuto západníckemu programmu?

Revisiu cirkevnopolitických zákonov.

Utvorenie katolíckej autonomie, z takej ako sa tvorí si nežiadame, to bude slúžka maďarisácie a liberalismu.

Reformu administrácie.

Prečo by nemali mať úradníci práva volebného, nerozumiem, to je názor reakcionársky, nech sa im zakážu len kortešacky a prísne sa trescú.

Veselovského reč je pokrokom v našom hnilom politickom živote, reč jeho prispeje konečne k utvoreniu nášho politického kreda a k jeho formulovaniu, k revisii »memoranda« a slovenského »volebného« programmu.

»Hlas« už pred štyrmi rokami hlásal mnoho z toho, čo Veselovský predniesol, táto okolnosť je nám zadosťučinením.

Reč vyslanca Veselovského v úplnom znení:

Ctená snemovňa! Konám milú povinnosť, keď vo vyslaneckom dome uhorského zákonodarstva po prvý raz hovorím.

Jeho veličenstvo náš slávne panujúci a milovaný kráľ dal výraz svojmu želaniu, aby pominulé krajinské voľby svobodne a bez nátlaku prevedené boly. (Pohyb.)

Ctená vláda a zvlášte jej predseda verne pokračoval dľa kráľovského želania, keď nariadil svobodné a čisté voľby, a tieto — nakoľko mu bolo možné — i tak previedol. Ja a moji zásadní priatelia len tomuto kráľovskému želaniu a zákonnému pokračovaniu ctenej vlády môžeme ďakovať svoje zvolenie. (Pohyb. Hlasy s prava: Žiaľbohu!)

Keď preto Jeho veličenstvu nášmu milovanému kráľovi s homagiálnou úctou najhlbšiu vďaku vyslovujeme, nemôžeme pominúť, aby sme i ct. vláde svoju najhlbšiu vďaku nevyslovili . . . (*Št. Rakovszky*: To bola jej povinnosť!) Áno, jej povinnosť, tým viac, poneváč dosiaľ na Horniakoch o svobodných čistých voľbách nemohlo byť ani reči. (Tak je! Pravda! s ľavej strany; živá protimluva s prava.)

Predseda (gr. Apponyi): Ct. snemovňa! Ja nerád pretrhujem rečníka, ale teraz predsa nútený som poznamenať, že ochrana svo-

body a čistoty volieb nie je výplyvom dákeho zvláštneho kráľovského nariadenia, skutku, milosti, priazne. (Živý súhlas, éljenovanie a potlesk s ľava. Výkriky na krajnej ľavici: Nech žije predseda!), ale jednoducho zákonnou povinnosťou nad každú osobnú vôľu a nech by bola tá najvyššia. (Všeobecný živý súhlas.) Prosím tichosť! Ráčte rečníka vypočuť.

Veselovský: Na Horniakoch do týchto čias pre heslo: »za každú cenu sbuktatovať a rozmliaždiť« nemohlo byť ani reči o čistých voľbách. A že terajšie vládne nariadenia, vydané príležitosťou volieb, neboly vďačne prijaté, to dokazuje i tá okolnosť, že občania, ktorí svojho volebného práva svobodne použili, teraz sú vystavení najväčším prenasledovaniam, v ktorých prenasledovaniach očividomé je systematické pokračovanie.

Št. Rakovszky: Tak je! To je pravda! (Smiech s prava.)

Fr. Buzáth: Nech sa páči dokázať. (Krik.)

Predseda: Prosím tichosť, ct. páni vyslanci!

Veselovský: Veríme a nádejeme sa, že na budúce budú ešte čistejšie a svobodnejšie voľby a že na Horniakoch ešte vždy zvyčajné násilníčenie, prenasledovanie a terroristické bašovstvo ctená vláda vykorení, lebo veď to vyžaduje i záujem našej vlasti.

My sme sa v adressnej debatte preto neozvali, lebo pre náš skromný počet osobitnú adressu podať sme nemohli. (Výkriky s krajnej ľavice: Kto sú to tí »my«? Koľko vás je? Krik.)

Predseda: Neráčte rečníka pretrhovať! (Čujme! Čujme!)

Veselovský: Vyslanci uhorského snemu; štyria Slováci a jeden Srb. (Ustavičný krik na ľudovej strane a krajnej ľavici.)

Predseda: Prosím, neráčte rečníka v prednáške mýliť. Práve voči takej miznúcej menšine treba mať dvojnásobne na zreteli požiadavky slušnosti. (Všeobecný súhlas.)

Veselovský: Ani ohľadom indemnity sme sa neohlásili, a síce preto, lebo ako malý zlomok ct. snemu s odhlasovaním indemnity nechceli sme demonštrovať.

Teraz, keď poskytuje sa najlepšia príležitosť, aby sme svoje zásady a politické stanovisko predniesli a adôvodnili, budem tak smelý a pred cteným snemom rozviniem ich ja.

Za hlavnú politickú zásadu a za hlavný smer svojho účinkovania zvolili sme si to staré heslo: »Salus reipublicae suprema lex esto«.

S tohoto stanoviska vychodiac, osvedčujem, že sme prívržencami jednoty, nerozdielnosti a neodvislosti našej vlasti, a to vždy budeme držať na zreteli. (Pochvala na krajnej ľavici.)

Poneváč význam slov »jednota a nerozdielnosť« nepotrebuje bližšieho osvetlenia, ja pri tejto príležitosti osvedčím sa len ohľadom významu neodvislosti, ako to my pochopujeme. (Čujme! Čujme!)

Je všeobecne známo, že vlasť naša má i teraz istý stupeň samostatnosti a neodvislosti, a i to je všeobecne známo, že vlasť naša nikdy nezriekla sa úplnej a celej samostatnosti. (Pravda! Tak je! na krajnej ľavici,)

V zák. čl. XII. z r. 1867 obsažené ustanovizne obsahujú len spôsob spoločnej obrany a spoločného zahraničného zastupovania, bez toho, že by bola tým samostatnosť a neodvislosť našej krajiny v akomkoľvek smere vyzdvihnutá alebo nepodržaná.

My sme tej mienky, že akonáhle nepostavíme na kocku dosavádnu samostatnost a neodvislosť, tak že z týchto ničoho nebudeme môcť utratiť, a akonáhle budeme pripravení k zariadeniu celej a úplnej samostatnosti, a konečne akonáhle budeme môcť zaopatriť si výdavky a ťarchy, potrebné k úplnej samostatnosti a neodvislosti a budeme ich v stave i znášať, že bude našou povinnosťou úplnú samostatnosť a neodvislosť i požadovať a vymáhať. Ale dotiaľ, kým nemáme k tomu potrebného ubezpečenia, že by sme mohli z našej samostatnosti a neodvislosti niečo utvoriť alebo to riskovať, s druhej strany kým nebudeme úplne zariadení k samostatnosti a neodvislosti a nezaopatríme si k tomu potrebné výdavky a ťarchy, do tých čias treba nám sotrvávať na stanovisku zák. čl. XII. z r. 1867.

Teda ako sme s jednej strany prívržencami úplnej a dokonalej samostatnosti a neodvislosti, tak s druhej strany na tento čas, rátajúc s pomerami, stojíme na stanovisku Fraňom Deákom utvoreného vyrovnania.

Ohľadom vnútorno-politického stanoviska rečník osvedčuje, že stojí na základe politickej jednoty Uhorska a zákonami ustálenej prednosti maďarského jazyka na sneme, pri najvyššej správe a najvyššom súdobníctve.

Cieľom udržania, vzdelávania a vyvinovania sa nemaďarských národností Uhorska žiadame, aby jazyk ľudu na tých vidiekoch, kde v kompaktných massách býva, v škole, a síce v ľudovej, nižšej, strednej a vyššej škole až po universitu . . . (Veľký krik a protimluva na všetkých stranách snemovne) . . . v cirkvi, obecných, mestských a stoličných úradoch, u súdov a municípií užíval sa tak, ako to zákon (1868: 44) predpisuje. Tieto práva žiadame pre Nemaďarov na základe prirodzeného, Božského a zákonného práva. (Protimluva a veľký krik na krajnej ľavici. Predseda opätne cengá.) Žiadame tieto práva, toto užívanie jazykov na základe národnostného zákona.

Viktor Rákosi (bývalý Žid): Veď mi ten zákon zrevidujeme! Najnešťastnejší zákon!

Ákoš Beöthy: Ale je tu!

Fr. Krasmay (Kossuthista): Trochu Bismarkovskej politiky!

Veselovský: Dobroprajné, cieľuprimerané, priateľské prevedenie národnostného zákona bolo by prekazilo mnoho zlého v našej vlasti. (Výkriky z krajnej ľavice: Veď práve ten zákon narobil to zlo!)

Nemožno si predstaviť ľud bez jazyka, lebo bez toho národy neexistovaly a ani existovať nemôžu. (Veľký krik. Jeden hlas s krajnej ľavice: Maďarská reč je veľmi pekná! Predseda cengá.)

Abdikácia jazyka a zrieknutie sa ho nie je možné a nedá sa myslieť, a v našich časoch je holou nemožnosťou pripraviť národy o jazyk a pretvoriť ich v cudzojazyčné. (Výkriky s krajnej ľavice: A v Rusku!)

Ákoš Beöthy: Robí sa násilím. (Krik, Predseda cengá.)

Veselovský: Jazyk je totiž tou obživujúcou silou, ktorej zanedbanie, pominutie a vytvorenie je v stave ľud patričného jazyka duchovne, mravne a hmotne zkaziť, oslabiť, depauperisovať a znechutiť.

Keď k duchovnému zanedbaniu pristúpia ešte aj ťažkosti o existenciu, tak zlo je hotové.

Len tým možno si vysvetliť sťahovanie slovenského ľudu do Ameriky. (Veľký pohyb a protimluvy. Predseda cengá.)

Viktor Rákosi: V Amerike naučia sa anglicky, ale tu maďarsky nie, lebo to vy nedovoľujete!

Predseda: Prosím, ráčte rečníka vypočuť! Ráčte mi veriť, že je v počúvaní väčšia sila, ako vo vykrikovaní. (Živý súhlas.)

V. Rákosi: V Amerike nie je slovenský jazyk úradným!

Veselovský: Slovák miluje svoju vlasť, on srdcom, dušou vinie sa k domácej hrude . . .

Julius Lukáts: Ale nie je intelligencia!

Veselovský: . . . k nej sa túli, na nej visí. Ale konečne tá duševná opustenosť, to opovrhovanie, akého sa mu dostáva . . . (Hrmotné výkriky: »To nestojí!« Veľký pohyb.)

Predseda: Ct. snemovňa! Mám poznámku. (Výkriky s ľava: Čujme predsedu!) Ja myslím, že na základe domácich pravidiel mám právo požiadať rečníka, aby neupotreboval takých výrazov, z ktorých by vyzeralo, že v tejto vlasti dostáva sa daktorej národnosti opovrhovania. (Súhlas.), lebo to slúžilo by k tomu, že vzdor intencii domácich pravidiel (Výkriky s krajnej ľavice: A nie je to ani pravda!) vyvolalo by sa ozaj v tomto dome búrenie proti národnosti alebo vzbudenie rozčúlenej nálady. (Živý súhlas a výkriky: Nech žije predseda!)

A ja prosím ct. snemovňu, aby ráčila rečníka trpezlive vypočuť. (Výkriky na krajnej ľavici: Jestli možno!)

Veselovský: A keď k tejto duševnej opustenosti pripojí sa ešte chudoba, nie div, že jednoduchý človek, ač so slzami v očiach, predsa opustí svoju vlasť.

Vysťahovanie má aj preto veľmi príťažlivú moc na uhorských Slovákov, že občianska svoboda svobodných amerických republík veľmi slúži k prospechu i Slovačí, lebo tam má zabezpečené napredovanie na poli duchovnom a hmotnom. (Jeden hlas z krajnej ľavice: Prečo sa neodvolávate na Nemecko?)

Že akú svobodu požívajú Slováci v Amerike, toho dôkazom sú ich školy, cirkve, veľmi početné rozličné spolky, ako aj ich časopisectvo, ktoré závodí so žurnalistikou najväčších národov, a ich veľkolepá organisácia . . .

V. Rákosi: Áno! Za ruské peniaze! (Pravda! Tak je! na krajnej ľavici.)

Jul. Lukáts: Pomocou Ruska!

Jur. Kubinyi: A do Čiech posielajú svojich synov!

Jul. Lukáts: Z Ruska posielajú ta kňazov a peniaze a preháňajú Slovákov na pravoslávnu vieru! (Krik. Pohyb.)

Predseda (cengá): Tieto veci môže pán vyslanec povedať v svojej reči, ale teraz ráčte sa zdržať poznámok.

Veselovský: . . . to dokazuje i tá skutočnosť, že Slováci v Amerikė môžu kdekoľvek svobodne užívať svoju materinskú reč. (Výkriky: A v Uhorsku nie? Jeden hlas s prava: Tak sa zdá, že je on vysťahovalecký agent!)

V. Rákosi: V druhej generácii sú už Angličanmi!

Veselovský: Ct. snemovňa! Na municipálnych shromaždeniach je slovenská reč zakázaná. (Krik. Predseda cengá.) Ct. snemovňa! Prevedenie národnostného zákona veľmi by napomohlo pokoj vlasti a blaho obyvateľstva krajiny. A keď my žiadame prísne prevedenie národnostného zákona, tým myslíme poslúžiť vlasti.

Teraz prejdem . . . (Jeden hlas s krajnej ľavice: Do Ruska! — Veselosť.)

Ákoš Beöthy: Čujme! Čujme:

Veselovský: . . . na hospodárske otázky.

Všeobecne je známo, že otázky ohľadom jestvovania národov v naše časy nevybavujú sa na poli bitiek, ale skorej na poli hospodárskom. (Výkriky s ľava: Čujme! Čujme!)

Národ, ktorý chce jestvovať a vzmáhať sa, ten musí byť aj hospodársky silný a neodvislý.

My sme toho náhľadu, že ľud treba dvíhať, a práve preto treba mu ťarchy nľaviť, na žiaden pád ale nepovyšovať. (Súhlas na strane ľudovej.)

Poneváč treba nám aj o to sa starať, aby isté dôchodkové a majetkové minimum bolo svobodné od dane, nepozostáva nám iné, než aby sme odporúčali uvedenie progressívnej danne na veľké majetky, na veľké podniky, na veľký priemyseľ a na veľký kapitál. (Súhlas na krajnej ľavici.)

Kedysi krajinské ťarchy znášaly len veľké majetky, a tak krajina uvládze progressívnu daň už následkom svojho historického určenia a nemôže sa zpod nej vymknúť.

Veľké podujímateľstvá, veľký priemysel a veľký kapitál zarábajú z mozoľov robotníkov pomerne veľmi mnoho a nakopia si veľké kapitále, je teda spravedlivé a slušné, aby ku všeobecným cieľom i mnoho platily, lebo ináče spoločenstvo rozpadne sa na millionárov a žobrákov, čo malo by nepredvídané následky. (Súhlas na krajnej ľavici.)

Dľa tohoto hlavným predmetom našich starostí a našej práce bude tvoriť žalostné položenie robotníkov, malých priemyselníkov a malých kupcov.

Nie sme tej mienky, že by bolo povýšiť kvotu ku zaokrytiu spoločných výdavkov, lebo veď sme skôr schudobneli, ako zbohatli. (Tak je! Tak je! na krajnej ľavici.)

Poneváč tieto výdavky bez toho sú improduktívnej povahy, preto ich treba dľa možnosti snížiť a obmedziť.

Sme za to, aby otázky colné a kupeckých smlúv s najväčšou ostražitosťou a obzetnosťou riešené boly, lebo od priaznivého riešenia týchto záležitostí závisí blaho a rozkvet našej vlasti, od ich neprajného riešenia jej schudobnenie a oslabnutie.

V ohľadoch duchovných a všeobecnej svobody sme za to, aby sa uviedlo všeobecné tajné hlasovanie dľa obcí (Krik. Predseda cengá.) a aby voličom bol každý 20-ročný krajinský občan.

Sme tej mienky, že toto všeobecné volebné právo treba udeliť krajinským občanom už aj z ohľadu na spravedlivosť a slušnosť, ale aj z ohľadu cieľuprimeranosti.

Veď keď každý krajinský občan povinný je daň platiť a vojenskú službu konať, prečo by nemal byť účastným voličského práva, obzvlášte vtedy, keď vie sa i oduševniť za právo, svobodu a napredovanie.

Len tak možno vykoreniť s volebnými pohybmi spojené kortešačky, podplácanie, napájanie a prenasledovanie; prečo teda oddiaľovať liek — uvedenie všeobecného volebného práva?

Žiadame právo svobodného shromažďovania, spolčovania, svobodu slova a svobodu tlače.

Svobodu a napredovanie ťažko si predstaviť bez práva svobodného shromažďovania, svobodného vyjadrenia myšlienky a svobodného spolčovania.

Politická svoboda ale bez svobody tlače nie je možná.

Všetky tieto práva len tak majú smysel a cenu, keď sú založené na zákonných ustanovizniach a keď ich faktické užívanie nezávisí od vôle alebo ľubovôle vrchností.

Žiadame zákonné upravidelnenie a ubezpečenie týchto fundamentálnych práv občianskych.

Žiadame úplné zrušenie virilismu, lebo pri jestvovaní toho je každá politická svoboda a samospráva illusórna, a aj preto, lebo sa protiví duchu času a má za cieľ uvedenie nového feudalismu.

Kým ustanovizeň virilismu jestvuje, nemožno hovoriť o užívaní ústavných práv pri obci a právomocnosti.

Žiadame bezplatné vyučovanie nielen v ľudových, ale aj v stedných a vyšších školách, ako aj na universite.

Nech má každý človek svobodnú cestu a príležitosť k vzdelávaniu.

Žiadame, aby pri udeľovaní zemianstva, titulov a vyznamenaní pokračovalo sa s najväčšou obozretnosťou.

Odporúčame, aby zakladanie fideikomisov dľa možnosti sa pristavilo, a poneváč sa roľníctvo značne rozmnožilo a aj hospodárske pomery inak sa utvorily, budeme odporúčať, aby sa sviazaný majetok príležitostne rozviazal, aby mohol prejsť do roľníckych rúk; pri tomto ale tiež je potrebná najväčšia obozretnosť a ostražitosť.

Odporúčame, aby sa trvanie vojenskej služby snížilo na dva roky a aby potrebné predpráce boly porobené cieľom pretvorenia stáleho vojska na systém ľudovej obrany. (Súhlas na ľavej strane.)

Ohľadom cirkevno-politických zákonov sme za to, aby boly dľa požiadavok svobody zmenené a revidované, a síce tak, že by obligátne civilné manželstvo zrušené a vedenie matrík cirkvám, poťažne kňazom sverené bolo.

V záujme štátu držíme aj konfessionalismus za užitočný a potrebný.

Sme za utvorenie katolíckej autonomie, a síce v mysle úplného svobodného rozhodovania alebo na základe úplnej svobody, primerane duchu času a pokroku.

Nesvobodno katolíkov postaviť pod tútorstvo a kuratelu, zvlášte vtedy nie, keď nekatolíci v našej vlasti požívajú úplnú a celú samostatnosť alebo autonomiu.

Aj katolícku cirkev treba osvobodiť zpod starých pút a ju osamostatniť. (Pohyb na krajnej lavici.)

Reformu administrácie držíme za tak súrnu, že ju treba čím skorej previesť.

Za prvú podmienku administratívnej reformy odporúčame zrušenie virilismu.

Ďalej odporúčame ako ďalšiu podmienku reformy administrácie vytvorenie z municipálnych zastupiteľství alebo zrušenie passívneho volebného práva: obecných a okresných notárov, obecných, mestských a stoličných, ako aj okresných lekárov, dobytčích lekárov a vôbec všetkých administratívnych úradníkov. (Súhlas na krajnej lavici. Protimluva s prava.)

Politická svoboda a autonomia nemôže trpeť ustanovizeň virilismu, lebo vzdelanosť, samostatnosť, smysel pre verejné dobro, smelosť a dôvera nie je nevyhnutne spojená s majetkom, a poneváč mnohí z virilistov, zvlášte árendátori a prenajomníci krčiem postrádajú aj majetku, aj neodvislosti.

Obecní a okresní notári, rozliční obecní, mestskí a právomocenskí, okresní lekári, dobytčí lekári a administratívni úradníci tak sú preťažení prácou pri skromnom plate, že veru zo svobodnej vôle nebárs môžu chodiť na stoličné zasadnutie, lebo k tomu nemajú peňazí a tak nemilobohu sa zadĺžia, medzitým ale reštancie sa im nakopia a tak záujmy ľudu trpia ujmu.

Keď ale do povahy vezmeme, že títo úradníci povolaní sú súdiť aj nad vlastnými predstavenými, a tak za samostatných nemôžu byť považovaní, napokon, že ich predstavení nútení sú ich úradné chyby a chybky prehliadnuť, je jasné, že nemôžu byť dľa zdravého rozumu municipálnymi zástupcami.

Poneváč zainteressovaní a v nezbytnom položení nachodiaci sa virilisti a rozliční politickí úradníci sú v municipálnych zastupiteľstvách obyčajne vo väčšine, z toho nasleduje, že neodvislí virilisti a iní volení právomocenskí zástupcovia považujú za zbytočné zúčastniť sa v zasadnutiach a práve preto jednoducho vystanú.

Pri týchto dvoch podmienkach reformu administrácie tak si želáme uskutočniť, aby všetky všeobecnej svobody sa týkajúce politické a verejno-hospodárske životné pomery krajinských občanov upravidelnily sa a zabezpečily špeciálnymi podrobnými zákonami, lebo nápravu nečakáme od toho, ako majú sa úradníci applikovať.

Sme za to, aby práva municípií udržané boly, ba aby sa značne rozšírily, ale tak, že by sa bašovanie a šliapanie práva znemožnilo; tým účelom treba postaviť osobitný administratívny súd alebo kompetenciu terajšieho rozšíriť.

Úradné neporiadky, prechmaty a násilnosti administratívnych úradníkov treba prísne trestať.

Také individua, ktoré nemajú v moci — slovom i písmom — jazyk ľudu a ktoré ten ľud nemilujú, netreba upotrebiť za úradníkov toho ľudu, lebo tým trpí nielen ľud, ale aj administrácia a záujem vlasti.

U nás sotva existuje spoločenský život, lebo v obciach a mestečkách ťažko najsť dve rodiny, ktoré stýkaly by sa bez zvláštneho materiálneho záujmu a v priateľstve nažívaly. Príčiny toho sú: politické kliky, politická neomylnosť, nadužívanie tried jednej proti druhej, ako aj náboženská a národnostná intollerancia.

Všetko toto len tak možno liečiť, keď každému dáme, čo mu dľa prirodzených, božských a zákonných práv patrí.

Spojivo medzi nami možno najsť jedine v milovaní vlasti a nie v záujmoch.

Ohľadom zahraničnej politiky treba do povahy brať prirodzené pomery a historiu Uhorska. Uhorsko medzi východnými štátmi a národami je najstaršie a vždy tvorilo samostatný, neodvislý štát; žiadúcne je, aby túto svoju úlohu aj v budúcnosti dôstojne zaplnilo. Vyprobované tisícročné priateľstvo je snáď predsa len najlepším základom zahraničnej politiky.

Ohľadom rozpočtu všetci rečníci snemovne dôrazne prizvukovali, že je v pomere k našim hospodárskym silám priveľký, že budúcne sotva budeme v stave z našich príjmov štátne potreby zaokryť.

Poneváč aj my máme tie obavy, čo rečníci opposície, pre túto príčinu, ale aj preto, že na naše kultúrne ciele nie je nič präliminované, rozpočet ani vo všeobecnosti neprijímame.

Predseda: Zasadnutie na päť minúť vyzdvihujem.

Referáty.

Hrvatska Misao. Broj 1 i 2. god 1. Zagreb. 1902 V programmovom článku »Hrvatska Misao« sú obsažené základné idee nového časopisu, jako i toho odvážneho kružku mladých, horvatských intelligentov, ktorí súčasne s »Hlasom« slovenským pokúsili sa už pred štyrmi rokami s časopisom, duchom i smerom blízkym programmu mladej generácie slovenskej. Novo Doba, Glas, Hrvatska Misao pripravovaly pôdu a označovaly vrelú snahu hrvatskej, pokrokovej mládeže po emancipácii vlastnej, po obrodení veru smutného dosť, horvatského ži-

vota politického a spoločenského, literárneho i umeleckého. I v Horvatsku jako u nás zkostnatel verejný život, spoločnosť utkvela na starých formách, intelligencia odvrátila sa od ľudu a nerozumela mu, a národ pri národných vzdelancoch stále klesal a upadal.

Bezprogrammovosť, drobná práca, hospódárske dvíhanie širokých vrstiev horvatského sedliaka, boly i v Horvatsku neznámé pochopy len do nedávna.

Práca intelligencie javila sa najviacej v politickom straníctve a v Srbofobstve a jako v Srbsku a všade inde, kde základom politiky nie je práca kultúrna a hospodárska, tak i v Horvatsku výsledky horvatskej práce politickej sú negatívne, smutné. V tejto prevrátenosti skrýva sa nezdar, vzdor všetkej samostatnosti a autonomii horvatskej. Ovšem takýto stav musel vyvolať reakciu. Praha a professor Masaryk naučily študujúcu mládež horvatskú v Prahe myslet, kriticky nazierať — pracovať a demokraticky cítiť. Štefan Radič stal sa v Prahe vynikajúcim žurnalistom, kritikom a spisovateľom, okolo neho sdružilo ešte niekoľko mladých nadšených študujúcich, a týchto niekoľko ľudí plných životnej sily a energie, hlboko presvedčených o potrebnosti mravného a sociálneho obrodenia svojej vlasti, pustilo sa neohroženo do horvatského parnassu politikov, pracovníkov, do celého komplexu otázok národných, literárnych, hospodárskych a sociálnych a do veškerého života národného. I v Horvatsku panovala a panuje predpojatosť, zášť proti novotám jako u nás a vieme, že z čiastky i táto zášť staršej intelligencie ubila prvé podniky, no myšlienku nezabila a táto hlási sa k životu znovu.

Hrvatska Misao nie je organom strany ani politickej ani literárnej.

Krisa a desorganisácia v starých stranách viedla nutno k čomusi novému. V mladej generácii musela povstať reakcia. Začalo i starým svitať v hlavách a čo mladí vyznávali to starí tiež cítili.

V slobode a v sjednoteniu horvatského národa je mladá generácia za jedno so starými, to ich spoločný, konečný cieľ. No s týmto ideálom nie je riešena otázka konkretnej práce, na politickom, hospodárskom a kultúrnom poli, odpoveď na tieto otázky chce dať mladý dorost svojim životom a svojim listom.

Najširšia politická autonomia, ani nie úplna štátna neodvislosť nepomôžu Horvatsku, jestli Horvati *jako národ zostanú sluhami v roľníctve v priemysle a obchode.* Smutný príklad vidíme na Čiernej Hore, v Srbsku a Bulharsku, popri úplnej štátnej samostatnosti je finančná bieda u nich za stolom. V prvom rade chce »Hrvatska Misao« budiť smysel *pre hospodársku samostatnosť horvatského národa.*

Sme za reálnu prácu, nejedná sa o to, či ten lebo onen zákon nepriznávame, ale o to, či sa stávajúce zákony prevádzajú a či z nich

má národ osoh. *Pre dokladnú* dobu je základom našej práce zákon, na ktorom stavať *sme donútení*, totiž zákon horvatsko-uhorského vyrovnania z r. 1868.

Pozitívne zákony majú sa prevádzať, ich zmenu po prípade ústavnou cestou žiadať. Maďarónom ktorým je vyrovnanie programmom, sme nesmieriteľnými nepriateľmi.

Dôležitá je otázka, sú-li v Horvatsku Srbi alebo nie. Chvalabohu zdravé rozumy mladej generácie súdia ináč o tejto boľastnej otázke dvoch bratov nežli Ante Starčevič, s *rozumom* a s citom. Treba hľadať dorozumenia a jednoty s jednej i druhej strany, v prospech spoločnej národnej obrany.

Pôsobiť chce ku svornosti, aby organismus zdravý v nútri, môhol odolávať návalom z vonku. Z tohoto nasleduje, že žiadna čiastka intelligencie, tedy *ani kňazstvo* nesmie sa stavať mimo národ a nad národ, a že nesmie sa stavať jako hlavný a jediný stĺp národa. Ohľadom boju s klerikalismom a liberalismom sme tej mienky, že sloboda vedy a umenia je potrebná, lebo táto sloboda najlepšie bráni slobodu opravdového vedeckého presvedčenia.

Heslo »*osvetou k slobode*« doplňujeme: národným blahobytom k osvete.

Všetku svoju silu chceme venovať hospodárskemu rozvoju. Sledovať chceme prácu našich spolkov, zvlášte obchodných a priemyselných družstiev.

Naše hospodárstvo potrebuje sviežeho posúdenia a zdravej kritiky, zkúsenosti iných národov a krajín chceme využiť v náš prospech.

I v literatúre pôjdeme týmto smerom. Táto musí zodpovedať duševnému rozvoju každého našeho človeka, od sedliaka až po akademicky vzdelanú intelligenciu, jestli chce byť zrkadlom faktického našeho života a chce dosiahnuť stupeň všeobecnej osvety človečenstva.

„Hrvatska Misao“ bude prehľad literatúry, z tej príčiny chceme jako základ každého duševného rozvoju, ďalej jako základ literárneho pokroku hľadať i nasledovať slobodu myslenia a slobodné prejavenie každého opravdového presvedčenia.

Toto je v krátkosti programm »Hrvatskej Mysli« podpisujeme každú vetu a tešíme sa úprimne pokroku našich bratov. Hlavná vec je vydržať, neklesať, podmienkou existencie časopisu podobného je, stálosť redakcie, myslíme, že študentstvo ktoré tento nový smer do králeviny donieslo, nebolo dosť silné k udržaniu podniku. Dnes už sú ľudia v živote, ktorí sa mladého časopisu ujmú.

Národohospodárske články sú pre Slováka a Čecha cenné, významné štúdie, i my máme už priemysel, či má už styky s južnými Slavianmi s Balkánom, kedy?! Radičov článok »Koliko vrijede Slovaci« ?

je viacej informatívny a pre horvatskú verejnosť určený. Pán Radič ktorý veľmo sympaticky a objektívne píše o »Hlase«, zabudnul poukázať na našu národohospodársku činnosť, na zakladanie úverných družstiev a potravných spolkov. Posledníe dva ročníky »Hlasu« sú z dvoch tretín venované hospodárskemu stavu Slovenska a pokrokom tejto myšlienky. Keď »Hrvatska Misao« vydrží na nastúpenej ceste, a obôrí sa mužne na hrvatský aristokratismus, ktorý je veľkou prekážkou práce v ľudu, nadobudne si veľkých zásluh o svoj národ. Srečan put!

B.

Rozmanité zprávy.

— **Jubilejný koncert, Slavianskeho speváckeho spolku vo Viedni.** Dňa 8. marca 1902. vydržiava najstarší viedeňský slavianský spolok vo veľkom »Musikvereinssaal«-u I. okres Dumbagasse, na oslavu jeho 40 ročného spolkového jestvovania veľký, slávnostný koncert. Spoluúčinkovanie k tomuto prisľúbili: *Pani Bertha Förster-Lauterer* dvornia operná speváčka, slávne známy virtuos na husle *Jaroslav Kocián*, komponista *Jozef Nešvera* a *viedeňskí philharmonisti.* Na programme stoja sbory všetkých slavianskych kmenov. Týmto sa úctive vyzývajú všetci bývalí členovia, priatelia a dobrodinci tohože spolku, spevokoly, všetky iné slav. spolky a korporácie, aby túto zriedkavú, pre celú slaviansku koloniu mesta Viedne tak veľa významnú slávnosť svojou osobnou návštevou čím hojnejšie poctili a týmto spôsobom tú krásnu úlohu spolku, slavianskej vzájomnosti slúžiť, ako možno podporili. Prihlášky prijíma spolková kancellária Viedeň I, Bräunerstrasse 7.

— Dr. *Dušan Makovický* šťastlivo navrátil sa z Krymu, kde dlel na návšteve u *Lva Nikolajeviča Tolstého,* tam sišiel sa i so slavnými spisovateľmi A. *Čechovom* a M. *Gorkim.*

— V Horvatsku a Slavonii je 30 nemeckých ľudových škôl, maďarských 12. V samom Srieme je 21 nemeckých a 6 maďarských škol.

— V prospekte továrne na cellulosu v Turč. Sv. Martine stojí i to, že továrňa na cellulosu v Torde vyplácala za rok 1900 22·75 %. Zmienená továrňa opravuje v „Hlase Národa" v ten smyseľ, že vyplacala len 5% dividendy za rok 1900.

— V Kuklove otvorená bola filiálka *potravného spolku v Šaštíne.*

— Prospekt továrne na cellulosu v Martine zaslaný bol všetkým časopisom len „*Hlasu*" nie. Zajiste preto, lebo „*Hlas*" je nepriateľom hospodárskeho pokroku Slovenska!?

Lokálne časopisectvo slovenské.

Pred niekoľkými rokami pretriasaly sa rozličné návrhy, ohľadom založenia lokálnych menších časopisov po vidieku slovenskom, zvlášte v našich prebudilejších mestách. Na prvom mieste spomínaný bol Liptovský Sv. Mikuláš, ďalej Dolný Kubín, Žilina, Trnava, Modra, Miava, Nové mesto n/Váhom, Senica a mnohé iné. No jako z mnohých krásnych plánov, ktoré sa u nás vyrábajú na tucty, i tu skutok vystal. Z čiastky z príčin centralisačných a z nepodnikavosti, lebo zájmy centra a sila centra sa stotožňovaly vždy a stotožňujú sa i dnes so zájmom kraju, so silou slovenského vidieku, zájem všenárodný, podčiňuje sa v mene svornosti a slovenského vlastenectva zájmom malého mesta, v ňomž železnou rukou centralisuje sa žurnalistika — a dávajú sa jej privilegia absolutistickej nadvlády, nad inou žurnalistikou slovenskou, nad všetkými, mimo centra vyšlými plodami literárnymi natoľko, že šťastným sa môže cítiť ten, kto bez úrazu preplávа cez Scyllu a Charybdu samoderžavnej kritiky nášho centrálneho slnka.

Centralisácia politická zhatila i prvky organického rozvoju politickej činnosti na vidieku, práve preto centrum zájmy okresov neznalo, žiadostí okresov si nevšímalo a že šablónovite riešiť chcelo v Orave slovenské veci tak, jako v Nitre alebo v Liptove. Na podmienky zdarnej politickej práce sa v centrume málo myslelo, ale pri takých malicherných pomeroch, skoro dedinských ani sa nemohlo, to uznáme, ale žiadame aby sa uznalo navzájom, že tak veľké veci jako je politická organisácia Slovenska, jako je, či mal by byť náš hospodársky programm, naše kultúrne snahy, orgánom ako oravské okience veľkým nedajú sa riešiť, no toto by bola najmenšia výtka, ale redigovaným ľuďmi nepolitickými, o politickej drobnej práci — márne sa smejú tomuto pádnemu výrazu naši politici, im zostane veľká, širo-širá vesmír a tri svety

objímajúca práca, nám len slovenská chalupa, slovenská dedina a slovenský človek — ani ponatia nemajúci, ktorí blízko nevidia nič a sú ďalekohľadými, už i v svojom mužskom veku. ***Presvedčiť sa nedajú a nechcú dať, že problem politický u malých národov je cele iný, nežli u národov veľkých.***

Nezabúdajte páni, že na oase bývate vo vašom centre, okolo vás púšť, úhor, a na tri dni cesty ba i na týždeň nájdete oasu, zase ale biednu, života málo v nej, vody stály nedostatok, palmy zakrslé, zvieratá chudé, zle živené, to obrázok našeho Slovenska.

Časopis je prameňom, životom pre každý kraj, pre každú oasu, centralisácia nepriala »Slovenskému Denníku«, tak obratne redigovanému, bystrému, životom dýchajúcemu, najlacnejšiemu posiaľ slovenskému časopisu, centralisácia podrezala žily »Slovenským Listom«, centralisácia kladie sekeru na šiju »Hlasu« a kombinovaným útokom ženie sa na bradby naše, za predvoj tohoto útoku používa centralisácia pražskej slovenskej mládeže, *redakcia »Národných Novín« »Masarykisti« a »Časisti« v jednej spoločnosti,* veru radosť pozreť na toto epochálne soskupenie strán. Dobrá, »jenom do toho«, len ničte malé slovenské oasy po vidieku, podrezujte žily novým časopisom slovenským, účinok tejto vašej práce zjaví sa v posledných konsekvenciách na vašej centrálnej oase a bude i u vás málo vody, palmy zakrslé, zvieratá zle živené, biedne, čo bude potom nevieme, ale to vieme, že v tomto páde zbľadne jas centrálneho slnka, poklesne sila centra a umlknú proroci!...

Stavať ohniská slovenskej práce, slovenského ducha a našich snah po vidieku a *všemožne podporovať túto prácu,* musí byť hlavnou povinnosťou každého Slováka, *prostriedkom v tejto práci je v prvom rade lokálne časopisectvo*; dobre, pokrokove redigovaný časopis na vidieku tvorí si spoločnosť, vyhľadáva schopných ľudí, vytvorí tie spomenuté »sily«, bez nichž je všetko horlenie a snaženie planým nadýmaním.

Preto s úprimnou radosťou pozdravujeme nový podnik na našom vidieku, nový miestny časopis »Považské Noviny« a odporúčame ho zvláštnej pozornosti všetkým našim priateľom. Článok Dr. M. Štefanoviča je povšímnutia hodný, hovorí nám zo srdca. Vytrvajte!

Dr. *Pavel Blaho.*

N. V. Gogoľ.

Biograficko-kritická črta.

Jest něco překvapujícího, ohromujícího mladistvou silou a velkolepostí ve všech zjevích dějin národa ruského. Svrhnuv strašnou nadvládu tatarskou, jakoby vnitřním pudem hnán, sloučil se pod jedným žezlem v ohromné říši a uveden byv pevnou rukou Petra Velikého v oblast duševního života Evropy, po stu letech, plných krvavých a slavných bojů, soustřeďuje svoje síly, aby ve dvou svých představitelích-geniech ukázal pohrdavé Evropě všechnu hloubku, sílu své duše. Obě dvě mohutné větve národa ruského, Velkorusi a Malorusi, svorně přispívají rovným dílem k tomuto velkému výboji ruské mysli, Velkorusi Puškinem, Malorusi Gogoľem. Avšak jestliže jinak ryze ruský zjev Puškinův přece poněkud čerpal posilu z bohatých studnic evropské literatury, marně bychom hledali v západní literatuře vzory pro díla Gogoľova. Tak svůj, tak svérazný stojí tento zakladatel ruského realismu, tak pevně ovládá pozdější literaturu ruskou, že možno úplně souhlasiti s výrokem V. Rozanova, že »Puškin vytěsnen Gogolem«. Právě oslavované padesáté výročí jeho umrtí došlo nadšeného ohlasu nejen na Rusi, nýbrž i v celém vzdělaném světě. Většímu projevu této úcty překáží snad jediné jubileum Hugovo, jehož romantické, verbalistním slohem psané tvorby dávno pozbyly té svěžesti a životnosti, jakou posud vyznačují se díla Gogoľova.

Nikolaj Vasilievič Gogoľ jest zdárným synem rodné Ukrajiny, ryzí Malorus, prostý téměř dokonale vší příměsi cizozemského vlivu, jak svým původem tak i vychováním. Rodina Gogoľových byla prostředně bohatá zemanská rodina, vyšedší teprve nedávno jako většina šlechty maloruské z řad kozáckých staršin a duchovenstva, spíše měšťácká než-li aristokratická. Evropeism nedotkl se této třídy, ona neslýchala o Voltairovi, jenž byl pánem myšlének předních ruských lidí konce 18. století. Nebylo zde ani Radiščevých ani Novikových, nadšených přátel nové vzdělanosti. Světový názor této vrstvy byl středověký, seminární. Jedinou vymožeností té doby byla sentimentalnost a bojaři — maecenati, jako Troščinský, bývalý ministr, ohromný boháč, k němu sjížděla se všecka šlechta ukrajinská, neboť u něho vždy byla zábava, veselí a hosté byli vítání. Sem zajížděl často i otec Gogolův, zde otevřelo se mu široké pole k uplatnění jeho uměleckých vloh. Byltě otec Gogolův autorem řady maloruských divadelních her. Nebyl ani tak dobrým hospodářem jako milovníkem umění, krásných sadů,

člověk dobré, avšak slabé vůle. Náklonnost k umění a sadařství zdědil i jeho genialní syn. Celkem prostředí, z něhož vyšel Gogol, málo vynikalo duševním životem a nebylo příliš nepodobno životu Gogolem tak znamenitě nakreslených »starosvětských statkářů«, Afanasia, Ivanoviče a Pulcherie Ivanovny.

Narodil se Gogol 19. (31.) března 1809 v městečku Soročincích. Pro slabost a churavost tělesnou stal se předmětem obzvláštní péče celé rodiny, zvláště matky, Marie Ivanovny, ženy zlatého srdce. Tak vyrůstal hošík, od přírody neobyčejnou vnímavostí obdařený, podle slov Pypinových »v plném blahobytu maloruského panského a selského života«, již v útlém mládí vnořil se v poetický život maloruské vesnice, naslouchal zkazkám a vyprávkám básnickou tvořivostí nadaných potomků kozáckých, vssál tehdy ve svou duši všechnu tu lásku k rodnému kraji, lidu, jeho zvykům, tradicím a písním, jíž dal tak pěkného výrazu v četných svých dílech. Poznav tak život prostého lidu a ve společnosti, v níž se narodil, jakž-takž i život vyšších vrstev národa, byl poslán na gymnasium v Něžině, kdež učil se od r. 1821—1828. již na gymnasiu objevily se hlavní rysy jeho povahy: vtipnost, vloha pozorovatelská, vnímavost k nedostatkům svým i druhých, případnost, přiléhavost výrazu, náklonnost ku kreslení, čtení a divadlu, uzavřenost vůči okolí, hraničící až s podivínstvím, jež projevila se i v opatrném výběru druhů. Pokouší se na literárním poli, vydává studentský časopis, svoje mladistvé tužby a snahy vlévá v idyllu »Hauz küchelgarten«. Před koncem studií poznává obmezenost svého obzoru, snaží se dohoniti nedostatky ve vzdělání. Po skončených zkouškách ztrávil nějakou dobu v domově, odjíždí pak s přítelem A. S. Danilevským do Petrohradu, aby konečně ukojil touhu po vybájeném životě v hlavním městě. Avšak trapné poměry, drahota jež uvítaly ho na březích Něvy, záby způsobily vystřízlivění jeho mysli, zvláště tehdy, kdy všechny jeho pokusy, získati si nějakého pevného postavení, obrátily se v niveč. Vzpomněl si i na svoje zdařilá vystoupení na gymnasijním jevišti a proto odhodlal se domáhati místa při divadle. Avšak jeho výrazná, přirozená, affektace prostá hra nelíbila se tehdejším divadelním Aristarchům, i byl odmítnut, kromě několika literárních prvotin, v časopisech vyšlých, vydal vlastním nákladem idyllu »Hauz küchelgarten«, když však u kritiky setkala se s neúspěchem, skoupil všechny exempláře a spálil je.

Přes všechny nezdary jeho energie u vyhledávání prostředků k výživě neutuchala, jak svědčí toto místo z dopisu k matce: »Je-li v jednom neúspěch, možno použiti druhého, v druhém-li, třetího a tak dále. Pouhá maličkost bývá druhdy velkou pomocí«. Jeho podnikavý

duch hledal stále látku, kterou by mohl proraziti jak u obecenstva tak u kritiky. Bylo to těžko v té době, kdy přímé zákony censurní svázaly každý volnější projev duševní, kdy na veřejnost dostávaly se nejlepší plody toliko s carovou protekcí. Opatrnost policie, podrážděné povstáním dekabristů v r. 1825, byla velmi zostřena. V těchto stísněných poměrech odhodlal se Gogol využitkovati zájmu Petrohradu, o Ukrajinu i jal se vydávati povídky, jež pod názvem »Večery na statku blíže Dikaňky« získaly mladému autorovi prvého uznání a přátelství s Puškinem. Byla to nová dráha, kterou razil těmito povídkami neznámý téměř spisovatel. Bylo sice v nich možno ještě stopovati vliv současného romantismu, zálibu v báječných, pohádkových bytostech, ale podkladem toho všeho byl skutečný život, hrdinové povídek, většinou Malorusi, snímáni byli věrně dle přírody. A čím více se ponořoval autor do svého díla, tím hlouběji vnikal do skutečného života, tím dokonalejší a životnější obrazy vycházely z pod jeho péra. Trpká škola životní, již bylo chudobnému Malorusovi v Petrově městě prodělávati, způsobila sice sklamání v jeho tužbách, setřela s jeho duše pel bujarosti, mladického optimismu, naučila však ho bleděti na život vážně, bez předpojatosti. Rozdíl, jevící se mezi první části »Večerův«, veselejšího, nevázanou fantasií bujícího obsahu, a částí pozdější, kdež probleskuje již duch velikého satirika, dává nám vycítiti ten pochod, jenž udál se v duši nezkušeného idealisty.

Ve svých »Večerech« zachytil Gogol život současné Ukrajiny ve všech jeho odstínech, nakreslil jednání těch bezstarostných, odvážných až lehkomyslných potomků starých kozáckých »lycarů«, jejich pověry a legendy, jejich žíhavý vtip a krásu mluvy. Pravda i báseň v těchto povídkách propletají se nerozeznatelně. Jakou čarovnou náladou působí povídka »Utopená« aneb »Májová noc«, kdež bída vesnického života zdobí se pohádkovou nádherou bytu rusalek, naproti tomu jak realisticky jednoduchá jest povídka »Soročinský jarmark« krása slohu Gogolova propuká vší mohutností a suggestivností v »Strašné mstě«, hrůzyplném ozvuku maloruských pověstí, oslavujících hrdinnost bojovných synů Síče. »Ztracená listina« podává nám jiný obrázek odvahy kozácké. Pokračování »Večerův«, Mirgorod, drží se již více na půdě realní, zvláště v prvé části, obsahující »Starosvětské statkáře« a »Tarasa Bulbu«. Typy starosvětských statkářů, zmíněný již Afanisij Ivanov a Pulcheria Ivanovna zasluhují právem té nesmrtelnosti, jíž se těší klassičtí Filemon a Baucis. Vzory k této zdařilé idylle, líčící život lidí nedotknutých ještě proudy evropeisující civilisace, podala prý rodina známého básníka a spisovatele maloruského, kvitky-Osnovianenka.

Taras Bulba jest jedným z nejlepších děl Gogolových. Děj této povídky, jež zasluhuje spíše jména románu, vzat jest z bouřlivých dob odboje Ukrajiny proti Polsce. Železná postava Tarasa Bulby, kozáka tělem duší, jest středem celého románu, v němž v pestré smesi střídají se strašné boje s výbuchy lidských vášní a episodami, plnými lásky a něhy. Ona psychologická hloubka a jistota, s jakou kreslí Gogol starého Tarasa i jeho dva syny, Ostapa a Andreje, staví Gogola mezi přední psychology-romanopisce. Románem tímto stal se Gogol vlastním zakladatelem ruského realismu, neboť vydal jej ještě před vyjítím Puškinových povídek, které by mnozí rádi postavili za duševní původce realistických proudů ruských. Zde právě ukazuje se originalita tvorby Gogolovy, neboť dotud v literatuře díla podobné životní pravdy nebylo. Ruská literatura hned na počátku svého vzniku přichýlila se k současnému evropskému pseudoklassicismu, později Karamzinym a Žukovským přesazován byl do tvrdé ruské půdy přesládlý sentimentalismus, až teprve Gogol uhodil na pravou cestu, jíž kráčeli po něm všichni velicí duchové Ruska, Turgeněv, Dostojevskij, Tolstoj, Ščedrin-Saltykov, Pisemskij, Čechov atd. Pravdivost, realismus Tarasa Bulby vyniká teď tím více, poněvadž srovnán býti může s vynikajícím dílem o téže době, Sienkiewiczovou trilogií »Ohněm a mečem«, »Potopa a Pan Wotodyjowski.« Rozhodně dávám ožatému, realisticky pravdivému dílu Gogolově přednost před rozvleklým dílem Sienkiewiczovým.

V druhé části »Mirgoróda« nalézá se črta ze života ukrajinských študentů, bursáků, pohádkově zabarvený Vij a satirický obraz dvou bez príčiny se proucích kozáků, »Pověst o tom, jak pohněvali se Ivan Ivanovič s Ivanem Nikiforovičem.«

V době, kdy psal tyto povídky, přišel Gogol náhle na myšlénku, vystehovati se z Ruska. Sotva však vyjel na moře, vzbudila se v něm touha po domově a vrátil se hned s korábem do vlasti. V Petrohradě obdržel protekcí Pletneva místo učitele dějin v Patriotičeském Inštitútě, čímž nabyl prostředků k výživě a mohl se oddávati tím více milované slovesnosti. Vydav prvý díl »Večerů«, odebral se na prázdniny do rodné Ukrajiny, poprvé po svém odchodu. Cestou zastavil se i v Moskvě, kdež navázal několik vlivných známostí. Pokoušel se též dosáhnouti stolice dějin na právě otevřené universitě kijevské, obdržel však, díky přímluvě Žukovského a Puškina, kathedru v Petrohradě. Měl však podobný osud jako Schiller ve stejném úřadě. Jeho genialní duch dovedl sice kresliti nádherné obrazy z dějin Ukrajiny, zachycovati poesii zkazek a tradicí rodného kraje, cítil se však povznešený příliš, než aby oddával se lopotnému studiu vědeckému. Zneháhla nedostávalo se mu látky k přednášení, síň jeho pustla a zašel-li sem ně-

který posluchač, bylo to jen proto, aby se pobavil jeho »skoro pohádkovým slohem,« konec konců byl, že vzdal se professury a oddal se tím horlivěji práci spisovatelské.

Bylo to divadlo, které tentokráte upoutalo mysl básníkovu: Gogol viděl, že žádného repertoiru ruského posud není. Lepší věci byly přeloženy z cizích jazyků, objevilo se několik domácích tragoedií, mezi nimi výtečné drama Puškinovo, Boris Godunov, avšak ruská komoedie nemohla posud vykázati na jevišti nic vynikajícího. Byly jakési počátky veseloherní ještě z předešlého století, Kantěmirovy satirické veselohry, kusy rázu podobného skládala i carevna Kateřina II. a Vonovisin. Toť byli předchůdcové velikých zakladatelů ruské veselohry, Gogola a Gribojedova. U těchto předchudců objevuje se sice jakási snaha po zachycení životných typů stejně jako v literatuře maloruské, jež svými realistickými tradicemi měla vliv na Gogola, v celku však pevný základ ruské veselohře položili teprve zmínění dva soupeři, Gribojedov veselohrou »Gore ot uma,« Gogol »Revisorem.« Úspěch, jakého dostihl Gogol Revisorem, byl rázu naprosto enormního. Vše sice zalévalo se smíchem, ale téměř všichni byli kusem nespokojeni; nebýti protekce cara Nikolaje, nebyl by se kus vůbec na jeviště dostal. Car byl přítomen prvnímu představení a vyslovil se: »Nu, pieçka! všem se dostalo, a nejvíce mně.« Takový výrok měl by nadchnouti autora, ten však hleděl na jeviště se zatajeným dechem a strachem o sudbu svého díla, v něž vložil svoji duši, své nejlepší, nejušlechtilejší snahy a posteskl si v dopise k příteli: »Revisor sehrán — a u mně na duši tak smutno, tak divně . . . Čekal jsem, věděl jsem, jak to půjde, ale při tom všem smutný, mrzutý, obtížný cit mnou pronikl. Od samého počátku seděl jsem v divadle melancholicky. O nadšení, přijetí obecenstva jsem se nestaral. Jednoho toliko soudce ze všech přítomných v divadle jsem se bál – a tento soudce byl jsem já sám. Ve svém nitru slyšel jsem výčitky a reptám proti svému kusu, jež přehlušovaly ostatní!«

Co bylo cílem autorovým v tomto kuse, jenž tak nemilosrdně tepal nepořádky úřednictva, kupectva a vůbec celé společnosti ruské? Byla to svrchovaná smělost a odvaha hodná potomka svobodných kozáků, vystoupiti s tak jizlivou satirou proti vševládnoucímu ruskému činovnictvu. Jen velká láska k nešťastné vlasti pohnula ho, aby uveřejnil toto odstrašující zrcadlo ruské společnosti, aby v něm tato společnost spatřila svoji zbahnělost, svoji špatnost, aby všechny tyto neřesti, vystavené na pranýř posměchu celé Rusi, konečně byly vykořeněny. Jednoduchá jest fabule celé veselohry: Chlestakov, bývalý úředník, švihák s málo vyvinutým mozkem, pokládán jest ve venkovském městě za obávaného revisora. V děsném zmatku podvodných úřadů

podaří se mu dosti dlouho hráti cizí úlohu, vypůjčiti si od ochotných úředníků peníze, s nimiž zavčas odjíždí, před samým příchodem pravého revisora, jehož objevení způsobí dvojnásobné zděsení v rozčilených úřednících, tak prohnaných a přece tak lehce napálených. V tomto rámci rozvinul Gogol děsný obraz zlořádů, nakupil zde schvalně toliko špatné, nepočestné osoby; jediná osoba dle slov autorových v celém kuse jest čestná: »smích jest prostředek, jest bič, kterým možno vyhnati zlořády. Smíchem, velectění, smíchem, jehož tak bojí se všechny nízké vášně, smíchem, který stvořen jest, abychom se smáli všem, co hanobí opravdovou krásu člověka. Vraťme smíchu jeho skutečný význam! Pravím vám: jest dobrý, jest čestný tento smích, a dán jest jmenovitě proto, abychom smáli se nad sebou, ne nad druhým. A v kom už není ducha vysmát se sobě samému, ať raději nikdy se nesměje! . . .« Takového druhu jest ten bolestný smích Gogolův, ten známý »směch skvoz slezy.« To nahromadění nedostatků lidských působí sice smích, ale má hned v zápětí bol, úžas nad zkažeností lidskou, jest ostrou výzvou k našemu nitru, abychom se vydali na dráhu sebezdokonalování.

Vedle Revisora zachovalo se ještě několik pokusů divadelních her, více méně dokončených, z nichž vynikají zvláště »Ženitba« a »Hráči«, zdařilé to studie skutečného života, plné komiky a zdravého rozumu, jejž uplatnil i v řadě dobrých humoresek, současně skoro vydaných, Nos, Podobizna, Plášť, Kočár. Vydal ještě záři Arabesek, studií uměleckých, historických a literárních, z nichž zvláštní pozornosti zasluhuje známa črta »Několik slov o Puškinovi«, povídka »Něvský prospekt« a »Zápisky šílencovy«, zajímavá to psychopathická studie, tragikomickým slohem líčící život zbláznivšího se úředníčka.

Uvedení Revisora na jeviště poskytlo Gogolovi možnost, vypraviti se z Ruska do ciziny. S věrným druhem svého mládí, Danilevským, pustil se do světa, projel neklidně většinou Evropy, až na konec pevně se usadil pod slunným nebem Italie, jež stala se mu druhou vlastí. Umělecké poklady italské, jež tolik umělců již nadchly, nezůstavily ani Gogola chladným, tým spíše, poněvadž zdraví jeho pod vlídným podnebím očividně se lepšilo. Nádherné dojmy, jež vtiskl v jeho duši pohled na věčné město pokusil se uložiti v nedokočené povídce »Řím«, plné slunného jasu a rozmarné nálady autorovy. Avšak blahodárný vliv prvého pobytu v Italii smazán byl vrácením se choroby Gogolovy a zprávou o tragické smrti Puškinově. Gogol seznámil se s Puškinem v Petrohradě na počátku své kariéry a byl mu upřímně oddán. Puškin mu vzájemně splácel a byl z prvých, kteří vynikajícího ducha Gogolova ocenili. Puškin vyslovil podstatu tvorby Gogolovy slovy: »Posud

ani jeden spisovatel neměl toho daru vystavovati špatnosť života tak živě, uměti nakresliti s takovou silou hanebnost špatného člověka, aby všechna ta malichernost, jež uniká našim zrakům, blýskla v oči všem«. Puškinovi prý má též děkovati Gogol za myšlénku »Revisora« a »Mrtvých duší«.

Zatím sbíral Gogol svoje síly k dílu, kterým chtěl dovršiti svoji literární činnost, v němž chtěl »sebrati světlé psychologické zjevy, vystaviti především ty nejvyšší vlastnosti ruské povahy, které necení se ještě všemi spravedlivě, a zvláště ty nízké, které nejsou ještě dostatečně všemi vysmáty a poraženy«. K tomu dílu připravoval se všestranně, oddával se študiu ruské přírody, ruského lidu. Vzdálenost od vlasti jakoby jen k tomu přispívala, aby tím více přemýšlel o zjevech v domově, aby tím jasněji je rozbíral a učinil si o nich předsudky nezkalený úsudek. Svědomitost, s jakou si v tomto díle vedl, nelze ani dostatečně oceniti. Byl si zplna vědom svého vznešeného úkolu, jenž dle jeho přesvědčení byl na něho vložen. Prozřetelností, a v tomto plném vědomí napsal známý lyrický odstavec »Mrtvých Duší«, jejž neostýcham se zde doslovně uvésti: »Rusko, Rusko! vidím tebe, ze své čarovné, krásné dálky tebe vidím; Chudo, rozházeno a neútulno je všechno v tobě, nerozveselí, nezastraší zrakův smělé divy přírody, ověnčené smělými divy umění, — města s mnohookennými, vysokými paláci, srostlými se skalami, malebné stromy a brečtany, srostlé s domy v hukotu a ustavičném prachu vodopádův; neohlédne se nazpět hlava, aby se podívala na kamenné balvany, hromadící se bez konce nad ní a ve výšině; nezablesknou se skrze tmavé obloky, nastavěné jeden na druhý, ovinuté révami, břečtany a nesčíslnými tisíci divokých růží, nezablesknou se skrze ně v dáli věčné obrysy zářících hor, vystupujících do stříbrných jasných nebes. Otevřeno, pusto a rovno jest všechno v tobě; jako tečky, jako znaménka nepozorovaně čnějí prostřed rovin nevysoká tvoje města; nic nezalahodí zraku, a nic ho neokouzlí. Ale jaká nepochopitelná, tajná síla pudí mne k tobě? Proč zaznívá a ozívá se neumlkavě v uších tvá zádumčivá píseň, rozléhající se po vší délce a šířce tvé od moře do moře? Co je v ní, v této písni? Co volá a vzlyká a uchvacuje srdce? Jaké zvuky vášnivě mne líbají a vnikají do duše a vinou se kolem mého srdce? Rusko! čehož žádáš ode mne? Jaký nepochopitelný svazek tají se mezi námi? Co pohlížiš tak, a proč všechno, cokoliv žije v tobě, obrátilo na mne oči plné očekávání? A já, plný rozpakův, ještě nehybně stojím a už hlavu zastínil hrozný mrak, obtížený blížícími se dešti, a oněměla myšlénka před tvým prostranstvím. Co věští tento neobsáhlý prostor? Nemá-li zde, v tobě se zroditi nekonečná myšlénka, když ty samo jsi nekonečné? Nemá-li zde

se zroditi bohatýr, když má dosti místa, aby se rozvinul a rozběhl? A úžas vzbuzuje ve mně mohutné prostranství tvé, strašnou silou se odrážející ve hloubi má duše; nadpřirozenou mocí osvítily se mé oči... Ó, jaká zářivá, divokrásná, zemi nepovědomá dál! Rusko!....*)

Román »Dobrodružství Čičikova »aneb« Mrtvé duše« přes svoji zlomkovitost náleží k předním plodům literatury ruské a jako dílo satirické staví se po bok slavnému Don Quijotu Cervantesovu, ač humor Gogoľuv značně se liší od humoru Cervantesova. Již v Revisoru shrnul vady Ruska, aby vystavil je posměchu, v tomto však románě vytkl si daleko vážnější úkol: ukazovati nejen vady a nedostatky, nýbrž i cestu, jež vede k jich odstranění a napravení. Čičikov, jehož si vyvolil za hrdinu svého románu, jest syn dosti chudobného šlechtice, vyštudoval, podlézaje všem professorům, dosti dobře přes očitou nevědomost, na službě všelijakými machinacemi záhy získal vyššího postavení, byl však pro rozličné přechmaty sesazen, zkusil svoje síly v rozličných službách, na konec však naprosto byl zbaven svého místa. Má utkvělou myšlénku zbohatnouti a hledí ji za každou cenu realisovati. Objíždí celou svatou Rus, skupuje t. zv. revisské duše, mrtvé podané, za něž však platí se daň jako za živé. Až by získal jistý počet takových poddaných, chce vypůjčiti si na ně z banky a jest pak hotovým boháčem. Jest obdivuhodná energie a vytrvalost, kterou vyvíjí Čičikov k dosažení svého cíle. Čičikov takto je obyčejný člověk, s jakými se potkáváme každou chvíli, v podstatě bez charakteru, avšak tak obratný, že ten nedostatek obyčejným lidem úplně uniká. »Že není hrdinou, plným dokonalostí a ctností, to je patrno. Co je tedy zač? Tedy darebák? Proč pak darebák? Proč pak býti tak přísným ke druhým? Nyní u nás darebákův není: jsou jen lidé dobromyslní, příjemní, takový však, kteří by na všeobecnou potupu nastavili svou tvář k veřejnému políčku, najdou se snad jen dva, tři, a ti už mluví nyní o ctnosti. Nejspravedlivěji bychom ho nazvali hospodářem, výdělkářem«. Těmi slovy ho charakterisuje autor. Postavy ostatní možno nazvati typy, jsou to lidé, z nichž každý představuje jistou, určitou třídu, určitý druh lidí, ale jsou to typy tak životné, že posud nepozbyly živosti. Zmíním se výslovně o jednom, o Kostandžoglu. Ideál Ruska, oplývající duchovním světlem stejně jako hmotným blahobytem trápil vždy Gogoľa: stopy toho všude se nalézají u něho, a čím blíže ke konci, tím se zvětšují, přecházejíce v počátečných hlavách »Mrtvých duší« a v »Dopisech k přátelům« téměř až v administratívné úkazy a představy.

*) Překlad Ignáce Hoška.

Avšak přes tuto bolestnou snahu positivní ideál se mu nezdařil ani v Kostandžoglu ani v boháči Murazovu.

Skládaní druhého dílu »Mrtvých duší« bylo provázeno stále vzrůstající chorobou Gogoľovou, jež měla zhoubný vliv nejen na jeho tělo, nýbrž i na ducha, stejně, jak mizela jeho síla tělesná, mizely i jeho dosavadní názory a v jeho duši dál se kořenný převrat. Stále více zahloubával se do všelikých »Zrcadel duchovních« a jiných církevních spisů, strach před smrtí dusil v něm všechen volnější vzlet myšlének a uváděl ho pouze do náboženského hloubání, mysticismu. Jako Mickiewicz v Towiaňském, tak Gogoľ v otci Matvěji Konstantinovském našel svého hlasatela messianismu, jenž svými kázáními mnohdy tak tísnivě působil na kleslou duši Gogoľovu, že kdysi zvolal: »Dosti! jest mně příliš strašně!« Výsledkem těchto mystických hloubání, přecházejících někdy až v psychosu, bylo dvojí zničení rukopisu druhého dílu »Mrtvých duší« a vydání »Dopisů k druhům«, jež nešťastnému spisovateli tolik zlé krve způsobily. Bělinskij, dotud nadšený ctitel Gogoľuv, obrátil se proti němu ostrým psaním, v němž vytýkal mu odpadnutí od dřívějších ideálů, nehumannost, kterou projevil v zadách statkáři. Myslím, že »Dopisy« nezasluhují tolikých výtek. Přes některé podivínské názory projevil zde tolik světlých, vznešených myšlének. Zajímavo, že tento duševní pochod, jenž odehrál se v jeho nitru, prodělal i Tolstoj, jenž stejně jako Gogoľ přišel k závěru: sebezdokonalování a pohrdání dosavadní činností literární. Ve sporu vzájemnosti státu a osobnosti rozhodl Gogoľ ve prospěch osobnosti.

Sesláblý již chorobou, odhodlal se přece ještě v r. 1848 na cestu do Palestiny, aby tak ukojil svoje naboženské sny. Po návratu žil pak již jen jako zřícenina, až konečně zničený tělesně i duševně, týraný výčitkami svědomí, bázní před smrtí a trýzněním lékářů, zesnul 21. února (5. března) 1852 v Petrohradě. Ze současných nekrologů ani jeden nezmiňuje se o něm jako o velikém zakladateli ruského realismu. Toliko mladistvý Turgeněv odvážil se toho, pykal však za svoji opovážlivost relegací. Takový byl stav muže, jehož oslavuje dnes celé Rusko, officielní i neofficielní.

A. N. Pypin, přednášeje v Akademii nauk o významu Gogoľově, vyslovil se takto: »Gogoľ dal ruské literatuře ten směr, který postavil ji na vysoké a čestné místo mezi všemi literaturami. Před padesáti roky ruská literatura nebyla známa na západě, nyní tam zajímají se o ruskou literaturu a převody ruských děl rozšířeny jsou tam ve velkém počtu. Přítomné postavení počala zaujímati ruská literatura po 18. věku. Toliko od té doby počala přibírati svérazný, jí samé vlastní charakter.

Stalo se to proto, že spisovatelé ruští hledali inspirace v tvoření samého lidu a majíce před sebou takového učitele, dostihli v krátké době ohromných výsledkův. Takový-hle směr ruské literatuře beze vší pochyby dal Gogol, a jestliže on sám netěší se obzvláštní známosti mezinárodní liratuře, tož jeho následovníci toho dostihli«.

B. Drobný.

Príspevky k miestopisu Slovenska.

Novohrad.*)

Ctený Pane Redaktor!

Váš podnik ohľadom sdelovania v »Hlase« »Príspevkov k miestopisu na Slovensku«, Cirkevné Listy r. XV. str. 155 peknými slovmi pozdravily, keď tamže píšu: »Je to práca vážna a veľmi potrebná, aby sme vedeli, ako sa vlastne tie naše dediny volajú«. Zaoberajúc sa i sám touto prácou akonáhle som bol týmito slovmi na Váš podnik upozornený, neomeškal som si patričné čísla »Hlasu« zaopatriť a milo som bol prekvapený, že naša mládež svoje prázdniny takejto práci venuje a že s vysokých sfär universitných sníži sa i k tomu »špatno-krásnemu« ľudu, v ňomž jedine prebýva rodná sila. Ľud i najväčší um nadchne a bez ľudu, sťa Anteus bez zeme, ani najväčší obor neobstojí. A preto povšimnutia hodné sú slová básnika:

»Ten ľud náš obzrime vrstovníci mojí
Veky nám uchytia tie svitania žiare,
Zmiznú — jako v dýme obeť na oltáre
Aby sme svet nový, vek slávy videli«. *(Sládkovič)*

Je na čase, aby sme miestopisné názvy sbierali, lebo dnes zajtrá i my vzdelanejší budeme v tom, len že v opačnom smysle, čo náš umelec Jaroslav Věšin na plátne zvečnil, že sa budeme spytovať: »jako sa tá naša dedina volá?« Nie v jednom časopise slovenskom čítal som už chybný názov niektorej obce, preložený podľa maďarského, jako na pr. v jednom ročníku »Cirk. Listov« stálo dľa maďarského sz. Péter, sv. Peter na miesto Pôtor (Novohrad). A preto tak myslím, že jak dôležité je miestne názvy sbiesrať, tak ešte dôležitejšie je: »*správne* ich uverejnovať a sberateľ si musí dať na tom záležať, aby čo uverejní, zato dobre stál — to nakoľko možno na vlastné uši

*) Oprava v čís. 1. roč. IV., str. 54—58 podaných dát od p. Podjavorského.

počul, slovom, aby pochybnej ceny materiál nepodával. Podavateľ novohradských miestopisných názvov p. Podjavorský v tomto ohľade nedostál svojej úlohe a preto pousilujem sa s dovolením ctenélio pána redaktora jeho chybné udania opraviť, aj to len hlavnejšie.

1. Alsó-Esztergály dľa p. Podjavorského po slovensky menuje sa Dolnie Streháre a Felső-Esztergály — Hornie Streháre. Toto mu nepopieram, ale vyslovujú to, — a za starodávna výlučne vyslovovali i Strháre, pri čom svedčí i porekadlo: Zkade že ste? Zo Strhár. — Načo že ste roztrhal! Veď som roztrhal, ale som zo Strhár.

2. Berczel aj Slováci leň Bercel vyslovujú a nie Barcal. V Dolnom Novohrade ovšem povedia Bercau, ale v Hornom Novohrade až dodnes je v užitku porekadlo, keď sa koho spytuju, že za čo predal svoju partieku a nemôže sa pochváliť, nuž odpovie: »Na Berceli, jako chceli«.

3. Berkenye nenie Berkeňa, ale Brekyňa.

4. Bér je slovenská obec v Dolnom Novohrade a Slováci ju menujú *Bír* a nie Bér.

5. Bokor, tiež slovenská obec v Dolnom Novohrade, nenie po slovensky Bokor, jak to Podjavorský udáva, ale Bukra.

6. Berinke nie Berinkova, ale Byrinčok, maď. obec.

7. Buják — Bujákov, maď. obec.

8. Bussa nie Buša, ale Bušince, maď. obec.

9. Csécsa nie Čéča, ale Čieča, maď. obec.

10. Csalar nie Čalárovce, ale Čeláre, m.

11. Csitár nie Čitárovce, ale Čitáre, m.

12. Dengeleg nie Dingelág, ale Gengelág, slov. obec.

13. Diós-Jenő: Jánov.

14. Ecseg: Jačag m. a nie Ečeg.

15. Endrefalva nenie Ondrejova, ale Ondrejovce, maď. obec.

16. Erdőkürt je Kirť, slov obec.

17. Felfalu: Felfala.

18. Felső a Alsó Told nie sú Toldány, ale Tód i Tovd sl. a m.

19. Garab maďarský je Garab a slovensky pri Kalinove: Kálnó-Garáb — Hrabovo.

20. Heréd: Herejd, maď. obec.

21. Héhalom: Ihalom, maď. obec.

22. Ipoly-Bolyk: Boľkovce a nie Boľk, maď. obec.

23. Jelsőcz je Jalšovec a nie Jelšovce, maď. obec

24. Jobbágyi nie sú Jobbáďovce, ale Jobbáď, maď. obec.

25. Kalonda: Kalanda maď. obec.

26. Karancs-Berény: Byrinčok a nie Beréňovce, maď. obec.

27. Karancskeszi, že vraj Késovce! na miesto Käsihe, maď. obec.

28. Katalín bola vždy Katrenka a nie Katalinová, bývajú tam Švábi aj Slováci. Furmanom dobre známa.

29. Kis és Nagy-Kér nenie Kír, ale Kiarov, maď. obec.

30. Kis-Zellő a aj Nagy-Zellő sú mi najviac podivné. Tieto posledné, maďarské, správne menuje Zlievcami, ale predošlé, slovenské, už svevoľne Želovcami, kdežto aj tie sú Zlievce. Želovce sú Zsély, to je iná obec.

31. Kozárd je Kozárka, maď. i slov. obec.

32. Kökényes je Kikéňeš, nem. obec.

33. Kövesd je Kivešd, maď. obec.

34. Kutassó nie Kutašovo, ale Gutáš, slov. obec.

35. Lapujtő je Lapujtov.

36. Legénd je slovenská obec v Dolnom Novohrade a Slováci také »é« neužívajú, a preto nemôže byť po slovensky Legénd, jako Podjavorský udáva, ale Legínd, čo potvrdzuje porekadlo: na Leginde, jako inde.

37. Lörinczi je Lörinc.

38. Mlágyó (slovenská obec), nebolo udaté, je Mládzovo.

39. Nagy-Darócz sú Drávce a nie Darovce, ale Pani Darócz sú: Darovce.

40. Nőtincs je po slovensky Netejč a nie Nôtinč, maď. obec.

41. Óvár sú Olováre, maď obec.

42. Pető je Peťov a nie Petovce, maď. obec.

43. Pincz nenie Pinc, ale Pinciná po slovensky, ináče maď. obec.

44. Ragyolcz je Raďovec a nie Raďovce, maď. obec.

45. Rapp: Ropovce.

46. Szalmatercs: Samotrč:

47. Szendehely: Senda.

48. Szinobánya po slovensky nenie Sinobáňa, len ak by podľa nového zákona, ale ľud ju menuje Cinobáňou.

49. Tőrincs: Térinč.

50. Varbó je Vrbovka a nie Vrbovo.

Tieto väčšie chyby opraviť som si držal za povinnosť, aby ct. čitateľov »Hlasu« nemýlily teraz i budúcne, a odporúčam, jako som i v úvode spomenul, aby sa takéto veci prísnejšie braly, lebo nakopíme-li miestopisných dát i pre Museálnu Spoločnosť Slovenskú bársjakú hromadu a nebudú-li správne: nič sme nevykonali. *J. Bodnár.*

L. N. Tolstoj a Maxim Gorkij.

(Pokračovanie.)

Ale práve tu počína pravá velikosť Tolstého, ktorí sa líši od iných novotárov na religiosno-ethickom poli. On je konsekventný až do najukrutnejšej krajnosti. Žiadon mysliteľ stredo- a novoveku nepracoval tak konsekventne ako on. Všetci ustrnuli pred poslednými následkami pravého kresťanstva a cúfali, ustupovali, spojovali svetské veci s nesvetskou, nadzemskou ideou kresťanstva. Spojovali oheň s vodou, dobro so zlým, svet s Bohom, materiu s dušou. Troška seriósneho premyšľania dostačilo, aby jedon každý videl, že také kompromissy musia pravému kresťanstvu iba škodiť. Veď kresťanstvo je dačo vyššieho, dačo vážnejšieho ako mŕtvy budhismus. Tolstoj videl hneď, že neseriósnosť a nelogické ponímanie Krista nenie nič inšie, ako spojovanie hodne pohanstva s troška kresťanstvom. A Saint-Simon, ačpráve je on ináč veľmi sympatická osoba, patrí tiež pomedzi známych fantastov, nemysliacich konsekventne a logicky. Pri porovnaní jeho »nového kresťanstva« s »tolstojovčinou« Tolstého vidíme, aký hrozný rozdiel tu zavládol. A zásluha Tolstého jest, že on dokázal, jak málo pôdy má moderný »socialism« v kresťanstve: ovšem predpokladajúc, že rozumiem pod kresťanstvom učenie, pôsobenie a život Krista Pána. Jestli ponímąme pod kresťanstvom dačo Krista a mnoho stredo- a novoveku, tak ovšem pojem sa zmení ale ani potom »socialism« nenie kresťanstvom.

»Veľký význam Tolstého práce a života v poslednej periode záleží práve v tom, že ukazuje nám ohromnú priehlbeň medzi Kristovým duchom a kresťanstvom« (Ellen Key).*) Mnohí odpadli od neho, poneváč príliš prísne ukazoval na rozdiely medzi kresťanstvom starým a medzi kresťanstvom moderným: Ellen Key docela pekne definoval význam Tolstého, poukazujúc práve na jeho konsekventnosť a smelosť. Tolstoj patrí ako Viktor Hugo pomedzi tých šťastlivých smrteľníkov, ktorí od prírody boli obdarení nie len veľkou dušou a talentom, ohromnými vedomosťami a velikými zásobami prostriedkov výrazových, lež aj veľkou energiou, stálosťou a vytrvalosťou, tak že mohli gigantické práce vykonať. Všetky prúdy cez obdobie svojho 50-ročného spisovateľstva, aj na poli exaktnej vedy, aj na poli umenia a literatúry, taktiež dogmatického kresťanstva ako aj voľnej a slobodnej filosofie

*) Ellen Key: Die Wenigen und die Vielen, Berlin 1901.

kresťanskej, znal, zo všetkého čerpal a obohacoval sa. Dlho hapkal, ba až pridlho, čo Tolstoj sám doznáva. Tvoril umelecké diela, ktoré možno monumentálnymi nazvať, slávu si získal najsamprv tymito dielami a predsa je jeho velikosť docela inde. Krása ako taká, nás nemôže spasiť — ani literárna, ani výtvarná, ani muzika, ani poesia — šťastie nám môže priniesť iba oný známy súlad medzi dušou a telom, za ktorým sa poberali všetci seriósni myslitelia a filosofovia všetkých dôb a krajín sveta. Nie rozlúštenie známych záhad filosofických, ale snaženie sa po rozlúšteniu prináša nám šťastie. »Altruism a egoism sú tie životné princípy pre človečenstvo na tomto svete«, takto asi vyslovujú sa tí múdri ľudia, ktorí bojujú za harmoniu medzi láskou a sobeckosťou. Tolstoj začal ale boj oproti sobectvu a vybojoval ho — aspoň pre seba.

Najzamilovanejšia téza Tolstého je, »Neodpieraj zlu násilím«. Téza táto nenie vymyslená Tolstojom; on ju len znova koncipoval. Prví kresťania rozumeli učeniu Krista takto a až po dobu Konštantína Veľkého sa podľa tohoto zákazu riadili. Neskôrej, keď do cirkvi kresťanskej — menovite Konštantínom Veľkým — mnoho pohanských, takzvaných štátne organisujúcich foriem sa vovlieklo, keď prvotná rydzosť utrpela mnoho štrbín, počali kresťanskí otcovia premýšľať o slovách Kristových vzťahujúcich sa na neprotivenie zlu zlým. Všetky — mimochodom rečeno — veľmi jasné výroky evanjelia sa stávaly, organisujúcej sa cirkvy nepohodlnými a veda takzvaná theologická počala pobrusovať, inak vysvetlovať, až napokon všetky tieto výroky buďto vyobcovala z viery von alebo inak v dogmatách opísala alebo ignorovala.

A zvláštno! Latinské a germanské plemä nehorovalo za kresťanstvo lásky, sebaobety a miernosti tak húževnate ako Slovania. Jeden z naších najväčších krajanov z pätnásteho stoletia — Chelčický bojoval medzi prvými v dobe veľkého úpadku kresťanstva za ideu túto a upozorňoval na slová Kristove, keď juh a západ Europy skoro zabudly na »Kristovu reč na Hore«. Vo svojom spise »*Síť víry*« hlásal Chelčický podobné vierovyznanie ako Tolstoj. Je oproti militarismu a trestu smrti. „Každý vojak a rytíř je iba násilník a vrah . . .« Pri opisovaniu falošnej cirkvy hovorí, že »Kristus prostředníctvým učeníkův zabral do své sítě víry celý svět, ale veliké ryby, protrhnuvše síť, vyskočily z ní a způsobenými od těchto velikých ryb děrami prchly i všechny ostatní, tak že síť zůstala skoro prázdná«. (Preto názov »Síť víry«.) V slovanských národoch menovite u Rusov zachovala sa aj veľkou čiastkou, až po našu dobu táto zásada. V Rusku máme mnoho sektarov (Štundisti, Duchoborci, Škopci atď.), ktorí aj v praksi žijú podľa toho. Vo voľnej Ame-

rike nachádzajú sa tiež podobné vierovyznania (Menoniti, Kvakeri). Jesto aj dosť kníh, ktoré boli v tomto smere písané.

Fox, Penn, Dymond, Harrison atď., menovite posledný vo svojej deklaracii »Non-Resistance« je veľmi obratný pri hájení »neprotiveniu sa zlu násilím«, a Adin Ballou napísal katechismus pre neprotivencov, ktorý je veľkou čiastkou uverejnený v Tolstojovej knihe »Spasa vo vás«; »Satan« vraj »nemôže byť vyhnaný satanom a nepravda nemôže byť očistená nepravdou a nad zlom nemožno zvíťaziť zlom«. »Neprotivenie zachováva, — protivenie ničí«. »Noe, Mojžiš a prorokovia učili tak, že ten, kto zabije, mrzačí alebo ničí svojích bližných, činí zlo. Aby človek sa protivil takému zlu a vykoreňoval ho, je treba pôsobiaceho zlo trestať smrťou alebo zmrzačenením alebo dajakým iným osobným trápením. Oproti krivde sluší sa postaviť krivdu, proti vražde — vraždu, oproti mukám — muku, proti zlu — zlo. Tak učili Noe, Mojžiš a prorokovia. Ale Kristus zavrhuje všetko to. Já pravím vám — stojí v evanjelium — neodporuj zlému, neprotiv se křivde — křivdou, ale raději vytrp opětnou křivdu od činícího. To, co bylo dovoleno, zakazuje se«. Pozoruhodná je aj kniha Musserova »Upevnenie v neprotiveniu sa« z roku 1864.

Tolstoj píše, že bolo v Rusku vždy dosť takých, ktorí zavrhovali vraždenie na vojne, len že také veci sa utušujú.

(Pokračovanie.)

O literní vzájemnosti

mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského národu
od **Jana Kollára.**

(Pokračovanie.)

§. 9.

Poměr vzájemnosti k lásce vlasti jednotlivých kmenův slovanských.

Některé slovanské kmeny a nářečí mají vlastní, svobodnou, samostatnou vlasť, některé jen závislou, poloviční aneb s jinými národy a řečmi společnou. U prvních šťastných mohlo by tomu snadno býti, žeby se do své vlasti tuze zamilovali, vlastenectvím více než národností se obírali, a druhé méně šťastné bratry jedné matky mimo zřetel

pouštěli, sami sobě dosti byli a vzájemností pomítali; tím však byla by též jejich vzdělanosť slabá, řeč jejich jednostranní, jejich literatura částeční, podobna údu od těla uříznutému, v ničemž nevyvinula by se národní povaha v celé síle své. Před touto nehodou mohla by je toliko vzájemnosť ochrániti. Naproti tomu zas ti kmenové a nářečí, jižto své vlasti nemají, aneb jimž se ona aspoň popírá, naleznou v zájemnosti té tiché útěchy, duchovního útočiště, budou v tomto přilnutí k veškerému národu a literním jeho pokladům sladkou míti náhradu za trpké ony nedostatky. Což ale nedalo by se národství s vlastenectvím pěkně spojiti a ve shodu uvesti? Což má rozumný člověk více milovati, zemi nebo národ, vlasť anebo otčinu? Vlasť se může snadno zase najíti, byť i ztracena byla, národ a řeč ale nikdy a nikde. Vlasť je sama v sobě mrtvá země, jinorodný předmět, ne-člověk: národ jest naše krev, život, duch, osobnosť. Láska k vlasti jest jakési puzení, slepý přírody pud: láska k národu a národnosti jest více plodem rozumu a vzdělanosti. I u bylin a zvířat nalézáme lásku k vlasti: mnozí stromové a byliny lnou tak tuze ku své půdě, vzduchu a vodě, že buď hned vadnou, neb zakrňují a se odrozují, jinam jsouce přesazeni; čáp, vlaštovice a jiní tažní ptáci vracejí se z daleko pěknějších zemí do chladného rodiště a chudobného hnízda svého; mnohá zvířata dají se raději zabiti, než by opustila půdu, oboru, jeskyni je kryjící a živící, aneb jestli se násilně z vlasteneckých života poměrův do země cizí uvrhují, umírají stezkem po domově Ničeho však nenalézáme v říši živočichův tomu dokladného a podobného, co láskou k národu čili národností jmenujeme, proto právě, že se nad přírodní puzení vynáší, plodem pudu není, nýbrž uvažujícího vědomí a myšlení. Zvíře má jen smysl jedince, jest bez ducha společného; má jen smyslový názor a vnější dojem, protož i jakousi lásku k vlasti; nemá pojmův a myšlének, protož ani obdoby národství. Surový divoch lpí více na své bídné očazené, čmoudem a smradem naplněné chatě a nehostinné poušti, nežli vzdělaný člověk na svém palácu a parku. Vlasť Eskimaka, i s ženou a dětmi, jest veliký plovoucí kus ledu na vysokém moři; ledový vrch kolébá a zmítá se na hrozných vlnách, bouře a proudy moře zanášejí ho daleko a široko, na křivo a na příč; tuleňové a moršti ptáci jsou jeho krajany, ryby a zvířecí mrtvoly jeho potravou; mnoho let žije se svou rodinou v této ledové vlasti, brání ji vztekle proti nepříteli a tak ji miluje, že ji za krásné země pásy nevymění. Divoch zná jen zemi, jež mu život dala, pro nepřítele a cizince má jen jedno slovo, jeden pojem, s pomezím jeho země končí se jeho svět. Komuž ale děkujeme za nejlepší a nejšlechetnější, co máme? ne sobě samým, ne zemi své, ale předvěku a souvěku. Dle mysli národův ny-

nějších jest *těsná* láska k vlasti spíše hříchem k člověčenstvu, než *rozsáhlá* občanská mysl k vlasti. Chraňme se sevřeného, nesnášelivého, nenávistivého vlastenectví, býváť ono jenom záminkou černých činův, mimo krajana znáť jen nepřátele, často slouží jen k zdánlivému ospravedlnění uražených práv člověčenstva a zle užívaného násilí proti slabším sousedům aneb obyvatelům země, jižto k jiným národům náleží. Nechcemeť nikterak tím zatracovati lásku k vlasti vůbec, ano přejemeť jen, by od starobylé povahy upustila a povahu člověčenství přijala. Žádnýť ze starověkých národův, jmenovitě Řekové, Římané a Židé nebyli prosti této chyby jednostranného vlastenectví, znajíce a si vážíce toliko sebe, své země a svých rodákův, vše ostatní mimo vlasť povrhujíce a utlačujíce, aniž některak myšlénce čistého člověčenství dali vzniknouti. Všichni ostatní národové byli Řekům» bagbagoi« t. j. polodivoši, pololidé, za otroky rodilí tvorové bez hlasu ku právům, důstojnosti a svobodě. Ano Římanům nebyl otrok ani osobou, nýbrž jenom věcí (res), jak to zákonové jich zřejmě na jevo dávají. Římané dali své otroky na divadle mučiti a jim cizoložiti. Žid nazval druhé národy *gojim* t. j. pohany, nečistými, otroky, nepřátely: nenáviděl vše, co Židem nebylo. — Kdo svůj národ haní, jazyka jeho nectí a nemiluje, ducha a povahy jeho zanedbává, neníť bez toho pravé lásky k vlasti schopen. Menší musí vždy většímu, vznešenějšímu, láska k vlasti lásce k národu podřízena býti. Potoky, řeky, proudy vylévají se v moře: takť mají se i jednotlivé země, krajiny, kmeny, nářečí vlévati v národ. Všickni Slované mají jenom jednu vlasť. Německé osady bydlí a vlasť svou mají v Americe, v Rusích; Angličané v Indii, Australii a ve všech světa dílech, a přece mají se pevně k *jednomu* národu a literatuře. V Americe jest několik německých společností. Když jedna z nich (dle všeobecných novin), marylandská společnosť v Baltimoru, svou výroční slavnosť hojnou hostinou slavila, pilo se na zdraví: Sboru německému v Evropě! . . . Herrmannovi . . . Blücherovi . . . Tellovi! Německé řeči a literatuře . . . Klopstokovi . . . Lessingovi . . . Herderovi . . . Wielandovi . . . Schillerovi . . . Göthovi atd.

(Pokračovanie.)

OBZOR.

Literárny. »*Memorandum*« *a* »*Detvan*«. Pod týmto názvom odpovedal p. J. Škultéty na moje riadky zo 6. čísla »Hlasu« v 22. a 30. čísle »Nár. Novín« r. 1902. Z toho, čo p. Šk. znovu opakuje,

videť, že buď vôbec nečíta protivníkove slová, alebo vonkoncom nechce rozumeť, čo jeho protivník hovorí. Takým činom dorozumeť sa je nemožno a preto v tejto veci odpovedám p. Šk. naposledy.

Pán Šk. totiž druhý raz opakuje *túto nepravdu:* »V skalickom »Hlase« dr. V. Šrobár poznove tvrdí, že moravským hanopisom »Co hatí Slováky?« slovenské Memorandum z roku 1861 je zo základov vyvrátené«. Toto som nenapísal nikde a neviem, odkiaľ to má p. Šk.? Hovorím v 6. čísle »Hlasu«, odmietajúc už predtým vyslovenú týmto spôsobom smyšlienku p. Škultétyho doslovne takto: »**Nie** Meakulpínsky (»Co hatí Slováky?«), ale sama národnia strana uznala za prospešné zriecť sa zásad vyslovených tak lapidárne v Memorande«. Kde je tu prosím, odvolávanie sa na »Co hatí Slováky?«, keď tvrdím, že sám národ ústy svojej strany zriekol sa Memoranda.

Druhá nepravda je toto: »(Moravský pamflet), *ktorému pán Šrobár prisviedča*, pripisuje slovenským žiadostiam i z roku 1848 i z roku 1861 *trhanie krajiny*«. Toto som ani nenapísal, ani nevyslovil nikde a nikdy. Je to iba hlúpe osočovanie.

Tretia nepravda a klebeta je toto: »Hľadiac na dnešnú moc Maďarov, zakuklený pamfletista a za ním Šrobárik (! sic.) šklbe za šticu a uši Daxnera, Moysesa a ostatných neohrožených, vo svete rozhľadených Slovákov, že pred päťdesiatimi a štyridsiatimi rokmi opovážili sa formulovať žiadosti, neprimerané dnešnej moci maďarstva«. Kde a kedy pane Škultéty čítali, lebo počuli ste odo mňa takéto slová? Tvrdiac to, osočujete ma.

Štvrtá nepravda je: ». . . dr. Šrobár, ktorý za svojho života temer nevidel Maďara, so zvláštnym zaľúbením bez všetkej potreby trhá tento (t. j. v Memorande vyslovený) programm«. Kde a kedy som trhal »so zvláštnym zaľúbením« Memorandum? Ak máte p. Škultéty trochu smyslu pre chladné rozmýšľanie, nuž počujte ma: *konštatoval* som (a nič viac, ani menej), že posledným programmom národnej strany slovenskej zriekla sa strana »Memoranda«. Že je to pravda, že je to fakt (ovšem nie mojim, lebo »Hlasu« pričinením) zapríčinený, to pochopí každý z nasledujúcej čo najstručnejšej úvahy: naši otcovia videli zabezpečenú budúcnosť slovenského národa požiadavkami vyslovenými v Memorande; uhorský parlament 67. roku utvoril t. zv. národnostný zákon, ktorý má zabezpečiť tú budúcnosť a existenciu národností v Uhorsku; Memorandum uznáva slovenský národ, národnostný zákon toho neuznáva a zná iba národnosti, ako čiastky jednoho politického národa uhorského. A v tom je kardinálny rozdiel medzi Memorandumom a národnostným zákonom. Náš posledný politický programm však vyslovuje: stojíme na základe národnostného zákona

a žiadame jeho exekúciu. To žiadajú a žiadali i naši poslanci. Tento fakt som jednoducho konštatoval, píšuc o politickom programme národnej strany slovenskej. Kde je tu »trhanie« p. Škultéty? Kde »rýpanie do Memoranda bez potreby?« Či nemáme vedeť na čom stojíme a čo chceme? To politické augurstvo vymstilo sa už na národnej strane slovenskej, mstí sa na Mladočechoch teraz, a bude pôvodcom ďalšieho zla i u nás. K akým koncom vedie politika šalby a klamu vidíme dnes najlepšie v južnej Afrike! P. Škultéty hovorí, že *»nezmeniteľný* politický programm je — absurdum«. P. Šk. postavil si tu sám axioma — a sám si ho podvracia! *Jednotný* a »nezmeniteľný« — to predsa nenie jedno a to isté. »*Jednotný*« programm žiada súlad v zásadách a duchu a nenie odvislý od času, — »*nezmeniteľný*«, to je požiadavka formálna, nie podstatná a taký programm môže byť v rozopre s punkta na punkt sám so sebou. Ale ktože kedy taký programm požadoval na Slovensku? . . . Tak tedy p. Šk. bojuje proti svojim vymysleninám a pritom do boja neprávom zaťahuje iných. —

Ako vie poctive polemisovať p. Šk ukazuje jeho citát z mojich riadkov: O demokratickom duchu slovenskej literatúry staršej i novšej napísal som v 6. čísle »Hlasu« na strane 183 doslovne toto: (Je pravda, že ešte v minulom století vyšiel »Detvan« Sládkovičov), »ale od čias vydania »Detvana« viacej nevyšlo podobného diela, ale že vyšly: »Suchá ratolesť«, »Proti prúdu«, »Sirota Podhradských«, »Kotlín«; tedy práce, v ktorých sa veru neznačí pekný vzor Sládkovičov a kde niet ani stopy po oslave »malého človeka«. Ba naopak — naši najlepší prozaikovia (Hurban a Šoltésová) hľadajú hodinu hodne ďaleko od tých malých ľudí«. A čo urobil p. Škultéty? Vytrhnul pol vety: »od čias vydania »Detvana« viacej nevyšlo podobného diela« — a vynechajúc vysvetlenie ďalšími riadkami, čo myslím a na ktorú dobu vzťahujem svoje slová, hurtovne mi dokazuje, akoby neznal o Bottovi, Chalúpkovi a Hviezdoslavovi ani slova! Kto však nepredpojate číta, ten pochopí, že sa moje slová vzťahujú na našu dobu, na našich žijúcich, najlepších prozaikov, hlavne na práce poslednej doby, kde sú hrdinami čiri aristokrati. A za toto mi p. Škultéty nadáva až hanba.

Ku koncu píše ešte toto: »Preto na väčšinu toho, čo p. Šr. popísal, ja ani neodpovedám. Nemôžem odpovedať ani preto, že on, verný svojej škole, *robí akési osobné pôtky* **a mne ide o vec**«. Poväž, milý čitateľu, čo to znamená, keď tvoj protivník miesto presviedčania, ťa osočuje, klebetí na teba, podhadzuje výroky, akých si nikdy nevyslovil, keď *ti meno zpotvorí* — či je to *boj o vec* a či nie krikľave osobný útok?! Veď mená si zpotvorujú iba deti pod 6. rokom, ale nie vážni, za vec a ideu bojujúci mužovia! . . .

———

V 32. čísle »Nár. Novín« z r. 1902. vyšiel článok pod názvom »*Plagiát*« od anonymného písateľa. V článku tom usvedčujú ma z plagiátu z práce srbského spisovateľa Lazareviča. Na doklad cituje z mojej práce »Hráč«, vyšlej r. 1893 v I. svázku »Tovaryšstva«. Cituje asi 15—20 riadkov z textu práce asi $1^1/_2$ tlačeného hárku veľkého formátu. A hovorí, že je celá práca plagiát. To je ovšem nie pravda. Odpísaňo je výlučne len tých 15—20 riadkov scény, kde sa chce hrdina zastreliť. Môj hrdina, ktorý i dosiaľ žije, vtedy v skutočnosti sa nestrielal. Prečo som ho chcel dať zastreliť už neviem a patrne, ani vtedy som nevedel. Prácu písal som pred *dvanástima rokmi*, ako pražský študentík, žijúci v strašnej hmotnej biede a ešte väčšej morálnej: to boly tie časy, keď sme zabíjali den po dni vysedávaním v kaviarňach a v krčmách a keď z nás nikto nevedel, na čo je vlastne v Prahe; tedy pod vlivom chronickej otravy alkoholickej. Toľko na vysvetlenie, no dôrazne podotýkam, že nie na omluvu. O skutku tomto má vedomie i p. vydavateľ už asi od *9 rokov*; verejne som ho vyznal v Prahe pred priateľmi. Ľutujem skutku toho nesmierne, ale odčiniť ho, nebolo viacej v mojej moci. — Práca tá vyšla pod pseudonymom »Lieskovan« v tej dobe, keď som bol ináčej dosť častým dopisovateľom a prispievateľom do »Nár. Novín« a keď sme sa ešte radi mali, keď nebolo ani »Hlasu«, a keď som mal do doktorátu tak ďaleko, že som žil v presvedčení, že doktorom nikdy nebudem. Pod pseudonymom »Lieskovan« nevyšlo tlačou ani riadka už od 5 rokov, tedy už tri roky pred tým čo som sa stal lekárom a dva roky, čo som spoluredaktorom »Hlasu«. A dnes, po 9 rokoch, píšu »Nár. Noviny«, že pseudonym »Lieskovan« je »všeobecne známy pseudonym *dra Vavra Šrobára, lekára v Ružomberku* a *spoluredaktora skalického „Hlasu"*. A pri uvádzaní textu píšu: „Text Lazarevića« a *„text dra Vavra Šrobára"*. To je nespravodlivosť, lebo »Lieskovan« je už od 5 rokov neužívaný pseudonym a čo lekár a spoluredaktor »Hlasu« nepísal som onú prácu. Od 5 rokov totiž podpisujem svoje literárne práce buď plným menom, buď značkou —r., a tak pribíjanie tohoto skutku na môj terajší život a prácu odmietam; odmietam ju ako lekár a spolupracovník »Hlasu«. Že to anonymný písateľ v Nár. Novinách schválne a s určitou tendenciou urobil, píšuc, — že „všeobecne známy pseudonym dr. Vavra Šrobára lekára v Ružomberku a spoluredaktora „Hlasu" — to pochopí každý, kto zná, ako ten „Hlas" nenávidí ct. redakcia „Nár. Novín" a ako by rada bola, keby sa vody na veky zavrely nad hlavami nepohodlných ľudí...

Žiadam ctenej redakcii, aby ju Boh tak prísne nesúdil, ako ona nado mnou teraz súdila! . . .   Dr. *V. Šrobár.*

Referáty.

„Považské Noviny" politicko-spoločenský mesačník číslo 1. Ročník I. Nové Mesto nad Váhom, 25. marca 1902.

Nový slovenský časopis je u nás vždy, udalosťou. Lokálne časopisy chystaly sa už od rokov po našich mestách, ale nedajbože, roky bežaly a skutky vystaly. Skoro neverili sme už chýrom, lebo sklamal nás mikulášsky časopis o ktorom sa svojho času tak vážne povrávalo, vystál i spomínaný časopis v Senici a mnohé podobné plány vyšly na zmar, preto tým viacej teší nás tento konkretný pokus. Jestli zakladatelia vytrvajú aspoň rok, jestli postavia časopis na zdravý základ, zodpovedajúci kraju a vidieku, jehož službám je časopis venovaný a jestli použijú zkúseností nabytých, pri podobnych zvlášte v českých menšinách výborne pôsobiacích časopisov jako je na pr. »*Buditel*«, »*Malý Buditel*« v Moravských Budějoviciach, »*Žďárský Obzor*« vo Žďáre na Morave a viacej iných miestnych časopisov, ktoré sú svojmu kraju všetkým, ale skutočne všetkým, školou, advokátom, lekárom, učiteľom, hospodárskym radcom, orgánom spolkov a družstiev atď., v nich najdete historiu, vychovateľstvo, hospodárstvo, lekárstvo, právneho radcu, úvahy pre remeselníkov, životopisy vyznamných ľudí, zprávy o trhoch, jarmokoch, anonce kresťanských, našských remeselníkov, malé článočky o umení, jedným slovom všetko, *ale najmenej politiky.* Tohoto nech všímne si i redakcia »*Považských novín*«. Kultúrna a hospodárska práca je základom práce politickej, v tomto bol a je háčik celej slovenskej politiky.

Programm »*Považských Novin*« je asi v týchto bodoch: organisácia ľudu *nadol*, slovenská politická výchova, práca po mestách a obciach na vidieku, jejž prostriedkom má byť lokálne časopisectvo, pečovať o spoločenskú a politickú výchovu ľudu, na základe kresťanskom a národnom. »Považské Noviny« budú orgánom národnej strany slovenskej. *Rúcať vraj nechcú, ale len stavať*, či budú prestavovať a či budú museť niektorú narútenú stenu po prípade i zrúcať o tom sa nezmienim.

Vyznavačmi osôb nebudú, lež bojovníci veci a spoločných záujmov. Že v národných otázkach vytvorené budú všetky ohlady tomu sa tešíme.

Nech stojí tu na ukážku článok Dr. M. Štefanoviča »*Miesto programmu*«: Celina nášho národného, slovensko-spoločenského života je ako tak načatá, z čiastky pooraná, z čiastky aspoň rozrýpaná —; čaká na pilných, svedomitých, obozretných rozsievačov, — bohdaj by

ich bolo čím viac a hlavne nadostač! Toto nakoľko-natoľko priaznivejšie položenie nie je ani výsledkom nášho namáhania a našej práce, ako radšej výsledkom takých okolností, ktoré v ostatných rokoch mohutne napomáhaly v *ľude* našom vývoj sebapoznania, *vyklíčenie ľudského a občianskeho sebapovedomia*, čo je neomylne aj počiatkom národného sebapovedomia. Ovocie tohoto novšieho rozruchu leží na bielom dni. Celých 35 rokov boly márne všetky námahy. Slováci na Horniakoch neboli vstave vyvoliť a na snem poslať ani len jednoho jediného svojho vyslanca, — od októbra minulého roku majú Slováci štyroch osvedčených zástupcov na sneme.

Položenie nové, nebývalé! Položenie pre nás neprirovnavateľno priaznivejšie, ale naraz i veľké povinnosti, veľké namáhanie nám ukladajúce. Siať, siať a zase siať treba do oráčiny, — áno aj do rozrýpanej pôdy — rozsievačov ale málo.

Okrem toho trpíme ešte i dnes pod tlakom hesiel zastaralých, životom prekonaných. »Nedrobiť sily!« hučí u nás už prez celý ľudský vek na všetky strany, a udúša samostatný lokálny rozvoj aj tam, kde by sa snáď pracovníci, ochotníci našli, a kde by bola pôda pre taký rozvoj priaznivá, pripravená. Pre hukot v našich pomeroch falošného hesla zabudlo sa dovideť, že u nás tak rečeno ešte ani niet síl, ktoré by bolo možno drobiť, že u' nás vôbec *síl* niet, a práve preto, že je hriech všetko, čo sa chce tu lebo tam samostatne hýbať, vyviňovať, zakrikovať falošným pre nás heslom »nedrobiť sily!« — je prepotrebno pokračovať práve opačno, to jest vydať heslo: »tvoriť sily« a tomu zodpovedne všade a vždy aj jednať. Náš kraj je taký rozčlánkovaný, nejednotný a neucelený, a síce ako v hospodárskom tak aj kultúrnom a spoločenskom ohľade, že ho je *predbežne* tak rečeno nemožno jednotne riadiť, spravovať, viesť, nie menovite aj preto, že v ňom intelligentných síl národne upovedomelých *pomerne* veľmi málo. Každý kraj, každá stolica, ba mnohokrát jednotlivý okres, má také svojské od druhých krajov, stolíc, okresov odchylné pomery, že vplývať naň ťažko, ba skoro nemožno je ináč než zaoberaním sa *aj jeho* svojskými pomerami, okolnosťami. Vôbec čudno a nápadné je, že sa u nás aj v tomto ohľade chcelo a ešte vždy aj chce stavať od strechy. Ľud vo všeobecnosti zaostalý, kultúrne ešte v plienkach a silou mocou sa žiada od neho, aby chápal vysoké stanovisko záujmu všeobecného, aby donášal tomuto v obeť svoje lokálne a osobné malichernosti a žil životom vyšším. Toto je nespravodlivosť ku ľudu, lebo ani u ľudu niet žiadneho salto mortála v postupe vyviňovania sa, aj u ľudu sa musí počínať s abecedou, t. j. musí sa počať aj u ľudu s výkladom jemu ľahšie porozumiteľných, jemu bližších vecí a musí byť od tak malých počiatkov

postupne privádzaný ku porozumeniu vyššieho, všeobecnejšieho. Tedy v prvom rade jeho hospodársky záujem, potom rozhľad v obci, v okrese, v stolici má byť pestovaný. A toto sa najľahšie a najúspešnejšie dá konať prostriedkom lokálnych časopisov. Takýto časopis stojí bližšie ku ľudu svojho okresu, a aj ten ľud stojí bližšie ku nemu, vzájomne si ľahšie porozumejú a aj sa ľahšie dorozumejú. Ja by som si žiadal, aby každá stolica mala aspoň jeden svojský týždenník alebo aspoň mesačník, a keby to bolo možno uskutočniť, som presvedčený z tej duše, že by sme chytro vybŕdli z bahna, v ktorom drepenieme až po uši, a bystro, rezko by sme sa pohli napred. Takáto činnosť sa však nedá (na tento čas) zariadiť z centra žiadneho, na to niet ani prostriedkov, ani nadostač ľudí. Keď sa ale hlási kde tu *ochotník*, ktorý na vlastnú pásť s obetovaním svojej práce a svojho groša — lebo s deficitom nech každý počíta vopred — sa na takú činnosť podoberá, tak sme povinní uvítať a prijať ho s otvoreným náručím a podporovať ho všemožne. Takýmto ochotníkom klásť prekážky do cesty akýmkoľvek spôsobom a akýmikoľvek cestami je národný hriech, ba viac, je doprosta národná zrada, vedomá lebo nevedomá všetko jedno.

Takéto lokálne časopisy by boly aj školou pre budúcich slovenských žurnalistov, ktorých nám je veru, veru veľmi treba.

Z príčin týchto vítam srdečne, vítam úprimne »Považské Noviny« a želám im, aby sa rozširovaly a zveľaďovaly čím viac a čím skorej. Želám si aj, aby našly nasledovateľov na všetkých stranách nášho milého ale zúboženého Slovenska, lebo veru Bože ani z Nového Mesta, ani z Trnavy, ani z Trenčína, ba ani z Turca nepohýbe v dnešné časy ešte nikto ani Spiš, ani Šáriš a Zemplín, ba ani len Gemer, Novohrad, Zvolen, Hont alebo Tekov.

Nuž tedy napred vo mene Božom! V práci a vedení je jedine naše spasenie! a preto aj dariť sa nám bude len natoľko, nakoľko sa tohoto hesla pridržiavať budeme. Slovač moja, pracuj a uč sa! Pod týmto znamením, pod týmto heslom svitnú i pre teba lepšie časy.

Dr. Miloš Štefanovič.

„Všeličo."

Pán Jozef Škultéty v novembri 1901 písal do »Národních Novin« pod záhlavím »Všeličo.« Jedno-druhé z toho už p. dr. Šrobár v »Hlase« na pravú hodnotu zredukoval. Nech je dovolené ešte všeličo k »Všeličomu« poznamenať.

Začnem s menšími vecmi, aby väčšie ostaly na konec, keď už vraj »na konci býva kyjak.«

V č. 138. »N. N.« sub titulo »Všeličo« čítame: »V tom istom č. »Hlasu«, v ktorom píše o Kotlíne, Šrobár hovorí o slovenskom Memorandume z r. 1861., že »bolo i najnovšie zo základov vyvrátené.« To jest v hodonínskom lživom paškvíle »Co hatí Slováky?« ku ktorému pôvodca, hoc je neobyčajne drzý, predsa hanbí sa priznať.« Teda nová diagnosa. Pán Vajanský konštatoval »hnusný pamflet« pán Škultéty »lživý paškvíl« »Nechť sobě mají, nic tím nezýskají . . .« Ale škoda »lživosť« nedokázať doslovnými citáty. Vecne nedôvodníte, len nadávate, pľujete.

O brošúre »Co hatí Slováky?« vecná kritika verejne i súkromne vyslovila sa už tak prajne, že o »hanbení« sa za brošúru dnes nemôže byť ani reči.

Tamže (č. 138). čítame ďalej: »Daxnerovo Memorandum malo by byť »zo základov vyvrátené« písačkou človiečika, nerozumejúceho ani historii uhorskej ani novším pomerom našim, podávajúceho v svojom paškvíle menovite o Memorandume len samé falsifikácie a starajúceho sa do nás z pohnútok veľmi pochybných?« Na to p. dr. Šrobár povedal vám pádnu pravdu. Slovenská národná strana má dnes iný programm, zaiste z príčin mnohých, velikých, a tymi príčinami je Memorandum dnes podvrátené a vyvrátené.

No orgán Memorandumu, »N. N.« nesmia si priznať žiadnu slabosť. Musia byť dôsledné i v nedôslednosti. Na počesť Memorandumu býva v Kotlíne každoročná zábava. Páni Hlaváni, Gregušovci, Štrbíkovci atď. si vtedy zajedia, upijú, zarečnia a *sakrepčia*. Majú dobrý vraj »titulus bibendi.« Po takovom »šlapať sa« nedovolia. — Ak už volačomu, tak rozumel bych *trúchloslužbám* vo výročitý deň mŕtvonarodenia slovenskej slobody. Čo 6. června 1861 sa narodilo — Memorandum — podnes toho »sláva v hrobe skrytá leží.« Príčina pre slzy. Pohnútka pre modlitby. Kotlínci ale práve vtedy si zakľepčia. Akú len majú príčinu vtedy od radosti až vyskakovať?!

Že sa vyviňuje polemia smerujúca k ustáleniu rozumného a osožného programmu, tomu len tešiť sa možno. Je to jedna z najživotnějších otázok nášho bytu. Sluší písať o nej vecne, bez rodinných ohľadov, s láskou k rodu a pravde.

Memorandumu jakožto listine historickej všetka úcta. A tým starým veľkým Slovákom všetka česť. No, oni boli o veľa väčší, než aby Slovákov na večné veky boli chceli zprísahať na Memorandum. Ti starí, otihodní mužovia činov, dávno dobre vedeli, čo ích nevolaný obranca a muž pera píše, že totiž »čudná vec je raz na vždy chceť ustá-

liť politický programm.« »Nezmeniteľný politický programm je absurdum.« (Nár. Nov. č. 22. 1902). Teda Manifest aj Memorandum chcete mať takou »čudnou vecou,« takým »absurdumom«?! Chcete ho mať raz na vždy ustáleným, nezmeniteľným politickým programmom?!

Dnes, keď tam hore nemáme jediného veľmoža alebo biskupa, dnes, keď z Viedne s našími kedysi koketovavšej) stalo sa stredisko odstredivosti, keď i dynastia prekladá svoje ťažište mezi Maďarov, keď ruský arcikňaz robí návštevu v Pešti, keď »Novoje Vremä« propaguje priateľstvo rusko-maďarské (»Nár. Nov.« č. 138. r. 1901), atď.. dnes ani Š. Daxner ani Moyses v Memorandume nevideli by »magnu chartu«, akú domnievajú sa videť. »Nár. Nov.«

Alebo je slávy príčina i v tom, keď dnes do zlých časov, Boh to s neba vidí, pokolenie naše upadlo), keď dnes malí a slabí epigoni chcú si počínať, ako si počínali *za lepších pomerov* veľkí a silní? —

Že vraj »Zakuklený pamfletista a za ním Šrobárik šklbe za šticu a uši Daxnera, Moysesa a ostatných neohrožených, vo svete rozhľadených Slovákov, že menom svojho národa pred päťdesiatimi a štyridsiatimi rokmi opovážili sa formulovať žiadosti, neprimerané dnešnej moci maďarstva.« (č. 22. r. 1902 N. N.) Potkýnate sa sami o seba. Sami tvrdíte to, proti čomu šermujete. Sami tu uznávate čo aj »Šrobárik« a »pamfletista,« totiž, že tie žiadosti sú dnes *„neprimerané dnešnej moci maďarstva.“*

O toto ide hlavne a temer jedine.

Či Daxner a Moyses vtedy urobili to najlepšie, čo urobiť sa dalo, o tom boly aj budú mienky rozličné. Byť bárs aj inej mienky, ešte neznamená »šklbať za šticu a uši«. Napoleon bol veľký muž ale pokorenie Rossie predsa mu solhalo. A i vzdor tomu veľkým mužom ostane v dejinách. Terajší Francúzi sú na neho doista pyšní a keď sa aj teraz s Rusmi, jeho nabivšími priatelia, objímajú, bozkávajú, ani to ešte neznamená »šklbať za šticu a uši« Napoleona.

»Čas vše mění, i čas, k vítězství on vede pravdu . . .«

Meakulpínsky píšuc o Memorandume i toto napísal: »»Slavme slavne slávu Slávů slavných«« a při tom nemusíme se ani dopouštěti nekritičnosti« (str. 165.). Těžko bylo předvídati s jistotou i Solferino a Králové Hradec« (str. 166.). »I když dnes mnozí jsou Tomáši oněch ideí, přece nebudiž to zneuznávání tehdejších velkých úmyslů, obětí a činů. Nelze upříti, že oni horlivci chtěli raziti cestu pod Tatrami pro období »»positivné««. Na základě jejich *zkušeností* hledati a stavěti nové cesty, »»aby ľudu tomu ubitému, zhovadilému bolo pomožené««,*)

*) Výpoveď dr. Joz. Hurbana.

je doista pokračování v jejich díle. »»Chybiť je prirodzenosťou ľudskou, ale zmúdreť z vlastných chýb a tie napraviť, je vlastnosťou lepších sŕdc««.**)

»Šklbať za šticu a uši« a to i za to, čo nik nespáchal a i takého, koho neznajú, majú v obyčaji tuším ct. »Národnie Noviny«. Na pr. v tom č. 138/1901 šklbú . . . im neznámeho »do nás sa starajúceho« pre »samé falsifikácie o Memorandume«. Tie »falsifikácie« prosia byť doslovne na pranier vytlačené.

Keď ale ráčite písať »do nás sa starajúceho« a na iných miestach i »moravský hanopis«, »moravský pamflet«, z toho vidno, že i tu chcete si byť dôslednými v nedôslednostiach. Totiž dôsledne chcete »národným orgánom« kŕmiť tú kotnú-kotlínsku klebetu, dľa ktorej pôvodcom »Co hatí Slováky?« neni Slovák, ale Čech, Moravan, Kálal, Massarykysta, realista, atheista, »cudzý«, »zaplatený«, »vagabund« atď.

Dľa našich zpráv nechcú Vám tomu veriť, ktorí brošúrku *prečítali.* A ťažko veriť, že by ste tomu aj Vy opravdu verili. Ale je Vám to pohodlné, v nedostatku protidôvodov kričať od Tatier k Šumave: Neverte! Cudzý vagabund nás očernil! Slovák to nepísal. Krivda, zrada česká! . . .

»Audacter calumniari . . .« vraj vovždy trocha osoží. Ale blamírovaní budete lžou, ktorú už celý rok rozhlasujete. Solídne osoby a noviny, keď dačo nevedia, buď mlčia, alebo rieknu: nevieme. Ale písať a škriepiť sa, že na pr. Kálal písal »Co hatí Slováky?« a nemať na to najmenšieho *istého* dôkazu, to je nesolídnosť.

Istého dôkazu nemáte. Môžte mať len lichú klebetu, za ktorú ak sa nehanbíte, vyrukujte s ňou, aby verejne aspoň to sa dokázalo, že klebetou zavádzate obecenstvo a nepredávate povedome lož.

Brošúrku »Co hatí Slováky?« celú napísal a nákladom svojim vydal Slovák a to takový, ktorý v Čechách alebo na Morave nikdy neštudoval, ani od nikoho pokynu k písaniu nedostal.

Ale čo že je potom: »kto?« Hlavná vec je: »*čo*« napísal? To treba alebo podvrátiť, alebo — uznať.

Ako podvracajú a s pravdou pasujú sa »Nár. Noviny«, viďme ešte pár príkladov. V tom č. 138. (1901) čítame: »»Na počiatku minulého stoletia — píše Šrobár — bolo nás temer ako Maďarov, dnes stojíme na štvrtom stupni««. I to sa vysvetlí, keď povážime, aké kraje obývajú Maďari, aké Slováci. Tak to rozumel i Sladkovič, ktorý napísal: Hej, unáša Váh, Hron unáša sypkú.

**) Výpoveď Št. M. Daxnera.

»Zem hornú na tie pusty dolnozemé!
Nám skaly rastú: Hospodine!
Tajde zem i ľud . . .«

Tým Sládkovič hlavný koreň biedy slovenskej doista nemienil vysvetliť a nereptal na pána Boha preto, že nedal tiecť vode z dola nahor. I z Dolniak utekajú ľudia do Ameriky! Černohorcom narastlo viac skál — a práve tie tuším ich vychovávali za junákov. My ale sme *iná krv.* Keď si to povieme, to neznamená »pohaniť národ«. Prečo práve i medzi našimi skalami, vedľa samých nás, dosť dobre sa majú Nemci, — o Židoch, nachodiacich tu Kanaan tekúci mliekom a mädom ani nehovoriac? A tomu je viac-menej tak od nepamäti. Ešte aj docestovaný Nemec panúval tu nad autochtonným Slovákom. Nie sú príčiny toho v národných povahách, v rozdielnom stupni svépomoci, opilstva, nesolídnosti, pýchy, nesvornosti, osvety . . . obech nácií?

Vraj »Viedeň bola vždy priaznivejšia Maďarom než Slovanom: národné prebudenie maďarské vyšlo od dvora Marie Terezie. Tým nás predstihli a potom už mali nepomerne viac prostriedkov« (T. ž.) Viedeň vždy priaznivejšia Maďarom než Slovanom nebývala. Vo Viedni na pr. Horvátov rozhodne radšej mávali než kurucov. Ale ano, Viedeň vždy viac rešpektovala Maďarov, lebo videla v nich najmocnejšieho činiteľa a soka v štáte. Viedla proti nim dlhé vojny a bola nimi neraz ubitá, k pokoju prinútená (1606. 1621. atď.). Maria Terezia práve *germanisovala* Maďarov: Chcela ich národnostne uspať, ale práve tým, ako aj silou vlastnej plemennej individuality a dávnym dejinným sebavedomím sa prebudili. U nás toho na dostač nebolo, preto spalo sa ďalej. No nestojí, že len »tým nás predstihli a *potom* už mali nepomerne viac prostriedkov«. Ako aj, že: »Menovite tým rozhodla sa vec v náš neprospech, že zemianstvo slovenské, vtedy činiteľ v politike i vo všetkom, pripojilo sa k Maďarom. Na počiatku XIX. stoletia ono bálo sa demokratismu slovenskej renaissance; v spojení s Maďarmi dúfalo zabezpečiť si panovanie«. (T. ž.) Vari pred Mariou Tereziou nemávali Maďari »viac prostriedkov«, viac šľachty, viac zeme, viac úradov, viac vlivu v krajine i pri korune? A tej vraj »slovenskej renaissance« vari sa na smrť poľakali aj Nemci v Uhrách a preto prilnuli k Maďarom?! Či medzi Maďarmi nebolo demokratismu? Nedali ľudu slobodu?!

No otázka je zajímavá, dôležitá. Je žiaduco, aby sa o nej vyslovili čo najpovolanejší, a prípadne podvrátili alebo opravili Meakulpínskeho, ktorý o tých veciach »pokúsiť sa« mienil nasledovne: »Zdá se býti pravděpodobným, že mezi Maďary, Poláky, Čechy a Němce vrazená, do krajů chudých mezi hory a skály zahnatá špetka Slováků deptaná Tatarem, Turkem, »robotou«, »dežmou«, hladem, morem, zlým

zeměpánem, nemohla pomýsleti na osobnosť svou v státě. „Misera contribuens plebs, jakou Slovač většinou bývala, není toho nikde schopna. Slovenská šlechta zde ostalá, neb povstalá propadla zákonům šlechty: přilnula vladařům krajiny duchem i krví, vsobášila se, přelila se do panujícího živlu. Tak »Voja« stal se prý Vay, Komorovský Komoróci, a podobně mnozí jiní. Vždyť srbští šlechtici se i pomohamedánčili, jen aby ostali šlechtou . . . I slovenští zemani drželi se země a moci zajisté víc než slovenčiny. Pav. Križko v dějinách kremnického školství svědčí, že maďarštění si jmen byl dávný zvyk zemanů, tak jako latinčení obyčej nezemanů. Vždyť ještě i rumunští Corvinovci a horvatští Zrínoviči se v jistém smyslu pomaďarštili, — kde by ne, dii minorum gentium, t. j. chleba a ctibažná banderia hornouherských zemanských »sedmoslivkářů«. Pravda, že tam národnostní nátěr byl tehdy dosti v pozadí, a věcí pobočnou. Řeč vzdělaných byla latinčina, otázkou palčivou víra a stát« (str. 233, 234). O novších časoch je v brošúre po uvedení Š. Daxnerovho výroku o Memorandume (»To som vedel, že nepovolia nám osobytné územie lebo veď je to otázka moci . . . «) toto: »Jaký div, když slovenská šlechta a všickni, na dobrou konduitu státní odkázaní nepřivázali budoucnosť svou k budoucnosti Slov. Okolí? (str. 181). A na strane 188.: »Stavové slovenští své zájmy nespojili se zájmy slovenské řeči, nýbrž navázeli je na maďarčinu, zajisté i proto, že Manifestu a Memoranda zaujali se většinou jen lidé hmotně nesamostatní, nezámožní, mužové bez vlivu na horu i dolů, jakož je tomu tak až po dnes«.

Ešte 6. června 1861 na memorandovom shromaždení v Martine i slov. vlivní zemania boli zastúpení, a rečnili ale skoro po tom i tí konečne a úplne prešli onam. Len Mariou Tereziou a slov. renaissancou neni vysvetlený celý koreň zla.

P. J. Škultéty píše ďalej toto: »Vôbec celá minulosť naša je taká, že bol by div, keby sme niečoho mali viacej. Ale z toho nenasleduje, že v budúcnosti nemohlo by to lepšie byť — jestli neprestaneme starať sa o tú budúcnosť«. Lepšie by snáď bolo povedané: jestli neprestaneme za národ všemožne pracovať a modliť sa. No jedno i druhé, a i to staranie sa do vecí slovenských či len vám gigantom od Kotlinky a Zubrava je nebom dovolené? Každý druhý je už len »človiečik« a »vagabund«? Neuznávate pravidlo: »Pracuj každý s chutí usilovnou na národa roli dědičné, cesty mohou býti rozličné, jenom vůli mějme všickni rovnou«. »Někdy tichá pastuchova chyžka více pro vlasť může dělati, nežli tábor, z něhož válčil Žiška!« —

A ešte o tom najnovšom príspevku pre kapitolu »O slovenské nesolidnosti«. V Nár. Novinách č. 22. 1902. stojí toto: »Programm,

na základe ktorého teraz boli zvolení slovenskí vyslanci na snem, ktorý programm oni osvojili si, má ten smysel, že od nich nemožno žiadať iné, ich len to viaže«. Toto je nauka Kotlínu! Dľa nej programm *strany* ani za okamih neviaže *stranu*, neznamená její politické presvedčenie, krédo; znamená len »mieru požiadavkov«, viaže len poslancov!

Že sa politické práva nedávajú »ako cukríky poslušným deťom«, to sme vedeli. Aj to, že keď jedna politická strana nezodpovedá alebo nepáči sa politike národa, v tom národe utvorí sa strana druhá, tretia, každá so *zvláštnym* programmom. Že by ale jedna strana v jednom čase mala odrazu 2 programmy, to len v Kotlíne tuším je možné.

Na »Zubrave« spievaváte doista i tú: »Kto si stojí *slovu* čo priam shrkne svet, komu nad *statočnosť* venca v nebi niet . . .!« A obecný Slovák drží sa toho: »Dokial slovo, dotial človek«. Programm je tiež slovo. Slávnostné »slovo« národnej strany.

Tomu »slovu« treba ti stáť rovnak statočne, — či v Pešti a či v Martine! *Gažovič Skladánsky.*

Rozmanité zprávy.

— *Nové časopisy*: „*Považské Noviny*“ číslo 1. Vychodia raz mesačne. Predplatná cena na rok 1902., 1 kor. 50 hal. Nové Mesto nad Váhom nitr. [stolica. — *Hlas ľudu.* Politický a spoločenský mesačník pre utlačených slovenských roľníkov, remeselníkov a delníkov. Vychodí raz mesačne v Budapešti II. okres Főherceg Albrecht-út č. 3—5. Celoročné predplatné 1 kor. „Hlas ľudu“ ďakuje svoj vznik nepoctivému a šovinistickému chovaniu sa „ľudovej strany“ voči Slovákom. List je slovenský, kresťanský dosť pokrokový a protiklerikálny. Tešíme sa mu a veríme, že bude základom nového denníka.

— Roľnícka a remeselnícka mládež „Kat. Kruhu“ v Skalici, predstavila na Veľkonočný pondelok a v nedeľu dňa 6. apríľa 1902. „*Rozmajrín*“ obraz zo života ľudu od *F. Urbánka*, s veľkým zdarom a pri valnej návšteve obecenstva.

— *Česká opera v Prešporku.* Brnenské národné divadlo české slávi v Prešporku pravé triumfy. Prešporčania sú unesení Smetanovou a Dvořákovou hudbou. „Prodaná nevesta“ a „Dalibor“ hraly sa pri vypredanom dome. Obecenstvo volalo „Sláva, Éljen a Hoch“. Snaživému riaditeľovi nár. divadla brnenského pánu Fr. Lacinovi blahoželáme zo srdca. Zase príklad, že kultúra, umenie vykonajú viacej nežli tucty politikov. Dalšie predstavenia sú nasledovné: 6. apríla *Psohlavci*, Kovařovič, večer *Čert a Káča* Dvořák. 7. apr. „*Hubička*“, Smetana. 8. apr. *Prodaná nevesta*, Smetana. 9. apr. *Tajemství*, Smetana. 10. apr. *Dve vdovy*, Smetana. 12. apr. *Kráľovna zo Sáby*, Goldmark. 13. apr. *Dalibor*. Smetana.

— *Zakladateľom potravných spolkov*! Kráľovská sedria v Nitre ako obchodný súd, berie teraz veľmo prísne všetky ustanovenia obchodného zákona a zákona o spoločenstvách, a potvrdzuje veľmo ťažko stanovy potr. spolkov. Najnovšie žiada odchýlene kolkovanie od starého spôsobu. 20 kor. na prosbu a 20 kor. za zaznačenie firmy, od každého výborníka 10 kor. Najlepšie bude voliť správu len 2—3 najvýš 25 členov a voliť asi 10 členový dozorný výbor od ktorého sa neplatí.

— Vel. p. *Richardovi Osvaldovi!* Pri vlaňajšiej súkromnej schôdzke theologov v Skalici usporiadali sme malú výstavku našej literárnej produkcie. Redakcia dala tam tiež všetky svoje knihy. Bolo tam i „*Tovaryšstvo*", mnohé z kníh sa požičaly. Habent ma fata . . . i Tovaryšstvo bolo ztratené, hľadali sme ho, ale až náhodou prišlo sa naň. Odpusťte tedy, dostane sa mu ocenenia.

— *Potravný spolok v Skalici* mal roku 1901, 347,775,06 korún obratu. Čistý zisk obnášal 5749 kor.

— *Pražským študujúcim politikom.* Prišli ste post festa. Vaša rozhorčenosť vyvolaná bola poslednými udalosťami v parlamente, najmä chovaním sa ľudovej strany voči Slovákom a našej delegácii. I nás rozhorčil jej šovinismus a mnohé nádeje nás sklamaly, nie je redaktor „Hlasu" prvým sklamaným slovenským človekom a vy tiež ste nie poslednými. Černocha volil okres a nie redaktor „Hlasu" *i národovci*, doista i takí ktorí sa *národovectrom* vyrovnajú i vami zastávanej evanjelickej intelligencii, ktorú mimochodom rečeno sme my neurazili a *nemenovali*, vy si dovoľujete i mená uverejniť, to nie je žurnalistický spôsob, *my písali sme o volebnom akte samom, o rozruchu ľudu a o duchu, ktorý javil sa v priebehu voľby*, kto tvrdí, že spievali sme hymny v článku „Po voľbách" na Černocha, ten tvrdí nepravdu.

Súkromný môj list vťahujete do polemie, kdežto dľa dohovoru mal i môj list jako pána Nerádov zostať v tajnosti. To zase čo je?

Váš dopis upravený do „Hlasu" bol napísaný takým nabubrelým, osobovačným tónom, vymáhanie jeho uverejnenia sprevádzané bolo takými výrazmi a hrozbami, že sme uznali za dobré odložiť ho — do archívu. Takto sa nejedná v živote, kto chce ďalej nesmie si zatarasiť cestu. Či ste mali úmysel či nie, povlačiť redaktora „Hlasu" a poškodiť časopisu, na tom nezáleží, že ste sa ale museli napraviť a polepšiť nahor, to dokazuje i láskyplné objatie „Národných Novín", odpustili Vám a prijali už-už ztratených na milosť.

Rozpor medzi vašimi názormi a *skutočným* životom slovenským stáva sa so dňa na deň ostrejším, priepasť na jejž prehĺbení pracujete bude čím ďalej hlbšia, či na váš alebo na prospech národa, to ukiaže budúcnosť. V práci za náš ľud nepomýli nás váš nesriadený radikalismus ani zášť a nepriazeň „Národných Novín".

Dr. *P. Blaho.*

Umelecká výstavka slovenská.

Zajímavý, ale nepoznaný a nepochopený kút juhovýchodnej Moravy, *moravské Slovensko* hlási sa k životu. Klasický tento kút ľudovej poesie, bohatá studnica duševných krás nášho ľudu, živé, ohromné, nikde nejestvujúce museum ľudovej ornamentiky, stály koncert najstarších, antických, preťažko ovladateľných hudobných foriem, dospieva pomaly zásluhou svojich nevšedných synov k významu veľkému a k váhe tak značnej, s jakou chlúbiť sa môžu len staré a veľké kultúrne centra národov bohatých a šťastných.

Ano mor. Slovensko s ľudom pomerne najzachovalejším, typickým svojim životom, svojou minulosťou a záhadnou svojou prítomnosťou stáva sa módnym po širých končinách vlasti, doma i v cudzine, hudba a pieseň naša vniká i do privilegovaných sieni umenia, kroj ľudu a stríh šatstva vyvoláva obdiv, vkus v obliekaní sa, nemá páru a napodobňuje sa, horúčka sberateľská — cudzia viacej nežli domáca, — uchvacuje každý starý háb slovenský; a my začali sme poznávať ľud náš až v poslednej chvíle, keď už-už hrozila mu zkaza a tam, kde trblietal sa pestrý kroj v jasu slnka, kde rozliehal sa spev hneď zádumčivý, plný elegickej nálady, hneď vášnivý, plný radosti života a sebavedomej sily, skoro bol by zavládnul chladný pokoj všetko nivellisujúcej kultúry bez toho, žeby sme sami seba boli náležite poznali, žeby sme boli posbierali to, čo mali naši predkovia, čo vytvoril ich snivý, umelecky bohate nadelený duch cez stoletia, čo konečne stalo sa ich národným majetkom a typickým, originálnym charakteristikonom všeho toho, čo menujeme slovenským a čo delí nás od iných kmenov a vetví slovanských. *V úsilnej práci, konservujúcej ľud, jeho umenie, vkus, spevy, hudbu, krasociť, zvečňujúcej tie ustarané, mnohomluvné tváre, tie jadrné oči, to*

pole brázd na čele našich strýcov, tie zlomené, nábožné starenky v kostole, na púti, na cmiteri, pri polnej práci, pri deťoch a vo všetkých zjavoch života, vidíme to opravdové pochopenie ľudového umenia, kus zdravej, Ruskinovskej reakcie, návrat k prírode, k zemi a jej obrábateľom, k ľudu, a v tejto snahe zachovať Slovensko sebe a národu i budúcnosti, javí sa výška a neskonalá zásluha Úprkova a mladej umeleckej generácie slovenskej, tých horlivých sberateľov keramiky, výšiviek, piesní, nábytku, ktorí stvorili nám musea, celú radu vzácnych privátnych sbierok, knihy piesní a ľudovej poesie.

Niet druhého kraju, kde toľko bolo by sa vykonalo v tomto obore, kde pracovalo by sa s takým porozumením a s toľkou láskou na tomto poli. Žiadon obor ethnografie a folkloristiky nezostal nepovšimnutým, ovšem k dokonalosti a k umeniu svetového chýru doviedol nás Úprka.

Pozrite to líčenie jara života u našej mládeže, tie plné, veselé oblyčaje, tie ľahodné, krásu tela ľudského vyzdvihujúce obrysy šohajov, hybkých, hrdých, vzdorovitých a hneď zase mäkkých, smutných, plačúcich; no a krásy slovenskej dievčiny, jej skvostného, kvetami a leskom jasných bariev skvejúceho sa kroju, frčiace, bohaté stuhy, tanečný vír a nežný spev, tichú modlitbu kto zvečnil, kto nám ju zachoval, kto nás ňou povzbudil?

Joža Úprka, jeho umelecký, šťastný štetec a za ním jeho škola Mandel, Frolka.

Svojím umením a svojím životom je Úprka v našom národe zjavom epochálnym, podobným silným človekom ako je v Rusku Tolstoj, Gorkij.

Nik pred ním nepochopil Slováka tak hlboko a opravdove ako on, a nik z jeho súčasníkov nemaluje Slováka tak sytými, nevyzpytateľne mocnými barvami ako on!

Po slušnom uznaní cudziny, po viedenskej výstavke plnej pochválnej kritiky, po významnej výstavke varšavskej usporiada so svojou družinou výstavku svojích novších i starších diel v Hodoníne, vo svojom kraji, aby ho hlbšie poznal ľud, ktorý on v srdci nosí a vášnive miluje.

Je na čase predstaviť sa ľudu, aby vás poznal a vo vás seba aby ctil, vážil. *Dr. P. Blaho.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

XIV. Trenčín.

Okres bánovský (záhorský).

Alsó-Draskócz: Dolné Držkovce
Alsó-Motešicz: Dolné Motešice
Alsó-Nastic: Dolné Naštice
Alsó-Ozor: Dolné Ozorovce
Bán: Bánovce
Biszkupicz: Biskupice (bánovské)
Bobot: Bobot
Bobot-Lehota: Bobot Lehota.
Bossan-Neporácz: Bošan-Neporadz (B. Nepradza)
Brezolub: Brezoluby
Cserno- Lehota Čierna Lehota
Csuklász: Čuklasovce
Czimenna: Címenná
Dezser: Dežerice
Dubnicska: Dubnička
Dubodjel: Dubodiel (Dubový Diel)
Dvorecz: Dvorec
Farkaska: Farkaška
Felső-Draskócz: Horné Držkovce
Felső-Motesicz: Horné Motešice
Felső-Nasticz: Horné Naštice
Felső-Ozor: Horné Ozorovce
Halács: Halačovce
Hornyán: Horňany
Jasztrabje (Ölved): Jastrabie
Kis-Borcsány: Malé Borčany
Kis-Chlivény: Malé Chlievany
Kis-Gradna: Malá Hradná
Kis-Neporácz: Neporádzka
Kis-Szlatina: Slatinka (Malá Slatina)
Kis-Sztricze: Malé Ostratice
Kosztolna Miticz: Kostolné Mitice
Kraszna: Krásna Ves (Krásnejsa)
Ksinna: Kšiná
Látkócz: Látkovce
Luttó: Lutov
Mjezgócz: Miezgovce
Nagy-Chlivény: Veľké Chlievany
Nagy-Gradna: Veľká Hradná
Nagy-Szlatina: Slatina (V. Slatina)
Nagy-Sztricze: Veľké Ostratice
Nemes-Miticz: Zemanské Mitice
Omasztina: Omastiná
Pecsenyéd: Pečeňany
Petri-Lehota: Petrová Lehota
Petyovka: Peťovka
Podluzsány: Podlužany
Pravoticz: Pravotice
Prusz: Prusy
Radissa: Radiša
Ribény: Rybäny
Rongyos-Sztricze: Otrhánky
Rozsony-Miticz: Rožoň Mitice
Rozsony-Neporácz: Rožoň Neporadz (R. Neporadza)
Ruszkócz: Ruskovce
Sipkó: Šípkov
Szvinna: Svinná
Timorháza: Timoradz (Timoradza)
Trebichova: Trebichova
Viszocsán: Vysočany
Závada: Závada
Zay-Podhrágy: Zay Podhradie
Zay-Ugrócz: Zay Uhrovec
Zsittna: Žitná

Okres bytčanský.

Benyó: Beňov
Dlhépole: Dlhépole (i Dlhý pol)
Hlinik: Hliník
Hvoznicz: Hvozdnica
Kis-Bittse: Malá Bytča
Kollarovicz: Kolárovice
Miksófalva: Mikšová
Nagy-Bittse: Veľká Bytča (Bytča)
Nagy-Kottessó: Kotešová
Nemes-Kis-Kottessó: Zemanská a Malá Kotešová
Oblazó: Oblazov
Petrovicz: Petrovice
Psurnovicz: Pšurnovice
Rovne: Rovné
Styávnik: Šťavník (Ščavník)
Szetyechó: Setechov (Secechov)
Szvederník: Svederník
Trencsén-Makó: Makov
Viszoka: Vysoká
Zárjecs-Kebló: Zarieč-Kebľov

Okres čadcanský.

Csacza: Čadca (Čaca, Čacca)
Cserne: Čierne (Černé)
Dunajó: Dunajov
Horelicz: Horelica
Olesna: Olešná
Oscsadnicza: Oščadnice
Podviszoka: Podvysoká
Rakova: Raková
Szkalite: Skalité
Sztaskó: Staškov
Szvrcsinovecz: Svrčinovec
Turzovka: Turzovka
Zákopcse: Zákopčie

Okres ilavský.

Alsó-Kocskócz: Dolnie Kočkovce
Alsó-Lieszkó: Dolnie Lieskové
Alsó-Poruba: Dolnia Poruba
Bellus: Beluša
Briesztenne: Briestené
Csicsmán: Čičmany
Dobra: Dobrá
Dubnicz: Dubnica
Felső-Kocskócz: Hornie Kočkovce
Felső-Lieszkó: Hornie Lieskové.
Felső-Poruba: Hornia Poruba
Gyurgyove: Ďurďové
Hlozsa: Hloža
Illava: Ilava
Illiavka: Ilavka
Kasza: Košeca
Kasza-Kis-Podhrágy: Košecké Malé Podradie
Kasza-Nagy-Podhrágy: Košecké Veľké Podhradie
Kasza-Rovné: Košecké Rovné
Kis-Kolacsin: Malý Koláčín
Klobusicz: Klobušice
Kopecz: Kopec
Lédecz: Ladce
Lieszkovecz: Lieskovce
Misen: Omšenné
Mojtény: Mojtín

Nagy-Kolacsin: Veľký-Kolačín
Noszicz: Nosice
Nozdrovicz: Nozdrovice
Podhor: Podhorie
Podszkal: Podskalie
Prejta: Prejta
Prilesz: Príles
Pruzsina: Pružina
Szlopna: Slopná
Szverepecz: Sverepec
Trencsén-Tepla: Teplá
Trencsén-Teplicz: Teplice
Trsztye: Trstie
Tunezsicz: Tunežice
Viszolaj: Visolaj
Zljechó: Zliechov

Okres kysucko-novomestský.

Alsó-Vadicsó: Dolný Vadičov (i D. Vajčov)
Brodnó: Brodno
Budatin: Budatín (i Budatýn, Budacín)
Budatin Lehota: Lehota (i Hľota)
Chumecz: Chlumec (Chumec)
Dubje: Dubie
Felső-Vadicsó: Horný-Vadičov (i H. Vajčov)
Kis-Divina: Malá Divina (i Divinka)
Kis-Rudina: Malá Rudina (i Rudinka, Rudzinka)
Kiszucza-Ujhely: Kysucké Nové Mesto
Klubina: Klubina
Kotrzsina-Lúcska: Kotrž-Lučka (i kotržená-Lučka)
Közép-Vadicsó: Prostredný Vadičov (P. Vajčov)
Krasznó: Krasno
Lalinek: Ľalinek
Lieszkovecz: Lieskovec
Lodnó: Lodno
Lopusna: Lopušná
Lúki: Lúky
Lutisa: Lutiše (z Lutíš)
Markófalva: Marček
Nagy-Divina: Veľká-Divina (Divina)
Nagy-Rudina: Veľká-Rudina (Rudina)
Neszlusa: Nesluša
Ó-Beszterceze: Staré-Bystrice (Stará Dedina)
Ochodnicza: Ochodnica
Oskerda: Oškerda
Pazsit: Pažite (z Pažít)
Povina: Povina
Radola: Radola
Radvoszka: Radvoska
Rjecsnicza: Riečnice
Rudniszka: Rudniská
Sznazsnicza: Snažnica
Uj-Beszterceze: Nové-Bystrice (Nová Dedina)
Vránje: Vranie
Zádubnje: Zádubnie
Zásztranie: Zástranie
Zboró: Zborov

Puchói járás = Okres puchovský.

Alsó-Brezsnicz: Dolnia Brežnica
Bohunicz: Bohunice
Bolesó: Bolešov
Borcsicz: Borčice
Dohnan: Dohňany
Dubkova: Dubková
Duló-Ujfalu: Dulov - Nováves (spojené obce)
Felső-Brezsnicz: Horná Brežnica
Felső-Szrnye: Horné Srnie
Horenicz: Horenice
Horka: Hôrka
Horócz: Horovce
Hostina: Hostina
Hrabovka: Hrabovka
Ihristye: Ihrište
Kamencsán: Kameňčany
Klucsó: Klučov
Krivoklat: Krivoklát
Kvassó: Kvášov
Láz: Lazy
Lednicz: Lednica
Lednicz-Lehota: Lednic Lehota (Lehotka)
Lednicz-Rovnye: Lednic Rovne
Liborcsa-Dvorecz: Liborča Dvorec (spojené obce)
Lisza: Lysa
Luky: Lúky
Medné: Medné
Mesztecsko: Mestečko
Mikusócz: Mikušovce
Mostyistye: Moštište
Nemsova: Nemšova
Nimnicz: Nimnica
Oroszlánykő-Podhragy: Vršatec
Pjecho: Pjechov
Precsin-Lehota: Prečín Lehota
Pruszka: Pruské
Puchó: Púchov
Szavcsina-Podvázs: Savčina-Podvážie (spojené obce)
Sedmerócz: Sedmerovce
Szlavnicz-Vaszka: Slávnica-Vaska (spojené obce)
Sztrezsenicz: Streženice
Tuchina: Tuchyna
Veszka-Bezdedó: Vieska Bezdedov (spojené obce)
Vidrna: Vydrná
Vöröskő: Červenkameň
Zárjecs: Zarieč
Závada: Závada
Zbora: Zbora
Zubák: Zubák

Trencséni járás = Okres trenčianský.

Adamócz: Adamovce
Alsó-Szrnye: Dolné Srnie
Alsó-Súcs: Dolná Súča
Apátfalu: Opatová
Apáti: Opatovce
Barát-Lehota: Mnichová Lehota
Beczkó: Beckov
Bella: Belá
Biszkupicz: Biskupice
Bobrovník: Bobrovníky
Bohuszlavicz: Bohuslavice
Bossácz: Bošáca
Csütörtök: Štvrtok (Štvrtek)
Drietoma: Drietoma

Felső-Szúcs: Hornia Súča
Haluzicz: Haluzice
Hamri: Hamry
Hanzlikfalu: Hanzlíková
Hrabovka: Hrabovka
Isztebnik: Istebník
Ivanócz: Ivanovce
Kálnicz: Kalnica
Kis-Biròcz: Malé Bierovce
Kis-Chocholna: Malá Chocholná
Kis-Kubra: Malá Kubra (»Kubrica.«)
Kis-Sztankócz: Malé Stankovce
Kis-Zablat: Malé Záblatie
Kis-Zsámbokrét: Malé Žabokreky
Kochanócz: Kochanovce
Kocsócz: Kočovce
Kosztolna: Kostolná
Krivoszud-Bodovka: Krivosúd Bodovka. (»Krivosúdza« Bodoka)
Melcsicz: Melčice
Morva-Lieszkó: Moravské Lieskové
Nagy-Biròcz: Veľké Bierovce
Nagy-Chocholna: Veľká Chocholná
Nagy-Kubra: Veľká Kubra
Nagy-Sztankócz: Veľké Stankóvce
Nagy-Záblat: Veľké Záblatie
Nemes-Lieszkó: Zemanské Lieskové
Nemes-Podhragy: Zemanské Podhradie
Nozdrkócz: Nozdrkovce
Orechó: Orechové
Rakolub: Rakoluby
Révfalu: Mnešice
Ribári: Rybáry
Rozvadz: Rozvadze
Szedlicsna: Sedličná (»Seličná«)
Szelecz: Selec
Szkala: Skala
Szkala-Ujfalu: Hornia »Novejsa«
Szoblahó: Soblahov
Trencsén: Trencsín
Turna: Turná
Ujezdó: Újezdov
Vág-Ujfalu: Dolná »Novejsa« (Nováves)
Velcsicz: Velčice
Vieszka: Viesky
Zamarócz: Somárovce
Zárjecs: Zariečie
Zlatócz: Zlatovce
Zsabinecz: Žabinec

Vágbeszterczei járás = Okres považsko-bystrický.

Alsó-Hricsó: Dolný Hryčov
Alsó-Mélyesd: Dolné Hlboké
Alsó-Mostyenec: Dolný Moštenec
Bogyina: Bodina
Bronyistye: Brvnište (do Brvníšť)
Cselkó-Lehota: Čelko Lehota
Domanizs: Domaniža
Domanizs-Lehota: Domaniž Lehota
Farkasd: Vrtižer (Vlčižer)
Felső-Mélyesd: Horné Hlboké
Felső-Mostyenecz: Horný Moštenec
Hattné: Hatné
Hrabova: Hrabové
Hradna: Hradna
Hricsó-Varalja: Hryčovské Podhradie

Jablonófalu: Jablonové
Kardos-Vaszka: Kardoš Vieska
Kis-Cserna: Malá Černá
Kis-Jeszenicz: Malá Jesenica
Kis-Ugyics: Malá Udiča
Kliestina: Klieština
Kosztelecz: Kostelec
Lednicz: Lednica
Marikó: Mariková
Marsófalu: Maršová
Milochó: Milochov
Nagy-Cserna: Veľká Černá
Nagy-Jeszenicz: Veľká Jesenica
Nagy-Ugyics: Veľká Udiča
Nemes-Kvassó: Kvášov
Nemes-Závada: Závada
Okrut: Okrut
Orlové: Orlové
Papradnó: Papradno
Pastina-Závada: Paština Závada
Peklina: Peklina
Pelyvás: Plevník
Pacsaró: Pačarová
Podmanin: Podmanín
Podvázs: Podvážie
Praznó: Praznov
Precsin: Prečín
Predmér: Predmier
Proszné: Prosné
Rassó: Rašov
Sebestyénfalu: Šebešťanová (»Šebeščanová«)
Somfalu: Drienové
Szádecsne: Sádečné
Sztúpné: Stupné
Szúlyó: Súľov
Upohláv: Upohlava (Supohlava)
Urbanó: Urbanov
Vág-Beszterczc: Považská Bystrica
Vág-Beszterce-Podhragy: Podhradie
Vág-Héve: Teplá
Vrch-Tepla: Vrch Teplá
Záskal: Záskalie

Zsolnai járás = Okres žilinský.

Alsó-Tizsina: Dolná Tižina
Babkó: Babkov
Bánova: Bánová
Bella: Belá
Bittarova: Bytarová
Bittse-Lehota: Bytčanská Lehota (»Byč Lehota«)
Bittsicza: Bytčica
Brezani: Brezany
Facskó: Fačkov
Felső-Hricsó: Horný Hryčov
Felső-Tizsina: Horná Tižina
Frivald: Frivald
Gbellan: Gbeľany
Gyuricsina: Ďuričiná
Huorki: Hôrky
Illové: Ilové
Jaszenó Jasenové
Klacsan: Kľačany
Kőporuba: Kamenná Poruba
Krasznyan: Krasňany
Kunfalva: Konská
Kunyerad: Kunerad
Liszicza: Lysica
Ljetava: Lietava
Ljetava-Lucska: Lietava Lúčka
Moys: Moyš
Moys-Lucska: Moyš Lúčka

Nedecz: Nedzedza
Nezbud-Lucska: Nezbud Lúčka
Ovcsárszko: Ovčársko
Plébán-Lehota: Plebán Lehota
Podhorje: Podhorie
Poluszje: Polusie
Porubka: Porubka
Rajecz: Rajec
Roszina: Rosina
Suja: Šuja
Sztránské: Stránske
Sztrányavi: Stráňavy
Sztrázsa: Straža
Sztrazsó: Stražov
Sztrecsnó: Strečno
Szunyog-Závada: Závada
Szvinna: Sviná
Teplicska: Teplička
Trnove: Trnové
Trsztena: Trstená
Turó-Tridvori: Turo Tridvory
Tyerchova: Terchová
Várna: Varín
Visnyó: Višňové
Závodje: Závodie
Zbinyó: Zbyňov
Zsolna: Žilina

XV. Tekov.

Okres levický.

Ágó: Agov
Alsó-Várad: Dolný Várad
Bajka: Bajka
Bars-Endréd: spojené obce Malé a Veľké Ondrejovce a Držľany
Csata: Čata
Csejkő: Čajkov
Dobó-Berekalja: Podlužany
Felső-Várad: Horný Várad
Garam-Apáti: Opatovce
Garam-Dámasd: Dámašď
Garam-Kelecsény: Kľačany
Garam-Keszi: Kosihy
Garam-Lök: Lok
Garam-Mikola: Mikula
Garam-Szőllős: Rybník
Garam-Ujfalu: Hronská Nová Ves (Novejsa)
Garam-Vezekény: Hronské Vozokany (Vezekíň)
Hölvény: Hulvienky
Kis-Kálna: Malá Kalnica
Kis-Koszmály: Malé Kosmálovce
Kis-Sáró: Malé Šiarovce
Kis-Szecse: Malá Seč
Kis-Töre és Nagy Töre: Malá a Veľká Tura
Lekér: Lekír
Marosfalva: Marušova
Mező-Kis-Salló: Malé Šarluhy
Nagy-Kálna: Veľká Kalnica
Nagy-Koszmály: Veľké Kosmálovce
Nagy-Málas: Málaš
Nagy-Salló: Veľké Šarluhy
Nagy-Sáró: Veľké Šiarovce
Nagy-Szecse: Veľká Seč
Nagyod: Naďod
Nemes-Oroszi: Oros za Hronom
Nyír: Nir
Ó-Bars: Starý Tekov
Oroszka: Oroska

Óvár: Ovarky
Solymos: Šalmoš
Szt.-Görgy: Senďurď
Szódó: Súdovce
Tolmács: Tlmač
Uj-Bars: Nový Tekov
Vámos-Ladány: Ludany
Zseliz: Želiezovce
Zsemlér: Žemliare

Okres oslanský.

Alsó-Kamenecz: Dolný Kamenec
Bisztricsény: Bystričany
Brogyán: Broďany
Cserenye: Čereňany
Felfalu: Horná Ves (Hornejsa)
Felső-Kamenecz: Horný Kamenec
Kalacsna: Kolačnov
Kis-Bisztricsény: Malé Bystričany
Kis-Keresnye: Malé Kršteňany
Kis-Ugrócz: Malé Uherce
Nagy-Keresnye: Veľké Krštenany
Nagy-Ugrócz: Veľké Uherce
Nemes-Kosztolány: Zemanské Kostolany
Nyitraszeg: Chalmová
Oszlány: Oslany
Pálos-Nagymező: Veľké Pole
Pázsit: Pažiť
Radócz: Rádobica
Simony: Šimunovany

Okres svätokrížsky.

Alsó-Hámor: Dolné Hámry
Alsó-Tárnok: Dolná Trnavka
Alsó-Zsadány: Dolná Žďáňa
Apát-Hegyalja: Podbrehy-Lehôtka
Bars-Szklenó: Sklenô
Bartos: Bartošova Lehôtka
Bezeréte: Trnavá Hora
Bükköskút: Bukovina
Dallos: Hráč (Ihráč)
Dóczyfűrésze: Píla
Erdő-Surány: Žubkov
Felső-Apáti: Horné Opatovce
Felső-Bessenyő: Dúbrava
Felső-Hámor: Horné Hámry
Felső-Tárnok: Horná Trnavka
Felső-Zsadány: Horná Žďáňa
Garam-Kürtős: Trubín
Garam-Mindszent: Vieska
Garam Rév: Voznica
Garam Szt. Kereszt: Svätý Kríž
Geletnek: Hliník
Gyertyánfa-Élesmart: Hrabičov-Ostrý Grúň
Határ Kelecsény: Kľačany
Irtványos: Kopanica
Jallna: Jálna
János-Gyarmat: Janova Lehota
Kapronca: Kopernica
Karvaly: Jastrabá
Kelő: Prochot
Kis-Lócsa: Lovčica
Kiszelfalu: Pytelova
Koszorús: Kosorín
Ladomér: Ladomir
Lenge: Teplá
Lutilla: Lutila

Madarasalja: Klak
Majlát: Prestavlk
Mocsár: Močiar
Magyorómál: Slazka
Nagy Lócsa: Lovča
Ó-Körmöcske: Kremnička
Repistye: Repište
Revistye-Váralja: Podzámčie
Rudnó: Rudno
Saskőváralja: Podhraď
Sekély: Žakil
Szénásfalu: Bzenica
Tormáskert: Nevolnô
Uj Gyarmat: Nová Lehota
Vihnye-Peszerény: Vyhne-Peserany
Zsarnócza: Žarnovica
Zsarnóczakohó: Žarnovická Huta

Okres vrábeľský.

Aha: Horný Óhaj
Alsó-Győröd: Dolný Ďurad
Alsó-Pél: Dolný Pial
Baracska: Baračka
Belleg: Belek
Besenyő: Bešeňov
Besse: spojene obce Beša a Všetky Kúty
Cseke: Čaka
Csiffár: Čifáre
Ény: Iňa
Fakó-Vezekény: Fakó Vozokany
Felső-Győröd: Horný Ďurad
Felső-Pél: Horný Pial
Füss: Fíš
Gyékénes: Dekeníš
Hull: Húl
Kis-Lót: Malý Lot
Kis Vezekény: Malé Vozokany
Mellek: Melek
Mohi: Mochovce
Nagy Fajkürt: Veľký Fajkurt
Nagy Lót: Veľký Lot
Nagy Lúle: Lula
Nagy Mánya: Veľká Máňa
Nagy Valkház: Veľký Valkház
Neved: Nevidzany
Ohaj: Dolný Ohaj
Pozba: Pozba
Rendve: Rendva
Szencse: Senča
Tajna-Sári: Tajna-Šarovce
Tild: Teldínce
Töhöl: Tehla
Verebély: Vráble
Vörösvár: Verešvár
Zsitva Gyarmat: Ďarmoty
Zsitva Ujfalu: Nová Ves (Novejsa)

Okres zlatomoravecký.

Aranyos-Maróth: Zlaté Moravce
Béládi: Beladice
Berzencze: Breznica
Csárad: Čaradce
Ebedecz: Obice
Fekete-Kelecsény: Čierne Kľačany
Fenyő Kosztolány: Jedlové Kostolany
Garam Szt. Benedek: Svätý Beňadik
Gesztőcz: Hosťovce
Hecse: Choča

Hizér: Chyzerovce
Keresztúr: Hostie
Kis-Apáti: Opatovce
Kis-Aranyos: Zlatno
Kis Herestény: Malé Chrasťany
Kis Szelezsény: Malé Slažany
Kis Tapolcsány: Topolčianky
Kis Ülés: Malá Lehota
Kis Valkócz: Závada
Kisfalud: Vieska
Kovácsi: Kozarovce
Lédecz: Ladice
Lócz: Lovce
Magasmart: Brehy
Maholány: Machulince
Malonya: Mlyňany
Mankócz: Mankovce
Nagy-Herestény: Veľké Chrasťany
Nagy Szelezsény: Veľké Slažany
Nagy-Ülés: Veľká Lehota
Nemcsény: Nemčiňany
Németi: Nemce
Nevér: Neverice
Orovnicza: Orovnica
Perlep: Prílepy
Peszér: Psiare
Szelepcsény: Slepčany
Szt. Márton: Svätý Martin
Szkiczó: Skýcov
Taszár: Tesáre
Uj-Petend: Rohožnica
Valkócz: Volkovce
Velsicz: Velčice
Zsikva: Žikava
Zsitva-Kenéz: Knežice

Körmöczbánya: Kremnica
Léva: Levice
Ujbánya: Nová Baňa

L. N. Tolstoj a Maxim Gorkij.

(Pokračovanie.)

Tolstoj zachytil teda len to, čo v ľude dávno žilo a čo sa aj čiastočne prevádzalo. Upozornenie na slova Kristove a hájenie týchže je veľa nepohodlné svetským a cirkevným obrancom dogmat, lebo nehodí sa to do formátu neprotivenia sa. Neidem sa rozširovať o tom, čo vlastne to neprotivenie je — veď je to na dostač známe — neuvádzam ani doklady z evanjelií. Isté je, že pre našu dobu sa táto zásada akosi nehodí, ale zvláštno je, že nieto žiadnej sriadenosti, ba ani seriosnej kritiky oných slov Kristových, ktoré — raz darmo — sú tuná, ktoré sa opakujú vo všetkých knihách apoštolských; vysvetlovať, že Kristus nemyslel doslova, jestli povedá; »ale ja vravím vám: neprotivte sa zlému. Ale uderí-li ťa kto v pravé líce, nadstav mu i druhé (Mat. V. 39). »A tomu, kto by sa chcel s tebou súdiť a vziať ti košeľu, daj mu i plášť (Mat. V. 40) atď. nedostačí, poneváč výroky podobné sú veľmi časté a určité. Keď výroky o iných vlastnosťach kresťana (jak ďaleko

sa netýkajú panovania jednoho nad druhým a vlastníctva) berú sa väčšinou doslova, prečo sa tieto výroky ináč vysvetlujú? Tolstoj má úplne pravdu, keď hovorí, že evanjelium by cirkve najradšej zamenily cirkevným učením.

Viera a náboženstvo nie je nič hotového, ono sa mení, keď aj nie v podstate ale formálne v mnohom v jednotlivých dobách, viera je svedomie istého stoletia. Možno, že pravé kresťanstvo, totiž také, aké hlásal Kristus, je dnes nemožné, možno, že mnohé formy a vety apoštolských kníh sa nedajú do života uviesť, ale nutné by bolo — to aj doznať a tak hovoriť. Verím, že od Nicejského concilu je ťažko evanjelium korigovať ale ešte horšie je dogmata od evanjelia odchylné za správne držať. Čítal som mnoho kníh Tolstého a mnoho kritík o ňom, ale všade som skoro pri posudzovaniu »neprotiveniu sa zlu zlým« a jeho stanovisku ku »vlastníctvu« len všeobecnú, žiadnu skutočne podvracujúcu kritiku našiel. Ačprávc je Tolstoj pre cirkve kacierom, pre vedátorov mystikom predsa sa píše aj dnes najviacej o jeho románoch »Vojna a mier« a »Anna Karenina«, na terajšiu činnosť pozerajú len cez okuliare, s akýmsi súcitom nad upadnutým, do takých bludov starcom. Tento akýsi krokodilský súcit, pestovaný hlavne Nemcami je už tak nákazlivý, že pôsobí aj na našich slovenských literátov, ktorým veru posmievanie sa Tolstému nesvedčí. A veru Tolstoj si to nezaslúžil. Nemusí mu veriť, kto nechce, ale človekovi ako je Tolstoj sa vysmievať — je pri najmenšom nestudnosťou.

Ale Tolstoj si je vedomý, ako som už poznamenal, že nauka o neprotiveniu sa je veľmi ťažko strovitelná, že zapríčiňuje nevdojak všetko, ba život. Ale on nespúšťa sa preto nádeje, že idee jeho skôrej-neskôrej vniknú medzi ľud a v jeho nekonečnom optimisme verí na tú nehoráznu zmenu ethického smýšľania človečenstva, vychovaného cez tisícročia v domnienke, že v »boji« je život, nie v lethargii a keď by to bola hneď kresťanská lethargia. Preto pretriasa vo svojich knihách zásadu o neprotiveniu sa tak často, s takou vervou a energiou, akú len u ľudí v nebezpečí sa nachodiacich vidíme. A keď celý svet sa mu bude posmievať, on nepopustí a poznanú raz pravdu brániť bude do ostatného dechu života. Pre neho horské kázanie nenie žiadne »du charmant ducher« ako Renan vraví, pre neho je to podmienka života a útecha starých dní. Život pre neho nenie hovenie sladkej nečinnosti, labužníctvu, život pre neho je »plnenie vôle Božej«, ktorá hlavne javí sa v službe bližnému, v sebaobete a čistote ducha, ovšem ideal, ku ktorému smeruje je o mnoho výšej, ako človek dosiahnuť môže. Ale »aby človek pristal k onomu miestu, kde smeruje, musí všetkými silami smerovať omnoho výšej«.

»V horskom kázaniu vyslovený je Kristom tiež večný ideál, ku ktorému prirodzene ľudia snažiť sa majú a onen stupeň dostižnosti, ktorý už v našej dobe ľuďmi môže byť dosiahnutý«.

»Ideál zakladá sa v tom, aby človek nežiadal zla nikomu, aby nezapríčiňoval v nikom nepriazeň, miloval všetkých.«

»Ideál je úplne panenstvo aj v myšlienkach«.

»Ideál je nestarať sa o budúcnosť, žiť pre prítomnú hodinu;

»Ideál jest, nikdy a ku žiadnemu úkolu neupotrebiť násilia«.

»Ideál jest milovať nepriateľa, nenávidiaceho nás«.

Ideály tieto, uznané — ovšem len theoreticky — skoro všetkými cirkvami kresťanskými neprevádzajú sa, ač vyplývajú z Boha-človeka, v tej miere ako by sa slušalo.

Medzi jednotlivými cirkvami, snáď najviac boly uznané ideály reči na hore v cirkvi katolíckej. Vzdor všetkým chybám so stránky theologov a filosofov zachované boly ňou: kastita, odrieknutie sa pozemských vecí, oddávanie sa len altruismu, čo najvyššie cnosti kresťanské. Aj dnes možno najsť medzi katolíkmi skutočných »tolstojovcov«, čo sa skutkov lásky a sebaobety týka, bárs snáď títo o theoriach jasnopolanských ani nepočuli.

A kňazstvo katolícke, na koľko si ešte zachovalo čistotu duše, nelíši sa v praksi valne od Tolstého. Všetky kresťanské cnosti vyslovené v horskej reči sú katolíckemu kňazu vodítkom cez život. (Poklesky jednotlivých osôb nemenia na veci ničoho). Každý, ktorý troška sa zaoberal cirkevnými dejinami vie, aké veľké boje bojovali katolíci za zachovanie pôvodnej čistoty kresťanskej.*) A z pomedzi všetkých iných kresťanských cirkví, katolícka cirkev cítila vždy onú hroznú priehlbeň medzi Kristom a skutočným životom. S delníckou otázkou zaoberala sa najsamprv katolícka, potom teprv až evanjelická cirkev. Ovšem ani umný Manning, ani ideálny Lavigiere, ba ani pápež Lev XIII. nedoviedli delníctvo pre katolicismus zainteresovať, ale príčiny toho nehľadajú sa v učení katolíckom, než viac v organisácii cirkevnej. Lepší ako kresťansko-katolícky socialism nebol ani Stöckerov evanjelicko-kresťanský, z príčiny asi tej, jako u katolíkov. Dakto bude namietať, že materialism doby našej — ale keby nebolo hierarchie, nebolo by toľko neznabožstva. — Ellen Key hovorí, že cirkev katolícka pestuje, súc v dilemme medzi Kristovým ideálom a skutočným životom dvojakú morálku: jednu lepšiu, vyššiu ale ťažšiu, ktorá asi všetko žiada, čo Kristus kázal, — je to morálka svätých ľudí a druhú, ľahšiu, elastickú, formalismom hrozne

*) Katolík vždy vidí najvyššiu cnosť kresťanskú, v odriekaniu sa všetkého pozemského blaha a slúženiu bližnému. V tomto Tolstoj a katolícky cirkevník sú jedno.

obťaženú morálku — pre veľkú massu. Luther dvojitú morálku nezná a Tolstoj jej tiež neuznáva. Ale aj Rím, aj Luter majú svoje výhody. Tamten mohol aspoň pre tých sväto-žijúcich — ač ich bolo vždy veľmi málo — zachovať ideál kresťanský javiaci sa hlavne v naívnom verení v a úplnom altruisme. U evanjelikov, u ktorých nieto rozdielu medzi kresťanským životom a životom naturálnym so všetkými slabosťami a hriechami, u nich kastita, odrieknutie sa pozemských lahôdok, úplny altruism, vôbec sebaobeta, akú žiada Kristus a priori neboly možné. Ale za to nám vybojoval Luther právo posudzovať náboženské veci naším svedomím a u evanjelikov ako u Tolstého je svedomie najvyšším sudcom vo veciach ethických. V evanjelických krajinách je voľnosť svedomia a presvedčenia, tým aj sloboda politická omnoho väčšia.

Dľa toho by sme očakávali, že Tolstoj uznajúc výhody protestantismu, pre pôvodnejšiu čistotu katolicismu, respektive katolíkom veľmi blízkemu ortodoxismu, gravituje viac ku týmto cirkvám. Ale Tolstoj ide svojimi cestami. Dľa neho sú všetky cirkve nanič. Pôvodnú čistotu kresťanstvo ztratilo, keď sa počalo organisovať, keď poblúdení kresťania a sobeckí kňazi a kráľovia božský život kresťanský do pohanských foriem štátnych vtisli. Čistotu zrna nemožno zachovať, keď škarúpka je zlá. Nie v kláštore, nie na púšti, nie v zelosisme reholníckom možno dľa ideálu kresťanského žiť, ale v živote, uprostred iných ľudí. Zachovať si čistotu telesnú v kláštore nie je tak ťažko — ťažko je zachovať čistotu tela i duše uprostred prostituovaných. Nie hladovať, káže Kristus, ale miernym byť vždy, neopíjať sa, nebyť labužníkom, nie v modlitbe žije kresťan, ale v slúženiu Bohu t. j. v dobročineniu druhému. Len jak ďaleko táto dobročinnosť zapríčiňuje strádanie a odriekanie, možno strádanie a odriekanie sa pomenovať kresťanskými cnosťami. A ku plneniu týchto kresťanských povinností štátnej budovy, hierarchie netreba. Ba štát a hierarchia ruší dobročinnosť. Pravý kresťan žije skromne, nehľadá žiadne pohodlie, on hľadá prácu, aby nepadol vystavený súc pokušeniam, on miluje všetkých stejne, on nezná vlasť, poneváč je celý svet jeho vlasť pozemská, on nezná národnosť, poneváč sú všetci ľudia jeho bratia. Pravý kresťan nezná násilia, preto nepotrebuje organisácie, ktorá je tu len ku háječeniu vlastníctva. Pravý kresťan vlastníctva nezná. A v tom ohľade stojí Tolstoj celkom osamele. Mimo niektorých sekt nieto cirkvy, ktorá by nehájila vlastníctvo, ktorá by sa nesúčastnila činne v aréne tohoto života.

Druhá kapitola pomimo »neprotiveniu sa zlu násilím« je jeho stanovisko ku vlastníctvu. Všeobecne je mienka rozšírená, že človek si neni výsledku svojej práce istý, ak nebude vlastníctvo hoc i mocou

a násilím hájeno. Tolstoj je opačnej mienky: »Predmety, ktoré sú skutočne utvorené prácou ľudskou a potrebné pre život ľudí, vždy bývajú obhajované obyčajne verejnou mienkou, citom spravedlnosti a vzájomnosti a nie sú odkázané na hájenie násilím«. »Treba povedať zcela opačne: hájenie násilím práva nezákonitého vlastníctva, ktoré sa teraz prevádza, jestli nezničilo úplne, tak v značnej miere oslabilo v ľudoch prirodzené povedomie spravedlnosti dotyčne užívania predmetov, t. j. prirodzené a vrodené právo vlastníctva, bez ktorého nemohlo by žiť človečenstvo a ktoré vždy jestvovalo a jestvuje v spoločnosti«. »Naopak, vidíme, že za našej doby v najrozmanitejších pádoch života ľudia sami usporadujú si svoj život neporovnateľne lepšie, ako im ho upravujú vládnúci nimi ľudia. Ľudia sriaďujú bez každého miešania sa vlády všelijaké spoločenské podujatia — delnícke spolky, kooperatívne jednoty, kompánie železníc, kartele, syndikáty. Jestli sú pre spoločenskú vec potrebné sbierky, teda prečo by sme mali myslieť, že slobodní ľudia bez násilia nebudú v stave dobrovoľne sosbierať potrebné prostriedky a založiť všetko to, čo zakladá sa pomocou daní, jestli len zariadenia tieto sú všetkým osožné? Prečo by sme mali myslieť, že súdy nemôžu byť bez násilia? Súd ľudí, ktorým dôverujú súdiaci sa, vždy bol a bude a nepotrebuje násilia. Sme tak pokazení dlhým otroctvom, že nemôžeme si predstaviť správy bez násilia. Ale to je nepravda. Ruské obce, sťahujúc sa do ďalekých krajov, samy sriaďujú si sbierky, svoju správu, svoj súd, svoju policiu a vždy sa im dobre vodí potiaľ, pokiaľ sa vládne násilie nezamieša do ich správy. Práve tak nieto príčiny predpokladať, že by ľudia za vzájomného súhlasu nemohli podeliť medzi sebou užívanie zeme«.

(Pokračovanie.)

O literní vzájemnosti

mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského národu

od **Jana Kollára.**

(Pokračovanie.)

§. 10.

I veliké kmeny slovanské a domněle neb skutečně krásnější a rozšířenější nářečí mají příčinu, by vzájemnosti té byly nakloněny.

Nejen vědomí samostatné vlasti, i pomyšlení na arithmetický počet a politickou velikosť, aneb na skutečně nebo domněle větší krásu, vzdělanosť a libozvuk nářečí může přivesti kmen jednoho národu k tomu

mnění: jáť druhých nepotřebuji, mohuť sám míti literaturu, aniž mi třeba učiti se nářečím sesterským. — Ba i menší kmeny, s ještě menšími, méně vzdělanými anebo slabšími kmeny a národky se porovnávající, pojímá mnohdy taková pýcha kmenového národu a zpupnělá samotivosť. Takové mínění a sobě-dosti-bytí může nejen u Rusa vzniknouti, jestli se s Polákem, nýbrž i u Poláka, jestli se s Rusy neb Čechy, u Čecha, jestli se s Lužičany neb Krajinskem, a u tohoto, jestli se s Kašuby porovná. Takový, jen do svého nářečí zamilovalý Slovan neváží si pak ničeho než svého, a lituje jako Gron a Karaib všech Slovanův, že nemluví jeho nářečím a v něm nepíší, jež dle jeho mnění, nejkrásnější jest a nejdokonalejší mezi všemi, a hodno, by bylo všech Slovanův jazykem všeobecným. Vše, co s mluvou jeho se nesrovnává, protiví se mu. Jestiť jako onen mladý zamilovalý Angličan, *jižto* na své cestě po Americe ústřetním divochům kord na prsa položil, by se mu vyznali, že jeho milenka v Londýně mezi všemi dívkami světa nejkrásnější, nejbohatší a nejvzdělanější jest. Svým nářečím slepě pojati, o svou svobodu a samostatnosť úzkostně starostliví takoví kmenovci a svého nářečí modloslužebníci nikterakž nepochopují, jak by ve slovanském světě mohlo ještě býti něco krásného neb dobrého, čeho by oni neměli, nekonali aneb nepsali. Před 30 neb snad jen 20 lety byli by ve Varšavě vypískali toho opovážlivce, by byl v dobré společnosti o ruském románě aneb illyrském nebo slovenském epose mluvil; nyní však uznávají Poláci, že i druzí Slované důvtip a vkus a básnická nářečí mají, jako oni. Ovšemť leží v tom vždy útěcha, miluje-li kmen i sám sebe, povznáší-li své syny a dcery, dává-li svému zboží a dílům přednosť, váží-lí si svých spisovatelův, a vůbec má-li dobré mínění o sobě: nevediž to ale vše ku vzdálení od vzájemnosti, nezrozuj se z toho pýcha, samochvála neb povrhování druhých, nezbuzuj to nenávisti a tísnícího citu u druhých kmenův bratrských. Nejenomť lidé, i všickni národové a kmenové mají cosi z povahy onoho Athéňana, *jižto* si jmeno Aristida k vyhnanství proto dal napsati, že ho mrzelo, že byl nejlepším a nejspravedlivějším mezi občany jmenován a chválen. Důležitá jest sebevážnosť kmene: důležitější ale sebevážnosť celého národu. Sláva kmene jest plodem slávy jeho jednotlivých velikých mužův, učených, filosofův, básníkův, řečníkův, umělcův, rekův. Zahlaďme 50, ba jen 20 jmen z dějepisu velikých a slavných Řekův a rozličných kmenův jejich, zjevíť se národ jako něco jiného, neníť už tím, v čem skvělá velikosť Řekův spočívá. Jednotliví kmenové nemohouť veliké úlohy, již celý národ má, a o níž mluviti budeme, přejati a naplniti, neboť jen celí národové, jen veliké nerozdělené jednorodné lidu množství mohou působiti na člověčenstvo, mohou býti tvůrcové

nových časův, učitelé a nésecové vzdělanosti. Bylo by osobování, by jednotliví kmenové myslili na rozřešení úlohy, jež celému národu velikému těžka jest. Vzájemnosti takové opomítači ať tedy pomyslí, že dvousečný mají meč, jímž s jedné strany sobě a svému kmeni, s druhé strany celému národu svému a v něm i veškerému člověčenstvu rány zasazují a škody činí. Člověk, kmen, národ, mimo sebe nic více nemilujíce, nemohou ani sebe samých už milovati. I nejčetnější a nejmocnější slovanský kmen ruský má dosti příčin, by se k ostatním Slovanům připojil, a tím tak tuze uhněcovanou čistotu svého slovanství, tu tisícerem je obkličujících hord asiatských, tu jinými v Rusích a kolem bytujícími národy cizími, aby zachoval a vzájemností pořád je obnovoval, osvěžoval a sílil. Jenom velmi krátkozraký Rus mohl by své kmenovce za jediné pravé a čisté Slovany míti. Nejskvělejší mezi slovanskými nářečími, chce-li jím býti a zůstati, nesmí se jako květina, od svého prakmene vzdalovati, jinak zakrní a uvadne. Krásné řeči a nářečí nemají vždy dobrých spisovatelův. Bůh sám nedal psáti svatého písma v nářečí attickém, nýbrž v hellenickém. Protož jest Rusům a Polákům doba nejvyšší, aby k ostatním Slovanům, jmenovitě k Čechům, Slovákům, Illyrům a k jich překrásné metrice přilnuli, by tak tuze už v nebezpečí ubíhající předmětnosť svých nářečí a časoměrnosť své prosodie vzájemným se těchto dotknutím ještě udrželi, občerstvili a oživili, a tudy nápodobením germansko-francouzského veršování zrušenou rovnováhu mezi předmětností a podmětností čili mezi časomírou a přízvukem zase uvedli, slovem, by svou novověkou poesii zevně i vnitřně, dle formy i dle obsahu, více poslovanštili. Musíme zvykati poměrům druhých kmenův a zvláštní způsoby jich národního bytí, mluvení, konání cítiti, oceňovati a se zalíbením část v tom bráti. Lidé, kmenové a národové, jenom pro jisté určité způsoby a poměry některé země, ne pro všemožné způsoby života vzdělaní, ztrácejí pevnou půdu pod sebou, jak mile se okolnosti jich mění. Sláva národu nespočívá nyní na mnohosti, na mohutné postavě, silných těla údech, na trvalém zdraví, na skvělém pomštění nad urazitelem, též ne na potakování francouzských mravův a mód, *nýbrž na mravně-rozumové velikosti, na činnosti a samostatnosti ducha, na lásce a vážnosti k celému národu a jeho svazku s člověčenstvem a světodějstvem.* Malicherná nezávislosť malé, slabé, jak politické tak literní republiky, nudnosť v odloučenosti malého kmene a nářečí, *mají vnadu jen pro takové dušičky, ježto citu člena velikého celku neznají a tudy jemu ani nerozumějí.* Čím menší okolí, čím oddělenější společnosť, kde žijeme, tím menší, nechutnější, nesnášelivější jsou naše pojmy, knihy, jež píšeme, umělecká díla, jež vyvádíme, proto že nám mimo to nic není známo, co by nás k blaho

činnému porovnávání a podněcování vésti mohlo. Obmezení takovíto lidé a kmenové mají za to, že každá potažná velikosť už také nejvyšší jesť velikostí a dokonalostí; kdož ale mezi vrabci první jest, není jím ještě mezi ptáky. Žádný národ a žádný kmen nesmí se odříkati výhod řevnění: neb kde není řevnění, tam není pokroku. Vzájemností vzniknou mezi slovanskými spisovateli blahočinné dostihy, každé nářečí bude chtíti druhým předčíti, žádné pozadu býti, žádné poslední. *Lepší boj živlův, než osamotělý pokoj a ztrnulá smrť, čehož rozpadnutí a hnití nevyhnutelný následek.* Osamělé, stojaté bahno smrdí: styk ocele a kamene dává jiskry a světlo. Vzájemné toto řevnění ponese krásné dvojí ovoce, rozmnožiť poklad národní literatury a tím zase blahočinně bude působiti na jednotlivé kmeny. By láska k národu mocněji nevábila, než láska ku kmenové rodině, lidé zůstali by jako housenky jen na jednom listě a haluzi při sobě. Všechny poklésky a chyby kmene, nedostatky nářečí trvaly by potom na věky, a kroj kmene, jakkoli hnusný, stal by se konečně krojem národu. Co se kastami a kmenovými rotami oddělují, hanebnou rozervaností se zohavují, ti národové neušlechťují sebe. Vzájemnosť bude pro veškerý národ slovanský peněžnou, kde každý kmen a každé nářečí, největší i nejmenší, vzdělané i nevzdělané, své bude vklady míti a úrokův žádati. Zavržené a malé nářečí může mnohdy vzdělanému a velikému podati etymologického klíče k objasnění mnohých temných slov. Jak často bývá v jednom nářečí kořen zakrnělý aneb cele už zmizel, v druhém však se ještě v plném květě nalézá, celou živou rodinu slov tvoří a jasné rozšiřuje světlo po celém jazyku slovanském. Tak ku př. stojí o samotě ruské *čin*, důstojnosť, třída, oddil; ve slovenském ale nářečí má své příbuzné v *priečin priečinok, záčin záčinok* atd. Zpotvořená slovenská slova *bičák*, *pitvor* máme úplná ve valašském *bričak* (břitčak, britva), pridvor atd. Každý spisovatel kmene, by čten a rozumín byl, piš jen přísně popularně, jen pro lid, pro množství, pro čas nynější, budeť on tudy též jen na čas, tak jako vydavatel časopisu, a díla jeho budou též jen mimochodní a nízko poletující, jako denní brošury, almanachy a jiní literní motýlové a kolibři. Nám Slovanům jest ale opravdu co přáti, by velicí spisovatelé dle genia svého vážně si počínali a statečnosť měli, pro celý národ a dalekou budoucnosť stavěti a netoužiti, aby od několika set lidí po několik měsíců a let byli čteni a slaveni, nýbrž aby díla vyvedli, jež by obsahem i formou celý národ do nejhlubších útrob ve všech jeho částech pronikla, tím se i společným jeho jměním stala, ve všech života kořenech s ním srostla a svou výborností i všem budoucím pokolením zůstala. Slovanští spisovatelé nebuďtež pouzí nádenníci, kolečkáři a podavači jednotlivých kmenův, nýbrž národní stavitelé při

stavění chrámu osvěty člověčenské. Počtem malí Slováci a Lužičané bez osvěty nemají arciť mnohých oněch skvělých a poetických připomínek pro sebe, jimiž Rusové, Poláci, Čechové, Srbové jsou nadšeni a cit druhých bratří slovanských tak mocně k jich prospěchu se rozněcuje: a přece mají též onino Svatopluka, tito svého Sama co závidění hodné předměty epické. Klesnou-li neřesti kmenové a zatarasování nářeční, přestane i závidění velikých mužův a předností druhých kmenův, nehoť my staneme se jich spolujměteli; takť bude slovanský dějepis jměním všech Slovanův a slovanská literatura bude potom ve světle vzájemnosti skvoucí se diamant, jenž mnoho paprskův a jen jedno ohnisko má, soustředěný jeho lesk klenotní bude všemi barvami hráti. S Chorvata Zriniho padnou potom i na Rusy, Poláky, Čechy takovéže paprsky, jako se spartanského Leonidy na Atéňany a vše Řeky. Jenom titěrný, nesnášelivý Jesuita mohl jednou ve chvalořeči svatého Vojtěcha bolestně s kazatelny zvolati: Jakž toho jen milý pán Bůh mohl dopustiti, že tak veliký svatý Čechem byl! Básník nebo řečník kmene obmezuje všechny myšlénky své tuze úzkým kruhem, zacpává si všechny prameny vznešeného. Slované měli posud básníky; neměli však řečníkův a nemohli jich míti, protože se v malém kruhu posluchačův výše vzdělati nemohli a při nedostatku národní látky skoro co mluviti nebylo. Protož hlavně básnictví a řečnictví touto vzájemností docela se obnoví, nabudou prostoru a vzletu, jakéhož naší předkové ani netušili: osoby a předměty budou důležity, jichž onino co nezanímavých anebo planých stranou nechali. Nepovažujmež vzájemnosti v literatuře, vědách a známosti nářečí našeho národu co dojné krávy, jíž jen proto času a péče obětujeme, že nám užitek přináší a másla a sýra dává: nýbrž co nebeského genia, k němuž se blížiti a s ním v příbuzenství býti každý člověk a každý kmen opravdu blaženým se cítiti musí, ne z jiné příčiny, než že to samo v sobě veliké, spanilé a slávyplné jest. Nejlahodnější cit člověčího neb národního bytí spočívá ve vědomí vlastní činnosti. Buděť ona ovšem pomáhati též hmotnému prospěchu, obchodu, průmyslu: což ale víc nad to nade vše, budeť pomáhati vývinu duchových sil, dajíc nám přes obmezený prostor našeho malého bytí nahlédati do velikého života národu, a pestrou řadu překvapujících, přece ale známých výjevův nám předvádějíc. Mezi čtyřmi stěnami nemůže člověk, mezi hranicemi země nemůže kmen svého vychování dosící. Lidmi a národy, v nejkrásnějším slova smysle, stáváme se teprvé náhledem v celek člověčenstva, bez něhož jednotliví lidé jenom dětmi, národové a kmenové jenom barbary zůstávají. Kmeny a národy, ježto se před účinky a styky s druhými zamykají, jsou jako obydlí, kam čerstvého vzduchu nepřichází. Každý Slovan snaž se

o všestranné, všeobecné vzdělání své; nedávejž tedy přednosti jednomu kmeni, spisovateli před druhým, nečti knihy v tom nářečí raději než v onom. Berouť se tu jednostranně národ, umění, literatura, ne v celé své plnosti. Chraňme se tedy v mnohočlenném životě národu některý úd duší učiniti. Dychtění po důstojnosti není nikdež nebezpečnější a škodnější, než mezi národy a kmeny, ježto nad druhé čníti chtějí. Osud zdá se v patách jíti za nimi, a bolestně dává jim pociťovati, že je též ve výši tak dobře umí najíti, jako jiné. Jakož ty mnohé rozličné státy americké jenom jeden stát činí a mezi sebou rovny jsou, takže i mnohé kmeny a nářečí slovanské ať jeden literní činí stát, kde se, navzdor rozličnosti, žádný tyran netrpí. Celek může jen tenkráte býti a se dařiti, jestli se jednotlivé jeho části v pravém stavě nalézají. Slovanský národ a literatura buďtež rovny stromu, jenž se ve čtyři veliké větve dělí, každá větev květe a vlastní nese ovoce, každá se dotýká a objíma vzájemně svými haluzemi a listy větve druhé, a všecky jsou vkořeněny přece jen v jednom prakmeni a vespolek jen jednu korunu činí: žádná z nich nesmí uschnouti neb se ulomiti, neboť tím by celý strom stal se ne-li rezovým a červotočivým, přece tuze zohyzděným.

(Pokračovanie.)

OBZOR.

Spolkový. *Jednateľská zpráva spolku »Detvan« v Prahe za zimné obdobie 1901—2.* Obdobie toto sľubovalo nám veľa. Dúfali sme, že spolok bude pokračovať v práci, ktorú začal v minulom roku Začiatok nás však sklamal. Predseda hneď na začiatku ochorel, podpredsedu istá frakcia v spolku svojim osobničkárskym vystupovaním prinútila, aby sa vzdal úradu, spolok ostal bez hlavy. Výborníci — noví, v spolkových veciach nezkúsení členovia — nevedeli si sami rady. Náprava stala sa až v decembri, keď si spolok zvolil čiastočne nový výbor, ktorý sa dal znovu do práce. Trojmesačnou stagnáciou však spolok veľa utrpel, tak že celkový výsledok — čo sa vnútornej činnosti týka — nesnesie porovnanie s minulým semestrom.

Činných členov mal spolok v tomto období 15, z ktorých traja behom semestru vystúpili. Počet čestných (1) a zakladajúcich (37) členov ostal nezmenený. Prispievajúcich členov mali sme za rok 1901 počtom 15, za bežný rok 5.

Schôdzok mali sme v tomto období 17, a síce: 2 valné shromaždenia, 11 členských a 4 výborové schôdzky. Schôdzky navštevo-

valo priemerne 9—10 členov. Na členských schôdzkach maly by byť prednášky hlavnou vecou. Čakali sme, že starší členovia spolku, ktorí sa zaoberajú špeciálnym štúdiumom, budú sa snažiť, aby poučovali mladších bratov populárne-vedeckými prednáškami. Ale aj táto nádej nás sklamala. Mimo dvoch prednášok br. Gullera [»o duševných chorobách vzniklých z požívania alkoholu« a »o parallyse progressive«] a jednej prednášky p. red J. Tĺnu [»o raiffeisenkách«] nepočuli sme vo spolku nič odborného. Mimo týchto prednášok referoval Kol. Nerád o spisku L. N. Tolstoja: »Prečo sa ľudia omamujú?« a br. Sloboda o knihe prof. Haeckla: »Die Welträthsel«. Toto by bola celá naša vnútorná činnosť, ako vidieť dosť nepatrná.

Za to naša činnosť na vonok nielen že neochabnula, ale sa ešte zvýšila. Pokračovali sme v práci, ktorú začal spolok v letnom období 1900—1.: v časopisovej akcii. Zasielali sme — po väčšine chudobným roľníkom a remeselníkom v prešporskej, nitrianskej, trenčianskej a gemerskej stolice — 40 časopisov: 7 ex. »Hlásnika«, 4 ex. »Ľudových Novín«, 1 ex. »Národních Novín,« 1 ex. »Kresťana« [toto posledné úprimne ľutujeme], 1 ex. »Stráže na Sione«, 5 ex. »Posla z Budče«, 8 ex. »Českého Obuvníka«, 5 ex. »Hospodáře Československého«, 3 ex. »Truhlářských Novin«, 3 ex. »Besed Lidu« a 2 ex »Nových ill. Listov«. Za darmo sme dostávali k tomuto účelu 3 ex. »Truhlářských Novin« a 1 ex. »Národních Novín«, ďalej so 60%-ovou sľavou »Hospodáře Československého«, s 50%-ovou »Českého Obuvníka« a s 25%-ovou »Posla z Budče« a »Besedy Lidu«. — Pokrok oproti minulému obdobiu je rozosielanie »Matice Lidu«, ktorú nám zo svojích zásob dovolil rozposielať »Akademický odbor československej Jednoty«. Rozoslali sme v posledných dvoch mesiacoch 206 exemplárov.

Čo sa týka zakladania knižníc, pokročili sme tiež o krok ku predu. V decembri založený bol akademický odbor pri »Československej Jednote«, od tohoto vymohli sme dve knižnice asi po 100 sväzkoch; jednu ako doplňok už jestvujúcej knižnice, druhú ako základ knižnice, ktorá má byť ešte tohoto roku asi na 200 sväzkov doplnená.

Ako v predošlom semestri, tak aj teraz ujali sme sa sostavenia štatistiky slovenských študentov, no nepodarilo sa nám to ani tak, ako vlani. Mimo z Pešťbudína nedostali sme ani odpoveď na naše dotazy.

Z časopisov mali sme predplatené: »Dennicu«, »Hlas«, »Rodinu a Školu«, »Slovanský Přehled« a »Testvériség«. Za darmo dochádzali na spolok: »Národnie Noviny«, »Hlásnik«, »Ľudové Noviny«, »Slovenské Pohľady«, »Sborník« a »Časopis M. S. S.« »Parlamentär«,

»Černokňažník«, »Kazateľňa«, »Cirkevné Listy«, »Stráž na Sione«, »Slovenské Národní Listy« a vydania »Свободнаго Слова«.

Vyslovujeme aj tu našu srdečnú vďaku tým administráciam, ktoré nám posielaly za darmo svoje časopisy, ako aj tým nakladateľstvám, ktoré nám za darmo, alebo za sníženú cenu dávaly časopisy pre Slovensko určené, teda menovite: nakladateľstvu »Truhlářských Novin«, p. *A. Reinwartovi* [nakl. »Hospodáře Československého«] p. *J. Spurnému* [nakl. »Českého Obuvníka«] a cís. radcovi *J. Ottovi* [nakl. »Posla z Budče« a »Besed Lidu«]. Ďakujeme aj redakciám »*Národních Listov*« a »Času« za ochotné uverejňovanie oznámení schôdzok.

Dľa zprávy br. knihovníka pribudly do knižnice iba 2 knihy: Sv. Hurbana Vajanského »Kotlín« a 3. sväzok básnických spisov »Hviezdoslava«. Knižnica obsahuje teraz 652 sv., 130 brošúr, 25 rôznych menších spisov a hudobnín a 16 učebníc. Požičalo sa z knižnice behom semestru 65 sv.

Po stránke pokladničnej vyznamenáva sa toto obdobie malým, veľmi malým príjmom. Sami členovia sme chudobní, sotva vládzeme aj ten už vlani na polovicu zredukovaný členovský príspevok platiť a z vonku sme iba nepatrne podporovaní. Celý príjem obnášal *K. 48·* —, Z ktorých je len 16 korún od prispievajúcich členov, na ktorých sú predsa založené financie každého spolku. U nás — Slovákov — žiaľbohu málokto sa rozpomenie na spolok. Ostatných 32 korún je z čiastky od činných členov, z čiastky úrok.

Výdan za to bol už väčší. Súhrnný výdan celého obdobia robí *K. 96·59*, z ktorých väčšia čiastka — 88 korún — pripadá na predplatky časopisov pre roľníkov a remeselníkov na Slovensku, ostatok z čiastky na knižnicu a z čiastky na korešpondenciu. Výdan je teda viac ako 2-krát tak veľký, ako príjem. — Majetok spolku obnáša teraz *K. 268·29.*

Z pokladníkovej zprávy vidieť, že len v tom páde budeme môcť časopisovú akciu prevádzať aj ďalej v tom rozmere, ako dosiaľ, ak nás bude slovenské obecenstvo výdatnejšie podporovať. *Preto prosíme všetkých, ktorým blaho ľudu na srdci leží, aby nás v tejto akcii podporovali a pristupovali za prispievajúcich členov »Detvana«.* [Ročný príspevok 4 kor., adressa pokladníka: ing. stud. Ján Botto, Kráľ. Vinohrady, Komenského ul. 7.].

V Prahe, 8. marca 1902.

Pavel Kolár,
odstupujúci predseda.

Milan Sloboda,
t. č. jednateľ.

Umelecký. Usporiadanie umeleckej výstavky slovenskej v Hodoníne, vyvolaly práve tie zvláštne pomery, ktoré moravské Slovensko charakterisujú. Čulý umelecký ruch vo všetkých oboroch, sústredenie maliarov slovenských okolo Hroznovej Lhoty, Kuželové (Mandel) Knezdub (Frolka), Ehrenhaft (Veselí nad Mor. Morava), Jícha (Strážnica. od roka nie je v Strážnici, ináče mladý, nadaný, smelý krajinár) Hudeček (Hodonín, nestor slov. maliarov, slovenská hudba, spev), Pečínka, Unín Nitr. stol. (málo porozumený, hlboko cítiaci krajinár, milujúci svetlo a slnka jas), *Kretz* Uh. Hradiště keramika, výšivky, hudba, *Rajmund Sedláček* výšivky (Javorník), *Fiala* Kostice, keramika, *Tichý* Holič keramika, výšivky, *Martin Zeman* Veľká, ľudové piesne, sobral ich asi 1000, kroje, skalická sbierka, *K. Nečesálek*, Búr. Sv. Mikuláš prešp. stol. keramika, *Dušan Jurkovič*, zvláštc jeho pobyt v Skalici, sbierky obrazov, kresby ľudových stavieb, bohaté bloky, vzory ľudového slovenského a valašského priemyslu, vzácne kusy keramiky, výšiviek. Toto je ten najužší kruh priateľov umenia, maliarov, sberateľov, spisovateľov, pestovateľov piesní, hudby, tancu, malý a predsa jak horlivý, nadšený krúžok ľudí milujúcich ľud svoj činorodou láskou a snášajúcich s mravenčou pilnosťou všetko, čo vytvoril duch ľudu a jeho usilovné, umelecké ruky.

Od prvej Hodonínskej umeleckej výstavky uplynulo 10 rokov,*) jak skromne predstavily sme sa vtedy svetu, celý český národ musel sniesť vtedy čo dobrého mal v maliarstve, dnes zaplňujú tiež tak veľké prostory maliari slovenskí sami. Hodonská výstavka zobudila nás, obzreli sme sa a všade videli seba, našu minulosť, naše roztrúsené poklady i chytili sme sa do práce jedon za druhým v rozličných oboroch. *A tichá, nehlučná práca ani nie jednoho decennia, žiada von do sveta, berie sa na svetlo a plným právom, nie sme deti viacej, junáci sme v umení, v kráse a v bohatosti umeleckých diel a vzácneho materiálu.*

Tejto okolnosti, tomuto sústredeniu umeleckých a odborných síl priznávam v prvom rade za zásluhu, že k usporiadaniu výstavky vôbec došlo. Keby nie hore menovaných podmienok, ani by sme sa mysleť neopovážili na niečo podobného, ako je výstavka slovenských maliarov, umelcov. S druhej strany prispely myšlienke na nohy dvaja neobyčajne ideálni ľudia, priekopníci slovenského umenia, Hudeček a Vitkovič. Vykonali iste šľachetnú, neoceniteľnú vec, uznáme im to radi, Úprka dosahujúc zenith svojho umenia, vystavuje »madonnu« ja ju menujem »slovenskou«, ktorá práve z Varšavy prišla. *Mandel* bol v poslednom čase usilovný, vystavuje mnoho nových, skutočne pekných obrázkov, Antoš Frolka, sympatický sedliacky »malér« Benjamín školy, namaloval toho

*) Vďačne spomíname Jaroslava Tůnu terajšieho redaktora „Času". Red.

od strážnickej výstavy veru dosť a čo je hlavné, v umení pokročil, *Ehrenhaft* druží sa dôstojne k svojím priateľom.

Pečinka, so svojími nedostížiteľnými uníinskymi stodolami, v poledňajšom lebo večernom slnci, slovenskými chalupami v hustom stromoví, dvíha vysoko človeka a vzbudzuje v ňom hlbokú vďaku za vzácny dar svetla.

Ferko Úprka, brat maliarov, sochar v Prahe, rozvinul sa v skutočného umelca od tej doby, čo videli sme jeho »Detvana«.

Zajímaví sú dvaja najmladší Slováci na výstavke *Lehocký* a *Andráškovič*. Lehocký je synom ev. učiteľa z dolnozemských osad slovenských, študoval v Prahe a vo Viedni, vlani za dlhší čas sdržoval sa u mistra Úprku, ktorý ho k vytrvanlivosti povzbudzoval. V mysli jeho je čosi tajuplného, chmurného, jeho talent potrebuje propracovania. Nádeje naše sú veľké.

Andráškovič pochádza z Hlohovca, nitr. stol. študoval v Mníchove a vo Viedni, sdržuje sa nateraz vo Viedni, tam stykom so Slovákmi a Čechmi prebudil sa, vo viedeňských českých a slovenských rodinách je už mnoho jeho jasných akvarelov. Mitrovský zanechal tuším dráhu umeleckú, Augusta — otec Čech — je v Mníchove, Mallý študoval v Prahe a v Drážďanoch, ušiel ešte vlani bez udania príčiny do Ameriky — snáď pre hmotnú biedu. — *Hanula* nad ztratou svojej manželky zronený, neohlásil sa.

Hodonínská výstavka je prvé súborné vystúpenie slovenských maliarov, vec iste významná v našom kultúrnom živote. Ľad je preborený, šťastný začiatok učinený, i my sme už na aréne, malí, slabí ale sme tam.

Prípravné práce sú všetky vykonané. Mešťanská Beseda v Hodoníne ochotne prepustila svoju letnú dvoranu, pre umiestenie výstavky a odhlasovala aj istý obnos na jej upravenie. Architekt Blažek riadi všetky práce. Vchod ozdobený je »kopaničiarskym žúdrom«, ľudovými ornamentami pomalovaným. Dekoráciu bude tvoriť staršia i novšia sbierka keramiky slovenskej, tak tiež i slovenských výšiviek bude použito. Skulpturálne práce Frant. Úprky už sa umiesťujú. Plakát navrhli spoločne Úprka, Mandel a Frolka. Plakátu použije sa v miniature ako obálky ku katalogu výstavy. V katalogu bude insertná príloha. Otvorenie výstavy bude 4. mája, zakľúčenie 25. mája. Z Viedne príde hromadná návšteva do Hodonína, pripravujú ju českí študujúci *Dňa 11. mája večer predstavia v Hodoníne skalickí roľnícki a remeselnícki ochotníci na počesť* výstavky »*Rozmarín*« divadelnú hru zo života slovenského ľudu od *Ferka Urbánka* so spevami a hudbou. Tento pekný kúsok predstavila skalická mládež na Veľkonočný pondelok a 6. apríľa

po druhý raz, pri nabitej dvorane, jednotliví herci vyznačili sa takou dokonalosťou hry a takým precíteným prednesom, že skutočne možno ich vystúpenie nazvať umeleckým. Návšteva v Skalici bola nevídaná, mali sme hostí z Holiča, z Levár, od Senice, z Kútov, Brockého, zo Strážnice viacej osob, zo Bzenca, z Hodonína. Obecenstvo nevychádzalo zo smiechu a z plaču, hercov i spevákov odmenilo hlučným potleskom.

Po predstavení rozniesol sa chýr »*Rozmarínu*« po celom okolí, a tak dostalo sa naším hercom úctyplného pozvania »*Ochotníckeho klubu*« hodonského k pohostinnej hre počas výstavky v Hodoníne na deň 11. mája. Nadejeme, že naši statní herci a naše umelkyne-herečky vydobyjú i v Hodoníne sebe aj slovenskému umeniu česť u uznanie.

Inštallačné práce sú v plnom prúde, riadi ich mistr Úprka, po ruke sú mu Mandel a Antoš Frolka.

Počas výstavky chystá umelecká kolonia výlet na Horniaky a na uh. Slovensko. Zdar umeniu a práci vašej. *B.*

Referáty.

O umeleckej slovenskej výstavke v Hodoníne píšu »*Hodonské Listy*« v 9. čís. zo dňa 20. apríla 1902 následovne:

Před desíti léty pořádána byla v Hodoníně všeobecná výstavka umělecká, národopisná a průmyslová, dosud často vzpomínaná v městě a v nejširším okolí. Jí pozdvihl se osvětový význam Hodonína pro celé Slovensko moravské i pro přilehlé stolice uherského Slovenska. Jí v zápětí šlo založení Matice Hodoňské, jejiž stanovy totožny jsou s Národními Jednotami, vydržující nyní hodonskou reálku, tak významnou pro celý slovenský západ.

Takové následky měla výstava z r. 1892.

I letošní výstavu pokládati můžeme za její dědictví.

V repraesentanční síni uměleckého oddělení r. 1902, umístěné v nynější úřadovně Občanské záložny vedle rozsáhlé Schwaigerovy Steenfollské jeskyně (»Utopenci«) vévodily velké originály Věšínovy »Počátek z románu«, »Polední odpočinek«, »Čáp letí«, »Ako sa teraz naša dedinka volá?« a j. Ve vedlejší místnosti však vábil k sobě svou slovenskou skromností interieur Uprkův (akvarelly »Literáci«, »Hudci«, »Školák« a j. studie). A koutek ten shromažďoval kol sebe nejupřímnější a nejsrdečnější obdivovatele. Tenkrát neměl Uprka ještě renomé, tenkrát bojoval ještě svůj trudný boj. A dnes vrací se k nám jako vítěz, jako rytíř, jenž získal si v cizině ostruh.

Uprka bývá sice ještě dnes u inteligence naší nechápán. V nejlepších domácnostech uvidíte obrazy, při nichž cení se leda pozlátko rámů, všelijaké Vlasty, Oldřichy a Boženy, šťastné Austrie, nebo dokonce alpenlančafty a jockeyské závody. Kdybychom si aspoň laciné umělecké reprodukce Uprkových obrazů opatřili i v sebe jednodušším zarámováním! Ale my si myslíme: Slovenské pacholky, děvečky štěrkaře, žebráky najdeme za každou stodolou! Co s nimi v salonech?!...

Ukázati tedy slovenské umění doma, svým rodákům, povznést dobré slovenské jméno, zdeptané v blátě nízkeho nazírání, a ukázati jeho krásný, oslňující lesk těm očím které ho nevidí nebo viděti nechtějí, to byl úmysl těch, kteří první ujali se myšlénky, pořádati v Hodoníně uměleckou výstavku slovenskou. Stalo se tak v hodonském učitelském spolku »Komenském«, jenž zamýšlí sorganisovat v Hodoníně stálý trh na umělecká díla slovenská Za tím účelem chystal se již v době předvánoční minulého roku, uspořádati v Hodoníně uměleckou tržnici. S té však prozatím na přání umělců samých sešlo. Mezitím připravoval se mistr Uprka k výstavce varšavské, kdež dosáhl všeobecného obdivu a odkudž všecka jeho díla (zvlášť nejnovější: Slovenská madona, Dušičky, Jízda králů) jsou již do Hodonína odeslána.

Teprve 19. března, na který den pozval si pan Uprka své přátele z Hodonína a z okolí do svého atelieru, učiněno definitivní rozhodnutí, že umělci sami se svými přátely uspořádají v Hodoníně v máji velkou výstavu, jež by důstojně repraesentovala slovenské umění.

Od té doby konají se v Hodoníně pravidelné schůzky pořadatelstva za účasti samých umělců

Výstavy hodonské súčastní se tito umělci svými pracemi:

Joža Uprka, dnes snad u nás již každému známý. Sochař Frantík Uprka, jeho bratr, jenž pro výstavu chystá docela nové dílo, kromě jiných i cenami poctěných. Cyril Mandel z Kuželového s Antošem Frolkou z Kněždubu. K nim připojil se L. Ehrenhaft, bratr majitele hodonského pivovaru. O těchto bychom mohli říci, že tvoří moravsko-slovenskou školu uměleckou, k níž základ položil p. Jan Hudeček z Kuželového.

Výstavky naší súčastní se i p. František Pečinka člen mladé generace básnické (vydal »Sešit veršů«, »Dojmy z Paky« — viz Poesii XIX. stol.) krajinář, žák Mařákův. Rodem z Čech, nyní aklimatizovaný Slovák. Maloval v Brněnských Klobúkách, v Dubňanech, v Mutěnicích, v loni celé téměř léto v Uníně za Holičem v Uhrách.

Z moravských Slovaků vystaví i p. architekt Ant. Blažek své nejnovější projekty. Dekorace, žúdro kopaničárské před vchodem budou jemu i výstavě ku cti.

Z uherského Slovenska obeslali výstavu dosud: Jaroslav Augusta z Tisovca, Karol Lehotský z Hodšágu (z Báčky), Jozef Hanula z Chraště (ve Spiši), Milan Mitrovský ze Sv. Martina a vídeňský akademik malířský Andraškovič z Fraštáku, Mnichovský akademik Alois Fábry z Martina nepřihlásil se dosud. Pan architek Dušan Jurkovič pro letošek Hodonínu odřekl, jsa prácemi v Luhačovích zanesen.

Výstavní katalog přinese o súčastněných umělcích zprávy podrobnější.

Výstava bude tedy hojně obeslána, tak že obava, že místnosti výstavní nepostačí.

Pořadatelstvo — zvlášť umělcové sami — vykonali, seč byli. I lid z daleka široka projevuje pro výstavu zájem; dostaví se zajisté v počtu nejhojnějším. A inteligence na moravském a uherském Slovensku? Vykoná zajisté také svou povinnost. V japonských domácnostech neuvidíte na stěnách reprodukcí. Tam jich skoro ani nevyrábějí. V Japonsku je umění tak zlidověno, že nemíti originálu na stěně, znamená tolik, jako nečísti knih; je známkou nevzdělanosti. Ba tam dokonce střídají originály dle ročních počasí. Nad originál sebe menší není elegantnější a jemnější ozdoby příbytku. Drobný originálek v jednoduchém rámečku má větší cenu než parádní reprodukce sebe větších rozměrů a sebe drahocennějších rámů, jíž den ze dne ubývá na ceně, až konečně dědicové ji odhodí mezi haraburdí. Originál má cenu i po stu létech, jeho cena stále stoupá, obraz-originál stává se čím dál tím vzácnějším. V některých městech (n. př. v Prostějově) není intelligentní domácnosti bez originálu. Změní se poměry i u nás?

Kdyby se po skončené výstavě hodonské podobně mluvilo po celé Moravě i o našich uvědomělých inteligentních rodinách, na Slovensku, tož by to byl nejlepší zisk ze slavnostních dnů výstavkových!

Výstavu pořádají si umělcové slovenští sami za pomoci svých přátel. Sami dohlížejí k pracím, aby výstava důstojně repraesentovala slovenské umění. Není pochyby, že výstava se zdaří, vykoná v našem městě své poslání. Město Hodonín se svým okolím bude zajisté vděčno slovenským umělcům, že s kolektivní výstavou svých děl uchýlili se do jeho zdí.

Zábavné a poučné knížky. Ročník II. Sväzok 3. »*Miškova smrť*« a iné články. Celý sväzok dostal pomenovanie dla peknej, dojímavej rozprávky Sienkiewiczovej »Miškova smrť«. Škoda, že je tak silno »voľne« prepracovaná, ten maďarský jazyk a ten »igazgató úr« tak pristanú ku bystrému, lahodnému štýlu poľského majstra, jako päsť

na oko. Obsah rozprávky je zo života vzatý, zo suchej latiny, z vlasti ztrnulého klassicismu jaký dnes panuje, už len v Rusku a v ruskóm Poľsku. Koľko takých Miškov je i u nás! Želali by sme si, aby Sienkiewicz podávaný bol presne a nie okyptený, lebo posmešná narážka na maďarský jazyk je nemiestna, poneváč nezodpovedá skutočnosti, veď u nás i najväčší národovci dokazujú nutnosť znalosti maďarčiny a odvolávajú sa na túto nutnosť znalosti jako na prekážku návštevy českých škol. Zase tá nedôslednosť, ta nejasnosť v názoroch, posmeškovať sa z maďarčiny na jednej strane a na druhej sa jej usilovne učiť a používať jej vo verejnom a prečasto i v súkromnom živote. V živote sa s maďarčinou národovci často líškajú zemanom a úradníkom, v theorii sú proti maďarčine. Tento zjav je na Slovensku dobre známy a napadne každému cestovateľovi po Slovensku, ktorý sa dlhšie medzi nami zdržal. Zdá sa nám, že rozprávka je prepísaná — nie preložená — z češtiny, to je jasnosti obsahu na úkor.

Sienkiewicz je tak typyckým, veľkým spisovateľom a prosláveným romancierom poľským, že veru je na čase zaoberať sa s nim vážnejšie, študovať jeho diela v orginále a oboznamovať i naše obecenstvo. Sme radi, že s rozprávkou roznesie sa jeho meno i po širšom Slovensku.

Štefan Marko Daxner, je krátky životopisný nástin od Vajanského, z pár čŕt každý sa dozvie, kto bol tento hlboký politik a vlastenec slovenský a jaká bola jeho práca v prospech slobody a podvihnutia národa. *Slovo,* známa báseň Janka Kráľa, geniálneho, ešte ani nie náležite oceneného básnika slovenského; v tejto básni sú tie charakteristické slová: »Povedala vrana vrane, že nás šklbať neprestane, sľubov, rečí krásnych dosti — veríme len skutočnosti«, ... ktoré staly sa už všenárodným majetkom slovenským. Poslednia sloka básne znie:

> Jarmili nás dosiaľ všade,
> verili sme podlej zrade,
> v nevoli nám srdce skleslo:
> sloboda je naše heslo!
> Hore, za česť, slobodu
> slovenského národu!

V záujme mliekarní. Článok, vlastne reč Jána Slávika ev. farára na Dobroninej v Novohrade, ktorou otvoril valné shromaždenie tamojšiej prvej slovenskej mliekarne.

Reč nadmieru poučná, časová a k tomuto novému u nás odvetviu hospodárstva povzbudzujúca. Koľko zajímavých faktov, zkúseností, koľko moderného ducha, v tejto výročitej reči. Slovensko by malo byť zemou

mliekarni, toľko pastvín, sena, ďateliny, bôlhoju, viky, rodí sa málo kde jako u nás a predsa jak biedny dobytok sú tie naše kravy! Reč Slávikova by sa mala rozšíriť v tisícich exemplároch, ľudia naši, roľníci začali by myslieť, ale začali by i veriť, že i u nás je svépomoc možná a nutná v dnešnom kritickom stave. Mliekarne dodávajú hotový groš sedliakovi cez celý rok, poskytujú im zdravý nápoj pre ošípané, stavajú maštale a chlievy a zošľachťujú dobytok.

U nás hrozne ťažko ujíma sa zakládanie mliekarní, temer nik s intelligencie nechce sa venovať duchamornej, nehonorovanej drobnej práci, preto tak ťažkopádne zakladajú sa spolky a svépomocné družstvá a tie ktoré sú živoria, alebo klesajú, moravské Slovensko má už asi 10 mliekarní a všetkým sa dobre darí. V Skalici dľa príkladu moravského idú práve v tieto dni vydržiavať sriaďujúce valné shromaždenie mliekarského družstva. Ale prosím, že tak ďaleko sme dospeli, to treba pripísať celému tuctu prednášok o mliekarstve, ktoré sa v Skalici a na okolí už od dvoch rokov vydržiavajú. V marci usporiadaný bol výlet hospodárov do Znorovskej mliekarne blízko Strážnice, a po teoritickom poučení, porozumeli naši pokročilí roľníci myšlienke mliekarskej, keď videli celý priebeh prác v mliekarni. A tak mal by všade isť za myšlienkou skutok. Divné je mi, že pri trojročnom pôsobení mliekarne v Dobronivej, nepovstávajú mliekarne na okolí rad radom, príčin bude iste mnoho, ale čo normou je v celom svete, v Dánsku, v Nemecku, na Morave, to v Uhorsku nesmie byť pravidlom, na okolí Skalice povstalo behom troch rokov 12 potravných spolkov, jestli nebude sa spolková idea rozvíjať, takýmto tempom všade, nebudeme v kapitále ani v obchode nič znamenať ešte ani za 30 rokov. Pravda tak nežistných a ideálnych ľudí jako je vel. p. Juraj Slávik je v Novohrade a Zvolene málo a málo veru aj na celom Slovensku. Zásluha p. Slávika je veľká, článkom jeho tento sošit získal.

„Čo je sloboda?“ informatívny článok o základných pojmoch práva a slobody, veľmi dobrá, poučná stať, zvlášte pre ľud.

Gregorov obrázok »Aby odvykaly«, je pekný, tendenčný, keby si ho len ľud všímal, len že proti alkoholismu mal by b. ť silnejší recept.

„Sadme liesky“, od R Zaymusa Praktický návod k sadeniu a pestovaniu liesok.

Mrtvá myš, z českého malý obrázok. Martinove Kukučínove známe »Rohy« z jeho mladých liet sú znamenité, čítajú sa tak ľúbezno a sprítomňujú kus známeho nám života, a jakým skvostným perom! Ej škoda Kukučína, nie brehy Adrie, nie skaly Dalmácie a Brače, Slovensko, Orava a jej ľud je mu elementom. Tušim darmo dúfame v jeho návrat.

»Múdri Maťko sa blázni«, zo slov. Povestí mohol aj vystať, je v sošitku dosť dobrej, vážnejšiej belletrie.

Alkoholismus je 8 riadkami odbavený v sošitku, zo zdravovedy nič, z prírodných vied tiež nič. V celku je tento sošit lepší, snáď najlepší zo všetkých posiaľ vyšlých. Vo výbere látky javí sa pokrok, len jedno sa mi nezdá, vývoj nazad, sošit zaplnili starí, starci a tu zase sa pýtam: kde sú ti mladí advokáti, lekári? zaiste smutná okolnosť, »tá naša nádej« pracuje kam ďalej, tým menej. *B.*

Rozmanité zprávy.

— *Slovenský spolok v Pešťbudíne* vydržiaval dňa 20. apríľa 1902, svoje riadne valné shromaždenie. Do výboru zvolení boli: predseda: Dr. Ján Wágner; podpredseda: E. Kresťanovič, zápisník: Igor Zoch; pokladník: Ján Zimány ml.; knihovník: Pavel Timko; výberčí: P. Ivanovic; kontrollóri: J. Novák a F. Hadviger; sbormajster, Miloš Lihovecký. Výborníci: J. Zimány st., Pavel Brna, Andrej Raffay, Frant. Pristaš, Ján K. Podsokolický, Ján Medvecký, Igor Ruppeldt. Náhradníci: Ivan Viest, Ján Beňovský, Gust. Somora, Ján Kraus, Rudolf Podhorský. Miestnosť spolková nachodí sa na rohu Jozefovej v Rökk-Szilárd ulici, v hostinci Gfelnera.

— K otvoreniu *»umeleckej výstavky v Hodoníne«*, zavíta i pán riaditeľ Klvaňa z Kyjova.

— »Slov. Nár. Listom« v Olomouci. Váš úvodník »Česká a protičeská strana na Uh. Slovensku« je monstrum. Takej slovenskej strany, ktorá by seba za českú považovala niet. My platíme predsa za čechofilov, známe svojích ľudí, ale takého Slováka, ktorý by seba Čechom nazýval neznáme. Nie je hlavné a závažne, kto sa čím cíti a nazýva, ale to, jako kto pracuje a sa snaží. Skutky sú zrkadlom duše a i najskrytejších citov. Dľa tohto pozorujte a súďte, odpoveď na všetky vaše otázky sa Vám ujasní.

— »Slovanský klub« v Prahe usporiadal *Kollárov Večer.* O Kollárovi prednášal p. Svetozár Hurban Vajanský. Dopisovateľ *»Mor. Orlice«* referuje, že »sál zel prázdnotou« a pýta sa, že »kde zůstaly ty legiany našich slovanomilů, kde vězeli přátelé československé vzájemnosti«.

— Voľba vyslanca Jána Valáška bola kr. kúriou potvrdená.

— Dňa 21. apríľa bol slávnostne otvorený *„potravný spolok"* v Malých Levároch (prešp. stol.).

— *„Považských Novín"* vyšlo číslo 2. s rozmanitým obsahom a s prílohou.

— *„Mariša"* v slovenčine. Mrštikových *Marišu* poslovenčil p. And. Halaša. Vyšla nákladom kníhtlačiarskeho účast. spolku, v Turč. Sv. Martine.

— *„Národný slovenský spolok"* v Spoj. štátoch sev. Ameriky mal koncom marca 1902 13,387 členov a 396 odborov.

— *„Slovenský Denník"* vychádzajúci v Pittsburgu, Pa, slávil na Veľkú noc svoje výročie založenia, slávnostné číslo vyšlo v skvostnej úprave a s mnohými obrázkami.

— *„Americké sbierky"* slovenské na Museum v Martine dosiahly už výšky 1000 doll. Mnoho zdaru.

— O nedlho bude vychodiť v *Mikuláši* lebo v *Kubíne* nový lokálny slovenský týždenník. Rozhodnutie je blízke.

— V *Závodoch* (prešp. stol) otvorili filiálku Šaštínskeho potrav. spolku.

— Čo číta Amerika? Emil Nyitray najväčší obchod so slov. knihami v New-Yorku nakúpil v Skalici za 2000 kor. Škarniclovskej literatúry, lepších plodov kúpil za summu značne nižšiu.

— *Belletristom v Prahe:* Žiadam úctive tých pánov, ktorí vlani na schôdzke chľúbili sa, že majú pre prílohu „Hlasu" materiálu na celý rok, aby mi ho čím skorej zaslali. *Jozef Teslík.*

— **Literatúra:** *J. Havlasa: „Mezi životem a smrtí"*. Nákladom E. Šolca. Telč na Morave. Cena kr. 2.

— *J. Havlasa: „Horské stíny"*. Drobná prosa. Nákladom K. Salvu v Ružomberku. Cena 1·60. Vrele odporúčame obe knižky, nadaného mladého spisovateľa a uprimného priateľa Slovákov, našim čitateľom. V poslednej knihe líči život ľudu slovenského s toľkou láskou, že je až milo čítať túto uhľadnú knižku. Viděť, že Slovensko je a bude bohatou studnicou pre českých literátov, ktorí sa vedia dívať na slovenský život tak, ako sa mu prizrel p. J. Havlasa. Tešíme sa ďalším jeho prácam.

— **Chyby tisku**, v článku N. V. Gogoľ. Na str. 228. ř. 4. od hora čti Afanasia Ivanoviče, na str. 228. ř. 24. od hora a 7. od spodu čti Hauz küchelgarten, na str. 229. ř. 1. od spodu čti Kritky-Osnovienka, na str. 230. ř. 21. čti „Wolodyjowski" a „sžatému", na str. 231. ř. 12. od spodu čti reptání, na str. 232. ř. 14. od spodu čti možnost, na str. 231. místo v Petrohrade čti v Moskve.

Vzájomnosť československá!

Olomúcke »Slovenské Národní Listy« v ročníku II., čísle 10. a 20. dňa 17. mája uverejnily viac článočkov o československej vzájomnosti. Ako videť z článkov, mienky o tomto predmete sú nie len veľmi *rôzne* (ako u nás tak i v Čechách), ale sú zároveň aj veľmi *nejasné*.

Dovolíme si i my pár slov o tomto predmete prehovoriť, aby sa zbytočne nerozširoval zmätok na oboch stranách i aby sa z našej vzájomnosti československej nekuly politické zbrane proti nám.

Vzájomnosť medzi Čechmi a Slovákmi nenie výmysel dneška, ona trvá už od historických dôb. Nové je len slovo, meno, názov. Toto faktum nemožno ani zabudnúť, ani odtajiť. Dejiny nás učia, že istá vzájomnosť trvala už na úsvite našeho kultúrne historického života, že bola v istom smere veľmi živá v dobách českej reformácie a — jako dr. J. Vlček v svojich »Dějinách české literatury« dokázal — i v časiech protireformačných. Istá vzájomnosť trvala celým XIX. stoletím a trvá až do dneská.

Politické dejiny literatúry nás učia, že boly také doby v živote Čechov a Slovákov, že sme žili nie len vo »vzájomnosti«, ale priamo v politickej a jazykovej jednote. Časom a rôznymi vlivami vnútornými a zovňajšími, táto jednota politicko-literárna sa uvoľňovala, dľa okolností jedna prvej ako druhá, až sme sa octli tam, že *dnes hovoríme o dvoch národoch*, ktoré majú pestovať čo najužšiu vzájomnosť medzi sebou.

Mnohí horlivci, jak na našej, tak i na českej strane, vynášajúc svoje náhľady o československej vzájomnosti zabúdajú na tento prirodzený, hotový fakt historický. Zmätok pochodí odtiaľ, že jedni príliš obracajú svoj zrak k ďalekej minulosti a k počiatku vývoja, iní ku koncu jeho, ako sa nám javí dnes, tretí snažia sa anticipovať ďaleký-ďaleký konec vývoja a želajú si, aby dnes dialo sa to, čo sa snáď bude diať v nedohľadnej budúcnosti.

Dnes hovoriť o »splynutí«, o »českej strane« na Slovensku, o »jednom literárnom a spisovnom jazyku« nemožno a nenie radno, preto, že tým viac sa škodí veci, ako prospieva.

Nemôže byť reč o splynutí v smysle politickom: sme občania sväto-štefanskej koruny, uznali sme to verejne a integritu našej krajiny povinní sme brániť proti komukoľvek. Je číry romantismus ohrievať neuskutočniteľné nie idee, ale utopie, za ktoré ani jedna, ani druhá strana nemôže ani krížom slamy preložiť. A tento romantismus naopak iba nám prinesie zbytočné persekúcie od mocných nepriateľov a obťaží náš boj za práva slovenského ľudu. Preto dôrazne odmietame všetky debaty a priori »o splynutí« nás s českým národom vo smysle politickom. V tomto smysle nie sme ani stranou »čechofilskou«. Je pravda, že nemožno nikomu zabrániť, aby neprojavoval svoje politické náhľady a menovite »Slov. Nár. Listom« nemožno nanútiť »silentium« v tejto otázke, žiadame však z ohľadu na nás, ktorí sme vydaní bez milosrdenstva na milosť a nemilosť našich nepriateľských vlád, aby nerozpriadaly túto neplodnú, zbytočnú otázku, keďže z toho viac škody vyplynie, ako prospechu, a keď v páde persekúcií naši priatelia s tej strany zostanú pekne za vetrom. Žiadame »Nár. Slov. Listy«, aby sa nedaly uchvacovať žurnalistickou svrbľavosťou po planých novotách a senzácii . . .

Nemôže byť reč medzi nami ani o jednom spisovnom jazyku. Literárnu vzájomnosť neslobodno ponímať tak *materialisticky*, žeby tá vzájomnosť mala sa javiť v zaniknutí slovenčiny, ako spisovného jazyka. Ak sa duchom nespojíme, ak vy zostanete stále na tom stupni vývoja a pokroku a my neustále tam, kde sme dnes, tak vzájomnosť naša sa nikdy neuskutoční a ak by sa aj uskutočnila, muselo by sa to stať výbojom a násilím, z ktorého by slovenský ľud iba škody utrpel.

Jako medzi jednotlivcami nastáva spojenie len na základe spoločného ducha, spoločných snáh, ideí a cieľov, tak i medzi národmi vzniká jednota len vtedy, keď vzdelanosť, pokrok, osveta, slovom keď kultúra vyrovnala všetky protivy v snahách, smýšľaní a cítení národov. Čo týmto prirodzeným vývojom nekráča, to nemá stálosti a v páde násilného spojovania máva už ipso fakto v sebe zárodok túhy po odvete, revolúcii a je prameňom nešťastí pre obe strany.

Náš Kollár, otec literárnej vzájomnosti, tiež nie ináč jej rozumel píšuc: »Literární vzájemnosť tedy jest, by všecky národní větve společnou měli část duchových plodův svého národu, by vzájemně kupovaly, četly ve všech slovanských nářečích vydané spisy a knihy. Každé nářečí aby nový život z druhého čerpalo, aby se omlazovalo, obohacovalo a vzdělávalo a *přece na druhá nesáhalo, aniž na sebe sáhati dá-*

valo, nýbrž aby vedle všech ostatních na své vlastní půde dále stálo. Při vzájemnosti zůstávají všechny kmeny a nářečí nezviklaně na svém starém místě, pomáhají však vzájemně působením a závoděním výkvětu společné literatury národní . . .«

A v § 8. píše: »Někteří Čechové zdají se i za našich dnův mnoho obliby jenom ve svém nářečí míti a nenávidějí a kaceřují všecku vzájemnosť i se samými Slováky, žádajíce od nich, by sebe zničili a bez výminky se počeštili, *to však činí jenom ti, kdo sami sebe víc než národ milují*, kdo se bojí, žeby jejich silně němčinou páchnoucí způsob mluvení a psání tím mohl se více poslovanštiti a tudy i spisovatelská jich nesmrtelnosť snadno propadnouti«.

Je celkom zbytočné a škodné dvíhať otázku jednoho spisovného jazyka už i z toho dôvodu, že na Slovensku niet strany, niet ani väčšieho počtu ľudí, ktorí by dnes túžili po takejto jednote. Zle by ste znali psychologiu národa, keby ste predpokladali, že možno nejakým usnesením, alebo iným spôsobom určiť, že od tej a tej doby prestane národ písať tou a tou písmenou, takým a takým jazykom. To je možno len behom vekov a pod živým tlakom kultúry, tedy školou, literatúrou, stykom hospodárskym a politickým, náboženstvom, spoločnými záujmami atď. atď.

Ktoby túto vzájomnosť chcel natískať, kto si takto formuluje obsah vzájomnosti československej, ten opravdovej, možnej a žiaducnej vzájomnosti medzi nami iba škodí, lebo budí odpor na jednej strane a vydáva nebezpečenstvu svojho brata, ktorému chce osožiť . . . .

Akáže vzájomnosť musí byť medzi nami *dnes?* To dnes podtrhujeme, lebo len o takej vzájomnosti môže byť reč, ak nemáme upadnúť buď do prílišného historismu, buď do utopismu, alebo do pessimismu nad terajšou našou nevzájomnosťou.

Predne aby mohla byť reč o akéjkoľvek vzájomnosti, treba je, aby sme sa navzájom poznávali a poznali. Treba vám i nám poznať nielen pomery naše ku štátu a našim nepriateľom, ale i náš vnútorný život a všetko, čo s tým súvisí: školské, náboženské, literárne, sociálne i hospodárske pomery. Treba nám znať naše i vaše strany a smery. Z týchto poznaní samo sebou bude vyplývať *soskupenie ľudí dľa ducha, užšia, silná a vzájomná pomoc a láska*. A nemožno sa uspokojiť len s tým, aby takéto vzájomné poznanie uskutočnilo sa len medzi hŕstkou intelligentných ľudí, ono musí prenikať čo najširšie vrstvy oboch kmenov.

Toto je prvá podmienka našej vzájomnosti, a kým tá sa neuskutoční, všetka vzájomnosť medzi nami bude len planá reč a mámenie seba samých.

A od takéhoto vzájomného poznania a pochopenia sa, sme ešte tak ďaleko, že dnes o vzájomnosti takrečeno ani hovoriť nemožno. Poznanie takéto neuskutoční sa ani za rok, ani za dva, ale k tomu treba celých desiatok rokov. Až sa všetko toto vyplní, potom povedia naši potomci . . . Čo povedia? Povedia: naši otcovia nehovorili plané reči, ale konali, čo mohli za ťažkých okolností konať . . .

Nuž nehádajme sa o tom, čo je vzájomnosť, ale konajme skutky lásky, pomáhajme si, kde nám je pomoc treba.

Znám v Čechách stranu, ktorá bez rečí a hádok o vzájomnosti vykonala viacej pre Slovensko, ako všetky české strany do hromady. A znám človeka, ktorý pre slovenskú vec viac vykonal, ako polovica českého národa. To nech sú vzory pre každého, kto chce skutočne pestovať československú vzájomnosť.

Opakujeme ešte raz: každé rozvinovanie širokých-ďalekých plánov na verejnosti len zostrí zrak našich nepriateľov a tým viac škody sa zapríčiní, ak aj úplne neznemožní všetko počínanie šľachetných a nás milujúcich ľudí.

Z tohoto dôvodu konečne musíme odmietnuť propagovanie »panslavistického« programmu orgánu československej vzájemnosti »Slovenských Národních Listov« v Olomouci. My Slováci panslavistickým programmom Danilevského, rozvinutého v »Rossii i Jevrope«, boli sme do takého spánku zahypnotisovaní, že dnes s hrúzou vzpomíname na drahý čas, ktorý plynul v úplnej stagnácii všetkých národných síl slovenských. Dnes tešíme sa tomu, že sme sa prebrali k akému-takému sebavedomému životu a že si hľadíme predovšetkým pomáhať z našich národných bied *vlastnými silami* a že nás pre utopie, trebárs akokoľvek geniálne a dômyselne vymyslené nestíha nemilosrdná ruka všemohúceho nepriateľa. Na túto okolnosť nech naši priatelia nezapomínajú, lebo všetky naše sily ešte nie sú prebudené k činnosti a po dlhom spánku duša národa ešte dokonale neprecítla . . . *Dr. V. Šrobár.*

Slovenské umenie.

Dňa 2. júna slavnostne uzavrené boly brány malého umeleckého kostolíka hodonínskeho, umlknul neobyčajný ruch v týchto pamätných miestnosťach; všetci navraciame sa pomaly ku práci — ale výstavka, jej nezapomenuteľný obraz, tie nezvyklé dojmy utkvely v srdciach našich hlboko a duch náš osviežený, v základoch preporodený ubiera sa v nové svety, posiaľ Slovákmi málo známe, v svety umenia a krásy.

Umelecká výstavka slovenská v Hodoníne zmenila náš názor na život, na bytie Slováka, názor na jeho budúci rozvoj razom, akoby čarovným úderom. Vytrhla nás z duševnej tiesne, z pustoty a poroby, do ktorej sme behom času tak hlboko klesli a nemajúc vlastnej sily k vymaneniu a k vyslobodeniu, drepeneli sme v tomto beznádejnom stave apaticky, bez dôvery, bez iskierky viery v dáku ideálnu vzpruhu. Slovenské umenie bolo aj nebolo, elementy rázovitého, originálneho v národoch iných páru nemajúceho umenia, skrývaly sa v našom ľude a boly poľom len niekoľko ideálnych, hlboko cítiacich, ľud opravdove milujúcich pracovníkov, ktorí mali smysel pre krásu, ktorí mali vkus a pochopenie pre umeleckú tvorbu prostého Slováka. Týmto pracovníkom česť, málo ich bolo, ale v pochopení ich význam a v tom, že predstihly veľkú čiastku intelligencie slovenskej a staly sa vychovateľmi umeleckého cítenia na Slovensku.

Umelecké cítenie javilo sa u nás jako všade, z počiatku v prácach sberateľských, sbieraly sa výšivky, kroje, umelecké predmety pôvodu slovenského, iste za účelom: hromadným vystavením vecí budiť v národe smysel a lásku pre krásu, pestovať umelecký cit a priprávať Slováka i týmto spôsobom, hľadeť na seba na svoje diela tak, jako je to u druhých národov kultúrnych.

Tieto nábehy k vypestovaniu slovenského umenia zostaly ojedinelé, obmedzovaly sa na jednotlivcov, alebo na užšie kruhy. Výtvarného umenia s jasným cieľom tvorenia, jednotného smeru nebolo u nás, vplyvom umenia českého vznikly na Slovensku prví maliari — umelci.

Len práca niekoľko rokov, a hľa slovenské umenie predstavilo sa v súbornej výstavke v prvom rade nám, a na čo kladieme hlavnú váhu — celému vzdelanému svetu. *Hodonínska výstavka postavila nás pred fakt, ktorý stane sa medzníkom na poli umenia slovenského!*

Umenie naše odokryla z prachu zapomenutia a zneuznania, postavila nás do radu národov umelecky snaživých, dokumentovala našu individualitu a vyznačila jej slavné, poviem, skoro prvé miesto v umeleckej obci česko-slovenskej.

Slovenská výstavka podvihla slovenské sebavedomie do nevídanej výšky, zvýšila našu hodnotu v umeleckom svete, posílila morálny cit umelcov našich a vydobila slovenskému menu uznanie a česť v plnej miere. Uhorsko-slovenských maliarov, — hrstku mladých talentov — privinula zásluhou veľkého majstra Úprku ku sebe a voviedla ich v arénu širého sveta, v boj práce a sväteho nadšenia, v konkurenciu a zápas mohutných duchov, Bohom nadaných umelcov *V tejto okolnosti javí sa hlboký význam výstavky v prvom rade*, v druhom rade ale *v tom, že neodškriepiteľne zpečatila; našu ethnografickú a kultúrnu jednotu*

s moravským Slovenskom, že predstavila nás verejne ako jednotný celok so spoločnou minulosťou, so spoločným kultúrnym životom súčasným. *Tento čin nedá sa oddekretovať článkami, nie politikou, nie heslami, skutočnosť táto je telom s krvou a dušou.*

Hodonínska výstavka vtisla nám do rúk kultúrnu zbraň obrannú, ktorú nevytrhne nám nepriateľ, žiadna moc, ani násilie, — zbraň mieru a pokoja — slovenské umenie! Dr. *Pavel Blaho.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

XV. Nitra.

Okres fraštácky.

Alsó-Attrak: Dolné Otrokovce
Alsó-Récsény: Dolné Rišňovce
Alsó-Vásárd: Dolné Vašardice
Alsó-Zelle: Dolné Zelenice
Ardanócz: Ardanovce
Bajmocska: Bojničky
Beregszeg: Beregseg (aj Bereseg)
Bucsány: Bučany
Elecske: Alakšince
Felső-Attrak: Horné Otrokovce
Felső-Récsény: Horné Rišňovce
Felső-Vásárd: Horné Vašardice
Felső-Zelle: Horné Zelenice
Felső-Fornószeg: Fornóseg
Galgócz: Fršták (literárne aj Hlohovec)
Gellénfalu: Galanová
Jalsó: Jalšové (aj Jalšov)
Káp: Kapince
Kaplat: Koplotovce
Karkóc: Trakovice
Kelecsény: Kľačany
Kis-Báb: Malý Báb
Lakács: Lukačovce
Maniga: Malženice
Merőcze: Merašice
Nagy-Báb: Veľký Báb
Nemes-Kürt: Nemeškerť (aj Nemeškurť)
Pásztó: Pastúchov
Poszátka: Posádka
Puszta-Kürt: Pustakerť
Ratkócz: Ratkovce
Románfalu: Rumanová
Ság: Šág
Salgócska: Šalgóčka
Szt. Péter: Svätý Peter
Szerbőcz: Svrbice
Szilád: Siladice
Tót Diós: Orešany
Tót-Sók: Šalgovce
Tököld: Tekoldany
Udvarnok: Udvarnok
Ujvároska: Mestečko
Vágmedencze: Madunice
Vörösvár: Verešvár
Zsuk: Žlkovce

Okres myjavský.

Brezova: Brezová
Bukócz: Bukovec
Hrachovistye: Hrachovište
Kosztolna: Kostolné
Krajna: Krajné
Miava: Myjava
Podkilava: Podkylava
Turoluka: Turá Lúka
Vagyócz: Vaďovce
Visnyó: Višňové (Višnové)

Ohres nitriansky.

Aba-Lehota: Lehota
Alsó-Elefánt: Dolné Lefantovce
Alsó-Körösköny: Dolný Kereškýn
Andacs: Andač
Assakürt: Ašakerť (aj Kerť)
Bábindal: Babindol
Béd: Badice
Berencs: Berenč
Bodok: Bodok
Csabb: Čab
Család: Čalad
Csápor: Čapor
Csehi: Čahynce (aj Čehynce)
Csekej: Čakajovce
Csitár: Čitary
Czabaj: Cabaj
Darázs: Dražovce
Dieske: Dyčka
Felső-Elefánt: Horné Lefantovce
Felső Körösköny: Horné Krškany
Gerencsér: Hrnčiarovce
Geszte: Gesť
Ghymes: Dýmeš (aj Gýmeš)
Ghymes Kosztolány: Dýmeš Kostolany
Kálaz: Kálaz
Kis-Czétény: Malý Citýň
Kis-Hind: Malé Hyndice
Kis-Lapás: Malý Lapáš
Kolon: Koleňany
Könyök: Kinek
Lajosfalu: Lajošova
Lapás Gyarmat: Lapáš Ďarmoty
Lüki-Gergelyfalu: Lúky-Gergelova
Menyhe: Mehynce
Molnos: Molnoš
Nagy-Czétény: Veľký Citýň
Nagy-Emőke: Veľké Janíkovce (k nim patria Malé Janíkovce)
Nagy-Hind: Veľké Hyndice
Nagy Lapás: Veľký Lapáš
Nagyfalu: Veľká Ves
Nemes-Panu: Paňa (aj Nemeš Paňa)
Nemes-Perk: Perkovce
Nyitra Egerszeg: Jagerseg (i Egerseg)
Nyitra Ivánka: Ivánka
Nyitra-Ujlak: Ujlak
Pográny: Pogranice
Salgó: Šalgov
Sarló-Kajsza: Šarlužky-Kajsa
Suránka: Šuránky
Szalakusz: Salakúz (-úzy)
Szill: Sila
Tormos: Tormoš
Ujlacska: Ujlaček

Üreg: Íreg
Ürmény: Urmín
Üzbég: Zbehy
Vajk: Vajka
Vicsap-Apáti: Výčapy-Opatovce
Zsére: Žirany

Okres novomestský.

Alsó Botfalu: Dolné Bzince
Bassócz: Bašovce
Brunócz: Brunovce
Csasztkócz: Častkovce
Csejte: Čachtice
Felső Botfalu: Horné Bzince
Hrádek: Hrádok (Hrádek)
Hrussó: Hrušové
Huorka: Hôrka
Kis-Modró: Malá Modrovka
Komárnó: Komárno
Koritnó: Korytné
Krakován: Krakovany
Leszéte: Podolie
Lubina: Lubina
Luka: Lúka
Mosócz: Mošovce
Nagy-Modró: Veľká Modrovka
Ó-Lehota: Stará Lehota
Ó-Tura: Stará Turá
Ocskó: Očkov
Osztró: Ostrov
Patvarócz: Patvarovce
Pobedim: Pobedím
Sipkó: Šipkové
Szt.-Kereszt: Svätý Kríž
Trebete: Trebatice
Új-Lehota: Nová Lehota
Vág Szerdahely: Streda (Považská)
Vág Ujhely: Nové Mesto nad Váhom
Vágőr: Straža
Verbó: Vrbové
Vieszka: Vieska
Zsolnafalu: Žolnafalu

Okres novozámsky.

Alsó-Szőllős: Dolný Síleš
Andód: Ondód
Bánkeszi: Bankesi
Csornak: Černok
Egyház Nagyszeg: Naďseg
Felső-Szőlős: Horný Síleš
Gyarak: Ďorok
Kis-Kér: Malý Kýr
Kis-Keszi: Malý Kesov
Kis-Mánya: Malá Maňa
Kis Várad: Malý Várad
Komját: Komjatice
Malomszeg: Malomseg
Mártonfalu: Mártonfalu
Nagy Kér: Veľký Kýr
Nagy Surány: Šurany
Őzdőge: Ezdeg
Szt.-Mihályúr: Svätý Michal
Tardoskedd: Tardošked (aj Tarošked)
Tót-Megyer: Slovenský Meder
Zsitva-Fődémes: Žitva Fedýmeš

Okres pieštanský.

Alsó Dubován: Dolné Dubovany
Banka: Banka
Bori: Borovce
Drahócz: Drahovce
Duczó: Ducov
Felső Dubován: Horné Dubovany
Hubina: Hubina
Jőkő: Dobrá Voda
Kis Őrvistye: Malé Orvište
Kocsin: Kočín
Koczuricz: Kocurice
Lancsár: Lančár
Lopassó: Lopašov
Morván: Moravany
Nagy-Kosztolány: Kostolany
Nagy-Őrvistye: Veľké Orvište
Nizsna: Nižná
Petőfalu: Peťany (k nim sú pripojené Pečeňady)
Pőstyén: Piešťany
Radosócz: Radošovce
Rakovicz: Rakovice
Ratnócz: Ratnovce
Sterusz: Šterusy (aj Šteruse)
Szokolócz: Sokolovce
Tyapkó: Ťapkové
Vigvár: Veselé
Vittencz: Chtelnica
Zákosztolány: Zakostolany

Okres prievidzský.

Alsó Lehócz: Dolné Lelovce
Alsó Sutócz: Dolné Šútovce
Bajmócz: Bojnice
Bajmócz Apáti: Opatovce
Banka: Banka
Bélapataka: Valašská Belá
Berzeny: Brezany
Brusznó: Brusno
Chrenócz: Chrenovec
Chvojnicza: Chvojnica
Csavajó; Čávoj
Czach: Cach
Czigel: Cígľa
Divík-Jeskófalu: Ježkova Ves (Ježkovejsa)
Divék-Ujfalu: Diviacka Nová Ves (k nej pripojená je Somorova)
Dlzsin: Dlžín
Dobrocsna: Dobročná
Dubnicza: Dubnica
Felső-Lelócz: Horné Lelovce
Felső-Sutócz: Horné Šútovce
Gajdel: Gajdel
Handlova: Handlová
Hradecz: Hradec
Jalovecz: Jalovec
Kanyánka: Kaňanka
Keselőkő- Podhrágy: Podhradie
Kis-Csausza: Malá Čausa
Kis-Lehota: Malá Lehota
Kis-Lehotka: Malá Lehôtka (Malá Lihotka)
Kis-Próna: Pravenec
Koczúr: Kocurice
Kós: Koš
Kosztolnafalu: Kostolná Ves (Kostolnejsa)
Laszkár: Laskár
Lazán: Lazany

Lestyén: Lešťany
Lipnik: Lipník
Lomnicza: Lomnica
Macsó: Máčov
Majzel: Majzel
Morovnó: Morovno
Nádasér: Nedožer
Nagy-Csausza: Veľká Čausa
Nagy-Lehota: Veľká Lehota
Nagy-Lehotka: Veľká Lehôtka
Neczpál: Necpaly
Német-Próna: Nemecké Pravno
Nevidzén: Nevidzany
Nyitra-Divék: (Nitrianske) Diviaky
Nyitra Novák: (Nitrianske) Nováky
Nyitra-Rudno: (Nitr.) Rudno
Pollusz: Polusy
Poruba: Poruba
Privigye: Prievidza (Prividza)
Rásztocsnó: Ráztočno
Rudnó-Lehota: Rudno Lehota
Szebedrázs: Sebedražie
Szecs: Seč
Szolka: Solka
Temes: Temeš
Terestyénfalva: Kršťanova (i Kršťanovejsa)
Tuzsina: Tužina
Verbény: Vrbany

Okres senický.

Berencs-Váralja: Podbranč
Csácsó: Čáčov
Csári: Čáry
Császtkó: Častkov
Dojcs: Dojčie (Dojčí)
Hluboka: Hlboké (Hluboké)
Hradist: Hradište
Jablonicz: Jablonica
Korlátkő: obce Cerova a Lieskové spolu
Kunó: Kunov
Morvaőr: Stráže (Straže)
Nagy-Kovalló: Kovâlov
Nagy-Pritrzsd: Veľká Prietrž (V. Prítrž)
Oszuszkó: Osuské
Ribek: Rybky
Rohó: Rohov
Rovenszkó: Rovensko
Rozbehi: Rozbehy
Sándorfa: Šandorf
Sasvár: Šaštín (Šaščín)
Stepanó: Štepanov (Ščepanov)
Szenicz: Senica
Szmolinszkó: Smolinské
Szmrdák: Smrdáky
Szobotist: Sobotište (Sobotišče)
Szottina: Sotina
Verbócz: Vrbovce

Okres skalický.

Broczkó: Brocké
Chropó: Chropov
Czoborfalu: Močidlany
Egbell: Gbely
Holics: Holič
Kátó: Kátov

Kis-Kovalló: Kovâlovec
Kis-Pritrzsd: Malá Prietrž (Prítrž)
Kopcsány; Kopčany
Kutti: Kúty
Lettnicz: Letničie
Lopassó: Lopašov
Mokriháj: Mokrýháj
Oreszkó: Oreské
Péterfalu: Petrová Ves
Radimó: Radimov
Radosócz: Radošovce
Szt.-Istvánfalu: Popudiny
Tövisfalu: Trnovec
Unin: Unín
Vészka: Vieska (Véska)
Vidován: Vidovany
Vlcskován: Vlčkovany
Vrádist: Vrádišť

Okres šalský.

Farkasd: Farkašd
Hosszúfalu: Dlhá
Királyi: Kráľova
Köpösd: Kepešd
Magyar-Lók:
Mocsonok: Močonok (Močonek)
Negyed: Neded
Patta: Pata
Sempte: Šintava
Sopornya: Šoporňa
Szellőcze: Selice
Tornócz: Tornok
Vág-Királyfa: Vág Kiráľfa
Vág-Sellye: Šaly
Vág-Vecse: Veča

Okres topolčiansky.

Alsó-Helbény: Dolné Chlbany
Appony: Malé a Veľké Oponice
Belincz: Belince
Bellesz: Blesovce
Bőfalva: Dolné a Horné Behynce
Bzincz: Bzince
Chrábor: Chrablany (aj Chrabrany)
Családka: Čeladince
Csermend: Čermany
Csitár: Čitáre
Falkas-Dovorán: Falkaš Dvorany
Felső-Helbény: Horné Chlbany
Kakasfalu: Kokošova
Kamanfalu: Kamanova
Kis-Bölgyén: Malé Bedzany
Kis-Dovorán: Malé Dvorany
Kis-Jácz: Malé Jacovce
Kis-Rippény: Malé Ripňany
Kis-Szullány: Sulánky
Kis-Vicsap: Výčapky
Koros: Krušovce
Kovárcz: Kovárce
Körtvélyes: Hrušovany
Krtócz: Krtovce
Kuzmicz: Kuzmice
Lipovnok: Lipovník
Lovászi: Lovásovce
Nagy-Bodok: Obdokovce
Nagy-Bölgyén: Veľké Bedzany
Nagy-Dovorán: Veľké Dvorany
Nagy-Jácz: Veľké Jacovce
Nagy-Rippény: Veľké Ripňany
Nagy-Szullány: Sulany

Nagy-Topolcsány: Topolčany
Nemecske: Nemečky
Nemes-Jácz: Zemanské Jacovce
Nezsette: Nežatice
Nyitra-Bajna: Bojna
Nyitra-Ludány: Ludany
Nyitra-Pereszlény: Preserany
Nyitra-Sárfő: Šárfia
Nyitra-Zerdahely: Nitrianska Streda
Nyitranémeti: Nemčice
Onor: Norovce
Paczolaj: Obsolovce
Podhrágy: Podhradie
Prasicz: Prašice
Püspökfalu: Biskupice
Radosna: Radošina
Sarluska: Šarlužky (aj Šarlužka)
Szeptenczujfalu: Hajmova Ves (Hajmovejsa)
Szolcsány: Solčany
Szolcsánka: Solčanky
Szomorfalu: Somorova
Szulócz: Súlovce
Tavarnok: Tovarníky
Teszér: Tesáry (Tesáre)
Tordomeszticz: Tvrdomestice
Ürmincz: Urmince
Ván os-Ujfalu: Mýtna Nová Ves (Mýtnovejsa)
Velusócz: Velušovce
Vezekény: Vozokany
Vitkócz: Vitkovce
Závada: Závada

Okres žabokrecký.

Alsó-Vesztenic: Dolné Vestenice
Aranyosd: Zlatník
Bacskafalu: Baštín
Bélaudvarnok: Dvorníky
Chinorán: Chynorany
Chudó-Lehota: Chudó Lehota
Felső-Vesztenicz: Horné Vestenice
Janófalu: Janova Nová Ves (Janovejsa)
Jaskafalva: Ježkova Nová Ves (Ježkovejsa aj Jožkovejsa)
Kis-Bélicz: Malé Bielice (Malé Bilice)
Kis-Bossány: Malé Bošany
Kis-Vendég: Malé Hostie
Kolos: Klíž
Kolos-Hradistye: Klíž Hradište
Krencs: Krnča
Lévna: Livina
Libichova: Libichova
Livina-Apáti: Livinské Opatovce
Nadlány: Najdlice
Nagy-Belicz: Veľké Bielice (V. Bilice)
Nagy-Bossány: Veľké Bošany
Nagy-Vendég: Veľké Hostie
Navojócz: Návojovce
Nedanócz: Nedanovce
Nyitra-Szucsány: Nitrianske Sučany
Nyitra-Zsámbokrét: Nitrianske Žabokreky
Nyitranádas: Nedašovce
Ó-Széplak: Krásno
Pohába: Pochabany
Práznócz: Praznovce
Racsicz: Račice
Rajcsány: Rajčany
Sissó: Šišov

Szádok: Sádok
Szkacsány: Skačany
Szkacsány-Hradistye: Hradište
Tőkés-Ujfalu: Klátova Nová Ves
Klátnovejsa)

Turcsány: Turčanka

———

Érsekujvár-Nové Zámky
Nyitra: Nitra
Szakolcza: Skalica.

O literní vzájemnosti

mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského národu
od **Jana Kollára.**

(Pokračovanie.)

§. 11.

Poměr vzájemnosti k učení se jiným starým a novým řečem.

Učení mužové a vyšší školy mějtež vyučování slovanským nářečím, ve vědeckém i národním směru, na své péči jako hlavní předmět slovanského vzdělání. Staré klassické řeči ať při tomto studium slovanštiny ničehož netrpí; pozůstanouť ve své zasloužené vážnosti pevně a nezviklaně co základ všeliké vzdělanosti. Studování klassikův jest hlavně tím důležito, že nám tak často myšlénky v první mladistvé síle podává, jež napotom až na hnusno opětovány, předívány, roztřísněny a rozvodněny bývají. Je-li koupel, dle Hufelanda, »omlazením těla«, tedy jsou klassikové omlazením ducha —. Angličané a Němci jsou nejzběhlejší v studium řeckých a latinských klassikův a všech řečí novějších (vyjímaje slovanskou): a přece mají svou docela zvláštní literaturu. I je-liž pak řeči v Evropě, více schopné a povinné, by nejužší měla přátelství a svazek se starými, než jazyk slovanský ve svých nářečích? Je-liž mezi všemi novějšími řečmi jedné, by ku překládání klassikův byla způsobnější než tato. Opisovati mohou jiné ovšem, nebo v obecných nákresích nápodobiti, vlastně ale překládati, t. j. sloh a povahu pravzoru, svobodu ve slovokladě a stavbě period, úměr prosy, měrnosť veršův se všemi zvláštnostmi do své země a půdy vštěpiti, tohoť nemohou tak jako řeč slovanská, jejíž mluvnice, slovoklad a časoměrnosť s řečí řeckou a římskou tak podivně se shodují. Jak smutně vypadají Homer, Virgil, Horac ve francouzském, německém nebo anglickém překladě, a jak pravě anticky formou i obsahem zjevují se v překladě česko-slovenském! Z toho dá se pochopiti, proč samým

geniům francouzským, ku př. Voltairovi, velikáni klassické literatury v překladech francouzských hnusiti se mohli. Byronovo známé povrhování starořecké literatury, jenž ji za okovy původnosti a svobody ducha považoval, má snad ještě jiný pramen, jejž bychom polaritou estetickou nazvali, ježto on romanticko-moderní protinožce klassicko-antického živlu byl. Slavistika ale nezíská ničím více než studováním starých: protož mělo by oboje v našich školách vedle sebe jíti. Už Herder praví: »Chválí se ve slovanských řečech, že v nápodobení cizích jazykův v každém obratě, v každém přechodě schopny jsou«. Cena starožitnosti, hlavně řecké, leží i v tom, že nás Slovany vlastní naši přítomnosť a národní život učí poznávati. Přec ale mohou též velicí a náprostí velebitelé starožitnosti mnoho škoditi. Úloha našeho vzdělání totiž není pouhé vybíravé požívání jinokrajných plodův, ne, aby se u nás založila sbírka všech výborností, jakých kde uloviti možno, nýbrž aby se přirozenému vývinu našich vlastností pomáhalo. Dobře, umíme-li řeči neb jim rozumíme: a však účelem ať nejsou. Přirozenýť jest následek, že při tuze velikém návale cizích jazykův pohyblivosť vlastní řeči se menší. Studováním *pouze* řeckých, římských neb kterýchkoli cizích vzorův nevzejdou slovanští básníci, řečníci, dějepisci atd., mohouť ale býti i bez něho, nahradí-li se ono jinými prostředky, t. j. uvede-li se literní vzájemnosť do všech kmenův a obecní vzdělávání všech duševních sil se uskuteční. Cizopasná učenosť a vzdělanosť, co jediné z cizího života tráví a ze své síly nic duchového netvoří, jest smrtí národství a vědy. Buď musíme docela přestati býti Slovany, svou řeč zapomenouti, národního genia svého zjinačiti, svého místa mezi národy se odříci, aneb nechceme-li tomu, musíť se i literatura a poesie u nás zvláště utvářiti a čistě slovansky vzdělati, nesmíme jich s řeckou, římskou, též ne s německou, francouzskou, anglickou směsiti, jinak vyvedeme nestvůry, podobné Horacově na záčátku: de arte poëtica. Odjinud přinesená vzdělanosť, pokroky a opravy, na dějepisném podkladě národu nespočívající, a rychle najednou vystupující, odrývají národ od jeho minulosti, ujímají se jen na povrchu přítomnosti, aniž velikolepé trvalé budoucnosti mohou založiti. Řeči novější naproti tomu budou rovněž u nás tím, čím jinde jsou, věcí soukromého učení se pro ty, již potřebu cítí, jim se naučiti, aneb kdož chtí lišici (luxus) tím provozovati; nijakž nenáleží do škol národních. Marné domnění, býti dobrým Francouzem, Angličanem, Němcem, Maďarem, bylo u mnohých Slovanův hlavním důvodem, proč po celý svůj život ničemuž slovanskému se neučili, že si více toho vážili, milovali a pěstovali, co jim lidé, než to, co jim Bůh dal na cestu života. Nebuďtež zapomenuta věštní slova Balbinova, Boh. Doct. I.: »Ad peregrinas

linguas condiscendas totius Slavicae gentis tanta est docilitas, ut haec ipsa universae genti exitium allatura videatur et in terris quam plurimis jam attulerit«. (Naučiti se cizím řečem má veškerý slovanský národ takovou schopnosť, že ona sama, zdá se, celému národu záhubu přinese, a v přemnohých zemích už přinesla.) Estetické a filologické vzdělání, jež nám učení se mnohým novějším řečem dalo, nahradí nám jistě hojně a vděčně sama nářečí slovanská.

§. 12.

Čím byli Slované posud bez této vzájemnosti?

Pozorujeme-li dějepis beze všeho předsudku, nemůžeme ovšem některým novějším jednostranným, Slovanův, jich řeči a historikův neznajícím a slovanského života cele nepochopujícím dějepiscům německým (ku př. Gebhardimu, Rottekovi, Pölicovi, Menzelovi a j.) přisvědčiti, pravícím, »že Slované docela žádné aneb jenom podřízenou roli na divadle světa hráli a jen vedlejší určení a vedlejší postavení mezi ostatními národy evropskými měli a tudy sotva jakého zřetele dějepiscův hodni jsou«. — Protož zacházejí pánové ti ve svých dílech v skutku se Slovany buď jen literně, anebo velmi mrzce, urážlivě, popudlivě. Okuláry samolibosti sedí každému národu na nose a jimi pozorují se všecky události světa. Největší ale pýcha chodí po boku největší nevědomosti. Na tuto nevědomosť slovanských věcí, řečí, písem, dějepisův, mravův a národův, jako na měkkou podušku spoléhajíce, dívají se Němci na všecky Slovany s hrdopyšným litováním a urážlivou samospokojeností, povrhují, čeho neznají a tím stávají se tak směšnými, jako někdy Číňané, již křesťanským missionářům nikterak věřiti nechtěli, že Evropané též veliké své muže, reky, filosofy, básníky, zákonodárce mají, ano že by i čísti a psáti uměli! O činech a mravech Slovanův píší sami stranní jejich nepřátelé a utiskovatelé v starobylosti s neutajitelným podivením. Germané však nemají právě příčiny, by svou udatností, svými vojnami, vítězstvími a podmaňováním se vypínali a na tom národní svou slávu zakládali. Jsouť vítězství mnohem horší než porážky a porážky slavnější než vítězství. Byť i Slované žádné jiné zásluhy o člověčenstvo neměli, než tu, že historicky známé, divoké, barbarské vandalství a gothství starých Germanův skrotili, svou trpělivostí a lahodou ztrávili, svou krví a pracovitostí, svou pouhou »*nehlučnou, pilnou přítomností*« tak zjemnili a zlidštili, jakéž ono nyní jest, už to bylo by veliké a nesmrtelné! Či jest asi to hodno *zřetele* a slávy v dějepise: jiné nevinné národy a řeči po mnohá století

mučiti, dle plánu je zničovati aneb podmaňovati? — Známý německý spisovatel (Welker) jmenuje to »německou sebechválou, jež by ráda sama sobě a cizincům vady zahalila, ano je zcela za cnosť povýšila«. — Nechvalnosť předstírati někomu neštěstí, do něhož jsme ho sami uvrhli. Slovanskému národu nemůže ani jeho zgermanisování a otroctví v polovici Německa, aniž, jak se praví, jeho negativní čili passivní bytnosť za námitku sloužiti; byloť tohoto ono první příčinou a plozením. Pravý Slovan, ani Herderovou humanitou nadšený Němec neubrání se bolestnému citu při zpomínce, že tak zpanilý strom slovanstva přepychem a přemocí sousedův ze své koruny oloupen, svého květu a zrůstu a svého ovoce zbaven byl. Teprva pomocí Slovanův stalo se Německo, co jest, jimi zvětšilo se a sesílilo. Ejhle, jak by malé bylo Německo beze všech zgermanisovaných Slovanův od ostrova Rany a Pomořan až do Míšně, Lužic, Bamberku atd. Helmold a Adam Bremenský jmenují přes 30 zgermanisovaných slovanských kmenův a národův. Třiadvacet německých císařův, od Karla Velikého až do Jindřicha IV., kromě nepočetných králův a knížat, od r. 800 až do 1190, pracovalo o jich odnárodnění. »Smutný to osud Slovanův, praví německý spisovatel Woltmann ve svém dějepise Němcův, v Gött. 1798 díl I. — že jim Němci, Maďaři a Normané překáželi dokonati vzdělanosť, jež tak zvláštně u nich se vyvíjela«. Řekové, dí se, tato směs kmenův a nářečí, přeceť i při své rozervanosti a malém počtě podali člověčenstvu hojně svého umění a občanských cností, svého básnictví a řečnictví. Ovšem! Řekové měli však za spojidlo nejen literní vzájemnosť, ale i chrám delfický, soud amfiktionský, slavné olympické hry, achaiský spolek, v čas potřebí všechny kmeny spojující: naše delfické chrámy — Retra a Arkona — byly rozkotány, náš achaiský spolek pod Samem a Svatoplukem rozervaly dílem evropské, dílem asiatské hordy. — Chybnoť, při věčné rozmanitosti času a vzdělání žádati rovností aneb opětování co krásného: ani v Řecku ani v Římě nevzejde, co někdy bylo; ano hnusnosť, praví-li národ k národu: kde máte Shakespeary, Voltairy, Raciny, Cuviery, aneb kde Wielandy, Schillery, Göthy, Fichty atd. Nemáme jich, díme; kdež ale máte naše Koperníky, Komenské, Gunduliče, Deržaviny, Woroniče, Dobrovské atd. atd. Dějepis člověčenstva má vyšší význam a úlohu, než aby nám bitvy, tahy a krveprolévání, dobývání a podmaňování vypravoval; onť má zjevovati božské řízení světa, t. j. jak člověčenstvo pod věčnou Boha vůli stojíc, pořád k lepšímu, totiž k dobrému, musí pokračovati, má dokázati, že všecko zlé a nespravedlivé, lidmi nebo národy v čase stalé, též zase samo na sebe padá (nemesis), čímž potom dobrému zase možno se zjeviti; má ukázati nejistotu, vniterní i vnější rozpad tako-

vých společenských neb národních poměrův, kde při jich základě a vzniku ne právo a spravedlnosť, nýbrž jen strana nad stranou převahu měla a síla síle ustoupila. Jako Homerický Zeus se svého Olympu dívá se on rovně spravedlivým okem na krví zbrocené a kořistivé národy, jako na zpocené, co se ticho a vesele plody svých polí a mlékem svých stád živí. V užitečném zaměstnání a v tichých uměních, v zákonech a mravech, ve hrách a zpěvech učíme se národy zajisté hlouběji znáti, než na neůtěšném bojišti nebo na klamné cestě dějepisu politického. V těchto vidíme zřídka více, než jak národ zabíjel neb se zabíjeti nechal; v oněch učíme se, jak žil, myslil, cítil, se radoval; zde vidíme více tělo národův, tam můžeme do jich duše nahlédati. Časové se valně změnili; vzduch novější, nastávající doby osvěty zavál na svět už zdaleka. Dle anticko-germanského vzdělanosti základu bylo k slávě, z mnoha lidí učiniti otroky a pacholky, takový utiskovatel byl rek nebo rytíř, jeho čin rekovstvím, rytířstvím jmenován; svobody své zbavený pacholek neb otrok byl povržen, vysmán, potupen: nyní jest to naopak; dle nynějšího, chceš-li slovanského světa náhledu a vzdělanosti základu nejde potupa na otroka, ano spíše na toho, kdo ho jím činí, ne tak na utištěného, jako na utiskovatele a svobody lupiče.

Nicméně musíme my Slované sami sobě pravdu a to smutnou pravdu říci, ježto by bez ní spasného dorozumění a zlepšení nedokonalého nebylo možné. My Slované jsme obrové v zeměpisích a na mapách, trpaslíkové ale v umění a literatuře. Dva veliké nedostatky a chyby lpěly posud na Slovanech, *předně*, že se *zevně* jako za cele osamělý národ a ze všeho spojení se světem za vyrvané považovali, ježto přece žádný národ víc práva a schopnosti nemá, by se k veliké rodině evropských národův vroucně připojil a ve společném vývinu a péči o vyšší základ života činný díl měl; *druhé*, že i *vnitřně* kmenové a nářečí Slovanův (ovšem často vinou a působením cizincův) v nižádném národním svazku a vzájemnosti nebyli, ano každý, i sebe menší kmen sebe za jeden vlastní národ považoval. Už Jos. Voltiggi stěžoval si na to ve svém Rizoslovníku str. 11. »Hoc esse Slaviae exitiale fatum videtur, quod unusquisque ex ejus populis se a reliquis et a genere primigenio prorsus sejunctum, et omnem dialectum esse linguam falso putet«. (To zdá se býti záhubný osud Slovanstva, že každý z jeho národův sebe od ostatních a od praplemene za odloučeného a své nářečí za jazyk licho má. Tudy ta okolnosť, že nemáme dějepisu, ale jen dějepisy a dějepísky 40—50 rozličných slovanských kmenův; teprva až pomocí vzájemností národní literaturu založíme a ji míti budeme, půjde tkaninou našich dějepiskův spojovací niť, která částky v celosť

sváže; tudy i mnozí mezi Slovany, co jsou jenom zahalčiví diváci při chodě událostí, a všeho tak nechávají, jak to jde, mníce, že docela žádného nemají povolání, by v kolo času a evropského života zasahovali; tudy u některých kmenův nízký a myšlének prázný náhled ve svět a život, neboť šlechetnější a vyšší tvoří se jen v jisté vysosti a vznešených poměrech, jestli se totiž jednotliví lidé a kmenové v mysli nad potřebu vlastního života vznesou a veřejného prospěchu svého národu živě se ujmou. V bídném sobectví nepřátelského kmenovství a všestranného obmezování musila každá vyšší myšlénka a životní síla utuchnouti, ježto kmenovci všudy jen to malé a malicherné vkládati chtěli, co jim samým vlastní bylo. Kdyby z těchto malých státův a kmenův veliký, byť ne politický, jako u Němcův po jich císaři, aspoň duchový a národní svazek, jako u Řekův, byl se utvořil, potom byly by všecky úkazy u nich větší povahy, slavnějšího dojmu a mocnějšího působení na Evropu nabyly. Národ musí dějepisem jíti, ne aby dějepis jím šel: při rozdrobení sil není to však možné. Život velikého národu nesmí jenom hmotné bytí a s tím ve spojení jsoucí orbu a průmysl, nýbrž i vyšší život osvěty za předmět míti. Protož místo, jež my nyní v dějepisu světa zanímáme, as tohoto jest obsahu: Žiješ v Evropě prastarý, převeliký národ, více než 80 millionův duší, jemnými mravy a láskou k svobodě, pilností a pracovitostí, tužbou, orbou a hornictvím proslulý, dobré hlavy ne v malém počtě mající a ve vojnách k nejudatnějším náležející: tento však národ jest rozdělen a rozerván v nekonečné atomy, nezná a necítí sebe sama, vniterně se nenávidí a boj vede mezi sebou, kmen s kmenem od sta let, a ničehož jiného nemá co činiti, než pořád a věčně tím vzniklé rány hojiti; chválí, kupuje a nápodobí jen cizí; obdivuje se jenom ne-Slovanům, neslovanské spisovatele čte a překládá, svými dětmi zachází chladně a jako macecha. Tím právě nedostatkem šlechetného sebe vážení a těmito malichernými pojmy o sobě staly se často nevěrnými svému ustanovení, proto že při své kouskovatosti nic velikého předsevzíti nemohly, něco malého nechtěly; ano chovaly často ono zbabělé smýšlení, kteréž naproti cizím národům sotva slovo *člověk, národ* a *právo* vysloviti se odváží«.

(Pokračovanie.)

OBZOR.

Spolkový. *Ctenému spolku »Detvan« v Prahe.* Po tieto dni náhodou dozvedel som sa zo »Sloven. Národ. Listov« (II. č. 3.), že som bol kedysi napadnutý v »Hlase« vo zpráve spolku »Detvan«

v Prahe, nasledovne: »Pri tejto zpráve nutno nám ešte jednu vec spomenúť: Autobiografia S. Tomášika totiž prináleží dľa svedoctva p. P. Socháňa nášmu spolku a tento pán bez svolenia majiteľa uverejnil dotyčnú autobiografiu v »Sl. Pohľadoch«. No ale to by ešte nebolo tak zle; ale on ani nepovažoval za nutné, za slušné odpovedať nám, keď sme ho vyzvali, aby nám autobiografiu tú, ktorá je akiste i nám rovnako cenná ako jemu, poslal. Vyzývame tedy p. Socháňa znovu, aby nám náš majetok čím skoršie vrátil. J. Nerád, odst. predseda, Jan Procházka, odst. jednateľ.«

Vec sa má nasledovne: Na rok 1884 bolo pripadlo 50 rokov, čo Samo Tomášik napísal v Prahe pieseň »Hej Slováci!« I malo sa 50. výročie tejto piesne aj s jej autorom oslávit. Návrh ku tomu, aby sa tak stalo v Prahe podal p. Ambro Pietor z Martina nie spolku »Detvan« ale direktne mne. Ja som sa myšlienky ihneď ujal a viedol za tým účelom akciu v Prahe, ovšem nie ako člen »Detvana«, ale ako súkromný človek. Tomášika poprosil som listovne o napísanie svojho životopisu a okolností vzniknutia preslávenej jeho piesne sa týkajúcich. Autobiografiu túto dal som cieľom reklamy viacerým redakciam časopisov českých v Prahe k použitiu, ktoré si z nej jednotlivé punkty povyberaly a tak životopis Tomášikov v stručnosti sdelily. I usporiadal som najprv »Tomášikov večierok« v reštaurácii »Starej Slávie«, ktorému ako hotovej veci »Detvan« dal meno, a kde tiež vo výťahu životopis oslávencov bol prednesený. Hlavný akt jubilea ale bol príchod Tomášikov a jeho četného sprievodu do Prahy. A všetka tá starosť a práca ležala vždy hlavne na mojich bedrách. »Detvan« ako spolok s príchodom a pobytom Tomášikovým a jeho sprievodu v Prahe nemal nič do činenia, lebo slavnosti maly ráz čiste politický, z ktorých »Detvan« vytvorený byť musel.

Životopis Tomášikov tedy nebol určený, ani pre »Detvan«, ani pre mňa, ale k cieľom jubilejnej akcie. Majiteľom rukopisu mohol byť jedine sám Tomášik; poneváč ale mne ho dal k voľnej disposícii, mal som aj úplné právo rukopis tento na pamiatku si ponechať.

Začiatkom minulého roku napadlo mi autobiografiu Tomášikovu Museál. Slov. Spoločnosti darovať. Poneváč ale doposial ešte nikde nebola v úplnosti uverejnená, doručil som ju p. redaktorovi »Sloven. Pohľadov«, aby ju, jestli mu ľúbo, prv než ju Museumu odovzdám, uverejnil. Po nejakom čase sa to aj stalo (Slov. Pohľ. 1901. č. 4.). Ale tu p. redaktor pozabudnúc už na okolnosti, ktoré som mu bol kedysi o rukopise tom sdelil, napísal poznámku, následkom ktorej o dva mesiace neskoršie (15. mája) dostal som z Prahy od p. Neráda prípis, v ňomž drsným a diktátorským tónom mňa vyzýva, aby som

autobiografiu Tomášikovu »Detvanu« ihneď doposlal. Tento ľubolist zaniesol som rovno p. redaktorovi »Sloven. Pohľadov«, ktorý tiež tónom šuhajca urazený a roztrpčený sľúbil, že sám záležitosť tú vybaví. Na odvetu tú ale p. redaktor zabudol, alebo ju držal za zbytočnú.

Poneváč ale p. Nerád pod menom »Detvana« pustil záležitosť túto do verejnosti, nemožem ju bez vysvetlenia a odvety na takéto narčenie ponechať.

V tom čase, keď som sa ja v záujme Tomášikovho jubílea potil v Prahe, p. Nerád vtedy sotva ešte slabikovať sa učil a o »Detvane« ešte žiadneho pochopu nemal.*) A v tom veku, čo je p. Nerád dnes, ja som už mal mnohý výsledok národnej práce za sebou, i znášal už mnohé útisky a utrpenia pre národ. Spolok »Detvan« je tiež hlavne mojím dielom a počas môjho pobytu v Prahe bol som takrečeno dušou jeho. To potvrdia všetci tehdajší jeho členovia a potvrdí to aj zápisnica spolková. Obetoval som tedy spolku mnoho času a namáhania i daroval mnoho svojích kníh. Spolok »Detvan« mne vtedy iste nie menej na srdci ležal, ako p Nerádovi dnes, i bol by som svoju povinnosť naproti spolku aj bez dnešnieho p. Neráda vedel plniť. Že som nedaroval spolku autobiografiu Tomášikovu, stalo sa z tej príčiny, že »Detvan« také veci nesbieral, i nemala by tam cieľa a istoty. Ostatne, keby »Detvan« bol mal nejaké nároky na ňu, bol by ju býval už vtedy odo mňa požadoval. Horliví členovia a protivníci našli sa aj vtedy, a tí by sa boli do toho zaiste zastarali, tak že by sa nebol potreboval o to starať p. Nerád dnes — po 18-tich rokoch.

Rukopis Tomášikov je od 6. apríľa 1901 majetkom Museál. Sl. Spoločnosti, čo je preň iste najprimeranejšie, a najdôstojnejšie miesto.

Poznámku p. redaktorovu v »Slov. Pohľadoch (1901. č. 4. str. 204) nežiadal som opraviť preto, lebo som považoval vec za malichernú a ľahostajnú, i nemohol som predvídať, že dakto bude z toho takú kriminálnu otázku vytĺkať. Na nežné vyzvanie p. Neráda neodpovedal som preto, že vybavenie záležitosti prevzal na seba p. redaktor »Slov. Pohľadov.«

Ináče divne sa to vyníma, keď p. Nerád po 18-tich rokoch dožaduje odo mňa veci takej, ktorú som ja pred 18-tími rokmi vlastným príčinením si vyzískal a zaslúžil. A to dožaduje takým spôsobom, ktorý takému mladému šuhajovi ešte naskrze nepristane, čím ani veci, ani spolku, ani sebe samému prospeť nemôže. P Nerád ešte neprekročil Halys!

V Turčianskom Sv. Martine dňa 1. mája 1902.

Pavel Socháň.

---

*) Nesúhlasíme s takýmto tónom polemie. Red.

Soznanie,

ktorým osvedčujem, že p. Pavel Socháň dňa 6. apríla 1901 do rúk mojich odovzdal rukopis autobiografie Samuela Tomášika z r. 1884, ako dar pre archív Museálnej Slovenskej Spoločnosti.

V Turč. Sv. Martine 1. mája 1902.

Andrej Halaša,
ako pokladník M. S. S.

Zo slovenského spolku. V lone *»Slovenského spolku v Pešťbudíne* sa nachádzajúci »Literárny odbor« už od viac rokov účinkoval veľmi slabo. Sotva mal zasadnutie a aj to bolo bezprogrammné, viacej súkromná schôdzka v Pešti študujúcej slovenskej mládeže. Ten, kto vie, že aká je ostiechavá v Pešti študujúca slov. mládež, iste sa zadiví tej smelosti, vytrvalosti a práci, ktorú v minulom období prekonala. Nie je maličkosťou sosbierať roztratenú Slovač pešťbudínsku; nie maličkosťou sostaviť a previesť programm pre rozličné triedy duševnej schopnosti. A členstvo lit. odboru prevládalo ťažkosti, o čom môže svedčiť krásne obecenstvo troch zábavných večierkov a tá dobrá nálada, ktorá opanovala i prítomných pokrevných bratov Slavianov.

A večierky tieto boly nie len z duševného ohľadu významné, lež pre náš spolok i z hmotného stanoviska skvelé. Mimo týchto večierkov vydržiaval liter. odbor jedno slávnostné zasadnutie k pocte a pamiatke 50-ročného odumretia veľkého nášho básnika Jána Kollára, na ktorom tiež bolo početné obecenstvo.

»Literárny odbor« vo svojom lone vydržiaval 19 riadnych zasadnutí, na ktorých väčšia čiastka údov spoluúčinkovala. Rečnili jedonraz pp. E. Bálent, J. Ruppeldt, I. Viest, V. Graca, dva razy pp.: J. Beňovský, J. Rigan, D. Porubský; tri razy br. J. Medvecký, J. Jančck, šesť rázy br. P. Timko.

Práce priniesli a uvažovali:

Boh. Klimo: »Aká je tá fijaločka« (pôv. báseň) uvažoval br. Beňovský.

Boh. Klimo: »Moje žiale« (pôv. báseň) uvažoval br. J. Beniač.

Boh. Klimo: »Na vrchu na hôre« a »Perečko milá« uvažoval br. Búľovský.

Ivan Viest: »Pravda sa vždy vykľuje« (činohra); odmenená odborom.

Vlad. Klimo: »Prvé dostaveníčko« (novella); uvažoval br. I. Viest.

Igor Zoch: »Denník bycíklistu« uvažoval br. Bálent.

Igor Zoch: »Ako sa oženil Pompejus Ivanič« (preklad); uvažoval br. Ruppeldt.

P. Timko: »O električnom osvetlení«; uvažoval br. I Viest.

Št. Bella: »Charakteristika »Hájnikovej ženy««; uvažoval br. B. Klimo.

J. Janček: »To nešťastné koleso« (monolog); uvažoval br. P. Timko.

Kresoň (pseudonym): »Trpké žiale« (pôv. báseň); uvažoval br. V. Graca.

P. Boor: »Pašie v Oberammergau« uvažoval br. I. Zoch.

Igor Ruppeldt: »Petrolejové požiare v Baku« uvažoval br. Búľovský.

Igor Ruppeldt: »O svetle« odmenená odborom.

Už toto samé hojné účinkovanie, zasluhuje uznaniahödnú pochvalu, ale tým väčšiu, keď pripomeniem, že lit. odbor na oslovenie br. Št. Bellu vypísal dve odmeny na práce, výlučne ale len pre členov, a spomedzi štyroch došlých odmenil prácu br. Igora Ruppeldta »O svetle« a Ivana Viesta: »Pravda sa vždy vykľuje«.

Naproti týmto potešiteľným zprávam s ľútosťou musím pripomenúť, že v druhom polroku nám viacej členov odpadlo a práve z tých, ktorí do toho času, čo boli členmi, veľkú zaujatosť a činnosť preukázali. Medzi odišlými bol aj br. zápisník (Boh. Klimo), na miesto ktorého zvolil lit. odbor br. Igora Zocha.

Tím bratom, ktorí hodlajú v budúcom roku Spolok a tak aj odbor náš zanechať, prajeme mnoho zdaru a šťastia v ích ďalších cestách a prosíme ích o to, aby na Spolok, poťažne na lit. odbor nezabudli a ak im možné bude, aby tak hmotne, ako aj nadobúdaním nových členov tenže podporovali.

Prv nežbych zprávu dokončil, prosím ešte tích bratov, ktorí vytrvale a s chuťou pracovali, aby hľadeli využitkovať čas prázdnin; veď čo sú naše práce hneď len pokusy na poli nášho literárneho účinkovania, zato škodiť nemôžu. A preto s chuťou do práce!

D. Guča,	*P. Igor Zoch,*
bývalý predseda lit. od.	bývalý zápisník lit. odboru.

Národohospodársky. *Vyzvanie, upravené na ctenú redakciu »Národných Novín«.* S úctou podpísaný účastinár *banky »Tatry«* účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine, prosím ctenú redakciu o laskavý vývod na nasledujúce otázky, týkajúce sa banky »Tatry«.

1. Prečo od 30. apríľa, kde b. »Tatra« vydržiavala valné shromaždenie, dosiaľ nedoniesly »Nár. Noviny« o priebehu tohože žiadnej inej zprávy, krem týcb tušim troch riadkov, že vyvolení boli jakýsi dvaja páni za protektorov. Je toto zánovité mlčanie »Nár. Novín« tým nápadnejšie, že jedná sa tu o spolku, manipulujúcom 800.000-korunový účastinný kapitál a pracujúcom s obratom vyše *desať millionovým* a tento spolok má členov v celom národe, z ktorých len malý zlomok zúčastniť sa môže porad valného shromaždenia a tak právom očakáva zprávy obšírne a verné vo svojom národnom orgáne. Ja dosiaľ dychtive hľadal som ich v každom čísle.

2. Je-li pravda, že pán riaditeľ b. Tatry Paulíny-Tóth odstupuje z riaditeľstva a kto je na jeho miesto vyvolený?

3. Je-li pravda, že ztrata tohoročná, obnášajúca hroznú summu vyše 51.000 (päťdesiatjedontisíc), *je len počiatkom ztrát už teraz zapríčinených a známych, ktoré ale budú sa vraj odpisovať* (t. j. uverejnia sa čo ztraty) *až v nasledujúcich rokoch?* Toto že sa *ešte len pohla* lavína!

4. Je-li pravda, že požičiava sa v banke »Tatre« (aináč tie hrozné, rok po rok ukazujúce sa ztraty, nedajú sa ani vysvetliť!) *bez porukovníkov* (žirantov) firmám, ktoré — súc dešperátne — hľadajú peniaze u b. Tatry na 8%, kdežto keby boly dobré, dostaly by bližšie peniaze na 3%—4%? Tak požičalo sa vraj jakémusi O. vyše 90.000 K. (deväťdesiattisíc korún), z ktorých splatil rátu 10.000 K. a ostatné vyše 80.000 K. *budú ztratené?*

5. Či je pravda, že banka »Tatra« prevzala elektricko-mechanické podujatie »Helios«, pri ktorom vraj ztratí banka zase veľké tisíce?

6. Či valné shromaždenie neuzavrelo súdobne stíhať, k vynahradeniu ztrát nimi zapríčinených, prinútiť správu so všetkými direktormi a dozornými poverencami? A keď nie, jako je to možno? Z jakých účastinárov pozostáva obyčajne valné shromaždenie, ktoré *proti svojmu vlastnému prospechu* (?) dáva každoročne absolutorium takej správe, ktorá dosiaľ dovolila prehajdákať už snáď na 800.000 K. (osemstotisíc korún)?

Že toto neni číslo z povetria schytené dokazujú rozumne a verne spravované rumunské banky a sporiteľne, ktoré behom 8—14 rokov doplnily si z polovice na celý svoj základný kapitál. Tak mohol i u nás zriasť účastinný kapitál behom 16 rokov o 800.000 K., kdežto máme tam jakési až hanebné číslo; tento rok odloží sa tým cielom 3.000 K. (tritisíc korún)! Takto počkajú si pp. účastinári aspoň dve-tristo rokov na doplnenie druhej časti kapitálu a na stvorenie potrebných reservných fondov!«

7. Načo sú tí páni vládni protektori, za čo ťahajú plat, keď takto sa gazduje?

8. Či valné shromaždenie neuzavrelo napísať a vydať podrobný soznam všetkých ztrát od počiatku účinkovania spolku, spolu s okolnostiami prevedenia požičiek, *aby sa vedelo, v čích vačkoch prepadly sa statisíce*, právom účastinárom patriace; *kto také pochybné obchody* (požičky) *navrhoval, kto ich zprostredkoval, kto ich povolil?* Čo je pravdivého o akejsi klike, ktorá vraj šafári v banke a vyhadzuje takmer von oknom tisíce, ba statisíce!

9. Vôbec prečo »Nár. Noviny« nikdy nezapodievajú sa so záležitosťami spolku, jemuž sverený je peniaz často požičaný (ja som účastinárom na vypožičané*) peniaze!), mozoľ slovenského ľudu, vdovín groš!?

10. Prosím za určitú, obšírnu odpoveď, aby sa videlo: »**Kto** *hatí Slováky!*«

V Pezinku, dňa 20. mája 1902.

Ján Zigmundík,
účastinár banky „Tatry".

Umelecký. »Mor. Kraj« v čísle 16. píše: »*Rozmarín v Hodoníne*«. Začal bych s hádankou: Co to je? Básník to nezveršuje, spisovatel nevypíše, malíř nenamaluje a skladatel nezhudební. Je to něco nevylíčitelného, něco, co působí nadšení, co plní vzrušujícími dojmy, co opájí a v opojení dává snít o věcech krásných a půvabných. Je to něco, v čem je hudba, poesie a zpěv, v čem je vůně života, dech krásné přírody a zář její barev. Je to pocit, který vznítilo v nás představení »*Rozmarínů*« v neděli dne 11. května v *Hodoníně*, pocit od aktu k aktu, od scény k scéně rostoucí, překlenutý čistým slováckým nebem, jehož temné mraky, shrnuté ve východním koutě, blednou, stávají se titěrnými, pocit, ovanutý teplým dechem pestrého vinorodého kraje, prosáklý vůní květů a dívčích ňader, opentlený jasnými barvami našeho kroje, fěrtůšků, sukní, šátků a vyšívání a nad vším tím vznáší se nesmírné bohatství písní v celé své hýřivé radosti a bolestné, srdce svírající tesknotě Člověk to vše vidí před sebou střídati se rychle jako ve víru života, radost i žal, slzu i smích, jaro i zimu . . .

»*Rozmarín*« je lidová slovenská hra, obraz ze života lidu o 4 jednáních od *Fr. Urbánka*. Nečiní snad nároků práce dramaticky silné.

*) Prečo *neodpovedajú* z banky Tatry na otázku, či by tam niekto *nekúpil niekoľko účastín* a po *čom?* Kto je to ten pán Živanský?

Její děj otáčí se okolo lásky a je propleten nesčetnými slovenskými zpěvy, tanci, zvyky a obyčeji, mravy a pověrami. Jsou v něm i vtipné narážky na probuzení slovenského lidu, na jeho nepřátely. Neunavný pracovník a buditel slovenský, *dr. Pavel Blaho z Uh. Skalice*, sehnal přes 30 selských a řemeslnických šohajů i děvčat ze Skalice a okolí, osm muzikantů z Mokrého Háje a se vzácnou vytrvalostí a neunavností s nimi hru dosti obtížnou a scénicky těžkou nastudoval. Na Slovensku hráli již několikrát a jak mi p. *Fr. Tichý*, mag. farm. z *Holiče* vyprávěl, až »robky i babky plakaly a jindy zas jich projevy nadšení a radosti nebyly k utišení«.

Stručný obsah kusu jest asi tak: Na břehu vody najdou sirotka, jehož matka se utopila, a nalezené děvčátko vezme na vychování bohatá gazděna. Když doroste, zamiluje si Aničku jediný její syn a dědic statku Janek. Zlými, pomlouvačnými lidmi pobouřena, vyžene ji gazdina z domu a Anči odchází ku své staré tetce s jediným rozmarinem v ruce, s nímž byla nad vodou tenkráte nalezena. Janek pln zoufalství dá se odvést na vojnu a Anička bolestí skoro blázní. Po čase blesk udeří do statku bezcitné gazdiny, oheň ji ožebračí a oči vypálí. Mezi tím vrací se gróf, který v cizině pátral po zmizelém bratrovi a přináší zprávu, že Anči je vlastní dcerou jeho zemřelého bratra, který oženil se s její matkou, obyčejnou, ale krásnou dcerou z lidu, a když mu v tom v rodině jeho činěny výčitky, odešel na vojnu, kdež zahynul. Vrací se též Janek z vojny a v okamžiku, kdy Anička dospívá v pobloudnění: »Prindi, Janku premilený, prindi k nám . . .« vrhá se jí do náruče.

Řeknu upřímně, že daleko neočekával jsem takové výpravy a tak jistého provedení. Hovor, zpěvy, pohyby i tance byly tak přirozené, že by nejzkušenější herci jich lépe nepodali. Začlo to slováckým čardášem, oním čardášem, z něhož Maďaři udělali svou národní hudbu! Veliký sál jako by nabil, že by jehla nepropadla. Nadšení stupňovalo se rapidně a projevy pochvaly i mezi hrou nebraly konce. Po druhém aktu vyvolán byl přítomný autor kusu pan *Frant. Urbánek* a vyzdvižen šohaji na ramena, po třetím aktu musil se na jevišti objeviti *dr. Blaho*, celý červený radostí a s očima jiskřícíma nadšením pro další práci.

Po představení zapěli účinkující, řízeni p. drem *Blahou*, slovenskou hymnu: »Kto za pravdu horí« . . .« a »Hej pod Kriváňom!« a jiné slovenské písně. Obecenstvo vzdor zrovna žhavé atmosféře nehýbalo se z místa. Pak doneseny byly stoly do sálu, slovenští hosté naši pojedli, zazpívali, a tančili až do pozdní hodiny noční. Aby byl

referát úplný, musím dodati, že byli tu návštěvníci z Brna, Kroměříže, Uh. Hradiště, z Holiče, Uh. Skalice, ze Sv. Jánů, ba až z Turč. Sv. Martina. Škoda, že brněnští před divadlem odjeli! Z osob, které oko jen letmo mohlo zahlédnouti, sluší uvésti milého hostě Alf. Muchu, Józu Úprku, Fr. Urbánka, Leoše Janáčka, red. Al. Knechtla, red. Obrtela, red. Fňouka a mnoho jiných z daleka i blízka.

O slov. maliaroch píše neúnavný H. Vitkovič v 2. čísle »Hodonských Listov« zo 24. mája 1902. *Malíři z uherského Slovenska.* Na prvý pohled rozezná i méně zkušený návštěvník výstavní obrazy uherských Slováků od moravských. Řeknete — vliv mnichovské školy. Ale já vidím v pracích jejich vliv — osudného prostředí. Těžký, dusný vzduch. Nesnesitelný život. Život bídy a zoufalství.

Nejvýznačnější postavou z uhersko-slovenských umělců jest *Josef Hanula.* Rodem ze Sliačů v Liptovské stolici, kdež i Božena Němcová nějaky čas žila a shromažďovala material k slovenským pohádkám. Otec jeho, sedlák (viz portret č. 54) zabýval se řezbářstvím a malbou, byl naturalista jako otec Úprkův. Prvý vedl štětec v synkové ruce a učil ho poznávat barvy. Jozef Hanula studoval na státní kreslířské škole v Peštbudíně a čtyři léta ztrávil na umělecké akademii v Mnichově. Žije nyní v Chrasti ve Spišské stolici — trudný život. Dalekoširoko není inteligenta kromě faráře. Jediní, na nichž spočívá těžká práce probouzet neuvědomělý lid, v kraji, kam se jiný inteligent slovenský, na př. advokát, lékař ani neodváží. Působí osobním stykem a rozšiřováním slovenské četby, pokud jim hmotné prostředky dovolují — »Národnie Noviny« jsou jim luxusem. Jeho žena, *Fanny Hanulová,* učitelka, vysoce vzdělaná paní, studovavší v Paříži, Češka, z lásky k muži a k slovenskému národu stala se slovenskou spisovatelkou. Její portret pod č. 89. patří k nejlepším kusům výstavním. Zadívejte se naň, a není možno, aby vám kdy z paměti vymizel.

Největší obraz Hanulův je *Za frajerom* v první místnosti výstavní po levé straně velkých Lanžhotských hodů Úprkových. Však je znáte — děvče, snad nevěstu k sobáši přichystanou, ale v kroji barev temných, smutných. V očích *veliká touha,* v srdci bolest.

Co s tím obrazem zde — na naší výstavce, kde vše takřka hýří veselými barvami, plnými života? Jaký kontrast ve způsobě malby, v barvách, v kroji — mezi obrazem Hanulovým a jeho sousedem Úprkou! U tohoto hlučné veselí, hlahol, zpěv, výskot mládeže, žvásty tetek, smích, ječivá muzika hudců, cupot, tanec, až zrovna víří vzduch mezi stromy a nad střechami v posledních paprscích zapadajícího slunce.

A Hanulovo dílo tak bolestně smutné! Jediná postava vynikající z asfaltového pozadí — děvče odkudsi ze severovýchodního cípu uherského Slovenska, hledí na Vás hlubokýma očima. V prvé chvíli nechápete intenci umělcovu. Měl na mysli ukázati vám kroj ze spišské Chrasti, zajímavý snad pro folkloristu? — Katalog vám podá jakés takés vysvětlení dvěma slovy: *Za frajerom!* Tedy *touha* — po bytosti nejmilejší, již zlý osud stále oddaluje. A zamyslíte-li se hlouběji, dój-

dete i na myšlenku, jež vedla ruku umělcovu. Obraz je *personifikací uh. Slovenska,* strádajícího pod tíhou zlého osudu.

Slovensko milé, půvabné, že bys je k srdci přivinul — ale smutné až k smrti. Samo a samo, opuštěné v těžkém boji. Jeho nejbližší, nejmilejší druh na světě — český národ — musí si přispíšit, aby ho neuchvátila duše cizí, černá, nepřátelská, aby se neutrápilo v hořkých slzách.

Hanulovým dílem volá k české veřejnosti hlas celého Slovenska uherského: Milujeme vás! Neznáme života bez vás! Přijďte a podejte nám pomocné ruky! Ale i vy milujte nás, opravdu, *nesobecky* a budeme rodinou nejšťastnější na světě. — — —

Po výstavě ozdobí obraz *milotický zámek pana hraběte Seilerna,* jenž zakoupením Hanulova obrazu projevil vzácný smysl pro shodu československou. Z ostatních obrazů Hanulových jest i Pastel č. 130. utěšená práce. Prodána je Skica krajinky, Štúdia a dvoje Zátišie.

Pro vývoj Hanulův nic jiného bychom si nepřáli, než aby se více věnovati mohl umění, než mu dovoluje jeho »každodenní« život.

* * *

Po Hanulovi na výstavě hodoňské nejhledanějším uherským Slovákem je *Karol Lehotský,* nejmladší ze všech vystavovatelů, syn dolnozemských rozlehlých nížin uherských v Báčskej stolici, kdež se prostírají osady *slovenské.* Chudobní rodiče poslali jej studovat do sarvašského gymnasia, kdež vybyl pouze nižší třídy. Učil se pak zámečníkem, později malířem firem. Přičiněním známého srbského professora dostal se na pražskou akademii, kdež umožněno mu bylo podporou *»Československé jednoty«* a *»Radhoště«* studovati. Pracoval u prof. Pirnera J. *ve Vídni,* nějaký čas studoval i v atelieru mistra *Úprky* v *Hroznovej Lhotě.*

Krajinky Lehotského, ač postrádají vzdušnosti a slunečních effektů, v nichž tak vyniká vystavující mistr Pečinka, přece jsou hojně kupovány. Jsou to lesy v nížinách s nepatrnou hloubkou, *Chalupa* pastierova na Pustě (uhlokresba č. 105), *Západ,* kraj plných bažin, asi téhož rázu jako naše Podluží, něžné *Jaro* a romantické zříceniny hradu Vršatce (*V oblakoch.*)

* * *

»Majárky« *Tomáše Andráškoviče* z Fraštáku studovavšího v Mnichově a ve Výmaru, práce až úzkostlivě pečlivá, věrnosti fotografické, našla svého kupce. Postěhuje se až do Mělníka. Andráškovič vystavoval již v roce 1892 na druhé *drážďanské* výstavě akvarelistů i v mnichovském *Kunstvereinu.* Umělecký referent »Münch. N. Nachrichten« vyslovil se při těchto příležitostech o mladém umělci velice příznivě.

Z jediné práce *Milana Mitrovského,* potomka českých vystěhovalců, těžko jest souditi na umělecké jeho tvoření. Je to dekorativní kus na slova lidové písně: »Sobotička, nedeľa bodaj's priletela, aby som si milého čím skôr uvidela«. Obraz nalézá v obecenstvu hojně obdivovatelův. —

K uherskoslovenským umělcům počítá katalog i *Jaroslava Augustu*, Čecha z Humpolce, usazeného v Tisovci v Gemerské stolici. Jako odchovanec mnichovske školy, jež na jeho tvoření dosud nejvíce vplývá, patří k nim tím spíše. Jeho studie se velice líbí přátelům škol malířských —

Jako k našim nejtoužebnějším přáním patří ono aby dostalo se uh. slovenskému lidu svobody, volnosti, tak přejeme ze srdce i našim umělcům z Uher více slunce, více světla, více vzduchu.

Netřeba připomenouti, že účasť uhersko-slovenských umělců na slovenské výstavě hodoňské má v životě slovenském vysoce kulturní význam. Že se tak stalo, má zásluhu mistr *Úprka*, jenž na společnou výstavu všech slovenských umělců nejvíce naléhal. Jsme mu za to neskonale vděční.

Referáty.

„Kazár földön“. Písal Mikuláš Bartha, redaktor novín »Magyarországu«. Pol roka uplynulo od vydania tejto brošúrky 328 stranovej. Čakal som, že azda len najde sa niekto znajúci rusinské pomery a predstaví nám v úplnom obrázku biedu Rusinov a výsledok akcie Eganovej. Poneváč však dosaváď nevidel som o nej v tomto časopise referátu a vážnosť veci zasluhuje, aby sme sa predbežne aspoň z knižôčky tejto obznámili s úžasným položením 400 tisíc Rusinov v našej vlasti, podávam tedy črty postavenia Rusinov dľa tejto knižky. Činím to preto, lebo tento časopis vytkol si v programme za úkol s maďarskými výplodmi literárnymi oboznamovať čitateľov. Táto knižočka tým príhodnejšie zodpovedá tomu úkolu, lebo je sociálna, u nás tak zriedkavého druhu, a pojednáva o bratoch, o ktorých biede vyjmúc 376 článkov povrchných v novinách maďarských nik nepísal obšírnejšie.

Mikuláš Bartha nielen z prameňov čerpal, lež aj osobne bol medzi Rusinami a videl, jaký má výsledok pred 4 rokmi štátny v beregskej stolici začatý pohyb pomoci. O ňom hovorí v ostatných 11 odsekoch. V prvých 18 odsekoch píše o biede. Nadpisy odsekov sú: 1. Eduard Egan. 2. Maďarská štátna železnica. 3. Stopy kazárov. 4. Panstvo. 5. Suverény. 6. Strážne ohne 7. Jedon problem. 8. Kazári. 9. Vsťahovanie sa. 10. Georgina. 11. Dvaja robotníci a dvaja kazári. 12. Pálenka. 13. Kazár učinkuje. 14. Ovca a vôl. 15. Hovädo polovičné. 16. Úžera v sklepe a pri pasienkoch. 17. *Stanovisko národné*. 18. Had shltne žabu. 19. Prvý krok. 20. Druhý krok 21. Úverkový spolok. 22. Potravný spolok. 23. Čiastky. 24· Egan účinkuje. 25. Kňazi. 26. Školy. 27. Postavy kazárov. 28. Krvácanie. 29. Záverečné.

I tento štatističný prehľad ukazuje, že knižočka je pestrá, plná mozaikmi životnými. Písaná je síce novinárskou mnohomluvnosťou, lež nezbývajú štatistiky reálne o majetku jednotlivcov, panstva, poľských židov (»kazárov«) vyssávajúcich bezbranný ľud. Nachádzame vypuklé postavy pokrčených, od hladu a smädu, starosti a zotročených Rusinov, vídame nerozumných predstavených, obratných židov, stretáme sa s Eganom a tešíme sa nad jeho zdarným účinkovaním, radujeme sa, keď vidíme upovedomelých ľudí.

Jakákoľvek osoba majúci väčší vplyv na Rusinov, každá je predstavená vo svojom pomere k Rusinom. Celá panoráma sa deje pred našima očima. Menia sa opisy s rozhovormi, štatistiky s úvahmi psychologickými, smýšľanie jednotlivcov, učinkovanie, reči celkom uprimno sú prednesené. Tak cítime, jako keby sme s pisateľom chodili medzi Rusinami, pri nich bolí keď pracujú, keď strážia svoje role pred divými zvermi od jary až po jaseň každú noc, keď ich dávia »kazári«, keď Egan počína akciu, chodí po dedinách a dávu rady ľuďom jeho obklúčivším, keď kňazi sa schádzajú a dávajú sa do akcie, keď židia sa radia, bedákajú, že akcia Eganova vyslobodí ľud z jejich pazúrov. Sloh je ľahký, plynný; oduševnenosť veľká, kde-tu veľmi bráni sa pred známkou antisemitismu, cieľ knihy: ziskať čím viac podporovateľov tomu podniku, lebo ním sa pretvára pastier v roľníka, biedu trúci v životaschopného, otrok v slobodného, utlačený v samostatného, Rusin v Maďara. (324).

Nákres položenia Rusinov dľa tejto knižôčky je tento: Rusini sú naozaj poľutovania hodný národ. Ku biednej zemi sú prikutí. Žalárom sú im hory ich obkľučujúce, tryzniteľmi všetký tvory pri nich, medzi nimi bývajúce.

Musia sa cez hory predreť, kým dostanú sa k svojim roľám, všade panskými hormi oddeleným a obklúčeným. Prevrátený svet. Než vyložia nohu z dediny, sú na panskom, chcú-li pracovať, musia cez panské, majú-li statok, musia všade najbedlivejšie naň pozorovať, lebo hneď je v panskom. Tedy nielen že domorodí obyvatelia, majú neúrodné pole vo vrchoch ale aj ďaleko od dedín.

K tejto neresti družia sa i mnohé iné. Z plodov roličiek sotvy dostanú zasiate semä. Skalnatú pôdu nemajú čím zúrodňovať, biedia bez lichvy, prinutení sú motykou orať, motykou sadiť zemiaky. Keby aspoň spokojno rástly byliny, lež i tú maličkú úrodu im ničia zvery z hôr Slobodno pustošia ťažkú prácu Rusinov. Horami sú ovenčené chotáry. 2 tisíc jutár hory má len Schönborn. Čo si počnú chudáci Rusini? Obžalujú pána? Kde majú svedkov? A keby i mali svedkov, kde najdú sudcu samostatného, tak smelého, ktorý sa postaví proti toľkému

pánovi? Zriedkaví sú tam takí ľudomilní sudcovia, ponevčč čiernokabátnici sú kamarátmi z mokrej štvrti úradníkom. Nezostáva nič inšie tým ubohým ľuďom, než strážiť si roľu. Vyjde tedy celá dedina, každá rodina a od jary až po jaseň každú noc stráži si roličku. Tu bdejú pri ohňoch, kriku, lomozu, bezsenní. Beda ím, jak im oheň zhasne a oni zadriemu od zimy a trápenia, na ráno nenájdu so siatiny iba strnisko, zo zemiakov len korene. Smutné gazdovstvo. Doma pozoruj na všetko, aby ti neutieklo z maštale, zo dvora, lebo hneď je na panskom, kde trescú nemilosrdne. Vo dne pracuj na poli, v noci odháňaj zvery. Nemožno sa čudovať, že každoročne hladujú.

Ešte by si nejako spomohli, keby úradníci panstva mali srdce a poskytli ím práce, pomoci. Lež panstvo nedbá o nich nič. Hory sú celkom bez osohu. Toľký kus: 2 tisíc jutár, nenechávajú bez úžitku vyjmúc Kavkazu a Uralu nikde, iba len tu. Práce niet pre Rusinov v panských horách, zvery im škodia. Ešte ani tých malín, jahôd, raždiny im nedovolia sbierať, len s kartou, ktorá platí len na deň a len pre toho kto ju dostal, a nie pre brata, alebo rodiča. Raždiny len raz slobodno priniesť cez deň z hory, a síce toľko, koľko unesie na chrbáte. Za kartu na raždiny 80 halierov sa platí.

Nič nedoprajú páni Rusinom. Rusinci majú málo pasienkov, prinutení sú od panstva kupovať každoročne. Ľahkomyselní úradníci však nie Rusinom dávajú do prenájmu pasienky, lež židom. Žid nie preto kúpil, aby nezarobil, on tedy dáva gazdom do prenájmu. Kúpi za tisíc zlatých predáva za 2 tisíce, tedy má 100%.

Nielen týmto spôsobom ničia, zdierajú poľskí židia (kazári) Rusinov už od roku 1868., lež systematične všade. Kazári majú obratnosť a vylicitujú prácu, za fiakristu Rusina jednajú sa s cestovateľom, sú sklepníkmi, majú seno a slamu, viac statku, než Rusini, krčmy, peniaze, úradníci, sudcovia sú im zaviazaní Kým domorodí Rusini chrádnu a (biedou hnaní) utekajú do Ameriky, kazári od 1868. roku valne, húfne sa vsťahujú, bez toho, aby zákon boli applikovali na nich predstavení dedín, stolíc. Tedy celkom bezpečne sa usadzujú po najnovšie časy a za niekoľko rokov zostanú pánmi, kdežto jako žobráci otrhaní, polonahý prišli.

Úžera nevylíčiteľná je rozšírená, tou ssajú Rusinov kazári. Len niektoré príklady. Kazár ponúka Rusinovi roľu do prenájmu. Rusin by prijal, ale nemá statku. I to mu ponúka kazár, jak mu z úrody dá $^2/_3$. Kazár kúpi býkov za 80 zl. Do kúpneho listu dá však zapísať 120 zl. Po dvoch rokoch kazár predá tie voly. Vopred vyjedná sa v 160 zlatých. Do odpredajného listu ale len 140 sa zapíše. Rusin choval, držal tých býkov, tedy dostane polovicu zisku, avšak nie oprav-

dového, lež len fiktivného: 140 — 120 = 20 : 2 = 10 zl. Kazár však opravdový zisk vyjmúc tých 10 zl.

Mimo toho zaviazal sa Rusin, že každý týždeň jeden deň s volmi kazárovi bude robiť. Je to za dva roky 104 dne. Rátame-li za deň 1 zl., sú to 104 zl.

Pred odpredajom zakáže kazár Rusinovi, až tak štyri týždne s volmi prácu konať. Pri tom nahucká ho, aby dobre choval voly, že tým viac zisku bude mať, ak budú pekné. Rusinec pristane a kupuje od kazára seno, slamu, lebo jeho sa už minula. Kazár však za žernú cenu dáva tú potravu. Kto by nevidel koľká je tu úžera.

Niekdy Rusini kupčia so sviňmi. Nemajú-li peňazí, idú k židovi. Žid im požičia 10 zl., od ktorých za týždeň, nech platia 2 zl. Viete koľko je to? od 10 zl. na rok 104 zl. Tedy 1040%.

Ide-li Rusin pracovať kazárovi, dostane na deň 30 kr. kdežto štátni ľudia platievajú Rusinovi na deň 70 kr. a dva rázy pálenky mu dajú.

Mohol bych hovoriť, s jakou raffineriou sdiera kazár Rusinov v krčme, v sklepe, veď Bartha celkom viditeľne nám to opisuje v tejto knižočke, lež i tie príklady učia nás, jakým nepriateľom je kazár Rusinovi.

Musel to byť veľký zmätok, keď už aj sama vláda počala sa pred 4 rokmi zaujímať za Rusinov. Eduarda Egana poslala ta. On prezkúmal tie pomatené pomery a podal o nich zprávu a hneď aj návrh, spôsoby pomoci. Vláda prijala jeho rady a vymenovala ho na čelo toho nového humanného štátneho pohybu.

Egan už mnoho pracoval, písal o podobných podnikoch. I tu systematične pristúpil a tam začal, kde sa dalo najistejšie pomôcť. Od panstva on zakúpil pasienky. Tie len tí mohli vziať do prenájmu, ktorí mali statok. Tým nariadením zamedzil úžeru kazárov v tomto ohľade.

Počasie je studené a pastva je vysoko. Dosiaľ tedy neskoro vyháňali gazdovia statok na hole a včas ho museli sohnať dolu, lebo by bolo zmrzlo, nemalo útulku, vždy bolo pod holým nebom. Egan i tu pomohol. Dal vystaviť maštale, čím sa predĺžil čas pastvy.

Poneváč Rusini nemali dobrých kráv a i tých planých mali málo, na jeho návrh odborníci šli do Tyrolska a kúpili oberinnthalského druhu kravy. Tie porozdávali medzi Rusinov pod tou podmienkou, že za päť rokov vyplatia kupnú cenu štátu. Aby ale žid nepozbavil Rusinov o tie kravy, za päť rokov nesmel žiaden Rusin svoju kravu predať, exekútor nemohol brať ju pod exekúciu. Tým sa zamedzila i tá úžera. Tak pokračovali zakladaním úverkových, potravných spolkov. Dával Rusinom prácu, zamestknanie.

Utešené sú obrázky v ostatných dvoch — troch záhlaviach o populárnosti, výrečnosti Eganovej. Tak vie k srdcu hovoriť, že človek preniknuto číta jeho slová a tým presvedčením odoberá sa od tejto knižky, že len ten vie ľudu populárne, oduševneno zo srdca hovoriť, kto sa zaň trápi, s nim plače, jemu pomáha.

Komu leží na srdci blaho hmotné a duševné nášho ľudu, kto chce videť psychologickými dôkazmi vysvetlené, čo činia u ľudu nemravní ľudia, alkohol, nevedomosť a čo bezžistná, systematičná práca ten nech študuje túto knižočku, aby mohol tým prospešnejšie pracovať za blaho nášho ľudu. Lebo beda nám, ak liberálna vláda začne sa o náš ľud starať. Draho to zaplatíme. Štát jednou rukou dáva a druhou berie. *Dzurov.*

Rozmanité zprávy.

— Hodonínska výstavka bola dňa 2. júna 1902, o ½ 10 hod., pri prítomnosti mistra Aug. Rodina, slávneho sochára francúzskeho, Alfonsa Muchu, R. Váchu, Maťatku — žiak Rodinov — Jankom Hudečkom dôstojným spôsobom uzavrená.

— Dňa 11. mája 1902. zahrali skalickí div. ochotníci Urbánkov „*Rozmarín*“ v „Hodonínskej Besede“ pri ohromnej účasti miestného i prespolného obecenstva. Výkony hercov i spevákov prevýšili všetko očakávanie. Slovenské dramatické umenie vydobilo si hneď pri prvom vystúpení za hranicou skvelého uznania a cti.

— Obšírný referát o výstavke a ľudovej slávnosti v Hroznovej Lhote, prinesieme budúcne. Číslo toto opozdilo sa pre neskoré uzavrenie výstavky a pre návštevu mistra Rodina.

— Umeleckú výstavku slovenskú navštívilo asi 6000 osôb, nepočítajúc v to hromadné návštevy školských detí, ktoré mali vstup voľný.

— Potravné spolky v *Unine v Radimove a v Brockom (Nitr. stol.)* sú potvrdené, onedlho otvoria svoje obchody.

— Nákladom J. Teslíka vyšla v Skalici knižočka „*Ovocinárstvo*“ ako 3. číslo „*L'ud. Spisov*“ z pera známeho odborníka kaplana K. Nečesálka. Knižočku snažne odporúčame. Cena 20 hal.

— Akademickému Odboru „Českoslov. Jednoty“ v Prahe: Kedy dostaneme sľúbené knihy pre ľudové knižnice, boly nám sľúbené ešte pred Vianocami r. 1901.

Redakcia „*Hlasu*“.

— Krúžok priateľov umenia zakúpil na hodonínskej výstavke niekoľko cenných obrazov, ktoré budú tvoriť základ obrazárne alebo musea v Skalici.

— P. G. Mallý, akad. maliar navrátil sa z Ameriky a osadil sa stále v Skalici.

Mládež a prázdniny.

Slovenská študujúca mládež roztrúsená po cudzích, neslovenských ústavoch navracia sa vo svoje rodné obce, prichádza po roku do ovzdušia rodičov a ľudu z nehož pošla. Keby mládež naša bola ratolesťou národa veľkého a šťastného, národa slobodného, kultúrne nasýteného, myslím, že nevnucovala by sa nám táto dôležitá otázka vždy na novo, na začiatku každých prázdnin. My každý rok voláme ku mládeži a pripomíname jej úkoly, ktoré na ňu v rodine, v spoločnosti, v obciach slovenských čakajú. Mladšieho, vzdelaného a najmä pokrokového dorostu, stojáceho na výške moderných snáh, úplne pochopujúceho svoj nesmierny význam v národe ako sme my, nachádzame až na dve-tri živšie a priemyslom sa zaoberajúce miesta len skrovne, po riedku.

Nepomer medzi zaostalým, zanedbaným naším vidiekom a prácou v študujúcej mládeži je u nás tak zrejmý a nápadný, že keď uvážime pokusy minulých rokov, keď postavíme naše mestá a obce v ktorých predsa len žije dosť uvedomelých, aspoň slovensky cítiacich študujúcich — niekde ich je i pekná hrstka — proti vykonanej práci so stránky tejto mládeže, zhrozíme sa nad smutnou skutočnosťou a najdeme, že medzi mládežou a ľudom niet styku — o vynášaní a hýčkaní niektorých jednotlivcov z mládeže našou národnou intelligenciou, o pochlebovaní snahám a práci, ktorá u všetkých národov vyplýva z jednoho prameňa z hĺbky duše a skutočného kultúrneho nedostatku národa — neidem hovoriť, je to známa vec ako robia a rodia sa u nás talenty, spisovatelia, velikáni medzi mládežou — ale pripomínam znovu, že medzi našou študujúcou mládežou — hovorím o celku a slovenským ľudom niet opravdového styku, niet vzájomného poznania, niet lásky. A kde niet týchto elementárnych podmienok, tam nedá sa myslieť o prázdninovej práci, tam nemožno účinkovať zdarne a nemožno pracovať programmove na uvedomovaniu a vzdelávaniu ľudu.

Ovšem tieto veci predstavia sa v pravom svetle až vtedy, keď poukážeme na rozháranosť v lone mládeže samej. Čo osoží nám radostné prizvukovanie faktu, že rady našej mládeže sa množia i napriek maďarským stredným a vysokým školám, keďže v mládeži samej niet žiadnej organisácie, žiadnej pevnej idey, žiadnej jednotnej snahy. Pokus shromaždiť mládež, aspoň z väčšej čiastky okolo »Hlasu« priviesť mládež ku práci a poskytnúť jej možnosť rozšírenia vzdelanostného obzoru, dať jej príležitosť vytvoriť si pravým slovenským ideálom, duchu času a jeho potrebám zodpovedajúci názor životný nevydaril sa tak, ako sme prvotne mysleli, to priznáme, že prečo? odpoveď je na snadne: charakter slovenského študenta je hodne orientálny následkom maďarskej výchovy, *a aký je to ten orientálny charakter? Nechuť k mysleniu a k hlbšej práci a snaha byť čo najskôrej »pánom,«* ďalej systematické štvanie proti novým názorom, novým smerom, ktoré sme sa »opovážili« medzi mládež vniesť.

Pri tejto skutočnosti jedno zaráža nás: Ani jednotlivci, ani stránky v mládeži nepokusily sa podvrátiť a našu prácu, našu obetivosť zase len prácou a obetivosťou vyvážiť, koľký osoh by bol národu vzniknul z podobného závodenia! *Ale v našej mládeži niet chuti k opravdovej, premyslenej, systematickej práci, nesriadené habkanie, representovanie, len vynášanie presvedčenia a národnej hrdosti — ač i toto sú pekné vlastnosti — neuznáme nikdy za prácu a nedržíme to za žiadne kriterium slovenskosti.* A potom čo je slovenská hrdosť bez slovenskej práce a skutkov?

V mládeži našej niet idey ktorá by ju udržovala čo celok po hromade, ktorá by jej dávala dostatočnej duševnej záživy, ktorá by ju morálne nutila, činnejšie, úsilnejšie pracovať za ľud nežli posial, tajíme žeby touto ideou bola výlučne ešte i dnes národná myšlienka. Hlboký význam tejto idey u nás, u národa potlačeného poklesnul nadmieru, či zbľadnul len jej význam, či nebola správne pochopená? Ale prečo poklesla táto idea prave tam, kde mala by byť ohňom, mečom, zbraňou napadnutého o práva olupovaného ľudu?

I nedostatok prázdninového programmu práce dáva nám za pravdu. Nikdy ešte neboly nám podané zprávy po prázdninách o vykonanej práci a toto hovorí dosť.

Čo všetko leží u nás ladom, ethnografia, folkloristika, máme museum, kto z mládeže rozoberá archeologiou, historiu, prebohatú ľudovú poesiu, nárečia, spevy, hry nášho ľudu ktože má posbierať, kto má cestovať? Kto má sbierať štatistický materiál, školský, hospodársky, priemyselný?

Kto má dozerať do spolkov, do našich obchodov, kto má prednášať, učiť čítaniu, spevu, kto má knihy kolportovať, učiť divadlám,

kto má ľud brániť poučením, vysvetlením pred tureckou administráciou?!

U nás, že niet poľa, že niet možnosti pracovať? Keď sa môže v jednom kraji, prečo by sa nemohlo v druhom, keď nie v jednom môže sa v sto oboroch druhých.

Kým nevrhne sa mládež na drobnú prácu a neurovná pôdu budúcim generáciam, bude nám len duševná, hospodárska a politická poroba ešte na dlhé, budúce časy jediným údelom.

Žiadame bratia prácu, úsilnu, poctivú prácu cez vzácny čas prázdninový.

Dr. *Pavel Blaho.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

Doplňok a opravy.

Ung uverejnil som v roč. III. str. 347. bez okresu berezňanského, ktorý je úplne rusínsky, poneváč mi mnohé názvy chybely. Teraz podarilo sa mi chybujúce sosbierať, preto ich uverejňujem.

Okres berezňanský.

Begendját-Pásztély: Pastiľky
Bukócz: Bukovec
Csornoholova: Čornoholovoje
Domasina: Domašina
Dubrinics: Dubrinič
Huszna: Gusnoje
Huta-Polena: Guta
Kis-Berezna: Maloje Bereznoje
Kis Pásztély: Malé Pastiľky
Kis Turicza: Turíčky
Knyahinya: Kňaginina
Kosztrina: Kostriny
Kosztyova Pásztély: Kosťove Pastiľky
Lipócz: Lipovec
Lubnya: Lubňa
Luh: Lugy
Lyuta: Ljutoje
Mircse: Mirče (Mirči)
Mokra: Mokroje
Nagy Berezna: Velikoje Bereznoje
Nagy Turicza: Turica
Ó-Szemere: Simir (Simiry)
Ó-Sztuzsicza: Stará Stužica
Orosz Mocsár: Močiar
Perecsény: Perečín
Poroskó: Poroškov
Rákó: Rakov
Rosztoka Pasztély: Pastiľky
Szmerekova: Smerekovoje
Szolya: Soľa
Sztavna: Stavnoje
Sztricsava: Stričava
Szucha: Suchá
Ticha: Tichoje
Turia Bisztra: Turjanskoe Bystroje
» Paszika: Turjanskaja Pasika

Turia Polena: Turjanskaja Poľana
» Romete: Turjanske Remetá
Uj Kemencze: Novoselica
Uj szemere: Simirky
Uj Sztuzsicza: Novaja Stužica
Uzsok: Užok
Verhovina-Bisztra: Bystroje
Viska: Viška
Voloszanka: Volosjanka
Vorocsó: Voročov
Vulsinka: Vulšinky
Zabrogy: Zábroď
Zahorb: Zágorb
Zaricsó: Zaričovo
Zauszina: Zausina

Opravy.

Roč. III. str. 260. Gálfalu: Galov*any*
» 260. Okolicsno: Okolič*n*ô
» 260. Verbó: Vrb*a*
» 291. Tapolcsány: Tepli*č*any
» 292. Tolčemeš (Toučemeš)
» 293. Aranypataka: Zlat*ô* (Zlato)
» 293. Bardiov i Bard*yj*ov
» 293. Frieska: Fričkovce
» 294. Lófalu: Kobyl*e* (m. č.; Kobule)
» 294. Ternya: Trn*ia*
» 294. Kapronсza: *Pokrivnica*
» 294. Komlós: Komlóš
» 294. Komlós Keresztes: Chmelov
» 295. Vavrincz: Vavrinec
» 347. Csecsehó: Čeče*h*ov
» 348. Vajnatina: V*o*jnatina
» 348. Deng Láz: Deňkovce (Deňkuvci)
» 348. Nagy Láz: Veľk*é* La*zy*
» 348. Székó: *S*ejkov
» 349. Kis Kapos: Malé Kapušany
» 351. Görgő: Har*h*ov

Roč. IV. str. 53. Szénás: *S*enica
» 53. Zólyom Lipcse: Slovenská *Ľ*upča
» 111. Selce (i So*l*ce)
» 111. Garam Kis Salló: *Malé Šaluhy*
» 111. Okres šia*ť*sky.
» 114. Miszlóka: Misľava
» 114. Zsarnó: Žar*n*ov
» 115. Nádosť (Nadoš*c*)
» 201. Izbugya Béla-Valentócz: Zbucká Belá a Valentovce.

Doslov.

Za slušné mám, uviesť mená všetkých tých, ktorí prispeli k sbierke tejto. Daktorí zaslali príspevky, iní doplňky, iní zaslatú sbierku ochotne prezreli a prípadne opravili. Buď všetkým úprimná vďaka!!

Prispeli pp.: Z *Prešporskej:* dr. Jozef Dérer, Štefan Gašparovič, Jozef Horáček, Jozef Kopa, Ignác Lobpreis, J. Maschtena, Jozef Ruman, Franko Škutil, Ignác Šohajda.

Z *Nitrianskej:* Pavel Blaho, Pavel Blaškovič, Igor Hrušovský, Štefan Krajčovič, Ladislav Novomestský, Karol Rapoš, Ferdinand Šándorfi, dr. Miloš Šimko, Milan Štefánik, Dr. Tiso.

Z *Trenčianskej:* Štefan Bielik, Joz. Kastelovič, Žigmund Križan, A. Lapár, dr. Dušan Makovický, dr. Jozef Minárik, J. Nerád, Jozef Opatovský, T. Ružička, Fr. Urbánek, Romuald Zaymus.

Z *Turčianskej:* Viliam Paulíny, Miloš Pietor.

Z *Tekovskej:* Karol Dodek, Martin Hoič, Ondrej Ralbovský, Jozef Šrobár, Jozef Zlatoš.

Z *Hontianskej:* Andrej Kmeť, Samuel Kupčok, Stanislav Zoch.

Z *Oravskej:* Jozef Gebura.

Zo *Zvolenskej:* Fr. Šujanský, Dr. Ján Vesel.

Z *Novohradskej:* dr. L. Bazovský, Samo Bodický, J. Bodnár, Ján Molnár.

Z *Gemerskej:* dr. Julius Botto, Ivan Kováč.

Zo *Spiša:* Štefan Mišík.

Z *Ungu:* Evgenij Fencák.

Liptov, Šariš, Abauj, Zemplín, potom časť *Gemera, Spiša* a *Ungu* sosbieral som sám.

Na sbierke tejto začal som pracovať r. 1898. V tom roku prijala snemovňa IV. zák. čl. dľa ktorého každá obec smie mať len jediný názov a síce úradný. Pracujú na tom plnou parou a predsa celá záležitosť pokračuje pomaly. Do teraz s času na čas menili úradníci nemaďarsky znejúce názviská, tak že daktorá obec má viacej mien maďarských: jedno užíva pošta, jedno železnica, jedno stolica atď.!! A potom sú už ovšem zmatky. Na pr. v Liptove Martinček úradne menujú Kis-Márton, aj Szt.-Márton, obec Važec je úradne Vazsecz ale železničná správa dala na stanici vyvesiť názov Vágfalva. Často zahrnú viacej slovenských obcí v jedno so spoločným názvom maďarským, na pr. v Spiši pod názvom Lándzsásfalva zahrnuté sú obce: Hôrka, Kišovce, Miklúšovce, Prímovce a Ondrej, aby nemuseli toľko mien vymýšľať. — Toho istého roku začal ma zaujímať nie len najbližší môj kraj, lež i širšie Slovensko. A keď chcel som napísať dajaký

článok ktorého obsah týkal sa celého Slovenska a v ktorom prichádzaly aj pomenovania obcí, nuž musel som pero odhodiť, bo som neznal slovenských názvisk. To samé prihodilo sa iste už aj druhým.

Hlavne tieto dve okolnosti primaly ma spísať si miestopisnú sbierku. Najprv začal som po takej sbierke kutiť v staršej i novšej literatúre, ale pátranie moje zostalo bez výsledku.*) Čo jesto, to sú nepatrné zlomky, nespoľahlivé už preto, že čerpalo sa pre ne zo starších síce spisov ale bez súvisu s terajším pomenovaním ľudovým, ktoré pre *praktickú* potrebu takej sbierky *teraz* rozhoduje Ale nebolo tam pridané ani mien maďarských, čo vyhľadávanie obťažilo náramne. Systematickejšie spracovaný je jedine Spiš, zásluhou Štefana Mišíka (Sborník Mus. Slov. Spol. II. 1897.). Preto poslal som mnohým hárky so spísanými nazvy maďarskými obcí ich okresu s prosbou aby pripísali správne ľudové pomenovania. Rozumie sa, že nie na všetky moje dopytovania bolo odpovedané. Vynasnažil som sa, aby sbierka bola najdôkladnejšia a najsprávnejšia; na niektorý názov pýtal som sa i viac ráz a jestli predsa vkĺzly sa chyby, je to vinou našej nesorganisovanosti. Sú kraje kde nemáme človiečika. I to je charakteristické, že mnohí ľudia nepoznajú ani len svojho okresu, nehovoriac stolice. Z jedneho okresu mal som tri príspevky a daktoré obce boly v každom ináč naznačené! Prosím čitateľov, aby opravy nesprávne udaných názvisk nesťažovali si zaslať redakcii »Hlasu«. Len netreba preťahovať a skoro budeme mať dľa abecedy sriadenú miestopisnú sbierku, ktorá konečne zodpovie praktickému upotrebeniu.**) *Fedor Houdek.*

*) Naše politické časopisy uverejňujú, často slovenskú obec s *maďarským* názvom, bo neznajú slovenského.

**) Budapesti Hirlap od 17. júna t. r. pod nadpisom „Najnovšia akcia tlače slovenskej" medzi iným píše: „Ale redakciam slovenských časopisov nedostačuje toto literárne maďarožrútstvo, ony priamo miešajú sa i do záležitostí uhorskej vlády a administrácie. Kým uskutočnenie zákona o miestopisných názvoch dľa poloúradného „Bud. Tud" môže potrvať ešte pár rokov, dotiaľ skalický „Hlas" uverejňuje slovenskú nomenklatúru celého horného vidieku pod názvom „Miestopis Slovenska" „Tótföld Helységnévtára" (posledne tak tajené Slovenské Okolie?). Uhorský orgán jednoty československej, pri samovoľnom a poslovenčujúcom určovaní názvov sleduje nasledovný system. Tie pramaďarské pomenovania, ktoré dajú sa preložiť do slovenčiny jednoducho preloží na slovenské, na pr.: Királyi-Králova (táto obec pri Močonoku je posledný maďarský ostrov ležiaci), Családka-Čeladina, Érsekujvár-Nové Zámky (!!) atď. Nepreložiteľné mená maďarské v prekrútenej forme tak reprodukuje, aby ich slovenský kultúrny národ môhol vysloviť, na pr.: Köpösd-Kepesd, Negyed-Neded. Zvedaví sme či sa prv uplatnia intencie uhorskej (maďarskej) a či skalickej vlády?" — Celý článok písaný je Femkinou kanceláriou*) a podáva výťahy zo slovenských časopisov.

*) Posiaľ si nás nevšímali teraz predplatili sa na „Hlas", tiež pokrok. Red.

O literní vzájemnosti

mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského národu

od **Jana Kollára.**

(Dokončenie.)

§. 13.

Důležitosť této vzájemnosti pro Slovanův veliké ustanovení, jež jim běh času a řada národův ustanovily.

Život člověčenstva jest vývin rozumu, čili rozvin vniterního světa v člověku. Národové jsou formy, v nichžto se člověčenstvo vyvinuje a tvárnosti nabývá. Cíl člověčenstva jest tedy, pořád ku předu kráčeti; ono však neměří svých cest na kroky, hvdiny a míle, nýbrž na hony, století, doby. Zásoba známostí, objevův, vynálezův, zkušeností, jichž si národ neb století vydobyly, zůstane po jich zmizení pro národ jiný. jenž je zase rozšíří, posune a budoucnosti odevzdá. Národu pozdějšímu, jakožto mladšímu úkazu člověčenstva, netřeba z předu začínati, na všech stupních vzdělanosti prodlévati, na nichž předešlí národové zůstali, jemuť třeba jen život předešlých dále vyvinovati a k vyššímu zdokonalení vésti. Na říceninách národův předešlých staví potomci stavbu zdokonálování pořád výše. Toto však zdokonálování, tato osvěta, co plod činnosti sil duchovních, také dle rozličných dob, jež člověčenstvo prožívá, vždy rozličně se tváří. Stárnutí světa jest jeho omlazování: v temné starožitnosti máme klíč ku pohádce našeho dnešního stavu. Každý národ, chtěje se z mechanické tísně trpkých poměrův k samočinnosti probrati a v životě duchovním čásť míti, musí přede vším hledět povznesti se k jasnému, svobodnému náhledu v řád světa, aby odtud své místo v celku, své postavení k druhým národům, svou úlohu, historií světa a časem na budoucnosť mu uloženou, jako s vyššího stanoviště přehledl, a tak své ustanovení poznal, pevnou rukou se ho uchopil a jistým krokem sledoval. Osud národův nebudiž slepé náhodě a proudu událostí zůstaven, nýbrž rozum, co první a nejvznešenější nástroj božského řízení světa, ať s korábem, jež osud nese, skrze vlny k určitému cíli vesluje. Neniť to pouze pud a právo přírody, nýbrž i povinnosť rozumu pro národ, by své bytnosti *spravedlivým způsobem* hájil, živoucí v sobě síly dle člověčenského postavení vyvinoval, svůj života způsob veřejně jevil a platným činiti se snažil. Jak mile veliký a hojně nadaný národ se po světě takto obhlédl, musí dějepis svůj dle velikého plánu nakresliti a vyvesti, by na místě od Prozřetelnosti vytknutém čestně setrval.

Po zaniknutí Řekův a Římanův stali se germansko-romanské řeči a národy nésci osvěty. Živlové vzdělanosti rozešli se ale ve dvě zásady, a to tak ostře a příkře, že se jmenem *starého nového světa, antického a moderního času* naznačiti musily. Zásada antiky v umění, vědách a vzdělanosti byla hlavně pohansko-národní, od Řekův a Římanův vycházejíc; a abyť i sáma v sobě výborná, přece vždy jednostranná; moderní, romantická, rytířská, sentimentální (citlivá) jest germansko-křesťanská: ve svých oddělených snahách obě už vysloužily a dožily. Povšechného, čistě lidského směru žádá nyní čas a dospělé člověčenstvo; velikou tuto úlohu rozřeší ale též jen veliký, mladistvý, ve starých formách neztrnulý národ, jako jest právěs lovanský. Malí nárůdkové myslí a cítí takořka jen polovičně, jejich myšlénky a city nemají křídel, neb se konečně zakrvácejí prudkým namáháním, tak že i samo člověčenstvu jimi dobyté dědictví známky krve, násilí proti jiným národům, jimiž se chtěli sesíliti a rozmnožiti, a vůbec jakousi vynucenou, nepřirozenou povahu na sobě má; velicí naproti tomu, k duchovnímu životu jednou prebuzení, vznesou se vysoko a veškeré obejmou člověčenstvo, a to snadně, přirozeně, bez útisku a křivdy druhým. Člověčí povaha v jednotlivcích i v malých národech a kmenech větším dílem vázaná, obmezená, zakrnělá, neb aspoň slabými otisky se jevící, rozvinuje se mnohostranně a v plné leposti jenom v těch velikých národech, jižto se za hérosy myšlení, cítění a jednání v umách, literatuře a životě vzdělávají. Tedy nic jiného, než vzájemnosť ukáže nám tuto velikosť našeho určení v řadě národův, a zároveň udá způsob, jak se ho dosíci dá; ona síly našeho národu spojí, zvýší, jednotlivým kmenům dodá důvěry a mysli, že se osmělí, v lůně velikého národu velice též mysliti a jednati. Cit takové národní jednoty jest u Slovanův první výminka pravé, lidské, velikolepé vzdělanosti a národní literatury. Slované mají smířiti starý a nový čas, oba oddělené živly vzdělanosti v národní svůj život přijati, a dalším jich vzděláním pro člověčenstvo novou dobu založiti; pro novou čili se omlazující vzdělanosť mají nový, živý střed utvořiti. Mezi starou a novou dobou jest veliký rozman (kontrast), smíru a vyrovnání teď žádající. Staří Řekové a Římané byli bohati na ideálnosť, ducha, pravdu a logiku; onino měli básnictví, stavitelství, veliké slavnosti: tito hudbu, vědy, matematiku, přírodozpyt, plavectví, obchod Staří měli více smyslnosti, obraznosti, chuti; tito více rozumu a citu; slovem u starých měla předmětnosť (výsobnosť, objektivnosť), zde podmětnosť (úsobnosť, subjektivnosť), tam zásada mužství, zde ženství větší převahu. I řeči utvářily se jinak tam, jinak zde. U Řekův a Římanův jsou blahozvuk, bohatá sklonění, rozmanitosť pádův, měrnosť a obvětí (periodicitas)

v prose, metrická prosodie a úměr v poesii: v germansko-romanských řečech surovosť a příkrosť, zmrzačení kořenův, ohavná výslovnosť, chudoba sklonění, unavující jednozvuké pády, vlekoucí se artikulství, dlouho opisující slovesa pomocná, přízvučná bídná prosodie s mizerným, tu ucho, tu oko urážejícím rýmem. V starých řečech šel úměr (rytmus, předmětná časová míra slabik) zároveň vedle přízvuku (podmětné časové míry): germansko-romanské řeči mají toliko jednostranný život podmětní. Plastika (výtvarné umění), podání tělesné krásy (ku př. Venuše, Apollona) má jisté meze dokonalosti, jež sotva dále pokročiti může: naproti tomu duchovní síla, poesie, přírodozpyt, filosofie a t. d. může a má postupem času pořád býti mocnější. Romanticko-moderní zásada vedla ovšem národy po mnoho století ne bez užitku a následkův pro člověčenstvo; zplodila a pěstovala rytířstvo, křesťanskou pobožnosť, pokoru, lásku, něžnosť, naději, touhu a mnoho jiných cností; v nejnovějším ale čase pozbyla skoro docela své povahy, a hlavně v Byronově Muse přinesla trpké ovoce, zjevujíc nepřirozenosť, citlivosť, zcitlivělosť, potom blouznění, závrativosť, konečně přepjatosť, předrážděnosť, zimničnosť, slovem byronství. *Převzdělanosť* čili přesycenosť, předrážděnosť a z toho vzniklé zmalátnění ducha a ochabnutí citu jest povaha našeho věku. Cervantes ve svém Don Quichotu a zvláště Byron ve své osobě a svých následovnících provedli důsledně moderní chorou zásadu až k její vrcholu. Chceli-kdo básnicky neb vůbec ésteticky na náš věk působiti, musí jím zatřásti, jej rozplemeniti, hrůzami naplňovati křiklavými kusy, jako jest ku př. Robert der Teufel, Freischütz, Ballnacht atd. Rychlé střídání nejvyšší strázně (pathosu) a nad míru lehkomyslným tupením nejsvětějších věcí; srdce rvoucí obrazy člověčí bídy s bezohlednou hanou veškeré člověčí povahy, tvorstva a tvůrce; éstetické tyranství, v tom si libující, by mysl čtenářova neb divákova skrze oheň a led, smích a pláč, lásku a nenávisť, milosrdenství a ukrutnosť, stoudnosť a nestydatosť, cnosť a neprávosť, nebesa a peklo, slovem skrze všechny končiny drzou hrou a často jakýmsi satanským řehotem neustále byla hnána: to jest nynější, převrhlostí romantické zásady vyrojilý, převzdělaný duch času. Francouzský básník Lamartine líčil vhodně tohoto ducha času v osobě jeho zástupce, Byrona, as těmito slovy: »Noc jest jeho svět, pln zimy i pln vedra, poušť eho palác, jeho trůn skalní hrot. Rozbitinami lodí, seče krví pokryt, běží v brloch, k alp hrozným vrcholům, věší nad propasť tam chatu svou na skály vršku, a zde samoten, ostrmem trhavými údy, ovát černou krví na skropeném kamení, srká chtivou rozkoší lupu úžasné kovíčení, a usýpá, bouří kolébán, v plesu svém. Podobens dravcům, u větru klektajícím, Byrone, nejmilejší píseň tvá zoufalosti sten, tvé

divadlo přístrach, tvůj člověk zvíře obětní, tvůj pohled, satanův, měří obor pekelného jezera.«

I nejnovější hudba podlehla už větším dílem tomuto obecnému moru našeho věku, i v ní jeví se byronství; tudy ona přecpanosť, ty čiryčáry, ono tupělého citu a sluchu vším ještě možným způsobem lehtání v menších plodech; tudy onen šum, lermo, křik, omam, země a nebes stékání ve zpěvohrách a jiných větších plodech, kde nehledíno, by se pohnuly, nýbrž aby v pravém smysle tělo i duch zároveň se třásly. O nejnovější německé filosofii soudí vážný německý spisovatel v knize: Zrcadlo pravého, křesťanského dozorce církevního, takto: »Bohužel došli naši němečtí filosofové přede všemi ostatními ve světě té cesti, že atheism, u Francouzův jenom neohrabaný a spustlý, pravidelně objasnili a ve vědeckou soustavu uvedli. Schellingovci nejsou na štěstí v praxi tak důsledni, jako theorie těchto filosofických snílkův a zimničníkův.« Takové umění, básnictví aneb jakýkoli plod vzdělanosti, v tom záležící, by násilně křečovitým trháním a pitvornými obrazy zatřásaly, nemohou národův k novým života pohybům vésti, nýbrž jen ještě více je zmalátniti. Vzlet nového věku došel svého cíle, směr musí opět ku středu jíti. Staré formy vzdělanosti zacházejí, jsou úzky, křehky: nové náhledy a formy oživují, nové průlivy vzdělanosti se otvírají, a nic není s to, aby se proud omlazení vzdělanosti a nového názoru světa zastavil. Všeliká krajnosť, podivinství a potvornosť, z toho vzniklé, že už, co lepšího, omrzelo a se přesytilo, a od přírody předepsané formy opouštějící, jest známkou klesající chuti a chorobné vzdělanosti. A byť se i moderní duch času ne všady tak silně a strašně byl zjevil, jako v literatuře anglické, přece šel i u drahých národův více méně lichým, jednostranným, přepjatým směrem. Mlčíme o ésteticke drzosti Voltairově, o nevlídné Rousseauově nenávisti všeho vzdělání, o Hegelismu nejnovější filosofie: i sami největší básníkové němečtí musili duchu času daň dáti, nebyli jeho působení docela prosti. I největší mužové souvisí vždy se svým věkem nějakou slabostí. První epos německý, Klopstokova Messiada, tento lesklý ledový palác, jak ho Jean Paul Richter jmenuje, jest podmětnosť sama, jež v básnické opojenosti a požívání svůj předmět pohlcuje, jest tedy epický odpor; protož bylo jen málo čtenářův trpělivosti té, aby ho byli celý přečetli. I Schillerovi loupežníci a Göthův Werther jsou povahy byronské t j. předrážděné, a jen pozdějším rozjímáním a neunavnou bedlivostí podařilo se oběma, že se duchu času poněkud vyrvali. Schillerova výborná dramata a básně jsou nicméně tuze často rozumováním, filosofiemi, skvělými průpovědmi, ideálnostmi, slovem podmětností básníkovou přecpány. Spisovatelé parodií Schillero-Göthových Xenií zpívali už pod nápisem: nejnovější německé básnictví:

»Raum und Zeit hat man dicht'risch gemalt; es steht zu erwarten,
Dass man die Kant'sche Kritik noch in Hexametern singt.
Nur für die sublimirte Vernuft sind diese Gedichte,
Neben der Philosophie machen sie erst den Effect.
Hättest du, guter Ovid, doch metaphysisch, wie Schiller,
Stets gedichtet, du wärst nimmer vertrieben aus Rom.«

(Prostor a čas básnicky se malovaly; lzeť očekávati
Že i Kantova kritika ještě v hexametřích se popěje.
Jen pro přehnaný rozum jsou tyto básně,
Vedlé filosofie činí teprvé dojem.
Bys byl, dobrý Ovide, přec metafysicky, jako Schiller,
Stále básnil, nikdy nebyl bys vyhnán z Říma.)

Někteří novější umělci a spisovatelé uvarovali se nákazy té tím, že svůj čas opustili, a buď do starobylosti se utekli (jako Winkelmann, Canova), nebo v budoucnosť předešli (jako Herder, Humbold, Walter Skott a j.). Nejnovější literatura a básnictví evropských národův utonuly dokonce v potopě politické.

§. 14.

Schopnosť Slovanův k naplnění tohoto určení cestou vzájemnosti

Pomlčíme nyní o nynějších příznivých okolnostech, jež této schopnosti už dle *síly* a *hmoty* základem jsou a dosažení onoho určení možné činí; neukazujeme na hmotnou velikosť slovanského národu, as na desátý díl veškerého člověčenstva, ježto přes 80 millionův duší počítá, jehož soustředěná síla už sama v sobě, sama sebou s mnoho býti může; nedíme nic o ohromné rozlehlosti, jak skoro ve všech světa dílech a to ne v malých částech s rozptýleně, jako Angličané a Němci, nýbrž u velikém počtě bydlí, polovici Evropy, třetinu Asie a znamenitou část Ameriky zajímá; opomineme šťastnou polohu a postavení, jak u prostřed mezi Evropou a Asií stojí a jako slunce v levo a v pravo, na východ a západ, na sever a jih, paprsky vzdělanosti vysýlati může; nepřipomínáme jeho rozvětvení, vklínění a zapletení mezi a s ostatními národy, čímž tak snadno na jiné působiti a mnohostranným vodičem vzdělanosti býti může: jiné, více vniterní a méně známé okolnosti buďtež podotknuty. U jiných národův bývá obyčejně jedna duševní síla buď potlačitelkyní aneb předchůdkyni všech ostatních; básnický duch kloní se u druhých národův tu více k dobrodružství

(u Španielův); tu víc k náruživostem (u Vlachův); tam více ku vtipu a zdvořilosti (u Francouzův); zde k filosofování a přemýšlení (u Němcův; u Slovanův, jak toho posavadní jejich národní písně a umělé básnictví důkaz podávají, zdá se býti poesie plodem, v němž pod praporem obraznosti všechny ostatní síly duševní stejnou mají část. U druhých národův bývají hlava a srdce někdy tak rozděleny, že čtoucímu peruti omdlévají, musí-li od oné k tomuto letěti: Slovan myslí a cítí zároveň, ve chrámě Slávy políbili se tito dva geniové člověčenstva, a ze sňatku toho narodí se pro veškerou duchovní budoucnosť život nový, dokonalejší, v němž ideál člověčenstva pokud možno úplně se zobrazí a uskuteční. A toto bude i jedna z příčin, proč národ náš tak zdlouha a těžkým krokem u vzdělanosti kráčí: onť nese totiž na Olymp v jednom koši vesměs všechny ty dary a poklady, jichž mu nebesa propůjčila, a jež ostatní jenom z části odvádějí. Toť dá se i z docela přirozených příčin vysvětliti. Druzí národové jsou obyčejně k jednomu podnebí upoutáni, obývají jen v jednom země páse, pod nímž city tu zmrznouti mohou ledem severu, tu sežeci vedrem jihu. Jediný národ slovanský žije pode všemi země pásy, tam má Kamčadala, Laponce, Samojeda, tu Vlacha, Řeka a Araba za sousedy: a příznivá tato okolnosť osvětluje všechny kouty, rozvinuje všechny záhyby jeho duše, přivádí všecky žíly a čily jeho života do hry a pohybu. Každýť jednotlivý národ jest podnebním ústrojím vzdělanosti, hlavně poesie; vlaská poesie líčí rekovství a všeliký předmět básnický docela jinak než skandinavská, kde vše ve tvaru severní povahou barveném se jeví, jenž ne-seveřanu po chuti není Slovanská poesie květla posud v nejrozmanitějších směrech. — Ve slovanském národě sestřeďují se také všechny strany křesťanského náboženství, církve, sekty a vyznání víry, tuť jsou Řekové neb starověrci, katolíci, protestanti, tak že se vzájemně docelují, s jedné strany mysl hojně citem a přísným setrváním při tom, co jest, naplňují, s druhé bádající rozum pořád znova zbuzují a zaměstnávají a jakožto závodící síly pokroku člověčenstva k vyššímu vzdělání nápomáhají. U druhých evropských národův zajímá a opanovává jedna církev, s nepatrnými výminkami, celý národ, a obyčejně jednostranný směr mu dává, buď smysl pro umění na ujmu rozumu, neb tento na ujmu onoho vzdělávajíc. Třetí okolnosť, jež Slovany k onomu velikému určení, býti tvůrci nové doby vzdělanosti, schopnými činí, jest jejich *řeč*, v nížto se všechny přednosti starých i nových řečí spojují. O přednostech a výbornostech jazyka slovanského mluviti netřeba; ne že od znovuzrození národu ve mnohých spisech byl veleben, nýbrž že jeho spanilosť ani důkazu ani chvály nepotřebuje. Způsobem skoro podivu hodným spojuje v sobě slovanská řeč i obě prosodie starých a

nových řečí; má nejdokonalejší klasickou, řecko-římskou metriku, má germansko-romanský přízvuk, dle obou těchto zásad veršuje bez obtíže, pohybuje se volně a lehce v obou živlech, ve všech poetických formách a veršování, a takto spojuje i touto dvojí, předmětnou i podmětnou prosodií, oba živly vzdělanosti dvou světa dob. Hexametry a alexandriny, pentametry a stance, safická neb alkaická metra a sonety, rytem, časomíra daří se v ní výborně. Onať má logickou úsečnosť nových řečí v prose s oním hudebním chodem, jejž staří poesii dali, a k čemuž časomíra a rytem nevyhnutelny, by jí tím nejvyššího stupně živostí a názornosti udělily, protože nápěvo-hudební poměry neodolatelně na ucho a srdce působí. V romanských básních poutá se pozornosť jen tím, že smysl nad zvukem vládne a na jich neblahozvuk a nerytem se zapomíná: ve slovanském básnění lze obou dokonalostí docíliti a je spojiti. A dokonalosti ty nenalézají se asnad jen rozptýleně po jednotlivých nářečích, mámeť je často v jednom a témž, ku př. v česko-slovenském. Nesmí se ovšem slovanský hexameter a pentameter dle novoevropských posuzovati, ku př. dle vlaského »Larmi e | luomo io | canto il | qual da | sponde di | Troja«; nebo dle francouzského: »Lhomme et les | armer je | chante, le | quel des | rives Troy | ennes«; neb dle německého, kde není poesie a rytmu; neboť zde jeví se docela v antické náplni a velebnosti, v prvotním, jmena přídavná překládajícím, rytmickém vzletu a libozvuku, proto že zde zevrubnou určitostí míry slabik, nezviklanou, nelibovolnou úsečností noh, volným oddalováním malebných jmen přídavných od jich statných tvořen jest. Mnohé německé, i Vossovské hexametry musíme někdy dvakrát i třikrát čísti a počítati (skandovati), než při kolotavé míře slabik ke kořenu nenáležících, při neurčitém míchání trochäův, spondeův a daktylův konečně k hexametru potřebných šest noh najdeme Čtěmež české hexametry Vinařického, slovenské Holého neb illyrské Kantačice, řecko-římským ničehož neoddají; čtěmež polské stance Kochanovského, Krasického, neb krajinsko-slovinské Prešerna a jiné, a vedlé vlaských můžeme je směle postaviti. Sama vlastní dcera a dědička klassické půdy, novořečtina, nesmí se ve svých zakrnělých formách, pohlcování slabik, zpotvoření slov a své moderní prosodii, se slovanštinou nikterakž měřiti. — Slovan má ve svém národě nejpěknější příležitosť, vychovati se k čisté lidskosti a k ní se po stupních nésti. V tomť se může pomalu cvičiti při jednotlivých kmenech, jeho cit lidskosti může pořád výše vstupovati, jeho láska pořád se šířiti, od osoby ku kmeni, od kmene ku kmenům, od kmenův k národu, od národu k člověčenstvu. Druzí národové jsou už tuze ve svou národnosť pohříženi, tuze oním vlastenectvím, jedinou vlasť majícím, pojati, tuze do staré a bo-

baté literatury své zamilovalí a do ní vetkáni, by se od toho odlouči a v novém živle volně se pohybovati mohli. U druhých národův jest lidskosť (humanita) ještě národnosti, u Slovanův národnosť lidskosti podřízena. Vše toto vesměs považováno: velikosť národu, jeho poloha mezi několika díly světa, podnebí a země pásy, náboženství a církve, řečí a poesie, povaha národu — ručí nám dosti za to, že slovanský národ onoho velikého, časem a pořadem v národech jemu uloženého určení docela mocen jest, ješto potřebných k tomu schopností, vlastností a prostředkův v plné míře má. Božské Prozřetelnosti nelze by sobě odporovala: s velikým, dlouho žijícím, mnoho zkoušeným národem musí konečně i veliký účel míti. Pro takovou řeč, již pokojnou, přirozenou cestou, bez nucení a krve, tak daleko po oboru zemském rozprostranila, již tolikými věky provedla, vychovala a vzdělala, v tak rozmanitých bouřích a nepříznivých okolnostech chránila a zachovala, pro takový národ a řeč má jistě veliké ustanovení: jen Slované sami musejí těmto pokynutím a cestám Prozřetelnosti rozuměti a za nimi jíti. To cítí a tuší sami jinozemští spisovatelé, ku př. J. P. Falmerayer ve svém dějepise Morei str. 5, kdež praví: »Zdá se nyní, že panování nad člověčenstvem od latinských a germanských národův ustupuje a na veliký národ slovanský přechází«. Slované mají tedy pokračování duchovního života v člověčenstvě přejati, prostředníky mezi starým a novým světem, mezi východem a jihem býti; stárnoucí živly vzdělanosti omladiti a k lidskosti povýšiti; rozdělené síly duchovní spojiti v jedno jasně svítící ohnisko pro budoucnosť, slovem, majíť onu z anticko-moderních vzdělanosti živlův, dle přirozeného prvotně do živlův těch položeného postupu vyvinování získanou, a přeháněním po mnohá století očištěnou humanitu chytiti, v životě a v literatuře podati, mezi ostatními národy zvláště ji zastupovati, šlechtiti a dále vésti. Opravduť krásná, čestiplná, vznešená úloha! hodnať potu šlechetných. Ovšemť potřebí k tomu ještě času, snad ještě celého věku, základ ale musí už teď býti položen, a začátek učiněn vzájemností. Budoucnosť pučí a květe jen v přítomnosti a z ní: kdo si té vážiti neumí, jakž může něco dobrého a velikého od budoucnosti očekávati? Chce-li kdo býti vůdcem věku, nescem vzdělanosti, nesmí jíti za okolnostmi, ano před nimi; chce-li býti středem, kde se rozmanité síly časův a národův k společnému vzdělávání spojují, nesmí sám svých sil rozptylovati a rozváděti, nýbrž spojovati a soustředovati, neboť jen *spojená síla působí.* Čehož žádá tedy pokročilý čas od těch, co jsou povoláni býti nésci věčného, t. j. pravdy, dobra, krásy? Kdo toto věčné v jeho směru provázeje, do protiv času, jež k jeho vývinu slouží, tu překážeje, tu prostředkuje zasáhá, tenť jest nésce tohoto věčného. Od antiky k ro-

mantickému, a od tohoto k humanitní zásadě jest jistě veliký skok, a však právě v této protivě a vývině jeví se život člověčenstva nejpatrněji; můžemeť zde pozorovati, jak se i nejvzdálenější krajnosti přece konečně během časův a ve střídavém vzdělanosti květě národův harmonicky schízejí. Protož nelze mezi oněmi třemi zásadami žádných hranic naznačovati, tyť zrůstají a ztrácejí se nevidomě v sebe. Nečekejž divův a převratův světa přechodem a změnou živlův vzdělanosti. Všeckoť půjde obyčejnou cestou dále a bude žíti, tak tiše a přirozeně, jak by se nic nedělo. Člověk jest a zůstane vždy sobě nejbližší, nejpamátnější a nejkrásnější v nekonečně; tuze hluboko stojí pod jeho nohama temný svět živočichův, tuze vysoko božství ve svých tajeplných světla výšinách. Buďtež jakékoli ještě převraty světa, jakékoli vývíny člověčenstva, jednouť získanému, vydobytému duchu pravé čisté lidskosti nelze už, leda s člověčenstvem, zajíti; byloť, jak jsme viděli, potřebí mnohých národův a století, by se vychoval a světoobčansky ušlechtil, a už dlouhá tato a drahá minulosť ručí nám za trvalou jeho budoucnosť. Co dobrého, stojí všude velikých obětí, zjevuje se v životě jen po dlouhých, trpkých bolestech. Ó blahé doby té, kde vysoce ode všech národův vážený, s velikého národu pýchou každý Slovan na svůj národ, a na toto vznešené, šťastně naplněné určení bude moci pohlédati! — Vzdělanosť a literatury ostatních národův protož nezaniknou aniž se poslovanští, budouť žíti, vymění však romantický živel za humanitní, k Slovanům se více přivtělí, novou jimi vzdělanou a pěstovanou lidskostí se projasní, omladí: aneb, tomu-li tak nebude, uběhnou v osud vše přepadající, co se přežilo a s operutěným časem dále nekráčí: sestárnou a v obecném vzdělanosti proudě zaniknou.

§. 15.

Odstranění některých pochybností, námitek a rozpakův ohledem této vzájemnosti.

Praveno: »Slovanský národ už tuze dlouho žil a spal, tuze dlouho v stavě podmanění a nevzdělanosti se nacházel; dávné přivyknutí a tím zplozená vis inertiae (síla nečinnosti) činí je neschopnými ku vzájemnosti a rozřešení tak veliké úlohy«. — Budiž, aby křivé toto mnění i pravdivé bylo, pro národy není zákona promlčení. Národ, jenž dlouhá století spal, neb cizí jho nesl, aneb od vzdělanosti vzdálen byl, má tolikéž práva ku probuzení, svobodě a vzdělanosti, jako ti, co to už mnoho století měli a požívali Dary boží jsou neprodajné, a kdo myslí, že jsou ti oni národové oprávněni, svobodu a právo vzdělanosti svých

sousedův i jich potomkův navždy potlačiti a zničemniti, valně se mýlí. Pravdať, později jsme přišli: za to jsme ale mladší; víme, co druzí národové vykonali, co my vykonáme, druzí nevědí. Světa pán rozděluje úlohy u velikém dramatě každému národu, každému století, každé době světa; jednomu národu třeba méně, druhému déle čekati a zráti, než řada naň dojde. Život národův nevstupuje jedním skokem z dětství v jinošství a mužství. Co rychle roste, kvete a zraje, rychle i hyne. Pískovec a diamant jsou oba kameny, onen vzniká měsíci a lety, tento tvoří se stoletími. A v skutku probrali se už Slované k času přiměřenému omlazení, a k oněm povznesli se zásadám a stupňům vzdělanosti, jež arci přesubtilné moudrosti a převzdělané osvěty nedosahují, a však schopny jsou, život zachovati a stanoviti; některé kmeny začínají už literně býti samostatny a k platným údům a vydatným dělníkům nové veliké duchovní světa říše dospívati.

Praveno: »Slovanská povaha jest tuze mírná, něžná, měkká, nemáť potřebné síly a důrazu k něčemu tak velikému, jako jest vzájemnosť aneb přejatí a naplnění veliké oné úlohy«. — Na to odpovídáme: Netřeba Slovanem býti, potřebí jen pomysliti, abychom se přesvědčili o síle a důrazu národu, jenž svou statností a mužností vlády nad desátou částí země dobyti si uměl, a v největších bouřích mnohých století, v nejprudších útocích mnohých nepřátel se udržel a zachoval. Ovšemť neucházeli se Slované nikdy o vrchní vládu světa, nikdy se neobírali řemeslnicky prolèváním krve a podmaňováním druhých národův, protože svobodu i v nepříteli ctili a milovali, vůbec milovali více mír než vojnu. Díme však s Herderem: »Ješto jinak mysliti nelze, než v Evropě zákonodárství a politika na místě bojovného ducha pořád více tiché pilnosti a pokojnému obchodu národův mezi sebou nápomáhati musejí a budou, toť i slovanští národové z dlouhého snu svého se osvěžíce, budou krásných krajin svých od moře adriatského k horám karpatským, od Donu k Muldě co svého statku požívati«. — Časové se valně změnili. Člověk nemá šlechetnějšího slova pro své ustanovení, než sám jest, totiž lidskosť, ježto jest obrazem boha, lásky a něhy. I hlediž si tedy náš národ zachovati jemnější smysl, útlejší cit, přirozenou sobě mysl, lahodu a něžnosť co nejkrásnější perly svého vniterního života národního. Lahodná mysl, vlastnictví děckých, mnohonásobně zkoušených národův, jest nejjistější známka pravého lidství. Tato lahoda mysli jest ono smýšlení, jež svými úsudky a činy nikoho neuráží, nikdy tvrdé, vzdorné, kruté není, co trpkého trpělivě snáší, křivdy mírniti hledí, lupem nežive, nýbrž vlastní zásluhou; raději čisté, tiché, pokojné předměty za své si volí, ku př. orbu, nez hlukuplné, krvavé.

Touto cestou národ náš koruny lidství, lahodnosti se silou ve spolku si dobude.

Praveno: »Tuze veliká rozdílnosť slovanské abecedy mnohého od vzájemnosti odstraší, ježto ne každému bude po chuti, učiti se as desíti abecedám«. — Vzájemnosť ale zmenšila už dílem počet abeced, zjednodušila pravopisy a ještě víc to učiní; uvede snad všechny na tři, hlaholskou, kyrilskou a latinskou. Kdo však ani nad abecední nesnáze povýšiti se neměl chuti a mysli, v tomť věru slovanský národ o mnoho nepřišel. Ostatně přejeme si arci, aby slovanští fabrikanti pravopisův a množitelé abeced uvážili slov Jana Herkela, Mluv. v Budíně 1826 str. 3. 4. »Nejen slovanští, i jiní vzdělanější národové touží míti obecná písmena slovanského jazyka, by se jich pomocí jakožto nejlepšího klíče konečně někdy tak rozlehlé řeči brána otevřela. Slovanské národy má k tomu vzájemná láska, přírodou jim daná, druhé národy užitek, by spůsobem co nejlehčím s 80 milliony evropských lidí rozmlouvati mohli. Z toho vynikne i při země- a dějepisní i politické rozdílnosti, žádaná jednota v literatuře mezi všemi Slovany, totiž pravé všeslovanství«.

Konečně mohlo by se říci: »Slovanská literatura byla by při vzájemném spojení jenom mosaice, jen velikému skladišti nebo pestrému trhu podobna, kde by díla jednotlivých kmenův a nářečí, tak jako Řeky a Francouze, Angličany a Armény, každého ve zvláštním jeho kroji a řeči, bylo viděti a slyšeti«. — Odpovídáme: I dobře sestavená a uměle vyvedená mosaika jest krásná, má tvar a život a jest vždy lepší, než posavadní rozházené údy slovanského národu a literatury. Skladiště nebo-li trh nejednostejných lidí a řečí nebude a nemůže býti slovanská literatura, neboť všickni Slované jsou jedna krev, jedno tělo, jeden národ, všecka jich nářečí jsou jednostejná, rozdíl vzdělanosti kmenův slovanských jest jenom dle *stupně* ne dle *spůsobu*. Dosavadní život Slovanův musí se, jakkoliv, ze starého netvarného rejdění ustáliti v určitém tvaru, velitelsky žádáť toho prospěch národu, a všecky pochybnosti musejí oněměti, všechny rozpaky zmizeti. Co dobré a potřebné, toť i možné; co u jiných národův, v jiných poměrech a vztazích možné a skutečné jest, proč by to u nás, v literním ohledě nemělo býti možné. Vladaři spojují a zpříbuzňují se po celé Evropě; kupci mají své domy zároveň v Londýně, v Paříži, Neapoli, Hamburku, ve Vídni, v Petrohradě: Evropa jest jejich vlasť; švejcarští vojáci a francouzští oficíři slouží v Turcích, v Americe a ve všech světa dílech, ano všickni Evropané jsou dopisováním a novinami v jednom svazku, jak by pod jednou střechou vespolek žili: jenom slovanští kmenové jsou rozděleni, rozerváni, sebe neznajíce.

§. 16.

Užitek vzájemnosti pro slovanský národ zvláště.

Výhoda této vzájemnosti jest veliká a mnohonásobná:

1. *Duchovní*, národní vzdělanosti se týkajíc. Národní vzdělanosť závisí na národní literatuře; obě daří se ale tím rychleji a šťastněji, čím větší jich okres a prostor, čím volněji daleko a široko s místa na místo, od země k zemi svými perutmi mohou vzlétati. Neboť vzdělanosť a literatura nalézají zde nejen více podnětu a podpory, nýbrž nabývají i mnohostranné, vznešené, čistě lidské povahy; nezjevujíť se tu paprsky vesnic, městys, škol, cechův, ano paprsky celých zemí, národův i člověčenstva. Při vzájemnosti bude se veškerý národ náš považovati co jedna rodina, osvěta jeho bude velikolepá, obrovská, jeho literatura skvělá, nadvládná. Nemáť literatura býti nespořádaná spousta pérových plodův, ne prázná, bezúčelná chumelenina spisův, ne surový, náhodný, mezerovatý náhrn knih, jichž pospolitý duch neoživuje a kde národní povaha ražena není: máť býti jednota a svazek písemních děl k celku národnosti, zásoba spisův a knih ve všelikém odvětví, ježto se jistou přirozenou soustavou ne-li zároveň, aspoň po sobě rozličnými věky a stupni vzdělanosti národu vespolek doplňují, a kde veškerý národ poklady svého ducha, výtěžek svého života, čili zvláštní svůj názor světa pro souvěk a potomstvo byl složil. Tato vzájemnosť bude pro náš národ hojným pramenem velikých činův; jestiť ona podmínkou velikých písemních děl a učených předsevzetí, nejjistějším lékem proti národnímu úbytí, v krátkém čase vykona, co k víře nepodobno, zvláště tam, kde veřejné mnění a volný národu vývin zcela potlačen není. Lidé jednají jen proto malicherně, nedůstojně, povržlivě, že malou míru pro hodnotu svého jednání mají; a malou a zkrácenou míru tu mají jen proto, že se před obmezeným a nízkým soudem svých skutkův a činův zjevují. Naproti tomu vstupují-li v duchu před nejmoudřejší a nejlepší svého lidu a času, postaví-li se v mysli před veliký, důstojný sbor veškerého národu, tuť i jejich mysl sama se rozmáhá, srdce, oné slavné pochvaly žádostivo, je vroucí velikými city a cnostmi, péro se oživuje a operuťuje k nesmrtelným dílům. Při dosavadní rozervanosti a lhostejnosti musily jednotlivé kmeny slovanské zůstati bez literatury, tedy i duševně slabí, nevzdělaní a nevědoucí: protož se i potkávaly s posměchem a povrhováním cizích národův, myslících, že Slovan nemá síly, by ve službě člověčenské osvěty něco vyvedl, ba ani choplivosti, by něčeho jinými nalezeného požil. Posměch ten zakazil sebecit Slova-

nův; brzo stal se z posmívaného posměvač svého vlastního národu. Takto zjevil se v něm podivný, v dějepise světa nevídaný úkaz národu, jenž krásných citův lásky, úcty, obdivu a nápodobení dobromyslnou štědrostí všem cizím národům sousedním udílel, a sobě samému jen zneuctívající city úmdloby, nedospělosti, nesmělosti, protivnosti a neváženosti zůstavil. Nikdy mu netanulo na mysli: veliký národ má i veliké úlohy a povinnosti k světu a účelům člověčenstva, musíť tedy i veliké dary a prostředky míti, by úlohy ty rozřešil. I buďtež tedy Slované nejdříve sami k sobě spravedliví, nežli spravedlnosti a vážnosti od jiných budete žádati. Mámeť ve světě každého člověka, tak i každý národ, za to, zač se dává, musíť se ale též za něco dávati. Snášíme raději nepokojné a nepohodlné, než abychom nepatrné a ničemné trpěli. Myslíme, že nejsme ničím povinni lidem a národům, co myslí, že sami sobě ničím povinni nejsou. Čiňtež co možného, by se zapomnělo, že tak starý a veliký národ posud ku všeobecnému pokladu člověčích myšlének, ku zdokonalení umění a věd, slovem k vývinu ducha a života jen ještě tuze malou částí byl přispěl. Mnohem mladší a menší národové předčili nás ohledem toho a daleko zůstavili na cestě zásluhy o vývin člověčenstva. Možnosť, dobíti si takové zásluhy, závisí ale u Slovanův jenom a jediné na literním spojení a vzájemnosti.

2. *Hospodářský užitek.* Spisovatelé nabudou tím velikého čtenářstva, odbudou mnoho výtiskův svých spisův, dojdou tím odměny za svou práci a při svém podnikání na mizinu nepřijdou. Spisovatel, pouze a jedině na své nářečí obmezený, odbude sotva tolik výtisků, co potřebí k zapravení nákladu. Dokud jednotlivé kmeny slovanské ve své nevzájemnosti a v oddálení zůstanou, nikdyť nebudou míti květoucí a trvalé literatury, táť jest jenom tam, kde mnoho odběratelův knih a čtenářův, mnoho čtenářův jen tam, kde mnoho lidí, mnoho lidí jen tam, kde veliký, snášelivý, vzájemně se znající a milující národ jest. Protož cestují Maďaři velemoudře, že malý jsou národ, do jiných světa dílův, do Asie, k Mongolům, Tibeťanům atd., by tam své předky, nebo bratry, aneb podobný sobě národ našli, a tím větší prostor a obecenstvo pro svou literaturu získali. Květ literatury, řeči a vzdělanosti národu dař se vniterně jakkoli, buď podporován a jemu pomáháno, nemá-li zakrněti, žádá i zevně hranic rozsáhlejších. Aby se rozsáhly, není nám třeba, netřeba konati nám cest a dobývati, jenom dělící nás stěny a zdi svaliti, aneb okna a dvéře pro snadnější spojení udělati, abychom si takto veliké národní obydlí zřídili

3. *Jazykový prospěch.* Každé nářečí nabude tím zdokonalení, čistě slovanské tvárnosti, tím pilněji všeho cizího se vystříhá, cizí slova a

výrazy vymýtí, latinismy, germanismy, tatarismy, maďarismy atď. odloží a z opravdu slovanských pramenův bude se obohacovati. Jeť to prospěch jazyka, jenž chce býti jazykem vzdělanosti a literatury, má-li více nářečí. Kmenové a nářečí jsou kořeny, literatura a řeč jsou strom, jenž z kořenův mízu, sílu, obohacení ssaje. Protož bývají malí národové z počátku své osvěty a literatury nuceni, kovati mnoho nešťastných, jalových slov, aneb vypůjčovati z jinorodných řečí, protože jazyk málo má kořenních slov, žádných nářečí, žádných kmenův národních, aby ze života nových výrazův poskytaly. Známoť ale naopak, že řeči velikých. rozlehlých národův, ku př. německá, za svou velikou přirozenou bohatosť, převelikou tvořitelnosť a mnohostrannosť právě mnohým nářečím a kmenům děkuje, z nichž spisovatelé jako z nevyvažitelného zlatodolu čerpali. Slovanská řeč, dle všech nářečí svých, bude se potom skvíti v náplni, jaké žádný druhý jazyk nemá, a k tomu jí netřeba více, než aby se sama vzájemně vyčerpala, a svoje čerpadla do sedmi hlubokých a bohatých žil ponořila, totiž: 1) do *staroslovanské* církevní řeči, jak kyrilské tak hlaholské; 2) do drahocenných nově nalezených literních *zlomkův ze starej doby*, jako jest ku př. Královédvorský rukopis, Igorovo tažení, polský žaltář, rukopisy dubrovnické atd.; 3) do nynější ruské, 4) illyrské, 5) polské, 6) české písemní řeči a literatury, 7) do národních písní, báchorek, přísloví a pohádek prostého lidu, úsloví (idiotica) a krajinského mluvení rozličných zemí, nářečí a podnářečí. Básníkové zvláště mohou na této cestě vzájemnosti mnoho konati, a nejsnáze nová, od druhých bratří vypůjčená slova a obraty ve své nářečí uváděti a vštěpovati, ježto poesie svou zlatou lemovkou a libou květinovou vůní nám je činí milými a domácími, a je ne hloubavému, nesnášelivému rozumu, nýbrž milujícímu srdci a vše objímající obraznosti předkládá. Žasneme nad obohacováním řeči a pojmův toho způsobu v novější české literatuře *Jungmannem*, *Hankou*, *Preslem*, *Markem* atd. Jen aby se proti podobným vydobytostem ne hned, jako *Nejedlý a Palkovič*, válečný povyk dělal; z vnitrního života národu nevědomky vyniklé slovo jestiť vždy lepší, národnější, půvabnější, a snáze dá se umístiti, nežli z úmyslu novokuté slovo. Poláci a Rusové upustí od svých řeckých, latinských, francouzských, švedských názvosloví a technických výrazův v uměních a vědách, a za čistě slovanské, od Čechův dílem už utvořené, dílem připravované je vymění, a tím i pojmy a známosti do vniterního života národu zasadí. — Při této vzájemnosti získá i libozvuk každého nářečí: hrubosť a tvrdosť slov jednoho nářečí bude jemnějšími výrazy nářečí druhých změkčena a ohlazena, a při tom zůstane všecko naše, totiž *slovanské*. Námitka, žebychom tímto způsobem řeč svou poruštili, zpol-

štili, počeštili atd., jest neslovanská a hodna posměchu a povržení. Co slovanské, kdekoliv, to naše. Tímto způsobem budeme snadno moci porovnávati, výhody svého nářečí jasně nahlédati a hodnotu jeho cítiti; s druhé ale strany se též uvarujeme přeceňování jeho přednosti; neboť právě při neznámosti a nevědomosti býváme nejvíce k druhým nespravedlivi a zaslepeni nadšením pro to, co nám náleží. Nevytýkejme tedy hned závistivě, co nemile zní v druhém nářečí slovanském, jež snad v drsnatějších krajinách vyrostlo; zůstaň každý věrně při svém nářečí, pořád jemněji slyše, pořád důvtipněji pátraje a se obdivuje, jak jedna a táž řeči látka v rozličných pásích a podnebích se vyvinuje, hýbe a tváří, a jak přece hlavní rysy a známky národního ducha nikdež a ničímž zahlazeny býti nemohou.

4 *Politický.* Politický prospěch vzájemnosti jest dvojí:

a) *Zevnější.* Pominouť zpoury a povstání Slovanův proti panovníkům, jichžto k jiným národům patří, a pod jejichž žezlem se nalézají; neboť vzájemností přestane touha po spojení s druhými Slovany, neb se aspoň velmi seslabí. Nebudouť míti příčiny, aby se jich vzdali, zůstane každý pod svým krovem, maje doma to, čehož by u souseda nabyl. Ano pod cizími, ne-slovanskými vladaři, jsou-li snášelivi, najdou slabší kmenové slovanští více rukojemství a jistoty pro zvláštní samostatnosť a trvání svého nářečí, jež by jinak pod panovníkem druhého mocnějšího nářečí slovanského, dle zákonův přitažlivosti, od něho cele pohlceno, aneb aspoň s ním slito býti a konečně zmizeti mohlo. I vlády, jež osvětu národův těch na péči mají, nejenom že této nevinné, blahodějné vzájemnosti překážeti a jí potlačovati nebudou, onyť budou ji spíše moudrou obezřelostí pěstovati a jí napomáhati. Radíť tomu už věhlas a lidství, aby se dalece rozmohlému citu a patrně nastalé potřebě nepřátelsky v ústrety nevycházelo, ano aby se to jen prozřetelně řídilo, pořád ve střízlivém, nevášnivém duchu zachovávalo a na pravé cestě dále vedlo, by to bez bludu cíle dosáhlo.

b) *Vniterně.* Takto přestanou i spory, žárlivosť, boje a vojny Slovanův proti Slovanům, pročež i všeliká urážka samolibosti a ješitnosti druhých kmenův a nářečí, všeliké povyšování jednoho nad druhé, všeliká snaha a o přednosť a z toho plynoucí potlačování druhých Slovanův přestane. Každý kmen bude potom oběžnice kolem společného slunce, na druhé vzájemně působící a svou vlastní cestou jdoucí. Potom se pozná, že každé slovanské nářečí své zvláštní přednosti a krásy má: jedno sílu a velebnosť, jako ruské; druhé něžnosť a lahodu, jako polské; třetí spanilý klasicko-rozměrný rytem, jako československé; čtvrté hrdinství, oheň a žár, jako illyrské atd., a že přece všechny tyto vlastnosti a přednosti z jednoho pramene plynou a v jednom

ohnisku národního vývinu se spojují. Co Polák *Kazimir Brodziński* (Pisma rozmaite, w Warszawie 1830 díl 1. str. 17) vůbec o národech evropských praví, toť platí i zvláště o kmenoch a nářečích slovanských: »Dějepisu literatury naší doby děkujeme z většího dílu za krásné známky našeho času, že všickni národové svou hodnotu uznávají, že jich rozličnosť neodpuzuje, že každý, čím osvícenější, tím se i víc zavázán cítí, by důstojnosť a zvláštnosť druhého ctil a jeho osobnosti si vážil.

§. 17.

Zevnější překážky této vzájemnosti.

Překážky ty jsou dvojí: *cizí* a *naše*. U jiných národův evropských panuje mnoho ještě předsudkův a předpojatých mnění proti Slovanům, ano strach a bázeň před nimi, jež všestranné vzájemnosti v cestě jsou a zde onde by ji zastaviti mohly. Jak mnoho ještě ne-slovanských spisovatelův o Slovanech a řeči jejich smýšlí a veřejně píše, toho můžeme se v *Šafaříkově dějepise slov. řeči a literatury*, v Budíně, 1826, str. 46—47, a *ve výkladě ku Slávy Dceři* str. 457—472 dočísti. A najdemeliž pak ještě u veřejných listech článek o Slovanech, aby se hned starobabským tvářením výstraha nedávala před nimi, jako před strašidlem, jehož se báti jest? Je-liž v běhlých listech o nich pojednání, by nebylo hned řeči o *severním kolose*, by se politická nebezpečí nečenichala a nesnila, a tím způsobem aby Slované v podezření neubíhali, kmen proti kmeni se nedráždil a neštval, a aby i nejlepší a nejsvobodomyslnější vlády děšeny nebyly? Svět jest proti Slovanům, jako ohlas u Tihonu u blatenského jezera v Uhřích: jednoslabičná slova: smích, strach, zlosť opětuje hlasitě desetkrát, dvou-, tří- a víceslabičná: láska, vděčnosť, zásluha, pochvala, zamumlá sotva jednou. Slované byli haněni a povrhováni v stavě předešlém: nuže tedy nehaňte jich a nepřekážejte jim nyní, chtí-li svůj stav zjinačiti a zlepšiti. Bohužel ale, tak tomu není. Jsouť ještě národové v Evropě, co každého Slovana vůbec za svého nepřítele, každého s nimi ve společné vlasti obývajícího slovanského spisovatele za zrádce vlasti, a každou slovansky psanou knihu za zločin proti své národní literatuře považují. Protož nemůžeme než jen chváliti slovanskou svobodomyslnou snášelivosť s jinými, ve slovanských zemích žijícími národy. V Petrohradě mají Němci své německé kostely, školy, divadlo, cechy, ano i vlastní zákony a úřady; ve Varšavě, v Krakově požívají svobod jako doma; v Praze jest základ pro stolici maďarského jazyka, a žádnému Čechovi nenapadlo, by ji zničemnil, aneb u národu a vlády v podezření uvedl. Zdeť zjevuje se

už duch lidství. Naopak jest jen tuze málo jinozemcův, aby si, jako Schlözer, Herder, Grimm, Göthe, Teresia Jakob, na práci dali, by Slovany a řeč jejich prvé studovali, a potom o obou soudili. Musíme se ale napřed vyznati, že spisův toho druhu málo dbáme, poněvadž Slované od některého času chválu i hanu cizích národův mimo sebe pouštějí. *Rotteck* jmenuje ve svém *všeobecném dějepise* ruskou řeč *Knechtssprache*, a sotva zná tři slova rusky. Fallmerayer, dějepis Morei str. 203, nazývá Slovany od přírody *unedler* než Germany, ježto se dle str. 228 orbou, řemesly, obchodem a plavbou, ne vojnou a loupeží obírají. Slované mají však o slově *edel* docela jiný pojem; u nich lze býti šlechetným jen na útraty svého vlastního, ne však cizího práva, a lupem živu býti není u nich nikterak šlechetnější, než orbou a obchodem. V *Germanské Evropě* žida *Mendelsohna*, v Berl. 1835, činí Německo díky Maďarům, že r 894 Slovany na panonském Dunaji prorvali, a tak Německo poslovanštění uhájili. Slované nebyli nikdy dobývající národ, od jakživa měli velikou lásku k svobodě, ku své i cizí; smýšleli tuze ušlechtile, než aby své mravy, řeč a národnosť jiným byli chtěli vnucovati, jich rozšiřování bylo bezúčelné, jich zaměstnání nevinné; Slované byli by spíše podobných díkův od Německa hodni, že r. 1241 všemu křesťanstvu hrozné Tatary na Hané pod Jaroslavem, a r. 1683 Turky na Dunaji pod Soběským prorvali a tak Němce Tatarstva a Turectva uhájili. — Německý evangelický pastor *Richter*, v Sorně v Lužicích, chtěl v lužickém magazině 1825 dokazovati, že slovansko-srbská řeč tam nejen pruské vládě, ale i křesťanskému náboženství škodna jest, a protož pokud možná rychle zahlazena býti musí. V Rusích, v Polště a Srbsku, u prostřed Slovanův, jsou celé německé osady, města a okolí: jsouliž i ty tamním vládám a církvím nebezpečny a škodny? Žij a nech žíti! Francouzský vévoda Choiseul nechtěl Rusům a jich císařovně ani titulu: »Majesté Imperial« dopřáti a dáti: obrátil se tedy k francouzské akademii, jež musila učiniti výrok, že slovo to není čistě francouzské. Slovem, větší počet jinozemských spisovatelův, co o Slovanech psali neb ještě píší, podobají se nečistým oněm zvířatům, všude jen špíny hledajícím, by se jí živili, a protož i tam, kde jinak docela čisté jsou ulice, nosem do každého koutku vnikají, by jen na smeti přišli. By takoví čenichatelé úmysl měli, poklésky objevovati a ku zlepšení přispívati, hodni byli by jen chvály a vděčnosti; že to však jich účelem není, dokazuje hořkosť a posměch, jejž mají, a schvalní zamlčování všeho dobrého a chvalitebného. Zaslepenosť taková jest jenom dítě nevědomosti, zbavujeť národ všech výhod, jež z citu čistě lidského, svobodomyslného smýšlení národního plynou, a jichž náhledy, známosti, mravy a obyčeje, ústavy a

zákony druhých národův udílejí Jen všestranná vědomosť a literatura rozsívá mezi rozličnými národy ducha svornosti a vzájemné vážnosti, zmenšuje ducha úžící národní nenávisť, dodává prostoru srdci, vznešenosti rozumu, a úsudku o druhých národech více slušnosti. Všichni odpůrcové dobré veliké věci tlukou jen do žhavého uhlí, toto lítá kolem a zapaluje i tam, kde by jinak nebylo působilo. Nám Slovanům nezbývá při těchto předsudcích nás obkličujících národův nic jiného, než skutkem dokázati, že jsou bezdůvodny, a že ochrany všech vlád a důvěry všech národův jsme hodni a důstojni.

Roku 1837 vyšla v Lipsku od Němce pro Němce sepsaná kniha o slovanské literatuře pod titulem: *Dějepisný přehled slovanské řeči, a literatury dle rozličných její nářečí pro německé obecenstvo vzdělaná* od E. v. O. Z její předmluvy, při níž by nahoře podotčené liché úsudky a vášnivé smýšlení vyvraceti bylo zbytečné, stůj zde nestranný hlas: »Při radostném nyní a všeobecném snažení o důkladné a mnohostranné vzdělání vědecké, při oné pořád větší vědecké vzájemnosti národův a jich v ohledě tom účastenství, musí tím více býti podivno, že v Evropě 80 milionův lidí žije, jichž jazykové, jakkoli bohati a krásni, od druhých dvou třetin evropského obyvatelstva sotva se dle jmena znají, ano o něž tito nijakž a cele ani nedbají Je-li však podivno, že Evropané větším dílem ani netuší, že ze 230 milionův lidí, v Evropě obývajících, 80 milionův — tedy více než třetina veškerého obyvatelstva celého světa dílu — nejen slovanského jest původu, ano že *jednu*, z téhož kmene vyniklou *řeč*, jen během času v rozličná nářečí rozpadlou, jejichž tedy příbuzenství snadno se dá dokázati, až po dnešní den mluví a v ní píše: i jest to jistě smutné, že ve všech skoro zemích evropských nejen mnozí vůbec vzdělaní lidé, jimž by tato poslední věc aspoň neměla býti neznáma, ano i vědecky vzdělaní mužové, ba docela učení od řemesla nezřídka velmi nejasné, ano zcela bludné náhledy o *slovanské řeči*, a rozličných její nářečích a jich mezi sebou příbuzenství, jakož vůbec nedostatečnou známosť dějepisu slovanských národův a jmenovitě jich literatury mají; nedostatek, jen tuze často nevhodnou malovážností slovanského národu, jeho řeči a ducha plodův ospravedlniti se hledící, ježto s jakousi pánovitostí na silné slovanské národy jako na polobarbary se díváme, aniž jich bližší známosti za hodny majíce. Nelzeť ovšem zapírati, že některé slovanské kmeny nyní ohledem svého vědeckého vzdělání jedné části ostatních národův evropských v pozadí stojí; rozdíl ten není ale tak veliký, jak se obyčejně udává, a stěží bude ku př. prostý lid ruský a srbský, ještě méně český a rakouský v duševní vzdělanosti prostému lidu v některých jiných zemích, ku př. v Portugalu ano i ve Francouzsku, za duchaplné vy-

hlašovaném, v pozadí se nacházeti. Vším způsobem jsou ale slovanští národové a výborné jejich řeči hodni, by se blíže poznali. Silna ve výrazech, bohata na slova a slov tvoření, obratna ve vazbě a vyjádření, jakož i plna libozvuku byla dosud ještě ku podivu čistě zachovaná slovanská nářečí záhy už vyvinuta a vzdělána. Opozdění Slovanův ohledem osvěty nebylo ale snad následek nedostatku schopností a vloh ku vzdělání — jež spíše u národův těch často u vyšším stupni se nalézají, než u mnohého z ostatních národův evropských — nýbrž jenom následek hrozného tlačení těškých osudův a poměrův času. Slovanští národové byli už v 8 a 9 století ohledem duševního a společenského vzdělání svého ostatním obyvatelům evropským nejen úplně rovni, anoť byli ve mnohých věcech před nimi, a byli by snad ještě posud, by železná ruka osudu nebyla jich násilně zadržela. Už v 9 a 10 století měli Slované nejen vzdělanou řeč a písmo, oniť měli toho času, kde v ostatní Evropě písmo svaté ještě přísně střežené bylo jmění nuzně vzdělané kasty kněžské, už dosti úplné přeložení biblí ve své řeči, jež prostému člověku nejen ústy jeho kněze bylo přístupné, onoť mohlo i často od něho samého čteno býti. Bohužel ale nastaly už na začátku středověku ve všech slovanských zemích veliké politické události, jež vhodně začatému vývinu a pokroku vzdělanosti národův těch naproti působily. To se stalo v Rusích vpádem Mongolův, pod jichž těžkým jarmem země 260 let úpěla; v Srbsku dlouholetými válkami s řeckými císaři a následujícím konečně podmaněním od Turkův; v Čechách, v oněch vysokých školách Německa, krvavými boji reformace a jich těžkými následky; v Polště neustálými boji vnějšími a pořád se opětujícími záhubnými spory v nitru. Všemi těmito zádavy byli národové slovanští ve svém duševním vzdělání nejen zadrženi, nýbrž nazpět vedeni; neboť mimo bojem a nepokoji nastalé zanedbávání věd, byli nešťastní Slované ještě i většího dílu své tenkrát už velmi hojné literatury násilně zbaveni, ježto se nejen ve zmatku poměrův větším dílem ztratila, nýbrž i, jmenovitě v Rusích a v Čechách, od nepřátel *zúmyslně* zničemnila, tak že malé jen zbytky literatury oněch časův až na naši dobu se zachovaly. Že ale tenkrát už velmi vzdělané řeči Slovanův cizím působením tak málo utrpěly a tak čistě se zachovaly, můžeť jen býti o důkaz více i pro mocnou vniterní jich podstatu, i pro silného ducha slovanských národův a jich lásky k jazyku mateřskému«.

»Osud slovanských národův a jich opozdění ohledem duševních vzdělanosti poměrův mohlo by tedy spíše politování a živé účastenství za hlas míti, nežli nevšímání a povrhování, jež jim i se strany osobnosti i se strany stanoviska duševní jejich osvěty, jmenovitě jich řeči

a literatury jen tuze často za díl se dostávají Nehledíce na to, že tvrdé, nezřídka nadulé úsudky, o věci té bohužel jen tuze často slýchané, s nyní tak obecně rozšířeným, přímým a ve vědeckém ohledě jinak příznivým smýšlením se nesnášejí, můžemeť je tím více za trestu hodné považovati, že se obyčejně na úplném nedostatku známosti slovanských řečí a jich literatur, ano slovanských národův samých zakládají. O věcech neznámých měl by úsudek, ne-li umlknouti, přece aspoň neurážeti. S podivením ale slýcháme nezřídka od lidí jinak docela vzdělaných, ano i vědecky vzdělaných, nejdivnější úsudky, náhledy a pojmy o slovanských řečech a vzájemné jich příbuznosti, jakož i o chudobě a nuzotě duchovních plodův slovanských národův pronášeti, patrně dokazující, že oni mužové ani sobě práce nedali, by věc svého posuzování jen poněkud byli poznali, a tudy ani netuší, co se za jich času ohledem toho už dálo a denně pořád více děje. Jinak by šetrněji jednali a věděli, že od více než jednoho věku lidského ve všech zemích slovanských nesmírně mnoho se děje, by nátiskem času nevinně promeškané se dohonilo. Jmenovitě panuje v tom za posledních třiceti let v Čechách, Srbsku, Polště a v Rusích veliká činnosť. Zvláště v Rusích vynikla s mladistvou silou řeč a literatura za poslední doby té a jmenovitě pod otcovskou vládou nynějšího panovníka, tak že, moudrou a činnou vládou podporována, nyní v nejšťastnějším, mnoho slibujícím pokroku se nachází, jehož příznivé výsledky nejen v zemi a v lidu blahodějně se na jevo dávají, ano už se i na sousední severní Asii denně více přenášejí, která, jak se určeno býti zdá, osvětu svou z ruských rukou přijme. To vše znalo by se ale v ostatní Evropě snad více, by chuti bylo, mocnou a krásnou slovansko-ruskou řeč více poznati, ježto — bez ohledu toho, že by zrůstáním politické moci Ruska a jeho zmáhajícím se působením na poměry ostatní Evropy věc ta za užitečnou se mohla považovati - - i sama sebou u vědeckém vztahu velice by byla odměnná. Protož bylo by snad už nyní tím více na čase, aby vzdělaný svět evropský svým posud cele zanedbaným bratřím slovanským, jižto nejen ve vlastních říších, ano z nichž i 18 milionův pod rakouským a 2 miliony pod pruským žezlem žije, jakož i dějepisu vzdělanosti Slovanův těch více pozornosti věnoval a s nimi se blíže seznámil, k čemuž by jmenovitě známosť řečí a dějepisu literatury rozličných slovanských národův nejlepším a nejjistějším navedením byla. Aby se tedy účastenství pro slovanské řeči a jich literatury obecněji povzbudilo, a věc ta většímu obecenstvu přístupnou učinila, potřebí díla, jež by o podotčené věci v stručné krátkosti a bez ujmy důkladnosti jednalo. Z přátelské ruky došlo mne pojednání v anglickém jazyku (Historical) View of the Slavic Language in its va-

rious Dialects, by Edward Robinson, Andover 1834), počátečně pro severní Američany určené, by je s duchovními vzdělanosti poměry slovanských národův seznámilo, a panující u nich ohledem toho účastenství ještě více oživilo. — Severo-Američanům *neměl by* německý soused Slovanův v pozadí zůstávati«.

§. 18.

Vniterní překážky této vzájemnosti.

Větší ještě překážky nalézá tato vzájemnosť na naši straně: v životě slovanských národův samých. Mezi slovanskými sousedními krajinami, kmeny a nářečími potkáváme se s jakousi zaokrytou vzájemnou malovážností, ano povrhováním, často v potutelné škádlení a nepřátelský styk vybuchujícím. Příčiny toho pochodí ze starých časův, kde dva, tři kmeny mezi sebou vojnu vedly a vzájemně si škodily. Hmotné následky vojen těch dávno se zhojily a zapomenuly, tajné ale rozhořčení nepřestává a mezi kmeny a nářečími živí nedůvěru a upjatosť, ano často nenávisť, jež s dětí na děti přechází. Mimo to zjevuje se často báječné vypravování a báchorky, nenávisť živící národní písně, uštěpačná přísloví (ku př. Čech — neplech, Moravec — nemravec a t. p.), kde ten onen kmen směšným se činí, čehož původu nikto udati neví, což ale z úst do úst, s pokolení na pokolení jde a nevražení udržuje. Ano i od našeho nářečí uchylující se výslovnosť, stanovení pohlaví aneb opačný smysl slov, rozličné kladení přízvuku na slabiky v druhých nářečích zdá se nám býti kažením, falšováním, skrucováním a hyzděním našeho vlastního jazyka, ježto každý kmen své nářečí za nejkrásnější, nejbohatší a nejslovanštější má: odchylky takové máme za důtky na své nářečí, znečišťování národního jazyka, a nevidomky vzniká v nás nenáklonnosť a nepřízeň z toho, potom záští a pohoršení a posléze ošklivosť, že se sotva přemoci můžeme, abychom se zkažené hatlanině učili aneb v ní psané knihy četli. Připomínáme jen neobratnosti Poláků, Chorvátův a jiných kmenův u vyslovování českého *h*, jež vždy jako *ch* vyslovují, a mezi oběma, tak tuze rozličnými a často význam určujícími písmeny žádného rozdílu nečiní, ku př. české *hněv* vyslovují jako *chnev*, latinské *homo* jako *chomo*, Herder — Cherder, neb české *hldím*, *hodím* jako *chladím*, *chodím*, ježto přece rozličná jsou slova a významy. Učíme se pak raději docela cizím řečem, s naší řečí s její vlastními zvuky, pády, tvrdostmi nebo měkkostmi do žádného styku nepřicházejícím. Upadáme v jakési přemlouvactví pro své nářečí, což pro celek národu zhoubné má následky, třenice a boje. Myslíme

zásluhu míti, když jen svému nářečí pomáháme, druhých-li nedbáme a od vzájemnosti opouštíme, docela má-li náš kmen větší počet, příznivější politické okolnosti a převahu na své straně A však i u menších kmenův vídáme a tuze často lichou pokoru, jakousi blahou samolibosť, malicherné očkem na se pohlédání, též tak protivné a škodné, jako pýcha kmenův velikých. Velicí, hrdopyšní národové dopouštějí se zpozdilosti k slabším a poddaným, malí hrdopyšní trou se o vyšší neb o sobě rovné: všecky tyto nezpůsoby jsou nepřátelé vzájemnosti. Dříve aneb později padnou ale všecky tyto hráze, jež posud vzájemnosť velikého slovanských kmenův spojení přetrhují.

By se tyto a podobné odstranily překážky, pomyslime jen, jakou hanobu, jaké neštěstí ode dávna nesnášelivosť, dědičná kmenův a rodin nenávisť Slovanům přinesla. Jesti-li pak život tak dlouhý, by se lidé a národové směli hněvati? Jest dobrých a šlechetných duší tak mnoho, by od sebe utíkati mohly? Svárliví lidé jsou protivni: svárliví národové jsou hrůza, ubíhajíť v hanebné rozervání a sebezničení. Sprosté duše, za pohnutku všude jen vášeň a zisk mající, nemohou arci pochopiti, jak možno sebe sama zapříti a obětovati, jak pomstu v lásku změniti: protože člověk jen toho se od druhých lidí a národův domýšlí, k čemu sám schopen nebo neschopen se cítí. Šlechetný národ sám od sebe nikdy neupustí. Atény a Sparta svářily se dlouho a prudce o přednost: když ale nepřítel zevně oběma zahrozil, objímalo a líbalo se vše ve chrámích a na ulicích, co Řekem, slulo, a Peršané byli poraženi, Řeci volni. Následek všeliké nenávisti jest oddělení, následek tohoto jest obmezení neb uzavření oboru myšlének, čímž si dráhu k dalšímu pokroku zamykáme, a sebe i svůj kmen duchovně sami do vazby dáváme. Slovanští národové nemají sami o sobě státi, nýbrž vespolek působíce, veliký život tvořiti: kmenové mají národu, národ člověčenstvu sloužiti a náležeti. Před velikými přednostmi druhých lidí, druhých kmenův, druhých národův není jiné spásy, než láska a vzájemnosť; tato vznáší nás k nim, činí jejich našim, vlídně rovná spory, s nimi nás sjednostejňujíc. Jdeme-li s nimi v odpor, jest veta po nás, ne-li tělesně, tedy, a což více, mravně, to buď záštím a nenávistí, ježto nás tráví a zneuctívají, buď přirozeným osudem, jenž duchovnímu světa řádu přese všecky jíti dává, co nemají schopnosti nebo vůle, by vše veliké a vzácné, kdekoliv se jeví, poznávali, cítili, milovali a v užitek si obraceli. Jen potom bude slovanský národ důstojně státi, bude jen potom své velikosti, určení a národní česti přiměřený společný dějepis míti, nebude-li harmonie a vzájemnosť svárlivostí rušena, sobectvím kmenův udušena. Nic nevzdělává a nešíří ducha tak tuze, nic neoživuje ho k smělejšímu letu, jako účastenství veřejného blaha *velikých* národův: ctižádosť, vla-

stní užitek a každá, mysl a sílu budící náruživost má zde nekonečný prostor. Musíme tedy malé s velikým, kmeny s národem spojovati, neb i mysl míti, abychom v nejhorším případě i od jedné části upustili, by se jenom celku získalo. Čím méně slovanský kmen o povaze, o řeči a literatuře druhých kmenův poučen jest, tím více mní sám o sobě, tím méně o druhých, marnosť jeho má v této nevědomosti svou potravu, jeho nenáklonnosť k druhým svou výmluvu. Vzrůstající vzájemnosti poroste i všestranná láska a jednota. Tím méně budeme se nenáviděti a sebou pohrdati, čím více ústně nebo písemně vespolek obcovati budeme. Společná literatura a výměna duchovních plodův naplní bojem unavenou mysl důvěrou, pusté srdce odměnou láskou, duši společnou myslí a prospěchem. Zdáť se totiž obecným býti osudem lidí a a národův, že jen smutnou zkušeností a zlým užíváním sil pravé užívání sil poznávají, takť tomu v politice, ve mravnosti, v umění a též i v národnostech. Národy kolotají dlouho mezi bezvládou a otroctvím, mezi divokostí a rozmařilostí, mezi náboženstvím a pověrou, mezi krasochutí a surovostí, mezi horlivostí a chladností, mezi nenávistí a bezstrastím: až konečně vyšší ona síla, ježto všeobsáhlou moudrostí dějiny ku blahu celosti pořádá, kolysavé pohyby zkoušejících se sil do rovnováhy uvede, dobu úplné jich dospělosti a pravidelnou pevnou soustavu lidské vzdělanosti stanoví. Ostatně ať jsou i kmenové mezi Slovany, co jen, sami sebe za nejvyšší cíl národu a života majíce, v národní částečnosti, v přísném uzavření nebo hrdém oddálení od druhých žijí, ať k jednostranné, jenom sebe a své znající a toho si vážící kmenní zvláštnosti se vzdělají; ať i osud a zevnější poměry některým větvím a kmenům překážejí v literní vzájemnosti část míti, neb je od našeho národu násilně odervou a vzdálí; byť i podlým sobectvím jednotlivé kmeny a nářečí od veliké, dříve snad horlivě zastávané věci národní odpadly: protož nemusíme zoufati, jsouť to jenom jednotlivé potůčky, ježto se ztrácejí; proud národu půjde přece ve své síle a velebnosti, způsobí další vzdělávání posavádních živlův osvěty a člověčenstvu je odevzdá. Bylo by ovšem přáti, aby tato vzájemnosť mezi Slovany *všekmenná* byla, a však i *mnohokmenná* bude divy tvořit: ať se jenom ve službě člověčenstva pořád dále vzdělává a ušlechťuje, a ani osobováním cizincův, ani netečností našincův zlému démonovi časův a národův ať nepodléhá.

§. 19.

Cesty a pomůcky k této vzájemnosti.

1. *Slovanská knihkupectví* ve všech hlavních městech našich kmenův, jmenovitě v Petrohradě, Varšavě, Krakově, Lvově, v Praze,

Vídni, Pešti, v Brně, Bělehradě, Záhřebě atd., by v druhých nářečích vydané knihy i rychle i lacině se kupovati mohly. Zamluví-li si kdo nějakou polskou neb ruskou knihu cestou nynějšího knihkupectví, musí obyčejně půl i celý rok čekati, než přijde, a pak za ni ještě k tomu dvoj- i trojnásobnou sumu obyčejné ceny složiti, že prý spojení velmi řídké a proto i těžké a drahé jest. — Musíme ale dříve potřebnosť ve svém nitru sami cítiti, nežli na prostředky k její ukojení zevně pomyslíme a je v skutek uvedeme. Probuzený a rozšířený cit vzájemnosti budo už knihkupectví zakládati, aneb jsou-li, poslovanští je, a vtírání se cizích řečí, knihkupectví a literatur hrázi položí,

2. *Výměna* knih mezi spisovateli rozličných kmenův. Vydavatelé novin, časopisův atd. ať své plodiny vzájemně si zasýlají a vyměňují. Netřeba jim peněz vydávati. Spisovatel tohoto spisu činí to už dávno s pány Macieiowským a Rosciszewským, od nichžto knih polských, s pány Vukem a Pavlovičem, od nichž srbských, s pány Köppenem a Pogodiným, od nichžto knih ruských za česko-slovenské dostává.

3. *Učitelské stolice a školní katedry* slovanských nářečí, kde by žáci a mladí Slované aspoň začátkům se učiti a povzbuzení k' dalším pokrokům nabyti mohli. Petr Veliký vydal v Rusích zákon: »Kdo čísti a psáti neumí, nebudiž na veřejný úřad dosazen, ani nemoziž dědictví po svém otci nastoupiti«. Čeho Petr Veliký pro obecné vzdělání svých poddaných potřebu uznal, nemělo by na příšť býti radno ohledem slovanských řečí, zvláště pro učitele a professory na vyšších školách? Ve školních a čítacích knihách pro mládež buďtež obsaženy příklady a rozpravy o znamenitých Slovanech všech kmenův a nářečí, jak se dílem už v čítací knize (Čítánka od Kollára) stalo. Přáti bylo by též brzo slovanského Plutarcha; takové životopisy slavných Slovanův působí kouzelně na mládež. Může-li příklad několika mužův z dějepisu jednoho kmene podaný už námi hnouti a ku šlechetným podnikům nás roznítiti, i čehož nevyvedou ze všech kmenův a z dějepisu veškerého národu sebrané příklady nejrozmanitějších cností! Ve svatyni takového panteonu a před kouzelnou silou takových obrazův zmizí kastní duch jednotlivých kmenův, anebo spíše povýší a projasní se v ducha obrovského, jenž celý národ v srdci nosí.

4. Všeobecný, všenářečný, slovanský *literní* časopis, v němž by každá nová slovanská kniha v tom nářečí oznámena a posouzena byla, v němž psána — srbská srbky, polská polsky, ruská rusky, česká česky. V tomto vzájemném učeném časopise musili by pracovníci a posuzovatelé ze všech nářečí slovanských časť míti a společně působiti. Neníť pochyby, že by se takový časopis při tak velikém a daleko rozšířeném obecenstvě dlouho udržel. Literatura jest hlasité viditelné myšlení ná-

rodu, časopisy jsou jazyk národu, jímž k sobě mluví Dobrý, mnohočtený časopis, byť i příštího roku byl už veteší, lepenkou neb sýrovou obálkou, prospívá přímo světu víc a působí déle než tlusté, málo a od několika čtené knihy, ano i než celé knihovny. Účinek zaniklých časopisův s nimi nezaniká. I kdež potrava, jež před lety chutnala? Koluje v těle, ale zušlechtěná. Právě neustálé toto obnovování v duchovním i tělesném světě činí přírodu a život tak užitečným, tak živým a příjemným.

5. *Veřejné a soukromé knihovny* tak zřízené, by v nich knihy všech nářečí se nalézaly a ku čtení propůjčovaly. Literní vzájemností rozmnoží se knihy slovanské tak, že jednotlivci nebude možno, všeho pokoupiti. Více lidí musí spojiti své síly a peníze k jednomu účelu. V každé takové knihovně musily by se nalézati hlavně nejlepší *mluvnice a slovníky* každého nářečí, ku př. mluvnice staroslovanského a českého nářečí od *Dobrovského* (lepší staroslovanská od *Miklošiče* — pozn. překl.); ruského od *Puchmajera, Vatra, Schmidta*; polského od *Kopczýnského, Bandtkie* (? — pozn. překl); illyrského od *Wuka a Berliče*; krajinského od *Kopitara, Dainka, Matelka, Murka* atd. Potom slovníky: ruský od akademie, polský od *Limde*, český od *Jungmanna*, illirský od *Stulliho, Wuka*; slovinský od *Murka, Jarníka* atd. I vniterní rozdělení a pořádek hnihoven měl by dle čtyř nebo pěti hlavních nářečí učiněn a do tolika přihrad neb pokojův rozdělen býti, to pro snadnější přehled.

6. *Srovnavací mluvnice a slovníky* všech nářečí, by se formám a látce řeči snáze učiti mohlo. Zvláště doporučujeme dobré slovozpytné spisy, jimiž vzájemné se učení nářečím nad míru se usnadňuje, neboť kořeny slov ukazují nám prařeč nebo-li matku nářečí v prvotní její prostotě a jednoduchosti, a ve všech nářečích jsou tytéž. Spisovatel tohoto spisu neměl nikdy učitele slovanských nářečí; jeho učitelé byli hlavně etymologikon od *Dobrovského*, a etymologické jeho tabule v české a staroslovanské řeči; potom etymologický slovník od *Bandtkie*, od *Jarníka*. V tom má A. J *Murko* docela pravdu, an v předmluvě ku své slovinské mluvnici v Štyrském Hradci 1832 str. V. praví: »Se všemi Slovany možno se srozuměti, bychom se i jenom jednomu nářečí *dokonale dobře* — pamatujž, opětuji to s úmyslem ještě jednou — dokonale dobře naučili. (Toto *dokonale dobře* jest ale bez slovozpytu a porovnání s druhými nářečími nemožné.) Kdo si takovou dokonalou známosť osvojil, nebude míti příčiny stěžovati si, že slovanská řeč v každé vesnici jiná jest, ano shledá jí všude jednu, a i vzdálenější nářečí více méně od sebe odchylná, ne však bůh ví jak od sebe rozdílná, a vždy přece srozumitelná Jenom neznalci a poloznalci stěžují

si na rozdílnost a nesrozumitelnost slovanské řeči.« Urb. Jarník dí str. 3. »Tento směr — připravovati pomalu cestu ku srovnávání druhých příbuzných nářečí — mají novější slovanští jazykovědci skoro všech nářečí na docela zvláštním zřeteli, což budoucně velmi prospěšně působiti může.«

7. Dále sbírání a vydávání *národních písní a přísloví,* kde rozdíl a vzdálenost mezi nářečími ještě tak veliké nejsou, jako v učeném slohu. K tomu slušně také počítáme překlady spisův a knih z jednoho nářečí do druhého, ten užitek mající, že ku všestranné známosti slovanských kmenův vedou, naší krasochuti nekazí, vazbě násilí nečiní, slovem řeči naší nehyzdí a naší národnosti nezpotvořují.

8. *Odstraňování cizonárodních slov a forem,* přijímání pravých a čistě slovanských a tím *podmíněné přibližování se k idealu všeslovanského jazyka,* t. j. řeči, jíž by každý Slovan kteréhokoliv kmene snadno rozuměl. Slovanské řeči ať se jen slovanskými obohacují, řečmi jednostejného zvuku a jednostejné stavby. V žádném jazyku evropském nejsou cizí slova tak příkrá a nezáživná, jako ve slovanském; kalíť a snižují povahu národu, podrývají a zabíjejí lásku k němu a k jeho řeči. Cizí slova a mluvení způsoby zcizují Slovana Slovanu, odpuzují nářečí od nářečí, kmen od kmene; hnusí se a stěžují naučení se řečem bratrským. Česká a polská řeč jsou hlavně cizotinou zaplaveny a smíšeny, potřebujíť tedy pilného čištění, tam z germanismův, tu z germanismův, latinismův, gallicismův. Ku př. české *grunt, věrtel, kšaft* (Geschäft), *kštalt* (Gestalt), *Ubrman* (Obermann), *freymarčiti, nechati sobě udělati* atd.; polské *szluka* (umění), *hufnal* (Hufnagel), *filut, okazia, honor* atd.; ruské *očaj, gloz* (oko) atd.; srbské *város* (město, slovo maďarské), *šargarepa* (maďarské) *čupria* (turecké) *endek* (turecké), *pendžer* (turecké), *terpeza* atd.

9. Jednostejný, filosofický, v duchu slovanské řeči založený *pravopis,* v němž by všichni Slované se měli usnesti, aspoň ti, již to jednostejných písmen, latinských a kyrilských, užívají. Na pravopis slovanský neměla by působiti ani řeč maďarská, ani vlaská, ani německá. Pestrota pravopisův béře nejen mnoho času naučiti se jim, onať i čtenáře odstrašuje a rozum mate. Pravdivě dí Šafařík o illyrském parnase, v časopise českého Museum 1833 díl I. str. 32: že jsou v něm ovšem skladny krásot ještě nedotknuté, studnice jazyka posud nepřebrané; ale jsou to něžné květiny do šeredných cudrův a capartův zakuklené, kteréž v této podobě nikdy přízně jiných neillyrských Slovanův získati nemohou. Třeba se tu teprv bořiti s potvorami, jako segljêsc místo šleš, blisegnja m. bližňa, Kgnisenizi m. Knižnici, oghgnjem m. ogněm, gnjoj chjese m. ňoj těš; ba i — ach nastojte! gghgnjevno m. gňevno atd. Protož musíme chváliti Gaje a Chorváty, že zlepšením a poslo-

vaněštějím svého pravopisu pěkný a následování hodný příklad i druhým Slovanům podali. Slovem, by se této vzájemnosti dosáhlo, musíme všech nás dělících pahorkův odebrati a je urovnati, všechny jámy a propasti vyplniti, neb aspoň mosty přes ně stavěti, bychom si ruce podati a sem i tam snáze choditi mohli.

§. 20.

Závěrek.

Ve světle této vzájemnosti bude se nám slovanský národ a všecky jeho kmeny a nářečí, všecky jeho osudy a záležitosti docela jinak než posud jeviti. Jenom jí bude Slovanům položen základ k národní literatuře v nejpravějším a nejvznešenějším smysle toho slova; jenom pomocí jí pomine dosavadní čínská zeď, osamělé žití a působení, malicherné s knížečkami kramářství jednotlivých kmenův a nářečí; pominou slaboučké literní podniky a společnosti, ježto sotva zrozené, nedostatkem vzduchu a prostoru umírají. Teprvé touto vzájemností budeme my Slované cítiti svůj původ a společenství, a nemysli si žádný kmen, že by výhodu tu dosti draho byl koupil. Věhlasnější částka Slovanův myslí méně na věci, jež nás dělí a vzdalují, než na ty, jež nás spojují. Potůčky sotva nesou trámky a prkna na svých vlnách: Volha a Dunaj nesou veliké lodi, kde se jich vody v řeku spojují. Aniž bude touto vzájemností některé nářečí ujmy trpěti, zachovát při ní každý kmen svou osobnosť, zůstane při svém nářečí a literatuře, bude však plody druhých kmenův znáti, kupovati a čísti. Zdeť tedy ještě krásné pole pro každého Slovana, jenž to věrně myslí se společenstvím národu; zde možno dobývati aneb spíše obraceti. Zde třeba, aby ušlechtilejší mužové národu si všickni ruce podali k tomuto opravdu svatému spolku. Neboť opravdová jest to nezbožnosť, ta posavadní chladnosť a neúčastnosť, ano často nečinnosť neb docela protičinnosť Slovanův proti sobě. Jesť to táž nezbožnosť, na kterou Říman tak velmi lál, děti-li k otci a k matce nelnuly, bratří-li a příbuzní sebe si nevážili. Kolem tohoto obecného, jasně svítícího ohniska národní cesti shromažďuj se, kdo cítiti a mysliti umí, a hleď každého k tomu získati. Těžká odpovědnosť spočívá na nás, na naší době, našem národě, ježto má rozhodnouti osud dlouhé budoucnosti. Polák nebudiž pouze Polák, nýbrž Slovan-Polák, nestuduj jen knih svých, ano i ruské, české, srbské; Rus nebudiž pouze Rus, ano Slovan-Rus, neznej a nečti jen spisův svých, ano i polské, české, srbské; Čech nebuď jen Čech, ano Slovan-Čech, neuč se jen česky, ano i polsky, rusky, srbsky; Srb neb Illyr

nebudiž jen Srb, ano Slovan-Srb, nekupuj a nečti jen srbských, ano i polské, ruské, české knihy. Jenom kdo tato hlavní nářečí zná a jim rozumí, jenom ten měl by se péra chopiti a slovanským spisovatelem býti. Ne ten, kdo mezi Slovany první, největší, nejsilnější, nýbrž ten, kdo nejvzájemnější a s druhými kmeny a nářečími nejvíce spojen jest, kdo život a samostatnosť i menších a slabších nejvíce čestí a jí si váží: jenom ten hoden v naší době chvály a krásného názvu *Slovana*, o němž báseň pěje:

O já nejsem z počtu těch omrzlých
(Bodej zmizli skoro) nevlídníkův,
Kteří svoje odvracejí oko
Ode knížky psané literami
Cyrilskými nebo hlaholskými.
Však to jest jen zevniterné roucho,
Pod nímž slovanské též srdce tluče,
Na vše strany slovanského světa
Vylévajíc života potoky:
Nech rozličný na sobě má oděv,
Nicméně plod jednoho jest ducha;
Nech rozdílným psáno jest písmem,
Jedna předc budeme rodina,
Dokud synu milá bude matka,
Nevděčník jí dokud neodvrhne
A tyranům neodevzdá cizím.
Co pak mne se dotýče, já nechci
Krátkozrakým jamožilcem býti,
Hledícím vždy jen do a pod sebe.
Já to cítím, že Slovanstvo celé
Moje jest, a já jsem opět jeho.
To má hrdosť, to má pýcha jestiť,
O kterou se připraviti nedám.
Můj národ jest spolu i vlasť moje,
Vlasť moje má nesmírné hranice,
Nepočítá set, než miliony;
Já jsem živý v mnohem větším světě,

Nežli závisť dopustiti může.
Já jsem synem silnějšího rodu,
Nežli ona pomysliti schopna.
Nad prostrannou milou mojí vlastí
Krásné slunko nikdy nezapadá.
Dá-li pán bůh a štěstí junacké,
Aniž její čest má zahynouti; —
Nezahyne, pokud budou děti
Lásky oběť Slávě přinášeti.

Slovenské maliarstvo.

Posledným, najvzvučnejším akkordom v tých nezapomenuteľných výstavkových dňoch, v dňoch krásy a blaženého umeleckého požitku bola dozaista návšteva slávneho francúzskeho sochára Augusta Rodina. Výstavka dostúpila svojho vrcholu, dostala sa na stupeň vysokého uznania so strany veľkého, svetového umelca, prísna, umelecká kritika povedala svoje ostatné slovo, zaskvela sa dňa 3. júna ešte raz a dvere v malovanom žúdre zavrely sa, a výstavke, tejto rázovitej, nás bez otázky hypnotisujúcej exposícii bol koniec! . . .

Úradne zakľúčil ju najideálnejší slovenský maliar Janko Hudeček, ale dojem jej bude nevymazateľný, rozišli sme sa, obrazy sa odviezly, no výstavka je ešte celá, nerozobratá, tak idyllicky usporiadaná ako v známej verande hodoňskej — v našich srdciach. Dozvuky odohrávajú sa v Hodoníne, ve Lhote, v Skalici, v Prerove, ovzdušie naše plné je spomienok, obdivu a nových myšlienok. Vždy objavujú sa nám nové vzhľady a nové stránky z nichž výstavku oceňujeme a z nichž čerpáme nové idee pre budúcnosť slovenského umenia. Tak hlboko vrezala sa výstavka, jej význam a pekný úspech do našich duší. Vždy znovu a znovu prechádzame sa našou galeriou a kocháme sa neustále dojmami krásy a povznesenia. — Preto zaumienili sme si predviesť v úzkom rámci našich umelcov dľa prác a obrazov, aby sme účastnými učinili aj tých, ktorí do Hodonína nemohli.

Začneme s *Jankom Hudečkom,* nestorom slovenských maliarov. V celku mal vystavených 6 menších obrázkov z doby staršej. Hudeček nemaľuje už asi 12 rokov a jaká to škoda, že necenil, nevážil Hudeček sám seba; známky neobyčajného talentu zračia z jeho obrázkov,

slovenská skromnosť, láska, hlboký cit, pochopenie života nášho ľudu, života slovenského sedliaka, i Hudeček je synom sedliackych rodičov.

Jeho *Štúdie č. 7.* a zvlášte *Návšteva,* útulná velecká izbička, slovenská, vystlaná posteľ a tie detské hlavičky, to prekvapenie návštevou je niečo špecificky slovenského, plné mäkkosti, hlbokého, radostného precítenia, obrázok rozpráva, hovorí, je živý. Je to miniatura bohatého života našich detí. *Moja mamička,* podobizna jeho matky je cenná a prezradzuje, že Hudeček je aj dobrý portretista. Život nahnal zakladateľa slovenskej školy, intimusa Úprkovho na inú dráhu, ale Hudeček zostal umelcom, maliarom, pomenoval by som ho slovenským esthetikom, on žije kráse, spevu, hudbe, vkusu svojho ľudu z ktorého pošiel.

Joža Úprka súčastnil sa všetkými svojími veľkými dielami až na »Púť u sv. Antonínka«, ktorá nachodí sa v zemskom museume v Brně. Hneď v prvom oddelení prekvapily vstupujúceho diváka: »*Jízda králů*« a »*Vláčení*«. »*Jízda králů*«! Čo všetko snesené je na tomto obraze rozsiahlych rozmerov . . . . Čo obdivovať najprv ideu, komposíciu, techniku, majstrovsky vernú reprodukciu tohoto zahýňajúceho staroslovanského obyčaju?

Tváre, kone, kroje, králi, deti, pacholci, dievčatá, starí všetko tak úprkovsky verné, do objatia plastické! Nikdy nevidel som hýbať sa figúry na obraze, v kráľoch sa všetko hýbe, spieva, tančí, kone hrabú a rehocú, i králi v nemej pýche zdajú sa hovoriť, hodvábne stuhy frčia, sukne šustia, ručník červený plápolá a vlčnovské »čepice« či širáčky jediné svojho druhu, podobné horvátskym či černohorským fezom — ba kde sa táto forma u nás vzala — vzdorovite, šohajsky nasadené na hlavách, svieťa svojími strapcami a chlapci ženú sa od domu k domu, núkajú slabiny koňov, hneď zase zdŕžajú nepokojných pejkov, ichž hrivy vypentlené, vypletené zdúvajú sa rozčechrano, žiara svojími barvami, svojím leskom. A v úzadí tie naše žúdra, v nich známa tvár našich strýcov, Janov, Martinov a Pavlov jak chlapcov ponúkajú, zastavujú a ctia s tou »trochou,« čo im pán Boh požehnal, a tie tetičky jak sa tlačia, jak pchajú a stavajú sa na prsty aby videly: »kerí sú to chlapci«? jestli aj ten a ten. Myšlienky zračia sa im v tvárach a oči prezradzujú, že myslia, túžia do budúcnosti. Ktorá mamička by nemala so synom s dcérou plánu do budúcnosti? To všetko ja vidím v kráľoch!

Králi sú po Antonínku, čo do komposície a technického prevedenia najdôkladnejším a najšťastnejším dielom Úprkovým. Nik zo súčasníkov jeho nezná tak život Slováka, a nik nemiluje ho tak ako on, preto líči ho tak nedostižiteľne, verne, trefne a opravdove. Úprka je

maliarom slovenského života, ako sa javí on v širokých vrstvách ľudových.

»*Vláčení*« predstavuje pár volov so strýcom na mäkkej, panskej nive. Návštevníci výstavy pomenovali toto najnovšie dielo Úprkovo »volmi«. Voly Úprkove ovládaly každého návštevníka, je v nich toľko prirodzeného a krásneho, že zariadila ich kritika medzi najpodarenejšie diela majstrove, voly sú neveľký obraz, pochmurná nálada, podvečer, volky vlečú brány, zapadlé do pol kolien v kýprej oračine, strýc v halienke opásanej, tiež sa borí a ťažko kráča pri »sedlovom«. Čo to bolo kritiky, že voly nie sú podarené, že sú po kolená v zemi — *netreba zabúdať sú to panské voly na panskej nive* — sú hlboko preto, poneváč je niva veľmi hlboko naoraná a voly sú ťažké. Predaly sa za 1200 korún továrnikovi Redlichovi v Hodoníne.

Mal by som povedať et nunc venio ad fortissimum. *Marianská píseň* (slovenská Madonna). Veliké dielo posledných troch rokov. Obraz prišiel práve z Varšavy a naleznul výhodného umiestenia v druhom oddelení, v prvom dominoval Úprka s *Jízdou králů* v druhom s *Madonnou.* A Madonna potrebuje v skutku miesto, vzduch, svetlo, v úzkom priestore pripadá mi ako krásny, presadený do skleníka kvetúci citron, ktorý svojími konármi dosahuje sklenenej strechy; obraz vyžaduje náležitej šírky, ináče neprichodí tu perspektiva k žiadnej platnosti, i tu bolo Madonne prinízko. Triptychon znázorňujúci poklonu slovenského ľudu Matke božej znázorňuje tiež kus čistého, slovenského života, charakteristický tah Slováka putovať, chodiť po svete za cieľom vykonania pobožnosti, v Marianskej piesni líči tento slovenský, náboženský idealism tak realisticky, verne, že človek precíteno klesá na kolená, a plný horúcej viery dvíha oči k výstupku, k Madonne s ostatným zástupom. Slovák veriaci iste najde svoj ideál v Madonne.

V žúdre gbelskom stojí Madonna so sklopenými očami, na obkľučujúci ju ľud. Na tváry zračí sa nesmierne milá, mäkká dobrota, tvár zdá sa mi privážnou, je snivá či smutná akoby trpela. Ježiško bystro a veselo hladí do sveta, v slovenských kvietkovaných šatkoch. Veľmi dobre stojí Madonne biely, vyšívaný ručník na hlave. Dolu pod ňou národ klačiaci so všech strán slovenského sveta, od Javorníka, Veľkej po Lipov, Tasov, Blatnicu, Lhotu, od Lhoty k Veselí po Strážnicu, cez Skalicu do Holíča, Hodonína a Lanžhota a starej Breclavy, vidíte slávnostne vyobliekané slov. zástupy, staré mentieky javornické, čo najvernejšie prevedené kroje z celého okolia, malé deti vyobliekané v sviatočnej nálade, všetko akoby pohrúžené v hlbokú, pokornú modlitbu, precítené vierou padá na kolená v najkrásnejších pósach a pohyboch. Jednotlivé mužské typy vystupujú rázovite v popredí obrazu,

okolo nich kupia sa ženy, dievčence a starci, v úzadí zelená, nádejeplná krajinka, ktorá lahodí oku a duši.

V Marianskej piesni hromadia sa všetky vzácne kroje slovenské, plné bariev a jasu, party a vence, bohaté rukávce, barevné prucleky, žltunké kasanice a zelené vrbovčanské lajble. Vypletené vlasy v koľko rozdielnych úpravách, skladané šorce, na trúbele vyžehlené sukne, modré mentieky, lemované kolomrážky (kolondrážky) plachetky a šatky, to všetko živá starina, slovenské museum vkusu, lásky ku kráse, barvám a jasu. Tušim v čistom slnci si máčal svoj štetec, v ohni či divokom koncerte bariev čerpal nadchnutie, silu a mäkkú oddanosť a radosť romantickej duše slovenskej. Madonna je krásna, hlboká, treba sa do nej vžiť a človek v nej najde potešenie a útechu, je to obraz duše ľudu a v tom jej význam. Že jednotlivosti neni sú tak dôkladne jako v kráľoch prepracované, to vysvetlí sa tým, že Úprka ani jedno svoje dielo neshotovil v takom podráždenom a nepokojnom stave jako práve Madonnu.

Čo by sa vytýkať dalo bolo by, že postava Madonny vidí sa byť oproti početnému a silnému okoliu nielen gracilnou ale aj malou, tvár Madonny troška nejasnou. Kňazi vytýkaly jej, že nemá glorioly, myslím že táto výtka je menej závažná. Madonna je velikým dielom, hlbokým myšlienkou, vzácnym ethnografickou bohatosťou a dobrým technikou. Rám mal mnoho nepriateľov. Madonna predala sa za 10,000 korún a zachovaná bude slov. museumu, ktoré sa práve v Hodoníne sriaďuje. Teraz putuje po všetkých mestách československých, aby sa výťažkom ľahšie sohnala kúpna summa. Prof. Dr. Kolísek na Hodoňskej reálke napísal o Madonne nadšený kritický posudok.

V řepě predstavuje Slováka pri práci, pri okopávke, nik sa toľko nenahudlačí okolo tej repy ako náš Slovák, okopáva ju v Čechách, na Morave, doma, na Dolniakoch. Slováci naučili ľudí pestovať repu, ba zavliekli ich až do Bosny na práce okolo repy, lebo slovenský delník sa najlepšie osvedčil pri tejto kultúrnej byline. Úprka miluje repné polia, okopávku, plejačku, dievčence sú tak prirodzeno zachytené div človek nepočuje škrkať motyku a hovor bystrých okopávačiek.

Dušičky (malé) znázorňujú deň Dušičiek, pamiatku mrtvých, od úvodu, od národu až po hrob sleduje život Slováka a odokrýva svetu najtajnejšie záhyby slovenského srdca, tu zobrazil kúsok podvečerného života na dedinskom cintoríne. V polotme šerajú sa staré, rozválané drevené kríže, obložené a divo trávou porastlé hroby, malé hrobečky detí s venčokami, v úzadí žmurkajú smutne červenožlté svetielka, modravé plamienky jako svetlonosi vznášajú sa nad mestom mrtvých, shrbené starenky kľačia na hroboch, v popredí ženy a dievčence tvoria

skupinu, uprostred majú vyškriabanú tekvicu (dyňu) v nej sviečku, ktorá vrhá svoje mdložlté svetlo na tváre okolo kľačiacich, ale jaké je to svetlo, jaká barva a jaký účinný kontrast s úzadím. Nikdy nevidel som tak dokonalej illusie, nikdy neuchvátil ma tak výjav zo života, ako práve táto smutná návšteva v cintoríne, v deň verných dušičiek. Ticho, posvätna chrámová nálada pod klenbou nebies, sviečky a kahance zbĺkajú, chvíľu plápolajú v tichej noci, zhasínajú a mrú jako ľudia jeden po druhom, len šepot modlitby a tlumené zhykanie počuť na hroboch a Böcklinovský pokoj nevyrušuje nič, len tichý šelesť stromov a príšerné kuvikanie strašidelného vtáka smrti . . . Jak hlboko rozrývajú Dušičky slovenskú dušu, naši ľudia nemohli sa od nich odtrhnúť v očiach iskrily sa im slzy . . .

Lanžhotské hody. V nich život, radosť, veselosť mládeže, dobrý deň starých, úcta hostí, veselý spev, vírivý tanec, cifrovanie, škrobenice šustia, stuhy frčia, červené, modro šňurované lanžhotské nohavice kvitnú ako divý mak v poludňajšom slnci, stárek s radosťou prezerá svoje vojsko a marciálne postavy šohajcov tak rozmarne, sebavedome držia sa okolo krku, iste s myšlienkou »chlapci koho sa bojíme?« tu je na mieste slovenská hrdosť, ba až tvrdá pýcha, vzdor a hnev; všetko tlačí sa k muzike, dievčence sa točia tak veselo, jako čo by mali večne tancovať, iné horia túhou aby pre nich prišiel ten lebo ten, starečci výstrojení s vnúčatami idú sa tiež medzi ľudí »podívať«. »A coby sa nešli, šak už tady aj tak dlúho nebudú, Janka by rádi ešte dožit, ale svět mu nepreje, všetci mu tú Zuzku závidá a Bože jak im to svědčí, ja to sú tanečníci ani ich neni« a stareček si vzdychnú a tešia sa svojim hybkým, veselým deťom.

Lanžhotské hody zachytujú významné kedysi starobleclavsko, rázovitých Slovákov, milujúcich ohnivú červeň a jasné barvy. Za pár rokov podobných »Hodov« v živote nebude, časom získa Úprkov obraz veľmi na cene.

Ve vinohradoch. Slovákov sviatočný nápoj je víno. Práca vo vinohradoch považuje sa v Bojanoviciách, v Múteniciách, ve Skalici, ve Lhote za jakési ušľachtilé zamestknanie, pri víne je veselo, živo, i zadymčivý rozhovorí sa i starí dajú sa naviesť pri vinku do tancu, k pesničke. Úprka má svoj vinohrad, svoj sklep, bez týchto bol by jeho život smutným, neúplným, jeho umenie a obor themat chudobnejším. Divné je nám, že sa obraz nepredal.

Z kostela. Jak majestatne si vykračujú štihlé miločanky, či svatoboričanky po schodoch so služieb Božích! Je to vždy posvätný okamih, keď dievčence vystúpia z dvier chrámových a rozhliadnu sa po okolí, aby videly či si ich niekto všíma a či návsie, ktoré sa pred kostolom rozpre-

stiera, je už plné mládežou. V zachytení takýchto životných scén je Úprka nadmieru šťastný.

Z kostola je cenné dielo technicky dokonalé, kvetované zásterky sú tak verné, jako opravdové vyšívanie. Majiteľ obrazu továrnik Redlich má vytríbený vkus. *Malé hody* sú podobné na vlas veľkým Lanžhotským hodám, len formát je menší.

Do Rakús. Pochmurnou, smutnou krajinou tiahne divná výprava, tmavé tóny, nejasné šaty, zasmušilé tváre, akési divné zbrane, smútok, veselosť, elegia, žial, hudci, ale tiež akosi neveselo vykračujú, čo to za výprava, sú to »sirotci«, či upomína to na »utopencov« Švaigrových, či nejakí odsúdenci?

V tvárach resignácia, žiaľ, postavy neisté, ale muzikanti hrajú, deti obskakujú . . . To pútnici práce, ťažkej polnej práce, Slováci idú na žňa do Rakús a keď Rakušanom všetko požnú, potom sa navrátia a žnú zase doma, ovšem návrat býva veselejší.

Čo je tu myšlienky, čo zobrazuje mistr svojim požehnaným štetcom, to vidí, cíti úplne a opravdove len Slovák, obrazu *Do Rakús* neporozumie iný tak hlboko ako Slovák a myslím, že kúpi ho tiež len Slovák. Všetko je tu zvečnené. Bieda, žalosť, radosť, smútok, otroctvo, pracovitosť, ľahkomyseľnosť, alkoholism, nábožnosť, hriech . . . V Rakúsoch odohrávajú sa celé romány slovenské!

Děvče z Vrbovců. Vrbovčianky tešia sa veľkej obľube Úprkovej, kasaničky, zelené lajblíky, tenké »tilanglové« ručníky do zadu uviazané, najdeme vo všetkých skoro komposíciach. Portrét tento je krásny a vydarený, škoda že nemá pendantu.

Prástevnica. Aj pradenie, priadky zahýňajú u nás a je v nich mnoho poetického, kus staroslovenského života. Prástevnica je kabinetným kúskom Úprkového umenia. Veliké zelené kamna, tón bariev je jasno žltý, nenachádzam vlastne výrazu na barvu, taká je zlatá slnečná, fertoch je skvostný, nažltlý, posiaty kvietkami, tvár jasná, čistá, kolovrátok vrčí, z kúžela ubýva, zase kus práce, života.

Jaro. Najnovšia práca Úprkova. Dve krásne hlavy mladých žien, v úzadí rozkvitnuté breskyne bľadoružových kvetov, mladosť prírody, pučiaci život, milá parallela.

Dušičky veľké. Úprimne rečeno malé dušičky uchvátily ma mohutnejšie. Zase ta tmavomodrá nálada, hrobové ticho, sviečky, kahance, tekvice (dyňe) so sviečkami, staré ošarpané drevené kríže, všetko pohrúžené v tiché bdenie a lkanie, život a smrť vedla seba, ale nálada je tu skľúčenejšia, kľačiaca na hrobe dievčina v bielom kožúšku, (Terka Úprkova, Martinova dcéra) je jediný zjav, ktorý nedá nám zabudnúť na

život a vlieva do nás nádej a chuť k životu. Terka je krásna, plastická a jej postava ovláda cintorín, ona je najsvetlejším zjavom v ríši mrtvých.

Máky. Utešená idylla. Máky sú Jožkovým kvietim, má ich plnú zahradu, seje ho obyčajne na podzim aby skoro v lete kvitnul. Vystihuje aj najjemnejšie nuance bohatých bariev maku. Na paľížskú svetovú výstavu poslal dva pendanty maku, budily tam všeobecný obdiv. Aj tieto maky sú pozoruhodné, v makovom, kvetúcom poli stojí matka v červenom ručníku s dieťatkom na rukách v červenej gargulke. Odkiaľ má Slovák barvy, tie kvety, ruže, či nie z prírody? Maky zakúpené sú pre sbierku obrazov v Skalici.

V kostele javorníckem. Javorník je kalvinská dedinka, blízko uhorskoslovenských hraníc, najbližšie je z Javorníka na Vrbovce a na Myjavu, ľud zachovalý i kroj, reč zárovitá, v Javorníku už hovorí sa »čo a bolo« »ř« je neznáme, učí sa len v škole. Dojem tohoto obrazu je zvláštny a docela iný nežli dojem kráľov, Madonny, akýsi stredoveký puritanismus, jednoduchosť a svatá skromnosť volá k nám z postav, zo šiat, z okolia.

Úvazy na hlavách jako u mníšiek v Provence a všetko jasne biele a žlté, mňa táto scéna fascíniruje, uchvacuje, preč v ďaleké kraje 3—400 rokov nazad, do starej kultúry Jednotnosť dojmu a súlad bariev nikde nevidel som v tak sladkej harmonii ako tu, v Blatnickom kostole pôsobily na mňa podobne úvazy ručníkov na hlavách, všetky jednaké červené, kabane zase rovnaké a predsa je to nie uniforma, ale takáto hrba hláv jednako upravených pôsobí a omamuje človeka, nikde žiadon rušivý detail, žiadna cudzota; odtiaľ možno si i vysvetliť, jako ľud ťažko nesie, keď niekto v cudzom kroji vlúdi sa medzi nich, rovnako vystrojených, tak sa stalo raz ve Lhote so známou českou spisovateľkou, ktorá chcela vidieť ľud v kostole, všetko uhlo stranou a vzdialilo sa od nej, jakoby choroba bola prišla medzi nich, mistr Úprka vysvetlil jej túto okolnosť tak, že jej ohromný, moderný klobúk zle pôsobil na ľudí, že ich vyrušil a podráždil.

A tomuto obrazu najmenej pochopili ľudia a Úprka si na ňom tým viacej zakladá, jedna veselá historka viaže sa k tomuto obrazu, »na chóre vidíme typy strýcov, starcov i mladých«, akýsi huncuti ktorí boli práve v ten čas u Úprku na návšteve, spravili v neprítomnosti majstrovej jednomu strýcovi fúzy, ale opravdové husárske fúzy, zbytky práce tohoto tajného korrektora, soka Úprkovho, sú na tváry ešte i dnes viditeľné. Zasväcení vidia ich z ďaleka.

Obraz zakúpil majiteľ realit Krejsa v Hodoníne za 1200 korún.

Sem, do tejto serie patria i *Úvodnice*, tiež javorníčanky ako vystrojené vykračujú v plachetkách a šatkách ku svätému krstu. Rad

kmotričiek v modrých mentiekach a v žlkavých kasaniciach ubiera sa do chrámu s malým Slovákom, na tvárach zračí sa im hlboké vedomie slávneho úkolu; tu zase všetko biele, ožlklé, len mentieky barvia základný tón. Úvodnice sú tiež obľúbeným obrázkom Úprkovým snáď preto, že im obecenstvo nerozumie.

Úvodnice a V javorníckom kostele dokazujú, že nielen cinober, červeň a krikľavé barvy ovláda Úprka. »*V javorníckom kostole*« a v *Úvodniciach* je toľko skromnosti, prostoty, dobroty, vkusu a oka blažiacej jednotnosti, že obrazy tieto zasluhujú našej zvýšenej pozornosti a úcty.

Sem treba ešte zaradiť *Sv. Isidora* ako mu dľa legendy pomáhajú anjeli orat. Myšlienka ako vidno na nej, je abstraktná, života v obraze niet, prevedenie je pekné. Toto nie je Úprkovo pole.

Trh ve Lhote alebo Veteráni; ako sa Slováci jednajú o pár mitrh, obraz hlbokého pochopenia a citu, ako miluje Horniak svoje koníčatá? Celý jeho život je s nimi srastený, scéna táto je neobyčajne živá a hlučná, a tu je zase Úprka tým starým velikánom.

Sused kovář je obrázok staršej doby. Cigáň sused ako kuje, na prvý pohľad ťažko by uveril človek, že to tiež Úprka, treba sa najprv rozhľadeť a najde v ňom človek mnoho, čo na prvý pohľad nevidí.

Detské processi predstavuje kus života našich dedinských detí, ich hier a zábav, čo vidia starých robiť robia i oni. Uviažu si červený ručník na palicu a majú hneď koruhev, najstarší z nich ukradne mamičke okuliare a v kožúšku odiaty, z knihy učeno predspevuje. Obrázok nadmieru dojímavý, poetický.

Joža Úprka je maliarom života ľudu slovenského, on vydvihol ľud z blata a zapomenutia, on dvíha, umravňuje intelligenciu, mierni protivy, učí nás na prírodu hľadeť, ľudu si vážiť a milovať ho.

Úprka je zakladateľom školy z nejž vynikajú už Mandel, Frolka, Ehrenhaft.

Cyrill Mandel 30-ročný sedliacky syn z Kuželového, neďaleko Lhoty, učil sa v Prahe, a maľuje teraz vo svojom rodisku. Mandel je znamenitý portretista, od dvoch rokov stretáme sa s jeho podobizňami už i v širšom svete, reprodukcie obrazov prinášajú už i časopisy, cestu rovnajú mu jeho diela.

Mandel súčastnil sa na výstave s 22 dielami. Vynikaly z nich zvlášte *Děda Baláš*, *Zimní krajina*, *Vrby u zátoky*, *Dolnemčan*, tento posledný je pozoruhodný, nielen svojím typom ale prevedením, tu sa v Mandelovi prezradzuje nevšedný talent a dokonalý žiak Úprkov. Jeho strýc *Dolnemčan* dýcha životom, spokojenosť s fajočkou je zrejmá. Predal sa za 200 korún.

Výminkáři. Dvaja dedovia na výminke sedia v kúte pod odkapom slamenej strechy, s jednej strany padá na nich slnko, s druhej je tôňa. Je to obraz veľkej komposície ač nie je rozmerov rozsiahlych, no dojem je veľký, ako tí starí vysedajú oddaní resignácii, opustení od svojich detí, len to Božie slniečko sa na nich usmieva, to nezmenilo k nim svoju lásku, to je veliká myšlienka. To osvetlenie, ako tie paprsky padajú do kúta je majstrovsky prevedené a pôsobí veľmi účinne. Keby dedovia boli len trocha jasnejšie prevedení boli by *Výminkáři* iste najdokonalejším dielom Mandelovým na výstave. *Anička z Tasova* je chutný obrázok, bol by sa predal aj desať rázy miestom.

Evička Mandelova v mentieke je podarený portrét, tvár zdarilá, technika mentieky nie tak jasná ako zvyklí sme ju vídať na Úprkových obrazoch.

Pradlika je utešený akvarel, motív ten istý ako pri Úprkovej Prástevnici, okolie i typ Pradliky sú tak dokonale, umelecky prevedené, že možno tento obrázok medzi jeho najlepšie tvorby zariadiť. I tu počuť koľovrat vrčať, videť ženu utahovať z kužela, a tu dotknul sa štetec Mandelov už pohybu, života, čomu - - ako sa zdálo — posiaľ vyhýbal alebo čo nemal rád. Len typy, hlavičky, najviacej dve hlavy, ale ďalej sa nepúšťal. Pokrok je i na tomto poli viditeľný.

Hrající se deti vo výstupku chalupy sú toho dôkazom, toto už je scéna, pohyb, život a tento malý obrázčok mal mnoho obdivovateľov po čas celej výstavky, len ďalej na tomto poli. Sem patria i *Deti v śúdre.* *Baba maláčka* je cenný portrét, umelecky dokonalý, vrásky a nábery maláčkynej tváry vyrovnajú sa Deffreggerovým starcom a starenám.

Cyril Mandel sa borí s osudom, so sebou a z tejto neustálej borby, z jeho nepokojného života rodia sa diela, duša jeho hľadá, blúdi po svete, ženie sa za pravdou a láskou a zase občas utkvie na niečom, čo vyhovuje jeho nesmierne hlbokému, jemnému citu a povstane obraz a stelesnie idea.

Antoš Frolka mladý 23-ročný šohaj patrí do tretice. Sedliacky šuhaj, nadaný neobyčajným umeleckým umom a citom stal sa tým čím je, pri Úprkovi. Pochádzajúc z rodiska Úprkovho z Knežduba, bol hneď od počiatku v akomsi styku s majstrom. Ale Frolka nekopiruje, on cíti, tvorí samostatne, jeho individualita zrači z jeho prác. Syn ľudu vyberá si typy z ľudu, kreslí len scény z ľudu, svojich najbližších.

Frolku znali sme posiaľ väčšinou z uhlokresieb, na výstavke budily pozornosť, istota a ľahkosť línií, činia jeho kresby cennými. *Při drápaní peří* je znamenitá uhlokresba, lampové svetlo i tôňa prirodzene zachytené. *Přadlena* je tiež dobrá, zvláštno Úprka, Mandel, Frolka

všetci traja majú »pradleny« *Pohádkař*, *Stařeček* sú podarené kusy, Stařeček snáď na jednej strane prekreslený.

Antoš pokračuje v akvareloch, badať veľký pokrok, rastie obsahom i technikou. *Stúdia na slunci*, *Stařena*, *Moja telička* obstoja pred prísnou kritikou. Frolkov element je slnce, kontrasty medzi svetlom a tmou vystihuje, okolie je vzdušné, technika pevná; Mandelovi rastie v ňom vážny konkurent. Ozaj divný je ten náš kraj, bez škôl, bez akademií, bez vysvedčenia tvorí umenie a jeho interpretov.

Ehrenhaft patrí tiež ku škole Úprkovej, maľuje Slovákov verne, ale príliš jemne, filigránsky, akoby ich idealisoval, má záľubu v menších skizzách a štúdiach, je v najlepšom vývine stať sa celým umelcom, čo do pochopenia a techniky možno ho postaviť vedľa Mandela.

Fr. Pečinka poeta, krajinár, citlivá duša, milujúca prírodu a jej krásy s celým ohňom svojho šľachetného srdca, svojej vznetlivej mysle, svieti, žiari, hýri barvami, stiahnul by tuším to slnce nižšie, k nám bližšie, maľuje v poludňajšom slnci, pri západe, po dáždi, pod mračnom. Pečinkove obrazy volajú, kričia poďte sa učiť, študovať prírodu, bohatosť bariev pri zapadajúcom slnci, na kraji lesa, v tichých jarkoch, na lúke, na poli, v háji. Pečinkovo cítenie je neobyčajne hlboké, čo všetko on nevidí, netuší v hustom kroví medzi haluzami, v tmavomodrom úzadí. Pozrite len jeho unínsku ulicu — Pečinka žije teraz v Uníne blízko Holiča — čo tam bariev, svetla, jeho unínske stodoly sa uniká. *Při západu slunce*, *Cihelny s Unína*, *Jarní nálada*, *Z unínskych humen*, *Leluje*, všetko utešené kusy. *Leluje* kúpené boly pre Skalicu. Pečinka je pracovitý, plodný maliar, pobyt na Slovensku ide mu k duhu, jeho umenie získavá každým dňom a krása kraju i ľudu udržuje ho stále v ružovej nálade a dodáva mu nezlomnej energie, a jak lacné sú jeho originály, aj menej zámožný človek má prístup k jeho obrázkom. Vyhádzať treba všetky »landšafty« a okrášliť byty umením naším, opravdovým!

A teraz pozrime sa na našich uhorskoslovenských umelcov, bude ich už tiež hrstka.

Jozef Hanula žil predtým na Sliačoch, teraz je v Chrasti, (spišská stol.). Vo výstavke mal 8 obrazov, niektoré nemohly byť pre úzkosť miesta vyvesené.

Najvýznamnejší obraz Hanulov je »*Za frajerom*«, slovenské liptovské dievča v sviatočnom úbore s modlácou knižkou v ruke Tvár dievčata zdá sa byť oproti samorostlým, osmahlým typom úprkovským priideálna, hlavne oči až veľmi na javo dávajú túhu »za frajerom«, účes a technika vlasov pridokonalé; majstrovsky prevedený je ručník na krku a biele rukávce, ani najnežnejšie plátno, neukazuje v skutočnosti

také jemné, priesvitné záhyby ako rukávce dievčiny, i fertoch a sukňa sú umelecky prevedené, v celku je »Za frajerom« predsa jednou z najvýznačnejších prác na výstavke. Priatelia školy Mnichovskej, nepriatelia realismu nemôžu sa od obrazu odtrhnúť, vyhovuje starému vkusu pósou, tónom bariev, výrazom tváre, nedá sa tajiť, v obraze je kus romantismu hlavne v oblyčaji, ale snaha realisticky vystihnúť všetky podrobnosti kroja s minuciosnou vernosťou podať každú stuhu, každý steh prezradzuje jak rychlým krokom blíži sa Hanula k rýdzej pravde umeleckej. Rozdiel medzi školou Úprkovou, Hanulom a Augustom javí sa práve v tomto boji maliarskeho romantismu s realismom a s impressionalismom. Stará škola, trocha utkvelé formy, jeden základný tón, tu nové pochopenie jasné barvy, náladové skyzy. Tam viacej tvorené vybásnené, pósy a polohy, tu život, pohyb a vír tak jako ho Pán Boh stvoril. Školy nezatracujeme ani jednej, lebo viacej škôl a smerov obohatí našu chudobnú zásobu umeleckú, náš obzor umelecký získa. Pre nás Slovákov, pre deti hôr, lesov a matky zeme, má význam smer nový plný energie a imponujúcej prírodnej sily. Hanula výstavkou získal mnoho a my získali sme prvého umelca slovenského, jehož umenie prekročilo prah vlasti a vydobilo si uznanie v širom svete, obraz »za frajerom« vzbudil pozornost umeleckého kritika *Fr. Servacs-a v »Neue Freie Presse«*. Spomína ho pochvalne i kritik *Vaterlandu* a grófovi *J. Scilernovi* z *Milotic* (blízko Hodonína, žije ako Tolstojovec) zapáčil sa tak, že ho pre svoju galleriu za 600 korún kúpil. Ktorý boháč slovenský má svoje salony ozdobené Hanulovými obrazmi? Hanula už dávno mohol byť tým, čím urobila ho výstavka Hodonínska . . . . ale umenie je u našej intelligencie popelkou! Memento už je tu, verme, že i u nás otvoria sa ľudom oči . . *Hanula je dnes prvým našim maliarom umelcom uhorskoslovenským!*

Hanula je nevšedným portretistom, podobizňa jeho ženy (prvej) je vzácne dielo, škoda že bola zle umiestená. A dobrým krajinárom. *Krajinka za vodou,* kúpil ju cestujúci p. Václav Janovský. Vystavené obrazy Hanulové rozpredaly sa všetky. *Čerpať z ľudu a navrátiť sa k svetlu, k prírode!*

Jaroslav Augusta nar v Humpolci vychovaný v Tisovci v Gemeri, študoval v Prahe, teraz je v Mnichove, mal na výstavke 4 obrázky *»Nevesta z Dačolomu«* a tri štúdie. Augusta vyberá si svoje typy z ľudu. Pel Mnichovskej školy pozorovať na jeho obrazoch ešte valne, ale štetec jeho je dosť šťastný a istý, malé štúdie páčily sa všeobecne a mali mnoho kupcov, divné nám bolo, že neudal ceny svojich obrazov. Mäcénom Augustovým je kníhkupec olomúcky Promberger. I tomuto

prajeme viacej svetla. Po Hanulovi bude iste on našim najlepším portretistom, čakáme od neho mnoho.

Karol Lehotský narodil sa v Ľaliti v Báčke, študoval v Prahe a vo Viedni, žije teraz na Dolnej zemi. Na výstavke mal 6 obrázkov, všetko drobnejšie krajinomalby v oleji, akvarely a uhlokresby. Lehotský je mnohostranný a pracuje ľahko. Lehotský pokročil od tej doby čo je zo školy doma, jeho umenie rastie samo zo seba. Malý akvarel »Večer« nedá sa porovnať so žiadnou vystavenou krajinkou. Je to akási zvláštna, tichá, podvečerná nálada, v zapádajúcom májovom slnci. Mračienka ako páper vznášajú sa baránkovito na jasnom nebi, jemne a nežne vidíte ich visať vo vzduchu, v dialke kvitnú ružovo breskyne, v predu pnú sa vysoké štihlé stromy a bujná zeleň kvetúcich travín, tiahne sa ďaleko do nekonečnej roviny. A že rovina nemá pôvabu, nemá krásy! Na malom obrázočku zvečnil Lehotský veliký kus sveta, plný rozkoše, lahody a slasti. Obraz bol by sa predal aj za trikrát tak veľký obnos. »*Na kraji dediny*« olejomalba, je podarená práca, riadok pri ceste vystupujúcich slamených, či palachom krytých chalúp v slnci, je znamenite zachytený a pôsobí veľmi účinne. Škoda, že nebolo takýchto obrázkov viacej.

Lehotský je prvým našim krajinárom bez odporu, potrebuje pokoja k práci, charakter zdá sa viacej zádumčivým, ale duša jeho miluje svetlo, kvety, zeleň, tá túži po celej prírode. Uznanie, akého dostalo sa mu na výstavke, obodrí ho a dodá mu energie a chuti ku práci.

Tomáš Andraškovič narodil sa vo Fraštáku roku 1871, študoval v Mníchove, žije vo Viedni, zásluhou Ant. Štefáneka, inžiniera J. Križko a mag. pharm. H. Berku prišiel do styku so slovenskou viedeňskou spoločnosťou. Vo výstavke mal len jedon obraz »Májarky« akvarel, ako idú deti s májom. Myšlienka obrazu je populárna, starobylá. Andraškovič je zvláštný človek, má talent, ale maluje akýmisi hrubými barvami a mieša ich tiež divne, kde tu na obraze prebleskuje ten opravdový Andraškovich, totiž ten jemnejší, lepší ale hovorím len prebleskuje a hneď je v starej chybe zase. Technika je u Andraškoviča dosť vyvinutá ale myšlienkový obsah úzky, nazreli sme do salonu odmietnutých a tam našli sme dva-tri jeho obrázky, ***Lipták, či dostaveníčko,*** kúpil ho továrnik M. Lacko z Mikuláša, toto nesie všetky známky kopie a tak aj ináče čisto, filigránsky až *fotograficky* verne prevedené pernikárske búdy pri stromoradí! Čo núti Andraškoviča takto pracovať? veď je to na úkor jeho vlohám, jeho rozvitiu v skutočného umelca. Školy má už dosť, nech zanechá veľké mesto, a ide medzi ľud. Úprka stal sa veľkým medzi ľudom. ***Mandel, Frolka, Hanula*** rastú na dedi-

nách! Andraškovič potrebuje a zasluhuje všemožnej podpory. Ale pravdu v jeho vlastnom prospechu museli sme mu povedať.

Milan Mitrovský tuším prestal maľovať, *Sobotička nedeľa*, (dekoratívny kus) videli sme ju ako tanečný poriadok v Martine, nového neposlal do Hodonína nič. Pósa dievčata je vybásnená, tak slovenské dievčence sotva kedy sedávajú, no toto nebolo by ani tak závažné ale i prevedenie je slabé (vlasy, ruka!). Od Mitrovského čakali sme mnoho, koľko len národ, na umelcov chudobný, od nádeje plného, talentovaného akademika očakávať môže. Nebolo by dobre odísť z Martina preč, na dedinu, pohrúžiť sa do seba a do ľudu?

Gustav Mallý navrátil sa z Ameriky práve v posledných dňoch výstavky, preto nemohol sa už zúčastniť, pracuje v Skalici usilovne.

Fábry bojuje v Mníchove s materiálnymi nesnádzkami, netrúfal si vraj ešte niečo poslať pred verejnosť.

Architektúru, staviteľstvo representoval čestne Atonín Blažek rodák z Derfle u Uh. Hradišťa. Vystavené plány, pohľady, prierezy chrámov, průčelia prezradzujú veliký talent, ktorý je na najlepšej ceste vyvinúť sa v dokonalého umelca. Žúdro postavilo sa dľa jeho návrhu.

Fr. Úprka akad. sochár v Prahe, zúčastnil sa výstavky tiež s niekoľko podarenými skulptúrami. *Stařeček ze Lhoty*, *Kosec* sú kabinetné kúsky sochárske, dokazujú nakoľko ovláda *Fr. Úprka* hmotu. *Kosec* dýcha životom, len sa zohnúť a kosiť, aj *Stařenka ze Lhoty* je podarená, výrazuplná. *Fr. Úprka* dospieva pomaly, ale iste v umelca — sochára neobyčajného nadania a šťastného pochopenia typov slovenského ľudu, v ktorých iste najde svoju budúcnosť a svoju umeleckú dokonalosť.

Začali sme s *Úprkom* a končíme s *Úprkom*. Úprkovi patrí zásluha, že uhorskoslovenskí maliari dostali sa do Hodonína, do sveta. On a nikto iný prelomil ľad. Máme *naše* vlastné umenie, vážme si ho a pomáhajme jeho predstaviteľom. Dr. *P. Blaho*.

OBZOR.

Politický. Záležitosť p. farára *Hlinku*. Verejné nápady a urážky dajú sa len cestou verejnosti napraviť a vyrovnať.

Aj mňa slovenské časopisy, menovite »Národnie Noviny« a »Hlásnik« verejne na pranier postavily, zadosťučinenie dať ale odoprely, poneváč na môj súkromný list ani len odvety nedaly.

Národnie Noviny so d'a 27. mája v čísle 60. a 61. za...
... shromaždením liptovským o mne zúmyselne tak
... som bol najmenej národ predal liberálom alebo turkom
... k ich intencia diskreditovania a diffamácie bola zrej...

K čomu boly poznámky »Hlásnika« »čudne sa choval
...l, že on nepatrí viac ku strane ľudovej, ani ku str...
... národnej«.

Keď toto držal za spasiteľné a prospešné: sdeliť ľudu, pr...
... aj to: že najmenej *patrím k liberálnej strane.*

Ponevač p. redaktor toto veľkodušne zamlčal, ponevač to ...
... že som sa ja osvedčil, že moja minulosť *a tradicie sú pr...*
...smu, vidím v tom nepekný úmysel.

Povedzme si otvorene, úprimne a verejne pravdu, *ale celú* ...
... ira et studio.

Ponevač veci predchádzajúce sú málo známe slovenskej ver...
...iem ich k ospravedlneniu svojho kroku *na krátce,* s...
... som snáď indiškrétny.

Moje počínanie a vystupovanie sa len *tak porozumie, keď* ...
...mejú veci, ktoré predchádzaly poradu stoličnú dňa 26. mája ...
...le musím celý fakt predniesť, ba k vôli *súvislosti niečo aj* ...
... Toto držím za potrebné, aby som zle informovanú ver...
...ie informoval a k pravému úsudku priviedol.

Istá rozopra a napnutosť medzi mnou a *istými politickými* ...
kami a puritánmi panuje od vyslaneckej voľby. Títo puritáni ...
...vedia a či vlastne nechcú rozumieť moju *abstinenciu pri m...*
voľbe.

Oni podstatu s accidenciami, disciplinu s *charakterom* mie...

Mnohí Slováci, zavedení »sirennými« hlasami mojich rivalov a osob...
závistníkov, silne veria, že som sa ja najmenej zapredal liber...
alebo židom za groš alebo výhody.

Mnohí, ktorým prišla do ruky obskúrna brošúrka »Pozdrav...
jejžto pôvodcu už pol roka darmo vyháňam z *húštiny;* sú si ist...
že som ja Judášom, zradcom a sám Boh vie čím.

Moju mienku a osvedčenie mohlo porozumieť ctené obecen...
z dopisu v »Nár. Novinách« a z mojej proklamácie pod n...
»Úprimné slovo« na vodcovstvo »ľud. strany« upravenej.

Toto všetko nič neosoží; predpojatosť, osočovanie *tých,* ktorí ...
dľa povolania čistú pravdu hlásať, zaviedla verejnú mienku.

Aj slovenská verejnosť súdi len dľa tých, *ktorí ma chceli* ...
vymačkať, vyžmíkať; a potom ako presilenú paripu do starého
hrovca zapriahnuť. Na toto som ja nepristal. Rakovskému, rodom

ľud. strany« a velebnému kléru som politickú poslušnosť vypovedal doma ostal.

Títo zato hľadali rekriminácie. I nastalo búrenie ľudu, požiar, rízgania, letáky atď.

Nech je ktokoľvek v mojom položení — jestli je muž v povedomí svojej sily — ináčej neučiní. Samson, slepý zatriasol stĺpami a ochoval seba a filištinských. I nech mi odpustí verejnosť moju neskromnosť — ale ak by to bolo čestné pokračovanie a mužský krok svojmu súperovi, prípadne nepriateľovi obrokovať, ba ešte i vodiť šaripu, bol by som to aj ja učinil. Z generála býva zriedka dobrý gemeiner.

V tomto ale mňa nechceli a či nevedeli pochopiť zbožňovatelia Rakovského a Palugyaya, lebo oni ľudáci nikdy neboli. Oni sa nespokojili so súkromnými urážkami, dali svolať na dňa 7. nov. poradu na mňa sa osopili ako na školáka zle prevedivšieho svoju úlohu.

V povedomí svojej podriadenosti, ako aj v tom, že týmto učiním koniec persekúciam sniesol som všetko trpezlive a pokojne.

Nie tak oni. Moja resignácia pudila ich k tuhšiemu útoku. Pod hrabou to hodne tuho tlelo, ba občas i vybĺklo.

Po výborových voľbách redakcia »N. N.« uverejnila, uštipačný dopis Ruhmana lekárnika z Ľupče, ale dopis p. Kojdu kaplána z Hýb, ako aj môj do koša šmarila.

Konečne v máji na porade p. farár Čobrda si neváhal p. Hroboňovi a mne do očí šmiernuť, že sme *zapredali národ*. Hroboň s hnevom spravodlivým, ja ale s tichou resignáciou a mlčanlivým vzdialením sa, odbili sme nápad. Takéto výstupy nebudia vzájomnú dôveru úctu, najmenej lásku a oddanosť.

Týždeň pred valným shromaždením, dňa 20. mája na pozvanie predsedu strany dr. Burjána som sa ustanovil pred poverenníkmi mikulášskymi dr. Stodolom a Ružiakom. Zase len súd a to hodne urážlivý, ba zrovna popudzujúci. Tu neschádzaly ťažké výstupy medzi ružomberským predsedníctvom a mikulášskymi poverenníkmi. Mne ukázali skoro dvere zo strany. Keď sa mi povedalo, že ja nemôžem *sedieť na laviciach Slovákov* (ačby som aj tak len na svojom mieste sedel, poneváč sa strany dľa miest negruppujú), že moja prítomnosť *kompromittuje stranu.*

Toto bol rozhodný krok a tu som viac nemal čo robiť ako i Slovákom povedať s Bohom a ísť svojou stranou.

Ružomberčania ovšem boli miernejší, ale vec sa len tak dala vyrovnať, keď som ja osvedčil že konsekvencie ťahám a hneď som ústne oznámil vystúpenie zo strany a z poverenníctva.

Národnie Noviny so d'a 27. mája v čísle 60. a 61. zaoberajúc sa s válnym shromaždením liptovským o mne zúmyselne tak písaly, ako by som bol najmenej národ predal liberálom alebo turkom Aspoň z poznámok ich intencia diskreditovania a diffamácie bola zrejmá.

K čomu boly poznámky »Hlásnika« »čudne sa choval« »ba aj to osvedčil, že on nepatrí viac ku strane ľudovej, ani ku strane slovensko-národnej«.

Keď toto držal za spasiteľné a prospešné: sdeliť ludu, prečo nedoložil aj to: že najmenej *patrím k liberálnej* strane.

Poneváč p. redaktor toto veľkodušne zamlčal, poneváč to neuverejnil, že som sa ja osvedčil, že moja minulosť a tradicie sú protivné liberalismu, vidím v tom nepekný úmysel.

Povedzme si otvorene, úprimne a verejne pravdu, ale celú pravdu sine ira et studio.

Poneváč veci predchádzajúce sú málo známe slovenskej verejnosti, prednesiem ich k ospravedlneniu svojho kroku na krátce, ač práve budem snáď indiškrétny.

Moje počínanie a vystupovanie sa len tak porozumie, keď sa porozumejú veci, ktoré predchádzaly poradu stoličnú dňa 26. mája. K vôli pravde musím celý fakt predniesť, ba k vôli súvislosti niečo aj opakovať. Toto držím za potrebné, aby som zle informovanú verejnosť lepšie informoval a k pravému úsudku priviedol.

Istá rozopra a napnutosť medzi mnou a istými politickými snílkami a puritánmi panuje od vyslaneckej voľby. Títo puritáni nijak nevedia a či vlastne nechcú rozumieť moju abstinenciu pri minulej voľbe.

Oni podstatu s accidenciami, disciplinu s charakterom miešajú: Mnohí Slováci, zavedení »sirennými« hlasami mojich rivälov a osobných závistníkov, silne veria, že som sa ja najmenej zapredal liberálom; alebo židom za groš alebo výhody.

Mnohí, ktorým prišla do ruky obskúrna brošúrka »Pozdravenie« jejžto pôvodcu už pol roka darmo vyháňam z húštiny; sú si istí toho, že som ja Judášom, zradcom a sám Boh vie čim.

Moju mienku a osvedčenie mohlo porozumieť ctené obecenstvo z dopisu v »Nár. Novinách« a z mojej proklamácie pod menom »Uprimné slovo« na vodcovstvo »ľud. strany« upravenej.

Toto všetko nič neosoží; predpojatosť, osočovanie tých, ktorí majú dľa povolania čistú pravdu hlásať, zaviedla verejnú mienku.

Aj slovenská verejnosť súdi len dľa tých, ktorí ma chceli využiť, vymačkať, vyžmíkať; a potom ako presilenú paripu do starého rebrovca zapriahnuť. Na toto som ja nepristal. Rakovskému, vodcovstvu

»ľud. strany« a velebnému kléru som politickú poslušnosť vypovedal a doma ostal.

Títo zato hľadali rekriminácie. I nastalo búrenie ľudu, požiar, brízgania, letáky atď.

Nech je ktokoľvek v mojom položení — jestli je muž v povedomí svojej sily —ináčej neučiní. Samson, slepý zatriasol stĺpami a pochoval seba a filištinských. I nech mi odpustí verejnosť moju neskromnosť — ale ak by to bolo čestné pokračovanie a mužský krok svojmu súperovi, prípadne nepriateľovi obrokovať, ba ešte i vodiť paripu, bol by som to aj ja učinil. Z generála býva zriedka dobrý gemeiner.

V tomto ale mňa nechceli a či nevedeli pochopiť zbožňovatelia Rakovského a Palugyaya, lebo oni ľudáci nikdy neboli. Oni sa neuspokojili so súkromnými urážkami, dali svolať na dňa 7. nov. poradu a na mňa sa osopili ako na školáka zle prevedivšieho svoju úlohu.

V povedomí svojej podriadenosti, ako aj v tom, že týmto učiním koniec persekúciam sniesol som všetko trpezlive a pokojne.

Nie tak oni. Moja resignácia pudila ich k tuhšiemu útoku. Pod pahrabou to hodne tuho tlelo, ba občas i vyblklo.

Po výborových voľbách redakcia »N. N.« uverejnila, uštipačný dopis Ruhmana lekárnika z Ľupče, ale dopis p. Kojdu kaplána z Hýb, ako aj môj do koša šmarila.

Konečne v máji na porade p. farár Čobrda si neváhal p. Hroboňovi a mne do očí šmiernuť, že sme *zapredali národ*. Hroboň s hnevom spravodlivým, ja ale s tichou resignáciou a mlčanlivým vzdialením sa, odbili sme nápad. Takéto výstupy nebudia vzájomnú dôveru a úctu, najmenej lásku a oddanosť.

Týždeň pred valným shromaždením, dňa 20. mája na pozvanie predsedu strany dr. Burjána som sa ustanovil pred poverenníkmi mikulášskymi dr. Stodolom a Ružiakom. Zase len súd a to hodne urážlivý, ba zrovna popudzujúci. Tu neschádzaly ťažké výstupy medzi ružomberským predsedníctvom a mikuláškymi poverenníkmi. Mne ukázali skoro dvere zo strany. Keď sa mi povedalo, že ja nemôžem *sedieť na laviciach Slovákov* (ačby som aj tak len na svojom mieste sedel, poneváč sa strany dľa miest negruppujú), že moja prítomnosť *kompromittuje stranu.*

Toto bol rozhodný krok a tu som viac nemal čo robiť ako i Slovákom povedať s Bohom a ísť svojou stranou.

Ružomberčania ovšem boli miernejší, ale vec sa len tak dala vyrovnať, keď som ja osvedčil že konsekvencie ťahám a hneď som ústne oznámil vystúpenie zo strany a z poverenníctva.

Tri dni na to som predsedníctvu písal — keď toto písomne žiadalo moje osvedčenie, — že stojím na svojom; a po chladnom uvážení veci, žiadam svoje vypustenie.

Myslel som pri tom, že lepšie, keď ja sám snesiem búrku a príval, ako celá organisácia. Načo vystaviť predsedníctvo urážkam a upodozrievaniam. Že som ale pritom nemyslel tak ako to píše p. Svetozár Hurban »non sic itur ad astra« — dokazuje tenor listu, ktorý som upravil na predsedníctvo.

Písal som medzi iným to, že moje vystúpenie neznamená zmenu zásad. Môj krok nemení ničoho na minulosti, na tradíciach. Ja zostanem i ďalej verným svojej minulosti. Keď aj pôjdeme o sebe, nie ale proti sebe. My parallelne pôjdeme za jedným cieľom: za dobre pochopeným blahom ľudu. Toto isté som písal neskôr aj Dulovi.

O tomto mal pán referent shromaždenia vedieť, keď aj tak deň pred shromaždením prišiel do Mikuláša a mal sto príležitostí so smerodajnými kruhami konferovať a sa základne informovať.

Nech mi teraz povie slavná redakcia, či nemal som tisíc príčin tak konať ako som konal? Či kompromittujúci človek môže komu prospieť, alebo ísť so stranou, ktorá ho odkopne?

Žiadam celú slovenskú verejnosť, aby vyniesla súd, či moje pokračovanie neni dosť odôvodnené a osvedčenie pri tých urážkach dosť loyálne.

Akým právom žiada odo mňa podporu, vystupovania, exponovanie sa tá strana, ktorá povie, že moja prítomnosť by *ju kompromittovala?* Tu prestáva logika. I nech mi povie ktokoľvek, kde a čím som zapredal národ alebo koho kompromittoval! Celá slovenská verejnosť zná moju minulosť. Známo je vplyvným ľudom ako som odpadnul od kandidatúry ľudovej strany a vôbec od jej politiky.*)

Má známosť Štefanovič, Dula, Mudroň, Pietor, Hurban, že ľudová strana žiadala odo mňa revers vo veľmi jemnej forme. Len toľko žiadala, žeby som im sľúbil, že do národnostnej *otázky iniciatíve* nepôjdem. Toto jej bolo dostatočné. Nič viac nič menej nežiadali.

No nebola tu príležitosť zapredať národ? A čo som učinil viete. Ja robil som *odkopnutia*, ja *pohrdol som istým mandátom* a nedal som žiadneho závázku len preto, aby som bol pred vami čistý. Toto je tuším nie zrada. Takto sa tiež neide »ad astra.«

Ja vedel som aké otrasy zapríčiní moja passivita. Ja vedel som, čo znamená moje odstúpenie od ľudovej strany; a učinil som predsa v povedomí mojej sily a pravdy a v tom, že národnej veci dobré služby

*) Krok Váš nemôhol byť rozumnejší, blízka budúcnosť dá Vám za pravdu. Red.

konám, ktorej ale ovocie len v budúcnosti, ďalekej alebo blízkej, bude zrejmé. I to nie mojej *osobe ale veci.*

I vyhútali, že som sa zapredal za 30 strieborných. Za ružomberskú faru, za kanoniu, za biskupstvo a tisíce.

Toto vynašiel obskúrny pôvodca »Pozdravenia«, a Slováci v »tichom nedorozumení« to za hotový peniaz prijali a začali upodozrievať a opovážlive posudzovať.

Tedy tá kúpa tej fary a či kanonie. Špecielne sa hovorilo o ružomberskej fare. No ale zas len prach do očú metaný.

Fara ružomberská ani nie je prázdna, ani jej danie a či predanie nie je v rukách stránok, ale ružomberského výboru, ktorý si môže svojho kňaza voliť koho chce a odkiaľ chce.

Na túto faru ja mám toľko práva, ako trebárs včerá vysvätený kňaz, alebo ako pápežský kaplán alebo cirkevní hodnostár. Nie menej nie viacej.

No ale dajme, že som sa zapredal nie viacej za tú faru, ktorá je ale horšia než moja dnešnia. Či Slováci nemohli ma teraz postaviť pred dilemmu: alebo si zradca a podliak, ale z chrasti von. Lebo s liberálmi, lebo s nami Ale s jedným sa rozkmotriť musíš. Budeš-li s nimi; vieme ktosi; pojdeš-li s nami a tvoja fara je u kata, darmo si sa predal.

Ale nie, oni vo svojom furiantstve a idealisme mne veľkodušne dajú silentium a povedia: preč.

A tuto je to »procul negotiis«, ten túžobne hľadaný čestný východ a pokoj. Čomu keďby bol pán referent rozumel nebol by ma na pranier postavil, ba zrovna nediffamoval pred celým národom.

Opätovne som prečítal referát i Dodatky, ale čím ich viac študujem tým väčšmi sa presvedčujem o tom, že naša politická akcia nie je v dobrých rukách. My zabúdame na kardinálnu výpoveď »poznajte pravdu«, »pravda vás spasí«.

My si vyliezame, ako Goliath proti Dávidovi »poď a dám tvoje mäso vtákom nebeským«.

My chceme hrať politiku silného, ba nepremožiteľného za ktorým stoji 2 milliony bodákov.

Kto chce vedieť ako to vyzerá s politikou v okrese ružomberskom nech sa obráti na predsedníctvo strany na dr. Burjana, a on ovšem mu povie kde je kľúč a tajnosť politiky. Od kľúča tohto závisí zdar alebo nezdar strany. Toto ale svetoví politikovia vedieť a veriť nechcú.

Lež táto vec nepatrí pred širokú verejnosť i tak dosť tej hromoviny. Ešte jedno na dodatok.

Pán Svetozár Hurban píše v referáte o shromaždení, že *»stará džentry bola miernejšia«*. Tomu ja nemôžem pochopiť. Tam videl Szentiványovcov, Jóbovcov, Potornyajovcov, Plathyovcov, Palugyajovcov — a všetci nie v »akomsi tichom nedorozumení«, lež až veľmi zjavnom dorozumení a popredňom umyslení a uvážení ***hlasovali proti slovenskej reči*** a strane. Čo viac chce? Vidieť mohol, že k ním verne sa družila ľudová strana. Jej kandidát a vodca, ktorí ale nezvykli chybäť na shromaždeniach sa pekne utiahli. Katolícky klérus a celá ľudová strana za dobré uznala hlavu do piesku vopchať, a pštrosovu múdrosť si vypožičať.

Janovčík, likavský ***farár hlasoval s liberálmi***. Bážik lúčanský farár bezprostredne pred hlasovaním dostal hlavy bolenie a utiekol. O nich sa pekne mlčí.

Títo páni na základe kompromissu a paktu volení, všetko zaslúžili dôveru »Nár. Novín« a »Hlásnika«. Ba »Hlásnik« v tom samom čísle pochválil vyslanca Kristóffyho za jeho reč záhadnej ceny, ktorú »Nar. Noviny« odsúdily. V nadávaniu ale voči mne si pekne harmonisovali »Nár. Nov.« i »Hlásnik«.

Prečo toto všetko ušlo pozornosti p. Svetozára Hurbana? ja veru nerozumiem.

Prečo tých pánov »nad stranami« tak veľmi súdil a husto spomínal, veľkých ale vinníkov beztrestne bežať nechal? Toto je tá naša politika: pánov sa báť, cudzincom sa zaliečiť, svojho ale pre malé poklznutie druzgať a ničiť. »Non sic itur ad astra« pánovia. Toto nie je politika. Politika je trochu vyššia veda; ktorej nás život naučí. Mnoho by som mal vám povedať, lež dnes toho nesnesiete. Dnes nie je čas rekriminovaniu. Príde doba, že si ešte viac povieme.

Toto je moja obrana, ktorú nech slovenské obecenstvo chladnokrevne uváži a tak si svoj verný, nenanútený, nesuggerovaný úsudok o mojej vine a zrade utvorí. ***Andrej Hlinka***,

farár sliačanský.

Časopisecký. *„Samostatnost“* číslo 55. Ročník VI. ***Lev Tolstoj o Holárkových „Reflexích z katechismu“*** *píše:* Dne 31. prosince zanesl jsem Tolstému Holárkovy »Reflexe« z katechismu«. Bylo po dopoledním snídaní; skoro celá rodina byla u velkého stolu. Taťana Lvovna, dcera, sama umělkyně, a Olga Konstantinovna, snacha, počaly prohlížet obrazy, čtouce francouzský text samého Holárka i vysvětlivky Gammy. Obrazy se jim zalíbily, zaujaly je, i počaly je prohlížet pomaleji, kolem nich pak sesedli se ostatní přítomní. Zvláště vnímavě se vyptávala

Sofia Andrejevna, žena, vysvětlujíc živě a ukazujíc druhým; nad některými obrazy byl všeobecný obdiv, oduševnění.

Do jídelny přišiel sám Lev Nikolajevič Tolstoj. Taťana Lvovna zavolala ho a ukázala mu album. Lev Nikolajevič přistoupil ke stolu a stoje prohlížel titulní obraz, poslouchal nahlas mu předčítaný epilog umělcův a stále stoje prohlížel krátce, ale pozorně prvé obrazy, ničeho nemluvě; když však přišla řada na č. IV. a pak na č V., kývnul hlavou na znamení souhlasu, přisednul si a jal se prohlížeti ještě pozorněji a déle a chválit. Čím déle prohlížel obrazy, tím se mu lépe líbily, zvláště prostředek serie, pak obrazy vojenské a ze selského povstání. Zahleděl se do každého; výraz jeho tváře a očí vyjadřoval soucit se scénami zobrazenými a radost nad jich hlásáním lidskosti, pravdy a odhalováním pokrytectví. Byl dojatý, rozradostněný a oduševněný a volal chvílemi: »Kak chorošo! Udivitelnyj master! Očeň interesno! Zaměčatelno chorošo!« K některým obrazům zval hned Taťanu Lvovnu, hned Sofii Andrejevnu, vysvětloval jim je a podával obrazy do rukou, když se naň dosti nadíval. Pravil, že je to jako klepání ve snu: vzbudíš se a nevíš, co je reálné, zda tvůj sen či klepání. Tak i toto: Vidí-li, jak tytéž myšlénky, jež on měl, vyjadřují druzí, připadá mu, jsou-li to jeho, či je-li reálností, že jsou druhých, zda ty myšlénky probudily jeho či naopak. (Neurčitě jsem výroky tyto pochopil a si zapamatoval): »Potvrzuje to, že náboženství je u mnohých osnovou (základem) života«. »Když jsem nějakou otázkou zaujat, zdá se mi, že všichni okolo mne jsou zaujati«.

Při obraze »Neumělé učiti« pravil: »eto tak«. Mimo jiné líbily se Lvovi Nikolajevičovi obrazy: kde exekvují chudáky, prodávají jim krávu, kde policajt odvádí děvče, kde klesnuvší dívka před kostelními dveřmi stojí, »eti staruchi«, obrazy, kde do stávkujících střílí a zvlášť, kde je pochovávají: tváře vdov; kde vyznamenávají vojáka. »Smotri, Taňa, kak eto chorošo. Nepropustil ničego, vsjo izobrazil. Kakie vyraženia lic! Naši (umělci): Orlov, Kasatkin se mu nevyrovnají. Holárek je tak výrazný jako Pasternák. I kak soderžatelno! Vot priloženie christianstva k chudožestvu«. Připomenul jsem, že Holárek dokreslil tuto serii před 5 roky, kdy mu ještě nebylo 29 let, v tu dobu, kdy v české literatuře začaly intensivněji pronikat náboženské názory Tolstého, zvláště šířené časopisy — dobré paměti, bohužel že zaniklými — Lid a Ruch, i že může být, že právě Tolstého křesťanské názory vedle českobratrských měly vliv na Holárka.

Lev Nikolajevič se tázal: Co Holárek ještě nakreslil a co nyní dělá?

Při orajících ženách zastavil se, jako by v rozpacích. V Rusku znají orání se zapraženými ženami snad jen z nedávných zpráv o duchoborcích, které první jaro v Kanadě takto samy se zapřáhaly do pluhu. Vysvětlil jsem, že v Čechách do dnes v některých krajích orají ženy, kdesi v plzeňském kraji a v Podkrkonošsku, mimo to kdesi na Valašsku na Moravě orají muži. Tomu se Lev Nikolajevič i druzí přítomní podivili. Ještě jsem připomenul Wurzlovu dojímavou skupinu z bronzu, vystavenou na Národopisné (Jubilejní?) výstavě v Praze (uprostřed Průmyslového paláce), představující máť, dceru a starou máť, zapražené do pluhu; dcera i máť podpírají vetchou babičku a spolu táhnou po brázdě pluh.

— A jaký pluh táhly? Takový na dva koně či na jednoho?

— To nedovedu rozeznat.

— Což je tam taková bída?

Při obraze »Mírnost«, kde biskup nedočkavě nasazuje čepici s namalovanými čerty kacířovi na hlavu, Lev Nikolajevič pravil: »Kacíř připomíná Husa«.

— Zná se Holárek s Masarykem? — Je to velmi obsažné, dobře vyobrazené a dobře provedené (reprodukované)

Tento pokus vypsati dojem způsobený Holárkovými Reflexemi na Lva Nikolajeviče je nezdařený, úryvkovitý, neúplný. Jak se oduševňoval, těšil, nedovedu popsat! Nevěřil jsem svým očím, zdálo se mi to jen chvilkovým zanícením. Vždyť chvále obsažnost vypustil z úst dokonce: »oceň soderžatelno, soderžatelňeje požaluj vsej Treťjakovskoj galerei«.

— Zaneste to Gorkému, bude ho to zajímat

Večer Lev Nikolajevič opět zavedl hovor na Holárkovy obrazy: »Některé jsou velmi dobré co do obsahu, kreslení i provedení, ale jsou mezi nimi i příliš umělé, totiž nejasné, a umělecké výtvory mají být snadno srozumitelné«.

— Kdo napsal text?

— Gustav Jaroš, mladý spisovatel český opravdový, sympatický.

— Jaroš? Zdá se mi to jakési známé jméno.

Tázal se, jací jsou čeští umělci. Jmenoval jsem některé a chválil jsem Myslbekova Krista na kříži (viděl jsem jej na jubilejní výstavě). Po chvíli Lev Nikolajevič připomenul:

— V Simplicissimu jakýsi český umělec Řezníček velmi dobře kreslí.

Upozorňoval mě, abych si všimnul v Moskvě obrazů Orlova (Nikolaje Vasiljeviče). Mluvil o šesti, a chválil obzvláště jeden, kde ženu s mnoha dětmi trestají za tajné prodávání vodky. V Treťjakovské

galerii jsem však našel vyvěšeny pouze dva obrazy: Umírající (selku) a Daně z r. 1893, a 5 novějších, o nichž L. N. se zmiňoval, tam nebylo.

A ještě řekl o Holárkových Reflexích:

— Tyto obrazy nutno prohlížet soustředěně, vnímavě, tak jako poslouchat hudbu, třeba aby bylo ticho. Ještě si je prohlédnu, i text přečtu.

Při odpoledním prohlížení však textu téměř si nevšímal; bez něho dobře rozuměl a vysvětloval dětem obrazy i alegorické.

Druhý den odpoledne, prvé, nač se Lev Nikolajevič tázal, bylo, jak se líbily obrazy Gorkému.

— Velmi se mu líbily. (Nepřinesl jsem jich nazpět, ježto si je Gorkij přál ještě si podržet, aby si je mohl pokojněji prohlédnout; včera, na Sylvestra večer, bylo u něho mnoho hostí.)

Gorkého výroky sdělit nemohu; nebyl jsem při tom, když prohlížel obrazy, jen na něco se pamatuji: když mne žádal, abych mu zaopatřil výtisk, řekl: »Slávnyje kartiny; veť u meňa taže mysl byla«. Ještě se divil krásnému reprodukování (práci Unie) a pravil: Kéž se takto podaří i album, jež má vyjít — výbor z obrazů Treťjakovské galerie! (Nakladatelem bude moskevská německá firma Grossmann a Knöbel.) —

Ještě připomínám, že i Tolstoj i G. F. Jarcev, ruský krajinář, i L. V. Sredin si všimli a chválili dobrou reprodukci, výpravu.

Dr. *D. M.*

Umelecký. *Reč Janka Hudečka pri otvorení slovenskej výstavky v Hodoníne.* Jsou myšlénky, které žijí ve stech hlav, rozvlňují city sta srdc, pobádají houfně lidi ku pokusům, jak je projádřiti, jak je vyjeviti.

Najednou vyskytne se jednotlivec, vysloví myšlénku jednoduše, jasně, všem srozumitelně, a všichni zvolají: Hle, tak to jest, tak jsme to cítili, tak jsme to chtěli! A on stane se vyvoleným tlumočníkem myšlének, citů a chtění těch set a set lidí, stane se jejich mluvčím, stane se jejich representantem.

To jsou Bohem nadaní lidé — umělci.

Když jednou jest cesta vyznačena, směr udán, povstávají jiní, kteří stejně cítí, kteří mají možnost pojádřiti tytéž myšlénky, utváří se skupiny pracovníků stejného směru, a tak povstávají školy. —

Moravské Slovensko jest krásný a rozmanitý kraj. Jsou u nás živná pole i rozlehlé louky, jsou řeky i bystřiny; jsou te rozsáhlé lesy v rovinách i horstvo porostlé bujnými lesy s báječnými luhy na úbo-

čích; jsou tu pahrbky, a jsou tu hory, s jichž temene shlédneš ohromný kus božího světa zdobeného vším, co mysl jímá a srdce blaží.

Ký div, že obyvatel této krajiny, bystrý, čilý a vznětlivý. Slovák, snažil se vysloviti to, co cítil. Svojí radost, svůj žal, své štěstí i svůj bol.

Tak povstalo nezměrné množství národních slovenských písní, tak povstala národní slovenská hudba, tak povstala národní slovenská ornamentika, a tak konečně povstalo národní slovenské malířství. To všecko, daleký svět obdivuje a nám závidí.

Snad žádný jiný lid nezabýval se tolik a tak všeobecně malbou a vůbec tvarem přizpůsobeným ozdobě, jako Slovák. — Slovák zdobil vše, co jej obklopovalo. Zdobyl svoje obydlí z venčí i uvnitř až do nejtemnějších koutů zdobil malbou svou mísu, z níž jedl, a svůj džbán, z něhož pil; zdobil svůj šat od vrchu až po podpatek a podkovičku na botě; zdobil a maloval své veškeré nářadí, které bral do rukou, zdobil svou kolébku i svou rakev. A vše toto dálo se způsobem vlastním, myšlénkou i provedením. Vzorů k svým ozdobám nepotřeboval. Jemu byla celá boží příroda skladem, z něhož bral zvířata i rostliny, přizpůsoboval, měnil, šířil a zdokonaloval ku ozdobě — často až k neuvěření.

Nebylo ani jinak možným, než že záhy pokoušel se Slovák o to, »jak« zachytit svého bližního — člověka. Z počátku dával mu tutéž úlohu jako jiným ku ozdobě sloužícím tvorům. To však dlouho nestačilo. Člověk jest přece svým životem tak rozmanitý! A což teprv člověk Slovák!

Snažil se pozvolna zachycovat život, který kolem něho vřel. Hleděl v obraze napodobit veselí i práci svých bližních, podržuje veškerou tu charakteristiku slovenskou v postavě, oděvu i typu.

Tak povstali *první malíři slovenští*, malíři z lidu, *prostí rolníci*, kterým byl tento život nejbližší a do nejmenších podrobností znám. Po našich dědinách bylo dosti takových lidových malířů (Blatnice, Kněždub, Radějov, Znorovy). Všichni tito malíři malovali toliko pro sebe, pro své potěšení tak asi, jako se píseň zpívá.

Že malířství slovenské nemělo již dávno svých vynikajících representantů, možno vysvětliti neutěšenými poměry, v jakých žil před časem veškerý slovanský lid. Nízký stupeň, na němž stála škole obecná, naprostý nedostatek středních a vysokých škol, nedostatek inteligence cítící s lidem a rozumějící lidu, to vše jsou věci, které mohou sebe čilejší, nadanější lid na cestě pokroku hodně pozdržeti. — Ne snad, že by žádný syn lidu slovenského nebyl cítil potřebu vyššího vzdělání a nevzdělával se, ale nešťastné poměry nesly vinu. Ten, který se s po-

volením milostivé vrchnosti dal na stúdie, v krátké době odrodil se. Zapomněl na staré zvyky svých rodičů, zapoměl jestli ne zcela tedy z velké části svůj jazyk mateřský, svlékl svůj kroj změnil dle mody i své rodné jméno a za lid, z něhož pošel, počal se styděti. Či jest možným, aby za těchto poměrů nalezl se člověk tak smělí, který by si troufal říci, že odstrkovaný, té doby nic neznačící selský slovenský lid jest krásný, nadaný a zajímavý? Jak by byli hleděli té doby na člověka, který by byl se opovážil malovat Slováky v jich hůněných halenách, kožiších a plátěných plachetkách?

Však čas nestojí. — Nadešly jiné doby.

Vzdělání přestalo býti privilegii pouze jedné třídy spolcčenské, začalo se šířití jako velké kruhy vodní po prudkém nárazu, až uvnitř těchto kruhů ocitnul se také Slovák. Světová kultura, střed to oněch kruhů, nezůstála bez účinku na něho. Počal se vzdělávati všemi směry. Obzor se šířil. Napřed ovšem přišla potřeba vzdělání pro život, práv a filologie, lékařství a všecky k životu potřebné vědy. Teprve naposled jako věc luxuriesní přišlo umění. Slovák jako člověk nemající hmotných prostředků vrhnul se na všecky jiné obory, jenom jemu vlastní, vrozený obor, malířství zůstalo stranou. Až konečně přišla řada i na ně. Příslušníci kmenů příbuzných mající možnost odborného vzdělání, záhy postřehli vděčnost slovenského člověka pro malbu a pokoušeli se tu s větším — tu s menším zdarem o zachycení jeho života v obraze.

Ale jak mohu zobrazit pravdivě člověka, když neznám jeho vnitřního života? Zevnějšek jest sice »něco«; ale bez vnitřního obsahu rozplývá se toto něco v malichernost. Prvním pokusům v uměleckém znázornění Slováka neskrbilo obecenstvo potleskem. Byli mnozí, kteří hlasitě volali: »*Hle tak to jest*!« Ale nebylo to tak. Přišel Bohem nadaný jednotlivec a — napřed hleděli na práci jeho zaraženi novostí způsobu, jakým věc podával. Ale konečně přemoženi přesvědčením, zvolali všickni: »Tak to jest, tak jsme to cítili, tak jsme to chtěli!«

Tím vyvoleným člověkem byl **Joža Uprka** On první začal malovat Slováka tak, jak žil skutečným svým životem, bez přikrašlování, bez ohledu na to, či to odpovídá dosavadním tradicím, bez ohledu na to, či se to komu líbí nebo nelíbí. Maloval Slováka, tak jak jej viděl, a hlavně maloval jej tak, jak jej cítil. Tím zvítězil.

Namalovati figuru, jak ji viděti, dovede mnoho lidí, ale namalovat ji s citem, dovedou jen vyvolení. Proto se Uprkovi Slováci líbí i lidem, kteří nikdy ve svém životě žádného Slováka neviděli, kteří však cít', že takový musí býti. Směr — cesta vytknuta. Přišel jeden, za ním druhý a celá řada lidí s citem pro svůj rodný kraj a lid,

s okem vnímavým pro všechno svó okolí, a každý z nich přišel s dobrou vůlí a chutí, zachytit a uchovat pozdějším pokolením kus života, který kolem sebe viděl a který prožíval sám Všeobecný názor, že *musí* se malovat dle dosud ustálené methody, pomalu zmizel, a chtěj nechtěj přijalo se stanovisko Uprkovo, že Slovák se musí malovat, takým, jakým skutečně jest a nikoli dle školských předpisů, jaké až do té doby ustáleny byly. Zvolna jenom uvykalo si obecenstvo na tu brutální červeň a běl skutečného života a počalo nahlížeti, že tak a nikoli jinak to musí býti. Tak stalo se, že chudičký kout Slovenska pod Javorinou stal se kolébkou celé umělecké obce, z níž vzešli vedle Jože Uprky, *Cyril Mandel*, *Franta Uprka*, *Antoš Frolka*, *Ludv. Ehrenhaft* i jiní, jimž nebylo osudem dopřáno dojíti vytouženého cíle v umění. Dnes lze směle mluviti již o *slovenské škole malířské*, která přišla skutečně v čas, pokud možno ještě uchytit kus starodávného života slovenského, po němž snad za několik desítiletí, žel, nebude stopy. Letošní výstava hodo:ská jest prvním vystoupením této školy, jest prvním uvědoměním si, že všecky práce sledují jeden cíl, znázornit totiž Slováka v každém směru takovým, jakým skutečně jest. Floreat, crescat!

Referáty.

O národních poměrech na Slovensku. Sepsal *Stanislav Klíma* učitel v Hostěradicích u Jilového. Tiskem a nákladem V. Hoblíka v Poděbradech. (Zvláštní otisk Občanských Listů). Stanislav Klíma je vážny, horlivý priateľ Slovákov a činný pestovateľ vzájomnosti československej. Málo je učiteľov v Čechách, ktorí by tak cieľu povedome pracovali v prospech veci ako on. Mohli by sme ho nazvať Kálalom v Čechách, celý svoj voľný čas venuje Slovensku, pracuje neustále, podporuje, píše, keby ešte aspoň 3—4 učitelia súčastnili sa činne tohoto ruchu v Čechách musely by byť výsledky inakšie. Klíma pestuje historiu, slovenskú literatúru, slovenský miestopis, nik nezná v Čechách topografiu Slovenska tak ako on, bol usilovným Houdekovým spolupracovníkom, občas zasielal články i do »Hlasu«. Jeho najväčšia štúdia o slovenských pomeroch dosvedčuje to, čo hore tvrdíme, že pracuje, rozširuje známosti o Slovensku.

Aj táto brožúrka vyšla tým cieľom, aby budila po Čechách zájem a interes pre naše veci a pomery. Klíma nie je spokojný s doterajšími výsledkami, nie so žurnalistikou českou, ktorá si Slovenska len chvílkove všíma.

Vykladá historiu vzájomnosti, snahy na jej oživenie, dotýka sa osudného »proč jste se odtrhli« a uznáva oprávnenosť slovenčiny. Objasňuje uvedenie literárnej slovenčiny a poukazuje na plody literárne, vzniklé od uvedenia slovenčiny, čo jazyka spisovného. Potom preberá dejiny, a najnovšie udalosti, popisuje národný život, persekúcie, školstvo, cirkve a ich maďarisačné snahy, hospodárske pomery, naše politické položenie obchod, referuje o Československej Jednote, chváli a odporúča výšivky, a na koniec vypočítava »České knihy a časopisy o Slovensku i slovenské vydané v Čechách«.

Veľmi zajímavý, poučný soznam. A »Slovenské knihy a časopisy české vydané na Slovensku«. Pridané sú niektoré národné a znárodnelé slovenské piesne, čo veľmi chválime.

Klíma preštudoval obsažný materiál až na niektoré zastaralé veci a malé nesprávnosti, ako na pr., že Ľudová banka v Trnave je len »částečne slovenskou« Brezová ztratila už dávno svoj význam v priemysle, asi 1000 ľudí z Brezovej je dnes v Amerike. Jednota nemá odboru ani v Hodoníne, ani ve Strážnici, ani v Hradišti, v Brode zakladali ale miestodržiteľstvo ho nepovolilo. Ani sa v spomenutých mestách nič nerobí. Posledne pri výstavke rozkývali umelci Hodonín, ale sám nemá sily, ani chuti. Knižočka je stručná a jasná odporúčame ju aj našej mládeži, mnoho sa poučí z nej. *S.*

Rozmanité zprávy.

— *Našim spolupracovníkom.* Týmto dvojitým číslom ukončujeme IV. ročník »*Hlasu*«. Neideme teraz vypočítavať nakoľko sme zodpovedali nášmu programmu a či vyplnily sme našu úlohu redaktorskú dokonale, túto otázku nech zodpovedia si naši spolupracovníci sami. My musíme sa tejto otázky dotknúť už v záujme existencie časopisu, v záujme jeho najbližšej budúcnosti. Mnohí z našich spolupracovníkov vypriahli bez príčiny, ak udávajú príčinu tak je to len pláštik, s ktorým svoju lieň kryjú. Toto je kategoria tých, ktorí svoj idealismus, svoje vysokoškolské hromženie povesili na klinec, vôbec perom nepracujú a z ktorých život narobil dobrých »mešťákov«. Iní zase spolupracujú tak, že pošlú do roka jeden dva článočky a nič viacej, tretia kategoria boli by tí, čo zasielajú články po kuse, v pokračovaniach, dokončenie nezašlú a nechajú vzdor všetkým prosbám redaktora s nedokončeným článkom na holom. *Na zodpovednosť, na saviazanosť redakto-*

rovu nemyslí nik, a v danej príležitosti shrnú sa spolupracovníci i nepracovníci — aby sme nemohli vytýkať im, — začnú oni všetko vytýkať a svalovať na redakciu, odchýlka od programmu, neuverejnenie článku, zmienka taká a taká, zaujatie istého stanoviska k tej lebo onej veci sú obyčajne tie podstrčené crimina pre ktoré vraj nemohli pracovať.

Na otázke stálych, vytrvalých vážnosť časopisu pre malichernosti so zreteľu nespúšťajúcich spolupracovníkov, zo všetkých oborov, na koľko to v našich pomeroch možno, zvrtne sa osud ďalšieho vydávania „Hlasu". Zkúsenosť minulých rokov učí nás, že na Slovensku je dostatok ľudí pre udržanie jednej slušnej revue, dostatok i spisovateľov i odberateľov.

Obraciame sa touto cestou aj listovne ku všetkým našim priateľom a pracovať chcejúcim, nech sdelia nám svoj úmysel čo najskorej. Až keď budeme zabezpečení s tejto stránky, sdelíme verejnosti a našim starým odberateľom svoje rozhodnutie.

Živoriť nechceme a nebudeme. *Redakcia.*

— Pánu *Pavlovi Pacclovi* a slovenským triedne uvedomelým delníkom vo Viedni.

Nechceli sme sa zaoberať so zákerníckým nápadom súdruha *Pacelu* na »*Národ*« a jeho predsedu *Štefánka,* ale musíme. V čom pozostávala tá neslychaná urážka, s ktorou previnil sa Štefánek oproti »*Besede*«, referujúc v krátkosti o oslave 50-ročného úmrtia Jána Kollára vo Viedni povedal na konci stati: Škoda, že sme nikoho zo slavnej slovenskej vzdelávacej *Besedy* u hrobu Kollárovho nevideli, ktorý predsa aj im musí byť drahý. Toto sú tie slova v ktorých vidí *Pacela* insinuáciu, urážku krvavú a za tieto slova mstí sa hrozne . . . nezakrývajme starý spor medzi »*Národom*« a »*Besedou*« vybuchol pred verejnosťou, Pacela len čakal na príležitosť a svoj »*obranou*« nazvaný, nehumánny, na falošných predpokladoch sosnovaný nápad, poslal nám so žiadosťou aby sme ho uverejnili. Poneváč prípis bol nespravodlivý, surove štilysovaný a o veci samej, — že prečo nebola »*Beseda*« pri hrobe Kollárovom zastúpená — ani slovíčkom sa nezmieňoval, tedy nevecne polemisoval a ostrie článku cielilo len proti osobe Štefánkovej a zasielateľ kategoriky si každú i najmenšiu opravu vyprosil, neuverejnili sme ho, ale v odpoveď zaslali sme »*Besede*« list slušného obsahu, ale oni stáli na svojom, pochodili všetky slovenské redakcie »Nár. Noviny« čosi uverejnily — snáď mysleli si: dobrí nám budú sociálni demokrati na ubitie Štefanka-Hlasistu ale láska Nár. Novin sa »Besedárom« tiež nepáčila a celý dopis uverejnili jako prílohu maďarského soc. demokratického časopisu v Pešti »Népszava« dňa 17. mája 1902. Dopis ovšem je doplnený nápadom na mňa, Nár. Noviny, na slovenskú intel-

ligenciu atď. Môj privátny list uverejňujú len z polovice, že prečo, to pán Pacela dobre vie. V druhej polovici som písal asi toto: nevrhajte sa na Štefanka, nezabijajte ho, veď je on väčší proletár a bedár nežli mnohý delník, živí z »hodin« seba, svojho otca — ktorý je ťažko epilepsiou chorý — svoju matku, ktorá je na rozume pomatená a túla sa celé dni po veľkom meste, svoju, sestru ktorá študuje a napomáha svojho brata, ktorý je na gymnásiume vo Strážnici. Pritom študuje, pracuje literárne a pracuje i v »Národe« a vie leňských slovanských spolkoch mnoho — o to sa nejedná, že jako pracuje — tu dostačí povedať, že pracuje a k tomu treba času i peňazí, Štefánek dlhuje istým obnosom do pokladnice spolku — ale nie bez vedomia výboru — a platil by keby mal z čoho, »najprv treba hlad ukojiť a obliecť sa, potom nasledujú dlhy, veď toto je soc. demokratická devisa«, ale tušim len pre Vás a soc. demokraciu.

Tento moj apell, pekne vynechal pán *Pacela*, ktorému je »každá zbraň dobrá mimo *cigánstva*«.

Dokážte mi, že som si článok od Štefánka objednal.

Dokážte mi kde a kedy a jako urazil som robotníkov.

Dokážte mi, že dr. Šrobár bol na fašiankovej zábave vo Viedni, čo by konečne nebolo ťažko — lebo nevieme iste či dr. Šrobár bol vo Viedni v spomenutý čas, a uvidíme kde je *cigánstvo* zbraňou či u nás či u Vás.

Obranu Štefánkovu ako odpoveď na prílohu »Népszava« sme naschvál neuverejnili, chceli sme byť nestrannými a spravedlivými, ale nestranných ľudí p. Pacela nenávidí ako smrť. *Pán Pacela a súdruhovia chcú »Národ« rozbiť, lebo je slovenský a nie sociálne-demokratický*, aby sa im to zdarilo musia odstrániť najsamprv »intelligentných« vodcov z »*Národa*« *Štefánka, Andera* a iných, za každú cenu i zbraňou surovou, nemravnou. V tom je vec. Pane Pacela necítite slabiny takejto mravouky? Ináče obsah a vaše zúrenie neberieme vážne a »Népszava« srdečne ľutujeme.

— *Varuj se první sklenice*, volá sa plakát s heslami proti pijanstvu a výraznými barevnými obrázkami zo života pijanov. Dostať ho za 60 hal. u spolku »Jubilejní jednota lidumilů na Moravě v Brně«. U K. Salvu v Lipt. Ružomberku zase možno dostať červený plakát (po 10 hal) s výstrahami od pitia lihových nápojov. Odporúčame oba plakáty do škôl, kostolov (R. Zaymus urobil počiatok v bytčiskom rk. kostole), dielní, obchodov, kancellárií, čakárni (u lekárov a i.). Jubilejní jednotu lidumilů upozorňujeme na obraz, ktorý by mohla vydať ako

č. 2. a síce »Porušenia útrob od užívania liehovín (Lésions viscérales produites par l' Alcoolisme. Édition du Bien Social 42 Rue Dupont, Bruxelles).

— *Úmrtnost alkoholem podmíněná* dle výkazů pražského fysikátu pro l. 1893/96 vzhledem k všeobecné úmrtnosti stále stoupá. Městský fysik dr. Záhoř sestavil tu úmrtnost na základě nemocí, většinou alkoholismem podmíněných, k nimž patří mimo jiné delirium tremens (bláznovství opilců), výlev krevní do mozku, některé nemoci jater, ledvin, mozku a míchy. Našel, že v prvém dvanáctiletí r. 1874—1885 zemřelo průměrem na nemoci alkoholem podmíněné 5.95 ‰, kdežto v 1, 1886—1897 obnášela úmrtnost již 6.67 ‰, t. j. stoupla z jedné šestiny na na pětinu celkové úmrtnosti. Faktum toto není zrovna zjevem potěšitelným, jelikož znamená další pokroky kořalečního moru a tím i postupující degeneraci tělesnou a duševní, a zároveň s tím spojené klesání blahobytu národního. Jeví fakt ten i zřejmou nutnost boje s alkoholismem, *jenž pouze úplnou abstinencí* a ne mírným požíváním úspěšně *se dá provésti.* *Dr. D.*

(»Samostatnost,« 17. května.)

— *Gazdovsko-priemyslové a potravno-úverné spolčenie v Nižnom Kubíne.* V smysle štatútov pod č. 2550/1902. kupeckosúdne zaznačených, spolčenie naše v nasledovných oboroch účinkuje:

1. Utvorí sklad a podrobný odpredaj článkov do gazdovstva, priemyslu, domácnosti a potravným spolkom potrebných.

2. Poskytuje preddavky na výrobné články a plodiny ako aj týchže odpredaj sprostredkuje.

3. Podporuje svojich údov pri podnikoch a dodávaniach.

4. Poisťovanie svojich údov sprostredkuje.

5. Zvlášte na zreteli bude mať, zariaďovanie mliekarní na príhodných k tomu miestach.

6. Prijíma vklady na súrokovanie a od stálych vkladov platí 5%.

7. Eskomptuje zmenky svojich údov a

8. prejíma k sinkassovaniu na cessiu, alebo poverenie všelijaké požadavky.

9. Dáva požičky na zmenky a obligátory pri nízkych úrokoch.

Už pri tejto príležitosti vyzývame polných hospodárov, aby cielom zaopatrenia si zrna k ozimnej sejbe u nás prihlasovali sa.

Aby výhod spolčením naším poskytovaných aj ten najchudobnejší občan účastným stať sa mohol, ustanovili sme výšku jednej účasti na 10 korún.

Nadejeme sa, že zvlášte gazdovia a priemyselníci naši vo valnom počte prihlasovať sa budú.

Zapisovať sa možno v úradnej miestnosti v dome nižno-kubínskej kníhtlačiarne.

Firmu podpisovať opravnení sú *Jozef Trnkócy* a *Emil Kňažovič*.

Nižný-Kubín dňa 23. júna 1902.

Správa.

— Hlavný odbor *Národnieho Slovenského Spolku v Amerike* vydržiaval 8—12 júna 1902 svoju výročitú schôdzku v Pittsburg, Pa. Medzi rozličnými správami zajímavá bola zpráva liter. odboru. Nie menej ako 75 žiadostí podano bolo zo Slovenska za udelenie štipendia. Ku 56 žiadosťam priložené boly literárne práce žiadateľov, traja vraj poslali obrazy, iste maliari. 9 žiadostí zasláno bolo jednoducho bez prác.

Literárny výbor pozostávajúci z *Petra V. Rovnianka*, Dr. *M. Francisciho, Jána Kadlečíka, Rev. L. Novomeského* navrhnul schôdzke, aby 73 žiadateľom udeleno bolo štipendium. Dvaja boli odmrštení.

Že malo vyzvanie a podmienka o priložení dákej pisomnej práce ku žiadosti za štipendium takýto výsledok, to možno len ďakovať energickému predsedovi pánovi Antonovi Androse a Petrovi Rovniankovi.

Len aby tí mladí pracovali aj doma, a nečakali s novým pokusom, s novou prácou do času, kým sa budú zase nové štipendia udeľovať.

— »*Rozmarín*« a sloboda v Maďarországu. Známo je, že skalická, sedliacka a remeselnícka mládež predstavila ľudovú hru *Urbankovu* »*Rozmarín*« počas slov. umeleckej výstavky v Hodoníne, v tejto hre súčastnili sa činne aj niektorí mladší úradníci mesta Skalice. Tito dostali teraz disciplinárne vyšetrovanie, a fermany od mešťanostu kde sa zaklíňajú, aby sa panslávskych schôdzok nesúčatňovali, a hrozí sa im hrúzo-strašne. Čo vykonali proti maďarskému štátu, čím sa prehrešili proti úradnej disciplíne, to sa im nepovedalo. Tak vyzerá u nás sloboda, dnes-zajtrá budeme si museť pýtať ministerské dovolenie, alebo dovolenie najmenej od hlavného župana, aby sa nám láskave dovolilo zísť cez hranicu.

Potom v prvom rade museli by to urobiť, židia holíčskí, holíčskí páni a skalickí páni tiež, ktorí naše groše nosia na Moravu.

Odvolávame sa na výrok hlav. župana Kramolína, že proti kultúrnym snahám slovenským nemá nič.

»Rozmarín« a jeho predstavenie nie je politikou a predsa persekúcia, strašenie, terror; pán hlav. župan nás hladí, podžupan a podriadení úradníci nás preháňajú a robia panslavismus. Lebo z čoho by žili, keby nás nie. V Nitre vyhladili panslávov, žerú sa teraz hanebne medzi sebou.

Kubelik, *»Prodaná nevesta«*, kde sa naši páni súčastnili, to čo je?! Čím viacej absurdit, tým lepšie pre nás!

— Medzi americkými Slovákmi spôsobil vyzradený *Vlassičov* intimát k uhor. biskupom so dňa 4. februára 1902. veľký pohyb. Týka sa duchovnej správy Slovákov a Rusinov v Amerike je to recept proti šíreniu sa panslavismu v Amerike cestou kat. a grécko-kat. cirkve Celá protipanslavistická organisácia má sa previesť na štátne peniaze. Dôverníkom vlády je akýsi rev. Karinczy, slovenský farár v Braddocku, Pa.

— Na konvencii „*I. kat. Slov. Jednoty* v Amerike" zvolený bol za správcu a redaktora časopisu „*Jednota*" rev. Jan Ev. Stas. farár z Olyphantu, na miesto *Št. Furdeka*. Rev. Jankola dostal zadosťučinenie. *Ján Spevák* red. „Slováka v Amerike" nebol zvolený viacej za účtovníka *Jednoty*.

— Slovenská umelecká výstavka v *Hodoníne*, vyniesla 630 korún čistého zisku. Obnos tento venuje sa na zakúpenie Úprkovej *Madonny*.

— „Jánův dům" v *Luhačoviciach* prestavený dľa plánov Dušana Jurkoviča, vo valašsko-slovenskom štýle, odovzdaný bol 1. júla ku všeobecnému používaniu.

— Dňa 6. júla boly potravné spolky v Uníne a v Radimove (nitr. stol.) slávnostne otvorené.

— Dňa 20. júla bude otvorený nový spolkový obchod v *Brockom*.

— Od 20. júna do 4. júla konaly sa maturitné zkúšky na českej reálke v *Hodoníne*. Z 35 abiturientov bolo uznaných 9 s vyznamenaním, — medzi nimi uhorskí Slováci, Karol Augusta z Tisovca, Vladimír Hurban z Turč. Sv. Martina a Juraj Okrucký z Hor. Bziniec, — 21 proste dospelých, 2 boli reprobovaní, 3 povolená oprava z jednoho predmetu po prázdninách. Zápis do I. triedy začne sa 15. a 16. júla a po prázdninách 16. a 17. septembra.

— Na konvencii grécko-kat. rusinského *Sojedinenia* najväčšej ruskej organisácie v Amerike, súčastnilo sa 9?2 delegátov Maďarónske živly robia vraj veľké námahy, aby *Sojedinenie v Amer.-russkij Viestnik* orgán spolku do svojich rúk dostali.

— *Evanjelická Slovenská Jednota* vydržiavala v mesiaci júni tiež svoju konvenciu, pri veľkej účasti členov i kňazov, za predsedu je zvolený na novo pán *Vendelín Klein*.

— V *Hodoníne* zakladá sa slovenské museum.

Spisy redakcii zaslané:

Dennica. Čislo 6., 7., 8. a 9. Ročník IV. Ružomberok 1901.
Rodina a Škola. Číslo 5, 6, 7, 8. Ročník II. Turč. Sv. Martin 1901.
Naše Doba. Seš. 9.–11. Roč. VIII. J. Laichter, Král. Vinohrady 1901.
Cirkevné Listy. Čís. 6.–8. Roč. XII. K. Salva. Ružomberok. 1901.
Obzor Národohospodářský. Červen 1901. Roč. VI.
Obzor literární a umělecký. Čís. 8. a 9. Ročník III. Praha 1901.
Rozhledy. Čís. 9., 10., 11. a 12. Roč. XI. J. Pelcl. Praha.
Nový Život. Číslo 6–8. Ročník VI. Nový Jičín 1901.
Vlasť. Číslo 9. a 10. Ročník XVIII. Praha 1901.
Věstník českých professorů. Číslo 7. Ročník VIII. Praha 1901.
Věstník. Číslo 5–9. Roč. IV. Franc. Hrnčíř Bohnice u Nymburka.
Slovanský Přehled. Číslo 9. Ročník III. Redaktor Adolf Černý. Praha 1901.
Časopis museálnej slovenskej spoločnosti. Roč. IV. Čís. 4. Turč. Svätý Martin. 1901.
Časopis lékařů českých. Čís. 30–35. Ročník XL. Praha 1901.
Karla Havlíčka Politické spisy. Sešit 32. a 33. J. Laichter Král. Vinohrady 1901.
O Polavom Voprosě. Mysli L. N. Tolstogo. No 39. A. Čertkov. Christchurch, Hants No 1. England.
Pisma P. V. Verigina. No 47. A. Čertkov.
Co hatí Slováky? Napsal Medzihorsky. 246 str. Cena 70 kr. H. Hodan. Hodonín 1901.
Praha a IV. slet všesokolský. Edv. Grégr. Praha 1901.
Paedagogické Rozhledy. Červenec. Sešit X. Praha.

Nakladatelstvo Jána Otta v Prahe:

Světová knihovna. Číslo 214–224.
Zlatá Praha. Číslo 26–42. Ročník XVIII.
Illustrovaný Svět. Čís. 15–32.
Knihovna národní. Sešit 20–21.
Lidové rozpravy lékařské. *Alkoholismus*. Číslo 20. a 21. Roč. II.

Nákladom Fr. Šimáčka v Prahe:

Dýchánek paní doktorové. Veselohra o 3 jednáních. Napsala Teresa Kepkova Novákova. 1901. Cena 1 kor 20 hal.
Golgatha 1896–1900 J. S. Machar. Cena 2 kor. Váz. 3 kor.
Zvon. Číslo 33–49 Roč. I.

Zodpovedný redaktor, majiteľ a nakladateľ dr. Pavel Blaho.